

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Seher EREN

**AVANZADE MEHMED SÜLEYMAN'IN MAARİF MECMUASI'NDAKİ
YAZILARININ TRANSKRİPTİ VE DEĞERLENDİRMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUŞ-2022

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Seher EREN

AVANZADE MEHMED SÜLEYMAN'IN MAARİF MECMUASI'NDAKİ
YAZILARININ TRANSKRİPTİ VE DEĞERLENDİRMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Dr. Öğr. Üyesi Serhat Aras TUNA

MUŞ-2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	XII
ABSTRACT	XIII
ÖNSÖZ.....	XIV
KISALTMALAR DİZİNİ	XV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AVANZADE MEHMED SÜLEYMAN VE MAARİF MECMUASI

1.1. AVANZADE MEHMED SÜLEYMAN'IN HAYATI VE ESERLERİ.....	13
1.2. MAARİF MECMUASININ İÇERİĞİ VE KAPSAMI.....	18
1.3. AVANZADE MEHMED SÜLEYMAN'IN MAARİF MECMUASI'NDAKİ YAZILARININ MUHTEVASI.....	22
1.3.1. Matematik Problemleri ve Genel Kültür Soruları.....	28
1.3.2. Sağlık ve Kimyayla İlgili Yazılar	29
1.3.3. Fen-Teknoloji ve Medeniyetle İlgili Yazılar	30
1.3.4. Biyografiler ve Seyahat Notları	33
1.3.5. İstatistiki Bilgiler.....	35
1.3.6. Diğer Temalı Yazılar	37

İKİNCİ BÖLÜM

AVANZADE MEHMED SÜLEYMAN'IN MAARİF MECMUASI'NDAKİ YAZILARININ ÇEVİRİSİ

2.1. BİRİNCİ SENE-ON BİRİNCİ NUMARA (H. 3 Rebiyü'l-ahir 1309/ M. 6 Kasım 1891)	39
2.1.1. Mes'ele-i Hesâbiye.....	39
2.2. BİRİNCİ SENE- ON İKİNCİ NUMARA (H. Rebiyü'l-ahir 1309 / M. 13 Kasım 1891)	40
2.2.1. Hall-i Mesâ'il	40
2.2.2. İkinci Mesâ'il	40
2.3. BİRİNCİ SENE- ON ÜÇÜNCÜ NUMARA (H. Rebiyü'l-ahir 1309 / M. 20 Kasım 1891)	41
2.3.1. Fennî Eğlenceler.....	41

2.3.2. Hall-i Mesâ'il	41
2.4. BİRİNCİ SENE- ON DÖRDÜNCÜ NUMARA (H. 24 Rebiyü'l-ahir 1309 / M. 27 Kasım 1891)	43
2.4.1. Tuz-Klor Sodyum: En İyi Şeylerin Birincisi Tuzdur Denilebilir (Goethe)	43
2.4.2. Hall-i Mesâ'il	45
2.5. BİRİNCİ SENE- ON ALTINCI NUMARA (H. 9 Cemaziye'l-ahir 1309 / M. 10 Ocak 1892)	46
2.5.1. Mütenevvi'a	46
2.5.2. Hall-i Mesâ'il	47
2.6. BİRİNCİ SENE- ON YEDİNCİ NUMARA (H. 16 Cemaziye'l-ahir 1309 / M. 17 Ocak 1892)	48
2.6.1. Fennî Eglence.....	48
2.6.2. Mütenevvi'a	49
2.7. BİRİNCİ SENE- ON SEKİZİNCİ NUMARA (H. 23 Cemaziye'l-ahir 1309 / M. 24 Ocak 1892)	49
2.7.1. Mütenevvi'a	49
2.7.2. Fennî Eğlenceler.....	50
2.8. BİRİNCİ SENE- ON DOKUZUNCU NUMARA (H. 23 Cemaziye'l-ahir 1309 / M. 24 Ocak 1892)	51
2.8.1. Mes'elelerimiz.....	51
2.8.2. Hall-i Mesâ'il	52
2.8.3. Fennî Eğlenceler.....	53
2.9. BİRİNCİ SENE- YİRMİNCİ NUMARA (H. 7 Cemaziye'l-ahir 1309 / M. 8 Ocak 1892)	54
2.9.1. Cam Yiyen Adam.....	54
2.9.2. Mütenevvi'a	54
2.9.3. Fennî Eğlenceler.....	56
2.9.4. Mes'elelerimiz.....	58
2.10. BİRİNCİ SENE – YİRMİ BİRİNCİ NUMARA (H. 14 Cemaziye'l-ahir 1309 / M. 15 Ocak 1892)	59
2.10.1. Munis Yılanlar	59
2.10.2. Fenni Eğlenceler.....	60

2.10.3. Mes'elelerimiz.....	60
2.11. BİRİNCİ SENE – YİRMİ İKİNCİ NUMARA (H. 21 Cemaziye'l-ahir 1309 / M. 22 Ocak 1892)	61
2.11.1. Fenni Eğlenceler.....	61
2.11.2. Hall-i Mesâ'il	62
2.12. BİRİNCİ SENE – YİRMİ ÜÇÜNCÜ NUMARA (H. 28 Cemaziye'l-ahir 1309 / M. 29 Ocak 1892)	62
2.12.1. Mülâsık Hemşireler	62
2.12.2. Fenni Eğlenceler.....	63
2.12.3. Hall-i Mesâil.....	63
2.13. BİRİNCİ SENE – YİRMİ DÖRDÜNCÜ NUMARA (H. 6 Receb 1309 / M. 5 Şubat 1892)	64
2.13.1. Yeni Çadır	64
2.13.2. Fennî Eğlenceler.....	65
2.13.3. Halli Mesâ'il.....	65
2.13.4. Mütenevvi'a	67
2.14. BİRİNCİ SENE – YİRMİ BEŞİNCİ NUMARA (H. 13 Receb 1309 / M. 12 Şubat 1892)	68
2.14.1. Mütenevvi'a	68
2.14.2. Fennî Eğlenceler.....	69
2.15. BİRİNCİ SENE – YİRMİ ALTINCI NUMARA (H. 20 Receb 1309 / M. 19 Şubat 1892)	70
2.15.1. Fennî Eğlenceler.....	70
2.15.2. Hall-i Mesâ'il	71
2.15.3. Mütenevvi'a	71
2.16. İKİNCİ CİLD – YİRMİ YEDİNCİ NUMARA (R. 13 Şubat 1307 / M. 25 Şubat 1892)	72
2.16.1. Kristof Colomb'un Gemileri	72
2.17. İKİNCİ CİLD – YİRMİ SEKİZİNCİ NUMARA (R. 20 Şubat 1307 / M. 3 Mart 1892)	73
2.17.1 Sakallı Kadınlar.....	73
2.18. İKİNCİ CİLD- OTUZUNCU SAYI (H. 16 Şaban 1309 / M. 16 Mart 1892) ..	74

2.18.1. Chicago Sergisi	74
2.19. İKİNCİ CİLD – OTUZ BİRİNCİ NUMARA (R. 5 Mart 1307 / M. 17 Mart 1891)	77
2.19.1. Dumandan İstifade	77
2.19.2. Ekmek Ağaçları.....	79
2.19.3. Şu'ûnât-ı Fenniye ve Medeniye & Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a.....	80
2.19.4. Fennî Eğlenceler.....	84
2.20. İKİNCİ CİLD – OTUZ İKİNCİ NUMARA (R. 12 Mart 1307 / M. 24 Mart 1891)	85
2.20.1. Amirâl Jurien de la Graviere.....	85
2.20.2. Étienne Arago.....	85
2.20.3. Şu'ûnât-ı Fenniye ve Medeniyye & Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a.....	86
2.20.4. Fennî Eğlence.....	89
2.21. İKİNCİ CİLD – OTUZ ÜÇÜNCÜ NUMARA (R. 19 Mart 1308 / M. 31 Mart 1892)	90
2.21.1. Fâ'ideli Oyuncaklar.....	90
2.22. İKİNCİ CİLD – OTUZ DÖRDÜNCÜ SAYI (R. 23 Mart 1307 / M. 4 Nisan 1891)	91
2.22.1. Ramazan Geceleri	91
2.23. İKİNCİ CİLD – OTUZ BEŞİNCİ NUMARA (R. 30 Mart 1308 / M. 11 Hazîran 1892)	93
2.23.1. Fennî Eğlence.....	93
2.24. İKİNCİ CİLD – OTUZ ALTINCI NUMARA (R. 31 Mart 1308 / M. 12 Hazîran 1892)	94
2.24.1. Hesâbi Eğlence.....	94
2.25. İKİNCİ CİLD – OTUZ SEKİZİNCİ SAYI (R. 6 Nisan 1308 / M. 18 Hazîran 1892)	95
2.25.1. Hesâbi Eğlenceler.....	95
2.25.2. Fennî Eğlenceler.....	99
2.26. İKİNCİ CİLD – KIRKINCI NUMARA (R. 13 Nisan 1308 / M. 25 Hazîran 1892)	102
2.26.1. Hesâbi Eğlenceler.....	102

2.27. İKİNCİ CİLD – KIRK BİRİNCİ VE KIRK İKİNCİ SAYI (R. 16 Nisan 1308 / M. 28 Hazîran 1892)	107
2.27.1. Yeni İcâdlar.....	107
2.28. İKİNCİ CİLD – KIRK ÜÇÜNCÜ SAYI (R. 23 Nisan 1308 / M. 5 Temmuz 1892)	109
2.28.1. Nesayih-i Müfide	109
2.28.2. Yeni İcad	110
2.28.3. Fennî Eğlence.....	110
2.29. İKİNCİ CİLD- KIRK DÖRDÜNCÜ SAYI (R. 30 Nisan 1308 / M. 12 Temmuz 1892)	111
2.29.1. Yeni İcadlar.....	111
2.30. İKİNCİ CİLD – KIRK BEŞİNCİ SAYI (R. 7 MAYIS 1308 / M. 19 Temmuz 1892)	112
2.30.1. Elektirikle Teshin.....	112
2.30.2. Tazyîk-i Havâ Tecrübesi.....	114
2.30.3. Fennî Eğlence.....	114
2.31. İKİNCİ CİLD – KIRK ALTINCI SAYI (R. 14 Mayıs 1308 / M. 26 Temmuz 1892)	115
2.31.1. Güneş ile Resim Yapılır mı?.....	115
2.31.2. Yeni İcadlar.....	115
2.31.3. Fennî Eğlence.....	116
2.32. İKİNCİ CİLD – KIRK YEDİNCİ SAYI (R. 21 Mayıs 1308 / M. 2 Ağustos 1892)	116
2.32.1. Japonya Tulumbacıları.....	116
2.33. İKİNCİ CİLD – KIRK SEKİZİNCİ SAYI (R. 28 Mayıs 1308 / M. 9 Ağustos 1892)	118
2.33.1. Mevâdd-ı Bahriye.....	118
2.34. İKİNCİ CİLD – KIRK DOKUZUNCU SAYI (R. 4 Hazîran 1308 / M. 16 Ağustos 1892)	120
2.34.1. Uçan Kelebek.....	120
2.35. İKİNCİ CİLD – ELLİNCİ SAYI (R. 11 Hazîran 1308 / M. 23 Ağustos 1892)	120

2.35.1. Mauritus Adasında Zuhûra Gelen Fırtına	120
2.35.2. Şu'ûnât-ı Fenniye ve Medeniye & Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a.....	122
2.35.3. Fennî Eğlence.....	124
2.35.4. Yeni İcâdlar.....	124
2.36. ÜÇÜNCÜ CİLD – ELLİ ÜÇÜNCÜ SAYI (H. 21 Zi'l-hicce 1309 / M. 17 Temmuz 1892)	125
2.36.1. Meşahir-i Millel: Konter Amirâl Mouchez.....	125
2.36.2. Mevâdd-ı Bahriye.....	126
2.36.3. İhtirâ'at ve Keşfiyat-ı Ceride	127
2.36.4. Fennî Eğlence.....	128
2.36.5. Mes'elelerimiz.....	129
2.37. ÜÇÜNCÜ CİLD – ELLİ DÖRDÜNCÜ SAYI (H. 27 Zi'l-hicce 1309 / M. 23 Temmuz 1892)	129
2.37.1. Meşahir-i Milel.....	129
2.37.2. Mütenevvi'a	131
2.37.3. Şu'ûnât-ı Fenniye ve Medeniye & Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a.....	133
2.38. ÜÇÜNCÜ CİLD – ELLİ BEŞİNCİ SAYI (H. 4 Muharrem 1310 / M. 29 Temmuz 1892)	134
2.38.1. İhtirâat ve Keşfiyat-ı Cedide	134
2.38.2. Fennî Eğlenceler.....	135
2.39. ÜÇÜNCÜ CİLD – ELLİ ALTINCI SAYI (H. 11 Muharrem 1310 / M. 5 Ağustos 1892)	137
2.39.1. Teracim-i Ahvâl	137
2.39.2. Hall-i Mesâ'il	137
2.39.3. Fenn-i Eğlence	139
2.40. ÜÇÜNCÜ CİLD – ELLİ YEDİNCİ SAYI (H. 18 Muharrem 1310 / M. 12 Ağustos 1892)	140
2.40.1. İhtirâat ve Keşfiyat-ı Cedide	140
2.40.2. Hall-i Mesâ'il	141
2.40.3. Fennî Eğlenceler.....	142
2.41. ÜÇÜNCÜ CİLD – ELLİ SEKİZİNCİ SAYI (H. 25 Muharrem 1310 / M. 19 Ağustos 1892)	143

2.41.1. İhtirâ'at ve Keşfiyâtı Cedide.....	143
2.41.2. Fennî Eğlence.....	145
2.41.3. Mes'elelerimiz.....	146
2.42. ÜÇÜNCÜ CİLD – ELLİ DOKUZUNCU SAYI (H. 1 Safer 1310 / M. 25 Ağustos 1892)	147
2.42.1. Teracim-i Ahvâl	147
2.42.2. Mes'elelerimiz.....	147
2.42.3. Hall-i Mesâ'il	148
2.43. ÜÇÜNCÜ CİLD – ALTMİŞ İKİNCİ SAYI (H. 15 Sefer 1310 / M. 8 Eylül 1892)	149
2.43.1. Hall-i Mes'ele.....	149
2.44. ÜÇÜNCÜ CİLD – ALTMİŞ ÜÇÜNCÜ SAYI (H. 22 Sefer 1310 / M. 15 Eylül 1892)	150
2.44.1. Şu'ûnât-ı Fennîye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a.....	150
2.45. ÜÇÜNCÜ CİLD – ALTMİŞ DÖRDÜNCÜ SAYI (H. 29 Sefer 1310 /M. 22 Eylül 1892)	154
2.45.1. Şu'ûnât-ı Fennîye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a.....	154
2.45.2. Fennî Eğlenceler.....	157
2.45.3. Yeni İcâdlar	158
2.46. ÜÇÜNCÜ CİLD – ALTMİŞ BEŞİNCİ SAYI (H. 7 Rebiyü'l-evvel 1310 / M. 29 Eylül 1892)	159
2.46.1. Şu'ûnât-ı Fennîye ve Mâlumat-ı Mütenevvi'a.....	159
2.47. ÜÇÜNCÜ CİLD ALTMİŞ YEDİNCİ SAYI (H. 22 Rebiyü'l-evvel 1310 / M. 14 Ekim 1892)	163
2.47.1. Fennî Eğlenceler.....	163
2.47.2. Şu'ûnât-ı Fennîye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a.....	164
2.48. ÜÇÜNCÜ CİLD – ALTMİŞ SEKİZİNCİ SAYI (H. 29 Rebiyü'l-evvel 1310 / M. 21 Ekim 1892)	166
2.48.1. Şu'ûnât-ı Fennîye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a.....	166
2.49. ÜÇÜNCÜ CİLD – ALMIŞ DOKUZUNCU SAYI (H. 6 Rebiyü'l-ahir 1310 / M. 28 Ekim 1892)	171
2.49.1. Sancir Adası	171

2.49.2. Ksavye Marmiyе (Xavier Marmier).....	172
2.49.3. Şu'ûnât-ı Fennîye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a.....	173
2.49.4. Mes'elelerimiz.....	177
2.49.5. Mes'elelerimiz.....	178
2.49.6. Fennî Eğlenceler.....	179
2.50. ÜÇÜNCÜ CİLD – YETMİŞİNCİ SAYI (H. 13 Rebiyü'l-ahir 1310 / M. 4 Kasım 1892)	180
2.50.1. Terâcim-i Ahvâl: Mösyö Camille Rose	180
2.50.2. Şu'ûnât-ı Fennîye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvia	180
2.50.3. Fennî Eğlenceler.....	183
2.51. ÜÇÜNCÜ CİLD – YETMİŞ BİRİNCİ SAYI (H. 20 Rebiyü'l-ahir 1310 / M. 11 Kasım 1892)	184
2.51.1. Arzû'n-nar'da On Sekiz Ay-Birinci Bâb: Patagonyalılar	184
2.51.2. Şu'ûnât-ı Fennîye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a.....	187
2.51.3. Fennî Eğlenceler.....	192
2.52. ÜÇÜNCÜ CİLD – YETMİŞ İKİNCİ SAYI (H. 27 Rebiyü'l-ahir 1310 / M. 18 Kasım 1892)	193
2.52.1. Arzû'n-nar'da On Sekiz Ay	193
2.52.2. Şu'ûnât-ı Fennîye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a	196
2.52.3. Mes'elelerimiz.....	200
2.52.4. Fennî Eğlenceler.....	201
2.53. ÜÇÜNCÜ CİLD – YETMİŞ ÜÇÜNCÜ SAYI (H. 6 Cemaziye'l-evvel 1310 / M. 26 Kasım 1892)	202
2.53.1. Deniz Ortasında Bir Fener	202
2.53.2. Fennî Eğlenceler.....	203
2.53.3. Şu'ûnât-ı Fennîye ve Edebiyye & Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a	204
2.53.4. Hall-i Mes'ele.....	210
2.53.5. Mes'elelerimiz.....	211
2.54. ÜÇÜNCÜ CİLD – YETMİŞ DÖRDÜNCÜ SAYI (H. 11.Cemaziye'l-evvel 1310 / M. 1 Aralık 1892)	211
2.54.1. Mütenevvi'a	211
2.54.2. Şu'ûnât-ı Fennîye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a.....	213

2.54.3. Yeni İcadlar	217
2.54.4. Fennî Eğlenceler.....	218
2.55. ÜÇÜNCÜ CİLD – YETMİŞ BEŞİNCİ NUMARA (H. 18 Cemaziye'l-evvel 1310 / M. 8 Aralık 1892)	219
2.55.1. Elbisedeki Lekelerin Nasıl Çıkarıldığına Da'ir Ma'lûmât: Akmişe ve Akmişe Üzerindeki Lekeler.....	219
2.55.2. Şu'ûnât-ı Fenniye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a.....	221
2.56. ÜÇÜNCÜ CİLD – YETMİŞ ALTINCI NUMARA (H. 3 Cemaziye'l-ahir 1310 / 23 Aralık 1892)	224
2.56.1. Arzû'n-nar'da On Sekiz Ay	224
2.56.2. Elbisedeki Lekelerin Nasıl Çıkarıldığına Da'ir Ma'lûmât: Akmişe ve Akmişe Üzerindeki Lekeler.....	226
2.56.3. Fennî Eğlenceler.....	229
2.57. ÜÇÜNCÜ CİLD – YETMİŞ YEDİNCİ NUMARA (H. 10 Cemaziye'l-ahir 1310 / M. 30 Aralık 1892).....	230
2.57.1. Seyahat	230
2.57.2. Mütenevvi'a	233
2.58. ÜÇÜNCÜ CİLD – YETMİŞ SEKİZİNCİ NUMARA (H. 24 Cemaziye'l-ahir 1310 / M. 13 Ocak 1893)	237
2.58.1. Şu'ûnât-ı Fenniye ve Edebiyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a	237
2.59. DÖRDÜNCÜ CİLD – YETMİŞ DOKUZUNCU NUMARA (H. 8 Receb 1310 / M. 26 Ocak 1893)	240
2.59.1. Fennî Eğlenceler.....	240
2.59.2. Şu'ûnât-ı Fenniye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a	240
2.60. DÖRDÜNCÜ CİLD – SEKSEN BİRİNCİ NUMARA (H. 22 Receb 1310 / M. 9 Şubat 1893)	242
2.60.1. Şu'ûnât-ı Fenniye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a.....	242
2.61. DÖRDÜNCÜ CİLD – SEKSEN BEŞİNCİ NUMARA (H. 23 Şaban 1310 / H. 12 Mart 1893).....	243
2.61.1. Terâcim-i Ahval: Émile Zola	243
2.62. DÖRDÜNCÜ CİLD – SEKSEN YEDİNCİ NUMARA (H. 5 Ramazan 1310 / M. 23 Mart 1893).....	244

2.62.1. Şu'ûnat-ı Fenniye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a	244
2.63. DÖRDÜNCÜ CİLD – SEKSEN SEKİZİNCİ NUMARA (H. 12 Ramazan 1310 / M. 30 Mart 1893)	248
2.63.1. Kuşlar Terennümü Nasıl Öğrenirler?	248
2.63.1.1. Bir Âşiyane-i Mûsikî Şinâsan	249
2.63.1.2. Yavruların Hâtirâi Terennümü	250
2.63.1.3. Fıtraten Muganni Kuşlar	250
2.63.2. Uzun Etekler.....	251
2.64. DÖRDÜNCÜ CİLD – SEKSEN DOKUZUNCU NUMARA (H. 19 Ramazan 1310 / M. 6 Nisan 1893)	253
2.64.1. Kuşlar Terennümü Nasıl Öğrenirler?	253
2.64.2. Kafesin Te'siri.....	255
2.64.3. Tarih-i Tabî'i	255
2.64.4. Fenni Eğlenceler.....	257
2.65. DÖRDÜNCÜ CİLD – DOKSANINCI NUMARA (H. 26 Ramazan 1310 / M. 13 Nisan 1893)	258
2.65.1. Çifte Yazan Bir Makine	258
2.65.2. Şu'ûnat-ı Fenniye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a	261
2.65.3. Fennî Eğlenceler.....	266
2.66. DÖRDÜNCÜ CİLD – DOKSAN BİRİNCİ NUMARA (H. 1 Şevval 1310 / M. 18 Nisan 1893)	267
2.66.1. Mevâdd-ı Tıbbiye.....	267
2.66.2. Fenni Eğlenceler.....	269
2.66.3. Şu'ûnat-ı Fenniye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a.....	270
2.67. DÖRDÜNCÜ CİLD – DOKSAN İKİNCİ NUMARA (H. 10 Şevval 1310 / M. 27 Nisan 1893)	272
2.67.1. Mevâdd-ı Fennîye ve Tarihiyye	272
2.67.2. Şu'ûnat-ı Fenniye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a.....	273
2.68. DÖRDÜNCÜ CİLD – DOKSAN ÜÇÜNCÜ NUMARA (H. 17 Şevval 1310 / M. 4 Mayıs 1893)	276
2.68.1. Nasayih-i Beytiyye ve Sıhhiye.....	276
2.68.2. Avrupa Muharrireleri	277

2.68.3. Mevâdd-1 Bahriye.....	278
2.68.5. Fennî Eğlence.....	281
2.69. DÖRDÜNCÜ CİLD – DOKSAN DÖRDÜNCÜ NUMARA (H. 24 Şevval 1310 / M. 11 Mayıs 1893)	281
2.69.1. İhtirâ'ât ve Keşfiyat-1 Cedide	281
2.69.2. Şu'unât-1 Fenniye ve Medeniye ve Ma'lûmât-1 Mütenevvi'a	283
2.69.3. Fennî Eğlence.....	287
2.70. DÖRDÜNCÜ CİLD – DOKSAN BEŞİNCİ NUMARA (H. 2 Zi'l-kadde 1310 / M. 18 Mayıs 1893)	287
2.70.1. Mevâdd-1 Tarihiye ve Coğrafiye.....	287
2.70.2. Mevâdd-1 Fennîye	290
2.70.3. Şu'unât-1 Fenniye ve Medeniye ve Ma'lûmât-1 Mütenevvi'a.....	293
2.71. DÖRDÜNCÜ CİLD – DOKSAN ALTINCI NUMARA (H. 9 Zi'l-kadde 1310 / M. 25 Mayıs 1893)	296
2.71.1. Mevâdd-i Coğrafiye: Komor Adaları ve Ahâlî-i Mahalliyesi.....	296
2.71.2. Mevâdd-1 Fennîye	298
2.71.3. Nesayih Beytiye ve Sıhhiye	300
2.71.4. Şu'unât-1 Fenniye ve Medeniye ve Ma'lûmât-1 Mütenevvi'a.....	301
2.72. BEŞİNCİ SENE – YİRMİ ÜÇÜNCÜ NUMARA (H. 11 Rebiyü'l-evvel 1314/ M. 20 Ağustos 1896)	304
2.72.1. Çamlıca'da Yazmış İdim!	304
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	306
KAYNAKÇA	309
EKLER	328

ÖZET

YÜKSEK LİSAN TEZİ

AVANZADE MEHMED SÜLEYMAN'IN MAARİF MECMUASI'NDAKİ YAZILARININ TRANSKRİPTİ ve DEĞERLENDİRMESİ

Seher EREN

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Serhat Aras TUNA

2022, 358 sayfa

Tanzimat modernleşmesine gidilen süreç Osmanlı basınının doğuşuna vesile olmuştur. 1831'de ilk resmî gazete olan Takvim-i Vekayi çıkarılmıştır. Daha sonra yarı resmi ve özel gazeteler çıkarılmaya başlanmıştır. II. Abdülhamid dönemine gelindiğinde Osmanlı basını nitelik ve nicelik itibarıyla büyük ilerleme kaydetmiştir. Bu dönemde gazetelerin yanı sıra tematik konular içeren mecmualar da yayınlanmıştır. Bunlardan biri de Maarif Mecmuası'dır. Siyasi ve askeri konular hariç her türlü teknolojik, bilimsel, kültürel, sanatsal gelişmelerin yer aldığı bu mecmuanın yazarlarından biri de Avanzade Mehmed Süleyman'dır. Avanzade Mehmed Süleyman eczacı, tercüman ve yazardır. Birçok mesleği olmasına rağmen daha çok mütercim ve müellif kimliğiyle ön plana çıkmıştır. Avrupa merkezli dünya basınına yakından takip etmiş ve Maarif Mecmuası'nda birçok yazı yayımlamıştır. Yazıları büyük ölçüde fen-teknoloji haberleri, yeni icatlar, ilaç formülleri, çeşitli istatistikler ve matematik sorularından oluşmaktadır. Bu çalışmada Avanzade Mehmed Süleyman'ın söz konusu yazılarının çevirisi yapılarak bunlar değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Basın, Osmanlı, Maarif Mecmuası, Avazade Mehmed Süleyman.

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

TRANSLATE and EVALUATION of AVANZADE MEHMED SULAYMAN'S ARTICLES in JOURNAL of MAARIF

Seher EREN

Advisor: Assistant Prof. Serhat Aras TUNA

2022, Page: 358

The process of Tanzimat modernization led to the emergence of the Ottoman press. In 1831, the first official newspaper, Takvim-i Vekayi, was published. Later, semi-official and private newspapers began to be published. In the period of Abdulhamid II, the Ottoman press made great progress in terms of quality and quantity. In this period, besides newspapers, magazines containing thematic subjects were also published. One of them is Maarif Magazine. Avanzade Mehmed Süleyman is one of the authors of this magazine, which includes all kinds of technological, scientific, cultural and artistic developments, except for political and military issues. Avanzade Mehmed Süleyman is a pharmacist, translator and writer. Although he has many professions, he has come to the fore with his identity as a translator and author. He followed the European-based world press closely and published many articles in Maarif Magazine. His writings mainly consist of science and technology news, new inventions, medicine formulas, various statistics and math questions. In this study, the writings of Avanzade Mehmed Süleyman were translated and evaluated.

Key Words: Press, Ottoman, Maarif Magazine, Avazade Mehmed Süleyman.

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti'nde basın, 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Avrupa merkezli dünyadaki gelişmelerle karşılaştırıldığında bu tarih oldukça geç bir döneme denk gelmektedir. Bazı azınlık grupları hariç, matbaanın Osmanlı Devleti ve toplumunda kabul görmesinin zaman alması Osmanlıların basınla da geç tanışmasına sebep olmuştur. Ancak 19. yüzyılda birçok yeniliğe vesile olan Tanzimat'ın ilanına gidilen süreç, Osmanlı'da basının doğmasına zemin hazırlamıştır. Devletin ilk resmi gazetesi ise Türkçe başta olmak üzere çeşitli dillerde yayımlanan *Takvim-i Vekayi* olmuştur. Bu gazeteyi yarı resmi ve özel gazeteler takip etmiş II. Abdülhamid dönemine girildiğinde ise gazete ve dergi gibi süreli yayınların sayısı giderek artmıştır. Basının gelişimiyle birlikte gazete ve dergilerin içerikleri de zenginleşmiş ve tematik yayınlar dahi çıkarılmaya başlanmıştır. Bu tezin çalışma konusu yapılan Maarif Mecmuası, II. Abdülhamid döneminde “Haftalık Fennî ve Edebi Ceride” olarak çıkarılmıştır. Mecmuanın içeriği dünyadaki fen ve teknoloji gelişmeleri, yeni icatlar, seyahat notları ile edebi eserlerden oluşmaktadır. Mecmuanın yazar kadrosunda Tevfik Fikret, Cenab Şahabeddin ve Ahmed Rasim gibi yazar, şair, gazeteci ve tarihçiler yer almıştır. Mecmuanın aktif yazarlarından biriye eczacılıkta ihtisas yapmış olan Avanzade Mehmed Süleyman'dır. Eczacılığın yanı sıra mütercim ve gazete yazarı olarak da ön plana çıkan Avanzade Mehmed Süleyman, Maarif Mecmuası'nda bilim ve teknik konularında yazılar yayımlamıştır. Avanzade Mehmed Süleyman'ın bu mecmuadaki başlıca hususiyetlerinden biriye okuyucularla temas içerisinde olmasıdır. Okuyuculara kitap gibi hediyeler karşılığında sorduğu matematik problemleri ve birtakım bulmacalar yoğun bir okuyucu kitlesinin ilgisiyle karşılaşmıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük emekleri olan ve çalışma boyunca yaptığı yönlendirme ve katkılarıyla destek veren danışman hocam, Dr. Öğretim Üyesi Serhat Aras TUNA'ya ve her türlü zorlukta yanımda olan sevgili annem Fatma EREN'e teşekkürlerimi sunarım.

Muş-2022

Seher EREN

KISALTMALAR DİZİNİ

Bkz.	:	Bakınız
a.g.e.	:	Adı Geçen Eser
a.g.m.	:	Adı Geçen Makale
a.g.t.	:	Adı Geçen Tez
H.	:	Hicri
M.	:	Miladi
R.	:	Rumi
TTK	:	Türk Tarih Kurumu

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'ndeki batılılaşma hareketleri çerçevesinde askeri alanda atılan adımlardan sonra Batı'dan alınan en önemli tekniklerden biri matbaaydı. Matbaa her ne kadar Türk devletleri tarafından bilinen bir teknik olsa da ilgi görmemiş ve uzun bir süre Osmanlı resmi gündemine girememiştir. 15. yüzyılın sonlarına doğru İspanya'dan göç eden Museviler aracılığıyla Osmanlı toplumu matbaa ile tanışmıştır. Nitekim ilk Musevi matbaası da 1493/1494 yıllarında İstanbul'da kurulmuştur. Bu matbaa kurulurken İbranice ve Avrupa dillerinde yayın yapma kuralı getirilmiş yani Türkçe ve Arapça basım yapımları yasaklanmıştır. Zamanla Musevilerin etkisiyle yayılan matbaanın en önemli merkezlerinden biriye Selanik olmuştur.¹ Matbaa aracılığıyla İbranice, Rumca, Latince, Ermenice gibi gayrimüslim dillerinde erken dönemlerde eserler çıkarılmasına karşın Türkçe eserler ancak Lale Devri'nde basılmaya başlanmıştır. Böylece Osmanlı Devleti'nde Müslümanların ve dolayısıyla devletin resmi anlamda matbaayı kullanması geç bir dönemde gerçekleşmiştir.² Buna rağmen Musevilerde olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde azınlıklar 1500'lü yıllardan itibaren matbaayla yakından ilgilenmişlerdir. Bu dönemde Ermenilerin ilk matbaasını Apkar Tıbir kurmuş ve 1567-1569 yılları arasında Topkapı Kefeli mahallesindeki Surp Nigoğayos Kilisesi'ndeki matbaada 5 kitap basmıştır. Yine ilk resimli Ermeni İncili 1705 yılında İstanbul'da basılmıştır. Osmanlı'da ilk Rum matbaası ise 1627 tarihinde Rahip Nikodemos Metaksas tarafından İstanbul'da kurulmuştur. Burada basılan ilk kitabın adı da *Museviler Aleyhine Risale* olmuştur. Böylece 1494-1729 yılları arasında azınlıklar ve yabancılar tarafından Osmanlı topraklarında 37 basımevi olduğu saptanmış olup hiçbirinde Türkçe baskı yapılmamıştır.³

Matbaa konusu özellikle III. Ahmet döneminde (1703-1730), Lale Devri'nde, gündeme gelmiştir.⁴ Osmanlıda matbaanın açılması konusunda İbrahim Müteferrika ve Said Efendi girişimde bulunmuşlardır. İbrahim Müteferrika'nın matbaanın yararlarını anlatan raporunu Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim'e sunduktan sonra Şeyhülislamın

¹ Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Boğaç Babür Turna, (çev.). Ankara: Arkadaş Yayınları, 2017, s. 71.

² Mehmet Ali Karaman, "Osmanlı Modernleşmesinde Basım", **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 32, 2014, s. 133.

³ Fatma Davulcu, Halil Kıpçak, "Başlangıcından Harf Devrimi'ne Kadar Türkiye'de Basım ve Yayımın Kısa Bir Tarihçesi", **Türk Kütüphaneciliği**, Cilt 30, Sayı 2, 2016, s.253.

⁴ Orhan Koloğlu, **Osmanlı Döneminde Basım Teknik ve Araçları**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2010, s.6.

da fetva vermesiyle matbaa kurulması önünde bir engel kalmamıştır. Dolayısıyla Osmanlı Devleti'nde İlk Türk matbaası İbrahim Müteferrika'nın teşebbüsü ile 1726'da hayata geçirilmiştir.⁵ Başlangıçta müteferrikalığa ve sonrasında haccanlığa yükselmiş olup 1719'dan itibaren de matbaacılığa yoğunlaşan ve Osmanlı basım hayatında etkin rol oynayan İbrahim Müteferrika, matbaa kurma aşamasında yaklaşık 10 yıllık bir hazırlık sürecine girişmiş ve bu süreçte bazı haritalar basmıştır.⁶ Matbaanın Osmanlı Devlet adamlarında resmen kabul görmesi neticesinde Şeyhülislam, sadece basma tekniği konusunda fetva vermiş ve İslam dinine ait konular yine hattatların tekelinde bırakılmıştı. 1727'de kurulan ilk Türk matbaasında ilk eserin basımı ise 31 Ocak 1729 tarihine denk gelmiştir.⁷

İbrahim Müteferrika, kurduğu matbaada ölüm yılı olan 1745'e kadar 23 ciltlik 17 eser basmıştır.⁸ Bu kitaplar tarih, sözlük, mıknaş, coğrafya konularından oluşmaktadır.⁹ İbrahim Müteferrika'nın bastığı ilmi eserler arasında en önemlisi Kâtip Çelebi'nin *Cihannüma*'sıdır.¹⁰ Bunun dışında Müteferrika'nın kendi eserleri de bu matbaada basılmıştır. Örneğin, İbrahim Müteferrika, *Risale-i İslamiye* adında bir eser yazmıştır. Ayrıca 53 yaşında yazdığı ve siyasetnâme ya da ıslahatnâme niteliğinde olan *Usûlu'l-Hikem Fi Nizami'l-Umem* adlı eserini I. Mahmut'a sunmuştur.¹¹ İbrahim Müteferrika'nın kendi eseri olan *Filyuzat-ı Mıknaşîyye* ise 1732 yılında basılmıştır. Bu eserinde pusulanın icâdı ve mıknaşın özelliklerinden bahsedilmiştir. Müteferrika'nın yazma olarak bıraktığı bir başka eser de *Mecmûatü Hey'et-il-Kadîme ve Cedîde* idi. Bu eser ise Hollandalı coğrafyacı ve matematikçi Andreas Cellarius'un *Atlas Coelestis* adlı eserinin III. Ahmed'in emriyle yapılan çevirisidir. Müteferrika'nın bizzat bastığı kitapların sayısı ise 17'dir. Türk matbaacılığında etkin bir rol oynayan İbrahim Müteferrika, 1745 yılında vefât etmiş ve Aynalıkavak mezarlığına defnedilmiştir. Bugün mezarı Galata Mevlevihanesi mezarlığında yer almaktadır.¹²

⁵ Karaman, **a.g.m.**, s. 134.

⁶ Mehmet Aksoy, "Batılı Bilgi ve Teknik Transferi Açısından Osmanlı Modernleşmesi", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi SBE, 1996), s. 33-42.

⁷ Salih Erol, "Türk Basın Tarihinde İbrahim Şinasi Efendi ve Tasvir-i Efkâr", **Journal Of History And Future**, Cilt 5, Sayı 2, 2019, s.275.

⁸ Aksoy, **a.g.t.**, s.53.

⁹ Aksoy, **a.g.t.**, s.52-53.

¹⁰ A. Adnan Adıvar, **Osmanlı Türklerinde İlim**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1982, s.170.

¹¹ Şerif Korkmaz, "İbrahim Müteferrika ve İlk Türk Matbaası", **Dini Araştırmalar Dergisi**, Cilt 2, Sayı 5, 1999, s. 291.

¹² Adıvar, **a.g.e.**, s. 172-174.

Müteferrika'nın ölümünden sonra matbaacılık yaklaşık elli yıllık bir sessizlik dönemine girdi. Osmanlı'da matbaacılığın tekrar ivme kazanması Bâb-îâli'nin 1831'den itibaren devlet matbaasında *Tavimhane-i Amire* yayınlarını devam ettirmesiyle olacaktır.¹³ III. Selim (1789-1807) döneminde Mühendishane bünyesinde kurulan Dar'üt-Tıbaa, ilk devlet matbaası olarak faaliyete geçmiştir. Matbaanın başına da Hendese muallimi Abdurrahman Efendi getirilmiştir.¹⁴ Daha sonra Üsküdar'da kurulan matbaa ise baskı işinde hareketli harflerin kullanıldığı ilk basımevi olmuştur.¹⁵

Osmanlı toplumunun basımevi konusunda bu kadar geç kalmasının bazı sebepleri vardı; bunlardan birincisi, ekonomik düzenin devlet güdümlü olması ve buna bağlı olarak da Avrupa'da beliren serbest piyasa düzenini işleten burjuvanın oluşmamasıydı. İkinci sebep Arapçanın güzel yazma tekniğine yönelmesi ve matbaadan çıkan Arap harfli kitapların beğenilmemesiydi.¹⁶ Fakat Tanzimat döneminin de alt yapısını oluşturan ıslahatlar dahilinde matbaadan faydalanmamak elden değildi. Hem Avrupa standartlarının yakalanması hem de modernleşme dahilindeki ihtiyaçlar zamanla matbaanın yayılmasında etkili olmuştur. Matbaacılık alanında gelişmelerin yaşanması süreli yayınların çıkarılmasını da doğrudan etkilemiştir. Fakat bu etkinin ortaya çıkışı kısa sürede olmamıştır. Avrupa'da gazetecilik matbaanın faaliyete geçmesinden bir buçuk asır sonra başlamıştır. Gazetenin atası sayılabilecek ilk haber yaprakları da 1450'lerde Avrupa'da görülmüştür.¹⁷ Avrupa'da çıkarılan ilk gazeteler ebat olarak çok küçük ve içerik olarak da çok sınırlıydı. Bunlar ayrıca sadece seçkinlere hitap ediyordu.¹⁸

Osmanlı'da matbaacılığın Avrupa'dan yaklaşık üç yüz yıl sonra başlaması gazeteciliğin de gelişimini geciktirmiştir. Kitap basımında Avrupa'dan oldukça geri kalan Osmanlı Devleti bu açığını basın alanında kapatamaya çalışmıştır. Gazete Avrupa'da milyonlarca nüfusa sahip ülkelerin aynı şekilde duyma, düşünme, isteme

¹³ Koloğlu, **Osmanlı Döneminde Basın Teknik ve Araçları**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2010, s.14-17.

¹⁴ Fatma Davulcu, Halil Kıpçak, **a.g.m.**, s.255.

¹⁵ Mehmet Akkaya, "Türk Kitap Basımcılığı Tarihçesi ve Beşik Devri", **Bilgi ve Belge Araştırmaları**, Sayı 1, 2008, s.9.

¹⁶ Koloğlu, **Osmanlı Döneminde Basın Teknik ve Araçları**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2010, s. 4-5.

¹⁷ Salim Alan, "Tanzimat Dönemi (1831-1876) Osmanlı Basını ve Vakayii Mısriyye", **Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi**, Sayı 3, 2019, s.47.

¹⁸ Nermin Abadan, "Gazeteciliğin Gelişim Safhaları", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 16, Sayı 1, 1961, s. 123-126.

yeteneğini kazanmasını sağlamış olup ortak kamuoyunun oluşmasına zemin hazırlamış ve çağdaş devlet, milli vatan olguları gazete sayesinde ortaya çıkabilmiştir.¹⁹ Şüphesiz bu durumda zamanla Osmanlı'da da etkisini göstermiştir. Osmanlı topraklarında ilk gazete örnekleri Fransızca olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁰ Osmanlı topraklarında ilk etkin Fransızca gazeteler, 1821-1831 arasında İzmir'de çıkarılan *Spectateur Oriental*, *Le Smyrneen*, *Le Courrier de Smyrne*, *Journal de Smyrne* gazeteleridir.²¹ Fakat bu gazetelerden daha önce ilk süreli yayın olarak *Bulletin de Nouvelles* 1795'te Fransız elçiliği tarafından Osmanlı'da yayımlanmıştır.²² Bu yayını 1796'da *La Gazette Française de Constantinople* ve *Mercure Oriental* izlemiştir.²³ Bu yayınlar Fransız elçiliğinde kurulmuş olan özel bir matbaada basılmış olup amaçları Fransa'daki yeni fikirleri Fransa dışında yaşayan Fransızlara aktarmaktı. Bunların yanı sıra Osmanlı azınlıklarının da kendi Fransızca gazeteleri vardı. Örneğin, *La Reforme* (1868-1922) ve *Le Phare du Bosphore* (1868-1898) Rumların sözcülüğünü yapıyordu. *Journal de Salonique* (1895-1912), *Progres de Salonique* ve *Journal d'Orient* ise Yahudilerin sözcülüğünü yapan yayınlardı. Osmanlıda ilk Rumca basın denemeleri ise İzmir'de görülmüştür. Rumca basın 1850'den sonra da İstanbul'da yoğunlaşmıştır. *Bizantis* ve *Eklisiastiki Âlîteia* gibi gazeteler Patrikhanenin sözcülüğünü yapmışlardır. Ermenice basının merkezi ise dâimâ İstanbul olmuştur. Arapça basınında ise merkez Beyrut olmuştur. 1852-1877 arasında Beyrut'da 21 Arapça gazete ve dergi yayınlanmıştır. Bulgarca basını da İzmir'de 1842'de yayınlanan *Ljuboslowije* ile başlar. İstanbul'da yayınlanan *Çarigradski Vestnik* Panslavluculuğun sözcüsü olmuştur. Yahudi dilinde de ilk gazete İzmir'de yayınlanmıştır.²⁴ Dolayısıyla Osmanlı Devleti sınırları içerisinde basın birçok toplumun istifade ettiği yayın organları arasında yer almıştır.

Osmanlı'da yayımlanan basılı organlar için gazete, dergi, jurnal, mecmua, risale, ceride gibi çeşitli isimler kullanılmıştır. Osmanlı'da ilk basılı organlar *Takvim-i Vekayi*,

¹⁹ Bora Ataman, Arda Odabaşı, "Ziya Gökalp ve Basın: Gökalp'in Yazılı Kitle İletişim Araçlarına Dair Görüşleri ve Dergicilik/ Gazetecilik Faaliyetleri", **Marmara İletişim Dergisi**, Sayı 12, 2007, s.25.

²⁰Hasan Yalvaç, "II. Meşrutiyet Döneminde Muhafız Bir Gazete: Serbesti (1908-1909)", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2019), s.6.

²¹ Koloğlu, **Osmanlı Döneminde Basının İçeriği**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2010, s.31.

²² Bora Ataman, "Türkiye'de İlk Basın Yasakları ve Abdülhamit Sansürü", **Marmara İletişim Dergisi**, Cilt 14, Sayı 14, 2014, s.30.

²³ Uğur Akbulut, "Osmanlı Basın Tarihine Bir Katkı: Gazetelerin Yayınlanma Amaçları Üzerine (1831-1876)", **Turkish Studies**, Cilt 8, 2013, s.34.

²⁴ Koloğlu, **Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Basın**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1992, s.25-30.

Ceride-i Hav'âdis, *Tercüman-ı Ahval* ve *Tasvir-i Efkâr* gazeteleridir.²⁵ Fakat hepsinden önce Osmanlı topraklarında kısmen Türkçe olarak çıkarılan ilk gazete, 1828 yılında Mısır'da Mehmet Âlî Paşa'nın teşvikiyle yayınlanan *Vekayi-i Mısıriyye*'dir. Bu gazetenin bir sütunu Arapça bir sütunu da Türkçe şeklinde çıkarılmıştır.²⁶ Osmanlı Devleti'nde tamamen Türkçe yayımlanan ve aynı zamanda da devletin resmî gazetesi olan yayın ise *Takvim-i Vekayi* olmuştur. (1 Kasım 1831) 5 Kasım 1831'de ise Fransızca *Le Moniteur Ottoman* isimli gazete Black Bey yönetiminde ilk sayısını çıkarmıştır.²⁷ *Charles Tricon Le Smyrneen* adlı gazetenin ortağı olan Alexandre Blacque, burada Osmanlı lehine yazdığı yazılarla II. Mahmut tarafından yakından takip edilmiştir. Yazılarına Avrupa'nın gösterdiği ilgiden sonra Sultan, basının gücünü daha çok anlamış ve özümsemiştir.²⁸

Takvim-i Vekayi'yi çıkarmaya sahaflar şeyhi ve Osmanlıların ilk gazetecilerinden Esat Efendi memur edilmiştir.²⁹ Türkçe'den başka bu gazetenin Arapça, Rumca, Bulgarca ve Ermenice nüshaları da çıkarılmıştır. *Takvim-i Vekayi*'nin Ermenice nüshalarını 1832'den 1850 yılına kadar Liro Kir çıkarttırmıştır.³⁰ Haftalık olarak çıkartılan *Takvim-i Vekayi*, devlet kurumlarına ve elçiliklere gönderilmekteydi. Gazetede yazılar umur-u dâhiliye (iç haberler), mevâdd-ı askeriye, umur-u hâriciye, fûnûn, tevcihat-ı ilmiye, ticaret ve as'ar gibi bölümlerde toplanmaktaydı.³¹ *Takvim-i Vekayi*, İstanbul Hükümeti düşene kadar yayınlanmış ve 4 Kasım 1922'de tamamen kapatılmıştır.

Osmanlı Devleti'nde yayımlanan ilk yarı resmî gazete ise İngiltere'nin propagandasını da yürüten ve 1840 yılında William Churchill tarafından çıkartılan *Ceride-i Hav'âdis*'tir. Türkler tarafından çıkarılan ilk özel gazete ise Agah Efendi

²⁵ Kenan Demir, "Osmanlı'da Dergiciliğin Doğuşu ve Gelişimi", **İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 9, 2016, s.73.

²⁶ Seydi Vakkas Toprak, "Kanun-i Esasi Gazetesi'nde İttihad-ı İslam Teması", **Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu**, 19-21 Ekim 2106 Elâzığ, Yayına Hazırlayan: Merve Uğur, Cilt 1, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, 2018, s.603.

²⁷ Koloğlu, **Osmanlı Dönemi Basının İçeriği**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2010, s.10.

²⁸ Akbulut, **a.g.m.**, s.35.

²⁹ Koloğlu, **Osmanlı Döneminde Basının İçeriği**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2010, s.14.

³⁰ Koloğlu, **Osmanlı Döneminde Basın Teknik ve Araçları**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2010 s.45.

³¹ Alan, **a.g.m.**, s. 48.

tarafından çıkarılan *Tercüman-ı Ahval*'dir.³² Yarı resmi olarak çıkarılan *Ceride-i Hav'âdîs*'in (1840) yazarları hep devlet memuruydular ve bu sebeple yönetime karşı fikir üretmeleri mümkün değildi. Zîra bu dönemde gazete kadroları daha yüksek mevkilere atanmanın basamaklarından birini teşkil etmiştir. Buralardan elçiler, Şuray-ı Devlet üyeleri, müsteşarlar, sadrazamlar çıkmıştır.³³ Ayrıca *Ceride-i Hav'âdîs*'in yurt dışında muhabirleri de bulunmaktaydı. Gazete, savaş muhabirliği konusunda öncü olmakla birlikte 'ilâve gazeteler vererek de birçok ilke imza atmıştır. Osmanlı'daki vefat haberleri, iş ilanları, gemi tarifeleri, kiralık-satılık ilanları ilk defa bu gazetede çıkmıştır.³⁴

Tercüman-ı Ahval, 21 Ekim 1860 tarihinde özel girişimle Agah Efendi ve Şinasi tarafından yayınlanan ilk özel gazetedir. *Tercümanı Ahval*, o güne kadar çıkan Türkçe gazetelerden çok daha fazla ilgi görmüştür. Bu ilgide ilk kez resmi konular dışına el atması, toplumsal sorunları dile getirmesi, okuyucu mektuplarına yer vermesi etkili olmuştur. *Tercüman-ı Ahval*'in yönetime karşı eleştirilerde bulunması ise 6 ay sonra kapatılmasına sebep olmuştur.³⁵ Gazetenin hususiyetlerinden biri de Şinasi'nin eseri olan *Şair Evlenmesi*'nin Türk basın tarihinin ilk tefrikası olarak burada yayınlanmasıdır.³⁶

Bir diğer özel gazete olan *Tasvir-i Efkâr*, 27 Haziran 1862 tarihinde yayın hayatına başladı.³⁷ *Tasvir-i Efkâr* gazetesi, 1862-1869 yılları arasında Şinasi tarafından çıkarılmıştır. Şinasi için gazete, halkın anlayacağı dille basılan bir araç şeklinde nitelendirilmişti.³⁸ Gazetede, bilim ve eğitime dair sorunlar üzerinde durulmuş, milliyet, meşrutiyet, ulus, vatan, özgürlük, yurtseverlik gibi kavramlar cesaretle kullanılmış olup ayrıca Türkçe'nin sadeleştirilmesi için de çaba sarf edilmiştir. Gazete, Avrupa'daki gelişmeler takip edilerek meclis, seçim, halk iradesi, anayasa, parlamento gibi kavramları da halka aktarmıştır. Bu yeni kavramlarla Şinasi, halka kendi sorunları üzerinde durmayı, kendi yararlarını düşünmeyi öğretmek istemiştir. *Tasvir-i Efkâr*, Şinasi'nin Paris'e kaçmasından sonra Nâmık Kemal tarafından yayınlanmaya devam

³² Toprak, **a.g.m.**, s.603.

³³ Koloğlu, **Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1992, s.15-16.

³⁴ Erol, **a.g.m.** s.277-278.

³⁵ Koloğlu, **Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1992, s.31-32.

³⁶ Erol, **a.g.m.**, s.280-281.

³⁷ Erol, **a.g.m.**, s.283.

³⁸ Mehmet Aksoy, **a.g.t.**, s.74.

etmiştir.³⁹ Nâmık Kemal'in yurt dışına gitmesinden sonra gazetenin yönetimini Recaizade Mahmut Ekrem devralmıştır. *Tasvir-i Efkâr*, ülkede Meşrutiyet hareketinin doğmasında büyük etki sağlamıştır. *Tasvir-i Efkâr*, okuyucularının fikirlerini de içeren mektuplara yer vermesiyle *Takvim-i Vekayi* ve *Ceride-i Hav'âdis*'den ayrılmıştır.⁴⁰ *Tasvir-i Efkâr*, kamuoyunun gücünü ve önemini fark eden ilk gazete olma hüviyetine de sahiptir.

Osmanlı döneminde çıkarılan gazetelerin sayısının yüzlerce olduğunu belirtmek mümkündür. Bu yüzden bu bölümde, basın hayatını tetikleyen birkaç gazeteye değinmekle yetinildi. Her şeyden evvel Osmanlı Devleti'nin basın merkezinin başkent İstanbul olduğunu belirtmek gerekir. 1864 yılında yayınlanan Vilayet Nizamnâmesi ve bunu takip eden düzenlemelerle de vilayetlerde matbaaların kurularak vilayet isimlerinde gazetelerin çıkarılması ve vilayet matbaasında bir müdür ve baskı ustası olması öngörülmüştür.⁴¹ Bu düzenlemeler kapsamında matbaa imkanı olan birçok vilayette gazeteler çıkarılmıştır. Osmanlı vilayet gazetelerinden ilki *Tuna* (1865)'dir.⁴² *Tuna* Vilayet Matbaasında ayrıca 1864-1877 yılları arasında *Tuna*, Türkçe-Bulgarca *Le Soleil*, Bulgarca *Mecra-i Efkâr*, Bulgarca eğitim dergisi *Uçilişte* yayınlanmıştır. 1866'da Suriye, Trablusgarb, 1867'de Beyrut ve 1868'de Edirne, Yanya ile 1869'da da Bağdat, Hüdavendigâr (Bursa), Konya, Trabzon, Selanik yayın hayatına başladılar.⁴³ Bu dönemde vilayet matbaa ve gazetelerinin en önemli işlevleri yönetime ait duyuruların kırsal kesime kadar iletilmesi olmuştur.

Söz konusu yayınlar çerçevesinde Osmanlı basın tarihinin ilk evresi Tanzimat dönemi olarak adlandırılmaktadır. II. Abdülhamid dönemine gelindiğinde de süreli yayınların sayısında artış yaşanmaya devam etmiştir. Fakat bu dönemde basın-yayın hayatı kontrol altında tutulmuş ve belli alanlardaki konulara yoğunlaşmıştır. Nitekim II. Abdülhamid döneminin basın üzerindeki en önemli etkilerinden biri bu yılların

³⁹ Sina Akşin, vd., **Türkiye Tarihi -Osmanlı Devleti 1600- 1908**, İstanbul: Cem Yayınevi, 2000, s.351.

⁴⁰ Necdet Hayta, "Tasvir-i Efkâr Gazetesi ve Yenileşme Hareketlerindeki Rolü", **Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu**, 19-21 Ekim 2106 Elazığ, Yayına Hazırlayan: Merve Uğur, Ankara: Atatürk Kültür Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, 2018, s.623-629.

⁴¹ Musa Çadircı, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Tarihi**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1997, s. 291.

⁴² Uğur Kocabaşoğlu, Ali Birinci, "Osmanlı Vilayet Gazete ve Matbaaları Üzerine Gözlemler", **Kebikeç**, Sayı 2, 1995, s.102. *Tuna* gazetesi için ayrıca bkz. Bekir Koç, "Tuna Vilayet Gazetesi ve İçeriğine Dair Bazı Bilgiler (Mart 1865-Mart 1868)", **DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt 34, Sayı 57, 2015, s. 121-158.

⁴³ Uğur Kocabaşoğlu, Ali Birinci, **a.g.m.**, s.104-105.

sansürle anılmasıdır.⁴⁴ II. Meşrutiyet döneminde ise basın üzerindeki sansürün kaldırılacağı müjdelenmiştir. Meşrutiyet'i yeniden tesis eden kadroların bu müjdelerine rağmen bir süre sonra basın İttihat ve Terakkî idaresinin kontrolü altında tutulmaya çalışılmıştır. Bu yıllarda İstanbul'da, 1908-1909 döneminde 353 gazete ve dergi yayımlanmıştır. Örneğin, *Tanin* gazetesi İttihat Terakkî'nin yayın organı haline gelmiştir. *Tasvir-i Efkâr* da İttihatçıları destekliyordu. İttihat Terakkî'ye muhalefet eden gazeteler arasında ise *Serbesti*, Murat beyin *Mizan*'ı, Derviş Vahdeti'nin *Volkan*'ı, Ali Kemal'in *İkdam*'ı başı çeken yayınlardı.⁴⁵

Maarif Mecmuası özelinde Avanzade Mehmed Süleyman konusuna girmeden önce Tanzimat ve sonrasında oluşan aydın tipi ve Batılılaşma hareketi hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır. Genel kaniya göre Osmanlı Devleti için Batılılaşma pragmatik bir amaç taşımış olup teorik bir ön hazırlığının olmayışından ötürü düşünsel alandaki değişim daha yavaş gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti'nin Avrupa'ya düşünsel açıdan önce askeri ihtiyaçlardan dolayı yaklaşmak zorunda kalmasının bunda etkisi olmuştur.⁴⁶ Düşünsel hayatın başlıca aktörleri ise aydınlardır. Tanzimat'la beraber Avrupa'yı yakından takip eden Osmanlı aydını, Batı entelektüellerinden çok farklı koşullar içinde ortaya çıkmıştır. Söz konusu farklılığın sebepleri arasında Osmanlı devlet düzeni, din ve Batılılaşma olgularının etkisi bulunmaktadır. Böylece Osmanlı Devleti'nde Batı dünyasındakinin aksine dini hayat yönetimden bağımsızlaştırılmamış ve Tanzimat'tan itibaren Osmanlı aydını Batı ile merkez yönetimi arasında yalpalamıştır.⁴⁷

Tanzimat sürecinde yeni aydın tipinin oluşmasında bazı kurumlar etkili olmuştur. Örneğin, *Encümen-i Daniş* ve *Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye* bu hususta başı çekmektedir. Adı geçen kurumların amacı bilim, eğitim, ticaret, sanayi konularında Türkçe yayınlar yapmak ve halkı bilimsel gelişmelerden haberdar etmektir.⁴⁸ Bu gelişmelerin etkisiyle de yetişen Osmanlı aydını içerisinde Osmanlı Devleti'ne Batılı

⁴⁴ Ataman, **a.g.m.**, s. 38.

⁴⁵Orhan Koloğlu, "II. Abdülhamid'in Basın Karşısındaki Açmazı", **Tanzimat'dan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 1, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 90-91.

⁴⁶ İlber Ortaylı, "Batılılaşma Sorunu", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 1, İstanbul: İletişim Yayınları, s.137.

⁴⁷ Mehmet Ali Kılıçbay, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 1, İstanbul: İletişim Yayınları, s.59.

⁴⁸ Büşra Durmuş, "Pozitivist ve Materyalist Osmanlı Aydınlarının Basın Aracılığı ile Kadın Kimliğini Yeniden İnşası (1908-1912)", (Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE,2020), s.78-82.

fikirlerin taşınmasında büyük rolü Genç Osmanlılar üstlenmiştir.⁴⁹ Fakat bu dönemin bir özelliği de bazı Tanzimat aydınlarının belirli alt yapı hazırlığı olmadan Avrupa medeniyetini koşulsuz kabul etme yoluna gitmeleridir. Ziya Paşa gibi kişiler ise taklide şiddetle karşı durarak bunun öz kimliği unutturacağını ileri sürmüştür.⁵⁰ Bu noktalarda Batılılaşma metodunda Tanzimat aydınları arasında görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Genç Osmanlıların özellikle üstünde en çok durdukları kavram "Hürriyet" olmuştur. Örneğin, 19. yüzyıl Osmanlı yenileşmesinde önemli yere sahip olan Münif Paşa da hürriyet ile ilerleme arasındaki yakın ilişkiye vurgu yapmıştır. Bu anlayış daha sonraki süreçte Jön Türkler arasında da etkinliğini sürdürmüştür.⁵¹ Osmanlı Batılılaşma hareketi içerisinde "Meşrutiyet ve Hürriyet" meselesi giderek Osmanlı aydınlarının en önemli meselesi durumuna gelmiştir. Bu kavramları en heyecanlı şekilde yazılarında işleyenlerden biri de Namık Kemal'dir.⁵² Osmanlı basınında *Tercüman-ı Ahvâl* ve *Tasvir-i Efkâr*'ın başlattığı dinamizm içinde Namık Kemal, Ziya Paşa ve Ali Suavi kendi dönemlerine damgalarını vuran yazarlar arasında sayılmaktadır.⁵³

Tanzimat dönemi sürecinde ortaya çıkan basın, Osmanlı Devleti'nin dönüşümünde önemli bir rol oynamıştır. 1821'de Tercüme Odası'nın kurulmasıyla yayın hayatında Avrupa merkezli dünya yakından takip edilmiştir. Tercüme Odası'nın da etkisiyle Avrupa dilleri öğrenerek yetişen aydınlar, Avrupa gazetelerinin Türkçeye çevrilmesinde etkili olmuşlardır. Basının giderek gelişmesiyle de Yeni Osmanlılar çevresinde bütünleşen fikir akımları güçlenmiştir. Yeni Osmanlılar, bir yandan Batılılaşma fikirlerini yakından takip etmiş bir yandan da İslami siyaset teorisinin "adalet, biat, meşveret ve şura-yı ümmet" gibi terimlerini kullanmışlardır. Böylece Türkçe okuyan halkın entelektüel donanımının aydınlanmacı tarafına zemin hazırlamışlardır. Yeni Osmanlılar ve Tanzimat etkisinde ortaya çıkan yeni aydın tipi, Jön Türklerin de bir kısmını kapsamaktadır. II. Meşrutiyet, dönemine girildiğinde ise

⁴⁹ Taner Aslan, "Osmanlı Aydınlarının Gözüyle Batılılaşma", **Erdem**, Cilt 1, Sayı 55, 2009, s.6.

⁵⁰ Aslan, **a.g.m.**, s.14-20.

⁵¹ Aslan, **a.g.m.**, s.8.

⁵² Şerif Mardin, "Tanzimat ve Aydınlar", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 1, İstanbul: İletişim Yayınları, s.49.

⁵³ Tarık Zafer Tunaya, "Osmanlı Basını ve Kanun-ı Esasi", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 1, İstanbul: İletişim Yayınları, s.80.

Batıcı görüşleri giderek radikalleşen yeni bir aydın zümresi doğmuştur, bu aydınların kendi aralarında ve toplumla irtibatını sağlayan ana araç ise basındır.⁵⁴

Tanzimat'tan itibaren Batılılaşma fikri etrafında birleşen aydınlar arasında üç farklı yöntem gündeme gelmiştir; birincisi siyasi rejim tartışmaları, ikincisi Batı'nın sadece ilim ve tekniğinin alınması, üçüncüsü de Batı'nın kültür unsurlarıyla beraber toptan kabul edilmesiydi.⁵⁵ Batı'nın maddi ve manevi unsurlarıyla birlikte bütün olarak alınması meselesi Basiret gazetesinde ele alınmış ve bu husustaki tartışmalar zamanla Batıcılar kendi içinde "Tam Batıcılar ve Kısmi Batıcılar ya da Aşırı Batıcılar ve İlimli Batıcılar" şeklinde bir sınıflandırmaya zemin hazırlamıştır. İslamcılar Batının ilim ve fenninin Osmanlı tarafından benimsenmesinde sakınca görmemiş fakat tam Batıcı olarak nitelendirilen Batıcıların Batılılaşma anlayışlarına karşı çıkmışlardır.⁵⁶ Örneğin, Abdullah Cevdet, Batı'dan sadece teknik gelişmeleri almanın yeterli olmadığını kültürel ve felsefi unsurların da alınmasının şart olduğunu ileri süren tam Batıcılardandır. Kılıçzade Hakkı da Abdullah Cevdet ile aynı görüşleri savunmuştur.⁵⁷ Netice itibariyle Osmanlı aydınları arasında Batılılaşmanın yönü üzerinde ortak bir düşünce oluşturulamamıştır. Osmanlı aydınlarının fikirlerini ortaya koyma ve bu fikirleri toplumla buluşturma noktasında ise basın her zaman en etkili araç olmuştur. 1831'den itibaren başlayan Türk basın hayatında 1860'tan sonra büyük bir atılım gerçekleşmiştir. II. Abdülhamid devrinde ise Osmanlı basın yayın hayatında "ansiklopedizm" akımı canlanmıştır.⁵⁸

Bu tez dahilinde incelenmeye tabi tutulan Avanzade Mehmed Süleyman'ın gerek kaleme aldığı eserleri gerek tercümeleri gerekse de dergi yazarlığı itibariyle Tanzimat'ın oluşturduğu aydın tipinden etkilendiğini belirtmek mümkündür. Avanzade Mehmed Süleyman'ın *Maarif Mecmuası*'ndaki yazılarının içeriğine bakıldığında kendisinin Batı dünyasını yakından takip ettiği anlaşılmaktadır. Hem eserlerinde işlediği konulardaki tutumundan hem de mecmuadaki yazılarından hareketle dönemin koşullarına göre modernize edilmiş bir toplum içerisinde öz kültürünü, ahlaki ve dini değerlerini muhafaza etmek koşuluyla Batıcılık fikrini savunduğunu söyleyebiliriz. Fakat siyasal ve

⁵⁴ Büşra Durmuş, **a.g.t.**, s. 67-72.

⁵⁵ Aslan, **a.g.m.**, s.3.

⁵⁶ Aslan, **a.g.m.**, s.13-19.

⁵⁷ Aslan, **a.g.m.**, s. 22-24.

⁵⁸ Şerif Mardin, "Tanzimat ve Aydınlar", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 1, İstanbul: İletişim Yayınları, s.51.

fikirsel tartışmalarda doğrudan yer edinmediği için kendisini yukarıda kategorilerinden bahsedilen Batıcı anlayışlardan herhangi birine kesin hatlarla yerleştirmek güçtür. Avanzade Mehmed Süleyman daha çok Osmanlı toplumunun çeşitli konularda bilgilendirilmesi kaygısı taşımış ve *Maarif Mecmuası* özelinde bu amacına hizmet etmek istemiştir.

Tanzimat'la başlayan modernleşme süreci içerisinde Osmanlı aydını kendini Osmanlı Devleti'nin kurtuluşunun bir parçası olarak görmüş ve bu kurtuluşun da düşünsel açıdan toplumun belirli bir seviyeye ulaşmasıyla elde edilebileceğinin farkında olarak basın aracılığıyla toplumda öğretmenlik görevi üstlenmiştir.⁵⁹ Bu bağlamda *Ceride-i Havadis*, birinci sayısının önsözünde kitabın kısıtlı olduğu yerde bilimi yayma görevinin gazetelerin üstlenmesi gerektiğini içermiştir. Büyük ölçüde bu ideale hareket eden basın, adeta bir okul vazifesi üstlenmiş ve en büyük katkıyı okuyucularla soru cevap şeklinde oluşturulan diyaloglar çerçevesinde bilimsel sorunların açık tartışılması ve okuyucuyu farklı açılardan düşünmeye yöneltmesi şeklinde yapmıştır.⁶⁰ Bu noktada ele aldığımız *Maarif Mecmuası* ve bu mecmuada yazılarını incelediğimiz Avanzade Mehmed Süleyman bu ideali gerçekleştirme amacıyla bir görev üstlenmişlerdir. Böylece bu çalışmayla Osmanlı döneminde yetişmiş bir eczacı, yazar ve mütercimın basın aracılığıyla ne türden gelişmelerle ilgilendiği Avanzade Mehmed Süleyman şahsında incelenmiştir. Avanzade Mehmed Süleyman özelinden hareketle 19. yüzyılda Osmanlı toplumuna kazandırılmaya çalışılan modern yaşam biçiminin hangi yöntemlerle topluma empoze edildiği, toplumun aydınlanması ve yönlendirilmesi konusunda Osmanlı'da basının ne derecede bir etkiye sahip olduğu izah edilmeye çalışılmıştır.

Bu tezin konusunu oluşturan *Maarif Mecmuası*, II. Abdülhamid dönemi yayın organlarından dır. Mecmua dönemin siyasal ortamının etkisinde yayınlanmıştır. Bu dönemde basın üzerinde uygulanan sansür siyaset dışı birçok yayın organının türemesine zemin hazırladığından *Maarif Mecmuası*'nı da bu çerçevede değerlendirmek icap eder. Mecmuaya ve bu mecmuada etkin yazarlardan biri olan Avanzade Mehmed Süleyman'a dair bilgilere ise sonraki bölümde yer verilmiştir. Böylece tez iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Avanzade Mehmed Süleyman'ın hayatı ve

⁵⁹ Mehmet Ali Kılıçbay, "Osmanlı Aydını", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 1, İstanbul: İletişim Yayınları, s.57-58.

⁶⁰ Orhan Koloğlu, "Osmanlı Basını ve Bilim", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 1, İstanbul: İletişim Yayınları, s.157-158.

eserleri ile *Maarif Mecmuası*'nın içeriği ve yayın politikası hakkında bilgi verilmiştir. Aynı bölümde ayrıca Avanzade Mehmed Süleyman'ın mecmuada tespit edilen yazılarının tematik bir tasnifi yapılmıştır. Bu tasnif yapılırken yazıların birbirlerine yakınlığı esas alınmış ve yazılar altı başlık altında kategorize edilmiştir. İkinci bölümde ise Avanzade Mehmed Süleyman imzasını taşıyan yazılar basit transkripsiyon usulüyle Latinize edilmiştir. Yazılar Latinize edilirken *Kamus-ı Türki ve Kubbealtı sözlüklerinden* istifade edilmiştir. İkinci bölümde her sayıda kaç yazı varsa bunlar aynı ana başlık altına alınmıştır. Bu ana başlıklar, mecmuanın çıktığı sene, numarası ve yayın tarihinden oluşmaktadır. Hicri takvimin ayrıca Miladi karşılığı da verilmiştir. Alt başlıklarda ise Avanzade Mehmed Süleyman'ın yazılarının başlıkları yer almaktadır. Yazıların büyük bir kısmı üst başlıklıdır. Örneğin, *Fenni Eğlenceler*, *Mütenevvia* ve *Şuunat-ı Fenniye ve Malumat-ı Mütenevvia* gibi üst başlıklı yazılar birden fazla konu ve dolayısıyla bir o kadar alt başlıklı yazılardan oluşmaktadır. Hatta bu türden yazıların bazıları sekiz, dokuz alt başlıklı olabilmektedir. Bu yüzden içindikiler oluşturulurken üst başlıklar esas alınmıştır. Latinize edilen metinde ise yazılara sırasına göre aynen yer verilmiştir. Latinize edilen yazıların mecmuadaki sayfa numaraları ise yazıların sonunda parantez içerisinde belirtilmiştir. Ayrıca yazılarda bulunan görsellere ekler kısmında yer verilmiştir. Avanzade Mehmed Süleyman'ın yazılarına Milli Kütüphane'nin Süreli Yayınlar Kataloğu ve İSAM (İslam Araştırmaları Merkezi)'in Osmanlıca Makaleler Veri Tabanı taranarak ulaşılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVANZADE MEHMED SÜLEYMAN VE MAARİF MECMUASI

1.1. AVANZADE MEHMED SÜLEYMAN'IN HAYATI VE ESERLERİ

1871- 1922 yılları arasında yaşayan Avanzade Mehmed Süleyman, Meşrutiyet dönemi aydınlarından. Bu dönemin diğer aydınları gibi Avanzade de devletin dağılmasını önlemek amacıyla yazılarıyla çözüm yolları bulmaya çalışmıştır. Aslen eczacılık eğitimi almış olan Avanzade, tıp, edebiyat, bilim, tarih, askerlik, polisiye, hikaye, roman gibi pek çok alanda eserler vermiştir.⁶¹ Avanzade Mehmed Süleyman, tıptan tarihe, romandan yemek tarifine, yıldıznameden kıyafetnameye kadar pek çok alanda telif ve tercüme eser ortaya koymuştur. Böylece zamanla kendisi gazeteci, müellif, mütercim, eczacı gibi farklı kimliklere sahip olmuştur.⁶²

İstanbul'da dünyaya gelen Avanzade Mehmed Süleyman, Beşiktaş Askeri Rüştiyesi'nde eğitim-öğretim hayatına dâhil olmuş, Darülfünun Tıp Fakültesi Eczacılık bölümünü bitirerek meslek hayatına başlamıştır.⁶³ Tahsilinden sonra bir müddet Haydarpaşa ve Yıldız Hastanelerinde çalışmıştır ayrıca Haydarpaşa Askeri Tatbikat Mektebi'nde muallim muavinliği de yapmış olup Fransızca ve fizik derslerine girmiştir.⁶⁴ II. Abdülhamid döneminde eczacı yüzbaşı rütbesindeyken bazı yayın faaliyetlerinden dolayı sürgün edilmiştir.⁶⁵ Kudüs'teki beş yıllık sürgün hayatının ardından önce Mısır'a, oradan da İstanbul'a geçmiştir.⁶⁶ 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanı ile İstanbul'a dönen Avanzade Mehmed Süleyman, Harbiye Nezareti'nde Daire-i Sıhhiye-i Askeriye'de Tercüme ve İstatistik bölümünde çalışmıştır.⁶⁷ 1912'de ise Binbaşı rütbesiyle ecza müfettişi olmuştur. 1922 yılında ise İstanbul'da vefat etmiştir.⁶⁸

⁶¹Seher Erdoğan Çeltik, "Avanzade Mehmet Süleyman Edebi ve Kültür Hayatımıza Katkıları", (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, 2017), s.1.

⁶²Eshabil Bozkurt, "Meşrutiyet Dönemi'nde Çok Kimlikli Bir Mütercim: Avan-Zade Mehmet Süleyman" **Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 37, Sayı 2, 2014, s.50. Avanzade Mehmed Süleyman'ın kıyafetname türü eserleriyle ilgili bkz. Fatma Akın, "20. Yüzyılın Başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nda Kıyafet İlmi: Avanzade Mehmet Süleyman", **Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 4/8, 2022, s. 697-714.

⁶³ Erdoğan Çeltik, **a.g.t.**, s.5-6.

⁶⁴ Dinçer Atay, **Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, "Avanzade Mehmed Süleyman", Ahmet Yesevi Üniversitesi, 27 Nisan 2019, <http://www.teis.yesevi.edu.tr>, (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2021)

⁶⁵ Avanzade Mehmed Süleyman, **Aile Açsısı**, Hüsnüye Koç (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2021, s.2.

⁶⁶ Erdoğan Çeltik, **a.g.t.**, s.6-7.

⁶⁷ Avanzade Mehmed Süleyman, **Aile Açsısı**, s.2.

⁶⁸ Avanzade Mehmed Süleyman, **Osmanlı İtalyan Harbi 1911-1912**, İstanbul: Ötügen Yayınları, 2021, s.18.

Avanzade Mehmed Süleyman'ın aktif bir basın hayatı olmuştur. *İkdam*, *Sabah*, *Tercüman-ı Hakikat*, *Tanin* gibi gazetelerde çalışmış, ayrıca *Afiyet*, *Güzel Prenses*, *Doktor* gibi gazeteleri bizzat çıkarmıştır.⁶⁹ Dergi ve gazetelerde yazdığı yazılarının yanında çevirileri de vardır. Osmanlıların Batı'dan diplomatlar, seyyahlar, tacirler, denizciler, gazeteler ve Avrupa'ya gönderilen öğrenciler aracılığıyla bilimsel ve teknolojik gelişmelerle ilgili bilgiler edindiği bilinmektedir. Tanzimat'tan sonra ise bu gelişmelerin aktarıldığı başlıca vasıta çeviriler olmuştur. Birçok alanda çevirilerin yapıldığı 19. yüzyılda çevirisi yapılan eserler gelişigüzel seçilmeyip ihtiyaca ve sağlayacağı yarara göre belirlenirdi. Avanzade Mehmed Süleyman'ın da çevirileri bu minvalde değerlendirilmeye müsaittir.⁷⁰ Bu çevirilerde eğlence, eğitim, fenni alanlar önemli yer tutmaktadır. Özellikle fenni romanlar çocuklardan büyüklere kadar çok rağbet görmüştür. Bu ilgi Batı fennine, keşif ve icatlara olan ilginin de göstergesidir. Bu çeviriler, ağırlıklı olarak Fransız eserlerinden yapılmış ve türleri de daha çok eğlence kitaplarından oluşmuştur. Bu kitapların çevirisindeki amaç insanları eğlendirmek eğlendirirken de bir şeyler öğretmektir. Avanzade Mehmed Süleyman'ın çevirileri de bu amaçla yapılmıştır.⁷¹ Yazar, özellikle Fransızca'dan birçok kitap çevirmiştir.⁷²

Avanzade Mehmed Süleyman'ın fennî eğlenceler ile ilgili çevirileri önce *Maarif* mecmuasında yayımlanır, okurlar tarafından çok beğenilmesi üzerine seri şeklinde kitaplaştırılır, yazarın buradaki amacı fenni bilgileri eğlenceli bir şekilde vermek ve aynı zamanda okurların bunları aletlerle uygulamalarını sağlamaktır. İlk iki fenni eğlence çevirisinden 12 yıl sonra *Musavver Yeni Fenni Eğlenceler* (1904) adıyla yeni bir çeviri kitap daha yayımlamıştır.⁷³

Kadın hakları konusunda da eserleri olan yazar, geleneksel yapı içerisinde bir kadın kimliği savunmuştur. Fransız İhtilali'nin etkisiyle Avrupa'da başlayan kadın hakları hareketi basın sayesinde Osmanlı imparatorluğuna da girmesine bağlı olarak Tanzimat döneminde kadınlar gazete ve dergilerde yazılar yazarak kendilerini ifade

⁶⁹ Erdoğan Çeltik, **a.g.t.**, s.385.

⁷⁰ Eshabil Bozkurt, Ayşe Banu Karadağ, "Fransızcadan Osmanlıcaya Yapılan Çevirilerde Eğlenceli Eğitim Örneği: Musavver Fenni Eğlenceler", **Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, Cilt Özel Sayı, Sayı 4, 21 Nisan 2016, s.2.

⁷¹ Eshabil Bozkurt, **a.g.m.**, s.4.

⁷² Avanzade Mehmed Süleyman, **Aile Açsısı**, s.2.

⁷³ Eshabil Bozkurt, Ayşe Banu Karadağ, **a.g.m.**, s.5-6.

etmeye başladılar.⁷⁴ Avanzade Mehmed Süleyman, “Kadın Esrarı” adlı kitabında kadın olmanın gerektirdiklerini dini esaslara dayalı bir şekilde ele almıştır, bu eserini kadınlara yol göstermek için yazdığını da ifade etmektedir. Bu çerçevede, Batılı yaşam tarzını esas alarak eser yazarları ise eleştirmiştir ayrıca yıkıldığına inandığı kadın ahlakını bu eseri aracılığıyla korumaya çalıştığının altını çizmiştir.⁷⁵ Bunun yanı sıra *Kadınlara Mahsus Gazete*’nin mesul müdürlüğünü de yapmıştır.⁷⁶ Aile hayatına dair eserler de kaleme almış olan yazarın; *Kızları Nasıl Evlendirmeli*, *Rehber-i Muamelat-ı Zevciyye*, *Mükemmel*, *Son Rehber-i İzdivaç* ve *İzdivaçta Büyücülük* gibi aile hayatını konu alan eserleri de kadının toplum içindeki fonksiyonu, eğitimi ve ev içindeki görevleri hakkında bilgiler içermektedir.⁷⁷

Dünya Savaşı öncesinde Osmanlı Devleti’nin Almanya ile yakınlaşması ve İttihat Terakki Cemiyeti’nin Alman taraftarı tutumu, Avanzade Mehmed Süleyman’ın da Almanya ve Almanlar ile ilgili eserler kaleme almasında etkili olmuştur. Bu eserler içinde *Alman Askeri ve Almanya’da Hayat-ı Askeriye*, *Almanlar Gibi Kuvvetli ve Uzun Boylu Nasıl Olmalı*, *Almanya Devleti*, *Alman Kadınları*, *Alman Usûlü Aile Eczanesi* gibi eserler yayımlamıştır. Bu eserlerle Almanya’yı diğer Avrupa ülkelerinden daha üstün göstermek ve Alman milletini Osmanlılara tanıtmayı amaçlamıştır.⁷⁸

Avanzade Mehmed Süleyman, telif ve tercüme olmak üzere 135 eser vermiştir. Bu eserler sağlık, kadın, beslenme, fal, sihir, eczacılık, edebiyat olmak üzere oldukça geniş bir yelpazede kaleme alınmıştır.⁷⁹ Roman olarak da 19 eseri yayımlamıştır. Bu romanları yayımlamasındaki en büyük amacının okuyucuların bunlardan ders çıkarması olduğunu beyan etmiştir.⁸⁰ Telif ve tercüme şeklinde tasnif edilen eserlerinin isimleri ise aşağıdaki gibidir.

Avanzade Mehmed Süleyman’ın telif eserler başlığı altındaki eserleri birçok temayı içerecek niteliktedir. Bu eserler edebiyat, tarih, spor, kadın, takvim, sağlık, ilaç, kıyafet, sihir, aşçılık ve daha birçok konuyu içermektedir. Telif eserlerinin isimleri ve

⁷⁴ Beyhan Kanter, “Meşrutiyet Döneminde Kadın Hakları Savunuculuğunda Gelenekçi Bir Yazar: Avanzade Mehmed Süleyman”, *Erdem*, Sayı 1, Ağustos 2012, s.128.

⁷⁵ Kanter, *a.g.m.*, s.130-140.

⁷⁶ Kanter, *a.g.m.*, s.130.

⁷⁷ Erdoğan Çeltik, *a.g.t.*, s. 200-201.

⁷⁸ Erdoğan Çeltik, *a.g.t.*, s.211-213.

⁷⁹ Avanzade Mehmed Süleyman, *Aile Aşçısı*, s.2.

⁸⁰ Erdoğan Çeltik, *a.g.t.*, s.11-17.

yayınlanma tarihleri şu şekildedir: *Kızlara ve Hanımlara Jimnastik* (?); *Musavver ve Mükemmel Yeni Osmanlı Takvimi* (1310/1892) *İfâde-i Mahsûsa*; *Muharrir Kadınlar* (1311/1893); *Musavver Takvim-i Cihân* (1311/1893); *Musavver ve Mükemmel Yeni Takvim-i Maârif* (1311/1893); *Rehnumâ-yı İdâre-i Beytiyeden Musavver Leke Risalesi* (1311/1893) *İfâde*; *Japonya* (1312/1894); *Çocuklara Mahsus Hikâye Cüzdanı* (1314/1895); *Tertib-i Cedîd Musavver Osmanlı Takvimi* (1314/1895); *Bin Bir Çeşid* (1315/1897); *Nevsal-i Nisvân* (1315/1897); *Bayram Gecesi* (1316/1898); *Receb'in Nişânlısı* (1316/1898); *Teyzenin Kurnazlığı* (1316/1898); *Üç Güzeller* (1316/1898); *Kuvvet Yemekleri ve Kuvvet İlaçları* (1323/1905); *Gençlere Sıhî ve Tıbbî Gizli Nasihatler* (1326/1908), *Bir İki Söz*; *Ahrar mı İttihad mı?* (1327/1909); *Şeref Sokağı Esrarı* (1327/1909), *İfâde*; *Gençlerde İstimnâ Bi'l-Yed* (1328-30/1910-11); *Muabbir yahut Yeni ve Mükemmel Tabirname* (1329/1911), *Mukaddime*; *İdrar Tahlili* (1330/1911) *İfade-i Mahsusa*; *Kadın Esrarı* (1330/1911); *Musavver ve Mükemmel Kıyâfetname* (1330/1911), *Kıyâfetnameye Dair Birkaç Söz*; *Rehber-i Muâmelât-ı Zevciyye* (1330/1911); *Tılsım, Sihir, Büyü* (1330/1911); *Trablusgarb ve Devlet-i Âliye-İtalya Vakâyi-i Harbiyesi* (1911), *Muharririn İfâdesi*; *Ulûm-ı Hafiyeden Ayna ile Keşfi İstikbâl* (1330/1911); *Ulûm-ı Hafiyeden Yıldızname* (1330/1911), *Bir İki Söz*; *Yalnız Erkeklerle Mahsus Adem-i İktidâr* (1330/1911); *Gizli Tertibler* (1331/1912), *Bir İki Söz ve Gizli Tertibler*; *İlm-i Ahvâlî'l-Kadem* (1331/1912), *İlm-i Kehânet-Kendi Kendine Sihirbazlık* (1331/1912), *İfade-i Mahsusa*; *İlm-i Serair* (1334/1915); *Malûmat* (1334/1915), *Aile Aşçısı 100 Türlü Çorba Pişirmek Usulü* (1335/1916); *Aile Aşçısı 100 Türlü Sebze Pişirmek Usulü* (1335/1916); *Aile Aşçısı 100 Türlü Yumurta Pişirmek Usulü* (1335/1916); *Aile Eczanesi Alman Usulü* (1335/1916), *Aile Eczahânesi Hakkında Birkaç Söz*; *Alman Askeri ve Almanya'da Hayât-ı Askeriye* (1335/1916); *Alman Kadınları* (1335/1916); *Alman Letâifi* (1335/1916); *Alman Muharrirleri* (1335/1916); *Alman Terbiyesi* (1335/1916); *Alman Usulü Ticaret ve Servet Usulleri* (1335/1916); *Alman Usulü Tütün İçmek* (1335/1916); *Alman Usulüyle Çocuk Yetiştirmek* (1335/1916); *Almanlar Gibi Kuvvetli ve Uzun Boylu Nasıl Olmalı* (1335/1916); *Almanya Devleti* (1335/1916); *Almanya Tarihi* (1335/1916); *Baha ile Şefika* (1335/1916); *Ergenlik* (1335/1916); *Gözlerdeki Esrar ve Göz Hıfzı's-sıhhası* (1335/1916); *Hamam ve Melahat* (1335/1916); *Kadın Hastalıklarından Seyelân-ı Ebyaz* (1335/1916), *Bir İki Söz*; *Kadın Saçları* (1335/1916); *Kuvvet İlaçları* (1335/1916); *Mide*

Hastalıkları (1335/1916); *Musavver ve Mükemmel İlm-i Sîmâ* (1335/1916); *Semirmek Usulleri ve Zayıflamak Çareleri* (1335/1916); *Sihhat, Kuvvet ve Melahat Nokta-i Nazarından Ne Yemeli ve Nasıl Yaşamalı* (1335/1916); *Sinir Hastalıkları* (1335/1916); *Uyuz Hastalığı ve Kolayca Tedavi Çareleri* (1335/1916); *Adem-i İktidârın İlacı* (1336/1917); *Bel Soğukluğu* (1336/1917); *İngiliz Kadınları* (1336/1917); *İspanyol Nezlesi* (1336/1917) *Bir İki Söz*; *İzdivaçta Büyücülük* (1336/1917); *Sihhat Mutfağı* (1917); *Tifüs yahud Lekeli Humma* (1336/1917), *Mukaddime*; *Yeni ve Mükemmel Son Rehber-i İzdivaç* (1338/1919), *İfâde-i Mahsûsa*; *Meme Hıfzı's-Sihhası* (1921).⁸¹

Avanzade Mehmed Süleyman'ın kitap tercümeleri de telif eserleri gibi çok yönlüdür. Bu eserlerin neredeyse tamamı Fransızcadan çevrilmiştir. Bu eserlerin bazılarının isimleri ve yayın tarihleri şu şekildedir; *Alexandre Dumas: Kanlı İntikam* (?); *François Coppée: Oyuncu Kız* (?); *Gaston Bergeret: Şeytan Kaya Cinayeti* (?); *Gustave Laven: Muhâfaza-i Sihhat* (1310/1892); *Gustave Laven: Deniz Kızı Froe Adalarında* (1314/1896); *Gustave Laven: Karmen* (1315/1897); *Gustave Laven: Mükemmel Hazîne-i Letâif* (1315/1897); *Alphonse Karr: Âlicenâb Kız* (1315/1897); *A. Blvnar: Gizli Oda* (1316/1898); *A. Blvnar: 113 Numaralı Hâne*; *Fortune du Boisgobey: Omnibüs Cinayeti* (1318/1900); *Ponson du Terrail : Şeytan Mağaraları* (1318/1900); *Alexandre Dumas : Monte Kristo* (1327/1909); *Victor Hugo: Sefiller* (1327-28/1909-10); *Ponson du Terrail : Rokanbol* (1328/1910); *Jules Lermina: Lord Hop* (1329/1911); *Robert Kraft: Altın Gölü* (1330/1911); *Goron: Masum Kız-Esrarengiz Paket* (1333/1914); *Klod Lemetri: Çalgıcı Kız* (1336/1917).⁸²

Avanzade Mehmed Süleyman, telif ve çeviri eserlerinden anlaşılacağı üzere çok yönlü bir yazar kimliği taşımaktadır. Tercüme eserlerinin elli üç adedinden kırk üç adedi edebi, kalanlarıysa ilmi niteliktedir. Avanzade Mehmed Süleyman'ın mütercim kimliği birçok amaç dâhilinde değerlendirilse de bazı eserlerde II. Abdülhamid dönemi sansür uygulamalarının etkisini görmek mümkündür. Avanzade Mehmed Süleyman'ın tercüme eserlerinin başlıca özelliği ise Tanzimat dönemiyle birlikte revaçta olan Fransızca etkisidir. Dönemin hâkim kültürünü oluşturan Fransızca tercüme faaliyetleri

⁸¹ Eshabil Bozkurt, **a.g.m.**, s. 54-55.

⁸² Eshabil Bozkurt, **a.g.m.**, s.55-57.

Avanzade Mehmed Süleyman'ın eserlerinde sıkça rastlanır.⁸³ Nitekim Fransızca'nın etkisi *Maarif Mecmuası*'ndaki yazılarında da baskın bir durumdadır.

1.2. MAARİF MECMUASI'NIN İÇERİĞİ VE KAPSAMI

Maarif Mecmuası'nın tanıtımına başlamadan önce kısaca Osmanlı dergiciliği hakkında bilgi vermekte fayda vardır. Süreli yayın anlayışı Gutenberg'in modern anlamda baskı makinasını bulmasından yaklaşık iki yüz yıl sonra ortaya çıkmıştır. İlk olarak Avrupa'da haber bültenleri niteliğinde ortaya çıkan bu yayınlar daha sonra bütün dünyayı saracak şekilde yayılmıştır. Süreli yayınların ilk ortaya çıktığı ülke İtalya (1563) olmuştur.⁸⁴ Osmanlı Devleti'nde ise 1849-1851 yılları arasında yayımlanan *Vakayi-i Tıbbiye* ilk Türkçe dergi olup dergideki yazılar imzasız olarak çıkmıştır. Fransızca bir nüshası da neşredilen derginin yayın hayatı yaklaşık 3 yıl sürmüştür.⁸⁵ Bunun dışında Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'nin çıkardığı *Mecmua-i Fünun* (1862-1867), *Mirât* (1862), *Mecmua-i İber-i İntibah* (1862-1864) ilk yayımlanan dergiler arasında yer alırlar.⁸⁶ 1862'de *Mecmua-i Fünun*, Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye tarafından çıkartılan iktisattan felsefeye, tarihten jeolojiye çok geniş bir yelpazede yazılar yayınlayan, dil üzerindeki çalışmalarıyla da dilin sadeleştirilmesi yolunda öneriler geliştirilen bir dergi olmuştur.⁸⁷ Yine, *Vasi'tâ-i Servet* veterinerlik alanında, *İnsaniyet* dergisi de kadınlara yönelik ilk dergiler olmuşlardır. Zaman içerisinde yayımlanan dergi sayısı artmış ve 1880-1890 arası dönemde bu sayı elli adeti geçmiştir.⁸⁸

Osmanlı'da matbaacılık ve kitap basımı geliştikçe buna bağlı mevzuatla beraber kurumlar da gelişmiştir. Encümen-i Teftiş ve Muayene (1882) Osmanlı'da neşriyatın geliştiği ve yurt dışından da kitap ithalinin arttığı dönemde *Maarif* Nezareti'ne bağlı olarak kurulan ve II. Meşrutiyet'in ilanına kadar faaliyette bulunan bir kurum

⁸³ Eshabil Bozkurt, **a.g.m.**, s. 57-61.

⁸⁴ Osman Özen, Kemalettin Kuzucu, "Türk Basın Tarihinde Artin Asaduryan Matbaası ve Matbaada Basılan Süreli Yayınlar", **Erdem**, Sayı 71-72, 2016-2017, s.121.

⁸⁵ Bülent Varlık, "Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri", **Tanzimat'dan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 1, İstanbul: İletişim Yayınları, s.112.

⁸⁶ Erdoğan Erbay, "Ma'ârif Mecmuası-Tafsilli Fihrist ve Bütün Şiirler", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi SBE, 1991), s.III.

⁸⁷ Varlık, **a.g.m.**, s.113.

⁸⁸ Varlık, **a.g.m.**, s.115.

olmuştur.⁸⁹ Bu türden kurumların etkisiyle de basın-yayın faaliyetleri daha özenli bir hal almıştır. II. Abdülhamit döneminde Osmanlı-Rus Harbi (93 Harbi) etkisiyle anayasal faaliyetlerin kısıtlanmasının yanı sıra basındaki sansür uygulamaları da şiddetini giderek arttırmıştır. Aslında, II. Abdülhamid'den önce de basın sansüre uğramıştır. Örneğin, başyazarlığını Namık Kemal'in yaptığı İbret gazetesi 1870'lerde muhalefetin merkezi haline gelmiştir. Bu gazete 1873'de Namık Kemal'in *Vatan Yahut Silistre* piyesinden sonra kapatılmıştır aynı dönemde Teodor Kasap tarafından çıkarılan ilk mizah dergisi *Diyojen*, sonrasında *Çingiraklı Tatar* ve *Hayal* ve daha birçok gazete ve dergiler de kapatılmıştır.⁹⁰ Bunun devamında 1877 yılında mizah gazete ve dergilerinin yayımlanması padişahın iradesiyle yasaklanmıştır.⁹¹ Fakat II. Abdülhamid döneminde uygulanan sansür şiddetini giderek arttırmış ve bu dönemde sansür memuriyeti önem kazanmıştır.⁹² II. Abdülhamid döneminde yayınlanan basın talimatnamesine göre;

“Basın, haberlerde önceliği hükümdarın sağlık durumuna, tarım ürünlerindeki rekoltenin iyiliğine ve sanayinin gelişmesine verecektir. Ahlak bakımından Maarif Nazırı ve Ahlak Komisyonu tarafından onaylanmayan hiçbir tefrika yayınlanmayacaktır. Gazetenin bir sayısında yayınlanamayacak kadar uzun hiçbir edebi ve bilimsel makale yayınlanmayacaktır ayrıca “devamı var” veya “arkası yarın” sözcükleri kullanılmayacaktır. Bir makalede boş beyaz yerler olmayacak, nokta, noktalı çizgiler bulunmayacaktır, çünkü bu şekilde ifadeler hatalı varsayımlara neden olabilir ve fikirleri karıştırabilir. Her türlü kişisel suçlamalardan büyük dikkat gösterilerek kaçınılacaktır. Sorumluların kötü yönetiminden şikâyet edenleri dilekçelerinin yayınlanması katiyetle yasaktır. Bütün tarihi ve coğrafi isimlerin ve özellikle “Ermenistan” sözcüğünün zikredilmesi yasaktır. Yabancı hükümdarlara karşı yapılan suikast denemelerinin ve yabancı ülkelerde vuku bulan isyan teşebbüslerinin yayınlanması yasaklanmıştır. Çünkü böyle haberlerin bizim yasalara uyan ve barış içinde yaşayan halkımızca duyulması iyi değildir. Bu yeni kuralları gazetenizin sütunlarında yayınlamanız da yasaklanmıştır. Çünkü eleştirilere neden olabilir ve bazı kötü niyetliler tarafından başka yöne çekilebilir.”⁹³

Siyasetten bahsetmenin sakıncalı olduğu bu dönemde bilim, teknik, edebiyat gibi alanlarda yapılan yayınlarla okuma zevki geniş kesimlere yayılmıştır. Bu dönem mecmualarının bir kısmı yaygın eğitim kurumları gibi hizmet vermiştir. *Maarif Mecmuası* buna en iyi örneklerden biridir.⁹⁴ Ayrıca bu dönemde fenni, edebi, felsefi,

⁸⁹ Ali Birinci, “Osmanlı Devleti’nde Matbuat ve Neşriyat Yasakları Tarihine Medhal”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 4, Sayı 7, 2006, ss.300-303.

⁹⁰ Ataman, **a.g.m.**, s.34-35.

⁹¹ Ayşe Demirbacak, “II. Meşrutiyet Dönemi Mizah Basımına Genel Bir Bakış”, **Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt 3, Sayı 1, 2019, s.23.

⁹² Fatmagül Demirel, **II. Abdülhamid Döneminde Sansür**, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2007, s.49.

⁹³ Ataman, **a.g.m.**, s.42-43.

⁹⁴ Asiye Kutel, “Ma’ârif ve Hazine-i Fünûn ve Bu Mecmualardaki Edebi Faaliyetler”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, 2010), s.5.

mizahi, dini konularda yayın yapan elliye aşkın gazete ve dergi çıkarılmıştır.⁹⁵ 1890'lardan sonra Jön Türk hareketinin yurt dışında faaliyetlerinin artması neticesinde *Meşveret*, *Mizan*, *İctihad*, *Osmanlı ve Şürayı Ümmet* gibi yayın organları ortaya çıkmıştır.⁹⁶

II. Abdülhamid döneminde yayınlanan mecmualardan biri olan *Maarif*, 31 Ağustos 1891 ile 10 Eylül 1896 tarihleri arasında (204+35) şeklinde toplam 239 sayı yayınlanmış haftalık fenni ve edebi bir dergidir.⁹⁷ Derginin kapağında “Siyasetden Ma'da Her Şeyden Bahseder” ibaresi yer alır. Derginin çıkış amacı fen, teknoloji, Avrupa şehirleri, sergileri gibi kültürel, coğrafi, fenni konularla okuyucuların kültür seviyesini yükseltmektir. Dergide fenni yazılar kapsamında Avrupa ve Amerika'daki gelişmeler, yeni buluşlar, icatlarla ilgili haberler verilmektedir. Bu dönemde en küçük ayrıntı bile okuyucuyla paylaşılacak istenmiştir. Avrupa'daki ünlü kişilerle yapılan mülakatlar da mecmuada aktarılmıştır. “Şu'ûnât-ı Fenniye ve Medeniye & Malumat-ı Metenevvi'a” başlığı altında ise dünyadaki günlük gelişmeler hakkında bilgiler paylaşılmıştır. Fenni konular altında astronomi, elektrik ve tıp alanındaki gelişmelerden bahseden yazılar da mevcuttur. Biyografiden tarihe, coğrafyadan yeni buluşlara kadar çok farklı alanlarda resim ve fotoğrafa yer verilmiştir ayrıca fotoğraflarla ilgili bilgiler de verilmiştir. Fakat dergi, önemseydiği görselliği 138. sayıdan itibaren gittikçe azaltarak 166. sayıdan sonra tamamen kaldırmıştır.⁹⁸ *Maarif*, koleksiyonunda yerli ve yabancı şahsiyetlere, sıra dışı olaylara, farklı şehirlere, fenni konulara ait beş yüzden fazla gravür ve çizim vardır. Bilim, kültür, eğitim ve dünyadaki güncel gelişmeleri içeren makalelere yer veren bir yayın olan *Maarif* dergisinin her sayısı 20 para idi. İstanbul aboneliği 20 kuruş, İstanbul dışı abonelik ise 30 kuruş olarak ücretlendirilmiş idi. Dergi perşembe günleri yayımlanmaktaydı. Derginin idarehanesi ise Kasbar Matbaasıdır.⁹⁹ Kasbar Efendi, İsmail Safa Bey, Halid Safa ve İbn-i Rıfat Samih Bey belli aralıklarla derginin sorumlu müdürlüğünü yapmıştır.¹⁰⁰ Mehmed Celal, Abdülhak Hamid,

⁹⁵ Erbay, **a.g.t.**, s.IV-V.

⁹⁶ Tevfik Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)**, Ankara: İmge Kitabevi, 1995, s. 55-58.

⁹⁷ M. Orhan Okay, “Ma'ârif”, **İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı**, Cilt 27, s.272. Ayrıca bkz. Nesimi Yazıcı, “Ma'ârif Dergisi Penceresinden Osmanlı Başkentinde 1892 Ramazanına Bir Bakış”, **İstem**, Yıl 1, Sayı 1, 2003, s.50. *Maarif*'in mizanpajı için bkz. EK.1 ve EK.2.

⁹⁸ Ümit Akagündüz, “Ma'ârif Risalesinde Toplum Bilgiyle Tanıştırabilme Kaygısı ve Eğitime Yaklaşım (1891-1896)”, **Turkish History Education Journal**, Cilt 9, Sayı 2, 2020, s.451.

⁹⁹ Akagündüz, **a.g.m.**, s. 449-451.

¹⁰⁰ Akagündüz, **a.g.m.**, s.451.

Recaizade Mahmud Ekrem, Cenab Şahabeddin, Tevfik Fikret, Muallim Naci, Muallim Feyzi, Receb Vahyi, Rıza Tevfik ve Ahmed Rasim gibi isimler mecmuanın yazarları arasındadır. Bu ve daha birçok yazarların katkısıyla II. Abdülhamid dönemi politikalarına uygun olarak bu mecmuada Batı dünyasındaki keşifler, icatlar, sergiler, tıp ve teknik alanlarındaki gelişmelerin yanında eğitim, psikoloji, spor konularına da yer verilmiştir. Kasbar Efendi'nin ölümünden sonra yönetimi devralan İbn-i Rıfat Samih ve İsmail Safa Beyler zamanında mecmua daha çok edebi yazılar yayınlamaya başlamıştır.¹⁰¹

1894'te Kasbar Efendi'nin vefatından sonra *Maarif*, yayınına üç aydan fazla ara vermiştir.¹⁰² Derginin çıkış günleri bazı özel durumlarda, cülus, tebrik, Ramazan ya da bazı kutsal veya özel günler sebebiyle değişmektedir.¹⁰³ Ramazan ayına özel yayınlar yapan dergide Avanzade Mehmed Süleyman imzasıyla yazılan iki bölümlük *Ramazan Geceleri* başlıklı yazıda ramazan gecelerindeki eğlenceler kaleme alınmıştır. Yine bu aya özel olarak Avanzade Mehmed Süleyman, *Hesabi Eğlenceler* başlığıyla matematik ve kimya konularında problem ve bilmecelelere de yer vermiştir.¹⁰⁴ Ramazan ayına mahsus nüshaların basımında Avrupa gazetelerinin dini ve özel günlere dair yayın politikasından etkilenildiği anlaşılmaktadır.¹⁰⁵

Derginin imtiyaz sahibi Ahmet Naci, mesul müdürü ve matbaa sahibi Kasbar Efendi'dir. Dergiye dair bütün meselelerle ilgili olarak "Müdüre Müracaat Edilir" ibaresi vardır. İdare ve dağıtım yeri, "Dersâdet Bâb-ı'âlî Caddesi Kasbar Matbaa ve Kütüphanesi No.25'tir". Dergiye 13. sayıdan itibaren "Posta Çantası" adı altında günlük gelişmelerden bahseden bir bölüm konulmuştur. Dergide ayrıca kâğıdından şikâyet eden okuyucular için iyi kağıda basılmış fakat 50 paraya satılan nüshaların da olduğu haberi verilmektedir. Perşembe günleri çıkan fenni ve edebi nüshaların dışında sadece Ramazan'a özel İslami içeriğe sahip nüshalar da pazartesi günleri çıkarılmıştır.¹⁰⁶ *Maarif*, yayın hayatı boyunca kesintisiz, arada kopukluklar olmadan çıkarılmıştır.

¹⁰¹ M. Orhan Okay, "Ma'ârif", **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 27, Türkiye Diyanet Vakfı, s.272.

¹⁰² Yazıcı, **a.g.m.**, s.60.

¹⁰³ Erbay, **a.g.t.**, s.VI.

¹⁰⁴ Erbay, **a.g.t.**, s.56-57.

¹⁰⁵ Avanzade Mehmed Süleyman, "Hesabi Eğlence", **Ma'ârif**, R. 31 Mart 1308, (M. 12 Nisan 1892), s. 158. Ramazan ayına mahsus bu nüshada ve yazıda Avanzade şu ifadelerle yer vermiştir: "Ramazan nüshalarımızda Avrupa gazetelerinin kâffesinde olduğu gibi biz de umûr -ı beytiyyeye 'â'id Ramazan-ı Şerifde bir kısım-ı mahsus daha küşâd etdik."

¹⁰⁶ Erbay, **a.g.t.**, s.VII-VIII.

Derginin 1 ile 204 arası birinci koleksiyonu büyük boy, 1-34 arası ikinci koleksiyonu küçük boy olup saman kâğıda basılmıştır.¹⁰⁷

Çeşitli çalışmalara konu edilen *Maarif*, kimi araştırmacılarca gazete, kimilerince de risale ya da dergi olarak tasnif edilmiştir.¹⁰⁸ Mecmuanın muhtelif sayılarında kapak kısmında tanıtımı “haftalık ceride-i fennîye ve edebiye” şeklinde yapılmıştır. Fakat bazı sayılarda mecmuaya dair bilgi verilirken “gazete” tabiri de kullanılmıştır.¹⁰⁹ *Maarif*’in özelliklerinden biri de Fransızca yazılara da yer verilmesidir. Örneğin, Bernardin de Siant-Pierre tarafından 1788’de yazılan Paul et Virginie isimli eserin bazı bölümleri *Maarif*’te yayınlanmıştır.¹¹⁰ Bu eserin çeviri şeklinde de yayımlandığı anlaşılmaktadır. Nitekim çeviri eser ve yazılara yer verilmesi mecmuanın en önemli özelliklerinden biridir. Hatta bazen mütercimlerin çeşitli sebeplerle hastalanması Paul et Virgine gibi yazıların çevirilerine ara verilmesini bile etkilemiştir.¹¹¹ İçerdiği konular itibarıyla bir nevi “popüler kültür dergisi” olarak da nitelendirilebilecek *Maarif*’e okuyucuların gösterdiği rağbet mecmuanın bazı sayılarının matbaa tarafından yeniden basılıp dağıtılmasına kadar varmıştır.¹¹²

1.3. AVANZADE MEHMED SÜLEYMAN’IN MAARİF MECMUASI’NDAKİ YAZILARININ MUHTEVASI

Avanzade Mehmed Süleyman’ın *Maarif*’teki yazılarıyla ilgili yapılan taramada Avanzade Mehmed Süleyman, Mehmed Süleyman, Avanzade ve (M.S.) imzalarına denk gelinmiştir. Dolayısıyla Avanzade Mehmed Süleyman’ın isminin dört farklı

¹⁰⁷ Erbay, **a.g.t.**, s.VI-X.

¹⁰⁸ M. Orhan Okay, “Ma’ârif”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 27, Türkiye Diyanet Vakfı, s.272-274; Ümit Akagündüz, “Ma’ârif Risalesinde Toplum Bilgiyle Tanıştırabilme Kaygısı ve Eğitime Yaklaşım (1891-1896)”, **Turkish History Education Journal**, Cilt 9, Sayı 2, 2020, s. 444-466; Yunus Ensarioğlu, Ma’ârif Gazetesinin (1-10) Sayıları) Transkripti ve Değerlendirmesi, Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Bingöl, 2020; Birgül Aran, Ma’ârif Gazetesinin (11-20) Sayıları) Transkripti ve Değerlendirmesi, Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Bingöl, 2022.

¹⁰⁹ **Ma’ârif**, Numara 20, 7 Cemaziye’l-ahir 1309, (M. 8 Ocak 1892), s. 323.

¹¹⁰ Paul et Virginie, **Ma’ârif**, Numara 12, 10 Rebiyü’l-ahir 1309, (M. 13 Kasım 1891), s. 191-192; Paul et Virginie (Suite), **Ma’ârif**, Numara 25, 13 Receb 1309, (M. 12 Şubat 1892), s. 304.

¹¹¹ Söz konusu mevzuuya dair “İhtar” başlığıyla şu ifadeler yer verilmiştir: “Paul ve Virginie” tercümesine iki haftadır devam edilememesi mütercimim hastalığından dolayıdır Allah’ın izniyle gelecek haftadan itibaren neşrine devam edilecektir. Bkz. **Ma’ârif**, Numara 21, 14 Cemaziye’l-ahir 1309, (M. 15 Ocak 1892), s. 339.

¹¹² “İhtar-ı Mahsus”, **Ma’ârif**, Numara 40, 13 Nisan 1308, (M. 25 Nisan 1892), s. 224.

şekilde yazar olarak mecmuaya yansdığı tespit edilmiştir.¹¹³ Bu yüzden *Maarif*'te hangi isim kullanılmışsa çevirilerde de o şekilde yer verilmiştir. Yazarın birçok mesleği olduğu halde yazılarında sadece bir yerde unvan kullanmıştır. Bu unvan ise “Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Seririyyât-ı Hâriciyye Eczacısı Avanzade Mehmed Süleyman” şeklindedir.¹¹⁴

Avanzade Mehmed Süleyman'ın *Maarif*'te yayımlandığı tespit edilen ilk yazısı on bir numaralı sayıdaki “Mes'ele-i Hesabiye” başlıklı matematik problemidir.¹¹⁵ Son yazılarından biri ise 96 numaralı sayıda yayımlanmıştır.¹¹⁶ Fakat mecmuanın beşinci senesine ait 23 numaralı sayıda da yazısı vardır.¹¹⁷ Avanzade, Avanzade Mehmed Süleyman ya da Mehmed Süleyman imzalı yazılar, beşinci senenin 33 numaralı sayısı hariç tutulursa 96 numaralı sayıda bitmektedir. 97 numaralı sayının “Muhteviyat” kısmında o sayının içeriği hakkında bilgi verildikten sonra “ba'dema gazetemize münderic bi'l-cümle makalat gazetemiz muharriri Avanzade Mehmed Süleyman Efendi'nindir” şeklinde parantez içerisinde ek bir bilgi verilmiştir.¹¹⁸ Fakat sonraki sayılara bakıldığında Avanzade Mehmed Süleyman imzası taşıyan herhangi bir yazıya denk gelinmemiştir. Bu yüzden 96 numaralı sayıdan sonra yapılan taramada imzalı yazıların içeriklerine benzer konular tespit edilmiştir. Bunlardan en sık geçen temalardan biri yazarın sıkça kullandığı “Şuunat-ı Fenniye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a” üst başlıklı yazılardır. Bu başlık altında 100 ile 168 numaralı sayılar arasında kırkı aşkın yazı tespit edilmiştir. Fakat bu yazıların çoğu imzasızdır. Bunlarla birlikte çevirisi yapılan yazılar tarzında olanların bir kısmı ise başka isimlerle yayımlanmıştır. Örneğin, sıkça yazılan temalardan biri olan “İhtirâ't ve Keşfiyat-ı Cedide” başlığında İnşaiye

¹¹³ Avanzade'nin M.S. olarak kaleme aldığı yazılardan biri 18 numaralı sayıdaki Mütenevvi'a: F'â'ideli İlaclar başlıklıdır. Bkz. M.S. “Mütenevvi'a: F'â'ideli İlaclar”, **Ma'ârif** Numara 18, 23 Cemaziye'l-ahir 1309, (M. 24 Ocak 1892) s. 289. Sadece Avanzade imzası için bkz. Avanzade, “Fennî Eğlenceler: Jimnastik Oyunu”, **Ma'ârif**, Numara 79, 8 Receb 1310, (M. 26 Ocak 1893), s. 14.

¹¹⁴ Avanzade Mehmed Süleyman, “Elbisedeki Lekelerin Nasıl Çıkarılacağına Da'ir Ma'lûmât”, **Ma'ârif**, Numara 74, 11 Cemaziye'l-evvel 1310, (M. 1 Aralık 1892), s. 345.

¹¹⁵ Avanzade Mehmed Süleyman, “Mes'ele-i Hesabiye”, **Ma'ârif**, Numara 11, 3 Rebiyü'l-ahir 1309, (M. 6 Kasım 1891), s. 174.

¹¹⁶ Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu'ûnât-ı Fenniye ve Medeniye & Malumat-ı Mütenevvia”, **Ma'ârif**, Numara 96, 9 Zi'l-kadde 1310, (M. 25 Mayıs 1893), ss. 286-288.

¹¹⁷ Avanzade Mehmed Süleyman, “Çamlıca'da Yazmış İdim”, **Ma'ârif**, Beşinci Sene, Numara 23, 11 Rebiyü'l-evvel 1314, (M. 20 Ağustos 1896), s. 516. Beşinci sene çıkan 35 sayılı nüshalar, İsmail Safa ve İbn-i Rifat Samih tarafından “perşembe günleri neşr olunur fennî ve edebi risale” şeklinde yayımlanmıştır.

¹¹⁸ **Ma'ârif**, Numara 97, 16 Zi'l-kadde 1310, (M. 1 Haziran 1893), s. 290.

Mülâzımlarından Mehmed Naci'nin yazılar yazdığı görülmektedir.¹¹⁹ Yine sıkça yer verilen konulardan biri olan Chicago Sergisi ile ilgili bir yazının imzası da “ayın” harfi ile “ع” şeklindeki bir kısaltmadır.¹²⁰ Neredeyse tüm sayılarda yer verilen “Şuunat-ı Fenniye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a” üst başlığında ise Lütü Paşalı İsmail Ali adında birinin imzası bulunmaktadır.¹²¹ İsmail Ali'nin *Maarif*'in 100 numaralı sayısından sonra özellikle Avanzade Mehmed Süleyman tarzında yazılar yayımladığı tespit edilmiştir. Bunlardan biri de fotoğrafla ilgilidir.¹²² Zira “Fenni Eğlenceler” üst başlıklı yazılar da bu isimle yayımlanmıştır.¹²³ Yine çevirisi yapılan yazılara benzer tarzda olan “Muhasebe-i Fenniye”¹²⁴ diğeri de “Mevâdd-ı Bahriye” üst başlıklı yazı İsmail Ali tarafından yazılmıştır.¹²⁵ İsmail Ali'nin “Şuunat-ı Fenniye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a” üst başlıklı yazıları da bir süre devam etmiştir.¹²⁶ “Fenni Eğlenceler” üst başlığıyla yazı yayımlayan bir diğeri yazar da Hüseyin Vassaf'tır.¹²⁷ Yine sıklıkla kullanılan başlıklardan biri olan istatistik temalı yazılar da başka yazarlar tarafından kaleme alınmıştır.¹²⁸ Böylece “Çamlıca'da Yazmış İdim” başlıklı yazıya kadar¹²⁹ Avanzade Mehmed Süleyman'a referans eden ya da onun etkisini gösteren yazılar *Maarif*'te yer alsın da doğrudan kendi imzasını taşıyan herhangi bir yazı bulunmamaktadır ayrıca bu

¹¹⁹ Mehmed Naci, “İhtirâ'at ve Keşfiyat-ı Cedide: Kriptofon”, **Ma'ârif**, Numara 98, 23 Zî'l-hicce 1310, (M. 8 Temmuz 1893), s. 309.

¹²⁰ “Hav'âdis-i Mütenevvi'a: Chicago Sergisinde Sanayi'i-i Nariye-i Elektikiye”, **Ma'ârif**, Numara 92, 10 Şevval 1310, (M. 27 Nisan 1893), s. 215-218. Chicago ile ilgili bir diğeri yazarı için bkz. Mehmed Celaleddin, “Mübahis-i Tarihiye ve Coğrafya: Chicago Arazisinde Sakin Akvâm-ı Vahşiye”, **Ma'ârif**, Numara 123, 21 Cemaziye'l-evvel 1311, (M. 30 Kasım 1893), s. 291-293.

¹²¹ İsmail Ali, “Şuunat-ı Fenniye, Hav'âdis-i Medeniye, Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a”, **Ma'ârif**, Numara 116, 2 Rebiyü'l-ahir 1311, (M. 13 Ekim 1893), s. 191-192.

¹²² İsmail Ali, “Gara'ib-i Fotoğrafya: Eğlenceli Fotoğraflar”, **Ma'ârif**, Numara 121, 7 Cemaziye'l-evvel 1311, (M. 16 Kasım 1893), s. 260-261.

¹²³ İsmail Ali, “Fenni Eğlenceler: Tuzlu Suda Yumurta”, **Ma'ârif**, Numara 124, 28 Cemaziye'l-evvel 1311, (M. 7 Aralık 1893), s. 317-318.

¹²⁴ İsmail Ali, “Muhasebe-i Fenniye: Ateş ile Resim Yapılır mı?”, **Ma'ârif**, Numara 126, 12 Cemaziye'l-ahir 1311, (M. 21 Aralık 1893), s. 340-341. Fen ile ilgili bir yazı da Ali Kami imzasıyla yayımlanmıştır. Bkz. Ali Kami, “Muhaverat-ı Fenniye”, **Ma'ârif**, Numara 189, 18 Muharrem 1313, (M. 11 Temmuz 1895), s. 291-292.

¹²⁵ İsmail Ali, “Mevâdd-ı Bahriye: Tahtü'l-bahr Yeni Gemilerden Avdas”, **Ma'ârif**, Numara 129, ss. 396-397.

¹²⁶ İsmail Ali, “Şuunat-ı Fenniye, Hav'âdis-i Medeniye, Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a”, **Ma'ârif**, Numara 123, 21 Cemaziye'l-evvel 1311, (M. 30 Kasım 1893), s. 300-302; İsmail Ali, “Şuunat-ı Fenniye, Hav'âdis-i Medeniye, Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a”, **Ma'ârif**, Numara 130, 17 Receb 1311, (M. 24 Ocak 1894), s. 315-316.

¹²⁷ Hüseyin Vassaf, “Fenni Eğlencelerden: Sedalı Bardaklar”, **Ma'ârif**, Numara 155, 2 Cemaziye'l-evvel 1312, (M. 1 Kasım 1894), s. 230.

¹²⁸ Ahmed Naci, “İstatistik”, **Ma'ârif**, Numara 161, 14 Cemaziye'l-ahir 1312, (M. 13 Aralık 1894), s. 33-34; Ahmed Naci, “İstatistik”, **Ma'ârif**, Numara 161, 14 Cemaziye'l-ahir 1312, (M. 13 Aralık 1894), s. 33-34.

¹²⁹ Avanzade Mehmed Süleyman, “Çamlıca'da Yazmış İdim”, **Ma'ârif**, Beşinci Sene, Numara 23, 11 Rebiyü'l-evvel 1314, (M. 20 Ağustos 1896), s. 516.

sayıların çıktığı dönemde Avanzade Mehmed Süleyman'ın eserlerinden biri olan ve müsveddesi Mehmed Celal'e gönderilen "Muharrir Kadınlar" ile ilgili Mehmed Celal bir yazı kaleme almıştır. Bu yazıda Avanzade Mehmed Süleyman'a "Ma'ârif Gazetesi Sermuharriri Avanzade Süleyman Bey'e" şeklinde hitap etmiştir.¹³⁰ Dolayısıyla yazarın *Maarif*'te başyazarlık yaptığı sonucuna da varılmaktadır. Fakat bu hususta mecmuanın ilgili yerlerinde somut bir veriye rastlanmamıştır.

Kasbar Efendi'nin ölümünden sonra İbnürrıfat Samih ve İsmail Safa yönetiminde mecmua, edebiyata dair konuların yayınına daha baskın bir hale getirmiştir.¹³¹ Fakat Kasbar Efendi daha ölmeden önce de *Maarif* Mecmuası'nda birtakım değişimlere gidilmesine yönelik kararlar verilmişti. Örneğin, 100 numaralı sayıda yayınlanan "Abonelere İhtar" başlıklı duyuruda 104 numaralı sayı itibariyle aboneliklerin sona ereceği ve abone yenilemek isteyen okurların abone bedellerini göndermeleri talep edilmiştir. Bunun yanında mecmuanın hem mündericat hem de baskı itibariyle büyük değişikliklere gideceği de duyurulmuştur.¹³² Buna yönelik detaylı duyurulardan biriye aşağıdaki gibidir:

*"Bugün neşrolunan 130 numaralı nüshamızla üçüncü sene beşinci cildimiz tamam olmuştur. Gelecek nüshadan itibaren yeni bir cilde başlıyoruz. Bu münasebetle ceridemizin üç seneye karib bir müddetten beri intişarında kesb ettiğimiz tecrübeyi ve "Ma'ârif"imizin bir derece daha terakkîsini arzu buyurub vesaya-yı müfide ve hayırhahanedede bulunan kara'in-i kirâmın arzuları ve teveccühlerini rehber -i hareket ittihaz ederek ıslahat-ı lâzime icrâ etmek fikrindeyiz. Tatvîl-i makal ederek ıslahatımızın ve yeni programımızın tafsilatını göstermekden ise nüsh-ü atimizi kara'in-i kirâma suret-i muntazamada arz edib bununla ıslahatımızı göstermek muhabbetini münasib gördük. Herhalde şimdiye kadar na'il olduğumuz teveccühle liyakat göstermeye çalışacağız. Akdâm ve devamımızla bir derece daha rağbet kazanacağımızdan umîdvarız."*¹³³

Söz konusu duyuru üçüncü senenin beşinci cildinin bitmesi vesilesiyle yapılmıştır. Yeni ciltte okuyucuların da önerilerini dikkate alarak değişimlere gidileceği belirtilmiş ve mecmuanın başarılarının devam etmesi temennisinde bulunulmuştur. Kasbar Efendi'nin ölümü üzerine gazetenin sayfaca azalacağı ama buna rağmen en iyi edebi ve fenni yazılara yer verileceği belirtilmiştir. Konuyla ilgili duyuruda ayrıca "bilhassa edebiyat kısmı

¹³⁰ Mehmed Celal, "Ma'ârif Gazetesi Sermuharriri Avanzade Süleyman Bey'e", **Ma'ârif**, Numara 139, 24 Zi'l-hicce 1311, (M. 28 Haziran 1894), s. 101-102.

¹³¹ Okay, **a.g.m.** s. 272.

¹³² "Abonelere İhtar", **Ma'ârif**, Numara 100, 10 Zi'l-hicce 1310, (M. 25 Haziran 1893), s.352.

¹³³ "İfade-i Mahsusa", **Ma'ârif**, Numara 130, 17 Receb 1311, (M. 24 Ocak 1894), s. 302.

muharrirliğine Mehmed Celal'in getirildiğine" vurgu yapılmıştır. Gazetenin tahrir heyeti de yeniden oluşturulmuştur.¹³⁴ Beşinci senesinde çıkarılan mecmuanın "İfade-i Mahsus'a başlıklı bir duyurusunda ise aşağıdaki ilana yer verilmiştir.

*"İlim ve fenni her zaman takip eden meraklıların ihtiyaçlarına binâen Ma'ârif Risalesini gerçekten de bir Ma'ârif Risalesi haline getirmeye çalışılacaktır. Zaten risalemiz bir dereceye kadar ilmi gelişmelerin bir sesi olmak için tesis olunmuştu. Yayın hayatına başladığından beri ilim ve fennin-böyle bir gazete ile ne kadar mümkün ise-yayınlanmasına hizmet etmek istemiş ve bu hizmetkârlığını gitgide kendisine bir husûsi meslek edinmiştir. Bir vakitler gazetemiz felsefeye, fenne, çocukların terbiye ilmine ve sanayi gelişmelerine yönelik konularda yayınlar yaparak okuyuculara hizmet ediyordu. Bu günlerde şiire yönelik olan eserler diğer konulara daha baskın gelmektedir. Böylece yavaş yavaş risalemiz sırf edebi bir gazete suretine dönüşmüş gibi oldu. Malum ya! Gazeteler meta gibidir. İstenildiği tarzda î'mâl olunur. Bizim niyetimiz gazeteyi okuyuculara hizmet edecek bir kalıba dökmektir. Bilhassa fenni gelişmeler, felsefe ve çeşitli konulardan okuyucuları bilgilendirmeye devam edeceğiz."*¹³⁵

Bir diğer duyuru ise yine Avanzade Mehmed Süleyman'ın yayın temaları arasında olan "Meseleler" başlıklı yazılara dairdir. "İfade: Mes'ele-i Fenniye" başlığıyla yapılan duyuruda şu ifadelere yer verilmiştir: "gazetemizde mesele derci arzu edilmekte ise de öyle her nüshanın mesele halli ile donatılması hoş görülmeyip ancak ara sıra fenni bir sual ile yetinilmesi uygun görülmüştür. Meseleleri halledenler mükâfât alabilecekler. Fenni suallerin derci okuyuculara belki yararlı olur".¹³⁶ Mecmuanın çoğu kez yazı işleri sorumlusu değişmiş ve mecmua yıllar içerisinde edebiyata yönelik yayınları ön plana çıkarmaya yönelerek içerikte de değişimlere gitmiştir. Nitekim yukarıda da değinildiği gibi Avanzade Mehmed Süleyman'ın *Maarif*'teki yazar kimliğini temsil eden ana başlıklar da 168 numaralı sayıdan itibaren neredeyse yer almamaktadır. Üstelik mecmuada yazı işleri müdürlüğü değişimine gidildiğinde görev yapacak kişinin edebiyatçı olmasına da özen gösterilmiştir. Örneğin, İsmail Safa mecmuayı idare ettiği dönemde hastalanmış ve bir süre yazılarına ara vermiştir. Bu yüzden mecmuaya ilginin

¹³⁴ "İfade", **Ma'ârif**, 26 Zî'l-kadde 1311, (M. 31 Mayıs 1894), s. 65-66.

¹³⁵ "İfade-i Mahsus", **Ma'ârif**, Beşinci Sene, Numara 24, 6 Muharrem 1314, (M. 17 Haziran 1896), s. 369-370.

¹³⁶ "İfade: Mes'ele-i Fenniye", **Ma'ârif**, Numara 111, 25 Safer 1311, (M. 7 Eylül 1893), s.112. Bu ifade de ayrıca bir mesele de sorulmuştur. Bu mesele şu şekildedir: "Bir mahalde bulunduğu sırada bir sâ'at i'anesiyle ve yalnız güneşi görebilmekle ta'yin-i cihet kabil olabilir mi? Evvela cenub ciheti ta'yin edilecek. Nasıl ta'yin edilebilir? İlk def'a doğru olarak halleden varaka sahibine musavver "Süzüş" nâmındaki roman ihdâ edilecektir." Bu sayıdan sonra meselelere denk gelinmemiştir.

azaldığına dikkat çekilerek bunun telafisinin de yapılması adına yine şair ve yazar olan İbnürrifat Samih yazı işleri müdürlüğüne getirilmiştir.¹³⁷

Avanzade Mehmed Süleyman'ın tarzı olan yazıların başka isimler altında ve bazen de imzasız yayımlanması kendisinin bu işlerle daha fazla ilgilenememiş olmasını da akla getirmektedir. Bu yüzden kendisini işaret eden imzasız yazılar gazete heyetinin genel yazıları şeklinde de yazılmış olabilir. Zira mecmuanın ilk nüshalarında da imzasız birçok yazı bulunmaktadır. Mecmuanın yukarıda özetlenen değişim-dönüşüm sürecindeki tespitlerinden de hareketle tez çalışması kapsamında somut bir şekilde Avanzade Mehmed Süleyman imzası taşıyan yazılar çevrilmiş ve bunların değerlendirmeleri yapılmıştır. Bu yüzden de Avanzade Mehmed Süleyman şahsındaki *Maarif* Mecmuası'nın incelemesi büyük ölçüde 1-96 numaralı sayılarla bütünlüştür.

Dolayısıyla mecmuanın toplam sayısı dikkate alındığında neredeyse yarısına kadar olan kısma kadar Avanzade Mehmed Süleyman çeşitli yazılarla katkı sağlamış aktif yazarlardan biridir. Bu yazılarıyla Avanzade Mehmed Süleyman'ın en çok mütercim, matematikçi, kimyacı ve eczacı gibi mesleklerinin ön plana çıktığını belirtmek mümkündür. Söz konusu yazıların ilgili başlıklara göre tasnifleri ve içeriklerine dair bazı bilgiler aşağıdaki gibidir. İlgili başlıklar altında değerlendirilen yazılar örneklem olarak seçilmiş olup bunlara benzer başka yazılar da Avanzade Mehmed Süleyman tarafından *Maarif*'te kaleme alınmıştır. Bütün yazıların çevirileri tezin ikinci bölümünde yer aldığından bazı tasniflerde yazıların detaylı tanıtımından öte başlıklarına ve kısaca ne tür bilgiler içerdiklerine yer verilmiştir.

Sonraki başlıklarda da görüleceği üzere Avanzade Mehmed Süleyman, birçok özel yer ve şahıs ismi kullanmıştır. Özellikle yabancı isimlerin okunmasında kısmen zorluk yaşanmıştır. Bilindik yer ve şahıs isimlerinin tespit edilebilenleri aslına mutabık bir şekilde çevrilmiştir. Örneğin, çevirilerde “Vaşington” yerine “Washington” ya da “Şikoga” yerine ise “Chicago” yazılmıştır. Bu tür yazımlara Sn Loren (St. Lawrence), Bravn Sekurd (Brown Séquard) ve Amirâl Moşez (Amirâl Mouchez) şeklinde örnekler vermek de mümkündür. Bazı isimlerin orijinal yazımına ise dipnotlarda yer verilmiştir.

¹³⁷ “İfade-i Mahsusa”, **Ma'ârif**, Beşinci Sene, Numara 26, 20 Muharrem 1314 (M. 1 Temmuz 1896); Beşinci senenin 27 numaralı sayısından itibaren Muharriri: İbnürrifat Samih diye geçmektedir. Bkz. **Ma'ârif**, Beşinci Sene, Numara 27, 27 Muharrem 1314 (M. 8 Temmuz 1896).

1.3.1. Matematik Problemleri ve Genel Kültür Soruları

Hall-i Mesâ'il, Meselelerimiz ya da *Yeni Mes'ele* başlıkları altındaki yazılarında Avanzade Mehmet Süleyman okuyuculara bazı matematiksel problemleri, genel kültür soruları ve bilmece sormuştur ve soruların cevaplarının çözümleriyle birlikte mecmua matbaasına gönderilmesini okuyuculardan talep etmiştir. Hatta bunu yerine getirmeyen bazı okuyucular için “İhtar” başlığıyla “Evvelcede söylemiş idik meselelerin suret-i halleri gönderilmelidir. Yalnız neticeyi gönderenlere halletmemiş nazarıyla bakılacak” şeklinde uyarıda da bulunmuştur.¹³⁸ Bu sorulara doğru cevap verenlere ise çeşitli kitaplar hediye edilmiştir. Örneğin, “iki sayı bulmak zorunludur ki toplamı 30, büyüğünün üçte biri ile küçüğünün yarısı birbirine eşit olsun” şeklinde sorulan sorunun ödülü George Ohnet’in *Meram* isimli kitabı olmuştur.¹³⁹ Matematik sorularının yanı sıra “kurşun kalemin icat tarihi, denizde tatlı su bulunup bulunmadığı, dünyanın en yüksek yeri” gibi genel kültür soruları da sorulmuştur.¹⁴⁰

Verilen soruları çözenlerin isimleri buldukları yerleri, unvanları ya da görevleri de dergide ilan edilmiştir. Örneğin, sorulan bir soruya gelen cevapla ilgili “Gazetemiz tab’ olunacağı sırada Selanik Terakkî Mektebi şâkirdânından Hasan Kemal Efendiden aldığımız mektupta doğru olarak hallolunmakla mev’ud hediyemiz kendisine gönderildi. İzmir İdâdî Mektebinden Mehmed Süphi, Bandırma’dan Tataryan Ohanes ve Tâtîvus Efendiler dahi halletmişlerdir” şeklinde duyuru yapılarak o soru için vaat edilen hediye okuyucuya gönderildiği bildirilmiştir.¹⁴¹ Bazen de hediyelerin matbaanın kitaphanesinden alınması gerektiğine dair duyurular yazarın kendisi tarafından yapılmıştır. Söz konusu hediye kitaplar arasında *Hey’et-i Arz*¹⁴², *Muhtasar Tarih-i İslam*¹⁴³, *Hülâsa-i Coğrafya-yı Osmani*¹⁴⁴, *Tarih-i Tib*¹⁴⁵, *Musavver* ve

¹³⁸ Avanzade Mehmed Süleyman, “Yeni Mes’ele”, **Ma’ârif**, Numara 21, 14 Cemaziye’l-ahir 1309, (M. 14 Ocak 1892), s. 339.

¹³⁹ Avanzade Mehmed Süleyman, “Hall-i Mesa’il”, **Ma’ârif**, Numara 20, 7 Cemaziye’l-ahir 1309, (M. 8 Ocak 1892), s. 323.

¹⁴⁰ Avanzade Mehmed Süleyman, “Mes’elelerimiz”, **Ma’ârif**, Numara 19, 23 Cemaziye’l-ahir 1309, (M. 24 Ocak 1892) s. 305.

¹⁴¹ Avanzade Mehmed Süleyman, “Hall-i Mesa’il”, **Ma’ârif**, Numara 20, 7 Cemaziye’l-ahir 1309, (M. 8 Ocak 1892), s. 323.

¹⁴² Avanzade Mehmed Süleyman, “Yeni Mes’ele”, **Ma’ârif**, Numara 21, 14 Cemaziye’l-ahir 1309, (M. 14 Ocak 1892), s. 339.

¹⁴³ Avanzade Mehmed Süleyman, “Yeni Mes’ele”, **Ma’ârif**, Numara 22, 21 Cemaziye’l-ahir 1309, (M. 22 Ocak 1892), s. 355.

¹⁴⁴ Avanzade Mehmed Süleyman, “Mes’ele”, **Ma’ârif**, Numara 31, 5 Mart 1307, (M. 17 Mart 1891), s. 79.

*Mükemmel Ma'lûmât-ı Evveliye*¹⁴⁶ ve *Hıfzısıhha Dersleri*¹⁴⁷ gibi eserler yer almıştır. Dolayısıyla Avanzade Mehmed Süleyman'ın hediye ettiği kitaplar hem çok yönlü konulardan hem de yerli ve yabancı eserlerden oluşmuştur. Bu hususta okuyucuları arasında Edirne, Bursa ve İzmir gibi İstanbul dışından mecmuayı takip edenler de vardı.¹⁴⁸

1.3.2. Sağlık ve Kimyayla İlgili Yazılar

Avanzade Mehmed Süleyman'ın yazılarının bir kısmı çeşitli hastalıklara dair genel bilgiler ile ağrılar ya da zehirlenmelere karşı uygulanabilecek tedavi yöntemleri ya da yapılabilecek ilaçlarla ilgili bilgilerden oluşmaktadır. Bu çerçevede Avanzade Mehmed Süleyman birkaç yazısında kolera aşısı ve tedavisine dair çalışmalara yer vermiştir.¹⁴⁹ Yine romatizma hastalığının çaresine dair gelişmeler¹⁵⁰, yılan sokmasına karşı bir ilaç¹⁵¹ ve baş ağrıları için evde hazırlanabilecek şifalı formüller¹⁵² de sağlıkla ilgili yazıları arasında yer almaktadır. Sağlıkla ilgili bazı konular ise *Mevâdd-ı Tıbbiye* üst başlığıyla yazılmıştır. Örneğin, Dermatol başlıklı bu türden yazılardan birinde cilt bakımı hakkında bilgi verilmiştir.¹⁵³

Avanzade Mehmed Süleyman ilaç ve bazı kimyevi formüller ile teknik meselelere dair bilgiler verirken Latince ve Fransızca tabirleri Latin alfabesiyle sıkça kullanmıştır. Örneğin, yanmaz kâğıt yapmak için verdiği teknik bilgilerde *sulfate d'ammoniaque-kibrit amonyak; acide boique-hamızı bor* gibi Osmanlıca karşılıklarıyla birlikte yabancı

¹⁴⁵ Avanzade Mehmed Süleyman, "Mes'elelerimiz", **Ma'ârif**, Numara 53, 21 Zi'l-hicce 1309, (M. 17 Temmuz 1892), s. 16.

¹⁴⁶ Avanzade Mehmed Süleyman, "Mes'elelerimiz", **Ma'ârif**, Numara 59, 1 Safer 1310, (M. 25 Ağustos 1892), s. 112.

¹⁴⁷ Mehmed Süleyman, "Mes'elelerimiz", **Ma'ârif**, Numara 62, 15 Safer 1310, (M. 8 Eylül 1892), s. 159.

¹⁴⁸ Avanzade Mehmed Süleyman, "Mes'ele", **Ma'ârif**, Numara 31, 5 Mart 1307, (M. 17 Mart 1891), s. 79.

¹⁴⁹ Mehmed Süleyman, "Şu'ûnât-ı Fennîye & Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a: Kolera 'Kolera Aşısı' ve Mösyö Estantop", **Ma'ârif**, Numara 67, 22 Rabiyyü'l-evvel 1310, (M. 14 Ekim 1892), s. 239; Avanzade Mehmed Süleyman, "Şu'ûnât-ı Fennîye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a: Estantop'un Rakibi Yahud Kolera ile İddi'a!", **Ma'ârif**, Numara 68, 29 Rabiyyü'l-evvel 1310, (M. 21 Ekim 1892), s. 255.

¹⁵⁰ Avanzade Mehmed Süleyman, "Şu'ûnât-ı Fennîye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a: Româtizma Hastalığına Yeni Bir Çare", **Ma'ârif**, Numara 63, 3 Eylül 1308, (M. 15 Eylül 1892), s. 175-176.

¹⁵¹ Avanzade Mehmed Süleyman, "Şu'ûnât-ı Fennîye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a: Yılan Isırmasına Karşı Bir İlaç", **Ma'ârif**, Numara 73, 9 Temmuz 1309, (M. 21 Temmuz 1893), s. 334.

¹⁵² Mehmed Süleyman, "Mütenevvi'a: F'â'ideli İlaçlar", **Ma'ârif**, Numara 18, 23 Cemaziye'l-ahir 1309, (M. 24 Ocak 1892), s. 289.

¹⁵³ Avanzade Mehmed Süleyman, "Mevvad-ı Tıbbiye: Dermatol-Kayaput Ruhu 1-Dermatol", **Ma'ârif**, Numara 91, 1 Şevval 1310, (M. 18 Nisan 1893), s. 204-205.

dillerde kelimeler kullanmıştır.¹⁵⁴ Ya da kumaşlardaki lekelerin çıkarılması hususunda verdiği temizlik maddesi formülünde *tuz ruhu-acide chloe hydrique* şeklinde ibarelere yer vermiştir.¹⁵⁵ Nitekim okuyuculardan yapılan bir talebe binâen Avanzade Mehmed Süleyman “okuyucularımız tarafından gazetemize yazılan eczânın tedârikinde kolaylık olmak üzere Fransızcalarının da yazılmasını iltimas yollu birkaç mektup aldık. Bu nüshadan itibaren bu arzularına da gerçekleştiriyoruz” şeklinde bir bilgi notuyla ilaç isimlerinin Fransızcasına da yer vereceklerini ayrıca duyurmuştur.¹⁵⁶ Avanzade Mehmed Süleyman bu türden yazılarında okuyucuyu bazı kitaplara da yönlendirmiştir. Örneğin, leke çıkarma hususunda *Mükemmel Leke Mecmuası*’nı okuyuculara önermiştir.¹⁵⁷

1.3.3. Fen-Teknoloji ve Medeniyetle İlgili Yazılar

Avanzade Mehmed Süleyman’ın *Maarif*’te en çok yer verdiği konular fen-teknoloji ve medeniyet alanındaki gelişmelerdir. Bu yazılar, *Fennî Eğlenceler*, *Mütenevvi’a*, *Şu’ûnât-ı Fenniye ve Medeniye & Ma’lûmât-ı Mütenevvi’a*, *İhtirâ’ât ve Keşfiyat-ı Cedide* ve *Mevvad-ı Bahriye* gibi üst başlıklarla kaleme alınmış olup birçok temayı kapsamaktadır. Avanzade Mehmed Süleyman, Fenni Eğlenceler başlığı altında basit malzemelerden yapılabilen pratik alet ve mekanizmalarla ilgi bilgiler paylaşmıştır. Bu başlıkta aynı zamanda zaman geçirme maksadıyla bir veya daha fazla kişinin katılımı ve bazı aletler kullanılarak uygulanabilecek birtakım eğlenceli oyunlar da tanıtılmıştır. Bu başlıktaki yazılarının büyük bir kısmı çevirilerden oluşmaktadır ayrıca bu yazılarını çeşitli görsellerle de pekiştirmiştir. Bu yazılardan bazıları aşağıdaki gibidir:

- a) Posta Pullarının İcadı: Posta pullarının icadının elli üçüncü yıl dönümüne dair olup dünyadaki kullanımı hakkındadır.

¹⁵⁴ Avanzade Mehmed Süleyman, “Mütenevvi’a: Yanmaz Kâğıd”, **Ma’ârif**, Numara 20, 7 Cemaziye’l-ahir, 1309, (M. 8 Ocak 1892), s. 321.

¹⁵⁵ Avanzade Mehmed Süleyman, “Elbiselerdeki Lekelerin Nasıl Çıkarıldığına Dair Ma’lûmât: Akmişe ve Akmişe Üzerindeki Lekeler”, **Ma’ârif**, Numara 75, 26 Teşrin-i Sani 1308, (M. 8 Aralık 1892), s. 364-365.

¹⁵⁶ Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’ûnât-ı Fenniye ve Medeniyye & Ma’lûmât-ı Mütenevvi’a: Tereyağı ve Sebir Yağının Temizlenmesi”, **Ma’ârif**, Numara 72, 27 Rebiyü’l-ahir 1310, (M. 18 Kasım 1892), s. 319.

¹⁵⁷ Avanzade Mehmed Süleyman, “Elbiselerdeki Lekelerin Nasıl Çıkarıldığına Dair Ma’lûmât”, **Ma’ârif**, Numara 77, 10 Cemaziye’l-ahir 1310, (M. 30 Aralık 1892), s. 391-393.

- b) Tütünün Taklidi: Sahte tütün üretimiyle ilgilidir. New York gazetelerinden alınan haberdır.
- c) Amerika Usulü Meyve Düşürme: Amerika'da meyve toplamak için geliştirilen bir cihazla ilgili bilgi verilmektedir aletin resmine de yer verilmiştir.
- d) İmalı Gayet Kolay Bir Elektrik Makinası: Kükürt çubuğu kullanılarak oluşturulan bir makine anlatılmaktadır. Makine resmedilmiştir.
- e) Topaç: Oyuncak olarak kullanılan topacın üretim ve kullanım bilgileri ile resmine yer verilmiştir.
- f) Fotoğraf Kâğıtlarının Guslüne Mahsus Yeni Bir Küvet: Fotoğraf yıkama işlemine dair bilgiler bulunmaktadır. Resimlidir.
- g) Nebati Barometre: Bitkilerin çeşitli mevsimlerdeki şekilsel özelliklerinin hava durumuna yorumlanmasına dairdir.
- h) Fırında Buz İmalı: Fırın içinde sülfürik aside birkaç damla su ekleyerek ortaya çıkan oluşumla ilgili bilgi aktaran eğlenceli bir yazıdır.
- i) Yanmaz Kâğıt: Bazı maddelerin birbirleriyle karışımı sağlanarak yanmanın nasıl engellenebileceği izah edilmektedir.
- j) Resimli Mum: Mumların daha güzel görünmesi için üzerine nasıl resim yapıştırılacağı tarif edilmektedir.
- k) Ucuz Bir Çıngırak: Bu yazıda boş bir şişeden çıngırak yapımı tarif edilmektedir.
- l) Sıçrayan Para: Bir masanın üzerinde paraya dokunmadan onu hareket ettirmenin yöntemi anlatılmaktadır. Eğlence amaçlıdır.
- m) İnci Çiçeği: Bir bardak suyun üzerine yanan mumun damla damla dökülerek nasıl inci çiçeğine benzetilebileceği anlatılmaktadır.
- n) Bir Bardak Suyun Hokkabazlığı: Su ile doldurulmuş bardakların üzerine oyun kâğıdı konarak bir deney anlatılmaktadır.
- o) Karanlıkta Yazı Yazan Kalem: Fosfor kullanılarak karanlıkta da kullanılabilir kalem bahsedilir.

- p) Mum Söndüren Bir Alet: Yanan mumdan dolayı özellikle gece uykudayken çıkabilecek yangınlara karşı basit malzemelerden geliştirilmiş bir aletten bahseder.
- q) Garip Bir Dürbün: Bu yazıda bir nesneyi büyük göstermek için değil arka tarafı gösteren bir dürbünden bahseder.
- r) Edison'un Bir İhtirâ'ı: Edison tarafından geliştirilen alete dairdir.
- s) Japonya Tulumbacıları: Japonya'daki yangınlara karşı oluşturulan itfaiye teşkilatı anlatılmıştır.
- t) Telotograf: Geliştirilen bir iletişim aracına dairdir.
- u) Elektrikli Şimendiferler: Elektrikle çalışan trenlerle ilgili yazıdır.
- v) Yeni Mikyasü'r-Rutube: Nemi engelleyen bir formülle ilgilidir.

Söz konusu başlıklardan anlaşılacağı üzere Avanzade Mehmed Süleyman, fen ve teknoloji alanındaki çeşitli gelişmeleri Osmanlı kamuoyuyla paylaşmıştır. Avanzade Mehmed Süleyman'ın bu hususta üzerinde durduğu gelişmelerden biri de 1893'te Amerika'da düzenlenen Chicago Sergisi'dir. Sergi, Kristof Colomb'un Amerika kıtasını keşfinin 400. Yıldönümü vesilesiyle düzenlenmiştir. Bu sergiye Osmanlı Devleti de katılım sağlamış ve bu yüzden olsa gerektir ki Avanzade Mehmed Süleyman bu sergiye dair gelişmeleri yazılarında konu edinmiştir. Avanzade Mehmed Süleyman bu yazılarında Amerika'nın keşfini dünya tarihi açısından bir dönüm noktası olarak değerlendirmiş ve Amerika'nın medeniyete katkısına da dikkat çekmiştir.¹⁵⁸ Dolayısıyla Chicago Sergisi aynı zamanda yeniliklerin takip edilmesinin de bir aracıydı. Fakat Avanzade Mehmed Süleyman bu ve benzeri gelişmeleri büyük ölçüde Amerikan, İngiliz ve Fransız gazetelerinden takip etmiştir. Bu hususta Amerika'da 1869'da yayın hayatına başlayan *Nature* dergisinden özellikle istifade edilmiştir.¹⁵⁹ Bunun yanı sıra *İllustrasyon*

¹⁵⁸ Avanzade Mehmed Süleyman, "Kristof Colomb'un Gemileri", **Ma'ârif**, Numara 27, 13 Şubat 1307, (M. 6 Mart 1892), s. 12-13; Avanzade Mehmed Süleyman, "Chicago Sergisi", **Ma'ârif**, Numara 30, 16 Şaban 1309, (M. 16 Mart 1892), s.62-63; Avanzade Mehmed Süleyman, "Şu'ûnat-ı Fennîye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a: Chicago Sergisine Da'ir Ma'lûmât-ı Cedide", **Ma'ârif**, Numara 63, 3 Eylül 1308, (M. 15 Eylül 1892), s. 175-176.

¹⁵⁹ Avanzade Mehmed Süleyman'ın *Nature* dergisinden istifade ederek kaleme aldığı bazı yazılar şu şekildedir Avanzade Mehmed Süleyman, "Çifte Yazan Bir Makine", **Ma'ârif**, Numara 90, 26 Ramazan 1310, (M. 13 Nisan 1893), s. 179-180; Avanzade Mehmed Süleyman, "Şu'ûnat-ı Fennîye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a: Küre-i Arzda Mevcud Museviler", **Ma'ârif**, Numara 64, 29 Safer 1310, (M.

ismiyle andığı gazete de Avanzade Mehmed Süleyman'ın kaynakları arasında geçmektedir.¹⁶⁰ Ayrıca İngiltere'de çıkan *Endüstri* ve isimleri verilmeyen fakat İngiliz ve Amerikan gazeteleri diye belirtilen birkaç süreli yayın daha takip edilmiştir.¹⁶¹ Yazarın Osmanlı basınından da istifade ettiği görülmektedir, bunlardan biri de *Tercüman* gazetesidir.¹⁶² Beyrut'ta çıkan Musabbah gazetesi de referans gösterilen süreli yayımlar arasındadır.¹⁶³

Avanzade Mehmed Süleyman'ın eserleri bölümünde de değinildiği üzere Fenni Eğlenceler başlıklı yazıları *Maarif*'te yayınlanıp beğenildikten sonra kitaplaştırılmıştır. Buna dair bir duyuru “Heyet-i tahririyemizden Mehmed Süleyman Bey *Maarif*'e derç olunarak kara'in-i kirâmiye mazhar-irâğbet olan eğlenceleri bir yerde cem' etmiş ve ba'zı mevâdd-ı müfide daha 'ilâvesiyle güzel bir kitap vücuda getirmiştir. Kara'in-i kirâma hassaten tavsiye ederiz. Fiyatı 100 paradır” şeklinde *Maarif*'te yer almıştır.¹⁶⁴ Dolayısıyla bu başlık altındaki yazılara gösterilen rağbet mecmuanın da bunlarla ayrıca ilgilenmesine ve reklamını yapmasına vesile olmuştur.

1.3.4. Biyografiler ve Seyahat Notları

Fen ve edebiyat alanında meşhur olan âlimler başta olmak üzere birçok kişinin biyografileri ya da hayatlarına dair bazı bilgilere yer verilmiştir. Bu yazıları bazen Terâcim-i Ahval üst başlığıyla bazen de fen ve teknoloji kısmına dair üst başlıklar altında yazmıştır. Detaylı biyografilerine yer verilenler arasında Fransız yazar Emile Zola bulunmaktadır.¹⁶⁵ Fransız Akademiyası azalarından Camille Rosa¹⁶⁶ ve Xavier

22 Eylül 1892), s.188-189; Avanzade Mehmed Süleyman, “Fennî Eğlenceler: Mi'denin Guslü”, **Ma'ârif**, Numara 68, 29 Rebiyü'l-evvel 1310, (M. 21 Ekim 1892), s. 254.

¹⁶⁰ Avanzade Mehmed Süleyman, “Mösyö Enstanzhob'un Tercüme-i Hâli”, **Ma'ârif**, Numara 69, 6 Rebiyü'l-evvel 1310, (M. 28 Eylül 1892), s. 269.

¹⁶¹ Avanzade Mehmed Süleyman, “Fennî Eğlence: Garip Bir Oyun”, **Ma'ârif**, Numara 57, 18 Muharrem 1310, (M. 12 Ağustos 1892), s. 79; Avanzade Mehmed Süleyman, “Fennî Eğlenceler: Elektrikli Mikyâs-ı Hâmızât”, **Ma'ârif**, Numara 91,1 Şevval 1310, (M. 18 Nisan 1893), s. 307.

¹⁶² Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu'ûnat-ı Fenniye ve Medeniyye & Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a: Libas-ı 'Askeri Mes'elesi”, **Ma'ârif**, Numara 92, 10 Şevval 1310, (M. 27 Nisan 1893), s.222. Söz konusu Tercüman'ın tam ismi verilmemiştir. Tercüman-ı Hakikat olabilir.

¹⁶³ Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu'ûnat-ı Fenniye ve Medeniyye & Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a: Balık Yetiştirmek”, **Ma'ârif**, Numara 31, 5 Mart 1307, (M. 17 Mart 1891), s.79.

¹⁶⁴ Fennî Eğlenceler, **Ma'ârif**, Numara 46, 14 Mayıs 1308, (M. 26 Mayıs 1892), s. 320.

¹⁶⁵ Avanzade Mehmed Süleyman, “Terâcim-i Ahval: Émile Zola”, **Ma'ârif**, Numara 85, 23 Şaban 1310, (M. 12 Mart 1893), s. 107-108.

¹⁶⁶ Avanzade Mehmed Süleyman, “Terâcim-i Ahval: Mösyö Camille Rose”, **Ma'ârif**, Numara 70, 13 Rebiyü'l-ahir 1310, (M. 4 Kasım 1892), s. 279.

Marmier¹⁶⁷ ile aynı akademiden olup Fransız Encümen-i Fünun azalığı da yapan Amirâl Jurien de la Graviere ve Lüksemburg Müzesi Müdürü Étienne Arago'nun da biyografilerine yer verilmiştir.¹⁶⁸ Fransız Akademiyası'na dair bir diğer yazı ise bu akademideki üyelerin isimleri ve yaşlarına dair bir istatistiktir.¹⁶⁹ Ayrıca Madrid doğumlu olup Paris rasathanesi başta olmak üzere Fransa'da çeşitli görevler yapan Ernest Amédée Barthélemy Mouchez¹⁷⁰, Fransa'nın önde gelen filozof ve muallimlerinden Bordo¹⁷¹, Flemenk Kraliçesi Wilhelmina¹⁷², Gyp adıyla bilinen Fransız kadın yazar Comtesse de Martel de Janville¹⁷³, Figaro gazetesi muharrirlerinden Albert Miyyo¹⁷⁴ ve İngiliz şair ve yazar Alfred, Lord Tennyson¹⁷⁵ gibi meşhur şahsiyetlerin hayatlarına ve icraatlarına yer verilmiştir.

Bunların dışında bütün Avrupa gazetelerinde yer verildiği belirtilen Senegal'de görevli Fransız Onbaşı Mart isimli biri¹⁷⁶, Daily News gazetesi referans gösterilerek hayat hikayesi paylaşılan Californialı on dört yaşındaki Demirci Kız¹⁷⁷, Fransız Bahriye mü lâzımı Mösyö Mizon ve Afrika'dan Paris'e götürdüğü siyahı kız Sanibo¹⁷⁸, Paris tiyatrolarında oynatılan Rosa Josefa isimli yapışık kız kardeşler¹⁷⁹ ile yine yapışık olan ve Brüksel, Berlin, Chicago ve Paris gibi şehirlerde teşhir edilen Hindistanlı Radika ve

¹⁶⁷ Avanzade Mehmed Süleyman, "Xavier Marmier", **Ma'ârif**, Numara 69, 6 Rebiyü'l-ahir 1310, (M. 28 Ekim 1892), s. 266.

¹⁶⁸ Mehmed Süleyman, "Amirâl Jurien de la Graviere", **Ma'ârif**, Numara 32, 12 Mart 1307, (M. 24 Mart 1891), s. 96-97.

¹⁶⁹ Avanzade Mehmed Süleyman, "Şu'ûnat-ı Fenniye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a: Fransa Akademiyası Azasının Sinleri", **Ma'ârif**, Numara 73, 6 Cemaziye'l-evvel 1310, (M. 26 Kasım 1892), s. 334-335.

¹⁷⁰ Avanzade Mehmed Süleyman, "Meşahir-i Millel: Konter Amirâl Mouchez", **Ma'ârif**, Numara 53, 21 Zi'l-hicce 1309, (M. 17 Temmuz 1892), s. 2-3.

¹⁷¹ Avanzade Mehmed Süleyman, "Teracim-i Ahval: Mösyö Bordo", **Ma'ârif**, Numara 56, 11 Muharrem 1310, (M. 5 Ağustos 1892), s. 50.

¹⁷² Avanzade Mehmed Süleyman, "Teracim-i Ahvâl: Flemenk'in Krâliçesi Vilhelmin ve Nâibe-i Hükümet Krâliçe Emma", **Ma'ârif**, Numara 59, 1 Safer 1310, (M. 25 Ağustos 1892), s. 112.

¹⁷³ Avanzade Mehmed Süleyman, "Avrupa Muharrirleri: Comtesse de Martel de Janville", **Ma'ârif**, Numara 93, 17 Şevval 1310, (M. 4 Mayıs 1310), s. 235.

¹⁷⁴ Mehmed Süleyman, "Şu'ûnat-ı Fenniye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a: Albert Miyyo", **Ma'ârif**, Numara 71, 20 Rebiyü'l-ahir 1310, (M. 11 Kasım 1892), s. 303.

¹⁷⁵ Mehmed Süleyman, "Şu'ûnat-ı Fenniye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a: Lord Tennyson", **Ma'ârif**, Numara 69, 6 Rebiyü'l-ahir 1310, (M. 28 Ekim 1892), s. 270.

¹⁷⁶ Avanzade Mehmed Süleyman, "Şu'ûnat-ı Fenniye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a: Onbaşı Mart", **Ma'ârif**, Numara 72, 27 Rebiyü'l-ahir 1310, (M. 18 Kasım 1892), s. 317-318.

¹⁷⁷ Mehmed Süleyman, "Şu'ûnat-ı Fenniye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a: Demirci Kız", **Ma'ârif**, Numara 71, 20 Rebiyü'l-ahir 1310, (M. 11 Kasım 1892), s. 301.

¹⁷⁸ Mehmed Süleyman, "Meşahir-i Millel: Mülâzım Mizon ve Sanibo", **Ma'ârif**, Numara 54, 27 Zi'l-hicce 1309, (M. 23 Temmuz 1892), s.18.

¹⁷⁹ Avanzade Mehmed Süleyman, "Mülâsık Hemşireler", **Ma'ârif**, Numara 23, 27 Cemaziye'l-ahir 1309, (M. 28 Ocak 1892), s. 368.

Dudika kardeşler¹⁸⁰ gibi kişilerin hayatlarına dair bilgiler de Avanzade Mehmed Süleyman'ın ilgi alanına giren konulardandır.

Her ne kadar Avanzade Mehmed Süleyman çoğunlukla yabancıların hayat hikâyelerine dair bilgilere yer vermişse de hikâye ve roman yazarı Nabizade Nazım Bey¹⁸¹ ile Maarif Nezareti Encümen-i Teftiş ve Muayene azalarından Habib Efendi¹⁸² gibi Osmanlı uyruklu şahsiyetlerin vefat haberleri vesilesiyle kısaca biyografilerine de değinmiştir.

Avanzade Mehmed Süleyman'ın ilgi duyduğu konulardan biri de seyahat notları ve bazı yerlere dair malumatlardır. Örneğin, Büyük Okyanus'taki Sancir adası¹⁸³, Şili'deki Punta Arenas ve Ateş Toprakları olarak bilinen Patagonya bölgesi ile burada yaşayan Patagonyalıların hayatı¹⁸⁴ ile Komor Adalarına dair çeşitli bilgiler¹⁸⁵ bu kategoriye giren yazılardandır.

1.3.5. İstatistikî Bilgiler

Avanzade Mehmed Süleyman'ın istatistikî bilgiler başlığı altında tasnif edilen yazıları, dünyadaki teknik, kültür ve bilim alanındaki gelişmelere dair nicel ve nitel verilere dairdir. Bu istatistikler büyük ölçüde *Şu'ûnat-ı Fenniye ve Medeniyye & Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a* üst başlığı bazen de *İstatistik* başlığı altında paylaşılmıştır. Söz konusu istatistikî bilgiler, gazete, telefon, kütüphane, şehirlerin nüfus ve iktisadi durumu gibi konuları içermekte olup bunlardan bazıları aşağıda sıralanmıştır.

¹⁸⁰ Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu'ûnat-ı Fenniye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a: R'âdîda-Dudika Hemşireler”, **Ma'ârif**, Numara 78, 31 Kanun-ı Evvel 1308, (M. 12 Ocak 1893), s. 407.

¹⁸¹ Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu'ûnat-ı Fenniye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a: Nâbizade Nazım Bey”, **Ma'ârif**, Numara 91, 1 Şevval 1310, (M. 18 Nisan 1893), s. 207. Nabizade Nazım Bey'in hayat hikayesi Ma'ârif'te ayrıca detaylı bir şekilde yer almıştır. Bkz. Cerrahizade Ali Said, “Teracim-i Ahval: Nabizade Nazım Bey”, **Ma'ârif**, Numara 108, 4 Safer 1311, (M.17 Ağustos 1893), s. 55-58; Mehmed Celal, “Muassır Şairlerimiz: Nabizade Nazım Bey”, **Ma'ârif**, Numara 138, 17 Zi'l-hicce 1311, (M. 21 Haziran 1894), s. 93-95.

¹⁸² Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu'ûnat-ı Fenniye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a: Habib Efendi”, **Ma'ârif**, Numara 96, 9 Zi'l-kadde 1310, (M. 25 Mayıs 1893), s. 286-287.

¹⁸³ Avanzade Mehmed Süleyman, “Sancir âdası”, **Ma'ârif**, Numara 69, 6 Rebiyü'l-ahir 1310, (M. 28 Ekim 1892), s. 262-266.

¹⁸⁴ Avanzade Mehmed Süleyman, “Arzü'n-nar'da On Sekiz Ay-Birinci Bâb: Patagonyalılar”, **Ma'ârif**, Numara 71, 20 Rebiyü'l-ahir 1310, (M. 11 Kasım 1892), s. 296-299.

¹⁸⁵ Avanzade Mehmed Süleyman, “Komor Adaları ve Ahâlî-i Mahalliyesi”, **Ma'ârif**, Numara 96, 9 Zi'l-kadde 1310, (M. 25 Mayıs 1893), s. 274-275.

- a) Dünyada Ne Kadar Gazete Var: Dünyada kaç gazetenin çıkarıldığı ve kişi başına düşen miktarı ile ilgilidir ayrıca İngilizce 16.500, Almanca 7.800, Fransızca 3.800 ve İspanyolca 1000 gazete basıldığı bilgisi verilmiştir.
- b) Birmingham Şehrinin Bir Haftalık Mahsulatı Nedir: İngiltere'nin Birmingham şehrinde üretilen düğme, anahtar, vida, sürgü, piyano, tekerlek gibi muhtelif mallara dair bilgi verilmiştir.
- c) Londra Şehrinin Nüfusu: Londra'nın nüfusu hakkında olup Londra nüfusunun İsveç, Portekiz, İsviçre, Bulgaristan, Danimarka ve Norveç gibi ülkelere daha kalabalık olduğuna dikkat çekilmiştir.
- d) Amerika'da Ne Kadar Meyve Ağacı Var: Amerika'da 200 bin limon, 4 milyon portakal, 21 milyon elma, ağacının bulunduğu ve bu ağaçların ekseriyetle California eyaletinde bulunduğu ile ilgili bir yazıdır.
- e) Bir Çalar Saat Senede Kaç Saat Çalar: Bir çalar saatin bir sene içinde üç gün sekiz saat on sekiz dakika çaldığına dair bir yazıdır.
- f) En Uzun Teleferik: Alp Dağı civarına dönecek teleferik hattıyla ilgili bilgi veren bir yazıdır.
- g) Dünyada Ne Kadar Altın Hâsıl Oluyor: Dünyada çıkarılan altının miktarına dairdir.
- h) Washington Şehrinde Ne Kadar Ağaç Vardır: Washington'daki ağaçların sayısına dairdir.
- i) Dünyada En Büyük Kütüphane: Dünyadaki en büyük kütüphanenin Paris'te bulunan Millet Kütüphanesi olduğu bilgisinin verildiği bir yazıdır.
- j) Hindistan'ın Nüfusu: 1892 senesindeki Hindistan nüfusunun 1881 senesine göre 11 kat arttığına dair bilgilerden oluşmaktadır.
- k) Alkol Sarfiyatı: 1869'da Fransa'da tüketilen alkol miktarıyla ilgili bir yazıdır.
- l) Seyahat Kazaları: Tren kazalarının istatistiki bilgileri verilmiştir.
- m) İstatistik: Dünya üzerindeki nüfusun sayısı verilmiştir.
- n) Dünyanın En Büyük Tahtası: Amerika'da kızıl ağaçtan yapılan büyük bir tahtaya dairdir.

- o) Avrupalıların Muhaceratı: Avrupalıların dünyanın muhtelif yerlerine yaptıkları göçlere dair bilgilerdir.
- p) Tahtü'l-bahr Telegraf Hututunun Mikdâr-ı Mecmu'u: Deniz altından geçen telegraf hatlarının uzunluğuna dair istatistiktir.
- q) Küre-i Arzda Mevcûd Museviler: Hangi ülkelerde ne kadar Musevi yaşadığına dairdir.
- r) En Uzun Telefon: Dünyadaki en uzun telefon hattına dairdir.
- s) En Ziyâde Süratli Şimendüfer Nerededir? : En hızlı trene dair bilgilerdir, bu tren New York-Bufalo arasında işlemektedir.
- t) İngiltere'de Tuğla Sarfiyatı: İngiltere'de her ay kullanılan tuğla miktarına dairdir.

Söz konusu başlık ve içeriklerden anlaşıldığı üzere Avanzade Mehmed Süleyman insanların merakını celp edecek birçok konuya dair istatistiklere yer vermiştir. Kaynaklarının büyük ölçüde yabancı gazeteler olması bu istatistiklerin bölgesel dağılımı ve içeriğinde belirleyici olmuştur. Bu yüzden özellikle Amerika, İngiltere ve Fransa'ya dair istatistikler daha çoktur.

1.3.6. Diğer Temalı Yazılar

Avanzade Mehmed Süleyman'ın diğer temalı yazılar başlığı altında tasnif edilebilecek yazıları kendisinin de zaman zaman kullandığı şekliyle “garip” ve ilginç haberlerden oluşmaktadır. Bu çerçevede biyografi başlığı altında da değinilen yapışık kardeşlerden ayrıca İspanya'nın Katalonya eyaletinde yaşayan ve Berlin'de teşhir edilen sakallı kadınlar¹⁸⁶, Nature dergisine dayanarak Frankfurt şehrinde cam yediği aktarılan siyahi bir adam¹⁸⁷, Avrupa gazetelerinde haber yapılan iki ayaklı bir kediyle ilgili bilgiler¹⁸⁸, evcilleştirilerek Paris'te tiyatrodan oynatılan fareler¹⁸⁹ ve Brezilya'da farelere

¹⁸⁶ Avanzade Mehmed Süleyman, “Sakallı Kadınlar”, **Ma'ârif**, Numara 28, 20 Şubat 1307, (M. 3 Mart 1892), s. 29.

¹⁸⁷ Avanzade Mehmed Süleyman, “Cam Yiyen Adam”, **Ma'ârif**, Numara 20, 7 Cemaziye'l-ahir 1309, (M. 8 Ocak 1892), s. 319.

¹⁸⁸ Avanzade Mehmed Süleyman, “Mütenevvi'a: İki Ayaklı Bir Kedi”, **Ma'ârif**, Numara 24, 6 Receb 1309, (M. 5 Şubat 1892), s. 386.

¹⁸⁹ Avanzade Mehmed Süleyman, “Fennî Eğlence: Terbiyeli Fareler”, **Ma'ârif**, Numara 32, 12 Mart 1307, (M. 24 Mart 1891), s. 96.

karşı kullanılan boa yılanlarıyla ilgili haber¹⁹⁰ bu kategoriye örnek verilebilir. Bu kategorideki yazılar da *Mütenevvi'a*, *Fennî Eğlenceler* ve *Şu'ûnat-ı Fenniye ve Medeniyye & Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a* gibi üst başlıklarla *Maarif*'te yer almıştır.

¹⁹⁰ Avanzade Mehmed Süleyman, “Mütenevvi'a: Munis Yılanlar”, **Ma'ârif**, Numara 21, 14 Cemaziye'l-ahir 1309, (M. 15 Ocak 1892), s. 337.

İKİNCİ BÖLÜM

AVANZADE MEHMED SÜLEYMAN'IN MAARİF MECMUASI'NDAKİ YAZILARININ ÇEVİRİSİ

2.1. BİRİNCİ SENE-ON BİRİNCİ NUMARA (H. 3 Rebiyü'l-ahir 1309/ M. 6 Kasım 1891)

2.1.1. Mes'ele-i Hesâbiye

"1" Bir muslukdan iki dakika zarfında beş kıyye su aksa acaba $\frac{3}{4}$ 35 kıyye su alır bir desti mezkûr muslukdan ne kadar dakika zarfında dolar? "2" ma'lûmdur ki hevâsı tahliye olunmuş bir mahalde sıklet-i asliye-i ecsâm sabittir. Bu halde bir kilogram bakır ve bir kilogram plâtine sıkletleri yekdiğerinin aynı olduğu halde hevâya ma'ruz olsa yani hevâ derûnuna çıkarılsa her biri kendi hacmine göre sıkletinden zayı' edeceğinden mezkûr maddelerin hevâ derûnunda veznleri beyninde husûle gelecek ihtilaf neden abartıdır? "3" Bir kimse zihninde birâded hıfz etmiş, nasılsa o adam bu 'adedi unutmuş, fakat hıfz ettiği adedin sülüsüyle rüb'ü beyninde (10) 'aded tefazul olduğunu tahattur ediyor acaba 'aded-i matlûb nedir ve nasıl bulunur?

1 me'kûlatdan biri

2 vesâ'it-i nakliye-i beriyyeden biri

3 şuhur-ı rumiyeden biri

4 erkek isimlerinden biri

5 huruf-ı Osmaniye'den biri

Bu suallerin cevapları bulunub da ilk harfleri alınacak olursa resail-i mevkuteden birinin ismi hâsıl olacaktır, nedir? Bu mes'eleleri ilk def'a olarak doğruca hallederek kırk taşradan ve kırk Dersaâdet'den ilk vürûd edecek mektub sahibine kitâbhanemiz mükâfât kitâblarından mükemmel cildli ve yaldızlı iki 'aded kitâb ihdâ olunacaktır. Halleden zâtın ismiyle kitâbların ismi gazetemiz ile î'lân olunacaktır. Mehmed Süleyman. (s.174).

2.2. BİRİNCİ SENE- ON İKİNCİ NUMARA (H. Rebiyü'l-ahir 1309 / M. 13 Kasım 1891)

2.2.1. Hall-i Mesâ'il

Geçen haftaki (11) numaralı nüshamızda münderic mesâil için doğruca halletmiş otuz kıt'a mektub ahz etdik. İlk evvel hal eden Mekteb-i Mülkiye üçüncü sınıf talebesinden Osman Kemal ve Mustafa Şevki Efendiler muvaffak olmakla Kavaid-i Lisan-ı Fransevi ile Elfaz-ı Mütecanise-i Fransevi nâm yaldızlı mükâfat kitâblarını kitâbhanemizden ahz edebilirler. Müntesibin-i mâlîyeden Mehmed Âlî, askeriyeden Mehmed Hurşid, Mühendishane-i Berr-i Hümâyûndan Nuri, Mülkiye İ'dâdiyesinden Hüseyin Suad, Sadreddin, Ustrumcalı Sedad, S, Zeki, Soğuk Çeşme Rüşdiye-i Askeriyesi dördüncü senesinden Vehbi, üçüncüsünden İbrahim Edhem, Gülhane Rüşdiyesinden Şefik, lisan mektebinden Şefik - Baytar Rüşdiye-i Askeriyesinden mahrec Nureddin - Eyüb Rüşdiye-i Askeriyesinden mahrec Mustafa Rauf - Kuleli Mekteb-i İ'dâdisinden Mahmud - İzmir Mekteb-i İ'dâdisi beşinci sene şâkirdânından Âlî - Mektebi Osmani sene şâkirdânından Abdurrahman, Haydar Paşa mektebinden İsmail Âlî, Davud Paşa mektebinden Mahmud Necâtî, mahkeme-i istinaf kâtibesinden Zahide, Hasan bin Âlî Fahri, Cemil, Bayram Fehmi, Nuri, Mahmud. Bâb-ı Seraskeride mülâzım Hâlîl ve Kemaleddin efendiler dahi doğru halledenler a'dâdındandır.

Geçen nüshamızdaki mesâ'ilin halli

S/1 18, 14 saniyede dolar.

S/2 (120) 'adedidir.

S/3 beynlerindeki ihtilaf 88 'adedinden 'ibâretdir.

S/4 Mısırâraba, eylül, resim, f, olmağla (ma'ârif) hâsıl olur.

2.2.2. İkinci Mesâ'il

S/1 = Elimizde üç 'aded yağ kabı bulunuyor ki bunlardan birisi üç kıyye ikincisi yedi kıyye ve üçüncüsü dahi on kıyye zeyt yağı alır ve on kıyyelik ise tamamen zeyt yağıyla doludur. Nezdimizde asla bir diğerkab ve kebce gibi bir şeyde yok şimdi biz istiyoruz ki şu elimizdeki kablar ile on kıyyelik kabdaki zeyt yağını tamamen ikiye bölelim yani bunun beş kıyyesini yedi kıyye olan kaba geçireceğiz. İhtar- bu suâlîn

hallinde asla hâricden bir diğere ölçü veya sâ'ir şey kullanılmamak şarttır. Ve bu mes'elenin iki suretle halli matlûbdur.

S/2 Bir mustâtîlin tûli 14 'arzi 9 metre olduğı halde mezkûr müstâtîl açılrsa kaç metre olur? İşbu suallerin ilk def'a halline muvaffak olan zâta yine mücellid bir 'aded kitâb ihdâ olunacaktır. Mehmed Süleyman. (s.189).

2.3. BİRİNCİ SENE- ON ÜÇÜNCÜ NUMARA (H. Rebiyü'l-ahir 1309 / M. 20 Kasım 1891)

2.3.1. Fennî Eğlenceler

Fırında Buz İ'mâlî

İnanılmayacak şey değil mi? Hâlbuki kemal-i 'aciz ve iftikârimizle mahiyet hakikat ve menafi'-i fevâ'idinden hameran-ı bahs ve mekâl olduğumuz fen bu bâbda bize ma'lûmât ettiği için kani olunabilir. Bir fırın derûnundan kızıl derece-i hararete kadar müsahhan ve plâtinden ma'mûl bir kab alınız içerisine mikdâr-ı kâfi mâyi' (hamız-ı kibriti-Acide sulfureux) vaz' ediniz. Bunun üzerine de birkaç damla su 'ilâve ediniz o halde 'ameliyyât tamam oldu kabın içinde buz husûle gelmiş! Şimdi bakınız fen ne diyor? Hamız-ı kibriti üzerine su 'ilâve ettiğimizde derhal tebhîr eder, derece-i harareti ise mertebe-i galeyanı olan -10 dereceden dündür bu ise suyu tecmide kâfi ve vafidir. Hakikaten böyle fırın derûnunda son derece müsehhan buz i'mâlî herkes bahusûs bu 'ilme vukufu olmayanlar nezdinde ne derecelerde bais-i hayret ve ta'accüb olacağı muhtac-ı izâh değildir. Mehmed Süleyman. (s.208)

2.3.2. Hall-i Mesâ'il

Geçen haftaki nüshamızda munderic mesâ'il hakkında (120) 'aded varaka ahz ettik. Üç mes'eleyi de mükemmelen ve doğruca halleden Aksaray'da kain medrese-i edebiye müntehi sınıf talebesinden (B.N.) efendi olmağla mücellid ve müzeyyen Sergüzeşt-i Jil Balas nâm kitâbı kütüphanemizden ahz edebilir sâ'ir varaka sahipleri mesâ'il-i mundericeden birisini ve bazıları ikisini ve ekserisi de yanlış hallettikleri cihetle tahririnden sarf-ı nazar olundu mekâtib-i varidenin cumartesi sabahından sonra kabul olunmayacağı maa'l-itizar beyân olunur.

Geçen nüshamızdaki mesâ'ilin halli:

S/1

(3)	(7)	(10)
3	6	1
2	7	1
2	0	8
0	2	8
3	2	5
	5	5

“2” Olur.

(3)	(7)	(10)
0	7	3
3	4	3
0	7	3
3	7	0
3	0	7
0	3	7
0	6	4
3	6	1
2	7	1
2	0	8
0	2	8
0	5	5

S/2 Natkiyyet sıfatıyla cesed ile ruhdan merkebirdir

S/3 Bir mustâtîlde (14) tul ve (9) ‘arz bulunmakla dıl'ları açıldık da (46) metre olmuş olur.

Üçüncü Mesâ’il

S/1 55158 kuruşu dört keseye bir vechle taksim ediniz ki ikincinin hissesi birincinin hissesinin üç misli ve üçüncünün hissesi ikincinin on misli ve dördüncünün hissesi üçüncünün (20) misli olsun?

S/2 (Kristof Kolomb) Amerika’da en evvel hangi mahalle yaşadı.

S/3 Asya’da en büyük nehir hangisidir?

S/4 Bir mikdâr meblağ üç kişiye taksim olunub birine $\frac{3}{5}$ kısmı diğerine $\frac{4}{15}$ kısmı ahirine 70 kuruş isabet eylese meblağ-ı mezbur ile hisselerin ne kadar olduğunu istihrâc ediniz. İşbu mesâ’ili ilk def’a olarak doğruca halleden zâta yine mücellid iki adet kitâb ihdâ olunacaktır. Mehmed Süleyman. (s.208)

2.4. BİRİNCİ SENE- ON DÖRDÜNCÜ NUMARA (H. 24 Rebiyü’l-ahir 1309 / M. 27 Kasım 1891)

2.4.1. Tuz-Klor Sodyum: En İyi Şeylerin Birincisi Tuzdur Denilebilir (Goethe)

İhtiyacât-ı ‘umûmiyeden biri de tuzdur. Hatta (Goethe)’nin dediği gibi en a’lâ cesim makamına kaim olabilir zaten cüz’i tefekkür edilecek olursa menafi' derhal nazarlarda tayin eder. Biz burada husûsiyet ahvâlinde sarf-ı nazarla ahiren vürûd eden bir gazetede müs’âdîfi nazarımız olan ba'zı mâlumât-ı nâfi’asından bahs edeceğiz. İhtimâldir ki şu satırların içerisinde câlib-i istifâde-i nukâta tesadüf olunsun bu da bizim için şayan-ı iftihadır. Beyne’n-nâs (tuz) ve kimyada (klor) ile (sodyum) nâm iki cism-i basitin ittihâdından husûle gelerek (klorsodyum) nâmını ahz eden cismin küre-i arzın ekser mevâki'nda mebzûlen bulunmaktadır. Karada ve hem de denizde bulunduğu için (berri) ve (bahri) olmak üzere taksim olunabilir. Bahri dediğimiz deniz sularında kesretle ve hal inhilalde (berri)si ise (naturel tuz) (yahud kaya tuzu) nâmıyla bervech-i âti ta'dâd edeceğim mahallede bulunmaktadır Avrupa’da Avusturya, Bavyera Wurtemberg, Prusya, Fransa, İngiltere, İspanya’da mevcûd olup Belçika, Flemenk İskandinavya gibi mevâki'da nâdîren bulunur Karpat mevâki'yla Galiçya, Karakova

civarında kül yevm kesretle ihrâc olunmaktadır Anadolu'nun ekser cihatında dahi Hacı Bektaş tuzu veyahud kaya tuzu nâmıyla birçok tuz çıkarılmaktadır ârzi 100:200 ve tûlleri pek çok kilometre bu'dunda olub Amerika-yı şimâlîyede bir mevâki'da 1600 metre yüksekliğinde bulunuyor! Bâhusûs ba'zı mevâki'da ma'den kömürü mağaraları gibi tuz mağaraları da vardır yüz kısım klorsodyum 66,60 klor ile 34,39 sodyumdan mürekkebirdir. Câzib-i rutubet, mik'ab şeklinde mütebellir 'âdî soda hacminin iki misli derecesinde münhal ve kesif ispirto da gayrı münhal olub deniz sularının yüzde iki buçuğu tuzdan 'ibâret olduğu gibi ba'zı miyah-ı ma'deniyyede yüzde (20:25) kadar bulunur. Ateşe atığımızda bu çıtırdı husûle gelir acaba esbâbı nedir? Klorsodyum her ne kadar bilâma' ise de mübeleller hâlînde, derûnunda (mâ-i billuri) vardır. İşte ateşte hâmil olduğu mâ-i billuriyesinin tebhîr ve teyeran seri'inden keyfiyet mebhûs anha vücuda gelir kızıl dereceye kadar hararete 'arz olunursa bilâ tahlil müzab olur istihsâline gelince ya parçaları yahud mahlûl mâiyyelerini tebhîr ve tebellür etmekden 'ibâret olduğu gibi deniz sularından istihrâc içinde mevsim-i sayfa sevâhilde tehiyye ve ihzâr olunan havuzlar derûnunda tevkif ve tebhîrle desters olunursa da kendisine beyaz rengini vermek için tekrar bir tebellüre ihtiyac mes eder her gün ve her sâ'at hanelerimizde derece-i isti'mâlî, daha ziyâde tâ'rif ve tavsife mahal birâkmaz. Bol insanı ile (24) sâ'at zarfında (12:10) gram tuz matrah olur yüzde (0,58) nisbetinde tükürükde ve 0.42 kanda 0,22 terde 0,12 usâre-i mi'deviyyede cüz'i mikdârda suda da bulunur. Menâfi' ve tatbîkâtı: Mi'de ahlâtını tezyid ve mevâdd-ı zâidenin hurûcunu ve deverân-ı demin harekâtını teshil edib derece-i matlûbede isti'mâlinin 'âdem ve vücudu yahud fıkâdâni hâlînde fi'il-i hazm kesb-i usret etdiği gibi devamında, fakrû'd-dem ve birtakım uzimalara b'âdî olabilir ziyâde mikdârında ishâl ve ma'denin gışâ-yı muhâtiyesini tahriş eder bir günde insana lüzûmu 25:15 gram raddelerindedir. Klorsodyumun hevâda dahi vücudunu 'arz eder ise ta'accüb etmeyiniz! Çünkü sath-ı arzın sülûsî deniz suyuyla mestûr olub telâtum ve emvâc vukû'nda küçük habbeler şeklinde hevâya teyeran ederler ve tayf-i şemsin dâimâ göstermekde bulunduğu sarı hat hevâda bu cismin mevcûdiyetini iş'âr ve isbat eder. Elhâsıl hâricen uzvumuzun bir mahallinin kat'ında vücudu elzem¹⁹¹ olduğu gibi nefsü'd-demde dâhilen 2-3 kahve kaşığı isti'mâl olunduğunda nezfi tevkife mutedir bir vasi'tâ-i hasanedir. Keza be'lumda husûle gelen ba'zı karhaların (yara) ki (dağlamak) edildiği esnada kazaen mideye düşen

¹⁹¹ İnşallah gelecek bir muhabisde ekseriyetle husule gelen burun kanâması hakkında müs'âdî-i nazar-i âcizânem olan tedâbirden bahsdeceğim. (Yazarın Notu).

(azotit faza-cehm taşı) parçasının gayr-i kâbil hallolan (klor faza) teşkil etmesiyle te'sirsiz kalmasına yardım eder bu takdirde (1:2) kahve kaşığı bir bardak derûnunda halledilerek verilir, bu usûl sehven bel' edilen sülükleri itlaf için dahi başlıca bir tedbirdir burundan gelen kan¹⁹² için inşâk suretinde de kullanılır usûlü 100'de 1/2: 2 nisbetinde mahlûller î'mâl edilir. Hanelerde tatbîkâtı-klor sodyumun câzib-i rutubet olduğunu söylemiş idim işte bu havâssından istifâde ile bir tecrübe beyân edeceğim. Rutubeti pek çok olan mahallerde bir torba derûnuna bir iki kıyye mikdârı bi'l-vaz' tavana ta'lik edub altına mus'âdif olan mahalle de bir kab konacak olursa mürur-ı zaman ile suyun yani çektiği rutubetin damla damla akdığını görürsünüz. Mehmed Süleyman. (s.222)

2.4.2. Hall-i Mesâ'il

Geçen nüshamızda mûnderic mesâ'il hakkında (85) 'aded varaka ahz etdik. Doğruca matlûba muvaffak olarak Darü'l-feyz Hamidiye mûntehi sınıf şâkirdânından Hasan Mehmed Efendi ile Darü'l-muallimat mezunelerinden Sabire Hanım muvaffak olub mektupları da aynı zamanda vürûd etmekle hedaya-yı mev'udenin taksimi lâzım gelmiştir. Mücellid ve müzeyyen olarak (Çocuklar Bağçesi) nâm kitâb Hasan Mehmed Efendiye ve Ta'lim-i Benat kitâbı da Sabire hanıma i'tâ olunmağla hediyelelerini kütübhanemizden ahz edebilirler. Mekâtibin tezâyüdi b'âdi-i memnuniyet olduğu gibi hacmimizin 'âdem-i müsâ'adesinden nâşî sâ'ir varaka sahiblerinin yalnız esâmîsiyle iktifâ olundu. Gazetede mesâ'il-i mûndericenin kâffesinin halli matlûb olmağla birisini yahud ikisini halleden mektub sahiblerinin beyhude bizi izâ'a-i vakte mecbur etmemelerini rica ederiz. Mahmud Cevad, 'Asr Kütübhanesi sahibi Gerkor Efendinin yazıcılarından Ohannes, İsmail, Şevket, Kenan, Ali Rıza, Mehmed Gâlîb, İsmail Hakkı, Nuri, Mehmed Zeki, Mustafa, Nesait, Mehmed Şevki, Yanko, Gezt, Salahaddin, Kazım, Mehmed, Hâlîl İbrahim, Şefik, (d.t), Bedii Nuri, S'âdîraledin, Suad, Mehmed Fahri, (A.Y), Vasil, Yanot, Magredic, Âlî Saib, İsmail Rahmi, Yunus Ziyâ, Hafız Hüsnü, Ahmed Hâlîs, Raşid, Seyid Âlî, Meftun, Fahri, Ziyâ Alaaddin, Hayri, Bahaddin, Rıza, Âlî Osman, Aziz, Edhem Efendiler dahi ekserisini doğru halledenler a'daddandır.

Mesâ'ilin Halli

S/1 Hisseler 87 ve 261 ve 2610 ve 52200 'adedleridir.

¹⁹² Boğaz, gırtlak. (Yazarın Notu).

S/2 Bahan cezairinden olup yerliler meyanında Buaani denilen bir âdaya yanaşarak San Salvador nâmıyla tesmiye eylemiştir.

S/3 Pang Sekinanig nehri olup tûlu 5200 kilometredir.

S/4 84 ve 56 ve 75 ‘adadlarıdır.

Dördüncü Mesâ’il

S/1 İnce kâğıddan bir murabba kesiniz ba'dehu büyük dıl'ı bu murabba'ın katrına ve küçük dıl'ı dahi nısf katrına musâvî olmak üzere diğer bir müstâtîl daha kesiniz şimdi bu müstâtîlin mesaha-i sathiyesi evvelki murabba'a musâvî olduğundan müstâtîli yalnız iki parça olarak ne vechle kesmelidir ki her iki parça yan yana getirildik de tamamen murabba'ın üzerine muntabık olsun. Bu mes'eleyi halleden zâtın kâğıddan birer modelini kesib göndereceği mektuba lef etmesi şartdır.

S/2 On iki sâ'at zarfında akreb ile yelkovan kaç def'a birbiri üzerine geldiğinin ve her bir gelişi ne vakit vukû' bulduğunun hesâb-ı ta'yini matlûbdur.¹⁹³

S/3 Üç ma'naya delâlet eden bir kelime bulunuz ki birinci medluli bağçelerde ikincisi denizde üçüncüsü dağlarda bulunur.

S/4 İki ‘adedi diğer iki ‘aded ile zarb ediniz ki hâsıl zarb 999 olsun. Tekmilini halledene yine iki kitâb verilecektir. Mehmed Süleyman. (s.224).

2.5. BİRİNCİ SENE- ON ALTINCI NUMARA (H. 9 Cemaziye'l-ahir 1309 / M. 10 Ocak 1892)

2.5.1. Mütenevvi'a

(Südün hâlîs olup olmadığını bilmek için kolay bir çare) bu hafta gelen (Peti Parizyen)¹⁹⁴ gazetesi diyor ki: Çelikden ma'mûl bir iğne alıb üzerinde kir ve yağdan eser birâkılmamak üzere evvela güzelce yıkayıb silmeli ve temiz kurutmalı ba'de tecrübe olunacak sütün derûnuna gats ettikten sonra yavaşça ve amûden çekib çıkarmalı eğer süt hâlîs olup bir şey karıştırılmamış ise iğnenin ucunda sütün bir damlası kalir âksi hâlînde yani süte su filan karıştırılmış ise iğnenin ne üzerinde ve ne de ucunda süttten eser kalmaz. Mikyası elli bin olmayan mahallerde bir dereceye kadar nef'i olabileceği

¹⁹³ Yazının görseli için bkz. EK.3.

¹⁹⁴ Tam ismi Le Petit Parisien şeklindedir.

aşikârdır işte size masrafsız icrâsı kolay bir tecrübe! Avanzade Mehmed Süleyman. (s.258)

2.5.2. Hall-i Mesâ'il

Geçen (15) numaralı nüshamızda ve (Mehmed Hayri) imzalı münderic mesâ'il hakkında (55) 'aded mektub ahz etdik doğruca ve matlûba muvaffak olarak halline Soğuk Çeşme Rüşdiye-i Askeriyesinden Kasım Paşalı Mehmed Tevfik Efendi muvaffak olmakla mükâfâten mücellid olarak (Yeni Hesâb) nâm kitâbı kitâbhanemizden ahz edebilir. Sefaizade (M.A.), Tophaneli Vehbi, Kiryilus Bisdis, İbrahim Edhem, Abraham Eskiciyan, İsmail Âli, Mehmed Murad, Âli Saib, Panayot, Kadıköylü Aziz ve asil Yorgi, Efendiler dahi doğru hall edenler a'dâdından mâ'duddur. Erzurum Mektebi İ'dâdî Mülkiyesinden Habib, 46 numaralı İbrahim, Hakkı, Trabzon Rüşdiye-i Askeriyesi müntehi sınıfından Ahmed ve Feyz sıbyan mektebi müntehi sınıfından Hüsnü Nevres Efendiler dahi (14) numaralı nüshamızdaki mes'eleleri doğruca halletmişlerdir. (15) numaralı nüshamızda münderic üçüncü mes'elenin cevabı sehvi müretteb olarak (Gelincik) yerine (Gülhare) dizilmiş olmakla me'âü'l-itizar tashih olunur.

Mes'elenin Halli

	Dolu fiçı	Yarım fiçı	Boş fiçı
1 Birinci şahsa	3	2	3
2	3	2	3
3	2	4	2 almış olurlar
Birinci adam	992		
(2)	750		
(3)	615		
(4)	555	kuruş hisseler almış olurlar.	

S/3 Otuz sene sonra oğlunun sinni pederinin iki misli olur.

S/4 9,49,48 olmuş olur. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.258).

2.6. BİRİNCİ SENE- ON YEDİNCİ NUMARA (H. 16 Cemaziye'l-ahir 1309 / M. 17 Ocak 1892)

2.6.1. Fennî Eğlence

Ateşsiz Lamba Yanar mı?

Size eğlencemi ta'rif etmezden evvel fennîn esasını beyân edeyim çünkü esassız bir şey olmadığı gibi kolayca münfelim olamayacağı da âzâde-i iştibahdır. Ecsâm-ı salbe gazatı mas ettiğinde mikdâr-ı kâfi hararet husûle gelir ve fennî kimyada müteressib olan (plâtîne) toz hâlîne kalb olunduğunda kendi hacminin birkaç yüz misli müvellid'ül-humûzayı cezb ve mas ettiği takdirde bundan mütehassıl hararet-i şedide ecsâm-ı sâ'ireyi ihrâk eder işte bu esasa istinaden 'arz ve beyân edeceğimiz üzere, bize güzel bir fennî eğlence vücuda gelmiştir. Resimde görüldüğü vechle zücâcdan ma'mûl ve yekdiğerine geçme (b) ve (p) harfleriyle müressem iki kabdan 'ibâret olub (b) kabının nihayetine halkavi ve tûtyâdan olmak üzere (c) parçası râbt olunub da (p) kabında bulunan (hâmız-ı kibrit- zâc yağı) ile mahlût su derûnuna gast ederseniz tûtyânın işbu mahlûl ile olan mu'âmelesinden husûle gelen (müvellidü'l-mâ') gazı (b) kabının yukarısında (m) mecrasının (h) sükbesinden hârice huruc etmiş olur. Maahaza (müvellidü'l-mâ') gazının çıktığı me'huzda ufak, telden örme ve (s) harfiyle mürkem bir sepet derûnuna marü'zıkr (plâtîna süngeri) denilen maddeden vaz' edildiğinde cereyan eden müvellidü'l-mâ'yı derhal cezb ve mas eder ve hararetin tezâyid ile akibetinde çıkan gazı iş'âl eder. Bu halde size za'if fakat oldukça kuvvetli ve dâimî bir şu'le zuhûra gelir ve bundan sigara, mehir mumu, mektub vesâ'ire lüzûm görülen ihtiyacâtınızı def' edebilirsiniz, söndürmek istediğinizde (z) musluğunu kapamak kâfi olduğu gibi musluğun istenildiği vakitte tekrar küşâdıyla fi'il-i işti'âl yine vâki' olur. İtfâsının esbâbını soracak olur iseniz, musluğun seddiyle (p) kabında hâsıl olan müvellidü'l-mâ' bulunduğu mâyi' üzerine icrâ-yı tazyik etmekle mâyi'in bir kısmı (b) kabına su'üd ederek (c) tûtyâ parçası dahi mahlûlun temasından kurtulur ve müvellidü'l-mâ'nın husûlu munkâtî' olur isterseniz bir güzel manzara irâ'e edilmek üzere herhangi bir levn ile (p) kabındaki suyu telvin edebilirsiniz! İşte size cüz'i bir masrafla hanelerinizde isti'mâle şâyân ve kibritsiz ateşsiz yanar bir lamba vücuda gelmiş olur! Avanzade Mehmed Süleyman. (s.176).

2.6.2. Mütenevvi'a

Mevâd-ı Ma'deniye'nin Temizlenmesi İçin Mahlûl

Âhh ve i'tâda (bakır suyu) nâmıyla bir mahlûl olub mevâdd-ı ma'deniye'nin temizlenmesine hizmet eden mâyi'nin terkiibini bervech-i âti size arz ediyorum: Bir litre nehir suyunda (30) gram (hamız-ı humaz -(Acide oxâlîque) hallettikten sonra üzerine üç kaşık (ispirto-Alcool) ile iki kaşık (trementi ruhu - Essence de terebenthine) 'ilâve ederek bir mâyi' istihzar ettikten sonra bir şişeye vaz' ile karanlık bir mahalde hıfz ediniz. Hîn-i isti'mâlinde bu mâyi' ile hafıfce bakır sildikten sonra temiz bir bez ile iyice kurulamakla reng-i asliyesi i'âde olunur ve matlûb-ı hâsıl olur.

Dünyada En Büyük Çalar Sâ'at Nerededir?

Philadelphia'da (Otel du Vil)e bir sâ'at vaz' olunmuşdur ki emsâlî içinde bir tane olmakla hâiz-i ehemmiyettir. Bu sa'âtın minesi (10) metre kutrunun olub yelkovanının tûlu (4) metre ve 'akrebin (2) metre (50) santimetre olub çanının sıkleti ise (25000) kilogramdır. Gece vakti ziyâ-yı elektriki ile tenvir olunacak ve şehrin her bir nukkâtından görülebilecektir. Sedâsı şehrin kâffe-i mevâki'inden işidileceği gibi ve çeyrek yarım sâ'at ve üç çeyreği dahi vuracaktır bu hayret-efzâ sa'âtî kurmak için kal'ada bir buhar manivelası mevzu'dur. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.274).

2.7. BİRİNCİ SENE- ON SEKİZİNCİ NUMARA (H. 23 Cemaziye'l-ahir 1309 / M. 24 Ocak 1892)

2.7.1. Mütenevvi'a

Fai'deli İlaçlar

Şekersiz olduğu halde siyah ve kuvvetli bir fincan kahvenin içine bir limonun nısfının 'usâresi 'ilâve olunub da içilecek olursa ekseriyetle baş ağrılarını def ve şifa-pezîr etmektedir. 'âdî yani şidde-i bürûdetten arz olan ses kısıklığı hakkında tedbirdir: taze bir yumurta alınız, iyice çalkalayarak ve ince toz şekeri 'ilâve edib bi't-tekrar kesb-i kesafet edinceye kadar tahrik ediniz, sonra bundan ekl ettiğinizde ses kısıklığı mündefi olur. Elleriniz ve yüzünüz vesâ'irâ'zanız yandığında soğuk suya gats etmeyiniz, bilâkis tahammül edebildiğiniz derecede sıcak suyla yıkamanız lâzımdır. (M.S.) (s.288).

Yeni Mikyasü'r-Rutube

Ma'lûmdur ki kobalt ve nikel imlahları kendi mütebeddil renkleriyle hevânın rutubetinin derecesini tayin edebilirler. (Vaklini Medikal Reviyev) tarafından tavsiye olunan âtû'z-zikr mahlûtata müracat edilirse güzel bir mikyasü'r-rutubeye muvaffak olunabilir.

1= klorür dü kobalt-bir kısım

jelâtîn on

su yüz

2= klorür

jelâtîn on

su yüz

3= klorür kobalt bir

Jelâtîn yirmi

Su iki yüz

Aukzebed donil (?) yetmiş beş

Klorür du kavivera (?) yirmi beş

İşbu muhlutatın bir pencere cami- duvar kâğıdı veyahud diğêr münasib ecsâm üzerine sürülür her ne vakit ki hevâ rutubetlidir bu üç mahlût renkden ari olub akis halde yani yabis ve berrak olduğu halde (1) mahlût mavi, (2) sarı, (3) yeşil renkde olarak müşâhede olunurlar. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.289)

2.7.2. Fennî Eğlenceler

Hevânın Tazyikine Bir Misâl ¹⁹⁵

Hikmet-i kimya okuyanlarca ma'lûm olduğu üzere bunlardan ne kadar güzel fennî eğlenceler husûle geldiği muhtac-ı tafsil değıldir. Bir muhtera' ve mucid olmaklık herkes için muvaffak olunâmayan bir hâlet ise de fakat tettebbua't ve mütevâlîye ve tecarüb-i fennîye neticesi olarak fevka'l-'âde muvaffakiyete nâ'il olunur ki işte arz

¹⁹⁵ Yazının görseli için bkz. EK.4.

edeceğimiz fennî eğlence de bu nev'idendir. Resminde görüldüğü üzere icrâsı kolay ve o nisbetde de tuhaf ve 'acâ'ibdir üzerinde iki şahıs mevzubahis sandığı dâhilen 'amûdi bir bölme ile iki hücreye taksim olunmuştur. Ancak bu bölme sandığın kısm-ı fevkaniyesine kadar çıkarılmamıştır. İşbu hücreler derûnuna (m) ve (k) menfezlerinden olan iki renkli mâyi'ât akıdır. (L) ve (L)¹⁹⁶ gibi bir zaviye teşkil etmek üzere kıvrılmış birer burunun uçları işbu mülevven mâyi'ât derûnuna mağtus ve kıvrık tarafları şahısların bedeninden ve kollarından yukarı doğru kaçırılmıştır. (A)¹⁹⁷ sandukçasının üzerinde ma'deni olarak masnu' kab üzerinde kömür, ispirto ve kâğıd parçaları gibi kâbil-i ihtirâk mevâdd iş'al olunur. Bu halde sandukçanın ve sandığın içindeki hevâ teshin ederek kesb-i inbisât eder yani ısınan hevâ dışarı çıkmak isteyib halbuki bir mahall bulamayınca tabii sandığın içindeki mâyi'âta icrâ-yı tazyik ile mâyi'âtı ünbûbelerden yukarı çıkartır ve ünbûbelerin kıvrılmış mahallerine gelince hârice seylan eder ve tabakda yanan şey'i söndürür bu mâyi'ât (gaz ve ispirto) gibi kâbil-i işti'âl olduğu halde tabiki de yanan mevâddın alevini ve itfâsını tezyid eder. Kolayca ateş almaya müsta'd olan iki şahıs dahi dâhil olduğu halde bu alt kamilen ma'deni olmalıdır. Resme dikkatli bakıldığı halde inşası için büyük bir müşkülata tesadüf olunmaz. Avanzade: Mehmed Süleyman (s.290).

2.8. BİRİNCİ SENE- ON DOKUZUNCU NUMARA (H. 23 Cemaziye'l-ahir 1309 / M. 24 Ocak 1892)

2.8.1. Mes'elelerimiz

(18) numaralı nüshamızda münderic mesâ'ili dahi doğruca olarak Galata karantinasında Beşiktaşlı Şahab Efendi halle muvaffak olmakla hedaya-yı mev'udemiz olan musavver (Mücmel Coğrafya) nâm kitâbı kütübhanemizden ahz edebilir beş on varaka daha ahz olmuş ise de yanlış olduğu cihetle esamilerinin tahririnden sarf-ı nazar olunmuştur.

Mes'elelerin Halli

S/1 Kurşun kalemin tarih-icâdı (K. H. 1116) tarihindedir.

S/2 Hafr edilen kuyunun 'umku (25) metre olmuş olur.

¹⁹⁶ Bu L harfinin üstünde çizgi yer aldığından öncekinden ayrılır.

¹⁹⁷ Elif harfinin üzerinde çizgi vardır.

Sekizinci Mes'ele

S/1 Denizde tatlı su bulunur mu?

S/2 (80) santimetre katrında ve iki buçuk metre irtifâ'ında üstüvânî bir mermer sütunun eski okka ile kaç okka geldiğinin istihrâcı matlûbdur?

S/3 Küre-i arz üzerinde meskûn olarak en yüksek mahal neresidir?

S/4 Her biri beş frank (50) santime olan (12) 'aded eşyanın mecmu'-i kıymeti olarak (6) frank zam olursa kaç franka gelir? İşbu dörd 'aded mes'eleyi doğruca ve matlûba muvaffak olarak halleden zâta Fransa meşahir-i hikâye-nüvisanından (Xavier de Montépin)'in asar-ı meşhuresinden olub dört cildten 'ibâret olan (Paris Faci'aları) nâm kitâb ihdâ olunacaktır.

2.8.2. Hall-i Mesâ'il

Geçen haftaki (17) numaralı nüshamızda münderic es'ile hakkında (35) kıt'a varaka ahz olundu. Doğruca olarak halline İzmir Mekteb-i İ'dâdîyesi dördüncü sene talebesinden Dimostin Kalfupolo Efendi muvaffak olmakla hedaya-yı mev'udemiz olan kitâblar adresine gönderilecektir. Doğruca hall eden sâ'ir varaka sahiblerinin esamisi bervech-i zîr derc olunmuştur: Soğukçeşme Rüşdiye-i Askeriyesinden Ahmed Tevfik, Vehbi, Çubuklulu Birhan, Sofyalı Mehmed Ahmed, Mihran Çitciyan, Vasil Yorgi, Tokad'da Abdullah Asım, Koca Mustafa Paşa Rüşdiyesinden Osman, Hâricden Mehmed Hâlîd, Bogos İnanyan, Kal'a-i Sultaniye'de Yusuf Kenan, Batumlu Hasan Basri bin Süleyman, Kasımpaşalı İhsan Hüseyin, Şamda Mükyim İzmirli Mehmed Hami, Van vilayeti dâhilinde Başkale Rüşdiyesinden Derviş bin Davud, Kara Mustafa Paşa Medresesinde Kütahyalı Hasan, Darü'l-tedris Mektebi müntehi sınıfından Mehmed Enver, Şemsü'l-ma'ârif Mektebi müntehi sınıfından (58) numaralı Selim, Ödemiş'de Behlül Üsküdarlı Hasan Hilmi, Mahkeme-i Temyiz müdavimlerinden Raşid, Sarkis Parnisyan, Nesim, Gülhane Rüşdiyesinden İsmail, Süreyya, Ziyâ, İ'dâdî-i Mülki talebesinden Nuri, ve Altıncı Da'ire-i Belediye arabacı esnafından Abdurrahim Efendiler dahi doğru halletmişlerdir.

S/1 Bervech-i zîr murabba'ın gerek köşeler ve gerek herhangi bir hane mecmu'ı ta'dâd olunduğunda (65) kalır.

S/2 4,30 dır.

13	25	7	19	1
17	4	11	23	10
21	8	20	2	14
5	12	24	6	18
9	16	3	15	22

Avanzade: Mehmed Süleyman (s.304-306).

2.8.3. Fennî Eğlenceler

Düşmez Para!

Elinizi açık ve düz tutarak avucunuza beş kuruşluk bir çârik vaz' edib ehîbbânızdan birine rica ediniz ki alınına bir fırça alsın ve avucunuzu fırçalayarak çâriki yere düşürmeye muvaffak olursa parayı kendisine vereceğinizi söyleyiniz. İster iseniz bahse girişiniz! Emin olunuz ki ehîbbânız beyhude yorulacaktır! Çünkü çârik avucunuzun içinde asılı kimıldanmaz güya kule veya tutkal ile yapışmaz gibi durur. Bu tecrübeye alnınıza şiddetle fırça ile çarpmak usûlden ma'dûd değildir. Çünkü tabî'î'dir ki bu halde çârik sadme ile düşebilir yalnız avuc bir esbâb fırçalar gibi fırçalanacaktır isterse birâz daha kuvvetli olarak icrâ-yı hareket edebilir tecrübemiz icrâ olunursa ne kadar eğlenceli olduğu anlaşılır resmimize bakınız.¹⁹⁸

Ünbûbede Galeyan Eden Su

Bu eğlenceyi bazı mesirelerde ve mecma'-i huzzar olan mahallerde belki görmüşünüzdür vâkı'a insana birâz garibce gelir ise de fakat şu birkaç satırları okuduğunuzda ne kadar sade olduğunu göreceksiniz! İki nihayeti (h) harfleriyle muharrer küreleri havi) ve ka'im el-zaviyeye eğrilmiş zücâc bir ünbûbe olub içerisine mikdâr-ı kafi mülevven su veyahud ispirto vaz' etdikden sonra hafifce teshin olunduk da ünbûbenin içerisindeki hevâ tahliye olunmuş olur ve müte'âkiben menfezi ispirto kandili ile sedd edilir bu halde derûn-ı ünbûbede ancak mâyi' ile kendi buharı mevcûd bulunduğundan herhangi bir kimse ki'tâsını elinde yani avuç içinde tutduğunda mezkûr

¹⁹⁸ Resim eklenmiştir. Bkz. EK.5

adamın derece-i hararetiyle yani 36:37 derece-i hararet ile ünübübedeki mâyi'nin galeyan ettiği görülür ki ta'rif ettiğimiz mahall-i mezkûrede güya herkesin kuvvetini bildiriyor zehabında bulunuyorlar! Avanzade Mehmed Süleyman. (s.306).

2.9. BİRİNCİ SENE- YİRMİNCİ NUMARA (H. 7 Cemaziye'l-ahir 1309 / M. 8 Ocak 1892)

2.9.1. Cam Yiyen Adam

Bu yakınlarda Frankfurt şehrini ziyâret eden bir zât "Nature" ceride-i fennîyesine âtîdeki garibeyi tebliğ etmiştir. "Şehrin sokaklarında dolaşırken bir âdamın bir lamba şişesini ekl ettiği da'ir bir i'lan gördüm ve o akşam bu garib şahsın seyr olunduğu mahalle gitdim, cam yiyen (Vitro) nâmında zencidir. Siyah elbise ile sahne-i temâşâyâ çıktı önüne mükemmel hazırlanmış bir masa koydular, yemek tabakları içinde 'âdî kömür, maden kömürü, kundura eskisi kalay kaşık ve bunlara mümasil birtakım kerih şeyler var idi.

Vitro, bunların hepsinden bir mikdâr yedi. Karnı doymuş olmalı, çünkü kahvesini istedi. Getirdiler. Kahveyi içtikden sonra fincanı dişle kırarak bunu da kısmen iştah ile yedi. Bundan sonra meyve ve bir kadeh içki yerine de lamba şişesinden bir mikdâr tenavül buyurarak bir kadeh de evlerimizde yakdığımız petrol gazından neş etdi. Vitro'nun bu at'ime-i nefisesi her düna hil ve desiseden biridir. Huzzardan her kim isterse gidib muayene etmekte serbestdir, Bundan başka Vitro, porselen ve şişeleri dişle kırıp çığnedikce kulakları tahriş eden mahud sedayı herkes işidiyor. Bu ekül-i 'acâ'ib ba'del-ta'am yere birçok cam ve şişe kırıkları yaydırdıktan sonra çıblak ayakla bunların üzerinde bir raks icrâ edib köşe-i istirâhâtine çekilir. Bu adamın her akşam zâtına bu tertib üzre bir ziyâfet çektiği halde el-an sıhhat-i tamda bulunması da hakîkaten bir garibedir. Avanzade: Mehmed Süleyman. (s.319)

2.9.2. Mütenevvi'a

Kadınların Sanatları

Bir müddetten beri Amerika'da ve Avrupa'da kadınların avukatlık, tabiblik ve diş tabibliği gibi mesleklerde buldukları haber alınıyor idi. Bu def'a da Amerika'da müteahhid kadınlar zuhûr ettiğini görüyoruz. Ohio hükümetinin Wilmington şehrinde mademüvazel-i fani Wiliam nâmında bir kızın Kululand şimendüfer kumpanyasıyla bir

mukavelenâme akd ettiğini ve yirmi beş mil mesafelik bir mahallin tesviye-i turabiyesini deruhde eylediğini yeni gazeteler ilan ediyor. Mademüvazel işi bizzat idare etmekte ve istihdâm ettiği ‘ameleye nezaret eylemekte imiş. Herhalde bir erkekden daha güzel surettedir uhde ettiği işi hüsn-i neticeye isal edecek imiş.

İstâtistik

Küre-i arz üzerinde sakin nüfus-ı beşerin mikdârına da’ir iktibas edilen ma’lûmât-ı nafi’ayı aynen nakil ediyoruz:

Enba-yı beşerin “1.487,600,000”ni kâbil-i zîrâat mahallerde ve 300.000 nüfusu ekâlîm-i kutbiyede sakindir. İşbu nüfus bervech-i zîr taksim olunmuşdur:

Avrupa’da, 380,200,000

Asya’da, 850,000,000

Afrika’da, 127,000,000

Avustralya’da, 4.730,000

Şimâlî Amerika’da, 89,250,000

Cenûbî Amerika’da, 36,320,000

Kâbil-i zîrâat mahaller ‘umûmen 72,242,152 kilometre murabba’ı olup bundan: 2,888,000 kilometre murabba’ı Avrupa’da 9.280.000 kilometre murabba’ı Asya’da, 5.760.000 kilometre murabba’ı Afrika’da, 1.167.000 kilometre murabba’ı Avustralya’da, 4.946.000 kilometre murabba’ı Şimâlî Amerika’da, 4.180.000 kilometre murabba’ı Cenûbî Amerika’dadır. Bu ma’lûmâtdan 13,901,000 mil murabba’ı memâlîk-i şimâlîye ve 4.228.000 mil murabba’ı da sahra yahud ovoidir. Küre-i arzın nüfusu la-yenkâ’ti tezâyüd etmektedir. Fakat bu kaide gayr-i muntazam yani her mahalde muhtelifdir. Nüfusun mesaha-i sathiyeye taksimi ise bervech-i âtîdir:

Çin’de bir kilometre murabba’ında 100 nüfus

Hind’de " " " 75 nüfus

Avrupa’da " " " 35

Memâlîki müctemi’a ve şimâlîyede bir kilometre murabba’ında 50 nüfus.

Şimendüfer hududunun her gün tezâyüd etmekte olduğunu bervech-i âtî bir istâtistik haber vermektedir.

1888 senesinde küre-i arzın beş kıtasında bulunan şimendüfer hududunun mecmu'ı 468.872 kilometre hesâb olunmuş idi. Bugün ise mikdâr-ı mezkûr 571.771 kilometreye bâlîğ olmuştur. Bunlardan (214.252) kilometresi Avrupa'da (304.005) kilometresi Amerika'da olub küre-i arzın diğer üç ki'tâsında ise ancak (53.514) kilometreye reside olmaktadır. Memâlîk-i sâ'ireden ziyâde olmak üzere Fransa hükümeti 1885 senesinden beri 4.848 kilometre şimendüfer hattı yaptırmıştır.

-Avrupa kütüphanelerinde mevcûd kitâbın 'adedi (21) milyon Amerika'da ise (50) milyon imiş.

Yanmaz Kâğıd

Kırk matbu ve kırk gayr-i matbu herhangi bir kâğıdı yanmaz bir hâle koymak isterseniz aşağıdaki mahlûtun (50) derece-i hararet ile müsahhan iken derûnuna gats ediniz matlûb hâsıl olur.

Sekiz kısım Sulfate d'ammoniaque-kibrit amonyak

Üç kısım Acide borique-hamiz bor

İki kısım Borax-tengar

Yüz kısım Eau-su

Dünyanın en büyük köpeği (Saint Bernard) cinsinden olan bu köpek 1.010 santimetre yüksekliğinde ve (247) libre sıkletinde olub Londra'da bir Amerikalı zengin tarafından (19.000) dolara satın alınıb dâhil olduğu müte'addid musabakalarda (26) def'a mükâfât ahzine muvaffak olmuştur.¹⁹⁹ Avanzade Mehmed Süleyman. (s.320)

2.9.3. Fennî Eğlenceler

Kayarak Hareket Eden Şimendüfer!

1889 Paris sergi-i 'umûmiyesinde en ziyâde enzar-ı dikkâtî celb eden şeylerden biri de kayarak hareket eden şimendüfer olduğu ve bu şimendüferin makine vesâ'ir tertibât-ı fennîyesi birçok gazeteler tarafından şerh ve izâh edildiği el-an hatırlarda olsa gerekdir. Bu şimendüferin vagonları ve kızakları üzerine tertib olunmuş olub bir şekli-i

¹⁹⁹ Yazının görseli için bkz. EK.6

mahsusda î'mâl olunan raylar üzerinde ve bu raylar ile kızaklar arasında bulunan tazyik olunmuş bir su tabakası vasıtasıyla hareket ediyordu. Sergiyi ziyâret eden züvvârın pek çoğu bu şimendüfere rakib olmuşlar ise de tertibâtına tamamiyle vâkıf olamamışlardır icrâsını aşağıda ta'rif edeceğim küçük bir tecrübe kayarak hareket eden şimendüferi tamamen izâha medâr olamaz ise de lakin tertibâtı hakkında bir fikir i'tâ edebilir. Hafifce meyilli bir mermer üzerine baş aşağı bir kadeh koyunuz, faraza bu kadehi üstü mermer ve iki ayağı birâz kaldırılmış bir konsol üzerine vaz' ediniz. Fakat kadehi vaz' etmeden ol kenarını (kadehin) tamamen ıslatacak bir surette su içine gats ediniz, kadeh yahud bardak gayr-i müteharrik bir hâlde kalır. Çünkü yukarıda söylediğim gibi mermerin meyli his olunmayacak derecede azdır, bundan sonra kadehe yanmış bir mumu takrib ediniz, bu hâlde güya kadehin garib bir makine ile mücehhez gibi harekete başladığını görürsünüz! Nasıl tuhaf değil mi? Şimdi bu hareket-i garibenin esbâbını ta'rif ve izâh edelim: tecrübenin ibtidâsında kadeh derûnunda bulunan hevâ hararetin te'siriyle kesb-i inbisat eder ve kadehi- hafifce yukarı kaldırır fakat kadehin kenarını ıslatan su hevânın çıkmasına mâni olur bu surette bardak mermer üzerinde değil belki ince bir su tabakası üzerinde bulunduğundan mermerin meyli istikamet doğru kayıp hareket etmeğe başlar !..

Teslis-i Zevâyâ

Teslis-i Zevâyâ²⁰⁰ mes'elesinin bi'l-hendese halli ile uğraşıldığı sırada kâr'in-i kirâma mes'eleyi bi'l-amel kolayca hâlde medâr olacak ve i'mâlî kolay bir nev'i "gönye" takdim edeceğim, bu gönye aşağıki ta'rif üzere kesilmiş bir tahtadan 'ibâretdir, bu gönyede "y" ile "h" dıl'lar bir zevâyâ-i kaime teşkil eder, gönyenin "a" "h" "b" kısmı ise bir nısf da'ireden 'ibâret olub bu da'irenin "a" veyahud "b" nısf-ı kutri "a" "h" dıl'ına müsâvidir ve binâenaleyh "a" "y" dıl'ında muhit-i da'ireye "a" noktasında mümas olur gönye üzerinde "a" "v" noktalarına işaret kılınmıştır. Herhangi bir zevâyâ faraza "h" "r" "t" zevâyâsını üç müsâvî kısma taksim etmek matlûb olsun, gönyemizi o suretle zevâyâyâ tatbik edelim ki "a" "y" dıl'ı zevâyânın her ra's noktasından geçsin ve gönyenin "h" ucu "r" "t" hattı üzerinde bulunsun ve zevâyânın diğer dıl'ı olan "r" "h" hattı da "a" "h" "b" kavısına mümas olsun. Kurşun kalemi ile "r" "a" hattını çizmeli ve noktasına işaret etmeli, ba'de gönyeyi kaldırıp "r" "v" noktalarını da vasıl etmeli bundan kolay bir şey olamaz, işte tamamı tamamına zevâyâ üçe taksim olundu gitdi!

²⁰⁰ Yazının görseli için bkz. EK.7.

Bunu isbat için hendesenin ma'lûmât-ı ibtidâiyesi bile kafidir. “t” “r” “a”, “a” “r”, “v” zevâyâları “h” “a” “a” dıl’ları müsâvîrâ” dıl’larında müşterek olduğu cihetle birbirine müsâvî olan “a” “r” “h” “a” “r” ve müselleslerinde bulunduğu için birbirine müsâvîdirâ” “r” “v” “” “h” zevâyâları ise her noktasından da’ireye mümas olan “r”, “a” “r” “h” hatlarıyla yine bu noktadan merkez da’ireye mevsul hatdan teşkil ettikleri için müsâvîdirler. Bu halde “h” “r” “a” “a” “r” “v” “v” “r” “h” zevâyâları müsâvî olur isbat olunacak şey de bu değil mi idi? Bu gönye mukavvadan yapılır, fakat da’ire kısmını keserken ziyâdesiyle dikkat etmelidir.²⁰¹ Avanzade Mehmed Süleyman. (s.321)

2.9.4. Mes’elelerimiz

Hall-i Mesâ’il

19. nüshamızdaki mesâ’il tarafımızdan bervech-i âfî hall olunur.

C/1 Sıkletleri muhtelif olan mâyi’âtın muvâzeneti kaidesine ittibâen derelerden ve enhârdan deryaya cereyan eden tatlı su bir müddet sath-ı bahirde kalır ki bu da tatlı su deniz suyundan hafif olduğu içindir.

C/2 direğin nisf kutru 40 santimetre olduğuna göre mesahe-i hacimiyesi (0, 4, 0) pi x 2,5=1,2565 metre mik’abi olur. Ve bu da 1,2565x1000=1256,5 kilogram suyu ve mermerin sıklet-i izafiyesi 2.7 olmağla direk 12565x2,7=3,392,5 kilogram olur eski okkaya tahvilinde 2646 çıkar.

C/3 Küre-i arzda meskûn olan en yüksek mahall Amerika’dır Peru memâlikinde Galera mevki’indeki şimendüfer istasyonu olup sath-ı bahirden 4.770 metre irtifâ’ındadır.

C/4 12 kalem eşyaya 6 frank zammı her birine (50) santim zam demektir. Bu surette 6 şar franga gelmiş olur.

Hall-i Mesâ’il

(18) numaralı nüshamızda münderic taşra mesâ’ili dahi bervech-i zîr tarafımızdan hall olunmuştur:

Cevab/1 mezkûr adam on beş elma koparıp çekerken birinciye kapıda on beş elmanın nisfi olan yedi buçuk elma ile bir elmanın nisfi da ‘ilâve olunursa (8) elma edib

²⁰¹ Şekil harflerle numaralandırılmıştır. Tırnak içerisindeki harfler bunları işaret etmektedir.

çıkar. İkinci kapıda elinde kalan (7) elmanın nısfı olan üç buçuk ile bir elmanın nısfı da zam olunarak hâsıl (4) elmayı verib çıkar.

Üçüncü kapıda elinde kalan üç elmanın nısfı olan birçok elma ile bir elmanın nısfının 'ilâvesiyle iki elmayı da burada bi'l-'i'tâ elinde bir elma olduğu halde huruc eder.

C/2 hari'tânın tarih-i icâd ve mahalli- (K. H. 2080) tarihinde Mısır'da icâd olunmuştur.

C/3 hayvanat-i bahriyeden (uskumru) alınıb da üç harfi olan (us) hazf olunduk da hayvanat-ı berriyeden (kumru) nun ismi çıkar.²⁰²

Dokuzuncu Mes'ele

S/1: 1889 'adedini üç 'adede ayırmak matlûbdur ki bu 'adedlerden birincisi 31 ikincisi 58 ve üçüncüsü 88 ile darb olunub hâsıl darbler cem' edilirse (59.000) 'adedi hâsıl olsun?

S/2: İki 'aded bulmak matlûbdur ki mecmu'ı (30) büyüğünün 3'te biri ile küçüğünün nısfı birbirine müsâvî olsun. İşbu iki mes'eleyi halleden zâta (George Ohnet)in (Meram) nâm kitâbı verilecektir. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.323)

2.10. BİRİNCİ SENE – YİRMİ BİRİNCİ NUMARA (H. 14 Cemaziye'l-ahir 1309 / M. 15 Ocak 1892)

2.10.1. Munis Yılanlar

Brezilyada fareler o kadar çokdur ki bunları itlaf için evlerde mahsusen yılan beslenir bu yılan (boa) cinsinden bir nev'i küçük yılan olub tûli dört metreyi tecavüz etmezse de bir kol kalınlığında olabilir, (Jiboia) denilen bu yılanın danesi (Rio Janerio) ve (Bahia) çarşılarında beş altı franga alınıb satılır, bu hayvan insana asla zarar vermeyib sabahdan akşama kadar hanenin merdiven başında uyur, eve bir misafir gelir veyahud bir gürültü işidirse birâz başını kaldırmakla iktifâ eder, fakat gece olunca seyre başlar. Her tarafa girer tavan arasına çıkar, döşeme tahtaları arasına sokulur, fareleri yakalar kemiklerini kırar. Fakat yemez. Farecikleri yalnız zevki için öldürür. Bu yılan

²⁰²Mecmuanın dipnotu: Gazetemiz tab' olunacağı sırada Selanik Terakkî Mektebi şâkirdânında Hasan Kemal Efendiden aldığımız mektupta doğru olarak hallolunmakla mev'ud hediye kendisine gönderildi. İzmir İ'd'âdî mektebinden Mehmed Süphi, Bandırma'dan Tataryan Ohanes ve Tâtîvus Efendiler dahi halletmişlerdir.

efendisinin evine o derece alışır ki uzak bir yere götürülse kaçıp yine eve gelir. Brezilya'nın sıcak memleketlerinde hemen her evde bir dane (jiboia) vardır. O sabahı ekseriye misafirlere yılanının meth ve senasında bulunur. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.338)

2.10.2. Fenni Eğlenceler

Resimli Mum

Hanelerimizdeki beyaz ispermeçet mumlarını güzel güzel resimlerle müzeyyen görmek nazara hoş gelmez mi? Bunun için mesârif-i kesire ihtiyarına veyahud ressam olmaya hacet etmez. Gâyet basit bir usûl ile nâ'il-i meram oluruz. Resimli gazetelerden hoş giden bir resim intihâb etmeli fakat resmin arzı mumun çevresine tecavüz etmemeli- şimdi bu kâğıdı resim iç tarafına gelmek üzere bir muma sıkıca sarınız, yakılmış bir kibrit alevini kâğıdın dış tarafından hafifce ve süratle gezdiriniz sonra kâğıdı kaldırınız.²⁰³ Mumun üzerine resmin suret-i muntazamada nakil olduğunu görürsünüz. Bu tecrübede muvaffakiyet kesb etmek için resmin mümkün olduğu kadar yeni ve siyah olmasına ve kâğıdlarının pek kalın bulunmasına dikkat etmeli.

Ucuz Bir Çingirâk

Bir şişe almalı bu şişenin üzerine ispiroya batırılmış kalınca bir tereyi muntazam sûretde ve resimde görüldüğü üzere şişenin "a" "b" mahalline sarmalı. İspiroyu iş'âl (tutuşturma) ederek şişe kolayca kesilir. Şişenin ağzına bir mantar tıkayıp bu mantardan lâzım-ı derece irtifâ'da bir ip uzatmalı ve ucuna bir ma'den düğme bağlamalı işte masrafsızca bir çingirâk meydana çıkdı. Güle güle kullanınız.²⁰⁴ Avanzade Mehmed Süleyman. (s.339)

2.10.3. Mes'elelerimiz

Hall-i Mesâ'il

20'nci nüshamızdaki mes'elelerin halli:

C/1 1889 'adedinin ayrılacağı üç 'aded 1876, 10, 3 dür.

C/2 Matlûb iki 'aded 12, 18 dir.

²⁰³ Yazının görseli için bkz. EK.8.

²⁰⁴ Yazının görseli için bkz. EK. 9.

Mes'eleler ibtidâ doğru mu'âdilleri gösterilerek mühendishaneden Sisi Efendi tarafından hall olunmuştur. Hediyeği lütfen kütübhaneden aldırınlar. Doğru halledenler: Şakir, Mehmed Emin, Nazif, Nişantaşında Hüsni, Hasan Fehmi, Gigork, Çenberlitâş'da Şükrü, Mektebi Edibden İbrahim Süreyya, Mahkeme-i Temyiz Ceza Da'iresi mülâzımlardan Sâlîh, Mûsikî-i Hümâyûndan Mustafa, Hurşid, Gülhane Rüşdiyesinden Osman Faik, Mustafa, Mehmed Âlî, Lâtif, Ziyâ, Baytar Mektebinden Hamdi, Hasan Hilmi, Darü'l-tedrisden Ahmed Beşir, Mekteb-i Hukukdan Ahmed Mazhar , Darü'l-fünun-ı Hamididen Hasan Faik, Soğukçeşme Rüşdiye-i Askeriyesinden Şevki, Hasan Ziyâ, Lifer Tarank, Mektebi İ'dâdî-i Mülkiyeden Kirilos Besdis, Yusuf, Bahriye muhasebesinden Vasfi efendiler ile 286 numaralı (ismi okunmayan efendi).

Yeni Mes'ele

S/1: Baladaki eşgâlîn yirmi bir hanesini muntazam teşkil etmek üzere birbirinin yanına götürerek tanzim etmek matlûbdur. Suret halinde şekli çizilmek ve yukarıki numaralar derûnuna koymak matlûbdur. İşbu mes'eleyi doğruca halleden zâta mücellid ve müzeyyen nâm kitâb ihdâ olunacaktır.²⁰⁵ Avanzade Mehmed Süleyman. (s.338)

2.11. BİRİNCİ SENE – YİRMİ İKİNCİ NUMARA (H. 21 Cemaziye'l-ahir 1309 / M. 22 Ocak 1892)

2.11.1. Fenni Eğlenceler

Sıçrayan Para

Bir masa üzerine bir ikilik vaz' ediniz huzzardan birine masaya ve paraya el sürmeksizin bu parayı almasını söyleyiniz! bu tecrübemizi mevki'-i icrâyaya vaz' etmek için elinizi resmimizde görüldüğü üzere masanın kenarına karib duran paranın birâz ötesinde masaya dokunmamak üzere tutmak kifâyet eder şimdi parayı takriben 5:4 santimetre yakınından şiddetle üfleyiniz! Bu suretle tazyik olunan hevâ masa üzerindeki paranın altına nüfuz eder ve bu kuvve-i elastikiye mezkûr parayı masadan elinizin içine sıçratmaya kafidir fakat eğlencemize kolayca muvaffak olmak için önce kendi kendinize tecrübe etmeniz ve alışmanız lâzımdır. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.355)

²⁰⁵ Yazının görseli için bkz. EK. 10.

2.11.2. Hall-i Mesâ'il

21 numaralı nüshamızdaki mes'eleyi doğru olarak İbtidai Baytar Mektebinden Üsküdarlı Hasan Hilmi Efendi halletmiştir.²⁰⁶ Mev'ud hediye kütübhaneden alması mevcûddur. Suret-i hall

Doğru halledenler: Mühendishane-i Berr-i Hümâyûn Harbiye ikinci senesinden Âlî Rıza Efendi İzmir İ'dâdiyesinden Âlî, Sübhi, Kâlîgopolu, Baytar Mektebinden Kahraman Hamdi, Mekteb-i İ'dâdi-i Şahaneden Kavaklı Fevzi Efendiler.

Yeni Mes'ele

Bir kimse hâlîs sūd ile memlû bir kadehin ibtidâ sülsünü içib üzerini su ile dolduruyor. Bundan sonra rub'unu içiyor tekrar üstüne su koyuyor sonrada yarısını içiyor. Bu adam hâlîs sūdün ne miktarını içmiş oluyor?

İlk halledene bir (Muhtasar Tarih-i İslam) verilecek. İhtar-ı mesâ'ilin halleri nihayet pazartesi günü öğleye kadar yetiştirilmelidir. Halleri bundan sonra gelenlerin isimleri gazeteye yazılamaz. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.355)

2.12. BİRİNCİ SENE – YİRMİ ÜÇÜNCÜ NUMARA (H. 28 Cemaziye'l-ahir 1309 / M. 29 Ocak 1892)

2.12.1. Mülâsık Hemşireler

Bugün Avrupa'da câlîb-i hayret olan garaibden biri de Paris'de "Kete" tiyatrosunda "Mösyö Martini'nin Sergüesti" nâmıyla vaz'-ı sahne-i temâşâ edilen bir oyunda seyrettirilen ikiz mülâsık hemşirelerdir. Roza Josefa yad olunan bu iki hemşire bellerinden birâz aşağıda birbirine mülâsık olarak 1878 senesi Kanun-ı Sanisinde tevliid etmişlerdir. Bunlar ef'al-ı hayâtîyenin birçoğunda yekdiğerinden büsbütün ayrı gibidir. Tefekkürleri, te'sirleri, teneffüsleri başka başkadır. Vechen birbirine pek müşâbih olub ikisi de sarışındır. Bir kanepede oturdukları zaman mülâsık oldukları görünmez yan yana oturmuş iki hemşire zan olunur. Fakat birisi cüz'ice bir hareket etse diğeri de bu harekete tabi' olur amûd-ı fakirleri yekdiğerinden bir zaviye teşkil ederek ayrılırlar. Roza Jozefa'nın pederi bir fakir köylü olub zevcesi ve dört çocuğu ile Alp Kotiyen silsilesinden Tabor dağı yakınlarında bir kasabada ikamet etmekte idi tiyatrocuların birinin ibrâmı üzerine cem'-i servet arzusuyla ikiz kızlarının memâlik-i ecnebiyede

²⁰⁶ Yazının görseli için bkz. EK.11

teşhirine muvafakat göstermiştir. Bu ikiz kızlar Paris’de ibtidâ Kete tiyatrosunda geçen hazîran içinde teşhir olunmuşlardır. Resmi yirmi dördüncü nüshada konulacaktır. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.369)

2.12.2. Fenni Eğlenceler

İnci Çiçeği

Üçde ikisi su ile memlû bir kadehin üzerine yanan bir mumu resimde görüldüğü üzere akacak olursa mumun eriyen kısmı damla damla su üzerine düşer ve inci çiçeğine müşâbih muhaddeb ve kenarları müzeyyen bir şekil alır su üzerinde yüzer. Mumun kadehden uzak veya yakın bulunmasına göre bu daneler büyük veya küçük olur. Gâyet ince bir dernin tel alınız, bunun bir ucunu ısıdıb henüz kadeh derûnunda bulunan danelerden birinin merkezinden geçiriniz ve bu dane düşmemek için telin ucunu birâz kıvrınız. Bu suretle birçok ince demir teller alarak birçok çiçekler yaptıktan sonra büyükleri aşağı ve küçükleri yukarıya gelmek üzere telleri birine rabt ediniz. Yeşil renkli kâğıddan kesilmiş ince yapraklarla bu çiçekleri bir saksıya koyunuz. Ne solar ne dökülür istediğiniz kadar saklayınız.²⁰⁷ Avanzade Mehmed Süleyman. (s.371)

Yeni Mes’ele

Bu iki şekilde bulunan dokuz hanenin bir murabba’ teşkil etmek üzere tertib ve tanzimi matlûbdur. İşbu mes’eleyi doğruca halleden zâta yaldızla mücellid iman kitabı verilecektir. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.371)

2.12.3. Hall-i Mesâil

22’nci nüshamızdaki mes’eleyi ibtidâ suret-i hallini göstererek Mekteb-i İ’ dâdîden Filibeli Mehmed 'Âdîl Efendi halletmiştir. Hediye kütübhaneden alması ricâ olunur. Suret-i hall: sūdün ibtidâ $1/3$ ü içilir $2/3$ ’ü kalır def’a saniyede bunun rub’i yani $2/2 \times 2$ def’a sâlîsede bâkinin yani $2/3 - 2/4 \times 3 = 1/2$ mikdârının nısfı $1/4 \times 2$ içilir. $1/3 + 1/6 + 1/4 = 3/4$ olmakla sūdün üç rub’i içmiş olur. Doğru halledenler: Marta oğlu Yanko, Bafralı Şakir, Mehmed Emin, Mehmed Niyazi; Mekteb-i Mülkiye'den Mehmed Şevki, Hasan Talat, Kızıltoprakta Münir, Halıcılar Köşkünde Mehmed Tefvik, Numune-i Terakkîden 53 numaralı Kemal ve Sufi Efendizâde Hakkı, İ’ dâdî-i Mülkiye'den Yakub, Karşızâde Mehmed Seyid, Mekteb-i Harbiye'den Bağdadlı Mehmed 'Âlî, Tıbbiye-i İ’ dâdîye'den

²⁰⁷ Yazının görseli için bkz. EK. 12

Selanikli Şevket, Darü'l-feyz-i Hamidiye'den Cemal 'Âlî , Şu'be-i Ma'ârifden Avram, Darü'l-tedris'den Ahmed, Mehmed Anor, Paşakapısı Rüşdiyesinden Mecid, İ'dâdî-i Mülkiye'den Krilos Psidos, Osman Edib, Vahan, Mehmed Alaaddin, İzmir İ'd'âdîyesinden Mehmed Subhi ve Mükerrerem , Ravza-i Terakkî Mektebi'nden İsmail Hakkı Darü'l-feyz-i Hamidiye'den Mahmud Hamdi, Eyüb Rüşdiyesinden mahrec Mustafa Ra'uf, Zeyrek Rüşdiyesinden Hüseyin, Soğukçeşme Rüşdiyesinden Ligor Tarank, Menba'-i Fiyuzan'dan Nureddin.

İhtâr- Evvelcede söylemiş idik meselelerin suret-i halleri gönderilmelidir. Yalnız neticeyi gönderenlere halletmemiş nazarıyla bakılacak. (s.371)

2.13. BİRİNCİ SENE – YİRMİ DÖRDÜNCÜ NUMARA (H. 6 Receb 1309 / M. 5 Şubat 1892)

2.13.1. Yeni Çadır

Ezmine-i mütekaddimedden beri şemsin (ve hevânın te'sirinden masûn kalmak için insanlar açık yerlerde çadırlara sığınmaktadırlar. Hatta k'âdîmde ruhban dâimâ çadırlarda ikamet ederlerdi. El-ân hall-i bedeviyette bulunan akvâmın mesken ve me'vası çadırıdır. Yunaniler ve Romalılar zamanından beri çadır harekât-ı askeriyede kullanılırdı. Hatta kurûn- vasatı ihdâs eden barbarlar çadırlarda beytûtet ederlerdi. Birinci resmimiz Gallerin istimâl ettikleri araba tarzında müteharrik bir çadırı irâ'e eder. Çadırın ezmine-i k'âdîmeden beri isti'mâlîyle beraber tarz-ı şeklinde büyük tebeddül görülmemiştir. Heman kâffesi bir orta direk buna ilişdirilmiş ve bir mahrut teşkil etmek üzere açılmış kalın bezden 'ibâretidir. Etrafına çakılan kazıklar ve bunlara merbut ipler de haymeyi açık tutar. Fakat bu ipleri koparacak kazıkları sökecek bezi yırtacak kadar dehşetli fırtınalar, şiddetli rüzgarlar ender değildir. Bundan başka çadırın orta direği çadır içinde gezinen ve yatanlara dâim bir engeldir. İşte Mösyö Piko nâmında bir zât tertib ettiği çadırlar bu mahzuru def ettiği gibi rüzgarlara mukavemet cihetini de temin etmiştir. Mösyö Piko'nun tertib ettiği usûl bir çadır şu mahzurları bertaraf etmiştir. Bu çadır bir manivela tatbikiyle meydana gelmiştir ayakları (şekil 2 numara 3) görülmektedir. Çadırın direkleri “v” noktasında yere saplanıyor. Ve mecaniye verilmek istenilen mukavemete göre uzun veya kısa bir “r” koluyla bükülen bu kolun nihayetindeki çivi ile çadır sabit kılınır. Ve “r” kolunun nihayetine ağırca bir şey konulur. İşte bu suretle tahkim kılınan dört direk ikişer ikişer çadırın bâlâsını teşkil eden

ufku bir çubuğun nihayetlerinde çadira çarpan rüzgâr “b”, “b” çubuklarını tazyik edip bu tazyik de bizde merbut olduğunu ve “y” noktalarına te’sir eder dediğimiz sabit kalır. Çadırın direkleri mukavemeti ziyâde sıkleti az olmak için içi boş çelikden yapılır. (Şekil 2 numara 1’de) görülen çadır 2,30 + 1,50 santimetre olub ayaklarının sıkleti 7,500 kilogram bezi de 8 kilogramdır. Bu kadar hafif ve kuvvetli bir çadırın seyahatde ve seferde memâlik harrada bulunanlar için nefi pek büyüktür.²⁰⁸ Avanzade Mehmed Süleyman. (s.381)

2.13.2. Fennî Eğlenceler

Bir Bardak Suyun Hokkabazlığı!

Bir bardak alınız, derûnuna dörtde üç mikdârı su ile doldurunuz, bardağın kenarı iyice kuru olmalı, bardağın üzerine dayanıklı ve ince bir oyun kâğıdı vaz' ediniz kâğıdın arzı bardağın kenarını üç milimetre tecavüz edecek kadar geniş olmalıdır. Dolu ne kadar olursa olsun, şimdi kâğıdınızı takriben yarım sâ'at kadar âlî-hale terk ediniz, göreceksiniz ki bu müddetin hitâmına yakın mâ'yiden mütehassıl rutubetin te'siriyle kâğıdın iç tarafında bir muka'ariyet vücuda gelir. Binâenaleyh üstü muhaddeb olur ve kâğıdın tûlânî kenarları bardağın kenarından birâz açılır, bu sırada ihtiyatla kâğıdı köşesinden tutub muhaddeb yüzü hârice gelmek üzere bardağın üzerine koyunuz. Bunun üzerine eczahanelerde müsta'mel şişe mınzarandlarından birisini alarak ihtiyatla kâğıdın üzerindeki muhaddeb mahalle vaz' ediniz, mınzarın üstüne kâğıddan bir âdam resmi yapıb yapışdırınız. Birkaç dakika sonra sandalyede müsterihâne oturan zâtın birdenbire bulunduğu mevki'den şiddetle hevâya doğru sıçradığı görülür. Bu tecrübenin ne derecede tuhaf olduğu icrâ olunursa müşâhede olunur. Bu şahsın sıçraması kâğıdın tesir-i rutubetle tekrar ters dönmesinden ileri gelmiştir.²⁰⁹ Avanzade Mehmed Süleyman. (s.387)

2.13.3. Halli Mesâ'il

23 numaralı nüshamızdaki mes'eleyi İbtidâ Dâru muallimin Rüşdiyesinden Şakir Efendi halletmişdir hediyeimizi kütübhaneden alması mercudur.

²⁰⁸ Yazının görseli için bkz. EK.13

²⁰⁹ Yazının görseli için bkz. EK.14

Sûret-i hâl:²¹⁰

Doğru halledenler: Dâhiliye nazîrizade Ahmed Midhat, M. Behic, Hâlîl İbrahim, Mehmed Emin, M. Rauf, Telgrafdan Mehmed Faik, Fâtîh Rüşdiye-i Askeriyesinden Râtîb, H'âdikü'l-Ma'ârif'den Ahmed Receb, Takvim-i Vekayi muhasebesinde Mehmed Fuad, Medrese-i Edibden Baha Alaaddin, Jandarma Ketebesinden Cemaleddin, Eski Âlî Paşa mektebinden Mehmed Ziyâ, Darü'l-tedrisden Mehmed Ekrem, Bâb-ı Seraskeri Ketebesinden Mehmed, Paşakapısı Rüşdiyesinden Ahmed, İ'd'âdiyye-i Tıbbiyeden Mehmed Nuri, Kadırğa Rüşdiyesinden Mehmed Tahir, Mahkeme-i Temyiz Ceza Kaleminden Raşid, Hâriciye'ye mensub Ahmed İrfan, Bahriye Muhasebesinde Vasfî, Hâricden Alfred Fransuva, Zîrek Rüşdiyesinden Ahmed Mustafa, Menba'-i Kuyu zâtından Muhiddin, Mekteb-i İ'dâdiyeden Mehmed Celeleddin, Ahmed, Dağistanlı Şahin, İstinaf Kalemî Ketebesinden Niyazi, Hamdi, Gümrük Muhasebesinde Mahmud Seyfullah, Beyoğlu mahkemesinde Hüsnü, Darü'l-feyz-i Hamidiyeden Talat, Bedi'i Mehmed, Postahane-i Amireden Tevfik, Halıcılar Köşkünde Mehmed Tevfik, Numune-i Terakkîden 558 numaralı Hikmet, 397 numaralı Mehmed Nurullah, 286 numaralı İffet, 129 numaralı Şemseddin, fihrist odası hulefasından Musa Kazım, Pangaltılı Kırlangıçyan, Mahmudiye Rüşdiyesinden Şefik, Mekteb-i Harbiyeden Ahmed Celeleddin, Beyazıd Rüşdiyesinden Abdulk'âdir, İsmail Mazhar, Mühendishaneden Nuri, (M.A), Mehmet Neşet, lisan mektebinden Neşet, Samatya Ermeni mektebinden Hayak Cerahyan, Darü's-şafakadan Mehmed Emin, Mekteb-i Bahriyeden Hasköylü Said, Defter-i Hâkâni Ketebesinden Enver, Davud Paşa Rüşdiyesinden Bandırmalı Abdullah, Beşiktaş Rüşdiye-i Askeriyesinden Çerkes Şükrü, Diyojen, Liman Da'iresinde Bogos Ananyan, Mekteb-i Hukukdan Said, Baytardan Erenköylü İsmail Hakkı, İbrahim Kemaleddin, Hâlîl Hüsnü, Mirkonlu Nazım, Yeniköylü Abbas, Hamdi, Beşiktaşda Mekteb-i Hamidiyeden 814 numaralı Mehmed Şevki, Koca Mustafa Paşa Rüşdiyesinden Hüseyin Hüsnü, Sultan Ahmedli Hüseyin, Eyüb Sultan Rüşdiyesinden Hafız Şükrü, Kala-i Sultaniye Mektebinden Mustafa İzzet, İzmir İ'dâdi Mektebinden Mehmed Subhi, Müftü Hamamlı Selahaddin, Kızıl Toprakdan Münir, Mirgünden Kışla Arkası Mektebi muallimlerinden Cemil, İzmirli İsmail Hakkı, Reji İdaresinde Kemaleddin, Mekteb-i Sultaniyeden 339 İsmail Hakkı, 314 Hüsnü Şerif Aladdin, Soğuk

²¹⁰ Bu meselenin çözümü Avanzade Mehmed Süleyman tarafından görselle gösterilmiştir. İlgili görsel için bkz. EK. 15

Çeşme Rüşdiyesinden Çubukliyeli Burhan, Abdurrahman Süreyya, Âlî Muzaffer, Toptaşı Rüşdiyesinden İsmail Hakkı, Gülhane Mektebinden Sultanahmetli Sabri, Mekteb-i İ'dâdî-i Mülkiyeden (57) Mehmed Sodya (13) Ahmed Nuri, (307) İbrahim, (17) Vahan (34) Estepan, Sakızlı Mehmed Cafer, (36) Mehmed Alaaddin, Hafız Nuri, Hayri, Vasil Yorgi, (M.A.) (233) numaralı Yakub Efendiler ile Darü'l-muallimat talebatından Tevfik Beyzade Ramize, Mekteb-i Osmani Talebatından (19) numaralı Emine hanımlar. Avanzade: Mehmed Süleyman (s.387)

2.13.4. Mütenevvi'a

İstâtistik-Amerika gazetelerinden biri âtîdeki garib bir istâtistiki neşr etmiştir: Küre-i arzda meskûn insanlardan 500 milyonu tamamen telebbüs etmekde olub 250 milyonu çırılçıplak gezmekte ve 700 milyonu da yarı giyinmiş, yarı çıplak bir halde bulunmaktadırlar. Yine nüfus-ı beşerden 500 milyonu evlerde, 700 milyonu mağaralarda ve çitden kulubelerde ikamet etmekde olub 250 milyonu da yersiz yurdsuz takımdandır. Südün mikrobları-Mösyö Maykıl nâmında bir zâtın hesâbına göre bir litre südde bulunan mikropların 'adedi bervech-i âtîdir: Süd bozulduktan bir sâ'at sonra derûnunda 9 milyon mikrob bulunub üç sâ'at sonra mikropların 'adedi 30 milyona, dört sâ'at sonra 130 milyona ve yirmi beş sâ'at sonra 63 milyar 500 milyona bâliğ olmaktadır. Hesâbda yanlış yok ha!

İki Ayaklı Bir Kedi

Mösyö Leon isminde bir zât iki ayaklı bir kedinin doğduğunu Avrupa gazetelerinden birine yazmıştır. Bu hayvanın omuzlarından itibaren ön ayakları kâmil mâ'dumdur. Bu hayvan suhûletle yürüdüğü gibi pek iyi de besleniyor. Durduğu veya bir şeyi beklediği zaman kangurular gibi amûdi bir vaz'iyet alır. Ve bu esnada kuyruğunu üçüncü bir ayak gibi kullanır. Bu kedi iki def'a ikişer yavru doğurmuş, dört ayaklı ve her defasında yavruların biri kendi gibi iki ayaklı ve diğeri alelade dört ayaklı imiş! Hayvanatda şekil ve heyetinin intikal-ı irsiyesini bu hâdîse gösteriyor.

Nebâtî Barometre

Ba'zı nebatatın suret ve heyet-i manzarası, istidlat-ı hevâiyeye hâdîm olabildikleri mürvidir. Ekseriyesi bervech-i zîr nakil olunur:

1 Yabani çörekotu ham nebatının ra'sı mâ'il bulunursa: har

- 2 Yabani çörekotu ham nebatının ra'sı dik bulunursa: bürûdet
 - 3 Terfil- yoncanın sakı ile bakliye fasılasının sâ'ir nebatı dik bulunursa: yağmur
 - 4 Küçük kuzu kulağı nebatının yaprakları bulunduğu dalın istikametine nisbeten kaim bulunurlarsa: bora
 - 5 Mevsim-i nevbahar sebzevatı hafifce kıvrık buldukları halde: fırtına
 - 6 Gündüz sefâsının çiçeği kapanık bulunursa: yağmur
 - 7 Fare kulağı-anagallis denilen nebatatın çiçeği kezâ kapanık bulunursa: yağmur
 - 8 Kuzu kulağı çiçeği kapanık bulunduğu suretde: yağmur ve bora
 - 9 Hass -acı marul çiçeği açık bulunduğu takdirde: yağmur
 - 10 Küçük kahkaha çiçeği kapalı olduğu halde: yağmur
 - 11 Beş parmak otu ezhârı açık bulunursa: yağmur
 - 12 Eğer beş parmak otu ezhârı kıvrık bir halde bulunursa: güzel hevâ
 - 13 Ayn-ı sefâ "Afrika'nın" mükerreren kapandığı halde: yağmur
- Seyahat Kazaları

Her gün evrak-ı hav'âdisde görülen şimendüfer kazaları zamanımızda seyahâtin tehlikeli bir şey olduğu i'tik'âdini hâsıl eder. Fakat (Klero) nâmında bir zâtın tanzim ettiği istâtistike nazaran mukaddemâ seyahat tehlikesinin daha ziyâde olduğu meydana çıkmıştır. Mukaddemâ seyahatde 355,000 kişide bir katl olunmak ve 30,000 de bir yaralanmak tehlikesinde bulunduğu halde 26,720,000 de bir maktül ve 1,060,000 de bir mecrûh olduğu tayin etmiştir. Şu hesâba göre eski zamana nisbeten 75 def'a daha az katl ve 35 def'a daha az cerh tehlikesi melhuzdur. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.387)

2.14. BİRİNCİ SENE – YİRMİ BEŞİNCİ NUMARA (H. 13 Receb 1309 / M. 12 Şubat 1892)

2.14.1. Mütenevvi'a

Posta Pullarının Tarih-i İcadı

Gelecek mayısta posta pulları icâdınının 53'üncü sene-i devriyesi başlayacaktır. Posta pulu ibtidâ İskoçya'da Kain (Dundee) şehrinde (James Chandler) isminde bir

matbaacı tarafından icâd olunub ibtidâ İngiltere'de 21 Teşrin-i Evvel 1839 tarihli bir beyânnâme ile isti'mâlî kabul olunmuş ve bir sene sonra isti'mâle başlanmıştır. Bundan sonra posta pullarının nef'i her cihetle az zamanda zâhir olarak İngiltere'den bir sene sonra cemâhir-i müttefikten Amerika ve sonra İsviçre, Bavyera, Belçika ve Fransa ve hükümât-ı sâ'ire kabul etmişlerdir.

Tütünün Taklidi

Cemâhir-i müttefikten Amerika'da bir san'at-ı garibe yakınlarda revac bulmuştur. Bu san'at da kâğıddan sahte tütün i'mâlinden 'ibâretidir. Newyork gazetelerinden biri kâğıddan yaprak sigara i'mâl eden bir fabrikanın külli kazancı olduğunu rivâyet etmektedir. Bu mahsul-ı sanayinin suret-i istahzârı bervech-i âtîdir: Kâğıdlar ibtidâ 'âdî tütün suyuna batırılarak tütün râyihası istihsâl kılınır. Sonra bu kâğıdlar yaprak tütün gibi suret-i mahsusada kesilib biçildikten ve taklidi itmâm için üzerlerine yaprağın damarları san'at-ı tab'ın yardımıyla nakş olunduktan sonra sigaralar i'mâl olunur. Bu masnû' sigaraları için bazı tiryakiler a'lâ cinsinden olduğunu beyânla izhâr-ı meserret etmişler imiş! Avanzade Mehmed Süleyman.

Yeni Mes'ele

Birinci su'al: Birbirine müsâvî beş murabba' ahız ederek her murabba' iki parçadan ziyâdeye ayrılmamak şartıyla bir murabba' tanzim ve teşkil etmek matlûbdur? (Şeklin çizilmesi iktizâ eder.)

İkinci su'al: Üç harfli bir kelime bulunuz tekmili salabeti ifade, ilk harfinin hazfı me'kulatı eda ve ortasının hazfıyla kalan iki harfin takdim ve te'hiri bir nehri beyân etsin?

Bu iki mes'eleyi ilk def'a ve matlûba muvaffak olarak halleden zâta (Mücmel Coğrafya) nâm kitâb ihdâ olunacaktır. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.402)

2.14.2. Fennî Eğlenceler

Bir Elmayı Soymadan İkiye Ayırmak

İşte size tuhaf olduğu kadar garib bir tecrübe! Bu da bir elmayı soymaksızın dâhilen iki kısma ayırmaktan 'ibâretidir. Oldukca mukavemetli bir iplik geçirilmiş bir iğne alıb bir elmanın şekilde görüldüğü üzere inkıtâ'sından batırmalı ve "b" noktasından çıkarmalı elmanın kabuğuyla ipliğin geçtiği yer arasına cûz'i sehn bırakılmalıdır.

Bundan sonra “b” noktasından iğne çıkarılıb “m” noktasından çıkarmak üzere ve ‘aynı sehni birâkmak üzere batırmalıdır. Bu vechle iğneyi “y”, “y”, “h”, “h”, “h” noktalarını gezdirerek nihayet “a” noktasından çıkarılır bundan sonra elmayı bir ele almalı, diğeriyle de açılmağa ve dağılmasına meydan vermemek üzere ipliğin iki ucunu birden çekmeli. Bunun için müşkilât olmayıb ancak ipliğin uçları birlikde çekmek lâzımdır. O halde elma şekil 2’de “k” “f” harfleriyle muharrer olduğu gibi dâhilen iki kısma ayrılmış olur ve hâricde bir nişâne göstermemeye gayret etmeli bu vechle hazırlanan bir elma huzzârdan birisine verilip de soyulması taleb olunursa elmayı soyan zât el dokunulmadığı halde dâhilen iki parçaya taksim olduğunu görerek mütehayyir kalır. Mütekâbilin bu ‘ameliyyât tekrar olunarak elmayı dörde bölmek de mümkündür. ²¹¹ Avanzade Mehmed Süleyman. (s.402)

2.15. BİRİNCİ SENE – YİRMİ ALTINCI NUMARA (H. 20 Receb 1309 / M. 19 Şubat 1892)

2.15.1. Fennî Eğlenceler

Şişe Derûnunda Bir İpliği Kesmek²¹²

Ağzı mantar ile kapalı bir şişe alarak mantarın içeri tarafına bir toplu iğne rabt ediniz ve buna bir iplik geçirerek diğer ucuna da ipliği şâkûlî tutacak sakil bir şey misâl bir düğme bağlayınız, bir güne zanna mahall vermemek için mantarı ve şişenin ağzını iyice balmumu ile kapayınız. Şimdi ne şişeye ve ne de mantara dokunmaksızın şişenin derûnundaki ipliği keseceğinizi huzzârdan birine söyleyiniz. Şişeyi alarak odadan dışarı çıkıp birâz sonra tekrar ‘avdetle derûnundaki ipliğin yarısından kesilerek bir kısmının düğme ile şişenin dibine düştüğünü gösterirsiniz. Suret-i icrâsına gelince: Bu tecrübe ne gece ne de kapalı hevâda icrâ olunamayıb ancak güneşin hararetli bir vaktinde icrâ edilmelidir. İpliği kesmek için şuâ’ât-ı şemsiyeyi bir pertevsuzla ipliğin üzerinde bir noktaya toplamak kifâyet eder. Ancak iplik evvelce birâz siyahlanır ise kesilmesi daha ziyâde tesri’ edilmiş olur, şişenin beyaz olması tecrübeye daha elverişlidir. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.418)

²¹¹ Yazının görseli için bkz.EK.16

²¹² Yazının görseli için bkz. EK. 17

2.15.2. Hall-i Mesâ'il

25 numaralı nüshamızda münderic mes'eleleri ilk def'a matlûba muvaffak olarak Dâhiliye Nazîrîzâde Ahmed Midhat Bey halletmekle hediye-i mev'udeyi kütübhaneden ahz ettirmeleri mercû'dur. Suret-i hall:

Cevab/1:²¹³

Cevab/2: Matlûb olan üç harfli kelime (taş) dır. İlk harfinin hazfiyle (aş) ve ikinci harfinin hazfi ve takdim ve te'hiriyle (şet) olur. Mes'elelerin ikisini de doğru halledenler: Mehmed Rıfat, Mekteb-i Mülkiye'den Florinalı Yusuf Cemal, Kriblos, Habib, Mehmed Mümtaz, Evkaf Ketebesinden Hüseyin Avni, Mekteb-i Sultani'den İsmail Hakkı, Numune-i Terakkî'den Şemseddin, Mekteb-i İ'dâdîden Fevzi Efendiler. Mehmed Süleyman (s.419)

2.15.3. Mütenevvi'a

Fildişi vasâtî Afrika'nın başlıca ihrâcatından olub vasâtî Afrika'dan sevâhille inen kervanların nakl ettikleri eşya hemen fildişinden 'ibâretdir. Kongo hükümeti Belçika'nın himayesinde bulunmak hesâbıyla buradan nakl edilen fildişi Avrupa piyasasına (Anor) şehrinde üç ayda bir küşâd olunan bir bazar vasi'tâsıyla tevzi' olunur. Bu fildişi bazarı ibtidâ 1890 senesi temmuzunda açılmış ve 13 buçuk tonilata sıkletde 1399 fildişi satılmışdır. Geçen sene Teşrin-i Sanide 35 tonilata sıkletinde 3000 fildişi meydan-ı ahz-ı i'tâyâ konulmuşdur, fiyatına gelince en iyi cinsinden 50 kilogramlık bir fildişi 1637 franga fûrûht olduğu görülmüşdür.

İstâtistik meraklılarından sabûr bir zât (zaten istâtistik merakına düşenler sabırlı olması icab-ı maslahatdır) İngiltere'nin Lancaster kontluğu dâhilinde bulunan iplik fabrikalarının bir günde ne kadar tûlda iplik î'mâl ettiklerini hesâb etmişdir. Bir günde î'mâl olunan iplikler birbirine rabt olunur ise küre-i arzı yedi bin def'a devr edecek bir tûl hâsıl ediyormuş!

Terk-i Hayat eden meşâhir sirâsında Sidney şehrinde bir İngiliz familyası nezdinde bulunan şeyhü'l-tuyûr 50 yaşında bir papağan zikrediyorlar. Bu papağanın ahir ömrüne karib zamanda gözü kör olmuş ve tüyleri kâmilen dökülmüş olduğu halde yine bildiği kelimâtı tekrardan fâriğ olmamış ve hatta son dakikasında bîçâre hayvan

²¹³ Cevap görsel ile anlatılmıştır. Görsel için bkz. EK.18

İngilizce (good bye) Allahaismarladık diye haykirârak terk-i hayat eylemiştir. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.419)

2.16. İKİNCİ CİLD – YİRMİ YEDİNCİ NUMARA (R. 13 Şubat 1307 / M. 25 Şubat 1892)

2.16.1. Kristof Colomb'un Gemileri

Â'lem-i medeniyette Amerikan'ın keşfinden sonra bir devr-i terakkî açılmış ve ticaret münasebat-ı beyne'l-millelin tevessü'üne vasi'tâ olan fûnûn-ı bahriyece fevka'l-âde terakkîyatta bundan sonra meşhud olmuştur. Amerika'nın keşfi tarih-i medeni-âlemde pek büyük bir ehemmiyeti hâ'iz ve bir teceddüdü bâ'is olduğundan kâşifi olan Kristof Colomb'un o zaman kadarı bilinmediği halde bugün nâmı hürmetle yâd olunuyor heykeli rezk ediliyor. Amerika keşfinin dört yüzüncü sene-i devriyesi münasebetiyle Avrupa'da ve Amerika'da şaşalı şenlikler tertibiyle uğraşılır. Chicago'da büyük bir sergi açılıyor. Bu sırada Kristof Colomb'a ve sayahat-ı meşhuresine 'â'id mevâdd ve ma'lûmât nazar-ı dikkat-ı 'ammeyi câlîb olmaktadır. Kristof Kolomb'un Amerika'yı keşfe gittiği yelken sefineler hakkında ahiren icrâ olunan ve Avusturya Ceride-i Bahriyesi ve bundan naklen Fransa Mecâmi'-i Fennîyesi tarafından neşredilen tedkikâtı biz de enzâr kâr'ine-i arz etmek istiyoruz. Filhakika Kristof'un 1492 sene-i mil'âdîyesi ağustosunun üçünde İspanya sahilinden dehşetli bahr-i muhite üç sefine ile açıldığı malûmdur fakat bu sefinelerin suret-i inşası ve fûnun-u bahriyece ehemmiyeti ne raddede idi? Yani Kristof ne gibi vesâ'itle bu kadar büyük bir keşfe muvaffak oldu? Bu husûsda İspanya'da icrâ olunan taharriyât hâsseten Kolomb'un ruznâme-i seyahâtîyle bu bâbdaki neşriyat-ı âtîkanın tedkiki sayesinde istihsâl olunan ma'lûmâta ibtinâen ressam Rafeil Menlon tarafından bu nüshamıza derc etdiğimiz (sahife 12) levha vücuda getirilmiştir. Kristof Kolomb'un Amerika'ya ilk seyahâtinde mâ'iyetinde bulunan üç sefinenin isimleri (Santa Maria) (Nina) (Pinta)dır. Santa Maria 120-130 tonlatalık olub omurgası 19 metrodur. En geniş mahallinde arzi 6,9 metro ve 'umku 4,5 metre ve tâifesi de 90 kişiden 'ibâret imiş. Kiminin teşhîzât-ı sâ'iresi hakkında mâ'lumat yokdur. Hâsılı Santa Maria üç direkli küçük bir yelken gemisidir. Yalnız beş yelkenle idare olunduğu mukayyiddir. Orta direkde müdevver ve sepet şeklinde çanaklık ve arka cihetinde bir büyük ve önünde bir küçük köşk varmış. Geminin büyük sandalı da tahmil olunamıyordu. Santa Maria'nın sür'at-i seyri o zamana göre fevka'l-âde ve fırtınaya

mukavemeti de ziyâde idi. Kolomb'un ruznâme-i seyahâtî sâ'atde 15 İtalya mili bir sür'atle hareketini kayd ediyor ki bu da 11 mil-i bahridir. Kristof'un diğ er iki gemisi hakkında mâ'lumat yok ise de levhada Santa Maria'dan biraz küçük irâ'e olunmuşdur. İlk def'a devr- a'lem seyahâtini icrâ eden (Viktoria) sefinesinin ancak 85 tonilatalık olduğu hatirâgetirilirse (Nina) ile (Penta)nın küçük olmasına ta'accüb edilmez. Bunların sür'âtî de Santa Maria derecesinde bulunduğu ve Pinta ibtidâi hareketde üç yelkenli ve yelkenleri müselles iken Kanarya adalarında bir müddet tevakkufla murabba' yelkenlerle techiz ve yelkenlerin 'adedi beşe iblâğ edilmişdir. İşte bir cedidenin keşfine vasıta olan üç sefine hakkındaki mâ'lumatın hulâsası bundan 'ibâretidir. Tarih-i keşfiyat için büyük bir ehemmiyete hâiz olan bu mâ'lumatın karaine arzını münasib gördük. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.12)

2.17. İKİNCİ CİLD – YİRMİ SEKİZİNCİ NUMARA (R. 20 Şubat 1307 / M. 3 Mart 1892)

2.17.1 Sakallı Kadınlar

"Ma'ârif'mizin 23'üncü nüshasına Berlin'de teşhir olunan bir sakallı kadının resmini derc etmiş idik. Bu nüshamızda sakallı kadınların bir numunesini daha arz ediyoruz: Bu kadın İspanyol ve İspanya'nın Katalonya eyâletinden olub el-an otuz sekiz yaşındadır. Yedi çocuğu varmış. Rivâyete nâzaren çocukların çenelerinde de kıl nişâneleri görünüyormuş. Sakallı kadınlar ara sirâ söylenmekte ve teşhir edilmektedir. Tarihe atf-ı nazar edilse en eski müellefın tarafından da sakallı kadınlara dair i'tâ-yı mâ'lumat edildiği görülüyor. Hipokrat Pityas'ın zevcesi Tamisika'nın hürmetlice sakalları bulunduğunu kaydediyor. Erbâb-ı ilm-i teşrihden Rivlan Paris'de dört buçuk yaşında sakallı ve vücudu kıllı bir Alman kızı gördüğünü Berlin'de beyân etmekte ve Avusturya arşidüşesi mâ'iyetinde bulunan kadınlardan Astonia Elena isminde birinin de tam bir erkek gibi bıyığı ve sakalı bulunduğunu diğ er bir te'lifinde göstermektedir. On ikinci Şarl'ın ordusunda da sakalının bir buçuk metreyi mütecâviz (!) bir kadın neferlikle mukayyed imiş. Stuttgart şehrinin garâib-i âleme mahsus müzesinde Bartol Greça isminde uzun ve gümrâh sakallı bir kadının yirmi beş yaşında ve daha ihtiyarlığında altmış iki kıt'a resmi bulunduğu mervidir. Tedkikâta girilirse ihtimâl ki birçok sakallı kadınlar daha bulmak kâbil olur. Fakat sakallı kadınlar pek nâdir

olmamakla beraber câlib-i nazar-ı dikkat bulduklarını göstermek için bu kadar misâl kâfidir.

Sakallı kadınlar hakkında birçok hurâfâta tesadüf olunuyor. Ez-an cümle Hâlikarnas kurbunda kâin Anfinis beldesine bir müsibet geleceği zaman baş rahibenin sakalı gelir ve uzar ve ahâlî-i belde de bu emâre-i müsibetden mütenebbih olub müteyakkizane hareket edermiş. Baş rahibenin sakalı eğreti sakal olduğunda şübhe yoktur fakat baş rahibe hakîkaten bir sakallı kadın görmüş olmalı ki tedbiri makul görsün de yapsın zamanımızdaki sakallı kadınlar ya şu resmin sahibi İspanyol gibi müsterihane önde oturuyor yahud 23'üncü nüshamızda resmi munderiç Mis. Jones Elliot gibi şehirden şehre dolaşub kendini teşhir ediyor. Bunlar her halde birer galat-ı tabiatdır. Fakat esbâb-ı mûcibesi nedir? Bâ'zen kadınların ihtiyarlandıkca sîmâlarında kıllar daha ziyâde zâhir olur. Bu 'umûmi değildir. 'umûmi olsa bütün büyük vâldeler sakallı olmak lâzım gelecek. Fakat nazar-ı dikkat bu hâlî bir dereceye kadar fark ve temyiz eder. Newyork etebbâsından biri genc ve güzel bir kadının üç çocuk doğurduğunu ve üç hamlinde de çenesinde yumuşak kıllar peyda olub iki buçuk iki buçuk pos kadar uzadığını ve vaz'-ı hamli müte'âkib dökülüb vech-i tarâvet kesb ettiğini hikâye ediyor. Bu gibi galatat-ı tabia'tın esbâb-ı fenniyesini bulmak müşküldür. Verâsete ev'iyeye-i şa'riyyenin bir hall-i ihtilâlîne atıfla sözü uzatmaktan ise bu husûsda doğrusu ma'lûmât mefkûd diye kısa kesmek evl'âdir. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.29)

2.18. İKİNCİ CİLD- OTUZUNCU SAYI (H. 16 Şaban 1309 / M. 16 Mart 1892)

2.18.1. Chicago Sergisi

Amerika'nın keşfi tarih-i âlem-i medeniyette vakâyi'-i mühimmeden ve kâşifi tanılan Kristof Kolomb meşâhir-i ricâlden ma'düddur. 1893 senesi Amerika keşfinin dört yüzüncü senesi olduğundan Amerika'nın Chicago şehrinde hasseten şu son senelerde ihtirâ't ve keşfiyat hârikulâdeye mehd-i zuhûr ve tarik-i temdinde bir mertebe-i bâlâyaya vasıl olan Amerika kı'tâ'sının terrakiyat-ı feniye ve medeniyesini göstermek ve 'umûm âlem-i medeniyetinin âsâr-ı sînâ'iyesini bir yerde cem' etmek ve Kristof Kolomb'un tezkirnâmesiyle Amerika keşfi için ehemmiyet-i medeniyesiyle mütenâsib şenlikler yapmak maksadıyla bir meşhur umûmi açılır Amerika hükümeti tarafından hükümet-i seniyyenin de bu meşhur umûmiye iştirâkı iltimâs olunması

üzerine iltimas-ı vâk'ın kabulü hakkında maksad-ı hümâyûnları a'lâ-yı şan-ı mülk ve devlet olan hâmî-i fûnûn ve marifet veli-i ni'met-i binimetimiz p'âdîşahımız efendimiz hazretlerinin irâde-i mülhemiyet-i 'iâde-i tâcdârileri şerefsüdur buyurulmuş ve suret-i iştirâkla irsâl olunacak emtia'-i dâhiliyemize bir karar vermek üzere mahsusan komisyon teşkil etmiş idi. Mahza ikdamat-ı mütevellîye-i cenab-ı cihanbani teşvikat-ı seniyye-i tacdari sayesinde günden güne kesb-i terraki eden devlet-i ebed-müddet Osmaniye'nin Chicago sergisine iştirâki Amerikalılarca fevka'l-'âde bir süruru bâis ve umûm-ı 'âlem-i medeniyetce bir hissin tesiri müntic olmuştur. Meşher-i umûmiyede Devlet-i Âliyye-i Osmaniye'ye tahsis kılınan mahall suret-i mutantana ve müşa'saya da memurin-i Osmaniye'ye teslim olunarak Chicago sergisi üzerinde Avrupa düveli mu'azzamasından ibtidâ-râyet-i zafer-i ayet-i Osmaniye'nin temevvüc etmesi de Amerika'da bir sürur-ı azimi müceb olarak terakkîyat-ı medeniyemiz medh olunmuş ve bu terakkîyatın yegâne müsebbib ve hâmisî olan şevketmab Efendimiz Hazretlerinin hasâil-i âliye ve evsâf celilesi kemâl-i ihtirâm ve sitâyîşle yâd ve tezkâr kılınmıştır. Böyle bir p'âdîşah-ı zişane nâilîyetle ila yevmü'l-kıyam müftehir olalım. Gazetemizle Chicago sergisine dair mâ'lumat-ı lâzîme it'âsını arzu etmekte idik. Bu nüshamızda arzumuzun husûlünü gördük.

Chicago meşher-i 'umûmiyesi birkaç sene evvel Paris'de küşâd olunan meşher-i 'umûmiyeye mu'âdil belki de göstereceği havârik-i fenniye ve terkiyat-ı beşeriye ile ona fâik bir suretde ve gâyet vâsi' olarak tertib ediliyor. Serginin ebniye-i muhtelifesi Michigan gölünün sahilinde inşa olunmaktadır. Serginin hey'et-i müdiresi inşâ'ât cihetini Amerika'nın en meşhur mimarlarından müntahab on zâtın yed-i iktidar ve meharetine tevdi' eyledi. Chicago sergisinin devâir-i muhtelifesi arasında ağaçlıklar ve gezinti yerleri bulunacağı gibi bilhassa sun'i kanallarla birbirinden tefrik edilecek ve hem de seyr-i temâşaya bir derece daha lezzet verilecektir. Bunlar serginin hey'et-i mecmu'asını irâ'e etmek üzere derc ettiğimiz levhada da görülebilir. Bu meşher-i umûmînin binâları Paris sergisinde olduğu gibi teknil demir inşâ'ât üzerine müretteb olmayıp ahşabdan yapılacak ve fakat burada isti'mâl olunan ahşab o suretde güzel terbiye oluyor ve renkleniyor ki inşâ'âtın hi'tâmında saf mermerden yapılmış gibi görünecek. Michigan gölünün suları serginin her dairesi önünden geçirilmesi geceleri ziyâ-yı elektriki ve renginin fişenglerin akis-i ziyâsıyla sergiyi bir derece nur-ı ifşan kalmak ve etrafa bir letâfet vermek maksadına mebndir. Sergi sanayi'-i muhtelif

dairesi, mâ'âdîn, sanayi'-i nefise, vesâit-i nakliye, bağçıvanlık, balıkçılık, kadınlara mahsus sanay' daireleri gibi birçok devâiri şâmil olacağı gibi funûn-u bahriyenin terrakiyatını göstermek ve bi'l-cümle âlet ve vesâit-i bahriyenin teşhirciği olmak üzere bir sefine-i mahsusa Chicago sergisinin mütemmimatına idhâl olunmuştur. Serginin balıkçılık kısmında bulunacak gâyet büyük bir akvaryum pek ziyâde câlib-i hayret olacağı rivâyet olunuyor. Denizde veya tatlı suda yaşayan hayvanatı aynen 'âlem-i tabîatda deniz içinde ve ka'r-ı'nda yaşadıkları gibi canlı olarak irâ'e etmek üzere tertib olunan ve kalın camlarla 'adeta bir deniz mukatta'ından seyr eder gibi seyredilen mahallere akvaryum diyorlar. Chicago'da tertib olunacak akvaryum da hayvanat-ı bahriyenin her nev'i enzâr-ı istifâdeye arz olunacaktır. Chicago meşher-i 'umûmiyesinin kadınlar dairesi de şâyân-ı dikkatdir. Fünûn ve mâârife aid pek çok hususatda erkeklerle bihakkın rekabet eden Amerika kadınları 'umûmen kadınların meşgul olduğu sanayi'ye mahsus bir daire tertibini tasvir etmişler ve bu tertibâta erkek eli karışdırmamak için mehd ve ikdâm göstermişlerdir. Kadınlar dairesinin idare ve tertibât-ı 'umûmiyesi Madam Potter Palmer nâmında bir kadının yedinde bulunduğu gibi dairenin planlarını ve resimlerini yapan inşâ'âtını hesap eden mi'mâr da yine Miss. Hayden isminde bir kadındır. Kadınlar burada mükemmel bir matbah, bir hastahane tertib edecekleri gibi okunacak kitâblar sırf kadınların asar-ı kalemiyesinden ve erkeklerin mu'aveneti olmaksızın yalnız kadınlar tarafından tahrir ve idare olunan mecâmi'-i mevkededen 'ibâret olmak üzere bir de kirâathanesi bulunacaktır. Kadınlar tarafından icâd ve ihtirâ' olunan âlet ve edevatı teşhirciye mahsus bir dairesi de olacaktır Amerika kadınları bu tertibât ile kâbiliyetleri isbata ve bazı i'mâl ve sânâyi'de erkekler mertebesinden dûn olmadıklarını çalışmaktadırlar. Chicago sergisinden erbâb-ı fünûn en ziyâde intizar ettiği şey elektrik fenninin tatbikât-ı mükemmeliyesini ve Edison'un yeni keşfinin vaz'-i enzâr-ı amih edildiğini görmektir. Günden güne fevka'l-'âde terakkî gösteren elektrik gitdikçe 'umûmen kesb-i ehemmiyet ediyor fünûnun hall-i hazırına ve suret-i terakkî ve tevs'i husûsuna 'atf-ı nazar-ı dikkat olunursa âti için edilecek tahminlere ve umîd olunan terakkîyat-ı fenniyeye heman kâmilen elektrik esas koyacağına itmînân hâsıl olunur. Bilhassa Edison gibi bir hârîka-i fitratın ihtirâat-ı cedidesi-şimdiye kadar âlem-i fünûnda gösterdiği âsâr-ı fevka'l-'âde olmak hasebiyle 'umûm erbâb-ı fen tarafından sabırsızlıkla beklenir. Elektiriğe müte'allik fünûnun Amerika'da daha ziyâde tevessü' ve terakkîsi emsâl-ı müte'addidesiyle rûnûma

oldukdan başka ‘umûmen masnu’at-ı beşeriyede bir cesâmet-i fevka’l-‘âde gösteren ve fûnûn-ı hâzîrada da hakkıyla isbat-ı liyakat eden Amerikalıların tertib ettikleri şu meher-i ‘umûmiyenin elektriğe aid kısmından erbâb-ı fen büyük fâ’idelere ve neticelere intizâr ediyorlar. Amerikalılar birçok mübahaseden sonra Chicago meşher-i ‘umûmiyesi için Paris’in Eiffel Kulesi tarzında ve katları Eiffel’de olduğu gibi murabba olmayıb müdevver bulunmak ve irtifâ’ı 320 metroya kadar vâsıl olmak üzere bir kule inşâsına karar vermişlerdir. Bu kulede gösterilecek meharet sür’at inşâsı olacak imiş. Bu taklidi Chicago meşher ‘umûmiyesinin şöhretiyle cesban düşürmeyenler vardır. Maksudımız Chicago sergisine hükümet-i seniyyenin iştirâkından dolayı Amerikaca hâsıl olan memnuniyeti müftehirâne arz etmekden ve serginin ‘umûmi ve “kuşbakışı” bir resmini irâ’e etmekden ‘ibâret olduğu için serginin taksimatına girişib her bir dairesinin tarz-ı inşâsı ve cesâmeti hakkında ma’lûmât-ı mufassale kaydından ihtirâz ettik. Ancak şayan-ı dikkat ve muceb-i merak bir iki noktasını suret-i ‘umûmiyede beyânla iktifâ eyledik. İleride serginin aksâm-ı muhtelifesinin irâ’esi ve her bir kısmı hakkında tafsilat-ı lâzime i’tâsı mükarrerdir. Devlet-i ebed müddet Osmaniyenin suret-i iştirâkına dair zevât-ı ‘âliyye-i muktedireden mürekkeb mahsusen in’ikâd eden komisyonun mükarreratı hakkında destres olabileceğimiz ma’lûmâtı da ‘arz edeceğiz ve Chicago sergisine mahza veli-i ni’met biminnetimiz ma’ârifperver p’âdîşahımız efendimiz hazretlerinin teşvikat-ı seniyyeleri ve lâtif-i tâcdârileriyle vücud bulacak ve şan ve şeref-i millimizi â'lâ ve medeniyet-i Osmaniyemizi enzâr-ı cihanda rûnümâ edecek olan daire-i Osmaniye hakkında kemâl-i iftiharla resm ve ma’lûmât dercine çalışacağız. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.62)

2.19. İKİNCİ CİLD – OTUZ BİRİNCİ NUMARA (R. 5 Mart 1307 / M. 17 Mart 1891)

2.19.1. Dumandan İstifade

Yarım ‘asır bir müddetden beri büyük fabrikaların ocaklarından su’ûd eden dumandan istifâde tariki erbâb-ı fennîn enzar-ı dikkatine câlib olmaktadır. Fakat bu mes’elenin halline uğraşanlar şimdiye kadar kat’i ve ameli bir neticeye destres olamamışlardır. Londra ve Paris gibi büyük şehirlerin binâları fabrika bacalarından çıkan siyah dumanla kararmakta ve ma’den kömürü ile teshin olunan husûsi hanelerin ocaklarından çıkan dumanlar da buna munzam olmakda idi. Bu dumanları hem

istifâdesiz bırakmamak ve hem de hane duvarlarını te'sirinden muhafaza eylemek fikrî bu yakınlarda yine meydan almıştır. İhtirâkdan hâsıl olan dumanda ihtirâk tamamen husûle gelmeyeceği ve kâbil-i istifâde birtakım mevâd kalabileceği muhakkaktır. Sanâyi'-i hâzırada bilcümle î'mâlatdan kalan mevâddan bir suretle istifâde etmek ve hiçbir şeyi ziyân etmemek cihetine dikkat edilmekte ve ba'zen mevâdd-ı mütebakiyeden istihsâl olunan eşyanın kıymeti başlıca hâsılatın kıymetine de tecâvüz eylemektedir. Gazhanelerde de böyle değildir? Birçok husûsatda asla istifâde edilmeyerek hevâya terk olunmak üzere gaz istihsâl edildiği ve bu da gaz istihsâlinden sonra kalan mevâddan terkib ve tahlil suretleriyle yeni yeni ve kıymeti ve istifâdesi ziyâde cisimler elde etmek maksadından ileri geldiği görülmektedir. Büyük fabrikalardan ve ocaklardan çıkan dumanlar hakkında da bu kâ'ide cârî olacaktır. Viyoyan Lois nâmında bir muallim "gazla tenvîr" ve "gaz hâlinde bulunan ecsâm-ı müşte'ile" hakkında irâd ettiği bir makalede büyük şehirlerin hevâsını ifsâd ederek mazarrat-ı sıhhat-ı halâtın vukû'una meydan veren ve tezyinat-ı belediyeyi râhneye uğradan dumanları bir yere habsle bunlardan mevâdd-ı müfide istihrâcı kâbil olduğunu anyan ve isbat eylemiştir. El-hâletü hâzihi İskoçya'da kâin birkaç kısım mâ'âdîn destgahlarına bir gaz kumpanyası tarafından ocaklarından çıkan dumanları ve gazları mecra vasi'tâsıyla almak için senevi bir mikdâr para verilmektedir. Bu gazlar ve dumanlar katrı 1,80 metrodan başlayıp 0,45 metroya kadar tenzil ederek birkaç kilometre imtidat eden borular derûnundan geçirilir gazlar soğudukca borular içine külli mikdâr yağ bırakır. Duman toplayıp istifâde etmek üzere te'sis eden şirketlerden Glasgow'da bulunan bir şirket büyük fabrika ocaklarından yevmi 29 milyon metro mik'ab gaz cem' etmekte ve bundan vasâtî olarak haftada 25,000 galon (takriben 112,500 litre) yağ istihsâl eylemektedir. Bu yağın istihsâlinden sonra kalan gaz da istifâdesiz bırakılmıyor. Kısm-ı a'zamı hâmız-ı karbon olan bu gaz taktir için mevâdd-ı muhterika makamında isti'mâl olunduğu gibi bu gazdan mükessifler derûnuna sevkiyle külli mikdâr amonyak da istihsâl edilir. Ma'den kömürü yakan ocaklar birâlt mükessife ile hayli yağ elde edilebiliyor. Bu yağın mevki'-i isti'mâline gelince: lambalarda yakılır. Ve şimendüfer inşâ'âtında kullanılan ağac (travers) ler tezyid-i mukavemeti ve rutubetden muhafazası için bu yağ ile terbiye olunabilir. Bu "duman yağları" teksifi sirâsında 100'de 30 ve 35 mikdârı suyu da hâvî bulunuyor. Mösyö (Stoli) nâmında bir zât bunu tasfiye için bir cihaz tertib etmiştir. Su kâmilten bertaraf edildikten sonra

taktîre devam olunuyor ve fi'il-i teksif bir sûtûn derûnunda icrâ ediliyor. Şu cihazın muhtera'ı bu sayede (parafîn) ve külli mikdâr (nidazol) birâz (fenol) ve 100'de 10 raddesinde (piridin) istihsâlîne muvaffak olmaktadır. Bu 'ameliyyât ile yağ daha saf ve â'li olarak meydana çıkar ve traverslerin derûnuna şırınga olunduğu halde daha ziyâde hüs-n-ü te'sir hâsıl eder. Muallim Lois'in nazaran dumanlardan mütehassıl yağlar sayesinde kuvve-i şu'liyesi ziyâde olmağla beraber daha ucuz müştâ'il gazların istihsâlîne imkân-ı müsâ'ade edecek ve bu yağların ileride asıl tenvîre külli hizmeti olacaktır. Şimdilik Londralılar bu ihtirâ'-ı cedide istinaden bütün fabrikalardan çıkan dumanlar hevâyâ salınıverilmeyerek bir yere cem' olunacağını ve bundan sanayi'ce edilecek istifâdeden kat'-i nazar Londra'nın afakında kara kara bulutlar teşkil eden ve hevâyı ifsâd ve sokakları istilâ eyleyen dumanların artık görülmeyeceğini düşünerek memnun olabilirler. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.72)

2.19.2. Ekmek Ağaçları

Avrupa lisanlarında (artos) ekmek (karpos) meyve kelimât-ı Yunaniyesinden terkib olunarak (Artukaria) ve Türkcede ekmek ağacı denilen ağaçların envai' 'adediyesi vardır. Ekseriyetle Polinezya Cezayir-i müctemi'a-i gebresinde bulunur. Bundan başka cezayir-i mezkûrede Hindistan cevizi ağaçları dahi gâyet mebzûl olarak yetişir. İbtidâ İngiltere'nin meşhur seyyâhlarından olub asr-ı âhir vasatına doğru devr-i âlem seyahâtini icrâ ile kesb-i iştihar eden (Âlison) seyahatnâmesinde bu ağaçlar hakkında mâ'lumat-ı âtiyeyi i'tâ ediyor.

Tinian'a vâsıl olmuşduk (Marian cezayir-i müctemi'asından biridir) burada garib bir meyve bulduk. Hindliler buna (rima) diyorlar, fakat biz buna ekmek meyvesi diyebiliriz. Çünkü adada ikametimiz müddetince ekmek yerine yedik. Hatta mâ'iyetimizde bulunanlar bu meyveyi ekmeğe bile mürecceh gördüler. Bu meyve büyük bir âğac üzerinde nevşünemâ bulur. Bu ağac oldukça yüksek olub zîrvesine doğru birtakım dallara münkasım olarak hayli tevessü' peyda eder. Bu ağacın yaprakları güzel koyu yeşil bir renkde ve kenarları diş diş olub tûlu ise bir kademden 18 püse kadardır. Meyveler 'umûmen her dal üzerinde mevcûd olub şekli de müdevvere karib beyzidir. Meyveler salkım hâlînde nevşünemâ bulmayub ayrı ayrı büyür. Bu meyveler cesâmet-i tâbi'i'yesini bulduktan sonra henüz yeşil iken ekl olunur. Fakat tamamıyla kemâle reside olduğu vakit yumuşak ve sarı rengde olur ve leziz bir ta'âm ve lâtif bir râyiha ahz

eder ve olmuş bir şeftâlîyi andırır. Fakat o halde ekli mazzar-ı sıhhat olduğu ve dizanteri ya'ni ishâle sebebiyet verdiği iddi'â olunuyor. Sühûlet ve süra'tle neşvünemâ olan iki yahud üç ekmek ağacı bütün birâ'ilenin i'aşesine kafidir. Mösyö Forster bu husûsdâ diyor ki: "Bu adalarda müddet-i hayatınca ekmek ağaçlarından 12010 kadar yetiştiren a'ilesine ve vatanına karşı vezâifini tamamen ifâ etmiş add olunur. Hâlbuki Avrupa ikliminde zerra' 'a'ilesinin nafakasını temin için bütün yaz harâret-i şems karşısında çalışmakta hatta kışın bile yaz ekinini hazırlamak için meşgaleden fâriğ olamamaktadır. Bununla beraber ihtiyacından fazla mahsul almağa ve bunu satarak evl'âdîye bir mikdâr para tasarruf etmeğe gayret edecektir. Cezâir-i bahr-i muhit sekencesi ise ekmek ağacından mahrum insanların nasıl ta'ayyüş edebildiklerine müteheyyirdirler. Bahtiyar insanlar" Avanzade Mehmed Süleyman. (s.77).

2.19.3. Şu'ûnât-ı Fenniye ve Medeniye & Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a

Bahr-ı Hazarla Bahr-i Siyahın İştirâkı

Bir âsırdan beri Bahr-i Hazar'ın Azak Deniziyle iştirâkı ve bu halde Bahr-i Siyah ile irtibâtı husûsundan bahs olunmakta ve fakat bu mübahat dâima kâğıd üzerinde kalıb icrâata asla geçememekde idi. Şimdi bu mes'ele tekrar meydana çıkarılmış bir derece daha hizmet-i kesb ettiği iddi'â olunmakta bulunmuşdur. Rusya Ticâret-i Bahriye Şirket-i Hâmiyesi a'zâsından Danilof isminde bir mühendis şimdiye kadar Bahr-i Hazarla Bahr-i Siyahın iştirâkı hakkında dermiyân olunan fikirleri mutâla'a ve çizilen planları tedkik ederek bu tasvirin hayr-i fi'ile isâli için zannolunduğu derece-i müşkülata tesadüf edilmeyeceğini tasdik etmiştir. Bu zât civar enharın sularını kanallarla Maniç nehrine isâle ederek bu nehrin sularını tezyid etmeği ve mecrasını tevessü'le seyr-i sefâin kâbil olacak bir hâle ifrâğ eylemeği islim-i tarik buluyor. Bahr-i Siyahla Bahr-i Hazar arasına böyle bir tarik-i bahrinin küşâdı ticaretce ne derece hâiz-i ehemmiyet olduğu hari'tâ üzerine bir nazar sathı atfıyla tahkik eder. Bahr-i Hazar sahilinde bulunan petrol ve nefin kemâl-i suhûletle nakil olunmasından kat'-i nazar İran 'umûmen Asya-yı Vüstai belki Hindistan emti'a-i ticariyesi bu sayede Bahr-i Siyaha isâl olunacaktır. Şimdilik bu tasavvurun ne zaman icrâsına başlanacağı ve ne vakit hi'tâm bulacağı ihti'mâlinden bahs etmeyib yalnız böyle tasavvurun vücudunu i'lanla iktifâ ederiz.

Vagonların Usûl-ı Teshini

Şimendüfer vagonlarını teshin için şimdiye kadar pek çok usûller isti'mâl olunmuştur. Ahiren İngiltere'de (Midland Railway Company) ismindeki şimendüfer idaresi tarafından yeni bir usûl-ı teshin mevki-i icrâya konulmuştur. Lokomâtîfde teshin olunan su bir boru vasıtasıyla tekmlil trenin arabalarına tevzi' olunmakta ve vagonlar sıcak su ile teshin edilmekte imiş.

Japonya'da Hareket-i Arz

Bu sene içinde Japonya'da def'âtle vukû'a gelen hareket-i arz pek çok harabe sebebiyet verdiğini ve şehirler, köprüler şimendüferler münders olduğunu evrak-ı fennîye ve yevmiye yazmışlardır. Japonya'dan <Kozmos> ceride-i fennîyesine yazılan bir mektubda hareket-i arzın berdevâm olduğu ifade olunuyor ve deniliyor ki: Hareket-i arz el-an devam ediyor. Vasâtî olmak üzere günde beş altı def'a hiss olunmakta ve baz'an gâyet şiddetli olarak vukû' buluyor. Dâimâ yer altından kuvvetli ve müdhiş sedalar işidiliyor. Ahâlî fevka'l-'âde heyecan içindedir.

Sineklerin Lisanı

New Yorklu Mösyö Garter nâmında bir Amerikalı maymunların lisanı hakkında olan tedkikât ve meşhudâtda bulunduğu ve bu bâbda daha ziyâde tedkikât icrâsı için Garter'in Afrika içerisine seyahat edeceği cerâid-i fennîyede yazılmışdır. İngiliz gazetelerinin rivâyetine göre hayvanın lisanları hakkında olan tedkikât ve meşhudatda bulunduğu ve bu bâbda daha ziyâde tedkikât icrâsı için Garter'in Afrika içerisine seyahat edeceği cerâid-i fenniyede yazılmışdır.

İngiliz gazetelerinin rivâyetine göre hayvanatın lisanları hakkında tedkikâtda bulunan yalnız Mösyö Garter olmayıp Mösyö Eşmitson nâmında 'âlîm bir İngiliz de sineklerin lisanını tedkik ile meşgul olmuştur. Bu zâtın icrâ ettiği tecrübeler nazaran bunlar karınca gibi boynuzlarını arkadaşının göğse vurma suretiyle ve yalnız işaretle <tefhim-i merâm> etmeyip beynlerinde husûsi bir lisanları varmış. Bu keşf için müsta'mel olan âlet en hafif ve hemân gayr-ı mahsus olan sedaları kulaklarımıza esmâ' eden <mikrofon> dur. Bu âlet üzerine konulan bir sineğin kanatlarının hışırdısı pek farklı suretde işidildiği ve bu sedânın uzakda bulunan bir beygirin kişnemesine müşâbih olduğu tecrübe eden zâtın rivâyetindedir. Mikrofon üzerine ikisinin vaz' olunursa derhâl birbirinden farklı birtakım sedâlar istimâ' olunuyormuş. Mösyö Eşmitson

sineklerin lisanı hakkındaki tedkikâtını kariben neşr edecektir. Bu zât sineklerin başlıca sedalarını zabta muvaffak olmuş imiş.

Yazın Kışlık Elbise

Dağlık yerlerde yaşayan ba'zı ahâlînin yazın en hararetli zamanlarında vücudu te'sir-i hararetden vikâye için kışın en şiddetli vakitlerinde iktisâ olunan kalın elbiseyi giyindikleri müşâhede olunuyor. İhti'mâl ziyâ ve hararet-i şems bu kalın elbiseden tamamen nüfuz edib vücuda te'sir edemiyor. Ba'zı seyyahin bunu tecrübe ederek sıhhâtîni teslim etmişlerdir.

Petrol Lambalarının Ziyâsını Tezbir

Evlerimizde yakdığımız petrol lambalarına yeni bir fitil takdığımız vakit da'ima görürüz ki bir nihayet iki gece sonra 'adeta ziyâsı hiss olunacak derecede azalıyor. İşte bunun için ya fitilin tebdiline veyahud odada yanan lambaya bir lamba daha 'ilâvesine ihtiyac mess edilir. Şurada göstereceğimiz bir usûl bu hallerden sizi kurtaracaktır. Lambaya takacağımız fitili evvelce hâlis ve keskin sirkenin içine batırıp hâlîyle kurutunuz bu kurumuş fitili lambaya takacak olursanız hem ziyâsı evvelkinden iki kat zâde olur ve hem de nihayet bitinceye kadar asla ziyâsına hâlel gelmez. Yalnız lambanın hevâ alacak deliklerinin tıkanmamasına dikkat etmelidir.

Balık Yetiştirmek

Balık olmayan bir şehirde istenildiği zaman bir havuz içinde balıklar yetiştirilebilir. Ekser memâlîk-i mümtazede balık yetiştirib hayli nukûd idhârine muvaffak olanlar vardır. Balık yetiştirmek için ibtidâ bir tavuk yumurtası almalı ve bir tarafını delib beyazıyla sarısını çıkardıktan sonra içini balık yumurtasıyla doldurmalı. Açılan sükbeyi balmumu veya sâ'ir bir şeyle kapamalı. Bu vechle müstahzîr yumurta birkaç gün bir tavuğun altına konulduktan sonra hararet-i şemse ma'ruz bir havuz veya su ile memlû büyük bir kap dâhilinde kırılacak olursa az zaman sonra yumurtalardan balıklar hâsıl olur. (Beyrut'da çıkan Musabbâh gazetesinden muktebis)

Ağzın Tathiriyle Emrâzın Tevki

Birçok emrâzın müvellidi mikrob olduğu bugün derece-i bedâhete varmıştır. Koleranın, sillü'r-rienin, humma-yı tifoidinin, zatu'r-rienin ve nihayet enflüanzanın mikrobları ayrı ayrı keşf olundu. 'Uzv-i beşerî tahrib eden bu düşmanların ekseriya ağız

ve burun gibi tabi'î yollardan deben-i insaniyeye ferce-yab duhul olduklarını doktor David mikrob hakkında yazdığı bir eserinde göstererek diyor ki: ağız bedeninin medhâlî olub emrâz-ı muhtelif mikrobalarının neşv ü nemâsına en müsâid yerlerdir âğzın dâfi' te'affün bir madde ile tathiri en birinci vesâit-i sıhhiyeden 'add olunmalıdır. Fransa Encüme-i Tıbbîyesinde ahiren cereyan eden bir müzakere neticesinde bu nazarı tasdik olunmuştur. Ağızın tathiri ise âfideki tertibden bir kahve kaşığı bir bardak su içine konularak güzelce çalkalamaktan 'ibârettir.

Hâmız-ı nemik	0,20 gram
Hâmız-ı aselbend	3 gram
Okalîptüs sabğı	15 gram
İspirto	100 gram
Nane ruhu	0,50 gram
Mes'ele	

Vilayat kâr'ilerimizden mes'elelerimizi halledenler isimlerini halleri geç geldiği için yazamıyorduk. Buna çare olmak üzere bugün yazdığımız mes'elelerin hallini on beş gün sonra çıkacak nüshaya derc etmek ve bu vakte kadar Edirne, İzmir ve Bursa gibi Dersâdet'e karib mahallerde bulunan kâr'ilerimizin hallerine intizâr eylemeyi münasib gördük. Bu suretde gazetemizin neşri tarihinden i'tibâren on ikinci günü akşamına kadar halleri kabul ediyoruz demektir.

Mes'ele 1- Dört tane dokuz ile yüz nasıl yazılır?

Mes'ele 2 -

7	7	7	7	7	7	7
7	7	7	7	7	7	7
12	12	12	10	22	22	22
22	22	22	22	22	22	22
22	27	27	27	27	21	27
27	27	32	32	42	42	42
52	52	52	52	52	52	52

Küçük murabba'lâr derûnundaki râkamları bervechle tanzim etmelidir ki gerek 'amûdi ve gerek âfaki cem' olursa (164) olsun ve iki kutr üzerindeki râkamlar cem' olursa yine (164) çıksın. Bu iki mes'eleyi ilk halledene Hülâsa-i Coğrafyayı Osmani (Avrupa ve Asya kısımları birlikde) ihdâ olunacaktır. (s.78).

2.19.4. Fennî Eğlenceler

Kaçan Para!²¹⁴

Ağzının katrı bir mecdiyeden birâz büyükce olmak üzre mahrutü'ş-şekl bir meşrubat kadehi intihâb ediniz, kadehin ka'rına bir ikilik ve üzerine de bir mecdiye va'z ediniz. Mecdiyenin katrı birâz ziyâdece olduğundan bi't-tabi' kadehin ka'rına vâsıl olmayıb kadehin ağzında âdeta bir kapak gibi kalır. Şimdi huzzârdan birine ne kadehe ve ne de mecdiye dokunmaksızın ikiliği çıkartacağınızı söyleyiniz. Suret-i icrâsı için mecdiyenin kenarından şiddetle üflemek kifâyet eder. Bu vechle üflendiği zaman mecdiye katrı etrafında dönerek amûdî bir va'ziyet alır âynı zamanda üflemekle tazyik edilen hevâ ikiliğin altına te'sirle mezkûr parayı kadehden dışarı çıkartır, mütâ'kiben mecdiye de yine şekl-i ufkisine 'avdet eder. İşbu tecrübeye mader kadehlerinden biri kâfi olduğu gibi şeklinin mahrutî olması da lâzımedendir.

İdareli Pusula

'âdî bir iğnenin sivri ucunu bir mıknatısa sürerek ve oğalayarak mıknatısladıkdan sonra bir bardak suyun sathı üzerinde yüzdürünüz böylece idareli ve güzel bir pusulaya mâlik olursunuz, iğnenin mıknatıslanan sivri ucu bilâtahlif dâima şimâlî irâ'e eder. İşte bu vechle i'mâlî hiçbir ma'rife ve müşkilâta bâdî olmayan tuhaf bir pusula edinmiş olursunuz. (İğneyi su üzerinde yüzdürmek için alınacak iğne gâyet dikkatlice kurulduduktan sonra su üzerine bir sigara kâğıdı ve üzerine de iğne vaz' olunmalı. Birâz sonra sigara kâğıdı suyun ka'rına doğru nüzul eder ve iğnede suyun sathında durur.) Avanzade Mehmed Süleyman. (s.80).

²¹⁴ Yazıyla ilgili görsel için bkz. EK.19

2.20. İKİNCİ CİLD – OTUZ İKİNCİ NUMARA (R. 12 Mart 1307 / M. 24 Mart 1891)

2.20.1. Amirâl Jurien de la Graviere

Fransa akademiyası ve encümen-i fünûnu â'zasından Amirâl Jurien de la Graviere efrençi martın beşinci günü seksen yaşında olduğu halde Paris'de vefât etmiştir. Julyen <gemici oğlu gemici> ta'birine musaddık olub pederi de bahriyede Vis Amirâl rütbesini ihraz etmiş idi. 1812 tarihinde < Brest> şehrinde tevliid edib 1828'de Mekteb-i Bahriye'ye dâhil oldu. Henüz yirmi dokuz yaşında bir genc iken büyük zâbitândan ma'dûd idi. Vatanına karşı ibrâz ettiği hizmet-i sür'at terakkîsini te'min eyledi. Çin denizlerinde “Bayunez” karvetiyle bulunduğu sırada icrâ ettiği tecârib-i fennîye Jurien de la Graviere'in mahir bir gemici olmakla beraber mütefennîn bir zât olduğunu da gösterdi. Fransa-İtalya muharebesinde Venedik muhasarasına me'mur olduğu gibi Meksika seferinde de Fransa kuvve-i bahriyesi kumandanlığını deruhde etdi. Amirâl Jurien de la Graviere mütem'âdiyen denizlerde dolaşdığı yirmi sene müddet zarfında fünûn-u bahriyede meharet ve iktidar-ı fevka'lâde ibraz ettikten başka husûsat-ı siyasede temşiyet-i umura ve hüs-nü idareye muvaffak olmuş idi. Amirâl'in sinni nizâmen hizmet-i askeriyeden tekâüdünü icâb edecek bir hadde vâsıl olduğu halde Fransa hükümeti hizmet-i meşkuresine mükâfâten tekâüdünü tasvib etmemiş idi. 1866 tarihinde Fransa Encümen-i Fünûn'u a'zâlığına intihâb olunmuş 1888 tarihinde de Fransa akedamiyasına dâhil olmuşdur. Amirâl de la Graviere'in hayli asar-ı kalemiyesi vardır. Ekser makalatı < Revue des Deux Mondes > mecmua'i meşhuresiyle neşr olunurdu. Pederinin muharreratı esas itthâziyla yazdığı <Birâmirâl'in Hatıratı> serlevhalı eseri ve fünûn-u bahriye-i k'âdîme ve hâzîra hakkındaki iki kitâbı müellifat-ı meşhuresindendir.

2.20.2. Étienne Arago

Lüksemburg müzesi müdürü Étienne Arago Efrençi martın altıncı günü Paris'de vefât etdi. Hey'et şinas-ı meşhur Fransuva Aragon'un birâderi olup fâtîn, muhterem ve vatandaşları tarafından sevilir bir zât idi. ibtidâ edebiyata intisab ederek meşahir-i muharrirden birkaç zât ile müştereken müte'addin tiyatro ve oyunları tertib etmiş ve on bir sene kadar Paris'in Vodovil Tiyatrosu müdüriyetinde bulunmuşdur. Bu sırada yevmi gazetelerle makalat-ı siyasiye neşr ederdi. 1848'de şarkı Pirâne ahâlîsi tarafından

meclis-i ‘umûmiye inthab olunmuş ve Loui Bonapart makam-ı riyasetine geçinceye kadar posta müdüriyetinde bulunmuştur. Âtîyen Aragon bir müddet Belçika, İngiltere, Flemenk ve İsviçre’de seyahatden sonra 1859’da Paris’e ‘avdetle “Avnir Nasyonal” gazetesini hey’et-i tahririyesine dâhil oldu. 1871’de şarkî Pirâne’den yine meb’us intihâb olunduysa da isti’fâ’sını verdi. 1878’de Sanayi’-i Nefise Mektebi evrak müdüriyetine ta’yin olmuş ve Fransa Re’is-i Cumhur-ı Sabıkı Jul Gravi’nin ehhibay-ı sadakasından bulunduğu bir sene sonra mumaileyh tarafından Lüksemburg müzesi müdüriyetine nasb edilmiş idi. Hayatının son avanına kadar neş’esini, pertev-i zekâsını ga’ib etmediği ve ekaribinin tevcih ve ri’ayetinden asla mehur olmadığı mürvidir. Âtîyen Aragon hini vefâtında doksan yaşını tecavüz etdi. Mehmed Sülayman, (s.92-93).

2.20.3. Şu’ûnât-ı Fenniye ve Medeniye & Ma’lûmât-ı Mütenevvi’a

Müstehase Hâlînde İnsan İskeletlerinin Keşfi

Buasa Rosa mağaralarında icrâ edilen taharriyatda Manton Mağarası denilen mahalde müstehase hâlînde delikli sedeflerden i'bareti ziynetlerle ve seliks taşından ma'mûl âlet ve edevâtıyla hall-i asliyelerini pek güzel surette muhafaza etmiş üç insan iskeleti keşf olunduğunu Doktor Emil Reviyer Fransa Encümen-i Fünûnuna ihbâr etmiştir. Fransa ma'ârif nazîri bu haberi alır almaz bu keşfin ehemmiyetini takdir ve bu iskeletleri buldukları mağaradan ihrâc için Mösyö Reviyer'i me'mur eylemiştir. Paris Tarihi Tabi'î Müzesi'nin mebbas-ı beşere 'aid kısmında delikli sedefden ma'mûl tac, gerdanlık ve bileziği ile beraber bir insan iskeleti bulunmakta olup bu da doktor Reviyer tarafından bu mağarada keşfedilmiş idi. Doktor Reviyer tarafından birçok yontulmuş taşlar ve kemik âlet arasında 'aynı mahalde bulunan hayvanat kemiklerinden ve dişlerinden anlaşıldığına nazaran mukaddemâ bulunan iskelet ahiren keşf olunan iskeletler gibi devr-i râbi'a ‘â’iddir.

Bahr-ı Muhit-i Atlasi Sularının Yeşil Rengi

Mösyö Puşe nâmında bir zât mâh-ı Fru'iyeye adalarında ikâmet ederek Bahr-i Muhit-i Atlasi sularının ne sebebe mebni güzel yeşil bir renk ahz ettiği hakkındaki tedkikâtını ikmâl ile iştilal eylemiştir. Denize bırakılan ince birâğ bir müddetden sonra çekilerek sarımsak bir çamurla muhât olduğu görülmüş ve bunun derûnunda mikdâr-ı külli hurda yığıcı (alk) nebât-ı bahriyesi keşf olunmuştur. Âlim-i mezkûrun hesabına nazaran bir metre mük'abi deniz suyunda 4 santimetre mük'abi bu çamurdan

bulunmaktadır. Bu madde-i nebâtiye deniz suyunun reng-i tabi'îyesi olan mâ'i ile ihtilât ederek Bahr-i Muhit Atlasiye yeşil bir renk verdiği meydana çıkmıştır.

Dünyanın En Büyük Tahtası

İngiliz gazetelerinin birinden naklen <Nature> ceride-i fennîyesi Amerika-yı şimâlîde neşv ü nemâ bulan kızıl ağaçdan yapılmış gâyet büyük bir tahtadan bahsediyor. Bu tahtanın 'arzı 16 kadem 5 pus ve tûlu 12 kadem 9 pus olub sahnı da 5 pusdur. Bu tahta 35 kadem kutrunda ve 300 kadem irtifâ'ında bir âğaçdan yapılmıştır. Bu ağaç da Calîfornia'da Hevmbold Kontluğu dâhilinde bir kumpanyanın arazisinde idi. Ağacın mukatta'ında görülen müttehîdü'l-merkez devâire nazaran 1500 senelik olduğu tahmin ediliyor. Ağaç sath-ı arzdan i'tibaren 28 kadem irtifâ'ından kat' olunmuş ve tahta buhar makinesi vasi'tâsıyla kök tarafından çıkarılmış ve biçib düzeltmek için iki adam mütem'âdiyen bir ây çalışmıştır. Bu cesim tahta bahren San Francisco'ya nakl olub burada bir müddet teşhir edildikten sonra şimendüferle Chicago'ya gönderilmiştir. Sarf olunan meblağ 3000 dolara varmıştır. Bu tahta Chicago ve şehir-i 'umûmiyesinde vaz'-ı enzâr-ı hayret edilecektir.

Sineklerin Sıkleti

Chicago bakkallarından biri sineklerin sıkletini hesap ederek 141,130 sineğin iki libre (bir kilogram) olduğunu meydana çıkarmıştır. Bu mecmu'-ı sıklet sineklerin 'adedine taksim olunursa bir sineğin sıkleti kolayca bulunur.

Avrupalıların Muhaceratı

New York gazetelerinden biri 1891'de Avrupa'da muhaceratın tezâyüdü hakkında bir makâle neşr etmiştir. Bir sene zarfında Avrupa'dan küre-i arzın mahall-i muhtelifesine hicret edenlerin mikdârı bir milyondan az değildir. Bunlardan dört yüz kırk bini Cemahir-i Müttefika-i Amerika'ya iki yüz bini Brezilya'ya, yüz bini Avustralya'ya ve müttebâkisi Kanada'ya ve küre-i arzın mevâki-i sâ'iresine hicret etmişlerdir. Muhacirlerin ekseri İtalyanlar ve Rusya Musevileridir. Şimâlî ve cenûbî Amerika'ya giden İtalyanların 'adedi yüz bine bâliğdir. New York'a çıkan 66 bin muhacirden 12 bini kadındır Amerika'ya hicret eden Museviler de yetmiş bin tahmin olunuyor. New York sekenesinin iki yüz elli bini Musevi olub dünyanın hiçbir şehrinde bu kadar Musevi müctema'en bulunmamaktadır. Bunlardan başka Avrupa'nın milell-i muhtelifesinden hicret edenler vardır.

Bir Kilometre 'Umkunda Bir Kuyu

Amerika kumpanyalarından biri neft ihrâcî için bir kilometreden ziyâde 'umkda bir kuyu hafrettirmiştir. Bu kuyu hevi, kireç, demir ve ma'den-i sâ'ire tabakalarını geçmiştir. Fennî gazetelerden birinin rivâyetine göre bu kuyu 1,500 metre 'umkunda vâsıl olunca Amerika hükümeti tarafından işlettilirilecek ve devam gayr-ı mümkün bir raddeye vâsıl oluncaya kadar kuyunun derinlettilmesinde devam olunacaktır. Bu tecrübe bir maksad-ı fennîye müsteniddir. Kuyunun hafırında tesadüf olunan şâyan-ı dikkat şeyler kayd olunacağı gibi ibtidâsından intihâsına kadar her tabaka-i arzdan birer parça numune alınarak hâricde tabakât-ı arziye teşkil olunacaktır. Bu tecrübeden istihsâl olunan netâyic ve alınan numuneler Chicago sergisinde enzâr-ı dikkat ve mutâla'aya 'arz edilecektir.

Tahte'l-bahr Telegraf Hututunun Mikdâr-ı Mecmu'u

Küre-i arzın denizlerinde bulunan telgraf hututunun ne mikdâra bâliği olduğu hakkında ahiren bir istâtistik yapılmış ve 300,000 kilometreye (75,000 fersah) bâliğ olduğu anlaşılmıştır.

Victoria Nyanza (Resmi geçen nüshada sahife 2, 73)

Victoria Nyanza Afrika'nın en büyük göllerinden biridir. İbtidâ Avrupalılarca Şepik ve Grant isminde ki seyyahların (1757-1863) keşfiyatıyla ma'lûm olmuştur. Victoria Nyanza sath-ı arzdan 12,00 metre mürtefi'dir. Ba'zı mahallerinde 'umku 177 metreyi bulur. Ra'sı cenubda olmak üzere bir yük müselles şekindedir. Bu müsellesin dıl'larından her biri takriben 350 kilometredir. Şimâl ciheti hatt-ı üstüvâ tahtına tesadüf ediyor. Victoria Nyanza cesametce küre-i arz üzerinde bulunan göllerin ikincisi 'add olunabilir. Derununda meskûn pek çok adalar olup en büyüğü olan (Okarava) cezâiresine nisbeten baz'an göl de bu nâmla yâd olunur. Civarında dağlar ve tepeler vardır. Victoria Nyanza'nın sahilinde hayli hükümetler mevcûd olup şimâlde ve İngiltere'nin himayesinde bulunan (Uganda) hükümeti en meşhurdur. Victoria Nyanza civarı hatt-ı istivâ tahtında olmakla beraber ab ü hevâsı güzeldir. Uganda hükümetinin bulunduğu arazide yağmurlar eksik değildir. Etraf da'im yeşildir. Derece-i hararet 10 ile 35 arasında tehâlif eder ve vasâtîsi 21 derecedir. Victoria Nyanza İngiliz ve Almanların keşfiyatıyla ve Afrika kumpanyalarının mu'âmelat-ı ticariyesiyle kesb-i şöhret ve ehemmiyet etmiştir. Şimdi Victoria Nyanza'da Avrupa gölleri gibi muntazam vapurlar

işliyor. Sahile kadar şimendüfer inşâsı tasavvur olunuyor. Hâsılı Victoria Nyanza ve havâlisi Vasâtî Afrika'nın en mühim ve en medeniyete müs'â'id bir mahallidir. Victoria Nyanza Nil'in menba'ı olmak üzere de meşhurdur.

Mentol Kaymağı

Tıraş olduktan sonra ekseriya usturadan yüzde husûle gelen kızartı ve hararet ile her nev' fenalığa karşı bir Fransız ceride-i fennîyesi âtü'z-zikr merhemi suret-i mahsusada tavsiye ediyor. Kitre zamgı-bir kısım; Gliserin-üç kısım; İspirto-dört kısım; Mentol-dört kısım; Su-mikdâr-ı kâfi.

İbtidâ kitre zamgını çalkalayarak suda halletmeli ba'de teressüb etmek üzere iki yahud üç gün birâkmalî ba'de gliserin ve daha sonra içinde de mentol hallonularak ispirto isti'mâl olunur.

Musavver Osmalı Takvimi

Üç seneden beri izzetlü Cemil Bey Efendi tarafından tertib ve neşr olunan Osmanlı takvimi bu sene de emsâlîne fâik bir suretde tab' ve tertib olunduğu gibi Dersaadet'in ibtiya-i meşhure ve asar-ı a'tikesinden numunesini 27'nci nüshada 'arz ettiğimiz tarzda yapılmış birkaç resmi takvim ve mülâhazât-ı kaydiye için ayrıca saha'ifi hâvi olmakla beraber eyyâm ve leyâli-i mübareke, husûf, küsuf, ba'zı vukû'ât-ı tarihiye, esâmi-i hükümdaran ile tevliid ve ku'üdları sâ'atlerin tahvili, barometreler, sedâ ile ta'yin-i mesafe 'ala'im semâdan inkılab-ı hevâdan istidlâlî , mukayesat-ı cedide, 'âtîka ve tevarih müsta'mele meskukat-ı Osmaniye ve ecnebiye hakkında ma'lûmât-ı müfidesi muhtevidir. Kâri'în-i kirâma hâsseten tavsiye ederiz. Eczası 100 para, mücellidi 3 buçuk â'la mücellidi 5 kuruşdur. (s. 91-95).

2.20.4. Fennî Eğlence

Âlet-i Tebhir²¹⁵

İşte idareli bir âlet! Ne i'mâli için iktizâ eden eşyanın değeri var, ne de maharete ve emek sarfına lüzûm var. Bu âletle kâri' ve kâri'lerimiz güzel kokulu lavantalarını gâyet ince toz hâlinde olarak etrafa saçabilecekler, def-i taaffün usûlune ri'ayet edenler de istifâde edecekler. İ'mâline gelince: kaz tüyünden iki kâlem almalı uclarını bir zâviye-i kaime teşkil etmek üzere takrib etmeli ve bu tüyleri tûlen ve arzen sol

²¹⁵ Yazının görseli için bkz. EK.20

tarafındaki (şekilde görüldüğü gibi) nısfna kadar kesilerek bir rub'u çıkarılmış bir mantara geçirmeli. Âletin i'mâli bitdi. Bu tüy kalemlerden şâkûlî olanını bir lavanta şişesine daldırıp ufki kalemin ucundan üflenirse odanın içine toz hâlînde lavanta serpilir. Bu âlet lastik tüplü borulu ve bahalı lavanta serpen âletlerden iyi hizmet görür. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 96).

Terbiyeli Fareler

Köpeklerin, atların, maymunların terbiye ile 'acâ'ib birtakım hünerleri icrâ ettikleri görülmüştür. Hatta birkaç sene akdem maymunlar ve köpeklerle tiyatro oynadan bir kumpanya gelmiş idi. Fakat şimdiye kadar farelerin zekâsı söylendiği halde- tiyatro sahnelerinde icrâ-yı hüner ettikleri görülmemiş idi. Paris'de Durof isminde bir Rus'un (Favli Berjerar) tiyatrosunda birtakım hünerver fareleri teşhir eylediğini gazeteler yazmaktadırlar. Bu zât sahneye çıkarıp flüte çalmağa başlayınca etrafını bir âlay fare kuşadarak istediği hünerleri yapıyorlar ve raks ediyorlarmış. Bir ipin üstüne çıkıp mukavvadan yapılmış bir kedi kuflesinin içine doluyorlarmış. Mösyö Durof farelerini çağırınca hemen koşmakta dizlerine kollarına omuzlarına çıkmakta imişler. Mösyö Durof fareleri için bir lokomotif ile iki vagondan mürekkebi bir katar tertib etmiştir. Farelerin vagonlara dolduğunu ve trenin bu yolcuları hâmil hareket eylediğini "Nature" ceride-i fennîyesi yazıyor ve bir resimle gösteriyor. Mösyö Durof farelerin gâyet zeki ve kendilerini besleyen ve büyütenlere karşı mutî' olduklarını iddi'â etmekte imiş!

2.21. İKİNCİ CİLD – OTUZ ÜÇÜNCÜ NUMARA (R. 19 Mart 1308 / M. 31 Mart 1892)

2.21.1. Fâ'ideli Oyuncaklar

Şerbet Satan Bir Fıçı²¹⁶

Kendi kendine iş gören makinalar günden güne çoğalmaktadır. Hatta şehrimizin büyük mağazalarından birkaçı kırk para ile insan tartan veya bir paket çikolata veren makineler getirtmişlerdir. İşte enzâr-ı kârî'ne arz ettiğimiz fıçı da şerbet satıyor. Bu fıçının tertibâtı mâyi'ât tevzi' eden diğer fıçılar kadar mükemmel değilse de gâyet sadedir. Ve bu sadelik içinde istikmâli ma'müldür. Tevzi' olunacak şerbet fıçı içinde

²¹⁶ Yazının görseli için bkz. EK.21

bulunan üstüvânî bir kaba konulur ve bu kaba da “G” deliğinden dökülür. Sonra bu delik burgulu anahtarla güzelce ve hevâ girmeyecek surette kapanır. Bu kabın alt tarafında “F” musluğunu hâmil bir delik daha var. Buradan kısım kısım müsâvi derece ile şerbet akar. Bu musluk ibtidâ kapanır ve hazne tamamen doldurulunca açılır. Haznenin içinde bir de şâkûlî “E” borusu vardır. Borunun yukarı ucu haznede ve aşağı ucu ufkî bir mihver üzerinde sallanan nisf da'ire şeklinde bir “C” kabınd'âdirâ” deliğinden para atılırsa bu para “B” manivelası üzerine düşer. Bu manivela paranın sıklığıyla “C” kabını sallar. Sallantı ile içindeki şerbetden bir mikdârını ağızından “D”ye döker. Buradan ucu dışarı çıkmış kıvrık bir boru vasıtasıyla dışarı dökülür ve bardağı doldurur. “C” kabı sallanınca “E” borusunun aşağı ağızını açacağı aşikârdır. Üstüvânî şerbet haznesinin yukarısında ibtidâ hevâ yokdur. Bunun için “F” açık muslukdan dâim dökülmüyor fakat “E” borusunun aşağı ağızı açılınca buradan hevâ girer ve giren hevâ “F”den bir mikdâr şerbet akıdır ve “C” kabı tekrar doldurur kab dolunca “E” borusunun ağızını mâyi' kapadır. Hazneye hevâ da giremez olur ve “F” musluğundan akıntı kesilir. “C” kabı da dolmuş olur. Birâz boşalıb tekrar dolmak için “A”dan tekrar para atılmalı. Manivela oynâmalı “C” kabı sallanmalı. Ayn-ı hâl. Paralar fiçinin altına toplanır. Fiçinin asla kımıldanmaması lâzımdır. Her defâ'da tamamen müsâvi mikdâr şerbet almakda mümkün olamıyor. Haznenin dolu ve boş olmasına göre cereyânın sür'âtî değişiyor. Fakat alttan bir derece daha ıslahı ve bu noksânın ikmâli mümkündür. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.113).

2.22. İKİNCİ CİLD – OTUZ DÖRDÜNCÜ SAYI (R. 23 Mart 1307 / M. 4 Nisan 1891)

2.22.1. Ramazan Geceleri

Çok şükür! Bu sene de ramazan-ı mağfîret-i nişânın idrakiyle müşerref olduk. Ramazan gelince bütün â'lem-i islamiyet bir şevk ve sürur-ı müstağrak oluyor, bilhassa payi'tâht-ı saltanat-ı seniyye. İstanbul'un ramazan âlemi pek hoş geçer. Herkes gündüzleri ekseri evkâtını câmi'de Kur'an-ı Kerim dinlemek va'az ve nasihat istimâ' etmekle geçirir, ertesi gün ikindiye Fâtîh'de kılmağı tasmîm eder. İlk cum'a Sultân Eyüb'de cum'a nâmazını edâ etdiyse ikinci hafta Ayasofya'ya şitâb eder. Bu tâât-i diniye şübhesiz kalbinde bir ferah hâsıl eder. Bir nur-ı sürur uyandırır. Geceleri de her tarafda bir behcet ve sürur âsârı nümayandır. Herkes sahura kadar hoşca vakit geçirmek için bir

yer arıyor, buluyor. Her tarafda kahvehaneler açık. Mahalle içlerinde, Direklerarası Divân Yolu gibi İstanbul'un mecma'-ı nâs olan ve Ramazan eğlenceleri mebzûl bulunan mahallere uzak yerlerde bile hiç olmazsa bir kahvenin kapısına iki resim asılıyor. İçerisine bir perde kurulub Karagöz oynatılıyor. Kalabalık yerlerde ise eğlenceler daha kibaranedir. Divân Yolun'da hoşça sohbet etmek için yerler bulunuyor. Fakat Direklerrası'ndaki kalabalık orada görülmüyor. Bu sebep de tiyatroların tamamen Direklerarası'nda bulunmasıdır. Tiyatrolardan da kat'-i nazar iftardan sonra- hele bu seneki gibi ilk baharın evâiline mus'âdîf olan- ramazanın serin akşamlarında direklerarası'nda içilen bir kadeh 'ala çayın lezzetine diyecek yoktur. Bundan sonra mes'ele gidilecek yeri intihâbdadır? İki tarafa dönemeyecek kımıldanâmıyacak kadar dar bir yerde kendini mahbus etmek istemeyen ve birkaç ahabbın tatlı musahabesiyle teferruh-ı kalb ve okunan birkaç şarkının istimâ'ıyla teşnif-i azan etmeği sâ'ir eğlencelere mürecceh gören ashâb-ı keyf Kazım'ın kirâathanesine gidiyor. Tiyatroların izdihamına katlanacak olanlar mizac ve arzularına göre istediklerini intihâbda serbestdirler. İsteyenler Minakyan'ın Osmanlı tiyatrosuna: İsmi Osmanlı tiyatrosu olan, fakat oynadığı oyunlar birkaç müstesnasından kat'-ı nazar-ı 'umûmiyetle Avrupa hassaten Fransa muharririnin mahsul-ı kalemi bulunan bu tiyatronun esâs tertibinde hey'etin maksadı "tiyatroya giden halk para verib nasihat almalı" kâidesine tevfik-i harekete çalışmak olacak idi. Fakat bizim için oynanan oyunların cins ve mâhiyeti itibariyle artık bu kâ'ide mevzu'-ı bahs olamaz. Tiyatroya gitmek bir hoşça vakit geçirmek içindir de geçeriz. Minakyan efendinin müşterileri yeni oyun intizârında bulunuyorlar. Büyük küçük ilanlardaki va'adler muntazırının intizârını teşdîd ediyor, umîdlerini besliyor. Ba'zı müşkil-pesendân her sene tekrar etdikleri gibi bu sene de Osmanlı tiyatrosu oyuncularının tarz-ı tekellümlerine i'tirâz etmek istiyorlar ve hatta "bunlara Avrupa tiyatrolarında söylenen lisan her milletin lisan-ı edebisidir. Avrupa pâyi'tâhtlarından birine giden bir ecnebi memleketinin en fasihü'll-lisanını, en şirin tarz-ı tekellümünü tiyatrolarda istimâ' eder" diyenler de munzam olur. Fakat dedik ya biz tiyatroya vakit geçirmeğe gideriz. Fesahat dersi almağa değil. Bu böyle, fakat oyuncuların tuttukları meslek dâhilinde vazifelerini hüsn-ü suretde ifâ edib etmedikleri de nazar-ı dikkate çarpıyor. Minakyan Efendi'nin tiyatronun müdür-i 'umûmiyesi olmak sebebiyle oyunların suret-i icrâsında himmeti inkâr olunmazsa da zâtî vazifesinde mübâlağaya temâyül nasılsa tâbiât-ı sanâtkaranesinde yer tutmuş diyorlar. Hikmeyan

Hanım'ın vazifesine dikkâtî ve mehâreti de medh olunuyor. Fakat ara sirâ zâtına yakışmayan küçük bir hizmetçi kızı vazifesini deruhde edib kaderini tenkîs etmese. Bu kumpanyanın oyuncularından birincilik şerefini Alkisan Efendi'ye birakan bir sınıf tiyatro meraklıları hâlâ iddi'âlarında masrdırlar. İsteyenler Turniyer'in canbazhanesine: Canbazhanedeki oyuncuların ara sirâ tuhafıklarından kat'-i nazar mademüvazel Turniyerlerin maharet-i cündiyanesi at merakı olan süvarilerid de tahsin-han ediyor. Turniyer familyası İstanbul'a geledi iki üç senedir, fakat nâmus ve meharetiyle i'tibâr kazandı. Canbazhanede icrâ olunan hünerler cimnastik ve cündiliğe müte'allik olduğu ve mevzuu'yu ve elfâzı cihetiyle çocuklara te'sirden hâlî olmayan sâ'ir tiyatrolarda oynanan oyunlara benzemediği için büyük küçük 'umûmen gitmesinde- bir menfaat mutasavvur olmasa- zarar da melhûz değildir. Mes'ele hoş vakit geçirmede. İsteyenler Hasan'ın hayalhanesine: Burasını sâ'ir tiyatrolarda bir yer bulamayanların ve o akşam mutlak bir tiyatroya gitmek 'azminde ısrar gösterenlerin müraca'atgahıdır diye tavsif edenler var. Fakat oyunlarının dram, komedy ve filan gibi isimlerle tenevvü' etmesi ve arada zamâimi bulunması sebebiyle rağbet-karani de var. İsteyen kuklalara: Kuklaları medh edenler pek çokdur. Hakîkten o mini mini oyuncuların oyunun icâbı olan bütün evzâ' ve etvârı irâ'e etmeleri oynatan zâtın hayli mahâretine ihtiyac gösterir. İskelet raksı da birâz korkunç olmakla beraber mahirânedir. Kuklaları meydanda oynar Karagöz'den ve ma'hûd seyyar kuklacıların ıslah olunmuş ve sahneye çıkarılmış kuklalarından 'ibâret görece kadar kayıdsız olanlar bile ziyâ-yı elektriki ile gösterilen elvâh-ı dil-firibaneye hayran ve sana'tkârın güne gün şüküfe ve ezhâri elvân-ı tabi'yesiyle enzâr-ı temâşâyâ 'arz etmek husûsunda gösterdiği meharete tahsîn-hân oluyorlar. Avanzade Mehmed Süleyman. (Gelecek nüshalarda sâ'ir tiyatrolardan bahsederiz) (s. 126).

2.23. İKİNCİ CİLD – OTUZ BEŞİNCİ NUMARA (R. 30 Mart 1308 / M. 11 Haziran 1892)

2.23.1. Fennî Eğlence

Mum Söndüren Bir Âlet²¹⁷

Gece yatağınıza girdiğiniz vakit uyumadan evvel birâz kitâb okumak belki mu'tâdınızdır. Fakat bunu i'tiyâd edenler ekseriya mumu söndürmeden uykuya dalarlar.

²¹⁷ Yazının görseli için bkz. EK.22

Mum kâmilten yanar ve nihayetde fenâ koku da verir. Hafazanallah belki kazaen devrilir perdeyi tutuşdurur. Ta'rif edeceğimiz küçük ve i'mâli kolay bir "mum söndürecek" ile bu mahzuru def' edebilirsiniz. Bu âletin malzemesine gelince: bir ceviz kabuğu, küçük bir lastik halka, bir fırketeden i'baretdir, i'mâli de gâyet kolaydır. İbtidâ resmimizde görüldüğü gibi fırketeyi bükmelidir âteşte kızdırılmış bir demir tel ile ceviz kabuğunun uc tarafına ve kenarına yakın iki delik delmeli. Lastikin iki ucunu bu deliklere geçirib birer kibrit çöpüyle tutturulmalı. Bu vechle ceviz kabuğu derûnunda gerilmiş olan lastik halkanın arasına fırketenin baş tarafını sokmalı lastiki kıvrırmak için halkaların ucunda bulunan kibrit çöplerini birçok def'alar 'ala hâle bırakmalı. İnşası bu dereceye gelmiş olan âletimizi itmâm için ceviz kabuğunun dışarisından olmak üzere fırketeyi mumun üzerine sabit kılınız. - Fırkete iki kolu ile lastikli zenberek gibi mumu tutsun. Mumun çok yanması için fitilden aşağı ve az yanması için fitile karib bir yere konulur. Ceviz kabuğu ufki olarak durmak ve ucu hafifce muma dokunmak lâzımdır ve mumun kenarı ceviz kabuğunun kenarı seviyesine vâsıl olunca ceviz kabuğunun ucu mumun bir tarafından erimesi cihetiyle artık muma istinad edemez bu halde sağ taraftaki şekilde görüldüğü üzere ceviz kabuğu lastik halkanın i'ânesiyle ters düz ve fitillik üzerine kapanır ve mumun itfâsından sonra husûle gelen râyiha-i mazaradında bu vechle halâs olunur. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 144).

2.24. İKİNCİ CİLD – OTUZ ALTINCI NUMARA (R. 31 Mart 1308 / M. 12 Haziran 1892)

2.24.1. Hesâbi Eğlence

Efrâd-ı cem'iyetden birine söyleyiniz ki "zihninizde tasvir ve farz edeceğiniz bir 'adedi bildiğim halde o kadar guruş veririmisiniz?" evet cevabını aldığımızda öyle ise zihninizde bir âded tutunuz dersiniz. Sûret-i hâl: muhatabınıza hi'tâben zihninde tuttuğu 'adede bir misli daha zam ediniz, mecmû'a bendinde on 'ilâve ediniz şu üç kalem mecmu'unu söyleyiniz dersiniz ba'de bu 'adedin benim 'ilâve etdiğim onu çıkarınız bakiyenin de nısfını çıkarınız geriye kalan 'aded farz etdiğiniz rakamdır. Farazâ tutmuş olduğu 'aded (5) olsa buna bir misli daha 'ilâve edilecek olursa (10) eder bir on daha zam olunursa (20) eder. Bu yekûn söylendikten sonra bundan 'ilâve olunan (10) çıkarılır ve andan da tekrar nısfı tarh edilecek olursa (5) kalır ki matlûb olan 'aded de bu olmuş olur. Nesâyih-i beytiye: Ramazan nüshalarımızda Avrupa gazetelerinin

kâffesinde olduğu gibi biz de umûr -1 beytiyyeye ‘â’id Ramazan-1 Şerifde bir kısm-1 mahsus daha küşâd etdik. Bu kısımda i'mâli kolay yemekler, reçeller, kurabiye, şurub velhâsıl idare-i beytiyyede müsta'mel her şeyden mümkün olduğu kadar bahs etmeğe gayret edeceğiz. Ez-cümle Ramazan-1 mübarekde ba'de'l-iftar bâ-husûs sahur vakti yemekden sonra sigara içilir ve sonra da kemâl-i nefâsetiyle yapılmış a'lâ kurabiyeden bir iki tane alarak yenildik de ne gibi hazz-1 aver ve hele ekinde ne derecede mütelezziz olunacağı vâreste-i şik ve şübhedir. İşte bu seferlik size güzel bir badem kurabiyesi i'mâlini ta'rif edeyim: Evvela (250) gram badem alınız. Kabuklarını soyunuz kabukları gâyet ince kıyılmış bir limonun yarısı ve (250) gram şeker ile bir hevânda sahk ediniz. (60) gram yer elması nişastası ‘ilâve ediniz ve dört yumurtanın iki sarısından fazlasının teknilini birâz tuz ile terbiye ediniz, diğer iki yumurta beyazını da iyice çalkalayarak ve beyazlatıb yukarıdaki mahlût ile karıştırınız. Bir münasib bir kap yahud bir tencereyi yağlayıb tertibinizi koyunuz, ba'de harareti pek kuvvetli olmayan bir âteşde üç çârik yahud bir sâ'at kadar tabh ediniz, i'mâli bitti. Afiyet olsun! Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 158).

2.25. İKİNCİ CİLD – OTUZ SEKİZİNCİ SAYI (R. 6 Nisan 1308 / M. 18 Hazîran 1892)

2.25.1. Hesâbi Eğlenceler

Tek mi? Çift mi?

Ellerinden beherine kuruşluk olmak üzere birer miktar para alan bir kimseye hangi elinizde tek hangi elinizde çift olduğunu bilir isem mecmu'nu bana verirmisiniz? diye sual ediniz. Evet cevabını aldığınızda bervech-i zîr halledersiniz. Fakat mes'elenin halline ibtidâr etmezden mukaddem kazâyâ-yı bedihiyeden olarak bervech-i muharrer mevâdd-1 âtiyenin bilinmesi lâzım gelir.

1- İki tane tek ‘adedin hâsıl-1 zarbı tek zuhûr eder.

Farazâ: $5 \times 3 = 15$ ve $9 \times 7 = 63$ ve $21 \times 11 = 231$ gibi

2- İki tane çift ‘adedin hâsıl-1 zarbı yine çift olarak husûle gelir.

Farazâ: $4 \times 2 = 8$ ve $6 \times 4 = 24$ ve $22 \times 12 = 264$ gibi

3- Tek ‘adedin çift ‘adede ve çift ‘adedin tek ‘adede hâsıl-1 zarbı yine çift olarak husûla gelir.

Farazâ: $3 \times 2 = 6$ ve $6 \times 3 = 18$ ve $11 \times 12 = 132$ gibi

4- İki tek 'adedin mecmu'u yine çift olur.

Misâl: $5 + 3 = 8$ ve $5 + 7 = 12$ ve $21 + 11 = 32$ gibi

5- İki çift 'adedin mecmu'u yine çift zuhûr eder.

Misâl: $6 + 4 = 10$ ve $8 + 2 = 10$ ve $14 + 12 = 26$ gibi

6- Bir tek 'adedle bir çift 'adedin mecmu'u tek olur.

Misâl: $2 + 1 = 3$ ve $8 + 3 = 11$ ve $12 + 11 = 23$ ve $32 + 21 = 53$ gibi.

Bervech-i bâlâ maddeler iyice ezberlendikten sonra ehîbbânızdan birine: sağ ve sol ellerinizden birine çift, diğerine tek olmak üzere birer miktar kuruşluk para koyunuz, hangisinde tek ve hangisinde çift olduğunu bileceğim denilir. Sûret-i hall: evvela sağ elinizdeki kuruşun 'adedini (kaç kuruş olduğunu değil ha) bir çift rakamla zarb ediniz ve sol elinizdekini de kezâ herhangi bir tek 'adedle zarb ediniz ve bu iki hâsıl zarbı cem' ediniz. Eğer hâsıl cem' çift ise sağ elindeki kuruşların 'adedi tek ve sol elindeki kuruşların 'adedi çifttir. Bilâkis hâsıl cem' tek haber verilirse sağ elindeki çift ve sol elindeki tektir dersiniz.

İşte size birer misâl,

Sağ elde Sol elde

3

6

Farzedilmiş olsa

$$2 \times 3 = 6$$

$$5 \times 6 = 30$$

$$30 + 6 = 36$$

Cem' çift olduğundan sağdaki tek soldaki çifttir. Diğer bir misâl, farazâ

Sağ elde Sol elde

8

9

$$4 \times 8 = 32$$

$$7 \times 9 = 63$$

$$63+32=95$$

Hâsıl cem' tek zuhûr etdiğinden sağdaki çift soldaki tekdir. Eğer merhum hile edib de her iki elinde de tek veya çift 'aded almış ise yapmakda olduğunuz 'ameliyyâtta bi't-tâbi' "hayır" cevabı verecektir. Bu halde siz, mecmu' çift olduğuna göre her ikisi de çifttir ve tek olduğuna göre her ikisi de tekdir dersiniz.

$$\text{Farazâ: } 2 \times 2 = 4$$

$$3 \times 4 = 12$$

$$12+4 = 16 \text{ olub mecmua'da çift olduğundan ikiside çifttir.}$$

Diğer mesâ'il:

Sağ elde Sol elde

$$3 \qquad 5$$

$$2 \times 3 = 6$$

$$3 \times 5 = 15$$

$$15+6 = 21 \text{ olur ki mecmu' tek olduğundan sağ ve sol eldekiler de tekdir.}$$

Eğer muhatabınız birâz saf derûn zâtlardan biri ise 'ameliyyât-ı mezkûreyi yaptıdıktan sonra en son mecmu'u suâl ediniz söyleyeceği mikdârın çift veya tek olduğuna göre berveh-i bâlâ hangi elinde tek ve hangi elinde çift olduğunu kendiliğinizden söyledikten sonra hi'tâben - dersiniz ki farazâ sağ elinizde çift olduğunu bildiğim 'adedin kaç olduğunu da bilirim bana ne mükâfât edersiniz, ne ise bakalım düşüneyim, bulabilir miyim diyerek işbu letâif-i fennîyenin hesâbi eğlencelerindeki birinci kısımlardan biri ki (geçen nüshada bir tane yazılmış, ve gelecek nüshalarda yine yazılmak mükerrerdir) mu'âmele edilerek anında kaç olduğunu bulub söylemekle huzz'â diğer bir şevk verilir ve eğlence ile beraber fennen imrâr -ı evkât edilmiş olur. Birden dokuza kadar olan 'adedlerden aherin farz edeceği iki 'adedi bilmek? Huzzârdan birine dersiniz ki: Her biri on 'adedinden küçük olmak üzere zihninizde iki 'aded farz ile birbiri üzerine olmayarak onları yan yana gelmek üzere kâğıdınızın bir tarafına kayıd ediniz. Ve soldaki 'adedi taz'îf ediniz ve bu 'aded muzâ'afe (5) zam eyleyiniz, bu mecmu'u yine (5) ile zarb ediniz, hâsıl zarba tasvir ve farz etdiğiniz 'adedin sağ tarafdakini zam ediniz, yekûndan da (25) tarh etdiğinizde bâki

sizin iki râkam yazdığınız hâl üzere zuhûr etdi dersiniz. Misâl: Farazâ tasvir edilen ‘adedler 3 ile 2 olsa evvelce denilen madde mucebince ve şu -23- şeklinde yazılmış olacağından ber muceb-i kâi'de

$$2 \times 2 = 4$$

$$5 + 4 = 9$$

$$5 \times 9 = 45$$

$$3 + 45 = 48$$

$$48 - 25 = 23 \text{ olur}$$

Diğer misâl: Farz edilen ‘adedler (9) ile (8) olsa evvelce söylenilen adam şu vechle -89- yazar. Ba'de:

$$2 \times 8 = 16$$

$$5 + 16 = 21$$

$$5 \times 21 = 105$$

$$9 + 105 = 114$$

$$114 - 5 = 89 \text{ olur}$$

Eğer arzu edilecek olursa mes'ele daha kapalıcı olarak hâl olunabilir şöyle ki: En nihayet tarh edilen (25) ‘adedin tarh olunduğunu meydana koymayarak en sondaki mecmu'u bi'l-sual ba'de kendi tarafından (25) tarh ile onun rakamlarını söylemeli. Yani- her biri dokuzdan küçük olmak üzere iki râkam tasvir ediniz, onları yan yana yazınız, soldakini taz'if ediniz, bu ‘aded-i muza'afe (5) zam ediniz, bu mecmu'u da (5) ile zarb ediniz, hâsıl zarba sizin sağdaki râkamı ba'de'l-'ilâve mecmu'unu bana söyleyiniz demeli ve cevaben mesela (70) denilirse kendi kendinizden işbu yetmiş ‘adedinden (25) tarh edib yine karşınızdaki adama hitâben: tasvir ettiğiniz ‘adedlerin biri beş biri dördür ki yan yana yazdığınızda bu vechle-45-etdi denir. Çünkü farz edilen ‘adedler (45) ise

$$4 \times 2 = 8$$

$$8 + 5 = 13$$

$$13 \times 5 = 65$$

$$65+5=70$$

$$70-25=45 \text{ eder.}$$

Arzu edilirse bu eğlenceler gâyet neşat-engiz bir halde icrâ edilebilir. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.187-189).

2.25.2. Fennî Eğlenceler

Bir Demir Çubuğunu Kalay ile Yıldızlamak

Mücellâ bir demir çubuğunu bakır ile yıldızlamak isterseniz (azotit nahâs) mahlûluna batırınız, birâz sonra demirin gâyet ince bir bakır tabakasıyla setr olduğunu görürsünüz.

Demir Eğintisini Eritmek

Bir miktar (hâmızı kibrit) ile kendi veznnin dört misli su ile memzuc mâyi'i demir eğintisi üzerine dökecek olursanız, şiddetli bir tebhirden sonra demir eğintilerinin mahv olduğu görülür.

Bakır Eritmek

Bir parça bakır üzerine bir miktar (hâmız-ı azot) dökünüz. Bu anda bakır derhâl erir ve mahlûli güzel mavi bir renk âhz eder.

Bakır Çubuğunu Gümüşle Yıldızlamak

Mücellâ bir bakır çubuğu alınız, bunu (azotit faza) mahlûluna gats ediniz, birâz sonra, bakır çubuğunu geriye çektiğinizde üzeri, parlak ve güzel bir gümüş tabakasıyla setr olduğunu görürsünüz.

Tuhaf Bir Kaşık

Yüz elli gram (bizmut) ma'deni alınız. Bunu bir potaya vaz' edib teshin ile (cism-i mezbur kolayca erir) hall-i tamami-i gâleyanda iken üzerine dokuz dirhem kurşun ve altı dirhem kalay 'ilâve ediniz, bu halde ziyâde kaynar suda derhâl erir bir mahlût husûle gelir bu mahlûtdan 'âdi küçük birkaç tane çay kaşığı yaptırınız. Bu kaşıklardan bir tanesi ehîbbânızdan birine takdim etdiğiniz çay derûnuna konulacak olursa merkum çayı karıştırırken kaşığın birdenbire mahv olduğunu (yani eridiğini) görerek veleh hayret olur ve bir meclisde tuhaf bir eğlence olmuş olur.

Herhangi Bir Cam Parçasını Kolayca Delmek

Bir şişenin derûnuna, toz hâlinde dört gram kuzu kulağı tozu dört gram toz hâlinde kırmızı sandal ağacı ve otuz bir gram terementi ruhu vaz' ediniz. Ve şişenin ağzını bir mantar ile iyice kapayınız. Delmek istenilen herhangi bir cam parçası bu mâyi' derûnuna batırılır. Ve üzeri birâz ovalanır. Bu suretde demir kalem veyahud bir minkaş ile mahall-i mezkûr kolayca delinebilir.

İtâ'atli Sâ'at

Bir elinize bir mıknatıs parçası olarak avucunuzun içinde saklayınız ve diğer elinize de işlemekte bulunan bir sâ'at alınız, şimdi sa'âtîn itâ'atli olup olmadığını anlamak için ehîbbânımdan birinin kulağına yaklaşırdırâk sa'âtîn işlemekte bulunduğunu tasdik ettirirsiniz. Ba'de sa'âtî, mıknatıs bulunan elinize alınız, sâ'at işlemeyerek derhâl durur. Bu esnada sa'âtî bit-tekrar merkumun kulağına takrib ediniz, sa'âtîn durduğunu kemâl-i ta'acüble görür. Yine bu esnada sa'âtî diğer elinize alarak ona: " işleyiniz!" diye emir etdikden sonra bit-tekrar merkuma irâ'e etdiğinizde sa'âtîn ke'l-evvel işlemekte olduğunu görür, demek sâ'at emrinizde i'tâa't ediyor. Sebebi ise: mıknatısın, sâ'atîn hareketini ta'til etmiştir.

Anâsır-ı Erba'a

Bir parmak kalınlığında camdan ma'mûl enbûb olarak ve bir ucunu muhakkemce kapayıb buna mahsus olarak tahtadan bir sehpa yaptırınız, şimdi cam enbûbeyi yukarıya kadar olmak üzere beş müsâvi kısma taksim ediniz. Birinci kısma: (civa) ikinci kısma: (taht-ı karbonit potas) üçüncü kısma: mavi renge boyanmış (oduvi) dördüncü kısma: kırmızı renge boyanmış (terementi ruhu) koyub enbûbun kısım-ı meftûhunda bir ispirto lambası vasıtasıyla kapayarak derûnundaki cisimler birbirine karıştırılmak üzere tahrik ediniz, birâz sonra mahlûtda bir intizam görülür. Ve cisimler sıkletlerine göre bir mevki-i ahz ederler, yani en üstde ve kırmızı renkde bulunan ateşe ve mavi renkde bulunan ikinci tabakada bulunan kısım hevâya, renksiz olarak üçüncü tabakada bulunan kısım suya ve dördüncü tabakada bulunan da toprağa dal olmak üzere kıyas edilmiştir.

Gülün Rengini Değiştirmek

Bir parça kükürt alınız, onu yakınız, buharına bir gül çiçeğini arz' edecek olur iseniz derhâl rengi izâle olur. Eğer sapı bir su derûnuna gats edilirse beş-altı sâ'at sonra

yine reng-i aslisini âhz eder. Eğer bir kalvi mahlûli derûnuna batırılacak olursa kendi kırmızı rengini daha çabuk suretde âhz eder.

Bir Gümüş Parçasını Eritmek

Üç kısım güherçile bir kısım kükürt ve bir kısım talaş alarak bir hevân derûnunda iyice karıştırınız ve bu tozdan bir kısmını bir ceviz kabuğu derûnuna vaz' ediniz. Bunula beraber bir de bir gümüş yahud yuvarlanmış bakır parçası 'ilâve ediniz. Ve kabuğun içine iyice yığıldıktan sonra ateş üzerine vaz' edilir, bu esnada gümüş parçası derhâl erir ve ceviz kabuğu yalnız siyahlanmakla kalır.

Şekerin Tefehhümü

Şeker bir madde-i nebâtîyeden mütehasıl olduğundan terkiibinde su ile bir miktar karbon vardır. Eğer bir parça şekerin üzerine birâz (hamız-ı kibrit) dökülür ise kömür gibi siyahlaştığı meşhûd olur.

'Acâ'ib Elvan

'âdî su ile memlû olan bir şişe derûnuna, toz hâlînde bir miktar haşeb-i hind konulur ve dört dane bardak ihzâr olunur. Birinci bardak derûnuna 'âdî su, ikincisine sirke, üçüncüsüne potas mahlûli, dördüncüsüne yine üçüncüde olduğu gibi olub ancak onun derûnuna bir miktar şap konulur. Eğer su ile memlû olan şişeden birinci kadehe boşaltılacak olur ise mâyi' kırmızı bir renk âhz eder, ikinci kadehe dökülecek olursa birâ rengine müşâbih sarı bir renk, üçüncüsü berrak ve lâtif bir su şeklini ve dördüncüsü koyu kırmızı bir renk ahz eder.

Bir Bardak Derûnundan Alevler Çıkarmak

Bir desigram "klorat du potas" ve potas ile mümteziç "hâmız-ı klor" ve bir buçuk desigram "kükürt" alarak ihtiyatla gâyet ince toz hâlîne kalb ediniz, eğer bu mahlûtdan bir miktar alınıp, derûnunda bir miktar "hamız-ı kibrit" bulunan bardağa boşaltılacak olursa, bardak derûnundan güzel bir halde alev sütunları çıktığı görülür.

Su Üzerinde Tuhaf Bir Tecrübe

Bir geniş kab derûnunda vâki' suya bir miktar "potasyum" parçası atıldık da derhâl cism-i mezkûr su üzerinde bir taraftan diğer tarafa seyahat ederek mütea'ddid devirler

icrâ eder ve menekşe renginde parlak bir âlev ile yanar ve bâhusus bu ‘ameliyyât karanlıkda icrâ edilirse güzel bir eğlence husûle gelir.

Karanlıkda Yazı Yazan Kalem

Bir kalem derûnuna küçük bir fosfor parçası vaz' ediniz, bununla kâğıd üzerine arzu ettiğiniz yazıları yazarsınız, eğer bu yazıları karanlık bir mahalle nakil edecek olursanız yazılar parlak bir rengde âşikâr olacağı gibi hoşnûd yetinizi de celb edecek derecede güzel bir manzara husûle gelir. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 189-191).

2.25.3. Nasâyih ve İdâre-i Beytiyye

Südlâç

Beş kaşık mikdârı pirinç ve bir buçuk litre süt alınız, pirinci ılık suda yıkayınız ve aynı zamanda sütü mülayim bir âteş üzerine vaz' ediniz. Cüz'i bir miktar da tuz 'ilâve ediniz, sütün üzerinde birtakım çatlaklar husûle gelmek üzere 'alâ hale terk ediniz. Bunun için de bir sâ'at yahud bir buçuk sâ'at kifâyet eder. Ba'zı kimseler buna kullanmazdan evvel şeker korlar, bu husûs iyi olmadığı gibi med'uv olanların arzularına mümâşat ve kendilerini memnun etmek için ayrıca dönülmüş ince şeker -tabaklarda vermek daha a'lâdır.

Şeftâlî Reçeli

Miktar-ı matlûb şeftâlî alınız, kabuklarını ve derilerini soyunuz ve şeftâlîleri ikiye yahud dörde taksim ediniz ve bir leğene vaz' ediniz, 'ilâve ettiğiniz şeker litresiyle yarım bardak su düşmek üzere olunan litre kadar da meyve koymalı. İyice köpük kesb edinceye kadar kaynamağa terk ediniz meyveler bu şurubda yarım sâ'at kadar tabh olunur. Ba'de ateşden alarak tencerelere konur ve şuruba iyice bir kesâfet verilinceye değin terk edilir. Me'huzumuz olan bir kitâb buna maya maksamında mikdârda kirâz yahud vişne 'arakı 'ilâvesi tavsiyesinde bulunuyor. Mehmed Süleyman (s. 191).

2.26. İKİNCİ CİLD – KIRKINCI NUMARA (R. 13 Nisan 1308 / M. 25 Hazîran 1892)

2.26.1. Hesâbi Eğlenceler

Ehibbânızdan birine deyiniz ki: zihninizde tasvir edeceğiniz 'adedi bildiğim halde evvel 'adedin üç misli kuruş verir misiniz? "evet" cevabını aldığınızda, öyle ise:

farzettiğiniz ‘adedin üç misline yani bana verilecek olan ‘aded miktarına İhsan Efendi için de bir ‘ilâve ediniz, şimdi bu mecmu' ne oldu ise onu üçe zarb ediniz, hâsıl zarbı lütfen bana söyleyiniz ve bu hâsıl zarba da ‘aded-i mefrûz ‘ilâve ediniz, bu halde bir mecmu' husûle gelir ki bu rakam on ile taksim kabul etmez, behemehâl on ile taksim kabul etmesi için kendisinden üç ‘adedini tarh etmek lâzım gelir. Binâberin mezkûr üç tarh olundukda bâki on ile taksim kabul eder ve taksim ettiğiniz halde hâric-i kısmet farz ve tasvir ettiğiniz ‘aded olur ki söylediğiniz hâsıl zarb (48) olduğuna göre tasvir edilen ‘aded beşdir. Usûl-i Hall:

$$(1+3S)3=48$$

$$3+3S=48$$

$$3S=48-3=45$$

$S=45/3=15$ olur ve ‘aded-i mutasavvur beş olduğuna göre:

$$5 \times 3 = 15$$

$$15 + 1 = 16$$

$$16 \times 3 = 48$$

$$48 + 5 = 53$$

$$53 - 3 = 50$$

$$50 / 10 = 5 \text{ eder.}$$

Farz edilen rakam birden dokuza kadar olan müfrid ‘adedlerden ise evvel vakit en nihayetde kalan ‘adedin sağı sıfır, solu bir rakamdır ki evvel rakam ‘aded-i mefrûzdan ‘ibârettir, bu halde neticesi zâhir olur ve usûlü de şu vechle icrâ edilir. Bir ‘aded farzediniz, üç mislini ve buna bir ‘aded zam ederek hâsılın üç mislini alınız, hâsıl olan ‘adedi söyleyiniz, farâza (48) olsa bu ‘adede farzedilen rakamı ‘ilâve ediniz, hâsıl mecmu'dan üç tarh ettikten sonra ona taksim ediniz, hâric-i kısmet olan beş rakamı sizin ‘aded-i mefrûzdur. Mesela ‘aded-i mefrûz (9) olsa: $9 \times 3 = 27 + 1 = 28 \times 3 = 84 + 9 = 93 - 3 = 90 / 10 = 9$ olur. Âherin düşündüğü ‘adedi bulmak-diğer usûl-. Tasavvur ettiğiniz ‘adedi kendi nefsine zarb ediniz ve bu hâsılı hıfz ediniz ve ‘aded-i mefrûza vâhid zammiyle âtîde yine kendi nısfına zarb ediniz, bu hâsıl-ı zarbla evvelki hâsıl-ı zarb beynindeki fazlî alınız, bu fazl herhalde çift olmayıb tek bir rakamdır. Binâenaleyh bu

rakamı mümkün olduğu kadar yekdiğerine yakın olmak üzere ikiye tefrik ediniz, bunların biri büyük diğeri küçük zuhûr eder ve küçük ‘aded sizin farzettığınız ‘aded olmuş olur. Mesela farzedilen ‘aded beş olsa:

$$5 \times 5 = 25$$

$$(1+5) (1+5) = 2 \times 2 = 36$$

$36-25=11$ eder. Bu (11) i ikiye tefrik edecek olursak ‘adedin biri (6) diğeri (5) olur ki küçük (5) olduğundan farzedilen ‘aded de beş olmuş olur. Görüldüğü üzere bu sûâlîn usûl hâlînde muhatabınızdan bir ma’lûmât almağa ihtiyac mess etmeyib en nihayetde ‘aded-i mefrûzi yine kendisi bulmuş demek olduğu tezâhür etdiği gibi mes’elenin hallinde farzedilen ‘adede vâhid zam etmekden ise tarh ettirib hâsıl-ı tarhı yine kendi nefesine zarb ettirmek ve bu hâsıl-ı zarb ile evvelki hâsıl-ı zarb beynindeki fazlı alib ikiye tefrik ederek bu suretde de iki ‘adedin büyüğünü âhz edersek farzedilen ‘aded olmuş olur. Mesela ‘aded-i mefrûz yine beş olsa:

$$5 \times 5 = 25$$

$$(5-1) (5-1) = 4 \times 4 = 16$$

$25-16=9$ eder ki bu dokuz ‘adedini ikiye ayırâcak olsak biri (5) diğeri (4) olur ve büyüğü (5) olduğundan ‘aded-i mefrûz bu olur. Bu mes’elede muhatabınızdan bir ma’lûmât almağa lâzım görülmediği gibi fazla olarak diğeri bir ma’lûmât-furuşlukda da bulunulur ki o da hâsıl-ı zarblar beynindeki fazlın çift olmayıb behemehâl tek bir rakam olduğunu haber vermek mes’elesini olmakla muhatab olan kimse buralara dikkat etmelidir. İşbu usûl, vâhid zam ve tarhıyla iki şaki-i hâiz olduğu bâlâdaki izâhatdan münfehîm olub her ikisine de ta’lik eden bir iki misâl daha i’tâsı fâideden hâli değildir. Birinci şıkka misâl:

$$2 \times 2 = 4$$

$$(1+2) (1+2) = 3 \times 3 = 9$$

$$9-4=5$$

$2+3=5$ olub küçüğü (2) olduğundan ‘aded-i mefrûzda (2)dir.

Diğeri bir misâl:

$$9 \times 9 = 81$$

$$(9+1) (9+1) = 10 \times 10 = 100$$

$$100 - 81 = 19$$

19 = 10 + 9 olur ve küçüğü dokuz olduğundan 'aded-i mefrûz olmuş olur.

İkinci şıkka misâl:

$$3+3=9$$

$$(3-1) (3-1) = 2+2=4$$

$$9-4=5$$

5 = 2 + 3 olur ve büyüğü (3) olmakla a'ded-i mefrûz olur.

Diğer:

$$7 \times 7 = 49$$

$$(7-1) (7-1) = 6 \times 6 = 36$$

$$49 - 36 = 13$$

13 = 6 + 7 der ki büyüğü (7) olduğundan 'aded-i mefrûz olmuş olur.

Geçen nüshamızda münderic hesâbi eğlencelerden tek mi? Çift mi? kaidesi iyice ezberlendikten sonra bir adamın hangi elinde altın para ve hangi elinde gümüş para olduğunu bilmek mümkün olur. Bunun için farz edilen 'adedlerden bir elde tek ve bir elde çift bulunması lâzım geleceği elbetde unutulmamıştır. İşte bunun 'adedi birisine ve çift 'adedi de birine nisbet ve kıyas ederek mu'âmele yürüdülmü? Ya'ni-faraza altına tek gümüşe, çift ismi verilir ve kawai'd-i mâ'lûmesi icrâ edilirse hangi elde altın ve hangi elde gümüş olduğu meydana çıkar. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 221).

2.26.2. Fennî Eğlenceler

Yahud

Tecârüb-i Hıkemiye ve Kimyeviye

Siyah Yumurta

Bir yumurta alınız, muhteviyatını boşaltınız, derûnuna kök kurdu yahud mayıs böceği veyahud diğer böceklerden biri konulub da düz bir mahalle vaz' olunursa

yumurtanın kendi kendine yürüdüğünü görürsünüz, bu tecrübeye, böceklerin yerine birâz civa konulub ve deliği kapatılarak da icrâ olunabilir.

Ondokuzdan Bir Alarak Yirmi Yapılır mı?

Ma'lûm olduğu üzere Fransızca on dokuz şu vechle “XIX” yazılır, bu rakamların ortasında bulunan ‘adedi yani “I” harfi kaldırılacak olursa belki yirmi ‘adedi husûle gelir ve on dokuzdan bir alarak yirmi ‘adedi teşkil edilmiş olur.

Doğru Hesâb

Bir kimse uşâğı vasıtasıyla ehîbbâsından birine bir sepet derûnunda dokuz tane ördek göndermiş, kâğıdın üzerine de şu vechle yazmış: “A M. Isma'ilâvec IX canards”

Uşak yolda her nasılsa ördeklerin üçünü kaçırmış, ne yapsın? Bakınız ne vechle mürselün-ileyh doğru cevap vermiş. Fransızca cümlede dokuz rakamını meş'ar IX harflerin evveline üstâdına bir savtde bir “S” harfi getirmiş bu halde: “A M. Isma'ilâvec SIX canards” olmuş ve uşak birtakım istîzâhâtden kurtulmuştur.

Tebdil-i Elvan

Sulu hâmız-ı kibrit- zaçyağı- derûnunda bir miktar çivid hallediniz. Buna aynı miktarda bir (karbonat potas) mahlûlü ‘ilâve ediniz. Eğer bu mahlûta beyaz bir çuha parçası batırılacak olursa rengi maviye tebdil edecektir. Sarı bir çuha, bu mahlûtda yeşile; kırmızı bir çuha menekşe rengine ve lehva sıbgayla mülevven mavi kâğıd kırmızı renkle mülevven olur.

Suyun Sıçrayışı

Çukurca bir tabak derûnuna mikdâr-ı kâfi su vaz' ediniz. Üstüvâni bir kab yahud bir bardağın ağız tarafı aşâğı gelmek üzere kapatınız, bundan evvel bardağın içerisine birâz kâğıd koyub tutuşturmalı, kâğıdın yanması bitdiği anda derhâl bardağı suyun üzerine bırakmalı. Görülür ki su tabakdan bardağın derûnuna doğru derhal çıkmağa başlar.

Suyun Sathını Ziyâdar Kılmak

Bir parça iyi bir şeker parçasını (eter fosforik) ile ıslatınız. Ba'de bunu bir bardak su derûnuna atınız. Bu halde su berrak bir ziyâ ile münevver olacak ve bâhusûs gölgede

başka bir letâfet verecektir. Suyun üzerine hafifce üflenecek olursa husûle gelecek fosforlanmış temevvücat parlayacak ve lâtif bir manzara irâ'e edecektir.

Canlı Bir Kuşun Rengini Değiştirmek

Canlı bir kuşun tüylerinin rengini değiştirmek için kuşun vücudunu bervech-i zîr mahlûtun buharına 'arz etmelidir.

30 gram sönmemiş kireç

3 " milh amonyak

Bu tertib ile boyanır, vesâ'ir türlü türlü renklere farazâ köpek vesâ'ir hayvanat derilerinin renklerine tahvil için hafif ma'deni hâmızlar iânesiyle husûl-pezîr olur. Cenûbi Amerika Hindlileri papağanların vesâ'ir kuşların renklerini tebdil ve tagyir için bu usûlü isti'mâl etmekte olduklarını me'hazımız olan Fransızca bir eser rivâyet etmektedir.

Tebdil-i Renk

Kireç suyundan bir miktar âhzla turp usâresiyle üzerine boşaltılacak olursa renksiz bir mâyi' husûle gelir. Eğer bu mâyi'ye bir câme-şûy batırılacak olur ve korumak için hevâya 'arz olunursa yalnız hevânın mu'avenetiyle beyaz renkli çamaşır kırmızı birer renkle mülevven olduğu görülür. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.223)

2.27. İKİNCİ CİLD – KIRK BİRİNCİ VE KIRK İKİNCİ SAYI (R. 16 Nisan 1308 / M. 28 Hazîran 1892)

2.27.1. Yeni İcâdlar

Amerika Usûlü Meyve Düşürmek²¹⁸

Ma'lûmdur ki Amerikalıların pek iyi meyve ağaçları ve husûsen elma ağaçları yetiştirmekte muvaffakiyetleri vardır. Meyveler kemâle reside olunca bunları toplamak için Amerikalı'nın biri bir nevi' cihaz i'mâl etmiştir. Vâkı'a bir elma ağacına bir çocuk çıkarsa meyveleri kolayca kopararak yere atar; hâlbuki bunlar yere düşünce taş ve toprağa çarpar ve ezilir. Ve bu ezinti de meyvenin mufaza olunamamasına ve çabuk çürümesine sebebiyet verir. Söylediğimiz cihaz gâyet basit ve i'mâli de gâyet kolaydır. Resmimiz bu âletin mukatta'mı irâ'e etmektedir. Bu cihazın yukarı tarafında geniş bir

²¹⁸ Yazının görsel için bkz. EK. 23

huni vardır. Ve bir de üstüvânenin dâhilinde (45) derece meyilli ve münasib surette üst üste konulmuş küçük tahta levhalar vardır. Şu vechle ağaçtan toplanılan meyveler huni derûnuna atıldık da kemâl-i sühûletle meyilli levhalar üzerinden kayar ve ezilmeden ve berelenmeden yere iner. Cihazımız iki zincir vasi'tâsıyla ağacın dallarına rabt kılınmıştır. Bu da ya çinkodan yahud hafif bir âğaçtan i'mâl olunur. Mahrûti el-şekil huni ve üstüvane yekdiğerine geçme olub bir mahalden mahall-i ahere nakil olunabilir. Bu huniye yumurta bile vaz' olursa kırılmaksızın aşağıya kadar inebilir.

İ'mâli Gâyet Kolay Bir Elektrik Makinası²¹⁹

Yukarıdaki resim küçük bir elektrik makinesidir. İ'mâli gâyet kolaydır. "T" harfiyle gösterilen üstüvani cisim bir kükürt çubuğudur. Bu kükürt çubuğu gâyet ucuzdur. Her yerde bulunur. Üstüvâne hafifce ısıtıldıktan sonra bir ucuna "b" çivisi ve diğer ucuna manivela şeklinde bükülmüş (h harfiyle gösterilen) bir demir tel takılır. Nakil hizmetini görmek üzere sathına, bir tarak şekli almak üzere birkaç tane toplu iğne, 'âdi bir çivi (s) i'ânesiyle sabit kılınır. 'âdi mehr mumu bu iğneleri tutmağa kâfidir. Resimde görüldüğü üzere nakil ile kükürt üstüvanesini bir mukavva kutu üzerine vaz' ediniz. Ve büyüklerin kenarlarını cihazı tecride hizmet etmesi için mehr mumu ile soyulmalıdır. Şimdi parmaklarınızı kükürt üstüvânesi üzerine istinâd ettirerek manivelayı tedvir edecek olursanız karanlık bir mahalde cism-i naklin uçlarından küçük ve milimetrik kıvılcımlar müşâhede olunur. İşte size gâyet basit ve mükemmel bir elektrik makinası! Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 247).

2.27.2. Fennî Eğlence

Mektub Tartmak İçin

İ'mâli Kolay Bir Terazi

Hanelerimizde baz'an mektub tartmak istersiniz, terazi bulunmaz. müşkilâta mus'âdîf olursunuz, bu müşkilâtı izâle etmek için size i'mâli kolay bir terazi 'arz edeceğim, hassas olduğu gibi sadeliği de ayrıca zikre şâyandır. Suret-i i'mâline gelince: bir süpürge sapını takriben 30 santimetre tulûnda kesiniz. Süpürge sapınının 20 santimetresi su içine girmek üzere sabrelemeli ve resmimizde görüldüğü üzere derûnu su ile memlû üstavâni bir kab derûnuna vaz' etmelidir. Terazinin tablasını i'mâl etmek

²¹⁹ Yazının görseli için bkz. EK. 24

için ‘âdî bir kart döviziti ufak bir çivi vasıtasıyla sapın tepesine rabt etmeli. Terazinin i’âmali bitdi. Ancak derecelemesi kaldı, bunun için de kart dövizit i’ânesiyle husûle getirilen tabale üzerine on beş ‘uram yahud buna m’u’âdîl diğêr bir cisim vaz’ etmeli, bu halde süpürge sapı bir noktasına kadar su derûnuna batacaktır. Suyun satha temas eden yere yani sap nereye kadar batmış ise verâyayı bir kurşun kalemi ile işaret ediniz, derece-i usûlü de yetdikten sonra gramları yahud eşyayı kaldırıp tartmak istediğınız bir mektubu terazinin tabelası üzerine vaz’ ediniz. Eğêr işaret edilen nokta suyun sathının mâ-fevkinde kalırsa mektubun sıklêti on beş gramdan hafif demektir. Bilâkis şart edilen nokta su derûnunda bulunursa evvel vakit mektubun sıklêti on beş gramı mütecâviz demektir. Bu halde mektubun posta ücreti iki kuruş ve vezni on beş gram geldiğî halde bir kuruş demek olur. Arzu edildiğî t’âdirde dereceler tezyîd edilebilir. Nasıl terazimize diyecek var mı? Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 256).

2.28. İKİNCİ CİLD – KIRK ÜÇÜNCÜ SAYI (R. 23 Nisan 1308 / M. 5 Temmuz 1892)

2.28.1. Nesayih-i Müfide

Bir Kâğıd Nasıl İkiye Ayrılır?

Şübhesiz kâri'lerimizden pek çoğuş bu serlevhamızı görünce "bunun ma'nası ne olacak?" diye kendi kendilerine soracaklar. Şimdi ne olduğuşu kendilerine anlatacağım. Fakat önce birkaç söz söylemek muktezidir. Gazetede bir bend-i mahsus görürseniz, bend epeyce de uzun gazeteden bu bendi kesib hıfz etmek istersiniz. İstizâh zahmetini ihtiyâr etmeksizin bu bendi matbu' olarak saklamak arzu edersiniz. Fakat bu kesmek istediğınız bendin tam arkasına belki bendin bir kısmı isabet etmiştir. Veyahud hıfzı arzu etdiğınız bir fıkrada burada mündericdir. Bu suallerimize (evet) cevabını veriyor musunuz? Bilhassa en son suâle bir çare bulmak istiyor musunuz? Bunun çaresi kâğıdı sıhnen ikiye bölöbilmektir. Kâğıd ikiye bölününce bir mecmûa'nıza yan yana yapıştırmak gâyet kolay olur. Kâğıdı ikiye ayırmak usûlüne gelince: ikiye ayrılması matlûb olan kâğıdın bir yanı bir parça pâtıska üzerine ve diğêr tarafı da bir parça üzerine, kâğıd bu iki pâtıska parçası arasında tamamen sıkışib kalacak vechle mâyi' ve kuvvetli bir kule ile iyice yapıştırılmalıdır. Bundan sonra tamamiyle kurumak üzere bırakınız ve eski bir iskambil kâğıdını ikiye ayırır gibi pâtıska parçaları birer tarafından çekerek birbirinden ayırınız. Kâğıdın bir yanı bir parça üzerinde ve diğêr yanı da öbür

parçada kalır. Bu halde kâğıd güzelce ikiye ayrılmış olur. Bu ‘ameliyât gâyet dikkatle yapılırsa en ince kâğıdları da ikiye tefrik etmek mümkün olur. Her iki pâtıska parçasını ılık su derûnuna batırınız. Kâğıd kendi kendine ayrılır. Bunları iki sünger kâğıdı arasında kurutunuz ve bunu istediğiniz surette defterinize yapıştırınız. Bu halde bir kâğıd ikiye ayrılmış olur. Mehmed Süleyman. (s. 271).

2.28.2. Yeni İcad

Topaç²²⁰

Aşağıdaki resim yeni bir oyuncaktır, i’ mâli gâyet kolaydır. Esasen iki kanatlı ma’denî küçük bir helezôn ile neticelenmiş ve burgu gibi bükülmüş uzun bir sapdan mürekkebirdir. Bu helezôn müehhiren el ile aşağıdan yukarıya kaymak üzere bir yuvarlak vasi’tâsıyla intihâ bulmuş ve şiddetle yukarıya doğru kaldırılmışdır. Bu helezôn burgunun etrafında dönerek yüksek bir irtifâ’a kadar atılır. Helezôn tayar bir topaç hâlinde ifrâğ olunabilir. Bu cism-i tayar yere düşmek üzere (şekil 2) yukarıdan aşağıya da atılabilir şekil 3’de görüldüğü üzere sapın yukarisından dönderilerek aşağıdan yukarı atılarak da çevrilebilir. Şekil 4’de görüldüğü gibi yer üzerinde koşmak üzere de tedvir olunabilir. Mehmed Süleyman (s. 271).

2.28.3. Fennî Eğlence

Galat-ı Hiss-i Basar²²¹

Birbirine müsâvi olmak üzere beyaz bir kâğıddan üç tane şerit alınız, biri diğer ikisinin ‘arzlârının nısfî olmak üzere kesilmelidir. Kalın olan iki şeriti şekil birde görüldüğü üzere ve incisini de bunların üzerlerine ‘amûden gelmek üzere vaz’ ediniz. Bu halde ince şerit diğerlerinden uzun görünür. Bu tecrübe siyah bir kâğıd veyahud bir çuha üzerine vaz’ edilirse farkları daha ziyâde olmak üzere aşikâr olur. Eğer bu üç şeritleri şekil 2’de ve Fransızca “H” harfi şeklinde ve incesi ‘amûden mevzu’ diğer iki kalın şeritlerin ortasına mâ’ilen konulacak olursa üçü de yekdiğerlerine müsâvi olduğu halde ince şerit diğerlerinden küçük görünür. Şekil 3’de görüldüğü gibi bu üç şeritler yan yana vaz’ olunduğunda (yukarıda söylediğimiz üzere yekdiğerlerine) tamamen müsâvi olduğu görülür.

²²⁰ Yazının görseli için bkz. EK.25

²²¹ Yazının görseli için bkz. EK.26

Sebebi: Galat-ı hiss-i basar neş'et etmektedir, bu tecrübemiz icrâ edilecek olursa hoş ve eğlenceli bir vakit geçirilmiş olur.

**

*

Galat-ı hiss-i basar işte bir misâl daha! Bir kartvizit alınız. Üzerinde şeklimizde görüldüğü suretde parmaklık gibi aralıklar açınız. Uzunca bir de kâğıd alıb cedvel tahtası gibi iki kenarını birbirine muvazi ve tamamen müstakim olarak kesiniz. Bu uzun kâğıdı karton bir ucuna bir iğne ile tutturunuz. Uzun kâğıd karton aralıklarına ‘amûd tutulduğu vakit iki kenarı düz görünür. Fakat bu kâğıdı iğnenin etrafında döndürünüz. Aralıklara nisbeten uzun kâğıd temâyül etdikçe kenarları da eğrilir gibi görülür hele bu hâl şeklin sol tarafındaki eğri kâğıdda bu sûtûn aşikârdır. İşte bu da bir galat-ı hiss-i basardır. Bir cedvel alınız kenarına tatbik edib bakınız, görürsünüz ki iki kenarı dümdüzdür. Mehmed Süleyman (s. 272).

2.29. İKİNCİ CİLD- KIRK DÖRDÜNCÜ SAYI (R. 30 Nisan 1308 / M. 12 Temmuz 1892)

2.29.1. Yeni İcadlar

Kibrit Mevzi’i²²²

İngiliz icâdı olan bu küçük âlet kahvehanelerde ve lokantalarda beyhude birçok kibrit yakıp eğlenenlerin isrâfına bir dereceye kadar sed çekmek için yapılmış bir kibrit kutusudur. Âlet esasen menşûri bir kutudan ‘ibâret olub sağ taraftaki mukatta’ında görüldüğü üzere kibritler kutunun yukarı tarafında bulunur. Hâricen (I) harfiyle gösterilen bir düğme, dirsek gibi bükülmüş (b ve n) çubuğu hareket ettirir. Bunun her bir hareketi (h ve h) pistonlarından birinin aşağı vaz’iyetde iken yarık mahalline yerleşmiş olan kibriti hârice çıkartır. Bu halde kibrit masrafları bir kibrit almak için bir def’a düğmeyi çevirmeye mecbur olacaklarından tabi’i bunu zahmetli bulacaklar ve kendilerine nazar-ı dikkâtî celb etmek istemeyeceklerdir. Mehmed Süleyman (s. 287).

²²² Yazının görseli için bkz. EK.27

2.30. İKİNCİ CİLD – KIRK BEŞİNCİ SAYI (R. 7 MAYIS 1308 / M. 19 Temmuz 1892)

2.30.1. Elektirikle Teshin

Elektirikden vâsi'tâ-i teshin olmak üzere ne dereceye kadar istifâde olunabilir? Elektirikden her gün bir başka suretle istifâde olunduğu ve daha ne gibi husûsata h'âdîm edileceği düşünüldüğü sırada bu mes'elenin tedkikini de fâideden hâlî bulmayarak "Nature" ceride-i fennîyesi bir makale neşr eylemiştir. Biz de makalenin cûz'-i tebdil ile enzâr-ı kârain-i kirâma 'arzını münâsib gördük: İdare cihetini mütâla'aya alarak bir hanenin veya bir da'irenin 'umûmen elektirikle teshin arzusunda bulunmak muvaffak-ı maslahat olamaz. Çünkü 'âdî kömür ve ma'den kömürü gibi mevâdd-ı muhterik ile husûle getirilen hararet için edilen masraftan elektirik ile hâsıl edilecek hararete olacak masraf pek ziyâdedir. Fakat "teshin-i elektiriki"nin fiyatça gâlîliği her vakit vasi'tâ-i teshin olarak bu usûle müraca't edilmesine bir mâni' de değildir. Çünkü hararetin bu sûret-i istihsâlinde başka menfa'atler vardır. Cereyan-ı elektriki ile husûle getirilen hararetin kemâl-i suhûletle mikdârı, dercesi istenildiği anda ve istenildiği suretde tahvil ve tanzim olunabilir. Hararet teshin olunacak da'irenin arzu olunduğu noktasına da sevk edilebilir. "Hararet-i elektrikiye"nin ne isisi ve dumanı var ne kokusu var ne de külü ve tozu var. Elektirikle husûle getirilen hararetin işte şu hasâis-i fâide-bahşâsı birçok âhvalde isti'mâlini kabul etdirebilir. Mesela Amerika'da bu sene kış mevsiminde elektirikle hareket eden tramvayların ekseri kuvve-i mehrekeyi istihsâl için mecrâlar vasi'tâsıyla gelen cereyanla teshin edilmiştir. Amerika şehirlerinin birinde çamaşır ve esvâb ütölemek üzere bir mahall-i mahsus tertib edilmiş ve burada ütüler bir menba'-ı elektirikiden gelen cereyan vasi'tâsıyla suret-i dâimede teshin edilmekte bulunmuştur. Cereyan ütülere kolayca eğilib bükülür nakillerle geldiğinden bu suretle ısıtılmış olan ütü dâima aynı derece-i harareti muhafaza eder ve devamlı ve bir nesakda güzelce iş görür. Elektiriğe bir vasi'tâ-i teshin hizmeti gördürüldüğü yalnız Amerika'da değildir Avrupa'da da bir şey ısıtmak, yemek pişirmek için elektirikden istifâde cihetleri gösterilmektedir. Elektirik terkiyatını göstermek üzere (Kristal Palas)da tertib olunan sergide elektirikle ısınır ütüler, saç burmak için maşalar, elektirik mangalları, tencereleri, ocakları görülmüş ve görenleri mütehayyir birâkmıştır. Ocağın veya tencerenin altına bakırdan dolambaçlı bir suretde bükülmüş, tertib olunmuş olan tellerle cereyan gelir ve kabı içindekini pişirecek derecede teshin eder. Cereyanı istenilen

suretde tanzim etmek ve yemeğin pişmesi için iktizâ eden derece-i harareti istihsâl eylemek için ayrıca tertibât da vardır. Kuvve-i elektirikiyenin umur-ı beytiyede kullanılması mes'alesi hemen kemâli bulmak derecelerindedir. İngiliz 'ulemasından Ayerton bu sene nisan-ı efrencinin sekizinde 'akd-ı ictimâ' eden cem'iyet-i i'lmiyede elektirik kuvvetinin tevzi'ini ticaret nokta-i nazarından tedkik eylemiştir Ayerton yemeklerin tabhı için iktizâ eden elektirik kuvvetine da'ir ba'zı tecâribde bulunmuşdur. Bu zâtın tecârübüne nazaran tabh husûsunda elektirik isti'mâli zannolunduğu dercede masrafı muceb olmayacaktır. Kömürle istihsâl olunan hararet- ikisinin derecesi bir olmak üzere- elektirikle hâsıl edilen hararetden daha az masrafla vücuda gelir. İlkin kömür hararetinin tabhda pek az bir kısmı istihlak edilmektedir. Elektirikle husûle getirilen hararetin hüsn-ü suretde ve hemen tamamen isti'mâli kâbil olması gâli olan fiyatını hayliden hayliye tehvin eylemektedir. Bu nokta-i istifâde gazla yemek pişirmek usûlünde de bir dereceye kadar görülmüş idi. Fakat gaz usûlünde gazın ihtirâkı ve ihtirâkıdan hâsıl olan mevâd gibi birtakım mahâzîr de var idi. Hülâsa teshin-i elektiriki bunca fevâid ile beraber-mahzâ fiyatının birâz ziyâdeliğini sebep tutarak- kabul etmemek muvaffak-ı akıl ve hikmet olamaz. Elektirikle teshinin birçok husûsatda başka bir vasi'tâ-i teshinle husûlu gayr-i mümkün fevâidi bulunduğundan imkân derecesinde hevâyc-i beşeriyede kariben isti'mâline başlanılacağı ma'mûl-i kavî tahmindendir. Birkaç seneye kadar kibar 'a'ilelerin oldukça mükellef döşenmiş meskenlerinde kuvve-i elektirikiyenin ifâ edebileceği bin türlü hizmet-i beytiye için birçok da cereyan-ı elektiriki nakilleri meşhud olacaktır. Kışın elektirik odaları ve yatakları teshin edecek, yazın cereyan-ı hevâ makinelerini tahrik ederek dâim hevânın tecdidine ve serinliğine h'âdîm olacak. Yüz yıkamak için, traş olmak için hemen su ısıtacak tuvâlet masanın başında bir ânda mâdâmelerin saç maşalarını kızdırâcak, matbahda, kilerde de bin türlü küçük büyük hizmet görecek, bıçak bilemek için çarh çevirecek. Kahve öğütmek için değirmen döndürecek. Yumurta çalkalayacak. Lezzetli yemekler pişirecek. Merdivenlerde âlet-i su'ûdi tahrik ederek yukarı çıkmak isteyenleri zahmetsizce sür'atle çıkaracak. Pek yakın bir zamanda âlem-i medeniyetin sûr-ı muhtelifi ile pek çok havâycine ve umûruna h'âdîm edeceği elektirik "güzel bir vasi'tâ-i teshin" de olacaktır. Mehmed Süleyman (s. 290).

2.30.2. Tazyîk-i Havâ Tecrübesi

Fransa hükümet-ı tabi'îye erbâbından biri tazyîk-i havâ-yi nesimiye göstermek için eğlenceli ve istifâdeli bir tecrübe yapmıştır. 10, 14 santimetre kutrunun bir şişe balon içine birâz su ve birkaç küçük sabun kırıntısı koyarak bir iki dakika çalkalamış ve balonun içini köpükle doldurmuş. Bu içi köpük dolu balonu bir muhalliyetü'l-hevâ fânusu içine konulub hevâsı tahliye olunur. Fânusun içinde hevâ tahallul ve binâenaleyh tazyiki tenâkus eder. Fakat köpük ne olur? Köpüğün mâyi' ince bir zar içinde mecûs hevâ kısımlarından teşkil ettiği ma'lûmdur. Köpükteki hevânın kuvve-i inbisâtiyesi hâricde bulunan hevânın tahliyesiyle tezâyid eder ve fânusdan hevâ çekildikçe kabarcıkların hacmi de tevessü' eder. Köpük balonun ağzından dışarı yılan gibi çıkar. Ve fanus- küçük ise- doldurur. Bu tecrübe-i hikemiye dâim-i muvaffakiyet-pezîr olur. Fakat tecrübe güzelce icrâ olunabilmek için köpüğü teşkil eden habbeler pek o kadar küçük olmamalı. Bunun için ibtidâ emirde şişeyi haddinden ziyâde çalkalamamak ve şişenin dibinde kalan suyu dökmek lâzımdır. Bu tecrübe vaktiyle köpüğün suret-i teşkilini kolayca tedkik etmek maksadıyla erbâb-ı fennden Mösyö Plato tarafından icrâ edilmiş idi. Bu hikmeti-şinas köpükde üç habbenin 120 derecelik zâviye teşkil ederek bir kenarda birleştiklerini gösteren kanunu bu tedkik sayesinde bulmuştur. Mehmed Süleyman (s. 293).

2.30.3. Fennî Eğlence

Elektirik Tecrübesi²²³

Geçen nüshalarımızın birinde ve yeni icâdlar serlevhası tahtında gâyet ucuz ve tecrübesi kolay bir elektirik makinesi 'arz etmiş idik. Şimdide icrâsı kolay bir elektirik tecrübesi 'arz edeceğiz. Temiz ve yeni bir kâğıd alınız, tûlu takriben 25 santimetre olsun, kâğıdın iki taraf ucunu bir ânda mütesâviyen ateşde (mangal, soba vesâ'ir) teshin ediniz ve der-'akab müstevi ve mücellâ bir sath üzerine faraza bir konsol yahud masa üzerine koyunuz, elinizle -avucunuzla- kapayarak veyahud bir çuha parçasıyla on on beş def'a kadar kâğıdın üzerinde gezdiriniz. Yani kâğıdın üstünü ovunuz. Şimdi bu kâğıdı resmimizde görüldüğü vechle bir elinizle konsolun yahud masanın üzerinden kaldırdıktan sonra diğer elinizle de kâğıdın üstüne dokununuz. Bu esnada bir çıtırdıyı müte'âkib elektirik makinelerinde görüldüğü gibi bir şu'lenin zuhûru müşâhede olunur.

²²³ Yazının görseli için bkz. EK.28

Fakat bu tecrübe bir karanlık mahalde icrâ edilmelidir. Esbâb: Mâ'lum olduğu üzere ba'zı cisimler (kehrübâ, reçine vesâ'ire) delik olunduğu vakit elektirik husûle gelir. Ve mukeddemâ elektirik mevcûd zannedilen cisimler gâyet mahdûd 'add olunurken tedkikât-ı hâzıranın yardımıyla bu günkü günde kâffe-i ecsâmda elektirgin vücud-ı tahakkuk ederek kabul edilmiştir. Bu sebebden delik ile kâğıdda dahi elektirik husûle gelerek marû'l-zikr ş'u'lenin zuhûruna bâ'is olmuştur. Mehmed Süleyman (s. 304).

2.31. İKİNCİ CİLD – KIRK ALTINCI SAYI (R. 14 Mayıs 1308 / M. 26 Temmuz 1892)

2.31.1. Güneş ile Resim Yapılır mı?

Evet! Bakınız nasıl? Bundan evvel ressam olmaksızın hanelerinizdeki mumlar üzerine birtakım resimler yapmak usûlünü ta'rif etmiş gerek bu ve gerek diğer eğlencelerimizi kara'ine rağbet buyuran kâri'lerimizin ekserisi tarafından sıhhatını mü'ebbed ifâdât almış idim. Bu sefer de size meyveler üzerine ressam olmaksızın ve hiçbir âlet ve edevâta lüzûm görülmeksizin resim yapmak usûlünü ta'rif edeceğim. İster resim ister yazı! Her türlü şey! Arzu ettiğiniz bir yazıyı yahud bir resmi alınız, etrafı ve derûnunu kesiniz, bunu henüz kemâle reside olmamış bir meyve üzerine yapıştırınız. Resmin intihâbı size aittir. Farazâ: bir horoz, bir ördek resmi. Yahud sevgili kanaryanızın resmini yapmak istiyorsunuz, pekâla bu da olur. Bunun için bâlâda 'arz ettiğim üzere kâğıd üzerine arzu edilen şeyin resmi yapılır. Bunu bir meyve üzerine yapıştırır ve 'âli halle birkaç gün harâret-i şemse ma'ruz olarak bırakırsınız, müddet-i mezkûrenin hitâmında horozun, ördeğin yahud kanaryanın kaçmak hâtırına bile gelmediği halde sâkitâne meyve üzerinde durduğunu görürsünüz. İşte fotoğrafiya usûlü fikirlere ibtidâ telkin eden şey bu 'alâmet-i tâbî'yye olmuştur. Mehmed Süleyman (s. 319).

2.31.2. Yeni İcadlar

Limon Sıkan²²⁴

Resmimizde görülen âlet limonu sıkıp suyunu çıkarmak için kullanılır. Bir limonun ortasından kesilib de nısfı alınarak bu âletin iki kısıpı arasına sıkıştırılır ve sapları avuc içinde hafifce nazik olunursa limonun usâresi derhâl seyelâna başlar. Usâre

²²⁴ Yazının görseli için bkz. EK.29

cem' olunacak kabın üstüne bir süzgeç 'ilâve olunursa, limonun suyu aktığı sürede çekirdekleri süzgeçde kalır. Bu âlet ile böylece bir limonun teknil usâresi âhz olunabilir. Hem de meşrubata yemeklere istenilen kararda lezzet verilir. Çünkü limon taziyik olunduğu esnada usâre damla damla akacağından, ne kadar konulmak istenilirse o kadar 'ilâvesi kolaydır. Mehmed Süleyman (s. 319).

2.31.3. Fennî Eğlence

Aynada Karagöz Oynar mı?²²⁵

Ne derece olursa olsun bir zâviye teşkil etmek üzere asılmış bir âynanın karşısına üzeri örtülü bir masa konulur. Masanın altına da Karagözü oynatacak kimse gizlenir. Karagöz bildiğimiz kâfi uzunlukda ince değnekler ucuna takılır bunları resmimizde görülen şekilde açılmış olan delik vasi'tâsiyle sahnenin altını teşkil eden tahtaya doğru geçirmeli. Bu açıklık Karagözün oynatılması için lâzımdır. Ve bu sahneyi teşkil eden kısmın arka ve ön tarafları ağaç parçası veyahud çivi vasıtasıyla yekdiğerine nisbet edilir. Sahnenin ön kısmı mukavvadan yapılır. Ve mukavvanın aşağı kısmı bükülerek Karagözün ayakda oynâması için bir döşeme teşkil edilir. Karagözün aynada güzelce nümayan olması için sahnenin meyli tamamen aynanın meyline müsâvi olmalıdır. Bu vechle hareket olunursa Karagözler tamamen ve sahihan aynada görülür. Seyirciler ayna karşısında bulunacaktır. Esbâbı: Hikmet-i tabi'îyyenin ziyâ-bahşı okuyanlarca mâ'lum olduğu üzere ziyânın aksinden başka bir şey değildir. Şeklimizin sol tarafında görülen lambaya âkise hizmetini görmek üzere berrak bir cism konulması lâzımdır. Mehmed Süleyman (s. 320).

2.32. İKİNCİ CİLD – KIRK YEDİNCİ SAYI (R. 21 Mayıs 1308 / M. 2 Ağustos 1892)

2.32.1. Japonya Tulumbacıları

Japonya'da ecnebilerin câlib-i hayreti olan bir şey de harikin kesret-i vukû'dur. Kışın (yedi) de bir gecede kırk elli harikin vukû'u n'âdir değildir. Çünkü Japonya haneleri yağlı kâğıd gibi yanar. Bir harik vukû'unda memur-ı mahsus gâyet yüksek bir kalenin zîrvesine mevzû' büyük bir çanı çalmağa başlar. Çanın çalınması harikin itfâsına kadar imtidâd eder. Bu işareti müte'âkib tulumbacılar (ki bunlar alelâde dolanarak

²²⁵ Yazının görseli için bkz. EK.30

dülgerlik ve rençberlik ile meşguldürler) tulumbacı elbisesini giyerler. Ve ayaklarına (varacı) tâ'bir olunan hasırdan ayakkablarını geçirirler ve ellerine takriben iki metre tûlunda ucu demirli ve yanan yerleri yıkamağa yardım eder bir değnek alırlar. Henüz harik mahalline gitmeden evvel zevceleri kendilerine bir bardak su içirirler ve boyunlarına kendilerini kaza ve beladan muhafaza edeceği kuvvet ve cesaretlerini tezyid eyleyeceği i'tikâdında buldukları bir nüshayı takarlar. Yangına giderken her tulumbacı zevcesinden kendilerince husûl-i muvaffakiyete medâr bilinen küçük bir kasatura alır. Tulumbacılar alelâde büyük bir sokak köşesinde ictimâ' ederler. Mükellef ve resmilerle müzeyyen üniformayı lâbis olan tulumbacı başı tulumbanın hazırlanmasını emreder ve yeşil bambudan mâ'mul büyük merdiven tulumbacıların en kuvvetlisine tevdi' edilir. Tulumbacılar yüzbaşısı bu esnada elinde bir (matuy) yani bir bayrağı hâmilidir. Bu bayrak tulumbacı efrâdını bir mahalle toplamak için isti'mâl edilir. Bayrak, kâğıd parçalarının yekdiğerine yapışmasından mürekkebe ve ziyâde sert bir âğacdan mâ'mul bir kancanın bir ucuna doğru bükülerek husûle getirilmiş bir şeydir. Mezkûr bayrak yangın yerine dikilir ve bunu dikmeden evvel tulumbacı yüzbaşısı sağa ve sola haykirâarak sallar. Her tulumba alayı takriben iki yüz kişiden mürekkebe olub gürültü ve patırtı ile yangına koşarlar. Bu gürültü tekmiil şehri kaplar. Yangına giderken iki tulumba alayı tesadüf ettiklerinde (matuy-bayrak) larını mütekâbilen tahrik ederek birbirilerini "kemal-i adâb ve nezaketle" selamlarlar. Yangına vâsıl olunca tulumbacıbaşı adamlarının nısfını hanenin damına çıkarır ve onlara haneyi yıkmalarını emr verir. Tulumbacılar haneden mütebaki mevâdı dahi aşağıya atarlar. Ba'zı kere bunlar yangın alevleriyle muhât kalacak kadar bir eser-i cesaret gösterirler. Japonyalıların bu cesareti gösteren bir darb-ı mesel vardır: Muharibler meydan-ı muharebede olurlar. Tulumbacılar ateşler içinde ve korkak kimseler de hanelerinde beyaz döşek üzerinde vefât ederler. Tulumbacıların bu derece gayretle beraber vukû' bulan harikler Japonya'ya büyük hasâr irâs ediyor. Çünkü Japonya haneleri kâmilen ahşap olarak inşâ olunur. Eğer bir yerin tulumbacıları diğeri bir mahallede vukû' bulan yangına gidib söndürmeğe muvaffak olurlarsa bu hâl yangın çıkan mahallenin tulumbacıları için bir züldür. Bundan dolayı ba'zen 'arbede zuhûr eder. Tulumbacılar bu gayret-i sa'ikasıyla ateş içine atıldıkları n'âdîr değildir. Yangını söndürmek şerefini ihrâz edebilmek için tulumbacılar arasında ekseriya mücadeleler olur. Bunu men' için polis bile güçlük çeker. Yangınlar ekseriyâ vahim kazaları müntic olur. Damlardan

düşen kiremitler yıkılan sütunlarla pek çok kimseler mecrûh olur. Bir yerde yangın zuhûra geldimi cankurtaran kurtaranadır. Delikanlılar, kadınlar, çocuklar, ihtiyarları kurtarırlar. Ve alelacele eşya ve cevâhiri kaldırırılar. Pek çok insan için hanelerinin yanması harab ve sefâleti muceb olur. Japonya'da eshâm-ı vesâireyi bankalara teslim edib saklatmak âdet değildir. Para ve mücevherât hane içinde rastgele bir yere konmuştur. Bu sebebden en zengin bir âdam yangın verdiği gün en fakir bir âdam olur kalır. Japonya'da yangınların rezele için nehib ve garete bir vesile olduğu da bi't-tabi anlaşılır. Mukaddemâ başlarında 'alâmet-i mahsusa ve ellerinde kılıc bulunan birtakım hizmetkâran yangının etrafında dolaşarak hırsızları def' ve teb'id ederlerdi. Ve bunlardan ba'zılarının ellerinde içi me'kûlat dolu sepetler bulunur ve bunlar o esnada aç ve bi-ilâc bulunanlara imdâd ve mu'avenet ederler. Bir mahalle yanarsa melce'siz kalan bi-çâregân için alelacele bir hane inşâ olunur. Fakat şimdi tulumbacılar meyânında vukû' bulan mücadeleler evvelkine nisbeten n'âdîrdir. Çünkü Japonya'da medeniyet terakkî etmektedir. (Yedo) perefesi(?) hanelerin kârgir olarak inşâ edilmesini mecburiyet tahtında bulundurmaktadır. Şimdi (Yedo) itfâiye alayında bir buhârlı tulumba vardır. Mehmed Süleyman (s. 329).

2.33. İKİNCİ CİLD – KIRK SEKİZİNCİ SAYI (R. 28 Mayıs 1308 / M. 9 Ağustos 1892)

2.33.1. Mevâdd-ı Bahriye

İki Kıt'ada İnşâ Olunan Gemiler

Amerika'da vaki' (Michigan) gölünde yani sâhil-i bahrden hayli uzak bir yerde, seyr-ü sefer için bir posta vapuru inşâ olunmuştur. (Mafkonav) nâmıyla tevsim edilen bu vapur Michigan'dan Newyork'a kadar göller ve bir kanal vasi'tâsıyla getirilecektir. Bu vapurun sefâin-i sâireye rüchanı iki kıt'ada olarak inşâ olunmasıdır. Bu kıt'alar ayrı ayrı olarak deryaya tenzil edilmiş ve böylece yine iki parça olarak (Montreal)a kadar getirilmiştir. Burada iki parçası birleştirilerek sefine ikmâl olunmuş ve Newyork'a kadar bu süratle yoluna devam etmiştir. Bu sefine 3,578 tonilatlık olup 87 metre tûlunda ve 12,50 metre arzında ve irtifâ'ı 7,80 metredir. Tekne tamamen çelikten inşâ olunmuştur. Makinesinde çelikden iki kazgan vardır ki bunlar on bir kilogram tazyike mütehammildir. Civadaraları (seren) kâmilen çelikten olup bundan başka sefinenin âlet ve edevât-ı müteferri'asi ise en son usûlde ve ırgadı ve dümeni buhar ile müteharriktir.

Buhar makinaları sefinenin arka kısmında bulunub çarhı dakikada (70) devir icrâ eder. Kısm-ı diğeri küçük romörkörler vasi'tâsiyle çekilmiştir. Bunlar (Ontario) gölünü ve (Welland) kanalının kırk üç (akloz)[1]unu on bir günde mürûr etmiştir. Evvelce arz ettiğimiz üzere bu kısımlar (Montreal) a müvasâletinde birleştirilmiştir. (Fevaaniast) tesmiye olunan diğeri bir vapur yine bu usûlde inşâ olunmuştur. Bu iki parça olarak inşâ olunan sefâinin ne gibi ahvalde muhassenatı ve fâidesi görülür? Bu sefinelerin iki parça olarak yapılması (Ontario) ve (Erie) gölleri sahilinde kâin tersanelerin büyük vapurlar inşâsına muvaffak olunması içindir. El-hâsıl şimâlî Amerika'nın dâhili büyük göllerinde seyr-ü sefâin günden güne ehemmiyet kesb etmektedir. Bu gölleri birbiriyle birleştirmek için birçok kanallar hafr edilmiş olup bunlar sayesinde gemiler vasıtasıyla bütün civâr-ı havâlinin hâsılatı (St. Lawrence) baharına kadar getirmek mümkün olur. Fakat bu iltisâk kanalları derin açılmış olmak ve (akloz)ları da cesim bulunmağla beraber yine büyük gemilerin sühûletle mürûruna gayr-i kâfidir. (Ontario) ve (Erie) gölleri sahilinde müesses tersaneler bu mahzurdan nâşî ancak vasat derece cesâmet gemiler inşâsı mecburiyetinde idiler. Bu mahzurun def'i-i çaresini bulmak için Michigan'da bulunan Mösyö Vahleruvest Bay Sini kumpanyası iki kıt'ada olarak büyük gemiler inşâsını tasvir etmiştir. Bu gemiler (Erie) ve (Ontario) göllerini (Colborne) limanına birleştiren (Welland) kanalı medhâlinde ikiye ayrılarak (Montreal) doklarında [cesim havuz] tekrar birleştirilir. Ma'lûmdur ki (Montreal)in yukarı tarafına doğru (St. Lawrence) bahri büyük gemilerin seyrine müsaidir. Şurasını da 'ilâve edelim ki bu suretle ikiye ayrılan gemiler Fransa'da da yapılmıştır. " Chalon-sur-Saône" da bulunan (aklozlar) büyük kıt'ada olan vapurların mürûruna müs'â'id olmayacak kadar küçüktür. Bu sebepten (Kruzo) inşâat-ı bahriye kumpanyası (Rhone) nehrinde seyredecek sefâini iki kıt'aya münkasım olacak surette inşâ etmektedir. Bu kıt'alar ayrı ayrı (Chalon-sur-Saône) (akloz)larından geçer ve sonra birleştirilerek livne getirilir. Mehmed Süleyman (s. 346)

[1] Kanallarda çifte kapılı sedlere (akloz) derler.

2.34. İKİNCİ CİLD – KIRK DOKUZUNCU SAYI (R. 4 Hazîran 1308 / M. 16 Ağustos 1892)

2.34.1. Uçan Kelebek²²⁶

Ağzı geniş bir şişe tedârik ediniz. Ortası oyuk bir mantar ile ağzını kapayınız. Bu oyuk mahalden çinko veyahud şişeden bir huninin oluşunu geçiriniz. Şişenin boğazı ile mantarın ve mantar ile huninin boğazı aralarına hevâ nüfuz etmeyecek derecede mühür-mumi ile güzelce kapayınız. Şimdi şişenin nısfını su ile imlâ edib, derûnunda (attarlara varıncaya kadar her yerde bulunabilen) selh? suyunu terkib edin sâni karbonat soda ile “hamız-ı tartarik” atınız. Birâz sonra şiddetli bir fevârânı müte'âkib mâyi'n derûnunda tedricen husûle gelen “hamız-ı karbon” gazı huninin boğazından çıkarak kurtulur. Bu esnada huni derûnuna mürûr ağacı özünden veyahud mantardan ma'mûl iki üç tane (top) kürecik vaz' edecek olursanız bir taraftan çıkmakta bulunan hamız-ı karbondur kürelerinin, huninin menfezini kapamakla evvelki kadar çıkamaz. Ve hamız-ı karbon mikdâr-ı kifayede husûle gelmedikçe mürûr özünden yapılan topları yerinden hareket ettiremez. Bilâkis bu vechle halâs olacak olursa hamız-ı karbon mürurdan kürecikleri bir miktar yerlerinden oynatarak yukarı kaldırıp bi't-tekrar menfezine indirir. İşte elektrik tecrübelerinden birinde kezâ mürûr özünden yapılmış küreler cezb ve def olunarak bir fanus derûnunda aşağı ve yukarı çıkıp nasıl iniyorlar ise burada da hamız-ı karbonu gazıyla vukû' bulur demek olur. Bu ‘alâmet-i garibenin esbâbı anlaşıldıktan sonra gâyet tuhaf bir ekle husûl getirilir. Bu da mürûr veyahud mantar kürelerini bir kelebek şeklinde sigara kâğıdından kanad ve ayaklar yapılarak üzerlerine yapıştırılır ve bunlar güzelce telvin edilecek olursa bir bağçe derûnunda canlı bir kelebek uçarak bir çiçek üzerine konmak istediği gibi bezm-i sîn'i ve cansız kelebek de huninin üzerinde aşağı ve yukarı tayerân ederek dans eder. Mehmed Süleyman (s. 368).

2.35. İKİNCİ CİLD – ELLİNCİ SAYI (R. 11 Hazîran 1308 / M. 23 Ağustos 1892)

2.35.1. Mauritius Adasında Zuhûra Gelen Fırtına

Geçen nisanın yirmi dokuzunda bahr-i muhit Hindi'de kâin Mascarene cezayir-i müctemi'asından (Mauritus) adasında fevka'l-âde şiddetli bir fırtına zuhûra gelmiş ve (70000) nüfusu şâmil olan ve adanın merkez-i idaresi bulunan (Port-Louis) şehrinin üçde birini kâmilten harab etmiştir. Bu vak'adan birkaç gün akdem adanın şimâlinde

²²⁶ Yazının görseli için bkz. EK.31

birtakım ahvâl vukû'u geldiği müşâhedât-ı cevviyeden münfehim olurdu. Fakat rüzgâr Port-Louis'nin şimâl-i şarkiyesinde vezân olduğu halde şehri tehdid eden bu felaketin vukû' me'mûl değil idi. Filhakika Mauritius adasında vukû'a gelen kasırgaların hemen kâffesi cenub-ı şarki rüzgarıyla başlamış idi. Bundan başka fırtınalar burada dâimâ nısf-ı küre-i cenûbînin sıcak zamanlarında yani kânun-ı evvel ile mart beyninde zuhûra gelir. Mauritius adasında dehşetli fırtınalar tarih-i vukû'u olan 1756 tarihinden beri kânun-ı evvel ibtidâsıyla nisanın on ikisi beyninde bunun kadar müdhiş bir fırtına vukû'a gelmemiştir. Nisanın 29 ncu günü sabahleyin henüz bu tehlikeye da'ir bir eser müşâhede olunmuyordu. Fakat alafranga sâ'at on birden sonra barometre mucceb-i havf ve telaş bir suretde tenzile başladı. Aynı zamanda rüzgâr fırtına hâlline inkılâb ile kesb-i şiddet eyledi. Bu fırtınanın ansızın zuhûru, sür'âtî ve birkaç sâ'at zarfında uğradığı tahvilat bu civar müşâhadet cevviyesinde emsâlî nâ-mesbûk bir keyfiyettir. Öğleye doğru barometrenin tenzili devam ettiğinden ve rüzgârın istikameti de yine şimâl-i şarki cihetinde (poyraz) sabit kaldığından kasırganın merkezi adaya doğru takrib ettiğinde şübhe kalmamış idi. Te'essüf olunur ki kuvvetli bir sağnak telgraf tellerini koparmış olduğundan rasadhaneden bir haber almak mümkün olamamıştır. Sâ'at birde rüzgâr saniyede (43) metre sür'atle vezân olurdu. Sâ'at ikide yani kasırganın merkezi şehirden geçtiği sırada barometre (710,9) milimetreye tenzil etmiş ve öğleden beri (27) milimetre alçalmış idi. Tazyik-i cevviyenin bu dereceye tenzili bu ana kadar Port-Louis şehrinde asla müşâhede olunmamıştır. Kasırganın merkezi geçtikden sonra rüzgâr birdenbire batı kara ile tebdili istikâmet etmiş ve bu h'âdîse-i cevviye en ziyâde bu halde şiddetini arttırmıştır. Sâ'at üç buçuğa doğru garb-ı cenûbî cihetinden garib garib bir uğultu işitilmeğe başlayıp birdenbire görülmemiş derecede şiddetli bir rüzgâr şehrin garb tarafından geçerek, güzergahına tesadüf eden binâları dûçar-ı inhidâm ve harab eyledi. Sâ'at üçü (47) dakika geçerken rüzgâr bir saniyede (54) metre bir sür'at-i müdhişe ile esiyordu. Şehrin sekencesinden birçoğu her tarafda yıkılan binâların ve hanelerin enkazı altında kaldı. Akşamın sâ'at beşinden sonra rüzgâr kesb-i sükûnet etmeğe başladı. Ancak bu sırada felaketzedelere imdâd olunabildi. Felaketin ve hasarın derecesi anlaşıldı. Takriben (1500) kişi fevt olmuştur. Ve (3000) kişi mecruh düşmüştür. (2500) adam melce'siz sefâletde kalmıştır. Limanda bulunan yedi sefine ile yirmi iki yelken fırtınanın kuvve-i tahribiyesinden az çok müte'esir olmuş ve birkaç gark olmuştur. Cezîrenin derûnunda bulunan vâsi' şeker kamışı tarlaları kâmilen mahv

ve harab olmuştur. Bu fırtınanın bâ'is olduğu maddi zarar (50,000,000) frank tahmin olunur. Mauritius adasından geçerek cenûb-ı şarkiyeye doğru vezân olan bir rüzgârın şu istikameti iki suretle tefsir olunabilir: ya nisanın yirmi dördünden yirmi yedisine kadar şimâl-i garbdan cenûb-ı garba doğru hareket eden kasırga cenuba bilâhare cenûb-ı şarkiyeye tebdil-i istikamet etmiştir. Yahud adayı harab eden bu fırtına başlıca kasırganın cenûb-ı şarki cihetinden müfrez diğer bir ikinci kasırgadır. Bu fırtınanın fevka'l-âde şiddeti, az müddet devamı yalnız bu civarda husûle geldiği zannı teyyid eder. Bahr-i muhit-i Hindi kasırgaları hakkında tedkikât-ı amîkada bulunan Port-Louis rasadhanesi müdürü Mösyö Meldrominin fikrince son faraziye daha ziyâde muhtemel ve akla karibdir. Mauritius adasında vukû'a gelen şu müdhiş h'âdise-i tabi'îyye hakkında evrak-ı yevmiyede bazı mâ'lûmat münderic eder. Bizde "Nature" ceride-i fennîyesinden iktibas suretiyle karain-i kirâma bu mâ'lûmatı arz eyledik. Gelecek nüshamıza dahi Port-Louis şehrinin fırtınadan sonra ilanen bir kıt'a resmini derc edeceğiz. Karain-i kirâm fırtınanın bâis olduğu hasar ve harabı resmin temâşâsından daha iyi anlayacaklar ve şiddetini takdir edeceklerdir. Mehmed Süleyman (s. 382).

2.35.2. Şu'ûnât-ı Fenniye ve Medeniye & Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a

Verem ve Şimendüfer Vagonları

Mösyö Korna nâmında bir zât müteverrimlerin oturdukları yerlerde ekseriyâ verem basilleri bulunduğunu isbat etmiştir Almanya etibbâsından Doktor Bravnsniç bu nokta-i nazardan müteverrimleri nakleden birkaç şimendüfer vagonunu mu'ayene etmiştir. Berlin'den Marne giden ve müteverrimleri nakleden vagonların tevzilerini toplayarak Hind domuzlarına şırınga etmiştir. Bu zâtın tanzim ettiği cedvellerden müstebân olduğuna göre mu'ayene olunan beş vagondan ikisinde verem basilleri bulunmuş ve bunlar Hind domuzlarına şırınga olundukda bir def'asında dörtde üçü ve bir def'asında dörtde ikisi teverrüm etmiştir. Taht-ı tecrübeye alınan bu hayvanlar mu'ayene olunmak üzere şiringadan on, on iki hafta sonra itlaf edilmiş ve bunlar da veremin pek terk ettiği görülmüştür. Mösyö Korna dahi bir otelde bir müteverrimin vefât ettiği odada ikamet eden diğer bir şahsın teverrüm eylediğini müşâhede etmiştir. Bu ma'lûmâtı i'tâ eden Rusyantikif nâm ceride-i fennîye diyor ki: Doktor Bravnsniç'in tecrübelerine vâkıf olmayan şimendüfer kumpanyalarının vagonların tathirinde ve izale-i te'affünde kayıdsız davranmaları şâyân-ı te'essüfdür. Ba'zı hastanelerde olduğu gibi

tükürmek için vagonlarda bir kap bulundurmak bu kabın def-i te'affünü kolay olduğu için f'â'idelidir. Bir de hastalar vagonların geçmesine tükürmekden men' olamayacağı için bu geçmelerin tathiri iktizâ eder. İstasyonlarda muzadd-ı te'affün vâsi'tâya mürâca'at kolay olacağı için her gün vagonların hıfzısıhhat nokta-i nazarından tathiri mümkün olur ve tathir etmelidir.

Hanendelere Müfid Bir Deva

Keman çalan muzıkacıların ihtizâzâtı tezyid için kişire sürdükleri bir nev' reçineye (kulufa) derler. Kulufanın sedayı tezyid etmek hassasından insanların kendi sedâlarını tezyid için de istifâdeleri kâbil midir? Ya'ni habl-i savtileri de kulufanmak mümkün müdür? Avrupa doktorlarından birinin icrâ ettiği müte'addid tecrübelerine göre bu suretle sedânın tezâyüdi de kâbil imiş. Birtakım kulufan parçaları üzerine ispirto dökülüb sonra âlet-i mahsusa ile bir müddet bununla meşbû' hevâ teneffüs edilirse habl-ı savtilerin kuvve-i masunesi tezyid ediyormuş. Bu te'sir tahte'l-cild şırınga ile ve savr-ı sâ'ire ile istihsâl olunmuyor imiş. İspirto ve kulufan mahlûtundan 'ibâret olan mâyi' derûnundan geçen hevâ kulufan ve ispirto buharlarıyla meşbu' olarak bütün cihaz-ı teneffüsiden ya'ni ağız, hançere, kasabat ve hüceyrat-ı re'viyeden mürur eder. Bu mürur esnasında bu buharlar ispirtonun te'siriyle habl-ı savtileri yâbis kılar ve üzerlerinde ince bir kulufan tabakası hâsıl eder. İşte bu sayede sedâ tezâyüd eder. Yine bu doktor aselbend sabgnın ise sedâyı bir (oktav) tezyid ve tulunun ise nakıs ettiği ve kâfûrî ruhunun ise hemen bitirdiği tecrübelerinden anlamışdır.

Bir Hacer-i Semâvî

Rusya gazetelerinden Novie ve Ramyagez gazetelerinin i'tâ ettiği ma'lûmâta nazaran Bahr-i Hazar yakında gâyet cesim bir hacer-i semâvî sükût etmiştir. Bu taşın düştüğü yerde Bahr-i Hazar'ın 'umku pek çok olmadığından taş deniz ortasında büyük bir siyah kaya gibi kalmışdır. Taş sath-ı bahriden i'tibaren 4 metre 26 santimetre yüksektedir. Burada bahrın 'umku ise 8 metre 53 santimetredir. Bir hesabca taşın on üç metre kadar bir irtifâ'dan olduğu zâhir olur.

Söyler Sâ'at

Cenova sâ'atçilerinden Mösyö Sivan nâmında bir zât sâ'atleri, yarım sâ'atleri, çeyrekleri çanla ihbâr eden <çalar sâ'at> yerine sözle bildiren bir <söyler sâ'at> i'mâl etmiş ve ihtirâ' beratı almak üzere bu sa'âtîn bir numunesini (Ren) şehrine irsâl

eylemiştir. Bu sa'âtîn makinesi ve suret-i tertibi ise fotoğrafın bir suret-i sanatkâranede tatbiki esasına müsteniddir.

2.35.3. Fennî Eğlence

Bir Parayı Kendinden Küçük Bir Müdevver Delikden Geçirmek²²⁷

Bir parça kâğıd üzerine mecdiye ikiliği koyunuz. Bir kurşun kalemi ile etrafını çiziniz. Bir da'ire hâsıl olur. Bunu güzelce bir makasla kesiniz. Bu halde müdevver bir delik açmış olursunuz. Bu delikden ikilik birlikil vızîr vızîr geçer. Şimdi ben size bu delikten kâğıdı asla yırtmadan bir çeyrek mecdiye geçiriniz dersem yapabilir misiniz? Birâz güç değil mi? Mecdiye ikiliğinin katrı küçüktür. Çârikin (çeyrek) şüphesiz bundan büyüktür. Çâriki bu küçük delikten nasıl geçirmeli? Deliğin katrı istikâmetinde ikinci şekilde görüldüğü gibi kâğıdı bükünüz içine de çâriki koyunuz. Sağ elinizin baş parmağı ile salavat parmağı arasınada çârikin delikten çıkan kısmını alınız. Bundan sonra kâğıdın bir tarafını yine sağ elinizin küçük parmağıyla tutarak sol elinizle kâğıdı birâz eğiniz. Kâğıdın elastikiyyet hassasına mebni deliğin mahiyetini teşkil eden iki nısf da'ire âdeta bir hatt-ı müstakim şekline yaklaşır. Bu suretle bir genişlik hâsıl olur. Buradan çârik mecdiye de ferah ferah geçer. İbtidâ halli güç görülen mes'ele de işte bu suretle kolayca halledilmiş olur.

2.35.4. Yeni İcâdlar

Tırnak Makası²²⁸

Şeklini derc etdiğimiz bu küçük âlet tırnak kesmeğe mahsus ve tırnak kesmek için ez-her cihet makasa müreccahdır. Sol eliyle makası tutub sağ elinin tırnaklarını zahmetsizce suhûletle kesebilen pek az kimse vardır. Bu tırnak kesecek ise bu müşkülü bertaraf etmiştir. Bu âlet sağ, sol hangi el ile olursa suhûletle kullanılabilir âğzının muka'arlığı isti'mâlini bir derece daha teshil eder. Mehmed Süleyman (s. 382-384).

²²⁷ Yazının görseli için bkz. EK.32

²²⁸ Yazının görseli için bkz. EK.33

2.36. ÜÇÜNCÜ CİLD – ELLİ ÜÇÜNCÜ SAYI (H. 21 Zî'l-hicce 1309 / M. 17 Temmuz 1892)

2.36.1. Meşahir-i Millel: Konter Amirâl Mouchez²²⁹

Ernest Amédée Barthélemy Mouchez²³⁰ 1861 senesi ağustosun yirmi dördünde Madrid'de tevellüd etmiş ve 1892 senesi hazîranının yirmi beşinci günü vefât etmiştir. Eyyam-ı hayâtîyesinin sinin-i ahiresini Paris rasadhanesi müdüriyetiyle fûnûn akademisi ve Tul cem'iyeti a'zâlığında imrâr eylemiş ve fennî ve edebi âsârıyla kesb-i iştihar etmiştir. Âmirâl Mouchez evvelince Paris'de Louis Grand mektebinde ikmâl-i tahsil etmiş ve on altı yaşında iken Bahriye Mektebine kabul olunmuşdur. Zekây-ı harikuladesi ulûm-ı riyâzîyede fevka'l-âde rûsuh ve melekesini te'min eylemiş olduğu gibi hey'et ve taksim-i arâzî fenlerinde dahi husûsi bir iktidar-ı tam kazanmıştır. Bahriye Mektebinden çıktuktan sonra Mouchez, sür'atle terfi' eylemiştir. 1839 senesinde Bahriye mülâzımı ve 1843 senesinde nişâncı mülâzımı olmuş 1861 de firketeyn yüzbaşılığına terfi' edilmiştir. Fransa ile Prusya muharebesi esnasında gemisiyle Haver limanı müdafa'asına me'mur edilmiş ve burada büyük hizmetleri görülmüştür. Yüzbaşı Mouchez bu aralık ulûm-ı hey'et ve taksim-i arâzideki meleke ve maharetini meydan-ı istifâdeye atarak Saint Paul'u Amsterdam adaları üzerinde ulûm-ı tabi'iyeden büyük büyük tedkikâtda bulunmuş ve bunlardan güzel istifâde etmiştir. Fransa'ya 'avdetinde 1873 senesinden beri âzâsından bulunduğu Tul cemi'yetindeki makamını işgal etmiş ve bu zamanda légion d'honneur nişânının komandorluk rütbesinden bir kıt'asına nâ'il olduğu gibi fûnûn akedemisine heyet-i şînas muktedir Mâtîyon'un yerine â'zâ ta'yin edilmiştir. Paris rasadhanesi müdürü Verrier'in vefâtında 1878 senesinde rasadhane müdüriyetine ta'yin olunmuş ve bu vazifesinde iktidâr-ı fennîyesini izhâr etmiştir. Âmirâl Mouchez yalnız bir bahriye kumandanı değil bir edib, bir mütefennin, bir hekim idi. İlm-i hey'et, cebr, Saint Paul ve Amsterdam adalarındaki taharriyât hakkında müte'addid eserler neşretmiştir. Hilm ve tevâzuyu, ilim ve fen ile mezc etmiş ve kuvve-i zekâsını bunlara hükm-ü nasb ederek rüfekâsının hürmet ve teveccühüne, ümerasının muhabbetine, mâdununun ri'ayet-nâmesine mâlik olmuşdur. Mehmed Süleyman (s. 2).

²²⁹ Yazının görseli için bkz. EK.34

²³⁰ Ernest Amédée Barthélemy Mouchez, Fransız amirâldır.

2.36.2. Mevâdd-ı Bahriye

İhtizâzât-ı Süfün

Ahiren İngiltere erbâb-ı fûnûnundan Mösyö (Yarrow) nâmında biri İngiltere'de (Institution of Naval Architects) meclis-i 'umûmiyesinde, çarhlı vapurların esnâ-yı seyir ve hareketinde vukû'a gelen ihtizâzâta da'ir gâyet nâfi bir layiha-i mahsusa arz ve takdim etmiş ve bunda ihtizâzât süfünun çare-i indifa'ı maksadıyla hayli müddetten beri meşgul ve müteveğğil bulunduğu halde bu kere buna muvaffak ve desters olduğunu beyân etmiştir. Tabi'dir ki bu çare-i vâkı'adan herkes memnun olacak ve Mösyö Yarrow'a tahsin-i hân olacaklardır. Çünkü deniz üzerinde seyr-ü sefer edenler nezdinde ma'lûm olduğu üzere husûle gelen mezkûr ihtizâz ve irticâcdan ne derecelere kadar muzdarib olunmakta ve âdeta yolcuların rahat ve huzurlarını selb etmekde bulunduğu izâde-i kayd ve beyândır. Hatta bu ihtizâz 'âdî ve fakat gâyet sür'atli ve buharlı şalupa torpidolarda dahi rûnümâ olmakda bulunuyordu. Marû'l-zikr ihtizâzâtın başlıca esbâbı: hayli müddetden beri vapurların pervanesinin hareketine isnâd edildiği cihetle sefâin-i 'azime ile mesâfât-ı b'â'ideye seyr ve seyahat eden yolcular bu müz'ic rahatsızlıktan tahlîs-giriban emeliyle ön tarafda bulunan kamaraları diğerlerine tercih etmekde idiler. Bilâhare bu esbâb tefrik-i netayici olarak Çin ve Avustralya gibi ebhâr-ı 'azimede işleyen vapurların birinci kamara mevki'ileri dâimâ ön tarafda olmak üzere ta'yin ve tahsis edilmeğe başlanmış. Halbuki bu sirâlarda Mösyö Yarrow, tecârib ve tedkikât-i vâfiresinin bahsettiği netâyice istinaden bu ihtizâzâtın vukû'ı pervanelerden değil, bilhassa vapurların makinelerinin hareketinden neş'et etmekde bulunduğunu meydan-ı vuzûha çıkarmıştır âdeta bir cihaz ta'rifatına girişmiş. Bu cihaz oldukça basitdir. Vücuda getirilen mikyas-ı ihtizâz geminin güvertesi üzerinde müretteb ve mahsus bir çalar sa'âtîn hareketine şebih olub bu da bir tamburdan 'ibâret bunun üzerine de bir tabaka kâğıd bükülmüşdür ki bununla bir kurşun kalemi veyahud buna mümasil şiş gibi bir madenin ucuyla ale'd-devam temas ve ittisâlde bulunur. Geminin ihtizâzâtına tamburu yani husûle getirilen cihazı tatbik ve isti'mâl etmek için ma'deni bir kıt'a üzerine üç tane elastiki tellerle ve sıkleti ziyâde bir tabela üzerinde tertib ve tehyi'e edilmiştir. Bu vechle tamburun sabit ve metin bir halde mu'allef bulunduğu halde onu idare ve isti'mâl sehldir. Yukarıda denildiği üzere baston şişine müşâbih olan madde doğruca zikri mesbuk cisim üzerine mahmul binâenaleyh kiminin ihtizâzâtıyla mülhak ve müşterek bulunur; (ki bu ihtizâzât silindir-me'hazı üzerinde mukayyiddir). İşte bu vechle

(Yarrow) tedkikât vak'asını mevki-i fiile vaz' ve netâyic-i tahkikat semeresi olarak bulduğu çareyi ifhâm etmek üzere demişdir ki: makine pistonlarının derece-i şiddet ve kuvvetiyle nüzul ve su'ud etdikce geminin teknesi dahi cûz'i miktar suya batıp çıkmakta olduğunu anladım. Bunu da isbat etmek için bir geminin pervanesini ihrâc ettikten sonra makineyi bi't-tekrar böylece hareket ettirmiş ve bu esnada dahi ihtizâz-sarsılma alâimi nümayan olmuşdur. Ancak geminin makine hareketinden tevellüd eden ihtizâz yine pervanenin düğmesiyle bir gürültü dahi husûle geldiğinden vapurlarda dâimâ baş tarafın diğer mahalle nisbeten tercih ve takdimi bi'n-nisbe ehven bulunmuşdur. Şeklini derc ettiğimiz resim birinci tecrübenin suret-i ihrasını irâ'e eder. Kırk üç metre tûlunda, makinesi dakikada (248) devir icrâ etmekde ve sür'âtî sâ'atde (21:23) mil olan bir torpido sefinesinin tecrübesini tevzih eder. Resmin aslı esna-yı tecrübeye fotoğrafla ahz edilen resimden iktibas edilmiştir. Bu şekil, rakid bir denizde geminin teknesinin verdiği ihtizâzâtıdan mütehasıl mevceleri gösterir. İşte yukarıdan beri ta'rifâtı sadedinde bulunduğumuz ma'lûmâtın mâba'dı ve hulâsası olmak üzere Yarrow diyor ki: "marû'z-zikr mikyas ihtizâzâtından başka bir de makine şaftı üzerine bir iki yüz kilogram sıkleti mütecaviz bulunmamak şartıyla mute'addid demir parçaları vaz' ve ta'lik etmekle pistonların hareketlerine karşı bir kuvve-i mütekâbile ve mütevazine makamına kâim edilmiş olur; ve torpido sefinelerinde icrâ olunan tecârüb vâkıa', netâyic-i hasene izhâr eylemiş ve işbu kuvve-i mütevazine ve mütekâbile ile ihtizâzât 100 de 70:75 nisbetinde tenâkus ettiği müşâhede olunmuşdur." Bir geminin ihtizâzâtını men' etmek için esasen her iki tarafın eşya ve âlet ve edevâtıyla beraber dâimâ bir hall-i mükâbil ve muvazenede ibka ve muhafaza edilmesiyle muvaffak olunacağı ber-vech-i bâlâ mâ'lumatdan alınan fikre istinâden ma'lûm olmuşdur. Tecrübelerle el-an devam ve husûle gelen ba'zı nekayisin istikmâl ve tamamı için sarf-ı gayret edilmekde bulunmuştur. Mehmed Süleyman (s. 12).

2.36.3. İhtirâ'at ve Keşfiyat-ı Ceride

Dalgıç²³¹

Vakaruye şeklini derc ettiğimiz resim bir oyuncaktır. Hem de gâyet tuhaf küçük ve fennî bir eğlencedir. Kendisi bir dalgıçtır. Oyuncak gâyet mahirâne tertib edilmiş ve o nisbetde de câlib-i dikkat bulunmuşdur. Kendisi bir çocuğun elinde bulunan armud

²³¹ Yazının görseli için bkz. EK.35

şeklinde ve kauçuktan mâ'mul bir kürenin tazyikiyle ibraz-ı hüner eder. Şekilde görüldüğü üzere su ile memlû bir kabda aşağı ve yukarı su'ûd ve nüzul eder. Dalgıç aşağıya indiği halde yani suyun ka'ında bulunduğu sırada bunu yukarıya çıkartmak için kauçuk küreyi el içinde tazyik etmek kifâyet eder. Çünkü hevâyı mütezayyik kendisini yukarı çıkartır. Dalgıç ya gâyet ince teneke veya camdan i'mâl olunur. Demek ki âletin inşası da kolaydır. Buna bir taraftan da lastik ince bir boru rabt edilir. Borunun bir ucunda da yine kauçuktan mâ'mul bir küre bulunur. Bu oyuncak hikmet-i tabi'ye okuyanlarca ma'lûm olduğu üzere (lodiyon) âletinden başka bir şey değildir. Esas birdir. Orada yukarıdan şişeden ma'mûl üstüvâninin ağzına bir tahta vasi'tâsıyla suyun sathına icrâ-yı tazyikle hareket ettirilir. Burada kauçuktan bir küre ile icrâ ediliyor. Fark bundan 'ibâret. Fakat bu daha sade ve daha güzel değil mi? Mehmed Süleyman (s. 15).

2.36.4. Fennî Eğlence

Bükülmüş Kibrit

'âdi bir kibrit çöpü alarak ortasından olmak ve iki müsâvi kısma taksim etmek üzere kırınız. Fakat kibritin bu vechle ikiye bölündüğü esnada yekdiğerine olan merbûtiyeti, ancak birkaç lif-i haşebi ile olması lâzımdır. Ta'rifim üzere kırılan kibriti sağ taraftaki şekilde görüldüğü üzere bir şişenin ağzına vaz' ettikten sonra bunun üzerine de bir on paralık akçe vaz' ediniz. (burada ne cins para konulmak icab edeceği tabi'i şişenin ağzının vüs'âtine göre olacağı şüphesizdir) şimdi huzzârdan yahud ehîbbânızdan birine hitâben: şişe, para, ve kibrite dokunmaksızın konulan paranın, şişenin derûnuna düşürülmesini teklif ediniz. Bu eğlencenin suret-i icrâsı gâyet basit ve kolay olduğu halde teklif ettiğiniz zât hayli müddet mütereddid ve mütefekkir bulunacak ve şüphesiz usûl-ı hallinde â'ciz kalacaktır. Bunun üzerine siz bir parmağınızı bir bardak su derûnuna batırarak, kibritin kırılmasıyla teşekkül eden zâviyenin ra'sı cihetine bir yahud iki damla, su damlatınız. Bu esnada rutubetin yani damlatılan suyun tesiriyle kibrit çöpünün kırılmış cihetindeki haşeb lifler kabarıp şişerek yumuşar ve birâz sonra yavaş yavaş kibritin her iki parçası yekdiğerinden ayrılarak doğrulmağa başlar ve büsbütün doğrulduğu sırada, para da şişenin derûnuna sukût eder. Bu halde ne şişeye ve ne de paraya ve kibrite dokunmaksızın mezkûr akçe şişenin derûnuna vaz' olunur huzzâr bu keyfiyetten dûçar-ı hayret olduğu halde eğlenceniz kemâl-i muvaffakiyetle mevki' fi'ile konulmuş olur. Mehmed Süleyman (s. 16).

2.36.5. Mes'elelerimiz

S/1 Pertevsuzun tarih-i icâdı matlûbdur?

S/2 İki tane 'adedi bulmak matlûbdur ki bunlardan birisine sekiz zam olunduk da ondan üç noksan olan diğer 'adedin iki misli olsun?

S/3 Acaba hangi 'adeddir ki 3/5 mikdârı (87) eder?

S/4 Bir yolcu beş mili üç sâ'atde diğer bir yolcu da aynı târikden yedi mili dört sâ'atde kat' ettikleri halde işbu iki yolcunun bir sâ'at zarfında yürümüş oldukları iki mesafenin beyninde olan fark neden 'ibârettir?

S/5 Bir âraba tekerleğinin mahiyeti yani çevresi bir metre yirmi beş santimetre olduğu halde (4444) metre olan bir bu'd mesafeye gidinceye kadar mezkûr tekerlek acaba kaç def'a devir eder?

Bervech-i bâla beş tane mes'eleyi ilk defâ ve doğru olarak halleden mektub sahibine on beş kuruş kıymetinde bir 'aded "Tarih-i Tıbb" kitâbı ihdâ olunacaktır doğru olarak halline muvaffak olan sâ'ir varaka sahiblerinin de esâmesi gazetemize kayd ve derc olunacaktır. Hâricden gönderilecek mes'ele dahi kabul olunub ancak bunların halleriyle beraber bulunması lâzımdır.

2.37. ÜÇÜNCÜ CİLD – ELLİ DÖRDÜNCÜ SAYI (H. 27 Zi'l-hicce 1309 / M. 23 Temmuz 1892)

2.37.1. Meşahir-i Milel

Küçük Sanibo..²³²Lâtif zenciye..Paris'de herkesin ilk mükâlemesini teşkil ve gazetelerin sütunlarını -resmiyle beraber- işgal eden küçük Sanibo, lâtif zenciye'dir. Sanibo henüz on iki yaşındadır. Kendisi -tabi'âtî iktizâsı dâimâ tebessüm eder. Küçük Sanibo'yu Afrika'dan getiren bahriye mülâzımlarından Mösyö (Mizon) dur. Mülâzım (Mizon) son senelerde Afrika'da olan seyahâtîyle kesb-i iştihâr etmiştir. Sûret-i seyahâtî, Fransız gazetelerinden bazıları tarafından elyevm musavver olarak neşr olunmaktadır. Mizon Assiba'da bulunduğu zaman Sanibo nazar-ı dikkâtini celb etmiş ve mürebbiyesi tarafından Sanibo'ya ebeveyni nezdine gönderilmesi için lüzûm görülen adam kendisi olmuştur. Sanibo'nun pederi, kerimesini Mizon'a teslim ve tevdi' etmiş ve o da ilk evvel

²³² Yazının görseli için bkz. EK.36

(yola) ba'de (Kongo) ya uğrayarak nihayet Paris'e kadar getirmiştir. Zavallı çocuk! <İgbuba> şehrinde yüz kilometrede vâki' <Assiba> şehrinde mürebbiyesi nezdinde ikamet etmekte bulunuyordu. Pederi <İgbuba> şehrinin reisidir. Sanibo hilm ve melâmiyeti, mahcubiyeti, zekâsı, velhâsıl hüsn-ü tabi'iyeti ile beyne'l-akrân temiz yitmiş olub karye-i mezkûrede perveriş-yâb olduğu ve kendisinin ebeveyni nezdinde bulunması matlûb ve manzem bulunduğu halde sevk-i kaderle şimdi köyünden hayli b'â'id olan Paris gibi bir mahalde bulunması ihtimâl ki ne kendisinin ve ne de kimsenin hâtır ve hayâlinden bile geçmezdi. Mülâzım Mizon <Assiba> <İgbuba> da olan seyahâtî esnasında Sanibo yine kendi mu'avenetine merbut bulunuyordu. Mülâzım kendisiyle dâimâ İngilizce olarak konuşuyordu. Çünkü Sanibo ora birkaç mütenevvi' lisana vukûfî vardı. Bir müddet sonra Mizon'un şehir-i mezkûrdan <Yula> ya a'zimet etmek üzere infikâkı lâzım gelmişti. Bu haber küçük Sanibo'ya vâsıl olduğu anda hemen pederi nezdine şitâb etmiş ve Mülâzım ile <Adamava>ya ve bilâhare müddet-i seyahâtî esnasında behemehâl kendisinde iştirâkına müsâ'ade vermesini musirrane rica etmiştir. Bu musirrane ricaya pederi çâr ve nâçar muvâfakat etmiş ve bir sefine mülâzımı ile hey'eti meyanında bir zenci çocuğunun kâtî'yen nasıl olub da bulunabileceği ihti'mâlîni dermiyân etmiştir mahcub ve zeki çocuk böylece seyahate çıkacağından ve memâlik-i ecnebiyeyi göreceğinden dolayı pek ziyâde memnun bulunmuştur. Ba'de'l-hareket Kongo'ya hin-i muvâsalatlarında bir Portekizli zavallı bunun kaçta alındığı suâlîni irâd etmiştir. Bu sual prensesi yahud zavallı çocuğu tamamen igzâb etmiş ve bir esir gibi bulunacağı fikri kendisini pek ziyâde esefnâk etmiş ve şedid bir hıçkırık ile ağlamaya başlamıştır. Mülâzım muhatabına kendisinin esir olmadığını ve olamayacağını ve Paris'de bir prenses gibi imrâr-ı evkat edeceği cevabını vermiş mümkün mertebe teselli etmiştir. Avrupa'da Sanibo ol kadar bi-gâne gibi bulunmayıp olur olmaz mevâdd-ı nazar-ı dikkâtî celb edemez. Ancak dört beş katlı binâları kemal-i hayretle temâşâdan kendini men' edemezdi. Yalnız onları fikren mukayese ve tedkikle müştagildir. 15.000 nüfusu şâmil bir şehrin reisi olub iskân ettiği mahalli 'âdi bir kulübe (Kelbe) dir. İgbuba'da öyle taş gibi mevâd hemen mechuldur. Haneler toprak duvarlarla inşâ olur. Fakat yağmura olan mukavemetleri ziyâdedir. Mevsime göre bir mahalden mahall-i ahire göç edildiği sırada emlak gayr-i menkule 'âlî halle terk edilir. Eğer bunlar bora ve fırtınanın te'sirâtıyla harab olursa onun yanında bir diğerini inşâ ederler. Garib şey! Vaktaki uzun duvarlar kâfi irtifâ'da bulunurlar; bunların

etrafına odunları yığarak ateş verirler. Husûle gelen hararet balçık özlü toprağı şediden teshin eder. O halde onlara bir salâbet ve metânet i'tâ eder. Böylece hoş bir manzara husûle gelir. Kesirü'l-elvan bir nev' verni ile de telvin edilir. Her ne kadar <İgbuba> kulubeleri ol kadar pâydâr değil ise de fakat insanların sâfiyet ve tabi'atları şâyan-ı tezkârdır. Mehmed Süleyman (s. 18).

2.37.2. Mütenevvi'a

Bin Dokuz Yüzde Küşâdı Mukarrer Bulunan Paris Sergi-i 'Umûmiyesinde Bir Harika

Bin sekiz yüz seksen dokuz senesi Paris'de bir sergi-i 'umûmi küşâd olunduğu ma'lûmdur. Gerek bu sergi ve gerek teferru'ât-ı vak'ası hakkında evrak-ı yevmiye ve mevkutenin kâffesi tûl ve derâz-ı hâme-rân bahs ve makâl olmuşlar ve lâzım gelen tesâvîr-i müte'addide ve mütenevvi'anın dercinden bile geri durmadıkları tabi'i kârilerimizce ma'lûm bulunmuşdur. Meşher-i mezkûrda vaki' havârikden biri de Mösyö Eiffel nâmında birinin eser-i himmetiyle meydana getirilib muhtera'nın nâmına nisbetle yâd olunan ve elyevm mevcûd bulunan üç yüz metre irtifâ'ında Eiffel kulesi olduğu ma'lûmdur. Bu kere vürûd eden Avrupa gazetelerinin kâffesi nazar-ı tedkikden imrâr edilecek olursa görülür ki bin dokuz yüz senesinde Paris'de bir sergi-i 'umûmi daha küşâdına karar verilmiş ve suret-i küşâd ile mevâdd-ı sâiresi hakkında uzun uzadıya birtakım ma'lûmât mûndericidir. 1900 senesi küşâdı mukarrer bulunan 'umûm i sergide bir harika izhâr ve te'sis edilecektir ki bu harika sabihü'l-simamız olan küre-i kamere da'ir olacaktır. Bu da küre-i kamerin arz ile beyninde bulunan mesafe-i ma'lûmenin taksiriyle bir metre ba'de kadar takrib edecek bir teleskopdur! Demektir ki i'mâl olunacak bu teleskop ile küre-i kameri bir metre mesafede imiş gibi seyr-i temâşâ kâbil olabilecektir. Bir metre mesafeden! Anlaşıldı ya. İlk def'a olarak bu tasvir-i müşâşayı meydana koyan zât – Bas Alp- meb'usu Mösyö <Fransuva Delunkel> dır. Bu zât geçenlerde erbâb-ı sanâ'at ve ticaretden müteşekkil bir ictimâ'-i mahsusda marü'l-zikr fikrini beyân ve izâh etmiş ve mezkûr ictimâ'da Mösyö Fransuva'nın fikrini yahud daha doğrusu nutkunu istimâ' edenler vehle-i evvelide adeta bir rüya, bir hayal gibi telakki etmişler ve fakat meb'us-ı mûmâileyhin efsane görünen bu tasvirine 'â'id sâ'ir tafsilât ve izâhat-ı lâzımının i'tâsını müte'âkib a'zâ-yı cem'iyetin kâffesi fikr-i mezburun ciddiyetine kâni' olmuşlar ve garibdir ki bilâhare tasdik ve takdir dahi etmişlerdir!

Ma'lûmdur ki kürre-i kamer, arzdan takriben yüz bin fersah bu'dda olmak üzere tayin edilmiştir. Me'a-haza asr-ı hâzır ilm-i heyet müntesiblerinden Mösyö (Levi) bu teleskop maddesi fennî bir ihriâ' değildir diyor. Zîrâ enzar-ı 'umûmiyeyi vech-i kameri takrib etmek ve kürre-i kamerin meskûn olup olmadığı mes'elesi hayli zamandan beri halledilmiş bir mes'ele olduğu ityan edilmektedir. El-hâletü hâzihi kürre-i kameri -arz ile beynindeki mesafe-i mâ'lumenin taksiriyle – adesat-ı cesimeyle altmış kilometre bu'da kadar takrib edildikten sonra nazari olarak bir metreye kadar da takribi mümkündür. Şurası anlaşılmalıdır ki bu mes'ele hallolunmuş ve kamerin meskûn olup olmadığı halledilmiştir diye rivâyet ediliyor. Ne vakit halledilmiş? Kürre-i kamer gayri meskundur denilir! Fakat bu fikir doğru mudur? Mademki bu dereceye gelmiş ve hallonulmuş bir mes'ele nazariyla kabul edilen kürre-i kamere da'ir ma'lûmât-ı tâmmenin i'tâsında niçin tereddüd ediliyor? Mösyö (Fransuva Delunkel) in efkâr ve nazariyeti mevki'-i tecrübeye konulur ve sıhhâtî tebyin edecek olursa kürre-i kamere da'ir ma'lûmât-nâme ve sahiha işte o zaman i'tâ olunabilecek. Çünkü derûni ayın on dördü gibi rû-nümâ olacaktır. Balada arz bulunduğu üzere el-an teleskopun en büyüğü bir metre kutrunda ayniyesi olup bununla kürre-i kameri en nihayet on beş fersah mesafeye kadar takrib edebiliyorlardı. Halbuki şimdi ihtirâ' ve î'mâl olunacak teleskopun ayinesi gâyet berrak olacak ve üç metre kutrunda ve sıklletin mütecâviz olacağı sekiz bin kilogram nisbetinde de kesafette bulunması karargir olmuştur. Fransız erbâb-ı san'atı bu teleskopun î'mâlîne ibtidâr etmeğe hazîr olmuşlar ve Sn. Goben nâm mahalde bulunan billûr fabrikası bu işi vakt-i mu'ayyeninde hitâma reside edebileceğini ta'ahhüd etmiştir. Eğer Fransız fabrikaları böyle cesim birâdese meydana getirmeğe muvaffak olurlarsa keyfiyet-i imkân da'iresine girmiş olacaktır. Marü'l-ikr ayineyi ihâta etmek için kullanılacak âlet edevat-ı sâ'irenin inşâatı 'âlemü'l-basar nokta-i nazarından birer hârîka add olunabilecek kadar mühim olacaktır. Teleskob lâakal otuz metre tûlunda bulunacak ve eğer dürbün şeklinde î'mâlî arzu edilecek olursa, olunan hesâba nazaran en az yüz metre tûl vermek icâb edecektir. Bu halde bu âletin mahiyet-i da'iresi yani çevresi dokuz metre ve tûlu da yüz metre olacaktır. Bu tasvirden bahs olarak tekmil heyi'ün canibinden bir i'tirâz dermeyân edilmektedir ki o da kürre-i kameri temâşâ için hevânın mutlaka bir berrakiyet-i külliyyede bulunabilmesi husûsudur. 1900 senesi sergisinin hitâmını müte'âkib heyi'ün-i mûma-ileyhim tarafından mezkûr teleskopun keşf-i tabakat-i hevâiyeden 2:3 bin metre irtifâ'ında bir dağ tepesine vaz' olunmasını

arzu etmekte bulunmuşlardır. Bundan maksad öyle bir mahal-i mürtefi'aya konulan teleskopla kürre-i kamerden mâ'dâ daha birçok ecrâm-ı semâviyyenin keşif ve ta'yini ile tedkikine bâdî olacağı şübhesizdir. Fransızlar bu ihtirâ' hakkında adeta şu kelâmı bir darb-ı mesel hâlîne ifrağ etmişlerdir o da <kürre-i kameri bir metreden seyr ve temâşâ onu hemen almak demektir>. Mehmed Süleyman. (s. 29).

2.37.3. Şu'ûnât-ı Fenniye ve Medeniye & Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a

Yılan Sokmasına Karşı Bir Çare

Vernal Farnosotyen-Eczacı Gazetesi-den naklen Fransız evrâk-ı fennîyesinde görüldüğüne nazaran yılan sokmasına karşı doktor <Müller> bervech-i zîr tertib ile tedâvi etmektedir:

Suret-i tertib: <240> kısım suda <nitratda esterikinin>in mahlûlu ile birâzda buna <gliserin> 'ilâve etmekden 'ibârettir. Bu mahlûlden derece-i 'âdiyede olarak (20) damlası şırınga edilmekte ve tesemmüden eser kalmamak üzere bu şırınga her 10:20 dakikada tekrar edilmektedir. Bi'l-ahare estirikininden mütevellid hafif ihtilaç-ı 'azliye meydan vermemek üzere, tesemmümün zâil olduğu görüldükden sonra şırıngayı terk etmelidir. İsti'mâl olunan estirikin mikdârı ba'zı h'âdiselerde 0,065 mikdârına çıkarılmış ve fakat la-eclü'l-ihiyat ara yerdeki fâsılalar birkaç olmalıdır. Çünkü bu mikdârda estirikin birkaç sâ'at zarfında bile çokdur. Bu iki zahir yekdiğeriyle ihtilâtında esmek külliyyen kuvvetden zâil olmasıyla tekrar şırıngaya ihtiyac mess etmeyib 'aksi hâlînde şahs-ı musâbın mevtini mucib olacağı unutmamalıdır. Bu usûl ile yılan ısırılmış olan eşhâs üzerinde tecrübeler icrâ edilmiş ve kâffesinde muvaffakiyet rû-nümâ olmuş ise de yalnız birisi halâs olamamıştır ki bu da şırıngaya 0,08 mikdâr estirikin 'ilâve edilmiş olmasıdır. 'İlaveten denilir ki bu şırınga vücudun herhangi bir tarafına zerk olunabilir ise de fakat dokunur mevaler ya ısırılan mahallin civarında bir noktaya veyahud tam mahall-i musab üzerine icrâ ediliyor imiş.

Ahşab İnşa'atının Yangından Muhafazası

'Ale'l-'umûm inşa'ât-ı haşebiyyeni yangından muhafaza etmek için bervech-i âtî tedâbire müraca'at olunur. Şöyleki: mevâdd-ı haşebiyyenin üzerlerini kâmilen bu maddenin mikyasıyla (50) dereceye ve soğuk su 'ilâvesiyle (20) dereceye getirilmiş (silikât dosved) nâm mâdde ile birçok tabakalar hâsil etmek üzere sıvmalı. (Silikât dosved) cismini mevâdd-ı inşa'âfiye-i haşebiyye üzerinde sabit kılmak için de onu

(kaolpin) mahlûlu ile-beyaz yahud alçılı üzerlerinde yağla müressim toprakla muhtelif suretde mülevvin olarak halt ve mezc etmek kâfidir, fakat savani olarak mevâdd-ı haşebiyye üzerine tatbik etmek için silikateli ağaçlar üzerinde mevâdd-ı müressimenin telvini sirâsında icrâsı lâzımdır. Çünkü o halde kimyevi birâksü'l-'amel husûle gelir ve resimlerin tağyir ve (???)²³³ olması kâfi için devamını olur.

Kırda Kemiklerin Fevâ'idi

Zîrâat nokta-i nazarından bi'l-suhule kâbil-i istifâde olan hayvanat-ı mezbuha kemikleri istifâde yolunu bilmemekden dolayı kirâ atılıb mahv olur gider. Kemikleri ezmek zerrâ' için müşkül olduğu gibi bir vâsi'tâ-i kimyeviye ile cel etmek de onlar nazarında gayr-ı kâbil-i icrâdır, fakat asma yahud eşcâr-ı semeredâr için doğrudan doğruya gübre gibi buldukları halde isti'mâleri mümkündür. Bunun için kemikleri ayrı ayrı kırdıktan sonra ağacın yakınına yahud asma çubuğunun dibine, cüzeyrat ile kavuşabilecek bir suretde gömmek kâfidir; vesâ'ire gars olduğu zaman dahi açılan sofranın tabanına 'ale's-seviyye bir tabaka kemik vaz' olunabilir. Ma'lûmdur ki kemikler boylu boyuna yumuşayıb yarırlılar ki bu da cüzeyrâtın gıda tedârik etmek üzere onların mensucât-ı hücreviyeleri dâhiline kadar nüfuzlarına müsâ'iddir. Kemiklerin yakınına gars edilen böyle bir âğac yerden çıkarıldığı zaman kemikler kendilerini her taraftan muhit olan karmakarışık cüzeyrât ile sarmaşmış ve terkibât-ı 'azimenin müsâ'id bulunduğu cihetde ilik derununa kadar nüfuz etmiş bulunur.

2.38. ÜÇÜNCÜ CİLD – ELLİ BEŞİNCİ SAYI (H. 4 Muharrem 1310 / M. 29 Temmuz 1892)

2.38.1. İhtirâat ve Keşfiyat-ı Cedide

Fotoğraf Kâğıdlarının Guslüne Mahsus Yeni Bir Küvet²³⁴

Şekli derc olunan resim fotoğraf ameliyâtında müsbet kâğıdların guslüne mahsus yeni bir küvettir. Fotoğrafa feciler yahud fotoğraf ile mütevaggıl bulunanlar nezdinde ma'lûm olduğu üzere müsbet kâğıdların suret-i guslü oldukça müşküldür. Bâhusûs kâğıdların üzerlerinde husûle gelen lekeler önünü almak pek büyük meleke ve dikkate tevkif eder. İşte bu müşkülâtın izâlesi için bu kere yeni bir küvet i'mâl edilmiştir. Sağ taraftaki şekil küvetin bir kıt'a resmini gösterir. Sol taraftaki mukatta'mını irâ'e eder. Bu

²³³ “رخذوار” şeklindeki kelime okunamamıştır. Kamus'ta kelimeye denk gelinmemiştir.

²³⁴ Yazının görseli için bkz. EK.37

ihtirâ' adeta fotoğrafcılara müjde diye ilan olunmağa sezâdır. Resimde görüldüğü vech ile cihazın muhiti yani çevresi iki katlı olarak ma'mûldur. Aşağısında bir ünbüb ile istenildiği vakit su boşaltılır. Yukarıdaki mahall-i mahsusunda idare olunduğu takdirde küvetin ka'rından su yukarıya doğru cereyana başlar. Bu nev' icâd küvetin fotoğraf kâğıdlarının <hiposülfid de soude> mahlûlü ile guslü fevka'l-'âde sehl ve külfetsiz olmakla beraber müşkülât-ı mebhûseyi kemâliyle berteraf etmektedir.

Yeni Bir Oyuncak²³⁵

Şeklini yukarıya derc ettiğimiz resim küçük ve eğlenceli bir oyuncaktır. Bu oyuncak bu def'a ihtirâ' edilmiştir. Fakat mühimdir. Gerek attârlarda gerek her gün sokaklarda dolaşib gezen oyuncakçılardaki -mazarrat-ı ta'rifden müsteğni bulunan birtakım eczâ ile mülevven- oyuncaklar, herhalde fâik ve müreccehdır. Küçük çocukları fevka'l-'âde eğlendirir. Ve hoşca imrâr-ı evkât etmelerine müsaiddir. Esası da fennîdir. Suret-i i'mâli ise gâyet basittir. Şekle dikkat edilecek olursa pek güzel anlaşılır. Tahtadan ma'mûl ve derûnu boş bir kürre î'mâl edilir. Bir tarafına da bir ünbüb rabt edilir. Bu ünbüb ağızdan üflemek içindir. Kürrenin vasatına da şâkûlî küçük diğer bir ünbüb ile son tarafına kezâ ufkiyen merbut bir çubuk üzerine bir zâviye-i kâime teşkil etmiş diğer bir çubuk rabt olunur. Buna bir halka şekli verilmek üzere bir ip bağlanılır. Tahta kürrenin ortasında ufkiyen mevzû' ünbüb üzerine mantardan yahud diğer hafif bir şeyden ma'mûl bir kürre vaz' olunur. Bu kürre ortasından geçirilmiş ma'deni bir teli hâvidir. Telin bir ucu çengel şeklinde bükülmüştür. Oyunağın inşâsı hitâm buldu. Şimdi 'ameliyyâtına gelelim: yan tarafında vâki' ünbûbeden bir kimse şiddetle üfleyecek olursa çengelli yuvarlak yukarıdaki ipden müşekkel halkaya geçer. Fakat bu 'ameliyyât evvelki kadar kolay değildir. Yani hayli tecrübe ve mümârese icrâsı lâzımdır. Zaten oyunağın esası da ünbûbeden üfleyerek kürreyi ipden halkaya geçirmektir. Nasıl oyuncak hoşunuza gitti mi? Mehmed Süleyman (s. 47).

2.38.2. Fennî Eğlenceler

At Yarışı²³⁶

İcrâ ve tecrübesi kâiri'lerimizin cümlesince kolay olan fennî eğlencelerin bir lâtifî de budur. Âletin esası hikmet-i tabi'îye mutâle'a edenlerce ma'lûm olan <nâfûre-i

²³⁵ Yazının görseli için bkz. EK.38

²³⁶ Yazının görseli için bkz. EK.39

heron> nâm fiskiyyenin aynıdır. Kâide-i hikemiye her ikisinde de birdir. Suret-i i'mâline gelince: iki tane yumurta (büyük yumurta veyahud buna mümasil faraza ince sarı teneke gibi mevâd da olabilir) alınız. Muhteviyatını çıkartınız. Her yumurtanın aşağı ve yukarı taraflarına birer delik küşâd ediniz. Bunları yekdiğerine kalınca çavdar -saman ünbûbelerinden biriyle vasl ediniz. Tûlu takriben yirmi beş santimetre olmalıdır. Saman çöpünün- ünbûbenin 1/4 mikdârından diğeri bir ünbûb olarak (şekil 1) üstteki yumurtanın yukarisından geçiriniz. Bu vechle cihaz iyice kuvvetlendirildikten sonra üstüvâniü'ş-şekl ve su ile memlû bir kab derûnuna gats ediniz. Bu esnada aşağıdaki yumurtanın altında vâki' sakıbeden suyun duhûluyla ünbûbeden yukarıdaki yumurtaya vâsil olur. Ve buradaki yumurtanın dolmasını müte'âkib küçük ünbûbeden fiskiye gibi su ceryana başlar. Su tekrar kab derûnuna dökülüb yine yukarıya çıkacağından dâimü'l-cereyan size a'lâ bir fiskiye husûle gelir. Yukarıdaki satırlar okunduktan sonra şimdi gâyet tuhaf bir eğlence arz edeceğim. Yani at yarışlarına ibtidâr edeceğiz. Şekil (2) de görüldüğü vechle ya büyük yumurtadan yahud diğeri hafif bir maddeden i'mâl olunmak üzere bir kab alıb kısm-ı süflasına bir sabıka küşâd etmeli. Bunun üzerine de ortasından maktû' diğeri bir kab alınarak derûnuna altı su içerisinde muvâzenetde durdurmak için sofrâ makamında birtakım mevâd vaz' olunur. Bundan mürur etmek üzere bir ünbûbenin bir ucu üst tarafda, vâki' diğeri yumurtanın derûnuna kadar uzatılarak bu vechle sabit kılınmalı. Üst tarafına bir mantar ve bunun ortasından geçirilmiş diğeri bir ünbûb ve bunun her iki uc nihayetine de iki tane at resmiyle üzerlerine de süvârileri irkâb edilir âtların dâhili yanlarında vâki' mantardan dışarı çıkarılmak ve fakat ma'kusen bulunmak üzere yine birer tane ünbûb çıkarılır. Bu vechle cihaz hitâm bulunduktan sonra üstüvâniü'ş-şekl su ile memlû büyük bir kab derûnuna gats edilir. Safralanmış olduğu cihetle âlet suyun bir mahlinde durur. Birâz sonra su yukarıya doğru su'ûd eder. Ve cihaza bir hareket-i dâima vermek üzere çevirmeğe başlar. İşte bu sırada bir ât yarışı husûle gelir ki ceryan dâimî cihetle bu yarışları lâ-yetenâhidir. Resme birâz dikkatli bakacak olursanız suret-i i'mâlinece o kadar dūçâr-ı müşkilât olmazsınız. Bu halde bizim at yarışlarını takdir ve tehsin eder; ihtimâl ki alkışlarsınız bile! Mehmed Süleyman (s. 48).

2.39. ÜÇÜNCÜ CİLD – ELLİ ALTINCI SAYI (H. 11 Muharrem 1310 / M. 5 Ağustos 1892)

2.39.1. Teracim-i Ahvâl

Mösyö Bordo

Takriben dört beş mâh mukaddem Fransa kabinesinin tebdili hasebiyle bahriye nezareti Mösyö Guvadü Kavniyak nâm zâta ihâle edilmiş yesin(??)²³⁷ hüsn-ü hareketi ve zekâ ve kendi fetaneti bu ana kadar idare-i umûr etdirmekte bulunmuş iken bu kere ya'ni alafranga temmuzun on biri tarihinde istifâ etmiştir. Gazetemiz her nev' şûun-ı fennîye ve medeniyye ile bu kâbil ma'lûmâtı vakit ve zamanıyla bildirdiği cihetle 31 numaralı nüshamızda muhtasaran tercüme-i hâlîyle bir kıt'a resmini derc etmiştik. Mösyö Kavniyak'ın vukû' bulan isti'fâsı üzerine şimdi kendisine halef olarak Mösyö Bordo nâmındaki zât ta'yin edilmiştir. Mösyö Bordo zeki ve müstakim bir me'mur olmakla beraber vazifesindeki dikkat ve i'tinası, kendisini böyle 'âlî bir mevki'e is'ad eylemiştir. Mösyö Bordo Fransa devletinin şubât-ı devâirinden birçoklarında bulunmuş ve cümlesinde ibrâz-ı sadakat ve hüsn-ü hizmet eylemiştir. Mösyö Bordo 1851 senesi Teşrin-i Evvelinin onuncu günü (Lyon) da tevlid etmiştir. Dârümuallimin Mektebinde filozofi muallim mu'âvinliğinde bulunmuş ve bilâhare 1870 senesinde gönüllü olarak askerlik mesleğine dehâlet etmiş ve vukû' bulan muharebede düşmanı karşısında fevka'l-'âde ibraz-ı şecâ'at ve sadakat eylemiştir. Muharebeden sonra Mösyö Bordo, (Sn-Etyan) ve (Loui-Lu-Gran) Mekteblerinde muallimlikde bulunmuşdur. Bilâhare Ma'ârif-i Umûmiye Nezareti memuriyetinde bulunmuş ve 1885 senesinde meb'us intihâb edilmiş ve 86 ve 87 seneleri yine ma'ârif hizmetinde ve 89'da bütce komisyonu memuriyet-i 'umûmiyesine ta'yin olunmuşdur. Mösyö Bordo, âsâr-ı edebiyesiyle kesb-i iştihar etmiş olup bunlar <Revu de Demond> ve <Revu du filozufik> nâm mecmualarla neşr edilmekdedir. Elhâsıl Mösyö Bordo'nun suret-i nasb ve ta'yini ekserriyet ârâ ile vukû' bulmuş ve cümlelerin câlib-i takdir ve tehsini olmakda bulunmuşdur. Mehmed Süleyman (s. 50).

2.39.2. Hall-i Mesâ'il

54 numaralı nüshamızda münderic mes'elelerin ilk def'a ve doğru olarak halline Lütü Paşalı İsmail Âlî Efendi muvaffak olmağla hediye-i mev'udemiz olan yetmiş

²³⁷ "يسناق" şeklindeki kelime okunamamıştır. Kamus'ta kelimeye denk gelinmemiştir

kuruş kıymetinde (Mirât-ı A'lem) nâmındaki mecmuayı kitâbhanemizden ahz edebilirler.

Suret-i hal: C/1 Mevâd-ı uzviyyenin levnini izâle eden, def'ü'l-taaffun-ı fehm nâmındaki cisimdir. Bu hassede en ziyâde fehm-i hayvani de müşâhede olunur. Bununla turnusol boyasını mülevven şurubları karıştırıp bir müddet 'âlî hale terk ettikten sonra terşih edilecek olsa mevâdd-ı mezkûre levinden ari ve berrak olarak müşâhede olunur. Sanayide bundan fevka'l-'âde istifâde edilmekte bulunmuştur.

C/2 Birâz evvel 'arz ettiğim üzere kömür, zailü'l-balon hâssesinden mâ'dâ bir de def'ü'l-taaffun hassesine mâlikdir. İşte ikinci sualde dermeyân edilen çareye şu vechle cevab vereceğiz. Seyahatde ez cümle bahren vukû' bulan uzun yolculukda suyun müddet-i medide taaffün etmemesi için kabların ez-cümle su fiçılarının derûnlarını kömür ile sıvmalıdır. Bu usûl suyun adem-i taaffününü muceb olur. Hatta bu fikri (Bertovle) nâmındaki kimyager tavsiye etmiştir.

C/3 Elmas bulunmadığı takdirde sanâyide cam kesmek için isti'mâl olunacak cism 1774 tarihinde <Şil> nâmındaki kimyager tarafından keşf ve bir müddet sonra (Gahen) tarafından da mürekkebatından istihrâc ve tefrik edilen manganez cismidir. Sıklet-i izâfiyyesi 138, 7 ile 206,7 mikdârları meyânında tahalûf eder. Fevka'l-'âde salâbeti cihetiyle sanayide elmasdan sonra camı kesmek için kullanıldığı gibi çeliğin ve sâ'ir sert mevâdın işleminde dahi kullanılır.

C/4 Saban ve çapa gibi zîrâat âletleri altın ve gümüşden olarak Amerika'nın hin-i keşfinde yerli olan ahâli-i gayr-ı mütemeddinenin i'mâl ve isti'mâl etmiş oldukları görülmüştür. Çünkü evvel vakit h'âdîd henüz onların mechulu bulunuyordu. Tabi'atda gâyet mebzûl ve münteşir bir cisim bulunduğu (mürekkebat) ve halbuki azad hâlînde bulunmadığı ecelden, mürekkebatından istihrâc ise hayli ma'lûmât-ı fennîye ve terakkîyat-ı ulûmiyyeye tevakkuf etmekle değil Amerika'nın ahâli-i gayr-ı mütemeddinesi hatta evvel zamanın kudemâsının bile mechulu bulunuyordu.

C/5 Sularda ta'ayyüş eden kabuklu hayvanatın kabukları karbonit kilsden münbais olub ancak bu cismin su derûnunda bulunduğu sırada hamız-ı karbon cismiyle aralarında husûle gelen ittihâd ve münasebet-i kimyeviyeden vücuda gelir. İşte başlıca hamız-ı karbonun fi'il ve te'siriyle ekser miyah-ı ma'deniyyenin menba'ı etrafında dâimâ sûretde cebriye teşkil ettiği görülür. Hatta böyle sularda bir meyve yahud kuş yuvası

veyahud kalıb gibi sulb bir ki'tâ' gats edilecek olursa karbonit kils gats edilen ki'tâ' üzerine tecemmu' etmekle onu tehcir eder. Ve kalıbın şekliyle müteşekkil bir ki'tâ' yı mermere tebdil eyler. Kezâ sulara ta'ayyüş eden kabuklu hayvanatın mahfazaları ve nebâatda bulunan karbonit kilsin bir kısmı yine bu fi'il-i kimyevi vasıtasıyla teşkil ve tevlid eder. Doğru halledenler: Mekteb-i Tıbbiyey-i Mülkiye talebesinden Ahmed Şükrü, Batumlu Hasan Basri bin Süleyman, İzmir karantinasında Şühab Aladdin, Mekteb-i Edebden mezun Mıkırdıç Naşid. Mehmed Süleyman (s. 63).

2.39.3. Fenn-i Eğlence

Üflemekle Suyu Kaynatmak²³⁸

Evvelce de beyân olunduğu üzere hikmet-i tabi'îye ile kimyanın tatbîkâtı semeresi olarak husûle gelen lâtîf ve mütenevvi' eğlencelerden biri de budur. Esası fennî olmakla beraber garâbet-i cihetle sâirlerine tefavvuk eder. Tabi'idir ki su ile memlû bir şişenin üzerinden üfleyerek su kaynar denilecek olursa bâdî-i emrde ol kadar i'timâd olunamayacağı şübhesizdir. Fakat tecrübe ve icrâsını müte'âkib husûle gelecek muvaffakiyet bu husûsdaki i'timâdsızlığı bertaraf edeceği melhuz-ı kavîdir. Birinci sene nüshalarımızın birinde beyân edildiği üzere (ünbûbede gâleyan eden su) serlevhasıyla 'âdi bir ünüb derûnuna su konularak bir insanın derece-i hararetiyle gâleyan ettiği gösterilmişti; hatta bunu kâri'lerimizden ekserisi belki mesire-gahlarda rayü'l-ayn müşâhede etmişlerdir. Suret-i icrâsı: Ağzı gâyet sıkı kapanılır küçük bir şişe tedârik ediniz. Dörtde üç miktarını su ile imlâ ve ağzını açtı derûnunda tuzlu su bulunan bir kase föleye (kulblu 'âdi bir kab şekilde görüldüğü üzere) vaz' edip ateş üzerine konulur. Tuzlu su 109 dereceye doğru gâleyan eder. Galeyanın vukû'u anında şişe çekilir ve ağzı kapatılır. Birâz sonra tekrar mahalline konularak gâleyan ve tebhîr derecelerinde şişenin ağzını derakab güzelce mühür mumu veya balmumu ile iyice sedd edersiniz. Şişenin derûnunda boş bir mahal görülür. Burada hevâ yoktur. Teshin ile ihrâc edilmiştir. Şimdi şişeyi tahrik edecek olursanız derûnundaki suyun bir cism-i basit ve âdeta parça imiş gibi aşağı veya yukarı hareketi görülür. Ve 'âdi bir demir çekicinin darbından müthasıl gürültüsüne mukayyes bir şamata işitilir. İşte bu keyfiyete su çekici ta'bir ederler. Marü'z-zikr kavâidinin beyânından sonra asıl tecrübemize devam edelim. Ağzını tıkamaksızın su ile memlû bir şişeyi hamam marı üzerinde yahud bir âteşte gâleyan

²³⁸ Yazının görseli için bkz. EK.40

ettirelim, müte'âkiben hamam mariden dışarı çıkaralım galeyana teskin ve mündefi' olması için bir müddet 'âlî halle terk edilir. Birâz zaman sonra eğer şişenin yukarisına bir buz parçası, yahud 'âdî soğuk su vaz' edecek olursanız şişenin derûnundaki suyun derhal galeyana başladığı görülür. İşte biz şişenin üzerinden bir ünbûb vasi'tâsıyla üfleterek de suyun galeyana neticesine muvaffak olabiliriz. Esbâbına gelince ma'lûmdur ki su yüz derecede galyan eder. Bu da hevânın tazyikinden neş'et eder. Eğer mürtefi' bir noktada suyu galyan ettirecek olursak bu galyan yüz dereceye varmazdan evvel vukû'u bulur. Tazyiki tamamıyla üzerinden ref' edecek olursak birâz sonra tekrar galyan eder. İşte şişenin derûnundaki hevâyı bi'l-ihrac suyun üzerindeki tazyiki ref ettiğimizden suyu yüz dereceden evvel galyan ettirebiliriz. Zaten (ünbûbede galyan eden su) keyfiyeti insanın derece-i hararetiyle vukû'a gelmiyor muydu? Ma'lûmdur ki insanın derece-i harareti vasâtî olarak 36:37 derecelerinde bulunmaktadır. Mehmed Süleyman (s. 64).

2.40. ÜÇÜNCÜ CİLD – ELLİ YEDİNCİ SAYI (H. 18 Muharrem 1310 / M. 12 Ağustos 1892)

2.40.1. İhtirâat ve Keşfiyat-ı Cedide

İdareli Kola Makinesi²³⁹

Mücellidlerin kitâb vesâ'ire kuşakları kolalamak ve bağlamak 'ameliyâtı ne kadar b'âdî-i müşkilât bulunduğu ma'lûmdur bâhusus ol kadar da 'âdem-i nezâfeti müceb olduğu şübhesizdir. Bunun için yukarıdaki cihaz yapılmış, masrafı az idaresi için de çok kimseye hâcet yok. Bir çocuk sâ'atde (2000) kitâb kuşâğı kolalamış ve bağlamıştır. Bu halde ondan başka vakitten de istifâde ediliyor demektir. Çünkü kadın işçileri, 'umûmi acentelere günde (800) den ziyâde kuşak bağlayıp yapışdıramazlar. Demek bir fâ'ide daha! O da paradan da idare var; her vechle câlib-i istifâde. Elhâsıl az masraf ve az şahısla çok iş görmek için bu âlet iştirâ etmeli. Cihaz ma'deni bir safhadan mürekkebirdir. Bu safhanın uçlarından biri amûdî bir cedveli hâmidir. Bu cedvelin tûlu bir kola şişesini hâvî bir cedvelin sürmesine kadar mümteddirdir. Şişenin kısım-ı dâhiliyesi bir sünger ile kapatılmıştır. Bu sünger mevâdd-ı matlûbeye mâyi' ile mütam'âdiyen ıslatır. Bunların beheri yani kâffesi de ilânihâye muhafaza olunabilir. Şimdi bakın ta'rifâtımızın icrâatı olarak makineyi işleteceğiz. Bir ucu marü'z-zikr sünger ile mesdûd olan kola

²³⁹ Yazının görseli için bkz. EK.41

ünbûbenin ucu aşağı gelmek üzere birâz kaldırılarak tesbit edilir. Ba'de kuşaklar âmilin kendi tarafındaki köşesinden bükülür ve kendisine doğru çekilir. Böylece kâğıdlara süngerin dokunmasıyla birâz kolalanmış olduğu halde 'avdet eder. Evvela bükümü bitirilir. Müte'âkibende geçirilir. Görülüyor ki âletin ta'rifâtımız vech ile idaresi gâyet kolaydır. Matbaa ve mücellidhâne sahipleri bundan istifâde etmelidirler. Mehmed Süleyman (s. 79).

2.40.2. Hall-i Mesâ'il

56 numaralı nüshamızda münderic mes'elelerin ilk def'â doğru ve matlûba muvaffak olarak halline Mekteb-i Askeri talebesinden Yusuf Kemal Efendi muvaffak olmakla hediye-i mev'ûdemiz olan (Her Bahçeden Bir Çiçek) nâmındaki kitâbı kitâbhanemizden âhz ettirebilir.

Suret-i hal: C/1: Faraza birinci 'aded "m" ikincisi "h" olsa: ma'lûmdur ki $3+m = 8-h$ olduğundan $11+m=h$ olur. Lâkin $42-m= h$ olmakla $42-m= 11+m$ yahud $m^2=31$ olur. Islâh olundukda $m= 1/2 15$ ve fakat $m+11= h$ olmağın mahalline bi'l-vaz' $h= 15 1/2 + 11$ yahud $1/2 26$ olur yani $m = 1/2 10$ ve $h= 1/2 26$ olur.

C/2: Mademki dokuz mil-i coğrafi murabba'ı yirmi beş âdî mil-i murabba'ının isti'âb eylediği mahalli ihâta eder. (25000) mil-i coğrafi murabba'ı dahi mütenâsiben (69444) âdî mil-i murabba'ını hâvî olur.

C/3: Asıl katr kere olan 6 murabba'ı $355/113$ 'aded ile zarb olunarak 1,113 desimetre murabba'ı-ı satihdân 'ibâret olduğu anlaşılır. Bu suretde ma'lûm olan iki zâviyelerin mikdârları bervech-i âti cem' olunur.

$$\begin{array}{r} / \quad / \\ 5 \quad 34 \quad 46 \\ 17 \quad 42 \quad 56 \\ \hline \end{array}$$

$$/ \quad /$$

22 16 103 iki zâviyeler mecmû'idir. Hâsıl cem'-i mezkûr zâviye-i kaime-i mecmua'yı olan (180) den tarh olunur. Fakat suret-i icrâda kolaylık

olması için (180) dereceden 1 vâhid ahz ile sâniyeye kadar olan eczâ-yı sagîresine basit olunduktan sonra tarh-ı 'ameli icrâyı edilmelidir.

/

60 -----59-----179

22-----16-----103

38-----43-----280 işbu bâkî mechûl olan zâviye-i sâlîse olmuş olur.

C/4 İlim-i hendesenin zuhûru (k. H. 1145) olup mucidi İtalya felâsifesinden Fisagoris'dir. Mehmed Süleyman (s. 79).

2.40.3. Fennî Eğlenceler

Gümüş Yapraklı Ağaç²⁴⁰

Kimyevi eğlencelerden birisi de budur. Fakat size gümüş yapraklı ağacı ta'rif etmezden evvel kurşun yapraklı ve dallı ağacı 'arz edeyim: Mustâfilü'ş-şekl bir kaba yahud bir şişe derûnuna bir âğacın sâkını teşkil eden kısmını takliden çinkodan o vechle kesib adî mühür mumu vasi'tâsıyla şişenin ka'rına tesbit edersiniz. Bundan evvel de huni şeklinde üç dört tane kezâ çinkodan kısımlar yapıp, ancak huni şeklinde bulunan kısımların yukarı tarafını bir mikrâs ile şerid hey'etinde doğramalı ve bunları birbiri üzerine geçirerek şişe derûnunda şerid gibi kesilen kısımları bir kalem vesâ'ire vasi'tâsıyla açmalı. Bu halde şişenin derûnunda yapraksız bir âğac husûle gelir. Şişeyi su ile doldurunuz attârlarda bile bulunabilen kurşun tozundan (Acetate de Plombe) ahz ile mikdâr-ı kâfi şişenin derûnuna dökünüz. Şimdi birâz sabredin. Birkaç dakika sonra şişenin derûnunda dallı ve yapraklı mükemmel bir âğac husûle geldiğini görürsünüz. Suret-i husûlu çinko ile kurşun tozunun su derûnunda imtizâc-ı kimyeviyelerinden 'ibâretdir. İmtizâc-ı kimyevi neticesi olarak hâsıl olan hıllıyyet kurşun gâyet küçük zerrâta münkesim olduğu halde çinkonun üzerinde tavazzu' eder. Şimdi de resmini gördüğünüz gümüş yapraklı ağacı ta'rif edelim: züccâc bir safiha üzerine kola ile bir parça kâğıd tabakası yapıştırılıb üzerine de bir âğac sâkı resmi edilir yani dalsız ve yapraksız yalnız bir kütük tasvir edilir. Kezâlik ağacın sâkıyla yukarisına bakar veyahud

²⁴⁰ Yazının görseli için bkz. EK. 42

pirinc ma'deninden gâyet ince tellerle adeta bir âğacın dal ve budakları manzarası teşkil olunur. Bunlar da küçük zamklı kâğıdlar ile mahallerine tesbit edilir. Şu vechle ki tenessür uclarına kadar cam safihaya mültesik bulunmalıdır. Bu sırada bakır tellerin kenarından cam safihası üzerine hafifce istihzar olunmuş (Azotit fidda-Azotate d,argent) mahlûlundan bir kaç damla dökülür, ba'de ziyânın te'sirinden muhafaza etmekle beraber ufkîen bir masa üzerine vaz' ile bir müddet 'âlî hâle terk olunur. Ertesi gün ağacın dal ve yaprakları kâmilen gümüş ile mestûr ve müzeyyen olduğu halde gâyet nazar-ribâ bir manzara ile arz-ı didâr eder. Dalların üzerinde vukû'a gelecek gümüş tabakalarda mâyi'in tamamen tebhirâtının hitâmına değin tavazzu'at-ı mezkûre tevessü' eder. Mehmed Süleyman (s. 80).

2.41. ÜÇÜNCÜ CİLD – ELLİ SEKİZİNCİ SAYI (H. 25 Muharrem 1310 / M. 19 Ağustos 1892)

2.41.1. İhtirâ'at ve Keşfiyâtı Cedide

Yeni Bir Âlet-i Sebh

Yahud

Akıntıya Karşı Yüzmek?

Denizde yüzmeyi pek çok kimseler arzu ettikleri ve yüzme bilenler dahi deniz üstünde mümkün mertebe sür'atle kat'-i mesafeye muvaffak olmalarını istedikleri halde nâ'il-i meram olamıyorlardı. Ahiren ihtirâ' olunan ve suret-i isti'mâlîyle tertibâtı resmimizde görülen âlet ise bu meramın husûlüne vasi'tâdır. Yeni âlet sebbâhların sür'at-i hareketini te'min edecek ve bu âlet sayesinde yüzerek bir nehrin akıntısına karşı gitmek bile müyesser olacaktır âletin muhteri'i <Patrik Kurren> isminde bir Amerikalıdır 'arz etmek istediğimiz yeni âlet-i sebh Amerika'da fevka'l-'âde celbi nazar-ı dikkat olmuş ve Avrupa'da bile yüzmek isteyenler nezdinde kemâl-i memnuniyetle kabul olunmuşdur. Binâenaleyh ve kâr'ilerimizce de piş-i nazar-ı takdire alınacağı melhuz-ı kavî bulunmuşdur. Âleti ta'rif edelim. Âletin suret-i tertib ve ihzârı adeta bir vapur pervanesi yahud tahta kürek gibi birtakım kısımlardan mürekkebe olup bu kısımlar sâbihin ellerine ve ayaklarına merbut kılınır. Sâbihin eli ma'deni bir kuşak yani bir çenbere rabt edilir, ki bu çenber nokta-i istinâd olmak üzere bileğe geçirilmiş kavî bir bileziğe tesbit kılınır. Bu çenber baş parmağın dâhilinden geçirilmiş olan kuşağa pervane tarzında bir kürek suret-i kavviyede olarak bir menteşe ile vidalanır.

Menteşenin vechi şu vechle bulunması lâzımdır ki sebbah elini yan tarafına yani vücuduna doğru takrib etmek istediğinde kürek elinin ayasına- iç tarafına kapanır bir tarzda bulunsun. Demek olur ki sebbah ellerini su derûnunda ileriye doğru sevk ettiğinde görenler kapanacak ve ellerini vücuduna doğru takrib etmek istediğinde yahud suyun derûnunda bir mahalde tevkif edecek olursa görenler kapanmayarak sabit duracak yani açık bulunacak. Binâberin adam bulunduğu mahalden birâz mübâ'adet etmiş olur. Bacaklar dahi hemen aynı usûl ve tarzda bulunur. Gâyet ince ma'deni levhalardan yahud oldukça mukavvim bir tahtadan ma'mûl kürekler alınarak bacaklara aynı menteşeler ile rabt edilir. Kürekler bacağın yan taraflarında olacak ve beher tarafında dört tane bulunacaktır. Birâz evvel kollarda ta'rif edildiği üzere sebbâh her iki ayağını ileriye doğru sevk etmek istediğinde marû'z-zikr kürekler geriye doğru kapanacak ve eğer bacaklar o esnada cüz'i hareket ettirilecek yahud tamamen geriye itilecek olursa kürekler kapanmayarak açık duracaktır, bu halde hem kollar hem ayaklarında merbut bulunan kürekler, sebbâhın ileriye doğru hareketinde kapanacaklar ve durduğu sırada açılacaklar. Sebbâhda böylece kat'-i mesafe edecektir. Görülür ki cihaz gâyet basit ve icrâsı da kolay. Bununla beraber akla ve fikre de mutâbık. Fazla bir sıklet meydana getirilmemek üzere her iki tarzda dahi kürekler yekdiğerine ön ve arka cihette olarak gâyet muhkem bezlerle bağlanır. Bundan müstebân olur ki bir bacağa üç tane kuşak lâzımdır. İkisi adeta kemer gibi bacakların yan tarafından ve diğeri üçüncüsü de ayağın altından geçirilerek cihaza bir metânet ve resânet i'tâ olunur. İlk tecrübelerde hesâbü'l-icab su sathında durmak için mantar ve buna mümâsil hafif nesnelere sebh beline bağlayabilir. Bu cihazın diğeri yüzmek için kullanılan âletlere her halde tefavvuk ve rüchâniyyeti vardır. Çünkü bununla bir insan hayli mesafe kat' edeceği gibi evvel derecede de yorulmayacaktır. Sâ'ir fevâidine gelince: bir insan bununla hem denizde ve hem de bir nehirden kemâl-i suhûletle sebh edebileceği gibi bir dereceye kadar usûl-ı sebhi tâ'lim edecek ve hasbe'l-insaniyet hemcinsinin deniz üzerinde vukû' bulacak bir kaza hengâmında imdâd ve mu'âvenetine dahi müsâraat edebilecektir. Birâz tedkik ve tefekkür edilecek olursa bu cihazın fevâid ve muhassenâtını teslim etmemek mümkün değildir zannedirim. Mehmed Süleyman (s. 93).

2.41.2. Fennî Eğlence

Garib Bir Oyun

(Resmi 88'nci sahifede)

Menba'-i garâbet olan Amerika'nın tiyatrolarında gösterilen hünerler, yapılan hokkabazlıklar da hakîkaten garib ve câlîb ve lehu ve hayrettir. İşte bu hünerlerden birini de <Siyantifik Amerikan> gazetesinden iktibasen kârî'in-i kirâma 'arz ediyoruz. Bu garibenin, Amerika'da seyircilerin pek ziyâde merakını da'vet ettiği de söylenir. Merak edilmeyecek şey'de değil... Mesela bir kızı bir sahne-i temâşâda ve birçok seyircilerin muvacehesinde diri diri yakmak! Bu da o kadar kolay değildir. Sahnenin ortasında bir ârka ve ikisi yanları teşkil etmek üzere üç kanadlı bir paravana vardır. Bunların üç tarafını tehdid ettiği meydancığın ortasında da dört ayaklı bir masa var. Masanın altında da dört mumlu bir şamdan yanıyor. Yanan mumlar iskemle ile zemin arasının boş olduğunda şüphe bırakmaz. Masanın üstüne her akşam birçok huzzâr muvacehesinde yanan genç kız çıkar. Kızın başı tarafına üstüvânî şekilde bir zar asılmış ve bozulub hevâya kaldırılmıştır. Bu perde yavaş yavaş indirilir ve kız kâmil setr eder. Perde, kızın üzerinde durduğu masanın üstünü tamamen setr edince bir tabanca patlar, perdenin içindeki kız tutuşub dumanlar ve alevlerle yanıyor gibi görünür. Perde kalkınca genç kızın gâib olduğu görülür. Ortada henüz yanıp tutuşmakta olan bir kemik yığını ile bir ölü kafasından başka bir şey kalmamış ... Şu garibenin seyircilere ne kadar te'sir edeceği tahmin olunabilir. Bu 'acâ'ib göz boyamacılık nasıl icrâ olundu? Üstüvâninin bir âşağıda, bir de yukarıda iki deliği var, kızın buralardan kaçtığı da görülmedi. Etrafdaki paravanın da mes'eleyi halle bir medârı olamaz şüphesiz genç kızda gerçekten yanmadı. Ya nasıl kaçtı? Bu acibenin suret-i icrâsını göstermek pek kolaydır. Bu hileyi icrâya müsaid olan da yine aynalardır. Bu aynaların tertibi de hemen kesik başı gösteren aynaların aynıdır. Bu masa iki ayaklı olduğu gibi altındaki şamdan da iki mumludur. Resmimizin sağ tarafında bu tertibât pek güzel görünür. Masanın altına doksan derecelik bir zâviye teşkil etmek üzere iki ayna yerleştirilmiştir. Bu aynalar masanın ayaklarını ve şamdanları iki yerine dört gösterir. Bu aynalardan her biri paravanın iki taraf kanadlarına (45) derece bir meyilde bulunacağından bu kanadların üstüne kaplı kâğıdı 'aks ettirir. Ve bu 'aksten de arkadaki kanad görülür zannedilir. Masanın yarısı dışarı doğru bulunduğu aşikârdır. Diğer yarısında aynaların arka

tarafından sahnenin altına açılır bir delik vardır. Buradan kız süratle aşağı iner ve kendi yerine kemikler ve çirâ gibi yanacak, duman husûle getirecek maddeler koyar. Ve bunları tabanca ile ateşleyip kaçar. Ve kaçtığı kapağı fark olunmayacak surette kapar. İşte göz boyamanın en mâheranesi! Yoksa ortada nazarı aldatacak iki aynadan başka bir şey yoktur. Aynaların birbirine muttasıl olduğu mahal dahi asla fark olunamayacak derecede san'atkârâne yapılmış ve seyircilerin bir şey anlamaması ve masanın altını kat'iyen boş zannetmesi için tertibâta pek dikkat olunmuştur. Asıl hünerde seyircilerin nazar-ı dikkâtini hasr edeceği noktaya ehemmiyet vermek ve bir şey sezdirmemektir. Mehmed Süleyman (s. 96).

2.41.3. Mes'elelerimiz

S/1 Üç gram altına ne mikdâr gümüş ve beş gram gümüşe ne mikdâr altın 'ilâve edilmelidir ki işbu iki nev' mahlûtun vezince sıkletleri bahâca kıymetleri birbirine müsâvi olsun?

S/2 Altı çocuk, on kadın yirmi erkekten mürekkeb istihdâm eylediği 'ameleden, beher çocuk için (75) santim ve bir kadına (50,2) santim ve bir erkek için dahi (50,3) santim ücret-i yevmiye veren bir kadına bir fabrikatörün, bir haftanın altı iş günleri için eşhas-ı merkumeye ne mikdâr ücret vermesi icâb eder?

S/3 Beher kilogramını (20,3) santime aldığı ham yapağıdan haftada beş tek çorap örebilen bir işçi kadın mezkûr çorabların bir çiftini 80;2 santime fûrûht eyleyib sekiz çift çorabda tamamen (5,1) bir buçuk kilogram geldiği surette mezbure kadın bir çift çorabda ne ticaret ettiğini ve ücret-i yevmiyesinin kaç franga geldiğini istihrâc etmek matlûbdur? Bervech-i bala üç 'aded mes'ele-i mûndericenin ilk def'a ve doğru olarak halline muvaffak olan varaka sahibine mükâfâten mücellid olduğu halde <Musavver ve Mükemmel Ma'lûmât-ı Evveliye> nâmındaki kitâb ihdâ olunacaktır. Doğru halledenlerin de esamisi sirâsıyla kayd ve tahrir olunacaktır. Mehmed Süleyman (s.99)

2.42. ÜÇÜNCÜ CİLD – ELLİ DOKUZUNCU SAYI (H. 1 Safer 1310 / M. 25 Ağustos 1892)

2.42.1. Teracim-i Ahvâl

Flemenk'in Krâliçesi Vilhelmin

ve

Nâibe-i Hükümet Krâliçe Emma

Flemenk'in nâibe-i hükümeti krâliçe Emma 1858 senesi ağustosun ikisinde tevliid etmiştir. Waldeck ve Pymont prensinin kızı olub 1879 senesi kânun-ı sânisinde Flemenk Kralı Üçüncü William ile 'akd-i izdivâc eyledi. Bu izdivâcın semeresi olarak yegâne kerimesi prenses Wilhelmina dünyaya geldi. Zevci kral Üçüncü William'ın etubbâ kararıyla idare-i umûr hükümetden keff-i yed etmesi muktezâ olunca Krâliçe Emma nâibe-i hükümet ilan olunmuş ve William'ın vefâtı üzerine kerimesi Krâliçe Wilhelmina'nın avân-ı sabâveti imrâr edinceye kadar mesned-i niyâbetde ibkâ edilmiştir.

Krâliçe Wilhelmina

Flemenk Krâliçesi Wilhelmina -Helena Pauline Maria-1880 senesi ağustosunun otuz birinde kademnihâde-i âlem vücud olmuş ve 1890 senesi Teşrin-i Sanisinin 23'ünde pederinin makamına geçmiştir. Henüz on bir on iki yaşında sevimli bir nevnihaldir. Simâsında etfâle mahsus bir halâvet ile beraber ciddiyet-i masumâne de müşâhede olunuyor. Bu sene vâlidesi naibe-i hükümetle Amsterdam'a seyahat ederek bir hastanenin resmi mübâşeretinde hazır bulunmuş ve resmen ilk taşını koymuştur.²⁴¹
Mehmed Süleyman

2.42.2. Mes'elelerimiz

S/1: Bir kimse 25,40 santim vererek bir tuhafiyeciden 5 3/4 metre gelir bir parça kumaş alıb ba'de dikkatlice mu'âyene olunduk da mezkûr parça evvel mikdâr olmayıb 4 7/8 metre olduğu tebyin etse tuhafiyecinin müşterisine hata-yı vak'iden dolayı kaç frank geri vermesi lâzım gelir?

²⁴¹ Kapak sayfasında olduğu için sayfa numarası verilmemiştir.

S/2: Bir tarlanın mesâha-i sathiyesi matlûb olup doğru mesâha olunmak için mezkûr tarla kâ'ideleri 126 ve 5 ve 117 ve 130 ve 19,5 ve irtifâ'larında 112 ve 8; ve 17 ve 14 metre gelen dört kıt'a müsellelere ifrâz olunduk da mezkûr tarlanın mesâhe-i sathiyesi kaç metre murabba' olur?

S/3: Müsâvi derecede bir hararete aynı cesâmetde derinleri su ile memlû iki tane tencere vaz' olursa (tencerenin biri kalaylanmış olduğu halde) hangi tencerenin derûnundaki su evvel galeyan eder? Bu üç 'aded mes'elenin ilk def'a ve doğru olarak halline muvaffak olacak varaka sahibine mücellid ve mükemmel (İnşâ-yı Fransevi ve Türkî) nâmındaki kitâb ihdâ olunacaktır. Mehmed Süleyman (s. 112).

2.42.3. Hall-i Mesâ'il

58 numaralı nüshamızda mûnderic mes'eleleri matlûba muvaffak olarak Ayasofyalı M. Cafer Efendi halle muvaffak olmakla hediye-i mev'udemiz olan mücellid <Musavver ve Mükemmel Ma'lûmât Evveliye> nâmındaki kitâbı idarehanemizden ahz edebilir.

Suret-i hal: C/1-Eğer üç gram altına beş gram mikdârı gümüş 'ilâve olunursa hâsıl olacak mahlûtatın 'aynı bir mahlût diğerin tahsil için beş gram gümüş içine dahi 'aynı mikdâr-ı mezkûr altın kadar yani üç gram altın 'ilâve olundukda iki nev' mahlût dahi birbirinin 'aynı olur.

C/2 yirmi erkek 3,50 santimden 70,00 frank eder.

On kadın 2,50 santimden 25,00 frank eder.

Altı çocuk 0,75 santimden 4,50 frank eder = 99,50 yevmiye verilen ücret-i 'amele bu olur.

Bir hafta altı gündən i'baret olmakla 6 def'a mezbur (597) frank eder.

C/3 Fûrûht edilen bir çift çorabın bahası 2,80 frank ve bir buçuk kilogram yapağından sekiz çift çorap olmakla bir çift çorab 1.5/8 kilogram eder. Ve bir kilogram 3,20 santime alındığından bir çift 0,60 çorap pahası

Beynlerindeki fark çorab örücü kadının ticareti 2,20 olur haftada beş tek çorapdan kazandığı 5,10 frank her iş günü için mezbure kadın takribi olarak 0,92 frank kazanmış olur.

2.43. ÜÇÜNCÜ CİLD – ALTMİŞ İKİNCİ SAYI (H. 15 Sefer 1310 / M. 8 Eylül 1892)

2.43.1. Hall-i Mes'ele

59 numaralı nüshamızda münderic mes'elelerin ilk def'a halline, Rüsûmat Emânet-i Celilesi Ketebesinden Fethi Efendi muvaffak olmakla hediye-i mev'ûdeyi kitâbhanemizden ahz edebilirler. Doğru halledenler: Selanik Mekteb-i Terakkî şâkirdeninden Mehmed Rıza, Sofyalı Mehmed Ahmed, İzmir'de tüccardan Hasan Meksudzâde Mehmed Cemalleddin. (Mumaileyh Mehmed Celaleddin Efendi (58) numaralı nüshamızda münderic mes'eleleri dahi doğru halletmiştir.) Dersa'âdet Mekteb-i Askeri talebesinden Bayezidli Âlî, Sarıyerli Muhileddin Abdullah Efendiler.

C/1: $5 \frac{3}{4}$ metre kumaş, 25, 40 frank edince $4 \frac{7}{8}$ metre ne eder?

$5 \frac{3}{4}:25, 40: 4 \frac{7}{8}: S$. Kesirler (8) ile zarb olunarak $46: 25, 40::39:S=13,34$ frank olur. Bu suretde merkum tuhafiyecinin 12,6 frank i'âde etmesi lâzım gelir.

C/2 Her bir müsellesin irtifâ'ıyla kâ'idesi hâsıl zarbın nısfı alındık da mecmu'ı mezkûr tarlanın mesahâ-i sathiyesi olmuş olur.

Birinci müsellesin 0, 7056 metre

İkinci " 5,1057 "

Üçüncü " 0,1105 "

Dördüncü " 5,136 "

0,9355 asıl tarlanın mesahâ-i sathiyesi

C/3 Kâ'ide-i hikemiye mucibince beyaz ve berrak cisimler gerek harareti ve gerek ziyâyı az bel' edib çok 'aks ederler; siyah cisimler bu kâ'idenin 'aksidir. İşte biri kalaylanmış diğeri kalaylanmamış ve derûnları su ile memlû iki bakır tencere müsâvi derece-i hararetde bir âteşe ma'ruz kalındık da en evvel kalaylanmamış tencere teshin eder ve bunun derûnundaki su galeyan eder. Fakat şu satırları okuyarak, hem yemekler çabuk tabh edilsin ve suda çabuk galeyan etmesi için bakır tencereleri ve evânîyi kalaylatmaktan asla ferâgat etmeyiniz. Çünkü bakır hevânın müvellidü'l-hamuza ve bu

da hamız-ı karbon ile bi'l-ittihad bakırın üzerinde yeşil bir pas husûle gelir ki bu da şedid bir simdir.

Mes'elelerimiz

S/1: Beher litresi (75) santime olan (50) litre sūd ile litresi 25,1 franga olan (60) litre sūd birbiriyle karıştırıldık da husûle gelecek hâlîtenin bir litresi neye gelir?

S/2: Nahhâs akçenin yüzde (95) sâf nahhâs (4) kalay ve bir de tutyadan mürekkeb olduğu ma'lûm olub mezkûr bakırın kilogramı (3) frank ve kalayın kıymeti 25,3 frank ve tutyanın bir kilogramı dahi (65) santime alınır farz edilirse nisbet-i mezkûre ile terki olunmuş (100) kilogram bir külçenin kıymeti ne olur?

S/3: Safi bir kilogram sıkletinde olan gümüşün kıymeti kaç frank olur?

Bervech-i bâlâ üç 'aded mes'ele-i mündericenin ilk def'a olarak halline muvaffak olan varaka sahibine bir 'aded (Hıfzısıhha Dersleri) kitâbı ihdâ olunacaktır. Mehmed Süleyman (s.159)

2.44. ÜÇÜNCÜ CİLD – ALTMİŞ ÜÇÜNCÜ SAYI (H. 22 Sefer 1310 / M. 15 Eylül 1892)

2.44.1. Şu'ûnat-ı Fennîye ve Medeniyye & Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a

Camdan Bir Kule

Chicago sergisinin muhtevi bulunduğu ve daha da bulunacağı garâib ve acâibden biri de ser-nâmemizi teşkil eden camdan bir kule olacaktır. Bu kule Amerika'da te'sis edilecek, bâni ve mü'essisleri de Amerikalılar olacaktır. Kulenin an-asl bâni ve mucidi Edison'dur. Koca muhteri'in nâmı Amerika'da garaibât ve acâibâtndan hangi birisi olur ki onun içine dâhil bulunmuş olmasın! Kulenin içinde büyük ve müdevver bir küre bulunacak ve bu kürenin üzeri, kürre-i arz'ın hâvî olduğu kıt'aatı irâ'e edecek ve mezkûr cam kule içinde elektrik kutu îanesiyle -kürre-arz'ın hareketini meş'ar olmak üzere- dönecek ve kıt'aatın her biri müt'addid elvân ile telvin edilmiş bulunacaktır. Bundan başka kulenin en üstünden ve fakat cam kulenin içinden bir elektrik lambası ta'lik edilecektir ki geceleri bu cam kule, sergi-i 'umûmiyenin kâffe-i cihetinden eşî'a-ı nessâr enzâr-ı temâşâ kerân olacaktır.

Chicago Sergisine Da'ir Ma'lûmât-ı Cedide

Kâri'lerin hâtır-nişânı olsa gerekdir ki Chicago şehrinde küşâdı mukarrer bulunan sergi-i 'umûmi hav'âdîsinin ilk intişâr ettiği tarihten bu ana kadar mevkut, yevmi, bütün gazetelerimiz tarafından mezkûr sergiye 'â'id haylice ma'lûmât i'tâ etmişlerdir. Bu bâbda gazetemiz dahi lâzım gelen ma'lûmâtın i'tâsında bulunduğu gibi 'umûmi bir kıt'a resmini de derc eylemiş idi. Ahiren müs'âdîf-i nazar-ı mutâle'amız olan ma'lûmât-ı âtiyenin dahi beyân-ı f'â'ideden gayr-ı hâlî bulunmuşdur. Küşâd olunacak sergi-i 'umûmiyenin garb tarafında usûl-ı mimariyece âtîk İtalya binâları tarzında olub <Manis ve Maing> nâmıyla ma'nun bir binâ bulunacaktır ki tûlu (700) ve 'arzı (350) kadem olmak üzere inşâ olunmuşdur. Binânın isti'âb ettiği mahal tekml otuz bir dönüm vus'atında bulunur. Olunan bir hesâba nazaren; bu binâyâ edilen masraf ile Amerika'nın arazi-i hâliyesinden birinde yeni bir şehir te'sis olunacak olsa, dört yüz kişiyi isti'âb edecek derecede hâneler inşâsı kâbil olabilir imiş! Bu binâyâ sarf olunan camların mikdârının ne kadar olduğunu su'al ederseniz; tekml on bir dönüm araziye ihâta ediyor. Yahud olunan diğêr bir hesâba nazaren denilebilir ki: mezkûr camlar, şimendüfer yük vagonlarından (40) tanesini doldurabilir! Sergide inşâ olunan elektrik da'iresiyle, vaz' olunacak cesim elektrik makineleri için (2,000,000) dolar mesârif vukû' bulacak ve serginin altı ay müddet küşâde bulunduğu sırada makinelerin idaresiyle mesârif-i sâiresi için (2,500,000) dolar sarf olunacak imiş. Demekdir ki sergide yalnız mevâdd-ı elektirikiye için edilecek mesârif min-haysü'l-mecmû' (5,000,000) dolara bâliğ oluyor! Elektirik da'iresinde, sergiye iştirâk edenler tarafından pek çok makineler bulunacak ise de en kuvvetlileri, Amerika elektrik kumpanyalarıyla Edison kumpanyası olacaktır. İkinci derecede İngiltere, Almanya ve ba'de Fransa'nın makineleri sirâsıyla bulunacaktır. Sergide bulunacak yalnız on beş binâyâ beş yüz mikdârında elektirk lambalarıyla tenvir iktizâ ediyor ki bu lambaların her biri iki yüz lamba ziyâsı kuvvetinde bulunacaktır. Bundan mâ'dâ (1600) tane elektrik lambaları serginin garb tarafına ta'lik ediliyor. Serginin diğêr devâiri ile ecnebi da'irelerinin dahi elektrik lambalarıyla tenvir olunacağı tabi'î olunca artık bunun mikdârı zihinlerde ta'yin etmiş bulunur. Diğêr bir hesâb, beher lamba için her on iki sâ'atde <35:40> sent mesârif vukû' bulacağı gösteriyor. (Bir sent on para kıymetinde birâkçedir.) Elektrik da'iresinde Edison'un taht-ı idaresinde ve kendi zâtına mahsus bulunacak da'irede kendisi tarafından mevki'-i teşhire vaz' olunacak âsâr-ı garâbet numuneden bir kısmı da

<kinetograf> ile <fotoğraf>a da'ir olacağı rivâyet ediliyor. Bu âlet ile bir âdam hanesinde bulunduğu sırada icrâ-yı la'biyyat etmekde bulunan tiyatronun kâffe-i la'biyyatı seyr û temâşâ edecek. Böylece hânesinde deistirâhat edecek. Hem de kışın soğüğundan yazın sıcağından ve gece vukû'u derkâr olan birçok rahatsızlıklardan berî ve âzâde bulunmuş olacak! Odasında oturduğu sırada bir tiyatronun la'biyyatını seyr û temâşâ; hem de aktör ve aktrislerin vazifelerini icrâ ettikleri hengâmede telaffuzâtıyla beraber sedâ-yı hoş elhânlarını işitmek bir ehl-i zevkin arzusunu itmâm etse gerekdir. Farazâ Sn Luiz şehrinde icrâ olunan bir oyunu Chicago şehrinde mukîm bir zât, gece vakti hânesinin odasında bulunduğu halde seyr û temâşâ edebilecek. Halbuki Sn Luiz ile Chicago şehri arasındaki mesafe (280) mil bulunuyor. Bu mesafe, ince bir tel içinden görülebilecek ve <kinetograf> vasıtasıyla da husûle gelen sesler işitilecektir.

Elektrikli Fıskiyeler

Acaba nerede bulunuyor? Diye hemen zihne bir su'al tebâdür eder. Biz de birân evvel haber verelim ki: elektrikli fıskiyeler de Amerika'da bulunuyor. Chicago şehrinde. Sergi-i 'umûmiyede. Sergi da'ireleri önünde ezhâr-ı gûnagûn ile tezyin edilmiş h'âdikalar husûle getirilecek bu h'âdikalarda çayır ve çimenler arasında birer tane de fıskiye yapılacaktır. Zaten bir bağçede bir fıskiye bulunması da lâzım değil midir ya? 89 Paris sergi-i 'umûmiyesinde olduğu gibi burada yapılacak fıskiyelerden de fışkirâcak olan sular müte'addid renklerle mülevven olduğu halde görülecekmiş. Fışkirâcak olan sular elektrik vasi'tâsıyla vukû' bulacak ve bir fıskiyeye nazar olunduk da çıkan suların on iki renkle mülevven bulunduğu görülecektir. Bu renklerle fıskiyeleri vücuda getirecek olan zât da <Edison>dur der isek te'accüb etmezsiniz ya?

Galat Hiss-i Basar

Gazetemizin birinci sene nüshalarında resmiyle beraber olduğu halde galat hiss-i basar 'acâ'ibesine da'ir bir hayli mes'eleler derc ve kayd etmiş idik. İşte bu kere âtîdeki garibeyi de vaz'-ı enzâr-ı kâr'in ediyoruz. Bazı kumaşlar vardır ki düz siyah ve düz beyaz veyahud ince, yahud yekdiğerine dolaşmış çizgililerden mürekkeb olub bazıları da yollu olarak bulunur. Hatta bu çizgiler bazı kere bir kalem kalınlığında da olur. Bunlar elbiseye nazaran ya tûlen veya 'arzen bulunurlar. İşte tûlen olursa yani çizgiler bir insanın başından ayaklarına doğru bulunursa o adamın boyu uzun ve aksi takdirde

ise kısa görünür imiş. Uzun boyundan bakanlar ile kısa boyundan nefret edenler- her iki cihette-bu ma'lûmâtdan memnun olsalar gerekdir!

Româtizma Hastalığına Yeni Bir Çare

Şu'un-ı dâhiliyeden olarak kemâl-i meserretle istihbâr olunduğuna göre, Bandırma kazasına üç sâ'at mesafede bulunan bir karyede neb'an eden sıcak su ile bir nev' balçık çamurun müzmin româtizma hastalığının def' ve izâlesine bir çare-i nâfi' olduğu mahallince icrâ olunan tecârib ile derece-i sübûta isâl edildiği vâsıl-ı sem'-i hümâyûn-ı cenâb-ı şehinşahı buyurulduk da bunun bir kerede fennen tedkik ve tahkiki lâzım eden görülerek mu'âmele-i lâzımenin icrâsı için Mekteb-i Tıbbiye-i Şahaneden Doktor Âli Rıza ve Celal Bey Efendilerin i'ğrâmıyla husûle gelecek tecârib-i fennîyenin ifâ ve netice-i hâsılanın inbâsı hususûna irâde-i seniyye-i hazret-i hilafetpenâhi merhamet efzâ-yı sünûh ve sudûr buyurulmuştur.

Hazine Keşfi

Berlin'de vâki' <Flensburg> tiyatrosunun bu kere enkazı hafr edildiği sırada yirmi kilogram vezninde gümüş ve bakırdan ma'mûl birçok meskûkât-ı 'âtika zuhûr etmiştir. Bakırdan ma'mûl olan paralar mürur-ı zaman ile rutubetden tahammüz etmiş ise de gümüş paralar bu gibi bir hale duçar olmamıştır. Bu akçelerin üzerinde Kral Birinci ve İkinci Henry'nin zaman-ı saltanatlarını gösterir tarihler mahkûk imiş. Birinci Henry 917:936 ve İkinci Henry 1002:1024 senelerine kadar muammer oldukları ma'lûmdur.

Çelik Bir Köprü

İngiltere'de Kelid mevki'inde inşâ olunacak Cambuslanng nâmı köprüünün bu kere ilk temel taşı vaz' olduğu İngiltere gazetelerinde muharrerdir. İnşâ olunacak bu köprü Lanark Belediye da'iresi tarafından Patun ve Tomson nâm zâtlara tevdi' ve ihâle kılınmıştır. Köprü beheri (28) metre olmak üzere üç tane geçidden müşekkil olub tûlunun mecmu'ı (90) metre ve iki kenarı arasındaki mesafe yani 'arzı 30,7 metredir. İnşâatın kâffesi sırf çelikden olacak imiş.

Kauçuk Nerede Erir?

Gâyet kolay olarak kauçuk yani lastik (banzel) yahud (kibrit-i karbon) da erir âncak buna 15:5 derecede (ve kâlîtpos ruhu) 'ilâve olunmalıdır. Bu nisbet-i ahire mucibince

(20) dereceye doğru kauçuk hal-i inhilâlde bulunmuş olur. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.174-176)

2.45. ÜÇÜNCÜ CİLD – ALTMİŞ DÖRDÜNCÜ SAYI (H. 29 Sefer 1310 /M. 22 Eylül 1892)

2.45.1. Şu'ûnât-ı Fennîye ve Medeniyye & Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a

Küre-i Arzda Mevcûd Museviler

Küre-i arz üzerinde mevcûd Musevilerin ne miktar bulunduğuna da'ir bu hafta gelen <Nature> ceride-i fennîyesi, son def'a olarak tutulan bir istâtistikî derc ediyor. Bizde kâri'lerimize bildirmek üzere naklediyoruz, bu ma'lûmât istâtistik meraklılarının mecmu'alarına kayda şayandır. (Avrupa'da-8,174,000) (Asya'da-300,000) (Afrika'da-225,000) (Amerika'da- 250,000) (Okyanus'da -12,000) Bu ma'lûmâtdan müstebân olur ki tekmil küre-i arz üzerinde mevcûd Museviler'in mikdâr-ı mevcûdu takriben (9,000,000) dur. Beher memleketde bulunan mikdârlarına gelince bu da bervech-i âtîdir.

(Almanya'da-3,400,000) (Rusya'da-2,552,000) (Avusturya ve Macaristan'da-1,644,000) (Fransa'da 180,000) (Türkiye'de-104,000) (Romanya'da 265,000) (Bulgaristan'da-10,000) (İsviçre'de 7,000) (Danimarka'da - 4,000) (Sırbistan'da - 3,500) (Belçika, Yunanistan, ve İsveç Norveç'de - 3,000) (İspanya'da-1,000) (Jibralta'da²⁴²-1,000) (Asya-yı Türki'de-195,000) (Asya-yı Rusya'da-47,000) (Acemistan'da -18,000) (Asya-yı Vus'âtîde 14,000) (Hind'de-19,000) (Çin'de-1,000) (Habeşistan'da-200,000) (Fas'da 6,000) (Mısır'da-8000) (Trablusgarb'da-6,000) (Tunus'da-5,000) (Amerika'da şu mikdâr hesab olunabilmiş-250,000) müctemi'a-i Amerika'da ise-230,000) miktarında bulunuyormuş.

Alüminyumdan Sefine

Bir zaman evveline gelinceye kadar, alüminyum ma'deninde şâyân-ı kayd ve tezkâr bir hassa görülmediği halde yakında havâss ve evsâfın tedkik ve mu'ayenesiyle pek ziyâde bir ehemmiyet kesb etmiş ve fi'atının tenzili hâlînde adetâ demir ma'deni yerine kâ'im olabileceği dermiyân olunmuş idi. Bilâhare çok bir müddet geçmeksizin umîd olduğu gibi fi'atı kesb-i nedret etmişdir. Fevkü'l-ma'mûl alat ve edevât-ı cesimede isti'mâl olmakda bulunduğu gazetemizi sirâsıyla mutâla'a edenlerce ma'lûm

²⁴² Cebeli'târik'tır.

olsa gerekdir. Hatta bu ma'dene da'ir mufassal bir de makale derc etmiş idik. İşte ahiren vürûd eden Fransız gazetelerinden biri ma'den-i mezkûrun müte'addid sûr-ı isti'mâlatından birini daha kayd ediyor o da alüminyumdan bir sefine i'mâlidir. İnşâ olunan bu sefine 6,30 metre tûlunda 1,60 metre 'arzında çarklı ve makine ve alat ve edevâtıyla beraber teknesi dahi sırf alüminyumdur. Makinesi (petrol) ile teshin olunacak ve iki bargir de kuvvetinde bulunacaktır âlüminyumdan inşâ olunan sefinenin, hafifliği, metânet ve resâneti denizde yosun vesâire tutmaması ve bir de berrak ve beyazlığı ehl-i zevk indinde fevkü'l-gaye-i mergub bulunmak gibi efkâr bu bâbda mucib-i münâfi' ve fevâ'id bulunduğu dermiyân olunur. Bakalım ileride daha ne derecelere kadar tatbik ve isti'mâlatı tenevvü' edecektir?

Bir Maymunun İhtisasatı

Gazetemize hayvanatın zekâ ve isti'dâdına da'ir birçok mes'eleler derc etmiş idik. Şimdi de âtîdeki ma'lûmâtı 'arz ediyoruz. Ahiren Hindistan'dan Avrupa'ya 'avdet etmiş olan Fransız seyyahlarından biri, gazetelerden birine yazdığı bir fikrad'âdiyor ki: <Bir gün refiklerimizle beraber Hindistan'ın büyük ormanlarından birinden mürur eder iken birkaç yüz maymunun bizden korkarak derhâl ağaçlara tırmadıklarını gördük. Bu aralık bir tüfenk atıp bunlardan birini telef ettik. Bir çukur kazarak ölen maymunu oraya gömdük. Bir iki gün sonra nasılsa oradan bir daha geçmeğe mecbur olduk. Bir de ne bakalım? Maymunlardan biri evvelce na'şını gömdüğümüz maymunun üzerinde baygın bir halde yatmıyor mu?>

Dünyada En Büyük Elmaspare

Kimya kitâblarını açıb da elmas bahsine medd-i nazar edecek olursak en büyük elmas, Fransızların Pit nâmındaki bir İngiliz'den iki milyon franga almış oldukları muharrer olduğunu görürüz. Halbuki bizim beyân etmek istediğimiz elmas bundan da büyük! Bu halde <Gran Mogol> nâmıyla şöhret bulan elmaspareden sonra ikinci dereceye bu ihrâz edecektir. Bu elmaspare kariben Belçika'da Anor şehrinde işlenecekmiş. İşlenmezden âkdem, elyevm (476) kırât sıkletinde bulunub, fakat işlendikten sonra (274) kırâta kadar mikdâr-ı ga'ib edecektir. Binâenaleyh Gran Mogol elmasından (80) kırât noksan ve Rusya'da şehri tiş'âr olan Orlon elmasparesinden de (3) kırât fazla bulunacaktır. Rivâyet olduğuna göre, güvercin yumurtası hacminde bulunacak bu elmasparenin işlenmesi mesârif-i fevka'l-âdeyi

müstelzim olacakmış! Çünkü, hemen yüz iki buçuk kırât sıkletinde bulunan <Kuvelnor> nâmındaki elmasparenin işlenme bahâsı (201600) franga mâl olmuş idi. Diğer bir rivâyete göre de bu elmas bazar-ı furuhte çıkarılmazdan akdem mü'essesat-ı hayriyeden birinin menfa'âtine olmak üzere bir müddet-i muvakkate ile teşhir olunacakmış.

Üzüm Sergisi

Fransız gazetelerinde görüldüğüne nazaran mâh-ı cârinin on birinci günü Fransa'da <Toulouse> da <Hut-Garun> ticaret cemi'yeti tarafından bir üzüm sergisi küşâd olunacaktır. Gönderilecek numunelik üzümler mâh-ı hâlin onuncu günü sabahına kadar irsâli lâzım gelir.

Tütünün Dört Yüzüncü Sene-i Devriyesi

Tesadüfat-ı garibeden olmak üzere, Amerika ile tütünün tarih-i keşifleri bir bulunuyor. Chicago sergisi küşâd olduğu sırada Amerika'nın kâşifi olan Kristof Kolomb'un nâmına şenlikler, ziyâfetler edileceği sırada tütünün dört yüzüncü sene-i devriye-i keşfiyesi münasebetiyle de Amerika'da şenlikler icrâ olunuyor imiş...

Nasıl Yürümeli?

Eğer birâz öne doğru eğilerek yürümeğe alışmış iseniz doğruca yürüyebilmek için bahçenizde hanenizde yalnız kaldığınız zaman ellerinizi arkanıza koyub geziniz. Çocuklara omuzlarını birâz geriye meyil ettirerek yürümeği öğretmeli. Bunun için dirsekleri vücuda yapıştırtmalı. Bu halde göğüsleri birâz ileri çıkar. Vücudun mecmu'-ı sıkleti uyluklar üzerine biner. İnsan muvâzenetde bulunmak ve doğruca yürüyebilmek için bu hal lâzımdır. Bir de ayakları tamamen yere yapıştırarak ve vurarak yürümeğe alışmalıdır. Yalnız topuklara basarak ve ayağın parmak tarafını hevâyâ kaldırarak yürümek hem çirkin hem de mazarratdır. Merdiven veya yokuş çıkarken başı ve göğsü birâz ileriye meyil ettirmek tabi'i bir harekettir. Hülâsa rahatca yürümek ve yürürken akciğerleri rahat ettirib teneffüsü kolaylaştırmak için başı doğru tutmak lâzım geldiği gibi göğsü de doğru doğrultmalı yani omuzları dik tutub göğüse rahatsızlık vermemelidir. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.188-190)

2.45.2. Fennî Eğlenceler

Elektriklenmiş Kuş!

Bu günkü eğlencemiz elektrik nâm ‘acibe-i hikemiyenin nakliyatına yahud elektriklenmiş bir kuş eğlencesine dâ’irdir. Evvelce de ‘arz ettiğimiz üzere yazdığımız ve yazmakta bulunduğumuz fennî eğlenceler, hemen hikmet ve kimya fennlerinin tatbîkât vak’asından ileri gelmektedir. Zaten bir fenne müstenid olmazsa ona <fennî eğlenceler> nasıl denilir? H’âdisat-ı ‘acibe-i hikemiyeden biri de ma’lûmdur ki elektriktir. Tatbîkâtı kesir olduğu gibi o nisbetde de câlib-i nazar-ı dikkattir. Elektriğe da’ir müte’addid misâller yahud eğlenceler derc ettiğimiz gibi, kâri’lerimizin kolayca elektrik husûle getirerek tecrübelerinin mevki’-i icrâyâ vaz’ı için de birkaç tane elektrik âletleri zikr ve beyân etmiş idik. Bu sefer de bir kuşu elektrikleyeceğiz. Acaba nasıl diye tabi’i evvela dûçâr-ı merak olacaksınız! Bilâhare keyfiyetin ne kadar basit ve basit olduğu kadar da tuhaf olduğunu göreceksiniz. Gâyet temiz olduğu halde kuru bulunmak şartıyla cam bir boru ahz ediniz. Üzerine arzu ettiğiniz bir kuşu vaz’ ediniz, yani kuşu cam ünbûbenin üzerinde durdurunuz. Ma’lûmdur ki cam elektriği gayr-ı nakleder. Ba’de kuşun altına müs’âdif olan mahalle konulmuş olan bir masanın üzerine kâğıd parçaları ve mürur özünden ma’mûl ufak kürrecikler gibi hafif şeylerden birâz vaz’ ediniz. Şimdi bir çubuk ahz ediniz, üzeri ‘âdî mühür mumu tabakasıyla mestûr bulunsun? Yahud doğrudan doğruya mühür mumu olsun, ahz ettikten sonra ya bir çuha veyahud bir fanila parçası üzerinde ovalıyarak kendisinde elektrik husule getirdikten sonra ünbûbun üzerinde emrinize muntazîran durmakta bulunan kuşun gagasına takrib ediniz. Yani mühür mumu çubuğu kuşun gagasına tamamiyle temas etmiş bulunsun. Bu esnada ne müşâhede olunur? Mühür mumunda husule getirilen elektrik kuşun gagasına temas ettirmekle zavallı hayvanın vücuduna intikal eder. Çünkü gerek insan ve gerek hayvan nakl-i elektriktirler. Bu esnada mürur kürreleri, parçaları, zavallı kuşun vücudunun her tarafından cezb olundukları görülür. Demek ki kuş elektiriklendi. Ma’lûmdur ki elektiriklenmiş bir cism hafif şeyleri cezb eder. İşte bu keyfiyet-i hikmet-i tabi’iye okuyanlarca mechul değildir. Zaten kâri’lerimiz de bilirler. Çünkü dâim eğlence ile beraber fenle işigal ediyorlar. Yani tenzilen eğlencelerimizi okumakla beraber fennen de imrâr-ı evkât etmiş bulunuyorlar. Fakat eğlenceyi tecrübe edeceğiz diye, zavallı kuşları elektirikleyerek pek çok rencide etmemelisiniz! Avanzade Mehmed Süleyman. (s.191)

2.45.3. Yeni İcâdlar

Çiçekleri Nasıl Sulamalıdır?

Bahçe meraklılarına bir merak! Çiçekleri nasıl sulamalıdır? ‘âdi bir kova ile su, yukarıdan aşağı dalları üzerine yahud yalnız saksıların kenarından toprak kısmına dökülerek sulanır değil mi? Vâkı'a öyle! Fakat bu usûl ne kadar bâdî-i külfet ve müşkilât olduğu âzâde-i kayd ve ityandır. Her sabah ve akşam sulamalı. Bir yahud iki def'a bu sulamak keyfiyeti şayed feramuş edilecek olursa, o güzel çiçeklerin kurummasına, bilâhere mahvolmasına sebep olacağınız şüphesiz değil midir? Hâlbuki tâ'rif edeceğim usûl gâyet basit olduğu kadar da idarelidir âkşam ve sabah sizi çiçekleri sulamak külfetinden berî ve âzâde kılacaktır. Bakınız nasıl? Ma'lûmdur ki çiçek saksılarının altında birer delik vardır. Bir saksıyı şekilde görüldüğü üzere tahtadan bir muhafaza dâhiline vaz' etmeli. Saksının altındaki deliğin mahalline mus'âdîf olan yere, derûni su ile memlû bir (H) kabı vaz' olunur. Bir kısmı su derûnuna mağtûs olduğu halde diğer ucu saksının derûnundaki toprağın ortasına kadar nâfiz olmak üzere yünden, pamukdan vesâ'ir bu gibi mevâddan, bir fitil (B) konulur. Bu fitil vasi'tâsıyla buradan herhangi bir nebât kendisine lâzım olan suyu cezb ve mass eder. (Elif) harfiyle görülen şey matlûb çiçek saksısıdır. İşte tabi'i olarak her nev' saksıdaki çiçekler bu vechle kendi kendine sulanmış bulunur. Bu vechle bir insan hem müşkilât-ı vâk'a-i mezkûreden kurtulmuş olur. Hem de bir saksıya verilecek suyun az veya çok verilmiş olması gibi şüpheden berî bulunur. Çünkü çiçeklere ziyâde su vermek, derûnunda yaşadığı toprağı çamur eder ve nebât çürür. Nebâtâtın bu ta'rif ettiğimiz suretde sulanması âsâr-ı şa'riyeden ileri gelir. İşte çiçekleri nasıl sulamalıdır? su'âlîne verilecek cevab, onları âsâr-ı şa'riye vasi'tâsıyla sulamaktan 'ibârettir, denilecek. Sağ taraftaki resmimiz şeklin mukatta'mını gösterir âkşam üstü bir masanın üzerine iki dane bardak kor, birisini su ile doldurur ve su dolu olan bu bardaktan diğer boş bardağa yokdan bir fitil uzatır da bırakırsanız sabahleyin dolu olan bardağın boşalıp boş olan bardağın dolmuş bulunduğunu görürsünüz. Bu keyfiyet neden ileri gelir? Âsâr-ı şa'riyeden! Öyle ise, bizim âsâr-ı şa'riye vasi'tâsıyla çiçekleri sulamak keyfiyetini beğendiğiniz zannedirim. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 192).

2.46. ÜÇÜNCÜ CİLD – ALTMİŞ BEŞİNCİ SAYI (H. 7 Rebiyü'l-evvel 1310 / M. 29 Eylül 1892)

2.46.1. Şu'ûnât-ı Fennîye & Mâlumat-ı Mütenevvi'a

Bir Çalar Sâ'at Senede Kaç Sâ'at Çalar?

Bir çalar sâ'atın bir sene zarfında ne kadar 'aded çaldığını hesâb etmişler. Olunan hesâb üç gün, sekiz sâ'at, on sekiz dakika olacağı göstermiş. Suret-i hesâb bervech-i âtîdir.

Bir çalar sâ'at evvela bir def'a bütün çârik sâ'atleri çalar. İki def'a yarım sa'âtî, üç def'a da üç çârik başlarını dört def'a da tam sa'âtî çalar. Demek ki bir sâ'atde on yahud bir günde (240) darbe eder. Bu mikdâra sa'âtın, bir sâ'at zarfında çaldığı (156) darbeyi de 'ilâve etmek lâzım gelir. Bu iki hâsıl mecmu'ı günde (396) darbeyi irâ'e eder. Bu halde (156) 'adedi bir senenin ibâret olduğu (365) ile darb edilecek olursa (144540) darbe eder. Her bir çalmada iki saniye imtidâd eder. Bu halde bir çalar sâ'at bir senede mütem'âdiyen (289080) saniyede çalmış olur ki bu da seksen sâ'at on sekiz dakika eder.

Gazeteler Neye Yarar?

Kırââthanelerde okunduktan sonra bir tarafda muhafazaya yahud meraklıları tarafından teclid ettirilerek hanelerin bir tarafında saklanmağa yarar ve böylece hâtirât-ı mâziyenin bir muhbiri makamında bulunur bir muhtirâ olur mu diyeceksiniz? Evvelce haber verelim ki, hayır! Maksudumuz gazetelerin maddeten neye yaradığını yalnız okuma, yazma bilenler 'inde değil 'avâmdan birinin nezdinde dahi neye yarayacağı su'âlidir.

Evvela: gazeteler, okunur.

2: Her nev' eşya sarılır ve böylece hıfz edilir.

3: Gazetelerle sarılan bi'l-cümle eşyaya matba'a mürekkebinden dolayı güveler giremez çünkü nefret ederek kaçarlar.

4: Kışın odalarında üşüyen birçok kimselerin üşümemesini men' için pencerelerinin aralıklarını sût-re-i mu'âvenet eder.

5: Kezâ matba'a mürekkebin havâs-ı vak'asından biri olarak yine bıçak vesâ'ir bu gibi avâni gazetelerle silinecek olursa onları güzelce parlatıyor. Bu gibi birçok (yararlıklarından) sonra ta'rifinden te'dib ettiğimiz alafrangada ba'zı hususât-ı zâtiyede de isti'mâl edilir.

En Uzun Telefon

Küre-i arzda tünel nâmıyla yâd olunan yer altı demir yollarında en ziyâde uzun hatta mâlik olanı Alp Dağı civarında vâki' (Sniplon) hattı olacaktır. Bu tünel yirmi, yirmi bir kilometre tûlunda bulunacak ve takriben (80,000,000) frank ile vücuda gelebilecektir. Şimendüfer mesafe-i vâkı'ayı üç çârik sâ'atde kat' edecektir.

Bal Arıları

Bal arılarının mesâi'-i mütem'âdiyelerini tedkik ve tefahhusla meşgul - Almanya'da- bir zâtın netice-i tedkikâtına nazaran her bir ârı bir polende [bir polen de yüz kırk dirhemdir] bal hâsıl etmek için 2,500,000 tane çiçeklere konması ve bunlardan toplayabildiği balları alıb o halde yuvasına 'avdetle haylice bal birikdirebilmekte oldukları anlaşılıyor ki dünyada bu hayvanların çalışması, bir Amerikalı'nın 'ale'd- devam çalışmasından 100'de 99 fazla bulunduğu netice-i tedkikâtdan müstebân olmuştur.

En Ziyâde Süratli Şimendüfer Nerededir?

Dünyada sâ'ir arkadaşlarına nisbetle en ziyâde seri' mesafe kat' eden şimendüfer Newyork'dan – Bufalo'ya giden şimendüferdir ki bu iki mahal beynindeki mesafe (708) kilometreden 'ibâret olduğu halde mevzu'-ı bahsimiz olan şimendüfer bu mesafeyi (504) dakikada kat' ediyor.

Dünyada Ne Kadar Altın Hâsıl Oluyor?

Cümle 'indinde zî-kıymet ve bununla beraber mazhar-ı hürmet-tâmme olan altın madeni, ma'lûm olan mahallerden istihrâc ve istihsâl kılınmakda olduğu azâde-i kayd ve işarettir. İşte bütün küre-i arz üzerinde mevcûd altın madenlerinden istihsâl edilen altının mikdârı yalnız bir hafta zarfında beş tonilato sıklıkta bulunuyor.

Amerika'da Telefon Hatları

Bundan evvel keşf olunarak hemen telgrafı unutturacak derecede bir mevki' mühim ihrâz eden telefon, yalnız müctema'-i Amerika'da isti'mâl olunmakta bulunan 'adedi (512,407) mikdârında bulunub bunların merbut oldukları hatların tûlu (255,800) mil bulunduğu Amerika gazetelerinde görülmüşdür.

Amerika'ya Hicret

Amerika'ya son 1992²⁴³ senesi nisanına kadar Avrupa ki'tâsından 275,619 muhacir hicret etmiştir. Bunlardan (622,130) u Almanya'dan (269,84) ü Rusya'dan ve (944,60) ı İtalya'dan, (153,57) si İsveç ve Norveç'den, (181,55) i Norviçya'dan (182,40) ı İngiltere ile İrlanda'dan, mütebakisi ise diğer küçük şehirlere hicret eden milletlerden bulunuyor.

Washington Şehrinde Ne Kadar Ağaç Vardır?

Amerika'nın Washington şehrinde caddelerin her iki tarafında bulunan ağaçlar (70,000) mikdârında bulunub yalnız şehr-i mezkûr derûnunda küçük ve büyük (330) tane de bahçe bulunuyor. Bu bahçeler ile marü'z-sikr caddelerde bulunan ağaçlar için her sene şehr-i mezkûr ahâlisi tarafından (75,000) dolar kıymetinde mesârif vukû' bulur imiş.

İngiltere'de Tuğla Sarfıyatı

Ahiren vürûd eden İngiliz gazetelerinde görüldüğüne nazaran tek mil İngiltere ki'tâ'sında her ay zarfında inşâ olunmakta bulunan binâlar için (250,000,000) tuğla sarf ve isti'mâl olunmakta bulunuyor.

Elektirikli Şimendüferler

Bütün evrak-ı hav'âdisde resâil-i mevkutede elektrik kuvve-i garibesinin ne kadar savr-ı tatbikât ve isti'mâlatı bulunduğu ve bir taraftan da tatbikâtının teksir ve tenevvü' etmekde bulunduğu kâri'lerimizin ma'lûmudur. Tatbikâtından biri de elektirikli şimendüferlerdir. Yani burada buhar yerine elektrik kullanılıyor. İşte bu elektirikli şimendüferlerden, Londra'da işleyen lokomâtîflerin on sekiz mâh zarfında kat' ettikleri

²⁴³ Orijinal metinde 1992 olarak geçmektedir. Fakat bu tarihin 1892 olması gerekir.

mesafe (500,000) mile bâliğ oluyor. Bu hareket esnasında (7,000,000) yük vagonlarında bir mahalden mahal-i âhire nakil ettikleri cümle-i ma'lûmâtındandır.

Hayvanatda Zekâ

Cihân-ı sabâvetin bahâr masumiyetinde perver-şiyâb olan yedişer, onar yaşında biri oğlan, diğeri kız iki yavru Samlan cihetinde Konisberg karyesinde büyük bir kazaya hedef olub gitmişlerdir. Derince bir gölün üzerine sâl-vâri bir tahta komuş oldukları halde bunun üzerine çıkararak oynarlarken nasılsa muvâzenelerini kaybederek o derin göle yuvarlanmışlardır. Bu iki nev-hayatın giriftâr oldukları bu kazâ-yı nâgehâni üzerine -kendilerine refakat etmiş olan- senbernar cinsinden bir köpek ref^o-i âvâze-i istimdâd eyler. Seda-yı istimdâdına bir cevab alamayınca -kim bilir nasıl bir hiss-i şedid-i şefkâtîn ilcâsıyla -kendisini köle etmiş ise de o vakte kadar boğulan çocukların mayusane na'sını çıkarmaktan başka bir şey yapamamışdır. İşte şu vak'a dahi ihtisâsât-ı hayvaniyeden kilâbın derece-i sadakat ve şefkâtîni gösterir âhvaldendir.

Chicago Şehrine Da'ir Ma'lûmât

Geçen nüshalarımızın mevâdd-ı Şu'ûniyye kısmında Chicago şehrinde küşâd olunacak sergi-i 'umûmi münasebetiyle şehr-i mezkûre da'ir birtakım ma'lûmât-ı cedide kayd ve derc etmiş idik. Ahiren vürûd eden Fransız gazeteleri sergi münasebetiyle kesb-i ehemmiyet eden şehr-i mezkûra da'ir ma'lûmât-ı âtiyeyi i'tâ ediyorlar. Chicago şehri 1871 Teşrin-i Sani 9'da ser-zede-i zuhûr olan yangından pek ziyâde rahne-dâr olmuşdur. Bu sebeble 22 sene zarfında aldığı ehemmiyet piş-i nazar-ı dikkate alınacak olursa müddet-i mezkûre zarfında hakîkten büyük bir terakkînin runûma olduğu zâhir olur. Birâz evvel 'arz olunduğu üzere tarih-i mezkûr esnasında Chicago'da vukû'a gelen harikde (25,000) cesim binâlar müddet-i cüz'îye zarfında mahv-ı nâbûd olmuşlardır. Yangın (18) sâ'at devam etmiş. Ve olunan hesaba nazaran her bir dakikada yirmi beş dönüm mil mahal muhterik olmuş. Zarar ve ziyân (290) milyon dolara bâliğ olmuşdur ki bu ana kadar böyle zararlı bir yangın vukû' bulmamışdır deniliyor. Chicago şehri Newyork gibi (300) senelik eski bir şehir olmayıb ancak (65) senelik kadar bir şehir olduğu söyleniyor. Bununla beraber Chicago şehri 'asr-ı hâzîrda sâ'ir şehirlere nisbetle yine dördüncü dereceye ihrâz etmişdir âsr-ı hâzîrda, cesim şehirlerden birincisi Londra şehridir ki bu günkü günde beş milyon ahâlîsi bulunuyor. İkinci derecede Paris (üç milyon nüfus) üçüncüsü Newyork (iki buçuk milyon nüfus) dördüncüsü denildiği

vechle Chicago şehridir ki bir buçuk milyon nüfusu şâmildir. Serginin küşâdı esnasında nüfus-ı ahâlîyi diğer şehirlere nisbeten daha ziyâde tezâyüd edeceği tahmin olunuyor. Chicago şehrinde arâzi-i halîye oldukça ziyâdedir. Diğerlerinde hemen yok gibidir. Farazâ Newyork şehrinin etraf ve eknâfı hemen su ile muhât olub adeta bir âda hâlindedir. Burada ahâlî su cihetinden fevka'l-'âde sıkıntı çekmekdedir. Chicago şehrinde yüz seksen mil ve vüs'âtinde arazi-i hâlîye mevcûddur. Ve 340 mil vüs'âtında bulunan Lake Michigan gölü ise bu bâbda ifâ-yı hizmete elverişli bulunuyor. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.205-207)

2.47. ÜÇÜNCÜ CİLD ALTMİŞ YEDİNCİ SAYI (H. 22 Rebiyü'l-evvel 1310 / M. 14 Ekim 1892)

2.47.1. Fennî Eğlenceler

Yanmayan Mum!

Sernâmeden belki bir şey anlamadınız? Te'accübünüze mahal vardır. Fakat bakınız mes'ele nasıl? Jimnastiğin her insana olan lüzûm-ı derecesini biliyorsunuz. Vücuda nâfi' olmakla beraber insan hoşca bir vakit geçirmiş olur. Hatta jimnastik usûlünün ne derecelere kadar ta'ammüm ve intişâr ettiğini şundan anlamalıdır ki birçok adamların hanelerinde, bahçelerinde ufak tefek birtakım jimnastik âletleri mevcûd bulunur. Bâhusûs ekser mekâtibde şâkirdâna mahsus jimnastik salonları mevcûd olduğu gibi tedrisatları için de mu'allimleri, matbu' kitâbları vardır. Fakat jimnastik yalnız bir direğin üzerinde dönmek, ipe çıkmak ağaca tırmanmakla olmaz ya! Bir oda derûnunda icrâ olunacak husûsi birtakım jimnastikler de vardır. Bunlardan bazılarını peyderpey <fennî eğlenceler> meyanında derc ve neşr edeceğiz. Yukarıda resmi görülen eğlencemiz yahud jimnastik oyunu görüldüğü derecede kolay değildir. Fakat mümârese edilecek olursa gâyet kolay icrâ olunur. Tecrübe edecek kimseler, evvela sağ tarafa, yan yahud sol taraflarına düşerler. Elhâsıl evvela birâz müşkülata dûçâr olurlar. Bu husûsa kolayca desters olmak için, evvela iki kişi yekdiğerinden birâz mübâ'adet etmeli ve sağ ellerine de birer şem'dan almalıdırlar. Bundan sonra sağ elleriyle sağ bacaklarını tutarak birâz yukarıya doğru almalı ve diğer cihetten yalnız sol bacağı yani dizini kirârak bunun üzerinde durmağa çalışmalıdır. Bu esnada bunlardan biri kendi şem'danındaki mumu söndürerek arkadaşından tekrar yakmağa teşebbüs etmeli. İşte asıl müşkül noktaya burada tesadüf edilir. Fakat bir iki tecrübeden sonra icrâsı müşkül bir nokta bile kalmaz.

Şem'dandaki mumu tekrar işti'âl ettirdikten sonra diğer refiki kendi şem'danındaki mumu söndürüb arkadaşının şem'danından yakmalıdır. Bu tecrübeden sonra, iki refik sağ bacaklarını yatdırıb sol bacaklarını yukarıya kaldırmalı yani sağ dizleri üzerinde durmağa çalışmalıdır. Evvela insan bu esnada her iki tarafa meyillendikten sonra düşer, bu husûs insanın muvâzenetde durmak için merkez sıkletten mürur eden hattın nukât-ı istinâd dâhiline vusûl bulmadığından ileri gelir. Yani bu sırada bir adam muvâzenet-i mütehavvile hâlînde bulunmuş olur. Halbuki tamamen muvâzenetde yani bir tarafa düşmeksizin durmak için merkez sıkletten geçen şâkul nokta-i istinâda vusûl bulmalıdır. Sadedimize gelelim... Eğlencemizde celb-i dikkat bir nokta daha vardır. Bu da iki refikin meyanlarında bulunması lâzım gelen mesafedir. Bu mesafe evvela kasir olduğu halde tedricen ara yerdeki mesafeyi tevsî' etmelidir. İşte ta'rif ettiğimiz bu jimnastik usûlüyle iki arkadaş hoşca vakit geçirmiş olacakları gibi vücudca nâfi' bir hareketde bulunmuş olurlar ki bunun fevâ'idini bilâhare vücudlarında hissederler. Şunu da 'ilâve edelim ki tecrübelerin icrâsı esnasında mumların iş'âl ve itfâsı esnasında odada bulunan halı üzerini mum damlalarıyla telvis etmemelidir. Mümkün ise orta yere yani şem'dânların mus'âdîf bulunacağı mahalle büyükce birtakım kâğıd yahud lüzûmsuz bezler yaymalıdır? Yoksa halıları, kilimleri telvis ederek jimnastik tecrübesi yapmak isteyenler diğer bir müşkülata daha mus'âdîf olurlar ki işte bu sırada asıl (jimnastik oyunu) serzede-i zuhûr olmağa başlar. Bu da familya halkının hanenin tefrişatını telvine rızâ-dâde olamıyacaklarından bilâhare tahdis edecek ihtilafdan 'ibâretidir. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 238).

2.47.2. Şu'ûnât-ı Fennîye & Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a

Kolera 'Kolera Aşısı' ve Mösyö Estanhop

Geçen nüshamızın Şu'ûnât kısmında kolera, kolera aşısı ve Mösyö Estanhop serlevhasıyla yazdığımız makalede ahiren Rus etibbâsından (Hafkin) nâm zât tarafından keşf olunan kolera aşısıyla Paris'de Pastör dârü'l-tedavisinde kendisini iki def'a aşılattmış ve ba'de kolera en ziyâde hüküm-fermâ olan Hamburg şehrine müteveccihen hareket etmiş olan Estanhop'a ve orada imrâr ettiği evkâta da'ir birtakım ma'lûmât-ı lâzıma kayd ve derc edilmiş idi hatta (en evvel olarak) bir ki'tâ' resmini derc ile gazetemiz vazifesini ifâ etmiş idi. Sirâsıyla gelen (Figârov) gazetesi bervech-i âtî ma'lûmâtı neşr ediyor.

Mösyö Estanhop eylül efrencinin (29) ncu günü bulunduğu (Apandirof) hastanesinden çıkmış ve üç günden 'ibâret olan karantina müddetini dahi bi'l-ikmal, Hamburg sokaklarında ferih ve fahur geş û güzâr etmekte bulunmuşdur. Estanhop'a zîrdeki şehâdetnâme i'tâ kılınmıştır. <kolera aşısı hakkında tecrübesiyle koleralılara bakmak üzere eylül (19) dan yirmi beşine kadar vazifesini ifâ etmiş olan Mösyö Estanhop tamamiyle tehcir edilmiş ve karantina müddeti olan üç günü dahi ifâ etmiştir. Sıhhâtî kemâldir.> Filhakika Mösyö Estanhop tamamiyle sıhhat ve afiyete mâlik bulunuyor. Merkum kendisiyle görüşenlere şu sözleri irâd ediyor: <Mösyö Hafkin tarafından bulunan aşıya tamamiyle emniyetim vardır. Eğer ben aşılınmamış bulunduğum halde Hamburg'a gideydim, koleraya tutulacağım şübhesiz idi. İsbat etmek istediğim şeye muvaffak oldum me'mûlundayım. Tekrar derim ki Mösyö Hafkin koleraya karşı bir ilac bulmuşdur.> Mösyö Hafkin, Estanhop'a zîrde münderic telgrafnâmeyi keşide etmiştir. <İcrâ ettiğiniz tecrübelerle, o esnada dûcâr olduğunuz ahvâl-i vaziyetleri haber aldıkça müte'ezzi oluyorum. Binâberin tecrübenize hitâm vererek 'avdet ve bu husûsda ibrâz ettiğiniz i'timâd tamamiyle fedakarlığınıza samimi olarak 'arz-ı teşekkür eylerim>. Mösyö Hafkin'in bulduğu aşı hakkında Almanya meşâhir-ı ettibâsından (Verşov) a bazı gazete muhabirleri tarafından su'al olduğunda; (Verşov) bu keşfin fennen bir ehemmiyeti bulunmadığı cevabını vermiştir. Halbuki Şerburg ve daha sâ'ir şehirlerde bulunan Fransız ve İngiliz ettibbâsı Mösyö Estanhop'a tebriki hâvi müte'âdid telgrafnâmeler keşide eylemişlerdir. Merkum Paris'e 'avdetinde Paris gazete muhabirleri tarafından bir ziyâfet verilecek ve birer punç takdim edilecektir. Mösyö Estanhop mensub olduğu gazeteye son def'a olarak gönderdiği mektubda müşâhede ettiği koleralılar ile bunların tedavi vesâ'ireleri hakkında birtakım ma'lûmât-ı lâzıme kayd etmiş ve (Moldet) nâmında müskirât mübtelası birinin vefâtı dahi kayd etmiş ve 'ilâveten müskirâta mübtela olanlar behemehal koleradan vefât edeceklerini kayd ve 'ilâve etmiştir. Bulduğu hastane ettibbâsı ve hademesinin gösterdikleri teveccühata teşekkür eyliyor. <British Medical Journal> nâm meşhur İngiliz gazetesinin sermuharriri bu aşı hakkında beyân-ı mutâle'a eylediği sırada sıhhâtîni mü'eyyid neşriyatda bulunmuş ve bu aşı ile aşılanaın koleradan masûn bulunacaklarını 'ilâve eylemiştir. Bu halde me'mûl ettiğimiz üzere aşı mes'alesi hakikat bulmuş demektir. Salı günü vürûd eden gazeteler Estanhop'un Paris'e vürûdunu bildiriyorlar. Evvelce yazılan ziyâfet verilmiş ve kendisi bir nutuk irâd ederek

seyahâtine ve aşı mes'elesine da'ir birtakım tefsilat i'tâ etmiştir. Mehmed Süleyman (s. 239)

2.48. ÜÇÜNCÜ CİLD – ALTMİŞ SEKİZİNCİ SAYI (H. 29 Rebiyü'l-evvel 1310 / M. 21 Ekim 1892)

2.48.1. Şu'ûnât-ı Fennîye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a

Alüminyumun Süver-i Tatbikâtı Tezâyüd Ediyor!

Alüminyum madeni hakkında mufassal bir makale tahrir etmiş olduğumuz gibi peyderpey bu ma'den-i cedide da'ir ma'lûmât-ı lâzımenin kayd ve dercinde bulunduğumuz kâr'ilerimizin ma'lûmu olsa gerekdir âlüminyumun tatbikât-i âhiresinden biri dahi şudur! Bu ma'denden at nalları î'mâl edilmiş ve isti'mâle başlanmıştır. Çabuk aşınmak, tırnakları bozmak, vesâ'ire gibi mahâzîrden korkulmakta iken <netice> fevka'l-'âde bir surette muvaffakiyet-pezîr olmuştur. Bâgirlerin ayaklarından ikisine 'âdî demirden ve diğer ikisine alüminyumdan ma'mûl nallar konulduğu halde li-ecli't-tecrübe hayvanlar en sarp ve bozuk yollarda yürütülerek hitâm-ı müddetde demir nallar bozulduğu ve haylice aşındığı halde alüminyumdan nallarda zerre kadar bu hâl görülmemiştir. Mahall-i hükümeti dragon alayların bargirlerinin nallarını bu ma'denden î'mâl ettirmektedir. Fakat ma'dene bu metanet ve risâneti vermek için bi'n-nisbe az ve fakat mu'ayyen bir derece-i hararet lâzımdır. Bu derece-i harareti mu'ayyen surette bulmak birâz müşküldür. Haylice mümârese lâzım gelir fakat bilâhare netice denildiği vechle gâyet parlak bir surette zuhûr-yafte oluyor.

Elektirkli Yelpaze

Elektrikli yelpazede, Chicago sergisinin muhtevi bulunduğu ve bulunacağı asar-ı garabet-i numuneden biridirâle'l-umûm mecmu'-ı nâs olan mahallerde halkın kemâl-i asudegi ve istirâhatle teneffüs etmek ve sıhhatlerini mahall-i münhal bir halle meydan vermemek üzere serginin ekser devâirinde elektirikle döner birçok yelpazeler vücuda getirilmiştir. Bu icâdda Edison'undur. Herkes bulunduğu mahalde-ortalık ne kadar sıcak olursa olsun-teneffüs edecekleri hevâyı bozulmaksızın teceddüd eyleyecekleri gibi dâimâ serin bir mahalde dahi bulunmuş olacaklardır Amerika garaibinden biri de budur denilse sezâdır.

Avrupa'da İflas

<Saks> da (1869) senesinden itibaren iflas beher sene (150) ye bâliğ olmakda idi. (1875) de (300) mikdârında ve (1887) de (718) iken üç sene sonra yani (1891) de mikdâr-ı vâki (430,1) i geçmekde bulunmuşdur. İlan-ı resmi (437,1) 'adedini gösteriyor.

Almanya Şehirleri

1890 Kanun-ı Evvel'inde tanzim olunan bir istâtistike nazaran âtü'z-zikr şehirlerdeki nüfus şu derecede bulunuyor. Bu şehirler Almanya'nın büyük şehirlerindendir. Berlin (1,578,794) Münih (349,024) Breslau (335,186) Hamburg (323,923) Leipzig (296,025) Kolonya (281,681) Dresd (276,522) Magdeburg (202,234) Main nehri üzerindeki Frankfurt (179,985) Hannovera (163,593) Günzburg (161,666) Dusseldorf (144,642) Altuna (143,249) Nürnberg (143,590) Estotgrad (139,817) Şimenç (139,958) Elberfeld (125,899) Brem (125,684) Dançig (120,333) Esteten (116,228) Bremen (116,114) Ekslaşpel (103,470) Halle (101,401) Bervensevk (101,047) nüfusu hâvidirler.

Posta Pulu Sergisi

Evvelce ilan olunduğu üzere Paris'de geçen hafta bir posta pulu sergisi küşâd olunmuşdur. Serginin bulunduğu mahal (Şan Domaros) daki devâirden biridir. Posta pulu sergisi birkaç mahalde açılmış idi. Mahall-i mezkûre şunlardır: Viyana, Münih, Dresd, Anor, Amsterdam, New York, Londra... Bu son sergi Daguk ile Dük Dedimburg'un riyâsetleri tahtında bulunmuşdur. Paris sergisine iştirâk edenlerin 'adedi (112) olup üçde biri Fransız, diğer üçde biri İngiliz, diğerleri millel-i sâ'ireden bulunmuşdur. Bu pullara takdir edilen kıymet milyonlarca frank olduğu rivâyet ediliyor. Pul koleksiyoncuları tarafından birtakım albümler de 'arz edilmiştir. Pul koleksiyonu merakı ânbeân terakkî ve tezâyüd ediyor. İştirâğına göre Avrupa'da hemen her familya arasında ufak, büyük bir pul koleksiyonu vardır.

Dünyada En Büyük Kütüphane

Dünyada en büyük kütüphane Paris'de millet kütüphanesidir. Bu kütüphanede matbu' olarak (2,000,000) ve el yazmasıyla muharrer olarak (200,000) kitâb mevcûddur. Bu kütüphaneden sonra Londra'da vâki' <British Museum> kütüphanesi gelir ki bunda (1,500,000) kitâb mevcûddur. Üçüncü olarak Sn Petersburg'da kütüphanesidir ki bunda

lâakal dördüncü olarak on bin kadar cild kitâb vardır. Münih'de kütübhaneye-i kralı gelir ki bunda dahi (900,000) cild kitâb mevcûddur. Ba'dehu Berlin'deki kütübhaneye gelir. Bunda da (800,000) ve (Dresd) kütübhanesinde (500,000) Göttingen ile Viyana kütübhanelerinde dahi (400,000) kitâb mevcûddur. Bunlardan British Museum kütübhanesi asâr-ı âtîka ve tarih-i tabî'i cihetinden gâyet eski ve n'âdîde asârı muhtevidir. Burasını pek çok züvvâr kül yevm ziyâret ederler. 1891'de (890,860) kişi ziyâret eylemiştir. Bu ziyâretçilereden (198,310) u kırâ'at salonlarında bulunmuşlar ve (1,269,760) kitâb talep ederek isti'mâl etmişlerdir. Geçen sene (375,906) ziyâretçi gelmiş ve bunlar bilhassa tarih-i tabî'i kısmını ziyâret etmişlerdir. Bu kütübhaneye Tomas Kay nâmında biri bir posta pulu koleksiyonu terk ve heba etmiş ve dünyada pul koleksiyonlarının en mühimi ve kıymetdârı bu imiş ki buna ta'yin edilen kıymet 1,250,000 franktır.

Edison'un Bir İhtarâ'ı

Fransızlar tarafından geçenlerde sekiz sene zarfında yani yirminci 'asrın mebd'e'i olan (1900) senesine kadar küre-i kamer ve şemse da'ir gâyet mühim bir keşifde bulunacak zâta (100,000) frank mükafât va'âdî ilan olunmuş idi. Bulunacak keşif (1900) Paris sergisinde teşhir olunacaktır. Amerikalı <ihtirâ' makinesi> nâm-ı diğer Edison tarafından bu ihtirâ'ın saha-i muvaffakiyete vaz' olunacağı haberi işitildi. Fakat daha kendisi tarafından (oldu! bitti!) diye bir haber neşr olunmadı. Mükafât va'ad edenler keşfi bulacak kimseye sekiz sene mühlet vermemişler miydi? Edison bu müddete varmaksızın yakında bu keşfe muvaffak olacağını kavîyyen zannetmektedir âllah muvaffak eylesin...

Estanhob'un Rakibi Yahud Kolera ile İddi'a!

Rusyalı Hafkin tarafından koleraya karşı bulunan aşî usûliyle aşîlanarak Hamburg'a ganimet ve bilâhare koleraya tutulmaksızın Paris'e 'avdet eden Newyork Herald gazetesi muhabiri Mösyö Estanhob hakkında birtakım ma'lûmât-ı lâzîma derc ve neşr etmiş idik. Estanhob'un bu hareketi ba'zı mahalde takdir olunuyor. Ba'zı mahalde sitâyîşkârâne tebrikâne nâil oluyor. Ba'zı mahallerde de ehemmiyetsizlikle telakki olunuyor. Bu günlerde yine mezkûr gazetenin muhabirlerinden Mösyö Berti Henri Kaler, aşîlanmaksızın ve hiçbir tedbire müracaat etmeksizin Estanhob'un yaptıklarının kâffesini icrâ etmek şartıyla Hamburg'a gideceğini ilan eder. Bu zât vaktiyle Stanley'in

gâib olduğu zannı esnasında icrâyı taharriyât zamanında Afrika'ya gönderilmiş idi. Mensub olduğu gazeteye gönderdiği bir mektubda Estanhob'un yaptığı şeyleri kendisi dahi aşılansmaksızın icrâ edeceğini yazarak bu kere Hamburg'a müvasâlet eylemiştir.

Kristof Kolomb'un Kılıncı

Amerika'nın kâşifi olan Kristof'a 'â'id ufak bir şeyin bile sinin-i ahirede a'zam edildiği ve bunların tedkik ve tahkiki için sarf-ı gayret olunduğu ma'lûmdur. Kristof'a 'â'id bir mes'ele dahi ahiren zuhûr-yafte olmuştur. Bu da Kristof'un kılıncıdır. Kristof'un kılıncı dört yüz seneden beri <Sâlîzburg> müzesinde mahfuz bulunduğu halde Chicago sergisi hey'eti tarafından olunan arzu ve temenni üzerine Amerika'da Almanya komiseri bulunan Mösyö <Rober Esteritr> tarafından bu kere Chicago şehrine nakil olunmuştur.

Hindistan'ın Nüfusu

Son def'a olmak üzere 1892 senesinde bilhassa Hindistan'da olunan tedkikât ve tahkikat neticesi olarak nüfus-ı hâzîra (280,000,000) e bâliğ olmuştur ki 1881 senesinde mevcûd mikdâr nüfusa nazaran 100'de on bir nisbetinde tezâyüd etmiştir.

Almanya'da Kanarya Kuşları

Almanya'da her sene (250,000) 'aded kanarya kuşları yetiştirilir. Bu miktardan (100,000) kadarı Amerika'ya (50,000) i İngiltere'ye sevk ve irsâl olunmaktâdir Amerika'ya irsâl olunanlardan, Amerika hükümeti oldukça fâhiş gümrük resmi alıyor imiş.

Dünyada En Büyük Peynir Parçası!

Kanadalılar'ın Chicago sergisinde teşhir edecekleri mevâddan biri de bir peynir parçası olacaktır...Bu peynir (2,200) libre sıklisinde bulunuyor imiş! Peynir sevenlere bir endişe! Matbaamızda peynir sevenlerden biri bu hav'âdîsi işittiğinde <Chicago sergisinde bulunamayacağıma şimdi te'essüf ettim> demiştir. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 252-255).

2.48.2. Fennî Eğlenceler

Mi'denin Guslü²⁴⁴

Mi'denizden rahatsız mısınız? Öyle ise, ta'rif edeceğimiz usûl ile midenizi hem temizler ve hem de âlâm ve evcâ'dan tahlîs-giriyan etmiş olursunuz... Ta'rif edilecek usûl gâyet basittir. Suret-i icrâsı ise güc değil... Şekle bakıp da mi'denin temizlenmesi usûlünden ihtirâz etmemelidir. Mi'denin suret-i guslü deliğinden iplik geçirilmiş 'âdî büyük bir iğne gibi bir kılınc nâmlusuna müşâbih ve bir tarafındaki delikten uzunca kırmızı şerid geçirilmiş bir demir ile icrâ edeceğiz. Demirin bir ucu arka tarafından çıktığını müte'âkib, demiri büsbütün çıkartıp şeridin bir ucu ön diğer ucu arka tarafında bulunduğu halde iki taraftan çekerek mi'de bu vechle temizlenmiş olur. Şekle bakarak biz bu tedaviden sarf-ı nazar ettik demeyiniz. Bilâhare bu usûl-ı tedaviden memnun olacağınız gibi bâhusûs mi'denin nezâfeti esnasında da huzzara vereceği şevk ve şetâretde ayrıca mucib-i memnuniyetiniz olacağına emin olabilirsiniz... Eğlencenin suret-i icrâsına gelince: Şekilde (B) harfiyle gösterildiği vechle çelikden ma'mûl olmak üzere nısf da'ire şeklinde bir âlet inşâ edilmeli. Derûnu boş olmak ve adeta bir ünbûb tarzında bulunmak lâzım olub şeklen de nısf da'ire ve uçları dışarı kıvrık olmak iktizâ eder. Bundan başka (L) harfiyle gösterilen ve 'adeta bir kılınc nâmlusu gibi bir demir almak icâb eder. Bu demir parçasının ucu sivri, etrafı kesmez ve gâyet ince ve elastikite mâlik bulunmak üzere çelikden ma'mûl olmalıdır. Bu demir parçası 'adeta (B) şeklindeki münhani ünbûbun dâhilinde kolayca girip çıkar derecede bulunmalıdır. Demir parçasının bir ucuna da kırmızı bir şerid geçirilmeli... Bunların hitâmından sonra mi'deyi temizleyecek adam (ki bunu adeta bir çocuk bile icrâ edebilir) demir parçasını alıp hazır durmalı. Ve mi'desi temizlenecek adam da nısf da'ire şeklinde olan altı yeleşin altından beline bağlamalıdır. Ön ucu yeleşin ilikleri arasında cüz'i saklanmış olacağı gibi diğer ucu da yeleşin arka tarafında bulunacaktır. Bu sırada 'ameliyyâtı yapacak kimse demir parçasını alıp birtakım letâif-âmiz kelimâtda bulunduktan sonra demirin ucunu yeleşin ilikleri arasında bulunan madeni ünbûbun ağzından idhâle teşebbüs etmelidir. Bu esnada demir ma'deni ünbûbun diğer ucundan çıkar. Setresini delerek çıkan şahsa dahi hiçbir zarar gelmediği halde eğlence parlak bir suretde mevki'-i icrâyâ konulmuş olur. Ma'deni ünbûbun iki tarafı bir istikametde bulunduğu cihetle ön taraftan idhâl olunan demir parçasının ucu diğer taraftan çıktığında adeta doğruca girip

²⁴⁴ Yazının görseli için bkz. EK.43

çıkmiş gibi bir manzara da hâsıl eder. Şekilde görüldüğü gibi ... Bu eğlenceyi Nature gazetesine yazan (Makus) dur. Geçen hafta evrak-ı fennîyeden biri yazdığı bir fennî eğlence sırasında (Tomtit) ve (Makus) nâm zâtları hokkabazlar sirâsında zikr etmesi garibdir. (Tomtit) nâm-ı müste'âr ile (İlustrasyon) gazetesine fennî eğlence yazan zâtın asıl ismi (Toturgud) dur. Ve kendisi mu'teber bir mühendisdir. Mühendis nerede... Hokkabaz nerede... Her eğlence yazan adamın hokkabaz olması iktizâ etmez ya! Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 256).

2.49. ÜÇÜNCÜ CİLD – ALMIŞ DOKUZUNCU SAYI (H. 6 Rebiyü'l-ahir 1310 / M. 28 Ekim 1892)

2.49.1. Sancir Adası

(Bu makalenin iki resmi gelecek nüshaya terk edildi)

Sancir adası Cezâir-i Bahr-i muhitden olup Seleb adasının şimâl cihetinde kâindir. Sancir adasında ahiren bir indifâ'-ı bürgani vukû'a geldiği ve on iki bin kadar nüfusun bu kaza-yı nâgehani ile mahv olduğu bu cezîre civarından geçen Hollandalı bir kaptan tarafından rivâyet edilmiş ve bu rivâyet bütün evrâk-ı hav'âdis tarafından yazılmış idi. Bu afet hakkında ahiren Hollanda müstemlikat idaresi tarafından ma'lûmât-ı mufassala alınmıştır. İndifâ'ın vukû'ı sahih ise de bâdî olduğu telefâtın evvelce mübâlağa edildiği anlaşılmıştır. Sancir adasının manzarasını ve sekene-i âsliyesinin mütemekkin olduğu kulübeciklerden birini Ma'ârifimize nakil ile ada ve indifâ'-i ahîr hakkında birâz ma'lûmât i'tâsını münasib gördük. Sancir adasında bulunan cebel ateş-feşânın fevrânıyla adanın şimâl-i garbı ciheti denize batmış, bu hâdîse hemen kâffesi yerlilerden olmak üzere iki bin nüfusun helâkına sebebiyet vermiş, cezîrenin her tarafında ekinler harab olmuşdur. Şimâlinde Filipin ve cenubunda Seleb adası bulunan Sancir adasına Seleb adasının şimâl cihetinin imtidâdından hâsıl olmuş nazarıyla bakılabilir. Tabakatü'l-arz nokta-i nazarından Sancir adalarıyla Seleb'in şimâl tarafını teşkil eden (Manasse) şibh-i cezîresi arz ve teşkil cihetiyle birbirinin aynı ve ikisi de bürgânidir. Mezkûr şibh-i cezîre üzerinde kâin (Sapertıyan) yanardağının asr-ı ahirde birkaç def'a indifâ'ı görülmüştür. Bu yanardağın civarında pango sıcak su menba'lârı vardır. Şibh-i cezîrenin nihayet-i şimâliyesine doğru iki bin metre irtifâ'da bulunan Klabet yanar dağı ve İki Hemşireler denilen yanar dağlar vardır. İşte Sancir adaları da cenubdan şimâle doğru böyle birtakım volkanları hâvidir. Sancir adalarında ibtidâ Duong adasına tesadüf olunur. Bu ada

üzerinde bulunan yanar dağ 1856 senelerine doğru ateşbâr eder. Sancir cezîresi 7, 8 fersah tûlunda ve 3 fersah kadar 'arzında bir âdâdir adanın şimâl burunu 3 derece 46 dakika 'arz-ı şimâliye paris nısfü'n-nehârından itibaren 122 derece 57 dakika tûl şarkiye tesadüf eder. Adanın etrafında güzel limanlar vardır ada denizden 'azametli ve ormanlarla muhât görünür. Arazisi münbitdir. Cezîrede öküz, keçi, tavuk ve birçok nev' kuşlar bulunur. Hâsılatı envâi' baharat olub Hindistan cevizi de kesretle bulunur. Sancir adasının sekene-i asliyesi hâlm, mutî', hayır-hâh insanlardır. Fakat ömürleri hâll-i ibtidâiyide geçer... Henüz pek temeddün etmemeleri, sıcak bir iklimde yaşamaları sebebiyle ekseriye libas giymezler ve setr-i avretle iktifâ ederler. Mukaddemâ bu adada Hollandalıların te'sisatı vardı. Şimdi hayli Çinliler bulunuyor. Âbu yanardağı Sancir adasının şimâlinedir. Bu yanardağın şimdiye kadar birkaç def'a indifâ'ı görülmüştür. 1711'de kızgın ve rem'âdî altında binlerce bîcâreyi telef etmişti. 1812'de lavlar birçok Hindistan cevizi ağaçlarını harab etti. 1856'da üç bine karib nüfus yine ateşler içinde mahvoldu. Nihayet fevaran-ı ahir vukû'a gelerek yine b'âdî-i telefât ve hasar olmuştur. Sancir adalarının ateşbâr cibâl-ı müteselsilesi adeta Seleb adalarıyla Filipin adaları beyninde bir vasi'tâ-i ittisâldir. Sancir adasının şimâli Mindanao adasının cenub cihetiyle merbut gibidir. Mindanao adasının Sancir âdasına nazar cihetinde bir yanardağ bulunduğu gibi muntafi olmuş birtakım fûthalara da tesadüf olunmuştur. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 262).

2.49.2. Ksavye Marmiyeye (Xavier Marmier)

Teşrin-i Evvelin on birinci günü vârid olan bir telgrafnâme Fransa akademiya azâsından Mösyö Ksaviyeye Marmiyeye'nin vefâtını hâki bulunmuştur. Ksavye Marmiyeye (83) yaşında olub bir müddetten beri ducâr olduğu hastalık iştidâd eylemekle bu kere vefât eylemiştir. Bu hastalık b'âdî-i mevte olmadan evvel dahi kendisinin umur-ı me'muresi esnasında haylice ızdırâb vermekte bulunmuşdu. Ksavye, 1809 senesinde Pontarlier'de tevliid etmişti. Besançon'da bir gazeteye bir müddet muharrirlikde bulunmuş ve bu aralık hâhişi üzerine 1830 senesine doğru Avrupa şehirlerinden ekserisini ziyâret eylemiştir. 1839'da (Ren) Darülfûnun'da edebiyat-ı ecnebiye muallimliğine ve iki sene sonra kere Ma'ârif-i 'umûmiye Nezaretî'nde hâfız-ı kütüb ta'yin edilmiştir. Bu sırada vukû'a gelen ikinci bir seyahâtinde şark taraflarını ve Amerika'yı ziyâret etmiş ve bu seyahâtinde pek çok tedkikâtda bulunmuştur.

'Avdetinde Sn. Jeneviyo²⁴⁵ kütübhanesi hâfız-ı kütüblüğüne bahriye müverrahlığına tayin olunmuşdur. 1870 Mayıs 19'da Nunjervil'in²⁴⁶ yerine Fransa akademiyası a'zâsı meyanına dâhil olmuşdu. Ksavve Marmıye müdekkik, zeki, hâlim ve selim olub fukara ve za'faya da merhameti, lûtfu ziyâdeydi. Müsâviyenin asâr ve makalâtı kesirdir. En mu'teber gazetelerle neşr olunmuş ve takdir de edilmişdir. Revu de Dumond, Revu Jermayk, Revu de Pay, Revu Bri'tânîk mecmualarında pek çok makalatı mündericdir. Matbu' olarak nâil-i i'tibar olan birçok eseri dahi vardır. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 266).

2.49.3. Şu'ûnât-ı Fennîye ve Medeniyye & Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a

Avrupa'da En Büyük Kamelya Çiçeği

Avrupa'da en büyük kamelya çiçeği, Saksonya'da Dresd civarında <Pelinç> şehrinde bulunuyor. Bu çiçeği ziyâret etmek üzere Almanya'nın her tarafından pek çok züvvâr gelmektedir. Bu çiçek elyevm <150> yaşında bulunuyor. Çiçeğin irtifâ'ı (16) metre olub senede takriben (40,000) çiçek vermektedir. Bu zî-kıymet çiçek Japonya'nın mahsulât tabî'yesindedir.

Şekspir'in Hanesi

İngiltere eâzım-ı üdebâsından Şekspir'in²⁴⁷ hanesi Snitterfield'dir. Bu hane 1891 senesinde (20,000)'den ziyâde zevât tarafından ziyâret olunmuşdur. Bunlardan kısım-ı a'zamı nâmlarını defter-i mahsûsuna kayd etmişlerdir. 1891 senesinde ziyâret edib de isimlerini kayd edenler meyanında: (9,542) İngiliz (5,385) Amerikalı (174) Avustralyalı (21) Kanadalı (91) Almanyalı (24) Flemenkli (23) Afrikalı (34) Zeland-ı Cedidli (41) Fransalı (31) İtalyalı (28) Hindli (10) Çinli (4) Avusturyalı (9) Rusyalı (8) Belçikalı (3) Mısırlı (4) Norveçyalı (2) İsveçli (2) Danimarkalı (4) Brezilyalı (6) İspanyalı (6) İsviçreli (1) Romanyalı (1) Japonyalı ve Fici Adalarında iki kişi mukayyed olduğu görülmüşdür.

Kuyruksuz Köpekler

İsveç ve Norveç kıt'asının şimâl taraflarında vâki' Laponyalılar nezdinde mevcûd köpeklerin kuyrukları yokdur. Tabî'i olarak yani hîn-i tevlidlerinde bunların kâffesi

²⁴⁵ Sainte-Geneviève Kütüphanesi'dir.

²⁴⁶ Prosper Duvergier de Hauranne'dur.

²⁴⁷ William Shakespeare'dir.

kuyruksuz bulunuyor. Bu husûs evvelce mütem'âdîyen mevcûd kilâbın kuyruklarını kat' etmelerinden ileri gelmiştir. Bu kuyruksuz köpeklerin ne fâ'idesi vardır? Buralarda pek çok kurt bulunuyor. Ahâlîyi bu kurtlardan muhafaza eden bu köpekler olub halbuki kurtlar ile köpeklerin mücadele ve münaza'ası esnasında kurtlar evvel emirde köpeklerin kuyruklarını ısırmağa çalışıyorlar. Bu halde kuyrukları olmayan köpekler kurtlara güzel bir suretde müdafaa ederek hasımlarını mahv edebiliyorlar.

Bir Kirâz Ağacının Kıymeti

Almanya'da (Nedir Lavştayn) civarında bir kirâz ağacı mevcûd iken geçenlerde bu mahalden şimendüfer yolu yapılması iktizâ ettiğiinden bi't-tab'i mezkûr ağacın da çıkarılması lâzım geldi. Kirâz ağacı çıkarıldı. Halbuki ağacın mahvından dolayı sahibinin vâki' olan ısrar ve iddi'âsı ve bu bâbda zarar ve ziyân olmak üzere taleb ettiği (4,500) franga mukâbil kumpanya (3000) frank vererek da'vâ bertaraf edilmiştir.

Deniz Dibinde (20,000,000) Frank

1780 senesi Teşrin-i Saninin yirmi beşinci günü (Hussar) nâmındaki İngiliz firketeyni New York karşısında bulunan Helgat kayalığı civarında gark olmuş idi. Bu sefinenin hamûlesi yirmi milyon frank kıymetinde bulunuyordu. Bu hazinenin tahlîsi için edilen sa'y ve gayret hiçbir fâ'ideyi intâc edememişti. İki üç sene evvel Helgat kayalığının kaldırılması üzerine bu kayalık hasebiyle denizde vukû'a gelen ve magrûk sefinenin çıkarılmasına mâni' olan şiddet-i cereyan da kalmadığından bir âsırdan ziyâde müddet-i ka'r deryada kalan bu yirmi milyonun ihrâcına yeniden teşebbüs edilmiş ve alât-ı mükemmele-i hâzirâvasi'tâsıyla teşebbüsde muvaffakiyet me'mul bulunmuştur.

Câlifornia'da İhtiyar Bir Meşe Ağacı

Câlifornia'da bulunan gâyet ihtiyar bir meşe ağacı bu kere New York bahçesine nakil olunmuştur. İngilizler bu ağaca (Mark Tuhen) tabir ediyorlar. Bu ağac lâakall yirmi kadem kutrunda ve (300) kadem irtifâ'ında bulunuyordu. Bu ağacın kat'i için yirmi altı kişi birçok günler mütem'âdîyen çalışmışlardır.

Diğer Bir İhtiyar Meşe Ağacı

Bir âsırdan ziyâde yaşamış bir meşe ağacı da bu kere İngiltere'de bir yangın sebebiyle mahv olmuştur. Bu ağaç Empark civarında vâki' (Long Water) sahilinde yetmiş idi. Bu ağacın sini (1,100) ve çevresi ise (33) kadem idi.

Almanya'da Kömür Hâsılâtı

Almanya hükümeti'nin istâtistik idaresi tarafından neşr olunan ma'lûmâta nazaran 1881'de 797 ma'den kömürü ocağı olup burada (186,000) 'amele çalışmakta ve (250) milyon mark kıymetinde (49,000,000) milyon tonilata kömür hâsıl olmakda idi. 1891'de ise ma'den ocaklarının 'adedi (425) tenezzül etmiş ise de 'amele (263000) e ve hâsılât kıymeti 5,38,000,000 mark olmak üzere (70) milyon tonilataya bâliğ olmuştur. Avrupa hükümetlerinden ma'den kömürü hâsılâtınca birinci derecede bulunan İngiltere olup ikincisi Almanya'dır. Üçüncü Fransa olup bundan sonra Belçika, Avusturya ve Rusya gelir.

Küre-i Arz'da Altın Hâsılâtı

Küre-i arzda mevcûd altın ma'deni ocaklarından 1891 senesinde vukû'a gelen hâsılâtın mikdârı (188,531) kilograma bâliğ olmuştur. Gümüş hâsılâtı ise (4,5) milyon kilogramdır. Bu mikdâr senebesene terakkî ve tezâyüd etmekde bulunmuştur.

Amerika'da Pastör 'Ameliyyâthanesi

Paris'de bulunan Pastör²⁴⁸ dârü't-tedavisine müşâbih bir âmeliyyâthanenin de bu kere Amerika'da te'sisine teşebbüs edilmiş ve New York Belediye müdürü Mösyö (Gran) tarafından inşâ'âtın ilk taşı vaz' olunmuştur. İnşa olunacak dârü't-tedavi Central Park'da 99 numaralı sokakda bulunacaktır. Mösyö Gran irâd ettiği nutukda tahtü'l-cild şırınga usûlüyle kolera illet-i müstevliyesine karşı bir çare-i mü'essir bulunacağı umîdinde olduğunu söylemiştir

Mösyö Estanhob'un Tercüme-i Hâli

Hakkında ma'lûmât lâzıme kaydettiğimiz Mösyö Estanhob'un bu hafta gelen (İllustrasyon) gazetesinde tercüme-i hâli münderic bulunduğu görülmekle bervech-i zîr nakil edildi: Mösyö Oberhey Estanhob an-asıl İrlandalıdır mahall-i velâdeti Dublin'dir. Sini (34) dür. Kendisi kuvvetli, metin bir genc olup gazeteciliğe sülûkundan evvel İngiltere'de bir bankada sekiz sene kadar hizmet etmiş fakat bir tarzda giden bu me'muriyetinden hoşlanamadığı cihetle bi'l-istifâ müctemi'a-i Amerika'ya gitmiş ve burada New York Herald gazetesinin akşamları neşr olunan nüshasında muharrirliğe başlamıştır. Bu ceridenin müdürü Mösyö Benet, Estanhob'un zekâ ve dirâyetini takdir

²⁴⁸ Pasteur'dür.

ederek Londra'ya Mösyö Estanhob'u muhabirlikle göndermiştir. 1885'de İspanya'da koleraya karşı bir âşî icâd eden doktor Fran hakkında ma'lûmât almak için 'azmetmiş ve burada kendisini yine aşlatmıştır. Yakınlarda dahi Avrupa'ya gönderilmiş idi.

Amerika'da Ne Kadar Meyve Ağacı Var?

Amerika'da (500,000) bananas (200,000) limon ağacı (4,000,000) portakal (21,000,000) elma ağacı mevcûd olup ekserisi Câlifornia eyâletinde bulunmaktadır.

Almanya'da Ne Kadar Birâ Sarf Olunuyor?

Geçen 1891 senesinde Almanya'da (1,144,000,000) galon mikdârında birâ sarf olunmuştur. 1886 senesinde birâ sarfiyatı (900,000,000) mikdârında idi. Olunan hesâba göre Almanya'da sudan ziyâde birâ sarf ve istihlâk olunuyor.

Dünyada Ne Kadar Kâğıd Sarf Olunuyor

Dünyada senevi olarak sarf olunan kâğıdın mikdârı (3,000,000,000) paunddur. Bu kâğıdlar (4,500) tane kâğıd fabrikası tarafından i'mâl ediliyor. En ziyâde kâğıd sarf olunan mahal İngiltere'dir. Kâğıdlar eski paçavralardan i'mâl ve istihsâl ediliyor. Çizgili kâğıdların bulunduğu tarih 1319'dur. 1100 tarihinde samandan dahi i'mâl edilmeğe başlandı. 1889 ve 1892 senelerinde tahta talaşlarından ve bazı yapraklardan i'mâline teşebbüs olundu ki bu nev'ilerden Amerika'da şümendüfer arabalarının tekerleklerini i'mâl ederler.

Bir Fil Aleyhine İkame-i Da'vâ

İngiltere hukuk gazetelerinden naklen bu haftaki <Nature> diyor ki: Londra'da eylülde bir madam hayvanat bahçesine gidib istirâhat etmek üzere bir kanapeye oturur. Bu esnada madam cebinden derûnunda cüzdanı bulunan bir mendili çıkarır, bahçede dolaştırılan bir fil buradan geçerken hortumuyla cüzdanıyla alır yutar. Her ne kadar file maki' vesâ'ire verirler ise de mevâdd-ı matlûbeden pek az şey alınabilir. Bunun üzerine madam filin aleyhine ikame-i da'vâ eylemiştir. Bakalım da'vâ ne suret kesb edecek?..

Beyaz Bir Karga

Bu garibe Hanenkort civarında Mösyö Narki Delamen'in şatosunda bulunuyor. Kafes derûnunda beslenmekte bulunan bu kuş tamamen beyazdır. Tüylerinin beyazlığından başka pençe ve gagası bile bembeyazdır. Bu garib kuş Henenkort şatosu

bahçesinde bir yuvadan alınmıştır ki burada henüz yavru olarak beş taneden ‘ibâret bulunmakta iken içlerinden yalnız birisi beyaz diğerleri siyah bulunuyordu. Bu karga her gün pek çok züvvâr tarafından ziyâret edilmektedir.

Lord Tenison²⁴⁹

Yine bu ay zarfında İngiliz şairlerinden meşhur Lord Tenison hayli müddetden beri dûçâr olduğu hastalıktan rehâ-yâb olamayarak bu kere vefât eylemiştir. Lord Tenison 1809 senesinde tevliid etmekle; hîn-i vefâtında (83) yaşında bulunuyordu. Lord Tenison kendisini tanıtmış ve hilm ve zekâsıyla dirâyet ve fetaneti medh olunmakta bulunmuşdu. Birçok asar-ı şi’ir ve edebiyesi vardır. Vefâtı İngiltere’de te’essüfât-ı ‘umûmiyeyi müceb olmuştur.

Alüminyumdan Bir Vapur

Bu kere Zürih gölünde alüminyumdan bir vapur daha i’âm edilmiştir. Bu vapur Paris’de Sen Nehrinde işleyecekmiş. Âlet ve edevât-ı mevcûdesi kâmilen alüminyumdan i’âm edilmiştir. Tûlu 13,10 metre, ‘arzi 1,82 metre olub irtifâ’ı ise 0,889 ve su kesimi ise 0,66 dır. Bu vapurun mecmu’ sıklığı (1525) kilogramdır. Setr için kullanılan levhaların sahnı 0,238:0,317 santimetredir. Bu inşâ’âta takriben alüminyumdan olarak (15,000) tane çivi kullanılmışdır. Derûnunda bir kabine mevcûddur. Bu kabinenin tûlu 2,43 metredir. Yalnız bunun sıklığı (39) kilogramdır bu vapur (minyon) tesmiye edilmiştir. (Minyon)un inşası Hazîran-1-1892’de hitâm bulmuştur. Sür’âtî sâ’atte (13) kilometre kadardır. Bu sür’at sâ’atte (7,937) kilogram petrol sarfıyla husûle getiriliyor.

Büyük Bir Kabak

Fransa’da Şampanya eyâletinde ‘amelenin biri küçük bir bahçede yetiştirdiği kabaklardan biri hakkında bu hafta gelen bir Fransız gazetesi diyor ki: bu kabağın çevresi 2,21 metredir bu küçük (!) kabağın sıklığı 131 libre yani takriben 65,5 kilo imiş. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 268).

2.49.4. Mes’elelerimiz

Hall-i Mes’ele

²⁴⁹ İngiliz şairâlfred, Lord Tennyson’dur.

62 numaralı nüshamızda münderic mes'elelerin doğru olarak halline İzmir'de tüccardan Hasan Maksudzade Mehmed Cemaleddin Efendi muvaffak olmuştur. Mev'ûd hediye kendisine gönderilecektir.

Doğru halledenler: İzmid karantinahanesinde Şühabaladdin Mehmed Subhi, İhsan, Cemil, Mehmed Şerif, Nuri, Emin, Said Efendiler.

C/1	50 litre (75) santimden	37,50 frank
	60 “ (1,25) “ “	75 frank

110 litre hâlîte eder. 112,50

Bu suretde dahi bir litrenin kıymeti dahi 12 santim olmuş olur.

C/2 95 kilogram bakır 3 frankdan 285,55 frank

4 “ kalay 3,25 “ 13,00

1 “ tutiya? 0,65

100

298,65

İşbu külçenin kıymeti bu olur.

C/3 Sikke zarb olunan bir kilogram gümüşün derûnunda bulunan 0,9 kilogram miktarı hâlîs gümüşün kıymeti muhaveti bulunduğu nahhâsdan sarf-ı nazarla iki yüz frank olduğundan bir kilogram hâlîs gümüşün kıymeti 9 def'a 200 yahud 222,22 frank etmiş olur. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.269)

2.49.5. Mes'elelerimiz

Hall-i Mes'ele

62 numaralı nüshamızda münderic mes'elelerin doğru olarak halline İzmir'de tüccardan Hasan Maksudzâde Mehmed Cemaleddin Efendi muvaffak olmuştur. Mev'ûd hediye kendisine gönderilecektir. Doğru halledenler: İzmid karantinahanesinde Şühab Alaaddin Mehmed Subhi, İhsan, Cemil, Mehmed Şerif, Nuri, Emin, S'â'id Efendiler.

C/1 50 litre (75) santimden 37,50 frank

60 " (1,25) " 75 "

110 litre halîta eder. 112,50

Bu suretde dahi bir litrenin kıymeti dahi 12 santim olmuş olur.

C/2	95 kilogram bakır 3 frankdan	285,00 frank
	4 kilogram kalay 3,25 franktan	13,00
	1 kilogram tûtiya franktan	0,65
	100	298,6

İşbu külçenin kıymeti bu olur.

C/3 Sikke zarb olunan bir kilogram gümüşün derûnunda bulunan 0,9 kilogram mikdârı hâlîs gümüşün kıymeti muhavit bulunduğu kıymet nahhasdan sarf-ı nazarla iki yüz frank olduğundan bir kilogram hâlîs gümüşün kıymeti 10/9 def'a 200 yahud 222,22 frank etmiş olur. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.271)

2.49.6. Fennî Eğlenceler

Kumbara

Para biriktirmeğe çocuk iken heves edenler pek çokdur. Bu heves de sâ'ir hevesât-ı tıflâne gibi çabuk gelir, geçer. Bir çocuk bir toprak kumbara alır, iki gün para atar, üçüncü gün kapıdan bir şekerci geçerken tahammül kalmaz. Acele kumbarayı kirâr. Para biriktirme hevesiyle ayrıca bir kumbara masrafı da artar. Fakat ta'rif edeceğimiz şu İngiliz kumbarası hem 'acâ'ibdir hem de içinden para almak için kırılmasına ihtiyac görülmez. Bu kumbara mini mini bir çekmecedan 'ibâretidir. Fakat kapağı, deliği bir şeyi yokdur yalnız bir sürme gözü var. Bu sürme (1) şekilde görüldüğü gibi dışarı çıkılır fakat büsbütün çıkmaz, bu sürmenin orta yerinde para sığacak kadar bir tekerlek boşluk var. Parayı buraya koyun, sürgüyü geri itin, tekrar çekin para kayboldu. Bir daha atın, yine sürgüyü sürün, yine para gitti içeriye. Bunun tertibâtına gelince 3'üncü şekilde görülüyor. Sürgü içeriye itilince sürgünün alt tahtası kutunun içine bir yayla düşüyor. Paranın bulunduğu delik bu suretle açılıp para da içeri düşüyor. Sürme gözün nihayetindeki müteharrik bir çivi bu göz çekildiği zaman kenara dayanarak sürgünün

tamamen dışarı çıkmasına mani' olur. 2'inci şekilde görüldüğü gibi kumbara alt üst edilirse çivinin ucu içeri kaçır ve böyle ters vaziyetde sürgü çekilecek olursa kâmil kutudan dışarı çıkar. Koskoca bir delik açılır buradan birikdirilen paranın içinden istenildiği kadar alınır. Tekrar göz yerine konulsun itilsin kumbara doğru vaziyetine getirilsin yine kullanılsın! Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 272).

2.50. ÜÇÜNCÜ CİLD – YETMİŞİNCİ SAYI (H. 13 Rebiü'l-ahir 1310 / M. 4 Kasım 1892)

2.50.1. Terâcim-i Ahvâl: Mösyö Camille Rose

Teşrin-i Evvel on dokuz tarihiyle vârid olan bir telgrafnâme Fransa akademiyası a'zâsından Camille Rose'nin²⁵⁰ yevm-i mezkûrda akşamın sâ'at dördünde vefâtını söylettiriyor. Camille Rose Fransa'da Sn. Goben nâm mahalde kendi damadı bulunan Mösyö (Beyvur) un nezdinde ikamet etmekte bulunuyordu. Sıhhat-i vücudu vefâtından bir mâh evvel yerinde iken Paris'de sâkin olduğu Dorvin sokağını terk etmişti. Bu husûs bütün ehîbbâ ve evdâsının hayretlerine muceb olmuşdur. Vefâtını intâc eden hastalığı birkaç sâ'at zarfında ibtidâ ederek bilâhare bu hâle sebep olmuşdur. Camille Rose, 1821 şubatının 15'inde Paris'de tevliid etmişti. (1845:1862) ye kadar Granvil ve Burbon'da bulunmuş 64'de Harbiye Nezareti Hafız Kiüttablığına tayin olunarak 76 senesine kadar bu memuriyette bulunmuşdur. 1871 Kanun-ı Evvel 30'da akademiyyaya dâhil olmuşdu. Camille Rose'nin birçok te'lifâtı vardır. Fakat bunların ekserisi Fransa tarih-i askeriyesine 'â'iddir. Mehmed Süleyman (s. 279).

2.50.2. Şu'ûnât-ı Fennîye ve Medeniyye & Ma'lûmât-ı Mütenevvia

Kristof Kolomb Amerika'da En Evvel Hangi Mahalle Yanaşdı?

Amerika'nın dört yüzüncü sene-i keşfiyesi ve bununla beraber Chicago meşher-i 'umûmiyesi münasebetiyle Kristof Kolomb'a 'â'id en ufak bir şeyin bile a'zâm edildiği ve ekserisinin tedkik ve tahkik edilmekte bulunduğu evvel âhir sebt-i sahife etmiş idi. Kristof'un Amerika'ya vusûlünde ilk evvel hangi mahalle yanaşdı? Sernâmesiyle şu küçük makalenin de derci münasib görüldü. Bâdî-i emirde ehemmiyetsiz görünen bu madde ihti'mâl ki oldukça mühimdir. Bu ana kadar Kristof'un ilk yanaşdığı mahal hakkında zanniyât şu derecede bulunuyordu. Kristof Kolomb İspanya'dan hareketle

²⁵⁰ Fransız akademi üyesi Camille Rousset'tir.

yetmişinci günü yani 1492 senesi Teşrin-i Saninin ikinci günü o ana kadar hiçbir seyahat uzamamış olduğu ve yerliler meyânında (Guvanani) ve elyevm İngiliz hari'tâlarında (Kâtisland) nâmıyla yâd olunan bir âdaya-ki Bahama cezâyir-i müctemia'sından biridir-yanaşarak (San Salvador) tesmiye ettiği yâd ve tezkâr olunur. Fakat yarım 'asra karib zaman kadar olunan tedkikât şu neticeyi irâ'e ediyor. Bununla beraber kâşif-i müşâraileyhin hareket ettiği sefinede yazdığı jurnal ile vakt-i mezkûrda (Lovkay) adalarına da'ir mevcûd hari'tânın tatbîkâtı icrâ olunarak ara-yı muhtelif husûlüne bâ'is olmuş idi. Rivâyet-i âhiriye göre de ilk yanaşılan mahal (Toverkisland) nâm cezîre olduğu (Naver) tarafından iddi'â olunmuş (Ayrong) ve (Hevibold) nâm zâtiler de netice-i tedkikâtları olmak üzere tasdik etmişler idi. En nihayet olunan tedkikât-ı 'amike, Amerika'da (Kâtisland) cezîresinin cenûbî şarki cihetinde kâin (Vatling Slaned) cezîresinin olduğunu meydan sübuta erdirmişdir. Mevcûd hari'tâlar da bunun üzerine tashih edilmişlerdir. İlave-i makâl olmak üzere 'arz edelim ki İngilizler'in biri Kristof Kolomb'un asâr-ı metrukât-ı kalemiyesiyle kendi tedkikâtını mukabele ederek Kolomb'un jurnallinde San Salvador adasının münteha-yı sevahil-i şimâlîyesini kürekle bir günde kat' ettiğini görmüş, halbuki Kâtisland cezîresinin civar-ı mezkûresinde böyle bir seyahat etmek gayr-i kâbilidir. Birde Kolomb'un ilk yanaşdığı mahalde bir göl mevcûd olduğu mukayyed iken mezkûr Kâtisland cezîresinde böyle bir göl mevcûd olmayıp ancak <Vâtînlag Island> cezîresinde Kolomb'un tevsifâtına tamamiyle müşâbih bir gölün mevcûdiyeti de delâil-i sâ'ireye munzam olmakla artık Kolomb'un Amerika'da ilk yanaşdığı mahal 'arz edilen mahal olduğu hakkında şüphe birâkmamıştır.

Bir Âyının Firârı

Vârid olan haberlere göre Lizbon hayvanat bahçesinde mevcûd olan hayvanatdan sincâbi bir âyı işbu Teşrin-i Evvelin onuncu günü bulunduğu mahalden her nasılsa firâr etmiş ve olunan takibde bir gardiyan tarafından bir tüfeng darbesiyle öldürülmüştür. Diğer iki gardiyan tarafından da ağırca surette mecrûh edilmişti.

Bagirlerin Rahatsızlığı

Bagirler ekseriya (at sineği) denilen mü'zi hayvanlardan gâyet muzdarib bulunurlar. Bu ızdırabı def' etmek için ahiren vürûd eden bir Fransız gazetesi şu tertibi tavsiye ediyor. Mikdâr-ı kâfi (benzin) ahz edib derûnuna gâyet cüz'i mikdârda iyod

‘ilâve edib mahlûl ile bargir yıkanacak olursa asla sinekler yanaşamıyor ve zavallı bargirler de bu vechle rahat ediyorlar imiş.

Alkol Sarfiyatı

1869’da Fransa’da (365,875) müskirât-ı mahalli mevcûd iken bugünkü günde bu mikdâr (440,000) e bâliğ olmuştur. Bu halde (87) kişiye bir meyhane isabet ediyor. 1869 senesinden beri vukû’ bulan 1,600,000 şahıs zâyi’âtına nazaran yine meyhaneler tarih-i mezkûrdan beri (74125) tane tezâyüd eylemiştir. 1880 Temmuz 17’de meyhaneler hakkında tertib edilen bir kanun-ı mif’âdîne nazaran mikdâr vâkı’ada bulunan ispiro sarfiyatı nedret edeceği yerde bilâkis terakkî etmiştir. 1850’de Fransa’da (585,000) hektolitre ispiro sarf olunub (46) nüfusa bir litre düşüyordu. 1869’da sarfiyat bir milyon (8,750) hektolitre idi.

Avrupa’da Şimendüfer Hututu

Son def’a olarak tutulan bir istâtistike nazaran Avrupa’da ne kadar şimendüfer hatları mevcûd ve ne kadar tûlları bulunduğu irâ’e edilmiştir. Bu istâtistik-i mif’âdîne nazaran Avrupa’da (222,924) kilometre şimendüfer hududu mevcûddur. En ziyâde şimendüfer hududuna mâlik olan memleket Almanya’dır. Burada hatların tûlu (41,002) kilometredir. Bundan sonra Fransa gelir. Burada dahi (36,894) kilometredir. İngiltere’de (32,673) Rusya’da (30,957) Avusturya’da (27,113) İspanya’da (9,678) İsveç ve Norveç’de (9,450) Belçika’da (5,008) Flemenk’de (3,014) İsviçre’de (3,000) Romanya’da (2,475) Portugal’da (2,060) Danimarka’da (1,969) Türkiye’de (1,611) Yunanistan’da (706) Sırbıya’da (588) Malta adasında (11) kilometre şimendüfer hududu mevcûddur. Bu halde Avrupa’da 1891 senesi zarfında şimendüfer hududunda görülen terakkî ve tezâyüd (7,900) kilometre mikdârında bulunmuş ve yüzde 1,81 demek olduğu zâhir olmuştur.

Penguen Yumurtası

Fransa’da nebâtât bahçesinde bir tane penguen yumurtası mevcûd bulunuyor ki yumurtanın (3,000) frank değeri varmış. Olunan rivâyete nazaran bu yumurta bir âsırdan beri mevcûddur. İngiltere’de (Sosyete Jeolojik) in bir yumurtası daha vardır ki bunun kıymeti (5,000) franktır. Bu yumurtayı Madagaskar adasında bir nev’ kuş yumurtlamışdır ki üç yüz seneden beri muhafaza olunuyor. Bu yumurtaya (binbir gece) de (ravk) denilmiş ve Avrupa âlîmleri tarafından (Piverni) tesmiye kılınmıştır.

Tahtü'l-arz Elektrikli Şimendüfer

Bu kere Madrid şehrinde tahtü'l-arz bir şimendüfer hattı inşâ olunuyor. Bu şimendüfer elektrikle müteharrik olacak ve merkezde bulunan bir raydan cereyan-ı elektirikiye ahz edecek ve bu bir yahud birçok arabalardan mürekkeb bulunacaktır. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 286).

2.50.3. Fennî Eğlenceler

Bir Paraya Dokunmadan Sürahi Derûnuna Vaz'ı

Kış geceleri geldi. Gecelerin uzunluğu münasebetiyle herkes imrâr-ı vakit etmek için bir vasi'tâya lüzûm görür. Bu vasi'tâ ya kitâb mütâla'ası olacak; yahud bir eğlence. İkinci vasıta, bir zâtın kendisinden başka mevcûd ehıbbâ ve evdasını da eğlendireceğinden ba'zan müreccah görülür. İşte bizde nokta-i nazarı mütâla'ya alarak ufak birtakım eğlenceler yazacağız. Serlevhayı teşkil eden eğlencenin suret-i ihrâsına gelince: evvela bir masanın üzerine içi boş bir sürahi konulur. Sürahinin ağzına bir iskambil kâğıdı vaz' olunur; bunun üzerine de bir çârik konulur. Şimdi ehıbbânızdan birine kâğıdın üzerindeki paraya hiçbir vasi'tâ ile dokunmaksızın sürahi derûnuna vaz' olunabileceğini söyleyiniz. Evvel emirde muhatabınız dûçâr-ı ta'accüb olur. Eğlenceyi icrâ ve ta'accübü izâle için iskambil kâğıdının bir tarafından, orta parmakla baş parmağı birleştirerek bir fiske evirmeli. O anda iskambil kâğıdı fiskenin tesiriyle uzak bir yere fırladığı sırada <ting!> diye bir de sedâ işidilir. Bu sedâ paranın sürahi derûnuna sukûtundan mütehasıl sedâdır. Bu tecrübe ağzı dar bardaklarla da icrâ olunabilir.

Sınâ'i Yanar Dağ

Lâtîf eğlencelerden biri de budur. Bâhusûs gece icrâ olunacak olursa gâyet hoş bir manzara husûle gelir. Suret-i icrâsı için porselenden ufak ve müdevver bir kab derûnuna <azotit rasas, azotit zîbak> vaz' etmeli. Bunun üzerine de <sel amonyak- milh niş'âdır> konulduğu müteâ'kib ufak ufak tepecikler tevzi' ederek bunlardan beherinden yanar dağa müşâbih hoş bir manzarada renkli alevler husûle geldiği müşâhede olunur.

'Âdî Bir İple Şişe Kesilir mi?

Evet! 'âdî bir ip, bir sicim ile bir şişe kesilebilir. Ba'zan hasbe'l-îcâb bir şişenin boğaz mahallinden yahud ortasından kesilmek icâb eder. Bu husûs için 'âdî bir sicim ifâ-yı hizmete kâfidir. Şöyle ki: takriben bir ârşın mikdârında da sicim alınıb şişenin

ortasından yahud boğaz mahallinden bir kere dolayıb mukâbil olmak üzere her iki taraftan iki üç dakika kadar sürtüb çekmeli. İpin şişe üzerinde bu vechle mütem'âdîyen sürünmesinden yani delik ve temasından hararet husûle gelir. Tam bu esnada mahall-i mezkûre birâz 'âdî soğuk su dökülecek olursa şişenin muntazaman kat' olunduğu görülür.

Diğer Bir Sınâ'i Yanar Dağ

Boğazı dar 'âdî bir şişe alıb derûnuna, ağzına kadar ispiroto imlâ etmelidir. İspirotoyu imlâ etmezden evvel kırmızı bir renkle telvin etmeli. Farazâ <anilin> ile... Anilin cisminin kırmızı ve mor renklileri vardır. Kolaylıkla muvaffak olunabilir. Bundan sonra kendisinden büyük olmak üzere bir kab ahz edib derûnuna 'âdî su doldurmalı. Ba'de derûnu renkli ispiroto ile memlû olan şişeyi ağzını tıkamaksızın- alıb bu kab derûnuna batırmalı. Birâz sonra renkli ispiroto küçük şişeden çıkarak yanar dağ manzarasında su içine dağılır yukarı doğru çıkar. Hoş bir manzara husûle gelir. Bu keyfiyet ispiroto sudan hafif olmakla yukarı çıkıp yerini su ihâta etmesinden ileri gelir. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 288).

2.51. ÜÇÜNCÜ CİLD – YETMİŞ BİRİNCİ SAYI (H. 20 Rebiyü'l-ahir 1310 / M. 11 Kasım 1892)

2.51.1. Arzû'n-nar'da On Sekiz Ay-Birinci Bâb: Patagonyalılar²⁵¹

Ponta Arsas Şehrine Muvasâlet-Patagonyalılardan Bir Kâbile-Bunların İhlak-ı V'â'idatı-İzdivac -Tedfîn-İ'tikâdât-Sanayi'-i Dâhiliye.

Kâr'ilerimize ibtidâ seyahâtini nakil ve hikâye edeceğimiz seyyahlar hakkında birâz ma'lûmât vermek yani seyyahlarımızı kendilerine takdim etmek istiyoruz. Seyyahlarımızın biri 1862 senesi tevliid edib Paris Sanâyi'-i Nefise Mektebinde ikmâl-i tahsil eden Henri Ruson, diğeri 1865'de Paris'de doğub Sanâyi' ve İmâlat-ı Sınâ'îye mektebinden mühendis şhadetnâmesini hâiz bulunan Polidver Velmis nâmında iki zâtdan 'ibârettir. Henüz genç oldukları için gayyur ve cesur ve aldıkları terbiye ve gördükleri tahsil iktizâsı fedâkârâne hizmet-i fennîyyeye müheyya olan bu iki zât Amerika-yı cenûbînin nihayetinde kâin ve < Arzû'n-nar>²⁵² nâmıyla ma'ruf olan cezîre-

²⁵¹ Yazının görseli için bkz. EK.44

²⁵² Arzûnnar denilen bölge günümüzde Ateş Toprakları olarak bilinen ve Tierra del Fuego şeklinde isimlendirilen Güney Amerika'nın güney ucundaki büyük adalar topluluğudur.

i cesime ile bu cezîreye civâr olan cezayir-i sagire-i sâ'irede ve Brunswick şibh-i cezîresinde ve bunların mensub olduğu Patagonya ülkesinde keşfiyat ve seyahatde bulunmak, hayvanat, nebatat, tabakâtü'l-arz fenlerine 'â'id ma'lûmât istihsâlîyle numuneler tedârik etmek ve bu civarda meskun akvâmın âdât ve ahlâkını tefahhusla ilm-i ensâb fennince tedkikât icrâ eylemek üzere Fransa Ma'ârif Nezareti tarafından memur edildiler. Fransa'dan 1890 senesi mayıs evâhîrinde hareketle 39 gün bahren yolculuk ederek Amerika-yı cenûbîde kâin Punta Arenas şehrine müvasâlet eylediler. İki seyyah bu şehirde Şili müstemlekâtının memur-ı mahsusu tarafından istikbâl olunub ma'iyetlerine lâzım gelen asker ve hayvanlar ve bir küçük istinbot verildi ve hey'et-i seferiye itmâm edildi. Punta Arenas şehri Amerika-yı cenûbînin Patogonya sahiliyle Arzû'n-nar cezîresi beyninde kâin Macellan Boğazı üzerinde ve Brunswick şibh-i cezîresi sahilinde kâindir. Burası Şili muhacirleriyle meskûn olub 1877'de bazı mertebe-i kargaşalık şehrin harabına muceb olmuş ise de bilâhare birçok İsviçre muhacirlerinin yerleşmesi ve mevki'inin ehemmiyeti sayesinde hayli terakkî etmiştir. Şimdi nüfus iki bin raddesindedir âhâlîsi koyun, inek ve öküz beslemek at eti tuzlayıp kurutmak, balık avlamakla ta'ayyüş ederler. Punta Arenas mevki'i Macellan Boğazı'ndan mürur eden bütün sefâinin mevki'idir. Bu sefâinden bazısı kömür almak tuzlu veya taze et, şarab, şeker kahve gibi levâzımı tedârik etmek, birtakımı da buraya eşya çıkarmak ve buradan ham eşya almak için tevkif ederler. Seyyahlar levâzım-ı seferiyenin ikmâli için bir ây kadar Punta Arenas'da kalmağa mecbur oldular. Her ne kadar Arzû'n-nar'da geşt û gûzar için isti'câl gösteriyorlarsa da ibtidâi emirde Patagonyalılar hakkında ma'lûmât istihsâl etmek, sonra Macellan Boğazı'nı geçmek ve Fuecileri²⁵³ görmek kendilerine muvafık göründü. Cenûbî Patagonya'da seyahat maksadıyla 1890 senesi eylülünün 14'üncü günü iki seyyah Puta Arenas'dan müfârekat eylediler. İbtidâ Patagonya sahili boyunca imtidâd eden çiftlikleri gezdiler. Merâkiz-i medeniyyeden bu kadar uzak olduğu halde bu çiftliklerde görülen intizam ve vesâit-i istirâhat iki seyyahı dūçâr-ı hayret etmiştir. Çiftlikleri geçib Patagonya içerilerine doğru ilerlediler. İbtidâ yedi çadırda ikamet eden elli kişiden 'ibâret bir Patagon müfrezesine mus'âdîf oldular. Gerek bunları ve gerek bilâhare tesadüf ettikleri sâ'ir Patagonya kabâilini müşâhede ile seyyahlarımız tarafından Patagonyalılar hakkında zabt olunan ma'lûmâtı arz edelim: Patagonyalılar hall-i bedeviyette yaşarlar ve sayd ve şikârla

²⁵³ Güney Amerika'da Feugo bölgesinde yaşayan Fuegians kabilesidir.

ta'ayyüş ederler. (Riyonagro) denilen nehir ile Macellan Boğazı arasında bulunan kıt'a-i cesimede esb-süvâr olarak gezerler. Odun kazıklarla hayvanat derilerinden 'ibâret olan çadırlarını birlikde taşırlar. Patagonyalılar asabi, vücudu gâyet kuvvetli, iri yapılı kuvve-i akliye ve kuvve-i hafızaları oldukça mükemmel insanlardır. Patagonya'da bir çocuk dünyaya gelince onun irzâ'i ve terbiyesi her yerde olduğu gibi vâlîdesine 'â'iddir. Şayed vâlîdesi esna-yı hâmilde vefât ederse, bu çocuğu da emzîrmek büyötmek için kimse himayesine almazsa diri diri vâlîdesiyle beraber defn olunur. Kız çocuğu buluğa vâsıl olunca peder ve vâlîdesi akrabasına haber verir ve bu münasebetle icrâsı adet olan düğün için bir gün ta'yin eder. Hazîrlanmağa başlarlar. Kadınlar bu kız için yeni bir çadır yaparlar ve bunu nesc ettikleri kumaşlarla ve işleme derilerle setr ve tezyin ederler. Kız buraya kapanır ve kimse buraya giremez. Düğün günü gecesı kızcağız hiçbir şeyi yemeden ve içmeden burada mahbus kalır. Kadınlar bu çadırın etrafında şarkı çağırırlar. Kızın pederi zengin ise yani birçok atları, kısrakları varsa misafirlerinin 'adedine göre birkaç semiz kısrak keser bunların derilerinden en iyisi ve güzelini kadınlar alıb hemen temizlerler ve işlemeğe başlarlar. Renk renk boyalarla bu deriyi boyarlar. İşte bu deri zifâhhanede pester-arus olur. Düğün günü akşama kadar yemek yemekle ve şarkı çağırmağa imrâr-ı vakit ederler. Gece gelinin çadırı önünde büyük bir âteş yakıb etrafında hurra teperler. Patagonlar düğünde birâz da ellerine 'işret geçirebilmiş iseler zevklerine had olmaz. Geceyi sabaha kadar böyle raksla ahengle geçirirler. Patagonya'da izdivac bir nev'i alım, satımdan 'ibâretdir. İzdivacda genc kızın hevâ-yı 'aşka kapılması hükümsüzdür. Bir Patagon delikanlı bir genc kıza ta'aşşuk ederse ibtidâ kendine bir hâmi arar. Eğer kız fakir ise alışveriş bilâ müşkilât karargir olur. Fakat kız zengin ise yani birkaç atı ve kısrığı varsa o vakit mes'ele güçdür. Damadın kızın akrabasına takdim edeceği hediye hakkında hayli münakaşat vukû' bulur. Kızın pederine ve vâlîdesine at hediye edilir. Birâderlerine ve hemşirelerine ve akraba-i sâ'iresine kömür, çubuk ve at takımı gibi gümüşden ma'mûl eşya takdim olunur. İzdivac tekrar edince yukarıda ta'rif ettiğimiz gibi bir düğün icrâ olunur. Yeni gelin peder ve vâlîdesinin yanında kalır. Zevci münasib zamanlarda zevcesini görebilir. İlk çocukları dünyaya gelinceye kadar bu hal devam eder ve bir çocuğun tevlidinden sonra zevc ile zevce bir arada ikamete başlarlar. Bir Patagon vefât edince amûd-i fikarisini kirârak cesedini iki kat ederler ve bu cesedi bir hayvan derisine vaz' ederek deriyi iyice dikerler. Vefât eden zâtın binek atı çadırının önüne getirilib burada kurban edilir, bu

sırada kadınlar odunlar yığıb büyük bir âteş iş'âl ederler. Müteveffânın gümüş âvanisiyle ma'deni eslihasından mâ'da nesi varsa bu ateşe atılıb yakılır. Bu sırada ateşin kenarında kadınlar ah ve figan ederler, ağlarlar. Etrafı tamamen zulmet-i leyl istila ettikten sonra müteveffânın cesedi bir bargire yükletilir ve akrabasından yalnız iki kadın ile bir erkek bu cesedi defin için uzak bir yere giderler. Bir metre kadar derin bir çukur açılıb cesedi ve müteveffâya 'â'id ve gümüşden ma'mûl kıymetdar eşyayı buraya vaz' ederler. Ve üzerini bellisizce setr ederler. Müteveffânın 'a'ilesi bir sene sonra bu eşyayı mezardan alabilir. Cesedi defin için götürenler mezarın mahallini öğrenib cesedle beraber mezara konulan kıymetdar eşyayı çalmasına mahal kalmamak için arkalarından kimsenin gelmemesine gâyet dikkat ederler. Eğer vefât eden fakir bir âdam ise bu ihtiyata hâcet görülmez. Patagonlar <Vuliç> tesmiye ettikleri bir menba'-ı şereh mûtekiddirler. Buna adeta bir şeytan nazarıyla bakarlar. Bir tabancası olmayan bir Patagonyalı hemen n'âdîrdir. Birisi hasta olduğu zaman <Vuliç>in şerrine uğradığına inanırlar. Hastalık zamanı veya bir âfet hengamı aralarından Vuliç'i def için dört tarafa rastgele tabanca atarlar. Bu aralık yaralanıb helâk olan atlar hatta insanlar da bulunur. Bunlara da Vuliç'in şerri nazarıyla bakarlar. Bu dehşetli halle Patagonyalılar dûçâr-ı havf oldukları zamanlar gecede bir iki kere tekrar ederler. Patagonyalıların kadınları hayvan derilerine pek güzel nakışlar yaparlar ve bunlarla döşek ve yorgan vücuda getirirler. Patagonyalıların ellerinde bulunan başlıca eşya deri ile deve kuşu tüyleridir, Patagonyalılar senede iki üç def'a Avrupa müstemlekâtına kadar inib derilerini ve tüylerini burada havâyic-i zaruriyeden olan ba'zı eşya ile ve beş franklık gümüş sikkelerle tebdil ederler. Bu sikkeleri nezdlerinde para olmak cihetiyle bir kıymeti olduğu için değil ancak kemer bilezik at takımı vesâ'ire i'mâlî için alırlar. İki seyyah Patagonyalılar nezdinde bir müddet kalıb atvâra ve ahlâkına bir derece vâkıf olmuşlar ve bunların 'ulvi cenâbından ve ikramından memnun olarak temmuzun on ikisinde Punta Arenas'a 'avdet eylemişlerdir. (Mâb'adı var). Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 296-298).

2.51.2. Şu'ûnât-ı Fennîye ve Medeniyye & Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a

Demirci Kız

Daily News gazetesinin verdiği ma'lûmâta göre Câlifornia'da on dört yaşında bir kız demircilikle işigal etmekte imiş. San'atında meharet kesb edib Chicago meşher-i

'umûmiyesinde eser-i sını'aini gösterebilmek için geceli gündüzlü çalışmakta imiş. Bu demirci güzelinin ismi <Raibevinc>dir. Kendisi güzel olduğu gibi yüzmek, kürek çekmek, top oynâmakda mehareti olduğu mervidir. San Francisco'da tahsil-i ilim etmiş ve demirciliği ve demirciliğe 'â'id ulûmu da burada öğrenmiştir. Üç lisan ile mütekellim bulunduğunu da söylüyorlar. Çivi, burgu, vida, çengel, nal ile demirden birçok edevât-ı tezyiniye i'mâl etmekde imiş. Musanna'atı Chicago sergisinde satılıp hâsılatı kadınlar için demirden ziynet eşyası i'mâlini tahsiline mahsûs bir mekteb te'sisine karşılık tutulacak.

İmla Hatalarının Teshiri

Amerikalılar Chicago meşher-i 'umûmiyesinde izhâr-ı garâbet etmek husûsunu makbul tutulamayacak derecede ifrâta vâdirmaktadırlar. Cemâhir-i Müteffike-i Amerika sekenesinden henüz imla bilmeyen hayli kimse bulunduğundan Chicago şehrine gönderilen mekâtib arasında (Chicago) kelimesinin (197) muhtelif tarzda yazıldığı görülmüştür. Mes'elenin garibi bu yüz doksan yedi tarz imlanın Chicago şehrinin posta kısmında teşhirine karar verilmesidir âcaba bunu temâşâdan lezzet alacaklar kimler olacak?

Madagaskar'da Keşfiyyat

Fransa Hükümeti tarafından erbâb-ı fenden ve Figaro gazetesi makalât-ı fennîye muharirlerinden Mösyö Emil Gotie Madagaskar cezîresinin sahil-i gerisinde ve Sakalav sahrasında keşfiyata me'mur edilmiştir.

Asya-yı Vasâtide <Hudâbilir> Mevki'i

Türkistan taraflarında seyahat eden Avrupa seyyahlarına kılavuzluk eden Kırgız ve Türkmen yerliler seyyahinin her sordukları mevki'in ismini haber verememeleri ve seyyahların aldıkları cevabları ters anlamaları sebebiyle mahal isimlerinin kaydında hata ve garabet zuhûra gelmektedir. Ezâncümle bir Rus seyyah Aral gölü civarında Kızılkum cihetlerinde seyahat ederken rehberine uzaktan gördüğü bir tepenin nâmını sual etmiş ve kılavuz Kırgız tepenin ismini bilmediğinden omuz kaldırarak <Hudâ bilir> demiş ve seyyah hemen hari'tâsına ve mecmua'sına bu yerin ismini hudâbilir diye kayd ve işaret eylemiştir. İhti'mâl birtakım Avrupa hari'tâlarına da böylece nakil olunmuştur.

Sukutiyye Yarışı

Nev', nev' yarışlar tertib olunmakta; at yarışı, kayak yarışı, insan yarışı, velesiped yarışı ve sâ'ire gibi yarışlar görülmektedir...Fakat şimdi de sukutiyye yarışı yapılmaktaymış. Hevâya terfi' eden balonlar bir kazaya uğradığı zaman şemsiye gibi açılıb baloncunun aşağıya yavaş yavaş inmesine h'âdîm ve birdenbire sukûtuna mâni olan şeye sukutiyye derler. Baloncular birkaçı hevâya çıkmakta ve bir hizada, bir irtifâ'da balonları terk ederek sukutiyyeleri açmakta ve yere inmeğe başlamakda imişler. Hangisi yere evvel vâsıl olursa tabî'i yarışı bu kazanacak. Sukutiyye yarışına Madam Janina nâmında baloncu bir kadının merak ettiği ve yarışlarda sayyit kazandığı da mervidir.

Matbu'ât Sergisi

Belçika matbu'ât mevkutesi hey'eti ile Belçika gazete câmi'aları hey'eti ma'rifetiyle eski ve yeni matbu'atın beyne'l-milel bir sergisi küşâd olunacaktır. Serginin zaman-ı küşâdı 1893 senesi nisan ve mayıs aylarıdır. Sergiye bir vesile Sanâyi'-i Nefise müzesinde bir da'ire tahsis kılınacaktır.

Gâyet İri Bir Öküz

Filedelfiya'da mütemekkin hayvan beslemeğe ve yetiştirmeğe merakı olan bir zât Chicago meşher-i 'umûmiyesine gâyet iri bir öküz gönderecektir âğleb ihtî'mâle göre bütün ka'inatın en iri öküzü bu öküzdür. Bu hayvan holiştayn²⁵⁴ cinsinin durham cinsiyle ittihâdından hâsıl olub şimdi (6) yaşında ve (1900) kilogram sıkletinde imiş.

Borneo Adasında Hayvanat

<'Ulum-ı Tabî'iyeye gazetesi> nin verdiği ma'lûmâta nazaran Cezayir-i Bahr-i muhitden Borneo adası hayvanat cihetiyle pek fakirdir. Bu cezîrede ne gergedan ne fil ne kaplan olmayıb hayvanatı cihetinde sâ'ir bahr-i muhit Hindi cezâyirine mukayyes değildir. Borneo cezîresinde bir cins at bile yoktur. Borneo'da ekseriyetle bulunan hayvan yılandır. Bu da cezîrenin cenub taraflarının bataklık olmasından ileri gelir. Bu zevahif ağaçlara tırmanıb kuş yuvalarında buldukları yumurtaları ve yavruları yediklerinden Borneo adasında civarda pek azalmıştır. Bundan başka Borneo'da maymunlar sâ'ir mahallerde buldukları dereceden daha kesretli bir haldedirler. Hasseten maymunların orangutan nev'i hemen bu adaya mahsus gibidir. Ormanlarda

²⁵⁴ Muhtemelen "holstein" cinsidir.

sürü ile gezen geyiklerden mâ'da bir nev' küçük sırtlana da tesadüf olunur. Bunlar da kuşların düşmanlarıdır. Lakin insanlara salmazlar. Borneo'da ve Sumatra adasında bi nev' ayıya da rast gelinir. Bu ayılar arıların balını pek severler. İşte Borneo adasında bulunan ecnâs-ı hayvanat bu kadardır.

Nesli Münkâfî' Olmak Üzere Bulunan Hayvanat

Hayvanatdan birçoğunun nesli münkâfî' olmuş veya olmasına az müddet kalmıştır. Ekâlîm-i şimâlîyeye mahsus bir nev' büyük geyikler de bu zümreye dâhildir. Mukeddema Fransa'nın Voj ormanlarında Germania'da kesretle bulunan bu hayvanlar şimdi yalnız Rusya ve İsveç'de n'âdîren görülmektedir. İsveç hükümeti bu geyiklerin neslini muhafaza kasdıyla sayd ve şikârına eylülün birinden on altısına kadar yalnız on beş gün için müsâ'ade etmiş ve sâ'ir zamanlarda memnu' kılmıştır. Mâmafih bu on beş günden istifâde ederek geyik avına çıkmak için bir hayli Fransızlar ve İngilizler İsveç'e gitmektedir.

Fransa Gazeteleri

Fransa'da ne kadar gazete mevcûd olduğunu bilmek isterseniz şu istâtîstîğe müracaat ediniz. Mevsuk olarak tutulan bir istâtîstîğe nazaran Fransa gazetelerinin mikdârı <5011>dir. Bu mikdâr şu cihetle taksim olunur.

	Paris	Eyalat ve Bilâd-ı Sâ'ire	Yekün
Serbesti Tarafdaranı	122	942	1064
Muhafazakâran Tarafdaranı	39	460	499
Siyasi Gazetelerin Mikdârı	171	1402	1563
Siyasetden Bahs Bulunmayan	1841	1607	3448
	2002	3009	1011

Olunan rivâyete nazaran Fransa gazetelerinin mikdârı on seneden beri <2075>i tecavüz edememekde bulunmuştur.

Dünyada En Büyük Ağaçlar

Avustralya'da vaki' Viktoria eyâletinde gâyet iri iki tane okâlîptüs ağaçları var. Bu ağaçların irtifâ'ları 132 ve 137 metredir; zannolunduğuna göre dünyada en büyük ağaçlar bunlar imiş.

Küre-i Arz'da Altın ve Gümüş Hâsılâtı

Bundan evvelki nüshaların birinde dahi tekmil küre-i arzın altın ve gümüş hâsılâtına da'ir bir nebze ma'lûmât i'tâ olunmuş idi. Bir Fransız gazetesinde şu ma'lûmâtı kayd etmiştir. 1889 senesi zarfında küre-i arz üzerinde altın hâsılâtı (118,832,000) dolara bâliğ olmuştur; yani takriben (600) milyon frank! Yine sene-i mezkûrede gümüş hâsılâtı dahi (126,000,000) dolara bâliğ olmuş, bu halde (117,810,000) dolara bâliğ oluyor demektir. Bu hâsılât vâkı'a sinin-i sâbıkaya nazaran şâyan-ı tezkâr bir derecede bulunduğu da cümle rivâyettendir.

Kutb-i Şimâlîde Seyahat

Bir müddetden beri (Nansen) kumandasında Norveçli bir heyet kutb-i şimâlî taraflarında icrâ-yı seyahat eylemekte idi. Evvel emirde seyyahin (Behernik) denizine azimet eylemişler. Seyyahin yahud hey'et-i istikşafiye-i mezkûre hayli mezahim ve meşak-ı seferiyeye dûçâr olmuşlar ise de fakat niyyet-i vak'alarından nükûl etmemekte bulunmuşlardır. Mösyö Nansen bu seyahâtîn lâakal iki sene kadar mümted olacağını beyân ediyor.

Freiburg Şehri

Freiburg (İsviçre'de) şehri hakkında bir Fransız gazetesi diyor ki geçen Kanun-ı Evvel birinde tutulan bir istâtîstiğe nazaran şehri-i mezkûrda (12,178) nüfus vardır. 1880 senesinde nüfus vâkı'a (11,410) idi. Bu halde tezâyüd eden mikdâr (768) dir.

Gözsüz Balıklar

Cemâhir müctemi'a-i Amerika'da vâkı' Mamut mağaraları sularında birtakım balıklar bulunuyor. Bu balıklar gözleri yokdur. İşte bu balıklar nimet-i basardan mahrum buldukları halde hayli asırlardan beri tahtü'l-arz idame-i hayat etmekte bulunmuşlardır. Buldukları mahalle bu ana kadar hiçbir hatt-ı şu'a-i şemsiye duhûl ve nüfuz etmemişdir. Bu cihetle balıklar uzv-ı basarlarında mevcûd hissiyatı kaybetmişler ve mürur-ı zaman ile tedricen rü'yet edebilmekdedeler iken bilâhare bu hissiyat büsbütün mahvolmuştur.

Arı Isırmasına Karşı Çare

Bu hafta gelen Nature ceride-i fennîyesi bu husûs hakkında âtfü'z-zikr ma'lûmât i'tâ ediyor. Bal arısı, yabani sarı arı, eşek arısı bir insanı ısırıldığı vakit ma'lûmdur ki bu bâbda ya kalviyat-ı tayyare yahud <amonyak-niş'âdir ruhu> isti'mâl edilir. Fakat bu çare her zaman kâbil-i tatbik ve isti'mâl olamaz. Bâhusus şehirden hâric bir mahalde... bulunsa da bir fâideyi müntec olamaz. Çünkü mevzu' bulunduğu şişenin ağzı iyice kapalı bulunmamak gibi sâ'ir ârızalar amonyağın hevâsının ziyâ'ına bâis olur. Bu bâbda kireç suyu tavsiye ediliyor. Kireç suyu, husûle gelen şedid-i ağırları ann-ı vahidde pişkin ediyor. Suret-i istihzârı ise bervech-i âtîdir. Bir şişenin derûnuna bir âvuç sönmüş kireç vaz' edib üzerini de su ile imlâ etmelidir. Ba'de hâliyle bırakmalı. Bir müddet sonra kireç suyu bir berraklık ve şeffaflık kesb eder. Hin-i isti'mâlde şişeyi sallayarak derûnundaki suyu bulandırmaksızın alıb kullanmalıdır. Bundan sonra üzerini tekrar su ile imlâ etmelidir. İyi bir kireç suyu için hevâda bulunan (hamız-ı karbon) u cezb ederek karbonat kils-i teşkil etmemesine meydan vermemelidir.

Alber Miyyo

Paris'de intişâr eden evrak-ı hav'âdisden meşhur <Figaro> gazetesinin muharirlerinden Mösyö Alber Miyyo bu kere vefât etmiştir Alber Miyyo henüz kırk sekiz yaşında bulunuyordu. Figaro gazetesi heyet-i tahririyesine 1869 senesinde dâhil olmuşdu. Pederi Polidor Miyyo meşhur <Peti Journal> gazetesinin müessisidir. Âlber Miyyo kendisini tanıtmış zeki ve müstaid bir muharrir idi. Birkaç âsârı vardır. Bunlar hemen kâffeten tiyatro oyunlarıdır. Madam Arşidük, Kraivol, Famma Papa, Revson, Mamzel Nenitoş, Leyli cümle-i âsârındandır. Mehmed Süleyman (s. 301-303).

2.51.3. Fennî Eğlenceler

Bir Kibritle On Beş Kibriti Kaldırmak!²⁵⁵

Serlevhayı görür görmez iş kibritler eğlencesine mi kaldı? demeyiniz. Sirâsiyla yazdığımız ve yazmakda bulunduğumuz fennî eğlencelerden sıra isabet eden eğlence <bir kibritle on beş kibriti kaldırmak!> oldu. Ta'rif edeceğimiz şey tuhaf olduğu kadar eğlencelidir. Suret-i icrâsı: evvela bir masanın üzerine bir kibrit koymalıdır. Bundan sonra fosforlu ucları hevâya ve diğer ucları masaya istinâd etmek üzere yerdeki tek

²⁵⁵ Yazının görseli için bkz. EK.45

kibritin üzerine karşılıklı olarak on dört kibrit dizmelidir. Şekil 1’de görüldüğü gibi. Şimdi bu on dört kibritin altında bulunan bir tek kibritin ucundan tutarak kaldırmamız dersem, sizde icrâsına teşebbüs edecek olursanız, derhal kibritler yere düşer. Fakat buraya kadar ta’rif ettiğimiz ma’lûmâtta eğlence hitâm buldu zannetmeyiniz! Yalnız bir cihet kaldı ki bununla tecrübemiz hitâm-pezîr olacaktır. Masa üzerindeki bir kibritin üzerine on dört kibrit dizildikten sonra bunların üzerine de diğer bir kibrit daha vaz’ etmeli, aşağıdaki kibrit ile yukarıdaki kibrit yekdiğerine hatteyn-i mütevâziyen tarzında bulunmalıdır. Şimdi altındaki kibritin bir ucundan tutub yavaşça kaldırâcak olursanız on beş kibritin de hiç birisi düşmeksizin cümlesinin kalktığı müşâhede olunur. Şekil 2’de görüldüğü gibi. Bu esnada husûle gelecek şekil tıbkı Fransızca (X) harfinin manzarasını ahz eder. Şekle bakarsanız anlamıyacak hiçbir cihet kalmaz. Tecrübe buyurun! Eğlencenin ne kadar müceb-i şetâret olduğunu siz de tasdik edeceksiniz. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 304).

2.52. ÜÇÜNCÜ CİLD – YETMİŞ İKİNCİ SAYI (H. 27 Rebiyü’l-ahir 1310 / M. 18 Kasım 1892)

2.52.1. Arzû’n-nar’da On Sekiz Ay

İkinci Bâb

Onlar Memleketi²⁵⁶

Poruner Limanı-Kargu Adaları-Koacılar-Altın Arayıcıları-Külen nehri-Kar ve Yağmur Altında -Kızan-Karanlıkda Yolculuk-Kırmızı Bir Göl-Fâ’idesiz Liman

Seyyahlar birkaç gün sonra Punta Arenas’da bulunan ba’zı dürbün zevâtın nesayihine ve şiddet-i bürûdetden Arjantin hükümetinin arazisini mesâhaya me’mur bir hey’et içinde iki adamın donduğu rivâyetine hevâle-i sem’-i itibar etmeksizin yine seyahate başladılar. Maksad-ı seyahatde tedkikât-ı fennîye icrâsı da bulunduğundan kış mevsimi bu iklimde hararetin derecesini ve hevânın te’sirini de anlamak istiyorlardı. 1890 senesi temmuzunda [*]²⁵⁷ Şili sefâininden birine râkiben açıldılar. Dört sâ’at deniz yolculuğundan sonra Porunir limanı isminde bir liman ağzında tevkif ettiler ve buraya çıktılar. Bu limana mensub olan bir nehirde çalışan altın arayıcıları limanın sahiline

²⁵⁶ Yazının görseli için bkz. EK.46

²⁵⁷ Yukarıda şiddet-i bürûdetden bahs ederken burada temmuz içinde bulunduğunu söyleydiğimizden tereddüte düşülmemelidirâmerika-yı cenûbî nısf-ı küre-i cenûbîde bulunduğu için mevsimin bize nisbeten aks olduğu ma’lûmdur. (Avanzade’nin Notu)

kulübeler ve barakalar inşa etmişlerdi. Heyet-i seferiye burada üç gün tevkifle ‘azimet edeceği ciheti kesdirdikten sonra şimâle doğru hareket etti. Yolda birçok göllere ve genc bir İngiliz’in idaresinde olan ve on bin kadar koyunu bulunan bir cesim çiftliğe uğradılar. Bu çiftlik de bir liman sahilinde idi. Limanın sahilinde seyyahların nazar-ı dikkâtîni birtakım bâlîna kemikleri ile odunlar ve birtakım enkaz oldu. Bu iki liman arasında sığ ve çamurlu birtakım göller ve bunların ortalarında adacıklar vardı. Bu adalara Kuğu Adaları tesmiye olunuyor. Binlerce kuğu kuşları burada yumurtluyorlar ve yavru çıkarıyorlar. Seyyahlar yollarında devam edib akşama doğru uzaktan bir âteş gördüler ve bu cihete ilerlediler. Kadınları ile çocukalarını himâyeten ellerinde oklar bulunan iki yerli seyyahlara karşı çıktı. Bunların verdikleri boncuk, bilezik, gerdanlık gibi hediyelerden emin oldular. Seyyahlar bunlardan ayrıldıkları zaman etrafı gecenin zulmeti istilaya başlamış idi. Yine sahil boyundan ilerlemekte idiler. Karanlıkta bataklık bir yere düşüb buradan çıkamadılar. Liman kenarında med ve cezîrin te’siriyle dâim bataklık bir hâlde bulunan bu arazide geceyi geçirmeğe mecbur oldular. İyi fena çadırları kurub bargirlerin semerlerinden teşkil ettikleri yatağa uzandılar. Ertesi gün seyyahlar bin müşkilâtla buradan çıkıp yollarında devam ettiler. Akşama doğru oldukça emince bir mahalle çadırlarını kurdular; uzaktan gördükleri bir âteş üzerine yerliler olduğunu teferrüsle bu ciheti teftişe gittiler. Bunlar Fueci denilen büyük kâbilenin bir şubesi olan <Evna>lara mensubdu. İbtidâ oklar kendilerine karşı gelmiş ise de sonra musalaha-i ‘akd ettiler. Seyyahlara bâlîna eti ikramında bulundular. Seyyahlar bunlardan dostane iftirâk edib yolda devam ettiler. Limanın nihayetine doğru Sent.Katrin burnu civarında altın arayıcılarına mus’âdîf oldular. Buralarda altın toz hâlînde ve kumla karışık olarak bulunur. Altın arayıcıları altınla mahlût kumu yüksekce bir yerde bulunan bir küçük hazineye vaz’ ediyorlar. Bunun üstünde de bir su hazinesi bulunuyor. Bu hazinelerin aşağısına merdiven gibi kademe kademe civa ile melgame edilmiş bakır safhalar dizilir. Su bir çağlayan gibi atılırken kumu beraber sürüklüyor. Altın kumdan ağır olduğu için ibtidâ safhalar üstüne düşerek civa ile melgame olur. Kum hafif olduğundan su ile akıb gider. Akşamları bu suretle toplanan altın bir cam karni içinde teshin olunarak civadan ayrılır. Bu ise gâyet zahmetlidir. Bu eziyet ve zahmete mukâbil hâsılat günde işçi başına 60 gram altındır. Bu işçiler Punta Arenas şehrine kadar getirib altının bir gramını iki frank 25 santime satıyorlar. Seyyahlar

nihayet Bahr-i Muhit Atlası sahilinde bulunan Sirtio Santo²⁵⁸ burnuna vâsıl oldular. Burada altın ma'deni hâvi cesim kaya parçaları seyyahların nazar-ı dikkâtine mus'âdîf oldu. Dalgalar şiddetle gelib bu kayalara çarpmakta ve bunları kırıp kum hâlîne getirmekte ve ara sirâ ziyâde altınlı parçalar da düşürmektedir âltın arayıcıları bilâhare bunları toplamaktadırlar. Şiddetli bir fırtına olduğu zaman altın ma'dencilerinin hâsılatı çoğalacağından daha şiddetli dalgalara sahile suları çarpan fırtınalara mütehessirâne müntazar olurlar. Bu civarda bulunan tepelerden hayli küçük ırmaklar iner. Bunların mecrasında altın bulunursa da mikdârı pek cüz'idir. Seyyahlarımız ağustosun 25'inde (Kulen) denilen bir nehrin civarına ve San Sebastian limanının on yedi kilometre şimâlînde muvaselet ettiler. Layıkıyla yem yemedikleri halde bataklık yerlerde gezen ve yanan hayvanlarını burada birâz dinlendirdiler. Kulen v'âdisini denize doğru indiler ve güzel bir mevki'ide bir iki gün istirâhate karar verdiler. 'Azimetleri mukarrer iken şiddetli bir kar fırtınası zuhûr etmekle çâr û nâçâr tevkif edildiler. Senenin iki mevsiminde med ve cezîr pek ziyâde olurdu. Karanlık bir gecede çadırlarında yatarken birdenbire biçâreleri su bastı halecanla kalkdılar. Yalnız hayatlarını civarda bulunan bir tepeye çıkmakla kurtarabildiler. Çadırlar, âlet ve edevat bu ana kadar topladıkları eşya kâffesini su götürdü. Zavallı seyyahlar sabaha kadar soğukda titreyerek havf ve dehşet içinde kaldılar. Deniz sahile doğru yürüyünce Kulen nehrinin suları taşmış v'âdîyi doldurmuş idi. Sular seyyahların bulunduğu tepeye ancak bir metre kadar kalmış ve mevceleri zavallıların ayaklarını ıslatmakta bulunmuş idi. Bargirler canlarını kurtarmak için civar dağlara kaçmışlar idi. Sular birâz çekildikten sonra eşyalarından kısm-ı cüz'isini çamur içinde bulub zahmetle San Sabastian limanına kadar gelebildiler. Buradan Bahr-i Muhit-i Atlası sahilini terk edib kara yoluyla şarkdan garbe geçerek f'â'idesiz liman nâmı verdikleri limana gelmeğe tesmim ettiler. Gâyet sisli ve otdan 'ârî, ekser mahalleri bataklık olan yerlerden geçtiler. Burada seyyahların en ziyâde muceb-i hayret olmak üzere kaydettikleri bir şeyi takriben sath-ı bahirden 70, 80 metre mürtefi' bir mahalde bulunan bir küçük göl idi. Bu gölün suları kan gibi kıpkırmızı imiş! Arzû'n-nar'da ve biri şarkında ve biri garbında bulunan bu iki limanı arasında daha birtakım tuzlu göller mevcûddur. F'â'idesiz limana gelince seyyahlar büyük f'â'ide görmüşler, gerek menâzîr-ı tabî'iyenin letafet kesb etmesinden ve gerek zahmetli yolculuğun hitâme ermesinden nâşî bir rahat nefes almışlardır. Tesmiyesine muhâlif olarak bu

²⁵⁸ Espiritu Santo burnu olabilir.

limanın şimâl tarafı gâyet güzel tepelerle muhât idi. Tepeler üzerinde lâtif ormancıklar ve bu ormanlar arasında küçük kayalıklardan dökülen nazar-rübâ şelaleler mevcûd idi. Bu letafet-i manzara seyyahlara yorgunluğu unutturmuş ve meşakâtî tezmin etmiştir âlet ve edevâtı ikmâl etmek ve yeniden levâzım-ı seferiye tertib etmek üzere Porunir limanına geldiler, buradan bir yelken gemisiyle yine Punta Arenas beldesine ‘avdet ettiler. (Mâb’’âdî var). Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 310).

2.52.2. Şu’ûnât-ı Fennîye ve Medeniyye & Ma’lûmât-ı Mütenevvi'a

Balık Yağı Hâsılâtı

Bütün dünya üzerinde vukû' bulan balık yağı hâsılâtı hakkında tertib edilen istâtîstike nazaran 1889'da Norveç'de sayd neticesi olarak tutulan (8,700,000) kilo balıklardan (25,000) hektolitre balık yağı husûle gelmiştir. Bu sayd-ı mâhi ile (15,000) adam meşgul olmuş ve bu sayd yelkenle ve buharla müteharrik cem'ân (1,2616) sefine ile icrâ edilmiştir. Bu hâsılât Lofoden²⁵⁹ adalarından husûle gelerek (18,000,000) balık ve bunlardan (23,500) hektolitre kebden dahi (12,000) hektolitre yağ vücuda getirilmiştir. Bundan başka bu adalardan hâricde (4,000,000) balık (8,500) hektolitre kebd ve bundan dahi (1,800) hektolitre yağ çıkarılmışdır. Femark'da (21,000,000) balık tutulub (58,000) hektolitre kebd ve bundan dahi (4,300) hektolitre yağ çıkarılmışdır. Kezâ bir günde 1889 senesinde her biri (116) litrelik (6,100) varil beyaz yağ ve (18,400) anberli ve (11,700) sarı ve (10,000) esmer matrak yağ ihrâc edilmiş ve (37,000) de esmer yağ çıkarılmışdır ki bu bilhassa dabağhanelerde isti'mâl olunmak içindir. Kezâ Ter-nov'da 1883 senesinde İngiliz balık avcıları tarafından (3,687) tonilato balık yağı ihrâc edilmiş ve bu hâsılâtın on bir milyon frank ticaret edilmiştir. Bilhassa (335) tonilato tabîi balık yağından dahi (1,189,775) frank kazanc olmuşdur. Yine 1887 de Fransa müstemlekâtından San Piyer-Mikelen'de (513) tonilato balık yağı ihrâc edilmiş ve bunun kıymeti dahi (202,223) franga bâliğ olmuşdur.

Düyûnât

Bu hafta gelen <Akudulasemin> gazetesi Avrupa hükümetlerinden ba'zılarının mikdâr-ı düyûnâtı hakkında bervech-i zîr istâtîstîği neşr eylemiştir. Evvel Fransa'nın 31 milyar frank borcu olup bundan sonra Rusya gelib bunun da (18,028,000,000) milyar, İngiltere'nin (17,820,000,000) milyar, İtalya'nın (11,131,000,000) milyar, Avusturya ve

²⁵⁹ Lofoten takım adalarıdır.

Macaristan'ın (9,288,000,000) milyar, Almanya'nın (8,954,000,000) milyar frank d y n t  vardır. Bunların mecmu'ı (117,112,000,000) milyar frankdır!

Rom t zma Hastalığına  are

Bandırma civarında v ki' bir mahalde vücudu haber verilen bir menba'ın rom t zma 'illetine karşı fev 'idi bulunduğu haber verilmesi üzerine b -ir de-i seniyye-i cen b-ı cihan-b ni Mekteb-i Tıbbiyye-i Şahaneden doktor Celal ve  l  Rıza Beylerle yirmi kadar illet-i mezk reden muzdarib hastalar 'azimet ile bu kere 'avdet eylemişlerdir. Ma'l m t-ı m stahseleye nazaran mezk r menba' fi'l-v ki rom t zma illetine karşı beg yet-i n fi' bulunmuşdur. Hatta yirmi kadar maraz -ı mezk rdan hemen k ffesi (??)²⁶⁰ kesb etmişlerdir. Menba'da bulunan bir nev' balık çamur tahlil edildiği gibi ic b eden raporda tertib ve tanzim edilmekde bulunmuşdur. Ma'l m t-ı l zımenin derci mukarrerdir.

Onbaşı Mart

Bu günlerde Avrupa gazetelerini işgal eden v ki'adan biri de ah ren Afrika'dan 'avdet etmiş olan Onbaşı Mart mes'elesidir. Fransız gazetelerinin k ffesinin bir iki sütunlarını işgal etmiş ve etmekde bulunduğu görülmüşdür. Onbaşı Mart henüz otuz yaşında bir kimsedir. Monbelyar civarında Bavan'da v ki' FranŐ Konta'da tevlid etmişdir. Onbaşı Mart 1886 senesinde Fransa m stemlekatından Senegal'de v ki' San Lovi'de Bahriye piyadeliğinde müstahdem bulunuyordu. Mahall-i mezk rda bulunduğu sırada kendisine mevd ' olub nasılsa zimmetine geçirdiği bir mikd r akçeyi ödemek cihetinden kat'-ı um d eylediği ecelden, günün birinde g ib olmuş yani Afrika'nın içerilerine doğru fir r etmişdir. Senegal'de v ki' Arabların nezdine gitmiş ve kendisi Hristiyan bulunduğu halde bil hare İslamiyet'i kabul etmiş ve burada m sterih ne çobanlıkla imr r-ı hay t etmiş ve hem de bu kavimden kendi akraba ve ta'likatı imiş gibi mazhar i'z z ve ikram olmuşdur. Burada kendisine ya bir h ce veyahud bir muharib olarak bulunmasını teklif etmişler. Halbuki bir muharib olmak bi'l- hare hemŐehrileriyle karşı karŐıya bulunacağı ve bu da kendi ithamına b 'is olacağı için bunu ihtiya r etmemişdir. M 'ehhiren arzusuna muvaffak olmuş ise de burada dahi uzun müddet kalmayıb tekrar seyahate ibtid r eylemiş ve'l-h sıl Afrika'nın d hilinde Sudan

²⁶⁰ Kelime "بروٹام" Şeklinde olup Kamus'ta denk gelinmemiştir. Bir   tam Şeklinde okunmuŐtur.

cihlerinde sekiz seneye karib bir müddet bulunduktan sonra geçenlerde nasılsa Fransa'ya 'avdete muvaffak olmuştur. Afrika'da bulunduğu sırada memleketine bir def'a 'avdet fikri fevka'l-'âde câygir-i zamiri bulunmuşdu. Bu arzusuna muvaffak olmuştur.

Dünyada En Uzun Telefon Hattı

Fennîn terakkîyat-ı ahîresi netâyicinden bulunan (telefon) un her tarafda tatbik ve isti'mâline başlanıldığı gazetelerde görülmektedir. Bu kâbilden olarak ahîren New York ile Chicago şehri arasında dahi bir telefon hattı te'sis olunmuştur. Hattın resm-i küşâdı bu sene Teşrin-i Evvelin on yedinci günü icrâ edilmiş ve vukû' bulan tecrübe mucib-i memnuniyet bir derecede bulunmuştur. Hattın tûlu (1528) kilometre bulunmuş ve dünyada en uzun telefon hattı bu 'add edilmiştir.

Ziyâdar Bir Mermi

Genç bir İtalyalı ziyâdar mermiler icâd etmiştir. Bu mermiler bir topla endâht olunursa düşüb patladığı mahalde (100,000) mum kuvvetinde şiddetli bir ziyâ husûle getirecek ve düşmanın vücudundan şübhe edilen bir mahal bu suretle aydınlatılmış olacaktır.

Enkâz İhrâcı

Bahr-i Siyahda Karaburun ile Medye beyninde Potamya nâm sahil pişegâhında ka'r-ı deryada birtakım toplar bulunduğu haber verilmesi üzerine Tersâne-i Âmire dalgıç başısı Yorgi Anastasi ile ma'iyyeti ve makine vesâ'ir âlât eser-i cedid vapur-ı hümâyûnuyla ol cânibe irsâl kılınmış ve tir-i güverteden binbaşı rifatlı 'Ömer Bey dahi 'ameliyyâta nezârete me'mur buyurulmuşdu. Bir iki gün zarfında icrâ kılınan 'ameliyyât neticesinde altı kıt'a top ile birâz bakır civata çıkarılmış ve daha pek çok eşya bulunduğu anlaşılmış ise de tahriyata muhtac olub bu da mevsim-i sayfda mümkün olabileceğini bildirilmiştir. İhrac olunan toplar demirden ma'mûl olub üzerleri pas tutmasıyla hiçbir işaret görülememiş ve tathir olmak üzere Tophane-i Âmire'ye teslim kılınmıştır. Bu enkaz Sivastopol muharebe-i zâilesi esnasında yani (1854) M Teşrin-i Sanisinin 14'üncü ve (1271) Rebiyü'l-evvelinin 5'inci günü vukû'a gelib düvel-i müttefika süfün-ü harbiye ve nakliyesinden 40 kıt'a sefâin ile 400 nüfusun gark ve telefine sebep olan meşhur fırtınada İstanbul'a gelmek üzere denizde bulunub idareden âciz kalarak Karaburun civarında karaya giden Fiyum ve Bahire nâmındaki kapak ile

firkateynin enkazı olması melhûzdur. Sivastopol'ün topa tutulduğu gün ziyâde hasar-dide olmalarına binâen Hüsnü Paşa kumandasında bulunan Fiyum ve Bahire ile birlikde Mahmudiye nâm üç anbarlı dâhi denizde bulunmuş ise de Emine burnuna ilticâ ile barınmış idi.

Garib Bir İstâtistik

İstâtistik ile meşgul bulunan bir Fransız'ın ettiği hesâb ve kitâba nazaran elli sene mu'ammer olmuş olan bir âdamın müddet-i mezkûre zarfında ne vechle imrâr etmiş ve neler yemiş olduğunu irâ'e eylemiştir. Şöyleki: Elli senelik bir âdam (6,000) gününü uyumak (800) gününü yürümek, (6,500) gününü çalışmak, (4,000) gününü def-i gam etmek, (1500) gününü ta'lim etmek, (500) gününü de hastalık ile imrâr etmekte imiş. Yemek cinsine gelince: (17,000) litre ekmek (4,600) litre sebze, balık, yumurta yediği gibi (315) hektolitre de meşrubat yani su, çay, kahve, birâ vesâ'ire vesâ'ire içmekte imiş! Bizim 'ilâve edeceğimiz bir şey var ise o da merkumun yaptığı bu hesâbın mille-i sâ'ire için tatbikinde muhtac-ı te'emmül nukât bulunduğudur.

Dünyada Ne Kadar Gazete Var?

Bütün küre-i ârz'da tab' ve neşr olunmakta bulunan gazetelerin tanzim olunan bir istâtistike nazaran (35,000) mikdârında imiş. Bu gazetelerin yevmiye neşr olunan nüshaları (10,600,000,000) e bâliğ olmağla dünyanın (1,400,000,000) nüfusdan 'ibâret olan seknesinin her birine yedi, sekiz nüsha isabet eden yukarıda mikdârı muharrer gazetelerden (19,540) ı Amerika-yı cenûbide ve (750) si dahi Asya'da tab' olunmakta bulunub İngiliz lisanında (16,500) ve Alman lisanında (7,800) ve Fransız lisanında (3,800) ve İspanyol lisanında (1,000) gazete tab' ve neşr olunmakta bulunmuşdur !

(Bu nüshadan itibaren kâr'ilerimize bir hizmet olmak üzere her nüshanın şu 'ûnât-ı kısmı nihayetine <nesayih-i beytiyye> yolunda kendilerince ve hanelerince f'â'ideli birtakım tertibât da 'ilâve edeceğim.)

Tereyağı ve Sebir Yağının Temizlenmesi

Tereyağı ve sebir yağlarının temizlenmesiyle beraber bozulmaktan muhafazası için evvela mikdâr-ı kâfi 'âdî su ahz edib bunun derûnunda (30:25) gram (chlorur de chaux) yahud (20: 15) gram (sani karbonat sūd-bi carbonate de soude) (yağın beher kilogramı için) halletmeli. Bununla matlûb yağı iyice döküb yoğurmalı. Ve bu mahlûlun

derûnunda yağı bir iki sâ'at kadar birâkmal. Bilâhare taze bir su ile bir kere daha yıkamalıdır.

(Kâr'ilerimiz tarafından gazetemize yazılan eczânın tedârikinde suhûlet olmak üzere Fransızcalarının da yazılmasını iltimas yollu birkaç mektub aldık. Bu nüshadan itibaren bu arzularına da teba'iyet ediyoruz.)

Esterikinın Panzehiri

<Nature> gazetesinde görüldüğüne nazaran meşâhir-i etibbâdan Doktor Mackenzi, esterikinın denilen sem-i şedidin vukû'u anında bunun te'sirât-ı semiyyesini mahv ve izâle için cereyan-ı elektirikinin f'â'idesi olduğunu tasdik eylemiş ve bu maddeden müte'essir olan kelbler üzerinde de tecrübe etmiş ve bilâhare insanların da bu panzehirden müstefid olabileceklerini 'ilâve eylemiştir.

Kuru Limonata

Tabî'i limonata herkes tarafından sevilir ve afiyetle içilir. Bâhusûs sıcak mevsimlerde... Bundan bir kısım adamlar da bir kırdâ, bir sahrada bulunabilir. Bir seyahat esnasında canı bir limonata ister. Ah bir limonata olsa da içsem der. Şimdi burada şekerini, limonunu, suyunu tedârikde hemen kolay olamaz ya? Bu husûsda arzuya muvaffakiyet için beş yüz gram şeker ve (16) gram da (hâmız-ı limon) alıb bunları birlikde bir taş hevân derûnunda iyice toz etmeli ve bir kutu derûnuna vaz' eylemelidir. İstenildiği anda bir bardak su derûnuna bu tozdan bir kahve kaşığı mikdârı alınıb halledilirse güzel bir limonata husûle gelir. Eğer yalnız limonatanın tamamıyla iktifâ etmeyecek olursanız ufak bir şişe derûnunda birâz da limon ruhu bulundurub da bundan bir yahud iki damla da 'ilâve edecek olursanız ol vakit mükemmel bir limonataya desters olunur. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 317-319).

2.52.3. Mes'elelerimiz

S/1 büyük bir inşâ'ât için cem' olunan birtakım 'ameleden onda üçü bir yapı için ayrılıyor. Ve yedi adam da bir duvarda çalışmak için gönderiliyor ve kalanların beş de ikisi de bir köprü inşasına bırakılıyor. Bu vechle ayrıldıktan sonra kalan (42) 'amele de yolda kullanılıyor. Bu halde 'amelenin hepsi kaç neferden 'ibâret imiş. Bunu bulmaz matlûbdur.

S/2 Yukarıdaki şu şeklin²⁶¹ dört müsâvî kısım taksim edilmesi matlûbdur? Bu iki mes'elenin ilk def'a ve doğru olarak halline muvaffak olacak varak sahibine, asar-ı mühimme ve n'âdîre aeasında bir mevki'-i mühim ihraz eden mücelled olarak bir "Mecâmi'u'l-Edeb" nâm kitâb ahz olunacak vesâ'irlerin esamisi kayd ve tahrir olunacaktır. M. S. (s. 319).

2.52.4. Fennî Eğlenceler

Galat-ı Hiss-i Basar²⁶²

Resme bakıb da şeklin araba tekerlekleri olduğuna hükümedilmesin! Her hafta yazdığımız fennî eğlencelerimiz mümkün mertebe evde bulunan veya tedâriki kolay olan edevât ve mevâd ile yapılır idi. Fakat bu haftaki eğlencemizin edevâtını da kâri'lerimize kendimiz takdim etmiş olacağız. Gazetemizin şu sahifesinin yaprağı ve bu sahifede şekil ile bir de orta parmağınız eğlencemizin icrâsına kifâyet edecek. Bu eğlencemizin esas gazetemizde birkaç tecrübesini gösterdiğimiz galat-ı hiss-i basara 'â'iddir. Bu galat-ı hiss-i basar ne suretde hâsıl olduğunu ve ne kadar garib olduğunu şimdi ben eğlenceyi ta'rif edersem siz de lütfen zahmet buyurub icrâ ederseniz görürsünüz. Şimdi gazetemizin şu yaprağını düz bir yere yayınız. Orta parmağınızla orta yerdeki kenarı çentikle tekerlek beyaz yere basınız. Parmağınızın altında bu kâğıd olduğu halde parmağınızı bir küçük da'ire resmi edercesine hareket ettiriniz. Kâğıd da tabî'i birâz yukarı çıkar, aşağı iner, kımıldanır. Bu hareketi birâz süratlendiriniz. Gözünüzü de beyazlı siyahlı müttehidü'l-merkez da'irelerden 'ibâret ve birbirine birer taraftan kat' etmiş olan müdevver levhalara değmeyiniz. Dikkat ediniz... Ne gördünüz? Yuvarlakların her biri sür'atle dönüyor değil mi? Parmağınızı oynatmakta devam ediniz... Beyazlı, siyahlı da'ireler de fırıl fırıl döner, durur... Halbuki hakikatde birâz yerinden kımıldanıyor o kadar... Bunları böyle döner görmesi güzel bir galattır. Ne diyorsunuz? Eğlence bitti mi diye sual mi ediyorsunuz. Evet, bitti. Bu kadar. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 320).

²⁶¹ Yazının görseli için bkz. EK.47

²⁶² Yazının görseli için bkz. EK.48

2.53. ÜÇÜNCÜ CİLD – YETMİŞ ÜÇÜNCÜ SAYI (H. 6 Cemaziye'l-evvel 1310 / M. 26 Kasım 1892)

2.53.1. Deniz Ortasında Bir Fener

(Resmi geçen nüshadadır)

Resmini geçen nüshamıza derc ettiğimiz fener İngiltere sevâhilinden (Landesand)²⁶³ burnuna takriben on bir mil bu'dunda olub <Volf Rok>²⁶⁴ ta'bir olunan kayalık üzerinde inşa olunmuşdur. Bu fenere yanaşmak gâyet müşküldür. Çünkü üzeri da'im denizin şiddetli emvâcıyla mestûr bulunmaktadır. Hayli müddetten beri sevahil-i mezkûrenin bu noktasında bir fener rekz ve te'sisi hemen gayr-i kâbil-i icrâ-i umûr sirâsında bulunmakta ve emvâcın şiddeti inşâ olunan binâyı hadm ve tahrib etmekte idi. Fakat İngiltere hükümeti müşkilât-ı vakıa'dan dolayı fenerin inşasından kat'-i umîd etmeyerek bi'l-âhare bu husûsa muvaffak olmuşdur. Bu fenerde emrâr-ı evkât edecek bekcilerin hâriciyle olacak münasebetleri de evvel kadar hoşâ gidecek hallerden değildir. Fenere takrib pek n'âdîrdir. Cüz'i bir rüzgâr vukû'nda fenerin mebni olduğu kayalığa yanaşmak mümkün olamaz. Eğer hevâ müsaid olur da fenere çıkılır veyahud inilebilirse ve fenerde bulunanlara zahire verilirse b'âdî-i memnuniyet olur. Fakat bunun için de palanga usûlüne müracaat olunur. Yani sandaldan fenere çıkacaklar ve fenerden inecekler resmimizde görüldüğü üzere makaralı iplerle inib çıkarlar. Fakat bu ip tariki de mucib-i müşkilât olur. Sandal sahilde kayalığa çarpmak tehlikesinden emin olmak için her zaman tamamıyla kenara takarûb edemez. Fakat bütün sahil fenerleri bu misillü deniz ortasında bir kayalık üzerinde bulunmayıp sahile yakın olduklarından bu fenerlere gidib gelmek kolaydır. Deniz ortasında bulunan fenerlerde dâimü'l-evkât üç bekcî bulundurmak mu'tâddır. Bu suretle üç bekcî bulundurulmasının esbâbı şâyed içlerinden biri keyfisizlik filân gibi bir ârızaya dûçâr olduğu takdirde fenerin hizmetinin hüsn-ü cereyanına haleldarı olmamak içindir. Eğer fenerin mebni olduğu kayalık veya adacık birâz büyükçe ise, bekciler 'a'ileleri efrâdıyla beraber bulunurlar. Fenerlerin lambalarına takayyüd husûsunda bir çocuk yahud bir kadının mu'avenetde kâfi olduğundan bekcilerin 'a'ileleriyle beraber bulunmasında ayrıca bir menfa'at dahi vardır. Bekciler üç kişi olarak buldukları zaman her biri ayrı ayrı odalarda yatarlar ve bir ârada yemek pişirib yerler. Bekciler kendi 'a'ilesiyle bulunduğu zaman fenerden

²⁶³ Land's End şeklinde isimlendirilen yerdir.

²⁶⁴ Wolf Rock şeklinde isimlendirilen yerdir.

cüz'i bir mesafede ufacak bir hanede otururlar. Buradan fenerin lambasının ziyâsını görmek kâbildir. Bu vechle bekciler haneciklerinde buldukları sırada fenerin ziyasına da dikkat-i mütem'âdîyede bulunmuş olurlar. Bilhassa kış geceleri şiddetli fırtınalar zamanı fenerin mebni olduğu kayalığa arası kesilmeksizin dalgalar çarpdığı sırada bu dikkat-i mütem'âdîyenin fevâ'idi olacağı şüphesizdir. Fenerlerin mebni olduğu mahallin vüs'âtî yok ise bekcilerin haneleri de fenerin binâsı dâhilinde bulunur. Bekciler bir yol vasi'tâsıyla fenerin lambasının bulunduğu mahalle gidib teftişde bulunurlar. Fenerlerde vakit geçirmek için pek az vesâ'it vardır. Bekcilerin tabî'atları da tevâfuk etmezse yekdiğerine bir lakırdı söylemeksizin aylarca vakit geçirirler. İngiltere'de bir rahib nöbetle bütün fenerleri ziyâret eder. Ve her birinde on beş yirmi gün kadar kalır ve fenercilerin çocuklarını ta'lim ve terbiye eder. Fenerlerde bekcilerin mütâla'ası için bir de kütübhanedir. Bu kütübhanelerin kitâbları vakit vakit değiştirilir. Bu suretle bekcilerin bir dereceye kadar hoşca vakit geçirmeleri için esbâb-ı tehiyye edilmiş olur. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 325).

2.53.2. Fennî Eğlenceler

Yel Değirmeni ²⁶⁵

Serlevhayı görünce, lâtif bir mevki'de bir ırmağın kenarında inşâ olunmuş bir değirmenden ve bu değirmenin çarhının dönmesinden mütehasıl hoş bir sedanın ba'zı insanlar üzerinde verdiği te'sirâtten, yahud eyyam-ı şî'tâda değirmenin beyaz karlarla mestûr olub şâ'irâne bahşettiği menâzîr-ı tabî'iyeden bahs edilecek zannetmeyiniz. Yel değirmeninden maksad hanelerinizde bulunduğunuz sırada 'a'ile arasında yahud bazı ehibbâ ile birlikde olduğunuz esnada icrâ olunabilecek ve edevât-ı lâzimesi de bir gaz boyaması ile bir parça mukavvadan ve bir de bir mum yahud bir lamba ziyâsından 'ibâret güzel bir fennî eğlencedir. Çerçeve şeklinde ufak bir mukavva parçasına gâyet ince bir gaz boyaması (açık bir renkde yahud beyaz) denilen tevellüd yapıdırınız. Bununla bir mum yahud bir lamba ziyâsına nazar ediniz. Bu ziyâ size ne şekilde görünecek biliyormusunuz? Etrafı birâz kesif ve 'alâim-i elma şeklinde olarak en ortada da ziyâdar bir sâlîb şekli müşâhede olunur. Bu h'âdise-i garibe <Hikmet-i Tabî'iyeye> kitâblarında <tekasür-ü ziyâ> nâmıyla mevsûmdur. Şimdi burasını öğrendikten sonra tabî'i denilecek derecede basit olan tecrübemize başlayabiliriz. Mukavvadan

²⁶⁵ Yazının görseli için bkz. EK.49

üstüvâniü'ş-şekl bir değirmen resmi yapınız. Derûnuna da yanan bir mumu vaz' ettikten sonra odanın bir nihayetinde vâki' bir masa, bir konsolun üzerine koyunuz. Mumun şu'lesinin bulunacağı derece üstüvâniü'ş-şekl kâğıddan değirmenin vasatından birâz daha yukarısında yani değirmenin kanadlarının yek-diğerini kat' ettiği noktanın isabet ettiği mahalde ikilik bir para kadar açılmış bir delik irtifâ'ında olsun. Ma'azallah bir yangın vukû'una meydan vermemek üzere değirmenin yukarısını açmalı vesâ'ir tedabiri lâzımeye de tevessül etmelidir. Şimdi huzzara <işte size mükemmel bir yel değirmeni...!> diye şâyan-ı temâşâ olduğundan felan bahsediliyor. Burada size bir itirâz vârid olur. <Hani ya bu değirmenin kanadları?> Mu'terizin hakkı da var ya! Hiç kanadsız değirmen olurmu ya? İşte size değirmenin kanadları da dersiniz... Herkes nazarıyla bir müddet aranır. Yine değirmenin kanadları yok... Bu esnada çerçeve şeklindeki mukavvaya yapışdırılmış ince tevellüdden huzzâra değirmenin ortasındaki deliğe nazar etmelerini beyân edersiniz. Bu sırada değirmenin üzerindeki deliğin etrafında ziyâdar dört tane kanadlar görülür. Tûl elde sür'atle çevirirseniz ve bu kanadların fırl fırl dönmekte olduğunu görürsünüz. İşte size hem kanadlı hem kanadsız bir yel değirmeni! Resme dikkatle bakılacak olursa müşkil bir nokta bile kalmaz. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 326).

2.53.3. Şu'ûnât-ı Fenniye ve Edebiyye & Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a

Chicago'nun Yeni Garı

Bu ana değin bütün dünyada inşa olunmuş olan en vâsi' ve en masraflı istasyonların biri de Chicago'da ka'in Gran-Santral garıdır. İstasyonun Harrison sokağındaki cebhesi 67 ve beş numaralı caddedeki yüzü dahi 204 metre tûlunda bir yer işgal etmektedir. Temeller, umk-ı vasâtîsi 15 metreye müsâvi bulunan mütevâlî kargir ayaklar teşkil eder. Binânın kısım-ı mekezesinde 70 metre irtifâ'ında cesim bir kule mevcûddur. Murabba'i olan bu kulenin her bir dıl'ı 8 metre tûlunda olup sıkleti 6000 tonilattadır. Kule derûnunda mevcûd olan 15 katın 9 zi kalemlere tahsis edilmiştir. Yalnız son katlara elektirikli bir âsansör vasi'tâsiyle çıkılır. Binânın kısım-ı bâlâsında kadrânının kutru 4 metreyi müteceviz olan ve rakkası 700 libre sıkletinde bulunan bir çalar sâ'at vaz' edilmiştir. 5 tonilata sıkletinde bulunan bir çan üzerine bir çekic sâ'atleri vurur. İntizâr salonu vâsi' bir da'ire teşkil edib 80 metre tûlunda, 21,30 metre 'arzında ve 7,5 metre irtifâ'ındadır. Bu salon 240 'aded elektirk lambası ile tenvir

edilmiş ve bir cihetten kadınlara mahsus salon'â diğer taraftan mermerden çifte merdiven vasıtasıyla büfeye iştirâk-ı kesb ettirilmişdir. Kulenin kurbunda 230 bargir kuvvetinde iki makina, asansörlerin tahriki için üç idrolik makinası ve 127000 mum kuvvetinde bir ziyâ husûle getiren dinâmo makinelerini işletmek üzere üç lokomobil mevcûddur. Bunlardan başka işârâtın, iğnelerin, sürgülerin, köprülerin ve gardan 5 metre kadar bir mesafede bulunan parmaklıkların manevralarını icrâ etmek üzere tazyik-i hevâ ile işler makineler vardır. İstasyona müntehi olan hatların üzeri camlı ve 168 metre tûlunda büyük bir sundurma ile örtülmüştür. Her biri 70,5 metre arzında dört 'aded rıhtım mevcûd olub bunların ara yerine çift hatlı olmak üzere üç demir yol teşkil edilmiş ve bu yolların ortasında lağımlar, çukurlar ve su hazineleri hafr ve te'sis olunmuşdur. Her tarafı camlı olan bu cesim binâ, 60 sirâ elektrik lambaları ile tenvir edilmişdir. Rıhtımların her birine katarların 'azimetini iş'âr etmek üzere cihazlar vaz' edilmiş ve iştirâk boruları vasi'tâsıyla sıcak hevânın vagonlar derûnuna sevki için borulardan müteşekkil bir hey'et teşkil edilmişdir.

Alüminyumdan Bir Hane

(Eyron) gazetesinin iş'ârına nazaran Chicago'da Setat ve M'âdîzon sokaklarının birleştiği köşede altı kattan mürekkeb cesim bir hanenin inşatına bedâ olunmak üzeredir. Mi'marlar, bu evin cebhelerini 'ale'l-'âde tuğla veya pişmiş türâbdan teşkil etmeyib yarım santimetre sahnında izâbe edilmiş alüminyum levhalarından bir kaplama ile örtülmesi fikrine düşmüşlerdir Amerika'nın inşâ'ât-ı cedidesinin ekserisi gibi tabî'i olarak gayr-i kâbil-i ihtirâk olan bu ev demir sütunlardan 'ibâret bir yapı ile tutturulmuşdur. İşte bu demir sütunların ara yerleri 80 ve 59 santimetre ebadında bulunan levhalarla kapadılacaktır. Bu levhalar kezâllik âlîmünyumdan ma'mûl olub 15 santimetre 'arzında olan çâprastlarla tutturulacaktır ve bu levhaların arka taraflarında kalacak boşlukda gayr-i kâbil-i ihtirâk maddelerden biriyle imlâ edilecektir. Çâprastlar arasında kalan küçük aralıklar portlan çimentosuyla tıkanacaktır. Bu husûsda isti'mâl edilen levhaların ve şerid gibi çâprastların terkibâtı 100'de 90 alüminyum ile 100'de 10 bakırdan 'ibârettir. Bu iki binânın câlib-i garâbet olan diğer bir ciheti de pencerelerinin hâiz oldukları eb'âd olub bunların ba'zılarının 'arızı 6,60 metreyi tecâvüz etmektedir. Chicago belediyesinin bir emirnâmesi şehir derûnunda 12 kattan ziyâde hane inşasını men' ettiği doğru ise de bir cihetten on vâsıl olması lâzım gelen yüksekliğe metre olarak bir hadd tâyin etmediğinden ve diğer cihetten bu hane bânileri mebhûsün anh

emirnâmenin neşrinden mukaddem müsâ'ade almış olduklarından Kolomb'un şerefine teşkil edilen meşhurun züvvârına şimdiden tebşîr ederiz ki: <alüminyumdan on altı katlı hane> gibi birâcîbe daha göreceklendir.

Kumaşlar Üzerine Beyaz Sırma ile İşleme Gibi Resim Yapmak

Bir kumaş üzerine beyaz sırma işlenmiş gibi görünecek surette resimler ve nakışlar yapmak için ibtidâ mâ-i mukattar derûnunda (azotit fidda-azotate d'argent) halledib bu mahlûla lüzûcet vermek için birâzda zamg katmalı ve hiç kullanılmamış bir kalemi bu mahlûla batırıp kumaşın üstüne istenilen resimleri yapmalı. Bu resimleri ve nakışları kumaşın üzerinde iyice kuruttuktan sonra bir kabın içine çinko parçaları ile birâz su koyub üzerine de (hamız-ı kibrit zâc yağ-acide sulfrique) dökmeli ve resimli kumaşı bunun üstüne tutmalı. Bir müddet sonra kumaş kaldırılırsa nakışlarının kumaşla işlenmiş gibi bir manzara kesb ettiği görülür.

Süd Niçin Sudan Evvel Kaynıyor?

Bir derece hararetden ve bir âteşde bir tencere südün yine bu tencere ile konulan sudan daha çabuk kaynadığına bir kadın dikkat ederek isbatını su'al eder. Bu su'âlî cevabı şudur: hararetin te'siriyle ibtidâ südün üzerinde hâsıl olan bir tabaka ince kaymak südün içinde husûle gelen buharın hevâya tayarân etmesine mâni' olur. Bu buharlar tenceredeki südün hey'et-i mecmu'asında harareti hıfz ederek südü daha sür'atle derece-i zevebâna isâl eder. Halbuki su ısıtılırsa birâz ısınır ısınmaz hâsıl olan buharlar serbestce hevâya uçacağı ve hararet de toplanamayıp dağılacağı için su süde nisbeten birâz daha geç kaynar.

Koleranın Rügen Balıklarına Sirâyeti

Bahr-i Muhit-i Hindi'de bulunan rügen balıklarına kolera sirâyet ettiğini ve kesretle koleradan telef olduklarını ahîren Bombay'a giden bir İngiliz vapurunun kaptanı rivâyet etmektedir. Vapur Aden'den Bombay'a gidinceye kadar pek çok rügen balığı leşlerine tesadüf emiştir. Bombay sularında bir sefineden koleraya tutulub vefât eden on yedi kişi denize atılmış olduğundan rügenlerin bu kolerahâlinin na'aşlarını yiyerek bu illet-i mühlike dûcâr oldukları kuvveten muhtemeldir.

Bürûdetle Me'külâtın Hıfzı

Etin uzak mahallerden bozulmaksızın bürûdet sayesinde nakil olunabildiği evvelce yazılmış idi. Bürûdet ile et ve meyve vesâ'ire me'külât hıfzı ve uzak yerlerden nakli gitdikce tevessü' etmektedir. Bürûdet yakın vakitte meyvelerin çürümeden muhafazası husûsuna da tatbik edilmiş ve Cezayir-i Bahri Muhitden Londra'ya taze şeftâli ve kayısı nakil olunmuştur... Fakat bürûdetden istifâde bu kadarla da kalmamıştır Afrika'dan İngiltere'ye taze av etleri nakil olunduğu gibi Avustralya'dan da yakında ördek, hindi, güvercin ve tuyûr-u sâ'ire ile beraber tavşan ve kangru gönderilmiştir. Bu hayvanlar Avustralya avcılarını tarafından vurulub vapurların mahsusen yapılan mahlûtat-ı meberrede ve usûl-ı sına'îye ile dâim gâyet soğuk bulundurulan odalarına asılır, bunlarda asla bozulmaksızın ve kokmaksızın tazece İngiltere'ye kadar nakl olunur. Vapurdan çıkar çıkmaz İngiltere lokantalarında şişe dizilir ve iskaraya konulur.

Zuiderzee Körfezinin Kurudulması

Bahr-i şimâlden ayrılan ve Felemenk ülkesinin içerisine girmiş gibi görünen Zuiderzee körfezinin kurudulması mes'elesi birçok zamandan beri işgal-i ezhân eylemekte idi. Bu mes'ele yeniden bir komisyon tarafından tedkike başlanmıştır. İbtidâ Zuiderzee körfezinin ağzındaki adalarını ittisâl ettirilerek körfezin ağzı kapanması ve bahr-i şimâl ile rabitası kesilmesi tasavvur edilmekte. Bu 'ameliyyât-ı cesime için 375 milyon frank sarf olunacağı ve 'ameliyyâtın hitâmı için yirmi iki sene müddet-i iktizâ ettiği tahmin olunmaktadır.

Bir Kunduracının Kurnazlığı

Paris kunduracılarından (Bren) isminde biri mostra olarak koyduğu kunduralardan külhan beyler tarafından ara sirâ birer ikişer çift aşırıldığı görerek bu kunduraları biri birine bağlamak ve bu ipleri de bir elektrik çingirâğına rabt etmek çaresini düşünmüştür. Kunduracı yemek yediği sırada çingirâğın çalındığını işidince hemen yerinden fırladığını ve taban kaldırıp râh-ı firâri donan tufacının peşinden koşarak yakaladığını bu haftaki <Nature> ceridesi nakl ve rivâyet ediyor.

İtalya'nın Büyük Zîrhlısı

İtalya hükümetinin 13,300 tonlatalık olan ve 20,000 bargir kuvvetinde bir makineye mâlik bulunan Kral Umberto ismindeki zîrhlısı bir sür'at tecrübesi icrâ etmiş ve Spezia'dan Trat'a kadar gitmiştir. Bu cesim zırhlı sâ'atde sür'at-i 'âdiye olarak 17

mil kat' etmiş ve Napoli ile Kabri arasında bu sür'at yine 'âdi derecesinde on yedi buçuk mil bulmuştur.

Münih Şehrinde Bulunan Kâğıddan Bir Sâ'at

Münih şehrinde bulunan sâ'atcilerden birinin dükkanında hemen misli mâ'dum bir sâ'at bulunmakta imiş; bu sa'âtın rakkası, makinesi ve kâ'idesi tek mil kâğıddan yapılmış olması şâyan-ı dikkattir. Bu sâ'at doğru olarak işlemekte imiş. Kâğıdların az zamanda aşınması hatirâ gelir ve bu hal bir mahzur tutulmak istenilir, fakat bu sa'âtın on seneden beri mevcûd olduğu ve işlediği haber veriliyor ki bu da hatirâ gelen mahzuru hükümsüz bırakıyor. Bu garib eser-i sînâi'nin sıklığı de 150,200 gram imiş.

Yılan Isırmasına Karşı Bir İlaç

<Ruznâme-i Seyahat>in verdiği ma'lûmâta nazaran, Hind'de kobra kapıllı denilen yılanın ısırmasından senevi (20,000) şahıs vefât ediyor. Doktor (Kalmat)ın netice-i tahriyatı ve tedkikâtı semeresi olarak bulduğu bir çareyi Mösyö Roşar akademiye bildirmiştir. Doktor Kalmat'ın bulduğu bu çare (klorür dor-klor zeheb) nâm-ı maddeden 'ibâret olub bunun tahtü'l-cilde şırınga edilmesinden 'ibârettir. Fakat bu şırınga 'ameliyyâtı yılan ısırıldıktan sonra bilhassa bir işaret olan inkıtâ'-ı teneffüs 'alametinin vukû'undan evvel icrâ edilmelidir. Bu 'ameliyyât müte'addid ada tavşanları üzerinde tecrübe edilmiş ve netice pek parlak bir surette zuhûr-yafte olmuştur.

Ağaçların Kıymeti

İngiltere'de Burglu ormanlığında bulunan meşe ağaçlarının bir kısmı fûrûht olunmuştur. Bu ağaçların hayli yüksek fiy'atla satılmış olması şâyan-ı kayddır. Bunlardan bir ağaç en ucuz 1250 franga satılmış ve ba'zısının fiy'atı 2025 frangi bulmuştur. Geçen sene yine bu ağaçlardan biri 2750 franga fûrûht edilmiş idi.

Plâtîn Ma'deni Kıymetdarının Kesb-i Nedret Etmesi

Plâtîn ma'deni son senelerde mevki'-i isti'mâlinin teksir etmesine mebni fiy'atıda gitdikce tezâyüd etmektedir. Hele son senelerde hayli yükselmiştir. Plâtîne bu derece ihtiyac arttığını görenler elhâletü hazihi ma'lûm olan plâtîn damarlarından ihrâc olunan plâtînin yakında ihtiyaca kâfi gelmemesinden korkuyorlar. Her ne kadar Bahr-i Muhit-i Kebir sahilinde bir mevki'ide yakında bir plâtîn ma'deni keşf olunduğu rivâyet edilmiş ise de henüz bu rivâyet tahkik ve ma'denin mahalli ta'yin etmemiştir.

Meksika'da Keçi Kavgası

Meksikalıların ittihâz ettikleri mevâddan biri de keçi kavgasıdır. İngilizler horozları yek-diğeriyle dövüşdürerek eğlendikleri gibi Meksikalılar da keçileri yek-diğeriyle kavga ettirerek eğleniyorlar. Geçenlerde yine Meksika'da Gavatajo Ato nâm mahalde bir tiyatrodâ keçi kavgası temâşası esnasında tiyatronun bir mahalli yıkılarak dokuz mecrûh ve on iki de vefât hudûsuna bâ'is olduğu Ajans Royter'in bir telgrafnâmesinde muharrer bulunmuşdur.

Kedi Kuyruğu Ticareti

Serlevhayı görür, görmez müte'accib olmamalıdır! Kedi kuyruğu ticareti Amerika'da vukû' bulmakda ve Amerika kadınlarına da fevka'l-âde bir ziynet makamına kâ'im olmaktadır. Hatta ta'ammüm bile etmiştir. Delvar'da komisyonculardan biri San-Lovi'de yalnız bir ticarethane için yüz tonilata kedi kuyruğu tedârikini der-'uhde etmiştir. Sağlığında bile ancak ba'zı adamların mazhar-ı iltifatı olan zavallı kedilerin kuyruklarının bu dereceye vusûlünü görenler acaba ne derler?

Dünyada En İhtiyar Bir Ağac

Erbâb-ı fûnundan Mösyö Hombold'un işaretine nazaran dünyanın en eski ta'bir-i aherle en ihtiyar ağacı ahîren Tenerif²⁶⁶ adasında keşf olunan gâyet büyük bir nev' ağacdır. İş'ârât-ı vâkı'aya nazaran bu ağac şimdi (2,000) yaşında bulunuyor!

Fransa Akademiyası Azasının Sinleri

Geçenlerde Fransa akademiyası azasından Kamil Rosa, Ksaviye Mermiye, Rehnan gibi zevâtın vukû'-ı vefâtı üzerine Fransa gazeteleri, akademiya azası olub elyevm berhayat bulunanların sinnlerini kayd ediyorlar. Bunlardan dördü sekseni mütecâvizdir: Mösyö (Legove= 85 yaşında). (Ferdinand Dolspes = 83). (Viktor Dorvi =81). (Kamil Dose =80). On tanesi dahi (70 ile 80) arasındadır: (Jul Simon = 78). (Con le Mivan = 77). (Ros = 76). (Lekonet Delisel = 74). (Dük Dömel =71) (Şarl Demazed= 71). (Dük de Bergoli =71). (Jozef Bertren = 70). (Mekzeym Dekan = 70). (Pastör = 70). On üçü dahi (60 ile 70) arasındadır: (Dük Dodifre Paskiye =69). (Gaston Bevasya =69). (Aleksander Domafiz = 68). (Emil Olivya = 67). (Meziyer = 66). (Levon Sey = 66). (Fresina = 64). (Grear = 64). (Şerbolye = 64). (Tehn =64). (Perru = 64). (Sardu = 61).

²⁶⁶ Tenerife adasıdır.

(Milhek = 60). Yedisi dahi (50 ile 60) arasındadır: (Payiron = 58). (Lodvik Halevi = 58). (Edvar Herve = 57). (Solli Peridum =53). (Jul Klareti = 52). (Fransuva Kope= 50). (Lavis= 50). Üçü dahi henüz elli yaşına bâliğ olamamışlardır: (Osunuvil = 49). (Voki = 44). (Piyerloti= 43). Vasâtî sinnin mikdârı (65) dir.²⁶⁷ Avanzade Mehmed Süleyman. (s.331-334)

2.53.4. Hall-i Mes'ele

(72) numaralı nüshamızda münderic mes'eleyi ilk def'a doğru olarak Mehmed Said Bey halletmiştir. Mev'ûd hediye kütüphanemizden ahz edebilirler.

C/1 Suret-i hal: (3- 33/10 – 7) - (3- 33/10-7) –

=42

5

Bu mu'âdele hallolunursa 'amelenin mecmu'ı olan (110) 'adedi meydana çıkar.²⁶⁸ Doğru halledenler: İzmir'de tüccardan Hasan Maksudzâde Mehmed Cemaleddin, Müddei-i 'umûmi Lebib Beyzâde Vehbi, Bahriye-i Ferikânından Hüsnü Paşa Zâde Hakkı, Soğuk Çeşme Rüşdiye-i Askeriyesi dördüncü senesinden Abedülla Fährileddin, İ'dâdî-i Askeri talebesinden Beyazıdî Âlî, Mekteb-i Sultan-i şâkirdânından 742) numaralı Jirâbir Elikozel, Numune-i Terakkî'den (286) numaralı 'İffet, Levazım Da'iresi Üçüncü şubesinde M. Cemal, Mekteb-i Edeb-i müntehi sınıfından Mahmud Celaleddin, hademedden Bekir Emin, Davud Paşa Rüşdiyesi dördüncü senesinden Bandırmalı Abdullah, Askeriyeden A. H. M. A, Mekteb-i İ'dâdî-i Mülkiye talebesinden Mıkırdıç Naşid, Muhacirin Komisyonu Ketebesinden Davud, Çengelköylü Cemal, Mekteb-i Bahriye'den 'Ömer Lütfü, Kemal, Zağferanboli Mektebinden mahrec Ahmed Muhtar, Orman ve Ma'den Mektebi talebesinden İzmidli İsmail Subhi, Mühendishaneden S. S, mektebli H. M, Mekteb-i Harbiye-i Şahane süvari sınıfından Manastırlı M. Receb Zihni, Harbiye İ'dâdîsi üçüncü sene talebesinden Amasyalı Ziyâ, İzmid Karantinahanesinde Şehabeddin, Hâricden Âlî Sabri Beyler ve Efendiler.

²⁶⁷ Bu isimlerden tespit edilebilenlerden bazıları şu şekildedir: Camille Rosusset, Xavier Marmier, Ernest Renan, Ernest Legouvé, Ferdinand de Lesseps, Victor Duruy, Camille Doucet, Jules Simon, John Lemoine, Leconte de Lisle, Charles de Mazade, Joseph Bédier, Louis Pasteur, Marie-Louis-Antoine-Gaston Boissier, Alexandre Dumas, Émile Ollivier, Alfred Mézières, Léon Say, Octave Gréard, Pierre Louis Maupertuis. Bkz. Bkz. <https://www.academie-francaise.fr/les-immortels/les-quarante-aujourd'hui> (Erişim Tarihi: 13.05.2022)

²⁶⁸ Şekil üzerinde gösterilmiştir. Bkz. EK.50

Mes'eleler bir zât tarafından daha halledilmiş ise de suret-i hal gösterir üç parça kâğıddan son parçası zâyi' olmuş olduğundan imzası bi'z-zarûre yazılamamıştır.

2.53.5. Mes'elelerimiz

Aşağıdaki satranc tahtası²⁶⁹ gibi olan şeklin ilk sırasındaki taşı muhtelif hanelerde bulunan harflerin üzerinden bir ferz hareketiyle yürüdüğü yani afaki ve 'amûdi dama gibi hareket ettirildiği misillü köşeden köşeye çaprasatda hareket ettirilerek harfleri toplamak ve bir zarb-ı mesel çıkarmak matlûbdur. Bu mes'ele ilk def'a olarak doğru halledene (mükemmel Kamus-i Osmaniyenin) bu ana kadar neşr olunan cüz'leri verilecektir. Mehmed Süleyman. (s. 335).

2.54. ÜÇÜNCÜ CİLD – YETMİŞ DÖRDÜNCÜ SAYI (H. 11.Cemaziye'l-evvel 1310 / M. 1 Aralık 1892)

2.54.1. Mütenevvi'a

Zekâvetin Suver-i Muhtelifesi

Tobinken Darü'l-fünûnu muallimlerinden ve erbâb-ı tedkikden Romilin zekâvetin esasen neden 'ibâret olduğunu ve erbâb-ı zekâdan olduğuna ittifâk hâsıl olan iki zâtın zekâvetinde ne cihetlerle fark ve tefâvüt ta'yin olunabileceğini tedkike girişmiştir. Bütün ma'lûmât-ı beşeriyenin esası ve mebd'e-i idrâk olduğu teslim olunur. Zekâvetin birinci şartı da fehm ve idrâktır. İnsanın kuvâ-yı 'akileyisini husûle getiren 'uzviyenin yani dimâğının sıhhat-i tamamı şart-ı mutlak olduğu a'zâyı bedeninin sıhhatî dahi husûl-ı zekâ için şart-ı isnâsı olmayıp ancak mühim bulunduğu kabul edilir. Te'emmül olunursa en keskin nazar, en kuvvetli göz eşya ve etrafı tam buldukları halde fark eden ya'ni en iyi gören bir nazar bir göz demek olamaz. Havâsın ihsâs ettiği şey birtakım efkâr-ı mahfuza ile iştirâk ederek bir şekil ve suret alır. Şu fikri başka suretde de ifade mümkündür. Bir elmanın sukûtunu görüb hikmetin bir k'â'ide-i esasiyesini keşfe kadar fikrini i'lâ eden Newton ile hiçbir türlü efkâr ve mülâhazât-ı şahsiyeye dalmaksızın cism-i câmid gibi bir makina başında çalışan işçi arasında elbet çok fark var. İdrak-ı hafızada bir eser-i mütem'âdî birâkır. Müdrikâtın hafızada tecemmü'ü kuvve-i mefkurenin neşv ü nemâsına h'âdîm bir gıda makamına geçer. Mefkurenin nemâ-yı tamamı, vüs'âtî ise bir fikr-i cedit-i ibdâ'ına, tevlidine insanı akdar eder ki bu da esas

²⁶⁹ Şekil üzerinde gösterilmiştir. Bkz. EK.51

zekâ demek olur. Tahaddüs ve tevellüd eden efkâr ise ancak lisan sayesinde vücud gösterebilir. Efkârın intizâmına ve efkâr-ı müntezameden ahkâm-ı ma'kule istinâc eden, efkâr ve ahkamı bir rabi'tâ altına alan mantığın hizmet ve te'siri de inkâr olunamaz. Dikkat olunacak olursa kuvve-i 'akliyenin füşhatına yani servetine mizan tutulacak lügatın kesreti olur. Çünkü mahsulat-ı fikriyeyi boşaltabilecek kadar kap elde bulunmazsa bu mahsulat vücud bulmuyor, heder oluyor. İstâtistik-i tefehhüm merâma hizmet edecek: tahsil-i 'ulum ve fûnûn etmiş bir İngiliz'in efkârına vücud vermek için hafızasında üç dört bin lügattan 'ibâret bir hazine-i mahfuz olduğu halde bir köylü İngiliz'in müdrîkâtı üç yüz kelimeyi geçmediği hesâb olunmuş. Şekspir'in zekâsı müsellemtandirâsarında on beş bin kelime sayılıyor. Kelime cihetiyle müdrîkât-ı zihniyenin hesâbında okunduğu yahud işidildiği zaman ma'nasına intikâl olunan lügatlarla tahrirde isti'mâl olunan lügatların mikdârını tefrik etmeli. Tahrirde kullanılabilenin 'adedi elbet diğerinden hayli dündür. Efkâr ve efkârın resmi 'add olunan söz yalnız sadâ ile izhâr olunmaz. Baz'an söz saketâne ve derûni söylenir ne çare ki sözün bu tarzı suret-i ciddiyede pek çok hedef-i tedkik olmamıştır. Ma'lûm Romilin kendi nefsinde tecrübesine nazaran derûni söylenen sözler maharici belli, yavaşça söylenir ve işidilir kelimatdan mürekkebe olmakdan ziyâde zihinde okunur birtakım kelime hayallerinden 'ibâret olduğunu tasdik etmektedir. Ya'ni bu kelimat hayal meyal istimâ' olunmuyor da görülüyor. Fikren başka bir sureti de var. Eşyanın beynindeki münasebeti <nazar-ı akl> fark eder fakat bu fark ifadeden müberrâ kalır. Husûl bulub ifadesi müyesser olmayan bir nev'i fikrin vücudu müsellemtandır. Eğer böyle olmasa yedi lisan asla icâd olunmaz idi. Fikr-i hakikiyi layıkıyla tercümeyle imkân olmadığını ve insan ekseriya demek istediğinden ya noksan ya fazla dediğini nefsinde tecrübe edenler pek çokdur. Nice ihtisâsât var ki pek iyi duyduğumuz pek iyi anladığımız halde ifade cihetine gelince 'aciziz. İşte efkâr böyle birtakım suretlerde husûlpezîr olur. Herkesde az çok bu savr-ı husûl-ı efkâr mevcûddur. Lakin hal ve mevki' icabı olarak bir âdamda savr-ı sâ'iresinden ziyâde rû-nümâ olur. Öyle adamlar var ki efkâr pek mahdûd müdrîkât arasında hareket edebilir. Bu mahdûdiyet içinde bir şekil alır. Lügat-ı fakir olur. Nazar-ı akıl ile rû'yet kesirdir fakat savtı sözle ifade pek zayıf veya hiç yok. Birtakım insanlarda da kelimât mebzul-ı ihtisâsât, hâtırat hemen bir şekil ifade alır. Sözle söylenemeyen efkâr bunlar için müstesna olur. Buna yalnız hal ve mevki'ide sebep tutulamaz. Eşhâsın isti'dâd-ı tabi'yesini te'emmüll etmek münasibdir. İsti'dâd-ı

tabî'ye nazaran eşhâsın sınıflara taksimi de tam ve doğru bir taksim olamaz. Ancak birtakımda isti'dad-ı tabî'inin nazariyata daha çok meyelani olduğu birtakımda ise 'ameliyyât cihetine daha temayül gösterdiği kabul olunabilir. Şu taksim-i takribiyeye göre birinci sınıfa dâhil olanlar ef'âl (..??)²⁷⁰ münasebât-ı riyaziyeyi, efkâr-ı mutallakayı, illel-i gayeyi fehm ve idrâk cihetlerinde merak göstermelerine ve bi'n-nisbe daha ziyâde isti'dâd-ı izhâr etmelerine nazaran kısımlara ayrılabilir. İkinci sınıfına idhâl olunabilenler ise mevâdd-ı mütenevvi'ayı anlamağa harisdirler. Bunlar için kısımlar ta'dâdı pek uzun olur. Şu kadar ki bu sınıfdakiler 'ale'l-ekser ta'mîkat-ı mantikiyeye girmekten kıyâsat ile netâic-i istihsâline çalışmaktan ise mukaddemât ile iktifâ edib iş görmeği tercih ederler. Suver-i zekânın tettebbu' sirâsında bir de şu nokta hatirâ gelir: ezminenin de eşhâs gibi ayrıca temâyülatı olmuş ve ayrıca 'âdât-ı mûmeyyizesi bulunmuştur.

Elbisedeki Lekelerin Nasıl Çıkarıldığına Da'ir Ma'lûmât

<Ma'ârif> kâr'ilerine bir hizmet daha olmak ve nesayih-i beytiye kısmımızı f'â'ideli suretde tevsi' eylemek üzere bu nüshadan itibaren iki yahud üç nüshada hitâm bulacak <elbisede lekeleri çıkartmak hakkında ma'lûmât> serlevhasıyla bir makale yazacağız. Türkcede oldukça mükemmel, ale'l-'umûm lekelerin imhâsından bahs bir mecmua' bulunmayıb mevcûdların da ve ecza isimlerinin kaydında sehviyyât bulunduğundan bu ma'lûmât-ı cûz'i mazhar-ı takdir olur umîdindeyim. Temiz ve yeni nefis bir libâs ile mülebbes olduğunuz halde bir caddede, bir yolda olduğunuz sırada o cânım libâs büsbütün berbâd edecek derecede bir leke zuhûra gelirse... Tam bu sırada bir leke mecmu'ası nasıl lâzım olmaz? (Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Seririyyât-ı Hâriciyye Eczacısı) Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 343-345).

2.54.2. Şu'ûnât-ı Fennîye ve Medeniyye & Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a

Paris'in Nebâtât Bahçesinde Bir Sergi

Vasâtî Afrika'da icrâ-yı seyahat ederek ahîren Paris'e 'avdet eden Jan Dibovski seyahâtinden getirdiği resm-i fotoğrafya, hari'tâ ile maden, nebatat, hayvanat ve etnografyaya 'â'id numunelerden bir sergi teşkil etmiş ve bu sergi Paris'in nebatat küşâd edilmiştir. Bu serginin fûnûn nokta-i nazarından en birinci derecede şâyân-ı istifâde

²⁷⁰ مخيانكيه kelime tespit edilememiştir. Kamus'ta denk gelinmemiştir.

olduğunu Nature ceride-i fennîyesi rivâyet etmektedir. Bu bâbda ileride kâr'ilerimizce şâyân-ı istifâde gördüğümüz ma'lûmâtı iktibas eder, yazarız.

Merih'in Kanalları

Merih üzerinde râsıdlar taraftan müşâhede olunan kanalların çift görünmesi esbâbını şimdiye kadar vâzih bir surette tefsir ve izâh eden bulunmamış idi. Erbâb-ı 'ilimden Mösyö Stanislas Moniye Fransa encümen-i fûnûna bu h'âdîseyi izâh edebilecek bir tecrübe hakkında ma'lûmât i'tâ eylemiştir. Bu tecrübeye gelince ibtidâ parlak bir sath-ı ma'deni üzerine siyah bir boya ile Merih'in hari'tâ-i coğrafyasına müşâbih bir surette birtakım hatlar ve noktalar resm olunur ve bundan sonra şu sath-ı ma'deniye muvazi olmak üzere birkaç milimetre mesafesinde bir çerçubeye (çerçeveye) iyice gerilmiş ince ve şeffaf bir muslin tutulursa sath-ı ma'deniyeden in'ikâs eden ziyâ vasi'tâsıyla muslin üzerine bu hatların ve noktaların resm olunan hayalleri her birinin yanında görülür. Bu suretle de bu hutut-u nukât da çift müşâhede olunur. Sath-ı mürebbihte de bu surette bir hâdîse olduğu farz ve tahmin olunabilir. Merih'in hevâ-yı nesimisi de sisli olduğu ve bu sis zamanı kanalların aks etmesi bir de hayal husûle getirmesi sebebiyle ikiz görüldüğü tahmin olunur.

Bâlînaların Sür'at-i Hareketi ve Kuvveti

İngiltere'de Edinburgh şehrinde bulunan 'ilm-i teşrih 'ulemasından bir zât bâlînaların denizlerde hîn-i sebbihinde ne kadar sür'atle hareket ettiklerini ve kuvvetlerinin ne derecede bulunduğunu hesâb etmiştir. Grönland bâlînaları tûlen 15 veya 18 metreyi bulurlar. Halbuki ara sirâ İngiliz sularında tesadüf olunan ve dış denizlerde yaşayan bâlînaların 25 metre tûl kesb ettikleri görülmüştür. Grönland bâlînalarının sâ'atde 928 mil mesafe katettikleri müşâhede edilmiştir. Diğer büyük bâlînaların sür'at-i seyir ve hareketi ise sâ'atde 13 mili bulur. Edinburghlu 'âlim şu ma'lûmâtın ahîren İngiltere sahilinde karaya düşen bir bâlîna üzerinde tatbikâtını icrâ etmek istemiş ve inşâ'ât-ı bahriye mühendislerinden birine müraca'at ederek bu cüssede bir cismin deryada sâ'atde 12 mil mesafe kat' edebilmek için ne kadar günle hareket etmesi lâzım geldiğini hesâb ettirmiştir. Bu bâlînanın tûlu 15 metre olup sıkleti de 75 tonilata eder. Kuyruğu da 6 metre 'arzında idi. Mühendis bu kadar cesim bir sefinenin bâlînanın seyr ü hareket ettiği sür'atle hareketi için 145 bargir kuvveti iktizâ eylediğini bi'l-hesâb ta'yin etmiştir.

Avrupa'da İlk Şimendüfer Hududu

Gazetelerde görüldüğüne nazaran Avrupa kıt'asında ilk def'a olarak şimendüfer hattının te'sis edilen <Manchester> ile <Liverpool> şehirleri arasındaki hattır. Hattın mâlik olduğu tûl elli kilometredir. Bu hattın inşâ'ât-ı vâkı'asına 1826 senesi Teşrin-i Evvelinde beda ve mübaşeret olunmuş ve 1829 senesi şehr-i temmuzunda hi'tâm-pezîr olmuştur. Bu halde Avrupa'da şimendüfer hututunun en eski yahud ihtiyarı bu hatdır.

Tarih-i Tabî'i Bahçesi

<Ruznâme-i Seyahat>in ma'lûmât-ı vak'asına göre dünyada ilk def'a olarak tarih-i tabî'i hayvanat ve nebatatının cem' ve numunelerine mahsus olarak bahçe te'sisi fikri 1517 tarihinde Fransa'da <Man> şehrinde tevlied edib <Piyer Blon> nâmıyla mevsûm bir kimsenin hatırına bu add olunmuştur.

Derece-i Tayerân

B'azı kuşların hevâda ne kadar metre irtifâ'ya kadar tayerân edebileceği tedkik ve hesâb olunmuştur. Bervech-i âtî nakli münasib görüldü. (Akbaba=7000) (Kartal=51000) (Çaylak=4100) - (Şahin=3800) - (Güvercin=2400) - (Turna=1700)- (Karga=900) (Bıldırcın=1100) - (Papağan = 1000) - (Keklik = 500) - (Sülün=500)- (Arıkuşu=3500) -(Ruh Kuşu=9000) (??²⁷¹= 8000) metre irtifâ'ına kadar tayerân edebilirlermiş.

Fransa'da Ma'den Ocakları

Ahîren vürûd eden <Monitor İllustra>²⁷² gazetesinde görüldüğüne nazaran Fransa Nafî'a Nezaretinden 1982²⁷³ senesinin nısf-ı evvelinde Fransa'da mevâdd-ı muhterike-i ma'deniyyenin hâsılâtını gösterir bir cedveli neşr olunmuştur. Hâsılâtın mecmu'u <13,108,212> tonilatodur. Bu miktar şu vechle münkasım bulunmuştur. 12,864,754 milyon hevi ve antrasit kömürü mevki-i ihrâca konulmuştur ki 91 senesinin nısf-ı evvelindeki mikdârdan <10,157> tonilato fazla demektir. Bu mikdâr sinin-i sabıkaya nazaran evvel kadar istiksâr edilmemelidir. Bu mikdâr kömür bervech-i zîr mahallerden

²⁷¹ Sayı 74: Kelime seriba'it şeklinde okunmuş fakat Kamus'ta denk gelinmemiştir. “ثريبات” şeklinde yazılmaktadır.

²⁷² Monitor Illustrated olması muhtemeldir.

²⁷³ Metinde 1982 olarak geçmektedir. Baskı hatasından kaynaklanan bu tarihin 1892 olması kuvvetle muhtemeldir.

ihrâc edilmiştir. Şimâl Padukale²⁷⁴ eyâletlerinden <7,153,094>, Lor'dan <1,862,963>, Gard'dan (1,046,058) Burgonya²⁷⁵ ve Nivrene'den <957,839>, Karon ve Aviron (701,606), Borbonne'den <580,207>, Overniy'den <160,169>, Creuz ve Crouz'dan²⁷⁶ <118,426>, Hervil'den <109,427> Cenûbî Duj eyâletlerinden <105,270> Garbî Alb eyâletinden <99,764>, Evastad'dan dahi <77,931>tonilato ihrâc edilmiştir. <243,458> tonilato dahi şu vechle taksim edilmiştir. Provens <219,463>, Kunta <14,491>, Cenûbî Voje'den <5,420>, Yukarı Rond'dan <655>, Garbî ve Cenûbî eyâletlerinden <3,429> tonilato bulunmuştur.

Son dört sene zarfında imtiyazı ihsan buyurulan demir yolların cedveli bervech-i âtîdir.

	Mil Olarak Tûl-ı Muhammeni	İtmam Olunmuş Mahallin Tûlu
İzmid-Ankara	312	197,5
Yafa-Kudüs-i Şerif	50	50
Selanik-Manastr	136	60
Mudanya-Bursa	26	26
Bandırma-Konya ve Şu'besi	500	-
Beytur-Şam-Havran	106	-
Samsun-Sivas-Diyarbakir	750	-
Dedeâğaç-Selanik ve Şu'besi	219	-

²⁷⁴ Fransa'nın Pas De Calais bölgesidir.

²⁷⁵ Bourgogne'dir.

²⁷⁶ Creuse ve Corrèze adlı yerleşim yerleridir.

Memâlik-i Mahruse-i Şahane dâhilinde elyevm mevcûd demiryolları bervech-i âtîdir.

Dersâdet-Edirne-Mustafa Paşa	222
Selanik-Üsküb-Mitroviçe	227
Üsküb-Varna	52,80
İzmir-Dünya ve Şu'besi (Aydın Hattı)	324
İzmirâlaşehir Şu'besi (Kasaba Hattı)	165
Mudanya-Bursa	26
Mersin-Adana	40
Yafa-Kudüs-i Şerif	53,6
Selanik-Manastr	60
İzmid-Ankara (Sarıköye kadar)	255
Yekûn	1425,40

Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 349- 351).

2.54.3. Yeni İcadlar

Çaydan ²⁷⁷

Tam mevsimi! Taze yapılmış, fincan-ı mahsûsuna konulmuş, masanın üzerine gelmiş, isteyen birâz da limon sıkar! Ba'de afiyetle içilir. Ufacık bir kahve altı etmek niyetinde bulunuyorsa buna bir de gevrek 'ilâve eder. Fakat şu dört satırdan 'ibâret olan mes'elenin tamamıyla husûl-pezîr olması için bir şart lâzımdır. Çay iyice tabh edilmemiş, yahud acısını çıkartacak derecede galeyân ettirilmiş, iyice süzülmemiş. Fincanın içinde kocaman iki tane çay yaprağı duruyor. Tabî'dir ki bu haller hoş gidecek şeylerden değildir. Halbuki bizim çaydan size mükemmel bir çay tabhı usûlünü derûhde etmekle müftehirdir. Şekilde görüldüğü üzere çaydan dâhilen iki kısma taksim edilmiştir. Ortada gâyet ince ve ufak deliklerden müşekkil bir levha çaydanı ikiye ayırmıştır bir tarafına çay yaprakları konuluyor. Diğer tarafına da su konuluyor. Birâz

²⁷⁷ Yazının görseli için bkz. EK.52

sonra size a'lâ bir çay husûle gelir. Vâkı'a ba'zı çaydanlar derûnunda güya süzgec hizmeti görür birtakım delikler varsa da buradan en son bir maddenin bile müruru görüldüğü n'âdîrattan değildir. Sonra da ayrı bir süzgec ile süzmek külfeti ise takdir olunacak mevâddan değildir. Bizim çaydanda bu gibi külfetler külliyyen mefkûddur. Çayı da suyu da süzgeci de filan hepsi derûnunda!.. Hoşunuza gitti ise bir tane yaptırtıp isti'mâl edersiniz. Yahud yalnız okumakla iktifâ edersiniz... Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 351).

2.54.4. Fennî Eğlenceler

Muvâzenet-i Garibe²⁷⁸

Hikmet-i tabî'iyenin muhtevi bulunduğu mebâhisden biri de muvâzenettir. Bir insanın ayakda bulunduğu sırada düşmemesi sandalyenin durması, ağaçların ka'imen bulunuşu ve'l-hâsıl bunların kâffesi muvâzenet kaide-i hikemiyesine müsteniddir. Yazmakta bulunduğumuz fennî eğlenceler meyânında muvâzenet üzerine eğlence yazmamış bulunduğumuzdan, bu emelin husûlu için şeklini yukarıya derc ettiğimiz fennî eğlence muvâzenet k'â'idisi üzerine müretteb bulunmuş olduğundan derc ettik. Bu eğlence de sâirleri gibi gâyet sadedir. Edevât-ı lâzimesi de bir mantar, bir çatal, bir yemek bıçağı, bir de çay fincanından 'ibâret... Demek eğlencemiz gâyet kolaylıkla husûlpezîr olacak! Ne â'la... Bu halde bir yemek salonunda bulunduğunuz sırada muceb-i şetâret olacak derecede hem de eğlencemiz mevki'-i icrâya konulabilecek demektir. Bir çay fincanı alınız. Kulpunun arasına bir mantar sıkıştırınız. Çatalı alıb dört dişinden 'ibâret bulunan dişlerinin ikisi bir tarafa, ikisi diğer tarafa isabet etmek üzere dişler birâz da mantara işlemek üzere fincanın sapına geçiriniz. Bitti mi? Evet değil mi? Öyle ise fincanı şimdi bir bıçağın sivri ucu üzerine vaz' ediniz. İhtirâz etmeyin fincan düşmez. İşte fincanın bıçağın üzerinde bu vechle durması tamamıyla kendi muvâzenetini bulmuş olduğundan ileri gelir. Bu tecrübe mevki'-i fi'il ve icrâya vaz' olunduktan şeklin sağ tarafındaki tecrübenin de icrâsına başlanılabilir. Bu da gâyet basittir. Çatal yerine burada iki tane bıçak kullanılır. Resimlere birâz dikkatle medd-i nazar edecek olursanız ihtimâl ki şu satırları okumadan bile tecrübeler derhal icrâ olunabilecek bir halde ma'lûmât edinilmiş olur. Müsa'adeniz olursa bu husûsa 'â'id hikmet-i tabî'iyeye kitâblarındaki ta'rifâtı beyhude buraya nakl etmeyelim. Çünkü ta'rifat

²⁷⁸ Yazının görseli için bkz. EK.53

anlaşıldı ya! Düşürmeksizin mevcûd ehıbbânızdan birine bu vechle bir fincan çay takdim edebilirsiniz bi't-tabi' siz de ehıbbânız da memnun olursunuz. Fakat birâz mûmârese etmeli. Eğer buna hâcet görmeyecek olursanız, yemek salonundaki çay fincanlarını kırmış olur ve hâne halkının da hiddetlerini celb etmiş olursunuz ki bi'l-ahare bunun vereceği ihtilaftan mütevellid mazarratı da şüphesiz takdir etmez değilsiniz. Fakat kemâl-i âsûdegi ve rahatla çayınızı içmek, yahud kahve altınızı itmâm etmek isterseniz, şu muvâzenet tecrübesine başlamayınız...Bi'l-ahare hazîr tabh olunmuş çaydan da mahrum olacaksınız. Fincanın bıçağın üzerinden kayarak düşmek ihti'mâlî de ma'lûmdur. Eğer çaylar içildikten sonra su ile filan tecrübe etmek isterseniz daha ma'kûlane hareketde bulunmuş olursunuz... Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 352).

2.55. ÜÇÜNCÜ CİLD – YETMİŞ BEŞİNCİ NUMARA (H. 18 Cemaziye'l-evvel 1310 / M. 8 Aralık 1892)

2.55.1. Elbisedeki Lekelerin Nasıl Çıkarıldığına Da'ir Ma'lûmât: Akmişe ve Akmişe Üzerindeki Lekeler

(Geçen nüshamızdan mâba'd)

(3)- Eğer bu lekeler yani kahve ve çikolatadan husûle gelen lekeler ikinci çare ile beyân olunan su ve sabun vasi'tâsıyla çıkarılmazsa bunları oldukça sert bir kil fırça mikdâr-ı kâfi ispirto derununa batırılıb lekeli mahaller hafifce delk edilir.

8-Ton yağları ve araba dingillerindeki yağ lekeleri- bu isim gayr-i saf ve fena yağlara verilir. Bunlar ba'zı asar-ı hâdîdiyeyi hâvî mevâd ile sâ'ir ecsâm-ı ecnebiyeyi muhtevindirler. Bu yağlar araba dingilleri ve sâ'ir makinelerde kullanılarak, tekerleklerin ve çarhların hareket-i da'imesinden büsbütün siyah bir renk ahz ederler. Husûle gelen lekelerin rengine gelince, gâyet esmer ve kına bir rengde olarak vâki' olurlar.

1-Bu lekeleri izâle için evvela bir bıçak ile hafifce yağların fazlasını almalı, ba'de milves mahaller (terementi ruhu-essence de terebenthine) ile bel olunub bir sünger vasıtasıyla delk olunur. Bu 'ameliyyât bir def'a daha tekrar olunur. Bundan sonra gâyet ince bir elekden geçirilmiş lüle toprağı veyahud kül ile üzerleri örtülür. Mahall-i mezkûre konulan ince toprakla iyice olunduktan sonra ya'ni on, on beş dakika nihayetinde delk vasıtasıyla ref' ve def' edilir. Eğer böyle lekelerden eser kalırsa, ikinci def'a olarak yapılan 'ameliyyâtta tamamiyle imhâ edilebilir.

2- Birinci usûl ile ref' olunâmıyan lekeler, terementi ruhuna yumurta sarısı 'ilâve ederek üçüncü bir usûlün icrâsını müte'âkib husûle maksada tamamiyle muvaffak olunur.

3- Eğer bu lekeler eski bulur ve hâvî olduğu h'âdîd asarı kumaş zerrâtı arasına tamamiyle nüfuz etmiş ve yukarıda ta'rif olunan usûllerle de imhâ edilemezse, bu halde başlıca h'âdîdin te'sirini ref' ve izâle etmek için hâmızâtın vücuduna ihtiyac mess eder. Faraza (tuz ruhu- acide chloe hydrique) ve (hamız-ı humaz-Acide oxâlîque) gibi... Bunların vasıtasıyla marü'z-zikr lekeler eski mürekkeblekelerinin ihrâc edildiği misillü hareket olunur. (Mürekkeblekeleri ileride kısım-ı mahsusadadır.)

4- Bu nev'i lekeler akmişe ile ipek bir kumaş üzerinde olsalar bile son tedbir olarak (benzin-benzine) denilen mâyi' ile temizlenir. Usûlü temiz bir bez bu mâyi' derununa batırılarak lekeli mahaller hafifce delk olunur.

9- Meşrubat-ı Ku'ûliye Lekeleri- Bu nev'i mâyi'âtdan mütehassıl lekeleri iyi bir su ile ısladılarak ve hafifce oğarak izâle edebiliriz.

2- Birinci usûl ile 'adem-i muvaffakiyet takdirinde, eğer kumaşların rengi ta'rif edilecek usûlde kullanılan eczâlardan müte'essir olarak bozulması ihti'mâlî bulunmazsa; o halde, nişadır ruhu ile kuvvetleri ta'dîl edilmiş hâmızâtdan faraza <tuz ruhu> yahud <hâmızı limon-acide citrique> mahlûlleri ile temizlenir.

3- İkinci usûlde ta'rif edilen tecrübeye keşif yani bilâma' ispiroto dahi ifâ-yı maksada kâfi ve vâfi olabilir.

3- Beyaz kumaşlar üzerinde husûle gelen bu nev'i lekeler, 'âdî sabunlu su ile yıkanarak ve ba'de (hâmız-ı kibriti-acide sulfureux) buharıyla tedhin ederek de imhâ olunurlar.

10- Nitrat Darjan ya'ni Cehennem Taşı Lekeleri- Mevcûd olan lekelerden biri de (cehennem taşı) denilen beyaz ve billuri ve açık hevâda müte'essir olan maddeden hâsıl olur.

1- Böyle bir leke vukû'nda bir yün parçası alınarak (taht-ı kloriti-i kils-l'hypochlorite de chaux) cismi ile temizlenir. Birkaç dakika zarfında siyah lekeler derhal beyaz renge tahvil ederler. Beyaz lekeleri de bir niş'âdîr ruhu yahud (taht-ı kibrit-

i sūd- l'hypochlorite de soude) cisimlerinin mahlûllerinden biriyle mu'âmele edecek olur ve ba'de birâz su ile de gusl edecek olursanız lekeler tamamiyle mündefi' olur.

2- Bu nev'i lekeler birinci usûlde beyân olunan taht-ı kloru ve sūdlerden müte'esir olmayarak ya'ni izaleleri sirâsında ta'annüd ederek çıkmayacak olurlarsa, kumaşların tamamen harabetine bâis olmamak üzere hemen (çünkü bu cism kumaşları derhal mahv edebilir.) Şu tedbiri mevki'-i icrâya vaz' etmeli. Bu da mahall-i mezkûrda imtizac-ı kimyevi eseri olarak teşkil eden (klor feza-chlorure d'argent) nişadır ruhuyla mu'âmelede tamamiyle gayr-ı kâbil hal bir halle tahavvülleri sebebiyle ve kumaşın dâhiline kadar müe'essir taht-ı klorürlerin te'sirini men' etmek için nişadır ruhu ve taht-ı kloriti-i kils)in münavebe suretiyle-lekeler izâle oluncaya kadar-isti'mâlleri tavsiye olunur. (Mâb'âdî var) Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 364).

2.55.2. Şu'ûnât-ı Fenniye ve Medeniyye & Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a

Bir İstâtistik

Esliha-i nâriyenin bâis olduğu cerihalar hakkında ahîren Doktor (Luvdig Brand) bir eser neşr edib 1870 muharebesine da'ir istâtistiklerden birtakım neticeler istihsâl eylemiştir. Bu muharebede Almanya ordularından mecruh olan zâbitân ve neferâtın 'adedi 116,821 imiş. Bu mikdârdan 99,566 'adedi berhayat kalıb 11032 'adedi hastanelerde ve 6223 mikdârı meydan-ı harbde vefât etmiştir. Hastahanelerde tedavi olunan mecrûhin yaralarının mahalli itibariyle vech-i âtî üzere ayrılmış idi. 11041 'adedi başdan 1922 boyundan 11495 arkadan ve göğüsden 4553 batından 33914 a'za-yı ulubeden 43951 a'zayı süfliyyeden mecruh olub 3721 'adedinin de cerihasının cinsi mu'ayyen değildi. Şu istâtistikten müsteban olduğuna göre hîn-i harbde esliha-i nâriye tanelerine en ziyâde ma'ruz olan başla a'zayı süfliyyedir.

Dökülmüş Yaprakların Fâ'idesi

Yapraklar, hâvi oldukları usâre-i nebâtîye tükendikten sonra ağaclardan kopub düşerler. O zaman bunlar gidâca hemen hiçbir kıymeti hâiz olmadıkları gibi hayvanat yataklığı husûsunda dahi pek az hizmet ibrâz ederler. Bi'l-'akis eğer dökülmüş yapraklar hâsil oldukları ağaçların dibinde, zemin üzerinde 'ala halle terk olunursa yek-diğeri üzerine tevzi' ederek mesâmmâtlı ve rutubeti câzib nescleriyle setr ettikleri ağaç köklerinin ve çimenlerin soğukdan muhafazası için tabî'i ve en muvaffak bir siper teşkil ederler. Yapraklar yağmur ve erimiş kar sularını ve bu vechle bunların mahlûl hâlînde

hâmil oldukları mevâdd-ı mugaddiyeyi çekerek ve kesretli rutubet husûle getirerek bir nev'i havuz teşkil ve ba'de türâb kurduğu esnada şa'riyyet hassası muktezasınca bu mevâddı tedricen zamana terk ve tevdi' eylerler. Yalnız bu kadar değil. Eğer yaprakların tahlilinden husûle gelen nebâti-i türâb, nebâtatın tagaddisine lâzım gelen 'anâsırın bir kısmını ihzâr ile telafi-i mefât etmemiş olsa idi, cuzür tarafından gıdalarına iktizâ eden mevâd mütem'âdiyen topraktan bel' edilerek türâbın kuvve-i tenbitesi tenâkus eder ve nihayet bu hassasını kâmilen zâyî' eyler idi. Dâ'imi suretde kesretli nebâtât çürüğü ile mestûr kalan ormanlarda neşv û nemânın kuvvetli olması nebâtatın idâme-i hayatı husûsunda dökülmüş yaprakların te'sir-i 'azimiyeti gösterir câlib-i dikkat bir misâldir. Dökülmüş yapraklardan hayvanat yataklığı yahud yemi husûslarında aranılan cûz'i istifâde, hiçbir vakitte onların zemin üzerine dökülerek 'alâ halle kalması hâlînde hâsıl olacak menâfi' kadar olamaz.

Balıkların Nebâtâta Fâ'idesi

Demsov nâmında bir zât Belçika zîra'at encümenine bir layiha takdim ederek neşv û nemâyı nebâtâta gübre makamında balıkların vesâ'ir hayvanat-ı kaşriyenin pek büyük nef'i olduğunu beyân etmiştir. Bundan vech-i istifâdeye gelince balıklardan kalan aksam kokusuz kuru bir toz hâlîne getirilerek zîra'atde bu toz isti'mâl olunacaktır. Mösyö Demsov'nun rivâyetine nazaran Norvec sahilinde her sene otuz milyon mevru balığı sayd olduğundan gübre makamında kullanılacak tozun istihsâli için lâzım gelen madde elde edilir. Bu balıkların bir kısmından yağ çıkarıldığı gibi bir kısmı da me'kûlât olarak hıfz edilmek üzere tuzlanır. Balıkların başı, kuyruğu, 'amûd-ı fikariyyisi ve sâ'ir kemikleri kurudulub kokusuz bir toz husûle getirilir. Bu tozda 100'de dokuz, on raddesinde azot bulunduğu gibi 100'de 12,65 raddesinde hâmız-ı fosfor ve 100'de 10,48 mertebesinde potas bulunduğu anlaşılmıştır. Bu maddelerin kâffesi en mükemmel gübre olub hâsseten potas sebze ve üzüm için gâyet nâfi'dir. Balıklardan husûle getirilen bu toz gübrenin 100 kilogramı 22 franga satılmakta imiş.

Havâ-yı Nesimide Keşfiyât

Mösyö Kustav Hermit nâmında bir zât yakındaki birâlet-i sükût ihtirâ' eden Mösyö Kapazan'ın Fransa Encümen-i Fünûnu'na takdim ettiği bir mektubdan iktibas-ı fikr ederek birtakım tecrübeler icrâsında bulunduğunu encümen-i mezkûra bildirmiştir. Bu zât 4 metre kutrunda birtakım küçük balonlar i'mâl ettirib bu balonların alt tarafına

asılan sepetlere birer mukayyed-i mizân hevâ koyarak uçurmuştur. Mösyö Hermit bu balonlardan on 'aded hevâlandırmış ve kâffesi 100 kilometre bir çevre dâhiline sükût etmiştir. Balonun sepetine konulan ta'limata imtisâlen bunların içindeki alat balonların sükût ettiği yerlerden i'âde ve irsâl olunmuştur. Bunların tedkikiyle Mösyö Hermit balonların 8,700 metreye kadar terfi' ettiğini anlamış ve bu balonların i'mâlini daha sadeleştirmek ve sıkletini tahfif etmek tarikiyle bunları 20000 ve 30000 metreye kadar hevâda terfi' ettirebilmek umudunda imiş.

Zavallı Papağan!

Viyan'a'da bir kimsenin nezdinde bulunan bir papağanın yedi lisan üzere şarkı ve sâ'ire söylediği şüyû' bulur. Bir gün bir zât bu haberi işittiğinde hem görmek ve hem de icâb ederse iştirâ etmek üzere merkumun nezdine gider. İstenilen bir şarkıyı yedi lisan üzere papağana taganni ettirilir. Birâz ihtilaftan sonra <300> lirâ verilir, götürülür. Beş altı gün evde papağanın yedi lisan üzere değil hatta hiçbir ses çıkarmadığı bile görülünce derhal zabi'tâyâ müracaat edilir. Zavallı papağanın bir şeyden haberi yok! Bakınız hayâlînden 'ibâret imiş!.. Papağanın eski sahibi meğer (vantrilok) denilib karnından lakırdı söyleyenlerden olduğundan kendisinin karnından şarkılar çağırdığı sırada papağanda edilen ta'lim üzerine yalnız ağzını açar kapar imiş!

Altmış Metre Tûlunda Bir Deniz Yılanı

Bu son zamanlarda bütün Londra gazeteleri, Angola nâmındaki posta vapurunun icrâ-yı sefer ettiği esnada Afrika'nın sahil gerisinde kimi ta'ifeleriyle yolcular tarafından gündüzün pek aşikâr bir surette müşâhede edilmiş olan ve altmış metreyi mütecaviz bir tûlu hâ'iz bulunan deniz yılanının suret-i rü'yetine da'ir izâhat olmak muhtemel ise de deniz yılanlarının tûlu bir hadd-ı mefruz dâhilinde olmadıkları da ma'lûmdur.

Ziyâ-yı Elektiriğin Kâğıdın Levnine Te'siri

Mösyö Viznerk tedkikâtına nazaran ziyâ-yı elektriği sair ziyâlardan ziyâde kâğıdın levnini muhafazaya elverişlidir. 50 mum kuvvetinde bir gaz şu'lesi beyaz bir kâğıdın rengini 240 sâ'at zarfında tebdile uğrandığı halde 144 mum kuvvetinde bir ziyâ-yı elektriğe 552 sâ'at ma'ruz olan kâğıdın bundan daha az sarardığı tedkik olunmuştur. Doğrudan doğruya ziyâ-yı şemse ma'ruz olan kâğıdın ise birkaç sâ'atde bozulduğu ve

doğruca güneşe karşı tutulmayı fakat yine açık bir yerde bulundurulmuş kâğıdların birkaç gün içinde rengini değiştirdiği ma'lûmdur.

Yine Velosiped Yarışı

Paris şehriyle Bordo²⁷⁹ şehri arasında üçüncü defa olarak gelecek 1893 senesi mayısının yirmi yedinci günü velosiped yarışı icrâsı karargir olmuştur. Şu münasebetle Paris ile Bordo arasında birinci velosiped yarışının 1891'de vukû' bulub Mils nâmında bir İngiliz tarafından kazanıldığını ve ikincisinin de ise Stefan isminde bir Fransız birinci vâsıl olduğunu kayd etmiş idik.

Altın Çiçeği Zer'inin Kademi

Papatya nev'inden olan altın çiçeği (krizantem) <Ruznâme-i Seyahat>in ma'lûmâtına nazaran Çin'de zer' olunalı beri (2,000) seneye karib bir müddete vâsıl olmaktadır. Bu çiçek Avrupa'dan Çin'e onuncu asırda nakil ve zer' olunmuş idi. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.366)

2.56. ÜÇÜNCÜ CİLD – YETMİŞ ALTINCI NUMARA (H. 3 Cemaziye'l-ahir 1310 / 23 Aralık 1892

2.56.1. Arzû'n-nar'da On Sekiz Ay

Üçüncü Bâb

Alakalof Kâbilesi²⁸⁰

Kral Kiyom Arazisi-Kömür Tabakaları-Girilmez Ormanlar-Alakaloflar-Haris Limanı-Kâr-'Avdet

Hey'et-i seferiye tuğyân-ı miyâh sebebiyle hayli hasara uğramış idi. Seyyahlar alet ve edevâtın ta'miri ve sâ'ir levazımın ikmâli için Punta Arenas'da bir müddet kaldılar. Hareketlerinde ibtidâ Macellan Boğazı'nın şimâlünde kâ'in Kral Kiyom arazisini devr ve istikşâfda bulundular. Güzel ormanlara müs'âdîf oldular. Seyyahlar bu arazide cesim dağlar ve v'âdîler gördüler. Ta'kib ettikleri bir v'âdîde devrilmiş bir hayli ağaçlar bunların suhûletle ilerlemesine mâni' oldu. Bu ağaçlardan birtakımının kökleri hevâda olduğu halde kurumamış olduğunu, hal-i tabî'i de bulunur gibi yeşillenib eser-i hayat gösterdiğini seyyahlar bir garibe olmak üzere kayd etmektedirler. Seyyahlar bu

²⁷⁹ Fransa'nın Boroaux şehridir.

²⁸⁰ Güney Amerika'da yaşayan Fuegians kavimine mensup Alacalufe kâbilesidir.

seyahatlerinde meydanda cesim ve vâsi' birtakım kömür tabakalarına ve sahile doğru gâyet mürtefi' kayalıklarla beraber bunların civarında kömürden başka bir şey olmayan birtakım siyah araziye tesadüf etmişler ve buralarının k'âdimde tahvilat ve tebdilat-ı bürganiyeye uğradığını ve kesretle harekât-i arza makar olduğunu tahmin eylemişlerdir. Seyyahlar sahil boyunu takib ederek keşfiyatda bulundular. Bir kömür tabakası üzerinden cereyan etmekte ve derûnuna girilmeyecek derecede sık bir ormanlık içinden nebe'ân eylemekte olan bir nehir nazar-ı dikkatlerini celb oldu. Bu kömür tabakalarının oldukça derin olduğunu bir kuyu hafr ederek anladılar ve bu arazinin kömürce servetine hayran oldular. Seyyahlar bu orman kenarında bir ây kadar ikamet edib birkaç kilometre imtidâd eden ve hemen sath-ı zeminde yahud nihayet birkaç santimetrelik ince bir kum tabakası altında bulunan ve 3-5 metre kadar bir 'umk gösteren kömür madenlerini keşf ile meşgul oldular. Bir tabaka kömürün altında bir tabaka daha kil ile karışık kömür var idi. Fakat seyyahlar ellerindeki vesâ'itle 9 metre 'umkundan ziyâde kuyu hafrına muvaffak ve bu kadar bir 'umkda kömür tabakasının henüz nihayete vâsıl olamadıklarını kayd etmişlerdir. Macellan Boğazı'ndan dolaşan ve burada kömür almak mecburiyetinde bulunan sefâ'in için bu kömürün pek büyük nef'i olacağı aşikardır. Bu boğazda te'sis olunan İngiliz kömür mağazalarında kömürün tonilatası takriben 100 franga satılmakta olup bu keşf olunan tabakadan ihrâc ve nakil olunacak olursa tonilatası 30 franga satılabileceği seyyahların cümle-i rivâyetindedir. Seyyahlar bu def'aki sefirlerinde Fuciler nâm-ı 'umûmiyesiyle yâd olunan kavimden Alakalof kâbilesine mensub birtakım vahşilere tesadüf etmişlerdir. Bunlar tüylü köpek balıkları saydı için bu civarda dolaşan medenilerle ekseriyetle münasebetde bulduklarından seyyahlardan tevahhuş edib kaçmamışlar ve bunlardan bazı yiyecek şeyler alıb kendileri de mukâbilinde kaz yumurtaları hediye etmişlerdir. (Alakalof) ların ba'zen bu medenilere ta'arruz ettikleri vardır. Bu akvâm-ı vahşiyenin yamyam olduğu rivâyeti evvelce şâyi' olmuş ise de bizim seyyahlar asıl ve esasi olmadığını ve bi'l-'akis incidilmediği ve kendilerine ta'arruz olunmadığı halde pek iyi insan olduklarını tasdik etmektedirler. Seyyahların bu seferlerinde şâyân-ı zikr ve kayd bir cihet daha vardır. Davson cezîresinde yerleşmiş olan ve Alakalof vahşilerinin çocuklarını alıb terbiye etmek ve bunlar arasında nasrâniyeti neşr ve i'lan eylemek maksadına çalışan birtakım rahib ve rahibeler vardır. Bunlar burada hayli müddet evvel yerleşmiş olup ibtidâi emirde Alakaloflara karşı gösterdikleri cebir ve şiddet üzerine bu kâbilenin re'isi dılgir

olub misyonerlerin ‘aleyhine kıyâm etmiş ise de esliha-i nâriyeye karşı gelememiş ve bir tarafa çekilmiştir. Rahibeler ve rahibler Alakaloflar arasından birçok çocuklar almışlar ve bunlara İspanyolca okuyub yazmak öğretmişler ve ayin-i din-i mesihi ta'lim eylemişlerdir. İki seyyah bu misyonerleri ziyâretten sonra bunların nezdinde bulunan ve ara sirâ pederinin yanına giden kâbileden bir delikanlının delâletiyle silahlarını isti'mâl etmeyeceklerini kavîyyen va'd ederek kâbile içine girmişler ve burada bir iki gece misafir kalıb bunların pek iyi adamlar olduğunu ve kendilerine misafir sıfatıyla ikramda bulduklarını görmüşlerdir. Kâbileden 'avdetde tipi kara tutulmuşlar ve birçok zahmet çekmişlerdir. Delileri olan delikanlı yalınayak yürüdüğü ve bir bargir çuvalı ile kendisini bürûdetden muhafaza ettiği halde mükemmel çizmelerle, kaputlarla yol yürümekte olan seyyahlara nisbeten asla yorgunluk hissetmemiş ve üşümemiştir. Seyyahlar bu ikdâmın pek ziyâde kaviyü'l-bünye olduklarına ve hararet ve bürûdet gibi te'sirât-ı tabî'iyeye kahramanca mukavemet gösterdiklerine ve yol yürümek yük taşımak gibi bâ'is-i ta'ab müzahamın da kendilerince pek çok te'siri görülmediğine bu delikanlıyı misâl tutuyorlar. Hey'et-i seferiye son bir devri de Arzû'n-nar'ın cenûbî cihette icrâya karar vererek Punta Arenas'a ‘avdet eyledi. (Mab'adı var). Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 376-378).

2.56.2. Elbisedeki Lekelerin Nasıl Çıkarıldığına Da'ir Ma'lûmât: Akmişe ve Akmişe Üzerindeki Lekeler

(Geçen nüshamızdan mab'ad)

11- İdrar Lekeleri- Taze ya'ni henüz sıcak iken yahud lekenin husûlünden birâz ziyâdece vakit mürur etmiş olduğu halde böyle, yine verecekleri te'sirâyını hâmızâtın irâs ettikleri lekelerin ‘aynıdır. Bununla beraber hayvanat idrarlarından husûle gelen leke dahi ‘aynı mazarrat hâsıl eder; izâlesi çaresi ise, tıbkı insan idrarından hâsıl olan lekelerin def'i için kullanılan usûl ile temizlenir. İdrar lekeleri, akmişe üzerine olan te'sirleri öyle kolaylıkla imhâ edilemez; hâmızât kumaşların rengini nasıl tağyir ve tahrif ederlerse idrar lekeleri de ona mümessildir. İdrar lekeleri eski olurlarsa işin rengi değişir. En ziyâde muhtevi buldukları amonyakın te'sirinden çare-i tahlîs için vukû' oldukları esnada derhal def-i çaresine tevessül etmek iktizâ-yı haldendir. Ekseriya da amonyakın tehbiriyle imlâh-ı sâ'ire bâki kalır.

1- Lüzûm-ı icâb eden en iyi çare mikdâr-ı kâfi nişadır ruhunun bir ol kadar su derûnunda mu'âmele olunarak hâsıl olan mahlûl ile ref' ve izâle olunur.

2- Eğer lekelerin üzerinden vakit geçmiş kalviler gibi evsâf ahz etmiş iseler bu halde edilecek tedbir birinci usûlde beyân edilen çareye mürâca'at etmektir. Eğer bu usûl müntec-i muvaffakiyet olmaz ise, mikdâr-ı kâfi (hâmız-ı humaz) alıb aynı mikdâr su derûnunda halletmeli ve bununla lekeli mahalleri mu'âmele eylemelidir. Bu su, lekeleri tamamiyle ref' etmek için olmayıb ancak amonyakın şiddetinin tahfif ve t'âdil olunması içindir. Bu mahlûlun mu'âmesinden sonra mülevves olan mahalle saz yahud züccâc bir çubuk i'ânesiyle hâmız-ı mezkûrdan bir damla, damlatılıb ba'de su ile iyice temizlenir.

12- Verni, Resim Boyası ve Katran Lekeleri- Verniler, yağlı boyalar, matba'a mürekkepleri, kara sakız, katran, zift, reçineler elh... İşbu ta'dâd edilen mevâddan zuhûra gelen lekeleri fark ve temiz etmek gâyet sehildir. Bunlar derecelerine göre mütenevvi'dirler. Yani leke henüz hâsıl olmuş ise ihrâcı zannolunduğu derecede su'ûbetli değildir. Eğer üzerinden vakit mürûr etmiş ise telvinât daha ziyâde olur ve o nisbetde de ref'i düşvâr olur. Bunlar ziyâde mâi'yete mâlik olmadıklarından kumaşların derûnuna kadar te'sir edemezler. Asıl kolaylık da bundan ileri gelir.

1-Bu nev'i lekeler tıbkı bundan evvel zikri sebkât eden yağ lekeleri cinsindeki usûl ile def' olunabilir. Ya'ni 'âdî terementi ruhuyla bir def'a edilen 'ameliyyât ifâ-yı muaksada kâfi gelir.

2-Tereyağı, verni ve katranlar lekelerinin def'i için fevka'l-'âde bir hassaya mâlikdir. Fakat tilâ edilen mahalden tereyağı ref' etmek için de yine (terementi ruhu) isti'mâl edilir.

3-Eğer bu lekeler ipekli kumaşlar üzerinde vâki' olmuş ise, edilecek tedbir şundan 'ibârettir: (lokman ruhu-Ether sulfurique) yahud (benzin) denilen maddelerden ahz ederek mülevves mahaller temizlenir.

13-Ter lekeleri- ter lekeleri de ikiye ayrılır. Yani eski veya yeni olduğuna göre edilecek çarede tebdil eder. Ter lekeleri eski olmadığı takdirde mikdâr-ı külli su ile birlikde mezc edilmiş (nişadır ruhu) nun tilâ edilmesi ile lekelerin izâlesine muvaffak olunur.

2-Eğer lekeler eski ya'ni üzerinden vakit mürûr eylemiş ise, o halde lekeli mahallere birâz (hamız-ı humaz) sürülüb ba'de su ile yıkamalı. Birâz sonra lekeler zâil olur.

3-Eğer bu leke faraza kırmızı renkli bir kumaş üzerinde husûle gelmiş bulunurlarsa, bu halde olunacak çare, mikdâr-ı külli su derûnunda mikdâr-ı kâfi (kalay tozu- Sel d'etain) eridilib mülevves mahallere sürmek ifâ-yı maksada kâfi gelir.

14-Ocak ve Soba Kromlarıyla İs Lekeleri- Bu nev'i lekelerden birinin zuhûrunda evvel emirde lekeli mahalle birâz (terementi ruhu) sürülüb, kumaşın örgüsünün derûnuna kadar nüfuz edebilmesi için de birâz el ile kumaş delk edilir. Bundan sonra bir mikdâr daha (terementi ruhu) alınıb derûnuna bir yumurtanın sarısını 'ilâve ederek hâsıl olan mahlûtu birkaç dakika kadar teshin etmeli ve ba'de mülevves bulunan mahallere bu mâyi'den tilâ etmelidir.

2-Eğer lekeli mahallerde esmer bir kir gibi leke kalacak olursa ve kumaşlar da renkli bulunacak olurlarsa, birâz (hamız-ı klor me-Acide chlorhydrique) tedârik edilib bundan mülevves mahallere sürmek kâfi gelir.

3-Eğer bu nev'i lekeler beyaz bir kumaş veyahud renkli olub da renklerinin izâlesi keyfiyetinde bir bâ'is görülmeyecek ya'ni kumaşlar renklerini muhafaza edecek olurlarsa, birâz (hamız-ı humaz, yahud tartar kaymağı) nâm eczalardan alınıb lekeli mahallere mu'âmele edilmesiyle ref ve izâle olunabilirler.

4-Bu nev'i lekelerin izâle husûsunda (kalay tozu) ile (kuzu kulağı tozu-sel d'oseille) in dahi k'â'idesi vardır.

18-Hamr Lekeleri- hamr lekeleri akmiş veyahud çamaşır üzerinde vâki' olub da, yıkanmalarında pek ol kadar bâ'is görülmeyecek olursa, hâlis yeni istihzâr edilmiş (javel suyu-Eau de Javelle) ile mu'âmele edilmek lâzım gelir. (Javel suyu denilen mâyi' taht klorunu süd cesminin su derûnunda mahlûlünden 'ibârettir.) Bunun için de lekeli kumaşlar javel suyu derûnuna gats olunub ovalanır. Javel suyunun isti'mâlîyle güzel neticelere desters ve muvaffak olacağı melhûzât-ı kavviyeden bulunduğu da me'hûz mezen te'minat-ı vâk'asındandır.

2-Bu nev'i lekelerin izâlesinde kaynâmış südün menfaâtî dahi görülmüşdür. Fakat, bi't-tabî' südden dahi hafifce bir leke zuhûra gelir ki bunu da su ile temizlemek lâzım gelir. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 378-380).

2.56.3. Fennî Eğlenceler

Dolu Bir Şişe Vasıtasıyla Bir Bardağı Boşaltmak

Sırasıyla derc edegeldiğimiz fennî eğlencelerden biri de budur. Dolu bir şişe alıb derûnu su ile memlû diğer bir bardağı boşaltmak tabî'i ilk nazarda garib görünüyor. Fi'l-hakika da öyledir. Bir mecmu'ada yahud ehibbâ ve evda arasında <işte size su ile dolu bir şişe! Bir bardak da su! dolu şişe vasıtasıyla su dolu bardağı boşaltmak matlûbdur?> dersiniz... Hâzîrûn bu tecrübenin 'âdem-i icrâsına kâni' oldukları bir sırada sizde bervech-i âtî tecrübenize ibtidâr edersiniz... Şekilde görüldüğü üzere dökülecek suyun oda derûnunda akmaması için bir kab almalı. Bir de bir şişe almalı. Derununa 'âdî su doldurub ağzına da bir mantar vaz' etmelidir. Mantarın üzerinde yekdiğerine karib bir noktada iki tane delik açmalıdır. Buraya bir saman çöpü ünbûbelerinden birini geçirmelidir. Bu ünbûbe 'âdî bir kurşun kalemi büyüklüğünde olabilir. Diğer de bunun iki misli irtifâ'ında bulunması iktizâ eder. Bu ünbûbeyi de diğer deliğe geçirmelidir. Bardak hazır ya! şimdi ünbûbelerden küçüğünün ağzını birâz balmumu ile hafifce sedd ediniz. Bundan sonra şişeyi baş aşağı ve küçük ünbûbede (ünbûbeler ma'deni veya züccaci de olabilir.) Su dolu bardağın derûnuna mağtûs bulunmak üzere çeviriniz... Şişeyi tam vaz'iyetinde tutmalı. Şekilde mükemmelen görülyor. İşte bu sırada büyük ünbûbeden mevzu' kab derûnuna su cereyan etmeğe başlar. Şu dereceye kadar ki bardakdaki su hitâma erir. Derûnunda habbe-i vâhide kalmaz. Bu esnada şişe ref' edilir ve sernâmemizi teşkil eden fennî tecrübe de hitâm-pezîr olmuş olur. Bu h'âdisenin esbâbı: şişe vaz'iyet-i mezkûrede tutulduğu esnada büyük ünbûbeden derûnundaki su cereyan eder. Şişenin derûnunda su eksildiği sırada burayı doldurmak için bardakdaki su gelir. Ya'ni tahliye edilen mahalle hevâ gireceği yerde, su dâhil ediyor. Bunun sebebi de bardakdaki suyun üzerine hâricdeki hevânın tazyikidir. Fakat bardakdaki su yettiği anda şişe kâfiü'l-sabık şekl-i ma'lûmda tutulacak olursa derûnuna küçük ünbûbeden hevâ girmekle şişede boşalmış olur. Bu tecrübeye asıl hizmet gören ve mübtene bulunduğu fennî esasın icrâsına vasi'tâ olan ve hikmet-i tabî'ye kitâblarında ber-tafsil zikr ve enbâ edilen sifonlardir. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 384).

2.57. ÜÇÜNCÜ CİLD – YETMİŞ YEDİNCİ NUMARA (H. 10 Cemaziye'l-ahir 1310 / M. 30 Aralık 1892

2.57.1. Seyahat

Arzü'n-nar'da On Sekiz Ay

Dördüncü Bâb

“Yağan”lar

Româtîzma-Arzü'n-nar'a 'Avdet-Altın Nehri-F'â'idesiz Liman- Şiko Nehri-Balta Değmemiş Sık Ormanlar-Diyogrand- Sn Pol Burnu-Yaganlar²⁸¹-Bir Ta'arrûz-Kaht-Fransa'ya 'Avdet.

Seyyahların Davson adasında kâr ve bürûdetin te'siriyle pek ziyâde müte'essir oldukları nakl olunmuş idi. Seyyahlardan biri româtîzmaya dûcâr olarak hastalandı, bir buçuk ay kadar hey'et-i seferiye meks ve aramaya mecbur oldu. 1891 senesi kanun-ı evveli vasatında hey'et seferiye bir Şili sefinesine rakiben Arzü'n-nar'a geçtiler. Ve burada devir ve istikşâfa başladılar. İki gün sonra Altın Nehri ta'bir olunan bir nehir kenarında alet ve edevâtını te'sis etmiş olan altın arayıcılarına müs'âdif oldular. Bunlar nehrin yatağındaki kumdan ecrâmiye çalışıyorlardı. Burada ekseriya altın demirle karışık bir halde ve cûz'i mikdârda bulunmaktadır. Seyyahlar buradan müfârekatla f'â'idesiz liman denilen limana geldiler. Bu limanın etrafında yüksek dağlar bulunuyor idi. Limanı müşâhede ettikten üç gün sonra ancak sahiline inebildiler. Bu limanın sahilinde bir fırtınada denize düşmüş ve dalgaların sevkiyle bu limanın sahiline kadar sürüklenmiş birtakım fiçılar ve sandıklar buldular. Bunların içinde iki fiçi açılmamış Bordo şarabı bulunduğu gibi her biri on iki şişe kapalı apsentî hâvî beş de sandık bulunuyordu. Seyyahların ma'iyeti efrâdı fiçilerden istifâdeye kalkışdıkları gibi kendileri de sandıkları yanlarında alıkoymuşlardı. Bu limanın etrafında akvâm-ı mahalliye'nin birçok mahallerde ateş yaktıklarını nişânelerinden anlayıp bundan da buraya kesretle geldiklerini istidlâl ettiler ve müteyakkızane davranmağa başladılar. Buradan infikâk ederek dağlar arasından Şiko Nehri v'âdisini tuttular. Buralarda ufak tefek küçük ağaçlara tesadüf olunmakta fakat büyük ağaçlıklar görülmemekte idi. Bu küçük nehri geçdikden sonra manzara-i tabîiyet tebdil etmişdir. Hey'et-i seferiye küçük

²⁸¹ Fuegians kavminin Yaghan kâbilesidir.

ve büyük birçok ormanlara ve ağaçlıklara tesadüf etmeğe başladılar. Yerli ahâlîye de tesadüf etmişlerse de takrib etmeğe ve bunlarla münasebetde bulunmağa birdenbire cesaret edememişlerdir. Hey'et-i seferiyenin güzergâhı üzerindeki ormanlar gittikce sıkılmaya başladı. Hatta bir cesim ve gâyet sık ormanı geçmeğe muvaffak olamadıklarından tebdil-i istikamet eylemişlerdir. Rio Grande ya'ni nehr-i kebir muvâsalat edebilmek için seyyahlar şark tarikini ihtiyâr eylediler. 1891 senesi şubatının üçüncü günü Rio Grande münasabından takriben sekiz mil bir mesafeden geçdiler. Bu nehir ârzü'n-nar'ın en mühim enhârındandır. Hey'et-i seferiyenin geçtiği mahalde 'arz kırk metre olub 'umku da bir metre kadar idi. Ve saniyede bir buçuk metre bir sür'atle cereyan ediliyordu. Bu nehrin manzara ve cereyanı mevsime göre tehâlûf etmekte, kâr ve yağmurların kesretinde mecrasından çıkıp etrafını su ibtilâ eylemekte imiş. Bunların mecrasında kum yığınları ve bu yığınlardan tümsekler husûle geldiğinden su kısmı 1,5 metre olan küçük vapurların bile seyrine gayr-i müsaidir. Bu kısım-ı arzın kuvve-i nebâtîyesi kısım-ı şimâlîyeye nisbeten başkadır. Burada menâzîr-ı tabî'ye gâyet hoş şevk âverdir. Etraf ormanlarla muhatdır, müte'addid ve nev' nev' kuşlar daldan dala konarlar ve ötüşürler. Bu ormanlara civar birçok göller de tesadüf olunur. Göller içinde kuğular, yabani ördekler kesretle bulunur. Kâh Muhit-i Atlasi sahilini ta'kib ederek kâh dâhilen hareket eyleyerek hey'et-i seferiye cenuba doğru iniyorlardı. Deniz kenarındaki cesim kayalıkları aşmak mümkün olmadığı gibi on beş bargir ve bir hayli 'avene ile seyyahlar ekseriya ormanları da geçemediklerinden böylece tebdil-i tarike mecbur oluyorlardı. Bu sebeble hareket kendileri için gittikce su'übet kesb ediyordu. Seyyahlar şubatın on sekizinci günü Sn Pol burnuna muvaselet ettiler, burada Fueci kavminin kabâilinden olan (Evna)lardan ve (Yagan)lardan 30,60 kadar şahısdan mürekkep bir müfrezenin konaklık ettiği bir yere tesadüf eylediler. Bu kabâilin iskân eylediği mahaller arasında tabî'i hudud bulunmadığından ekseriyetle birbirinin buldukları yerlere geçerler idi. Seyyahlar çadırlarını bunlardan takriben iki kilometre bir mesafede kurdular. Yaganların çadırları yüksekce bir yerde ve orman arasında idi. Bununla beraber güzelce bir tarassudgâh olub civar ve cevanibi müşâhedeye yardım edebilirdi. Seyyahlar bu Yaganlardan birkaçının resmini alabilmek ve ahlak ve 'adâtına vâkıf olmak umuduyla bunları kendilerine celb etmek ve muhabbetlerini kazanmak için birçok şeyler vererek pek çok çalışmışlardır. Bir gün sonra teknil kâbile halkı seyyahların çadırlarına geldiler. Seyyahların hal ve tavrına kemâl-i dikkatle bakmakta idiler. Kendilerine i'tâ

olunan birçok şeyleri daha aldıkları gibi ât vesâ'irât'ime ile de seyyahlar tarafından ikram edildiler. Gündüz böyle dostane geçmiş ve seyyahlar tarafından bu kâbile efrâdına itmi'nân gösterilmiş ise de akşama doğru kâbile içinden bir ihtiyar kadın <çov! çov!> diye bağırır bağırılmaz hey'et-i seferiyeyi teşkil eden adamların üzerine dörder beşer yerli hücum ederek seyyahların bileklerini ve kollarını sımsıkı tutub harekete gayr-i muktedir bir halde birâkıldılar. Yerliler seyyahların yaktıkları ateş yanındaki baltayı ele geçirdikleri gibi bir de bıçak bulmuşlardı. Seyyahlardan Vilms²⁸² birkaç yerinden hafifce yaralandı. Seyyahlar hizmetkarlarından mu'avenet umîdiyle haykırmışlarsa da hizmetkarları da kendileri gibi yerliler tarafından evvelce yakalanmış olduğundan imdâda değil kımıldanmağa bile k'âdir olamıyordu. Bi't-tesadüf yaveri-i tâli'le seyyahların açsısı kendisini tutan üç yerlinin elinden tahlîs-giriban etmeğe muvaffak olmuştur. Bunların elinden kurtulur kurtulmaz hemen revolverini çıkarıp yerlilerden önüne rastgelene ateş etmiştir. Esliha-i nâriyeden mahrum olan yerliler bu ansızın ateşi görünce korkarak hemen seyyahları bırakmışlar ve ormana doğru firâra başlamışlardır. Bu hal beş on dakika içinde gûzerân edib yerlilerden bir iki kişi maktul olmuştur. Gece sabaha kadar seyyahlar ta'arruzdan masûn kalmışlarsa da yine ihtiyatla nöbet beklemişlerdir. Hey'et-i seferiye buradan hareketle bin zahmetle bir başka limana geldiler burada yiyecekleri ve içecekleri bitmiş ve bataklık ve yol bulamamak münasebetiyle burada iki ay müddet adetâ mahbûs kalmışlar un ve av etiyle beslenerek nihayet bargirlerini kesib yiyerek hayatlarını muhafaza edebilmişlerdir. Bu civardan geçen birliğin sefinesine işaret çekmeleri üzerine gemi bunları alıp Arzû'n-nar'ın merkezi add olunan ancak yüz kadar nüfusu hâvi bulunan Oşnaya kasabasına getirmiştir. Bu kasaba Arjantin hükümetinin idaresinde olup burada kaza-yı bahriye uğrayan sefâin pek çok hizmeti ve menfa'âtî olmaktadır.

Bu kadar zahmetten sonra seyyahlar Arzû'n-nar'da toplayabildikleri çok eşya ve edevatı hâmilen 1891 senesi hazîranında Punta Arenas'a 'avdetle haklarında pek ziyâde merak düşen dostlarını merakdan kurtarmışlar ve ağustosun beşinde Fransa'ya 'avdet etmişlerdir, bu seyyahların ma'lûmât-ı müstahsalasından ve getirdikleri eşya ve numunelerden fenn-i coğrafyaca pek çok istifâde edilmiş ve Arzû'n-nar hakkında ma'lûmât ikmal olunmuştur. Mehmed Süleyman (s. 389-391).

²⁸² Muhtemelen Williams'dır.

2.57.2. Mütenevvi'a

Sıcak Su Çeşmeleri

Avrupa'nın büyük şehirlerinde kendi kendine birçok mevâdd-ı nâfia' tevzi' eden makineler bulunduğu işidiliyor. Geçen sene Taksim ve Tepebaşı bahçelerine de gözünden kırk para atılınca kendi kendine adam tartan bir kantar getirilmiş idi. Pazar-ı Alman'da da kırk para mukâbilinde bir paket çikolata i'tâ eden güzel bir makine vardır. İşte bunlar gibi Paris'de de ahîren sıcak su tevzi' eder birtakım çeşmeler yapılmıştır. Hanelerde sıcak suya ne kadar ihtiyac olduğu ma'lûmdur. Bu çeşmelerin bir kap koyacak bir mahalli var. Buraya kova, lakin hülâsâ bir su kabı konulub gözünden de beş santim atılırsa ve bir düğmesi itilirse kabın içine sıcak su akmağa başlayormuş. Bu çeşmelerde bir garabet daha var ki bu da suyun dâ'imâ sıcak durmaması ve altında da ateş yanmaması ve para atılınca hemen ateş yanıp su da bir ânda ısınarak kaba dökülmesidir. Bu çeşmenin suret-i tertibi bir dereceye kadar sade olmakla beraber hoş bir tarzda düşünülmüş, yapılmıştır. Sâ'ir kendi kendine muhtelif mâ'iyat veya küçük şeyler tevzi' eden makineler hakkında da bu sıcak su çeşmelerinin tertibâtı bir fikir icmâli vereceğinden şâyan-ı istifâde add ederek hâricen manzarasıyla tertibât-ı dâhiliyesini gösteren iki resmi geçen nüshamıza vaz' etmiş idik. Bu nüshamıza da hülâsa vechle ta'rifi yazacağız:

Birinci resmimizde görüldüğü üzere sıcak su çeşmesi 'adeta güzel bir köşk biçimindedir. Yukarı tarafında camlar olub buraya i'lânât vaz' olunur. Kovanın konulduğu yer paranın atılması resimde görülüyor. Resmin alt kısmında meşhud olan mecralardan çeşmeye su gelir. Birinci resmin yukarı tarafında ayrıca bir kâğıdda da 1 ve 2 numaralarla iki şekil daha vardır. Bunlar tertibât-ı dâhiliyeden olub aşağıda ta'rif edilecektir. İkinci şekle bakalım: sıcak su çeşmelerinin suyu nasıl bir ânda istediği ve hârice cereyan ettirdiği burada anlaşılacak. İbtidâ şunu söyleyelim ki akan suyun harareti 60 ile 80 derece dâhilindedir. Bir defada 8'den 10 litreye kadar su akar. Çeşmeye hâricden su borusuyla gelir. Gelen suyun soğuk olduğunu beyâna hâcet yok. Gelen su kabına doluyor. Buradan da l borusuyla (y) borusuna gelir. Bu vasi'tâyyla da (r) haznesine boşanır. Buradan da fazla boşaldılan (v) borusu aşağıya uzanır. Bu hazinenin yukarı tarafında da (m) ile gösterilen bir musluk bulunuyor. Diğer bir (t) borusuyla da su şeklin yukarı tarafında helizonu bükülmüş 100 metre kadar uzun bakır boruya akar

ve burada hevâ gazıyla ısınır. Gaz da (h) hazinesinden (v) borusu vasi'tâsıyla gider. Atılan paraya mukâbil ne kadar su alınacak ise o kadarı akıb bitince gazın söneceği, suyun cereyanı kesileceği ve çeşmede sükûnet de kalacağı aşikârdır. Suyun ısınması, akması esasen (b) düğmesinin hareketiyledir. Bu düğmenin tafsilatı birinci şekilde ayrıca görülüyor. Birinci şekle bakmalı. Para (m) ile gösterilen yerden ve bu meyilden aşağı atılıyor. Sonra sap itiliyor. İtilen sap içerideki diğer sapı itmesi için araya mutlak para atılmalı. Para atılmazsa bu sapı itmez. Ucu boşa gider. Para konulsun ve sap da itilsin. Bu halde (h) ile gösterilen supap açılır (h) borusuyla su (N) hunisine dökülür. Bu hunide bir manivela var, bu da (L) sıkleti ile muvâzenet kesb ediyor. Huniye su akınca muvâzenet bozulur. Huni ağırlaşır manivela hareket eder. (y)²⁸³ borusunu çeker ve borunun birâz yukarısındaki musluğu açar, su da yukarıdaki uzun hâlîzonu boruya çıkmağa başlar. Burada ale'l-'acele ısınmış (n) borusundan dışarı dökülür. Huninin alt tarafında bir delik vardır. Bu delikten içine dolan su boşanır. Fakat o suretle yapılmış ki bu su boşanıncaya kadar bir dakika geçer bir dakika da asıl hazineden hâlîzonu boruya 8,10 litre su cereyan eder. Elbet anlaşıldı. Su hazineden gidiyor. Bu huniden gitmiyor. Huni manule ile musluğu kapayıp açmağa hizmet ediyor. Huni boşalınca (L) sıkleti ağır gelir. (y)²⁸⁴ borusunu hareket ettirir üstündeki musluğu kapar. Su gitmez, çeşme de akmaz olur. Bir de suyu ısı'tân gazdan bahsetmiş idik bunu da anlatıverelim. Yukarıda söylediğimiz üzere gaz (v) borusu vasi'tâsıyla gider. Bunun (v)²⁸⁵ ile gösterilen musluğunu açan suyun ceryanıdır. (v)²⁸⁶ noktasında bir zenberekli tıpa vardır. (t) borusundan helizonu boruya su akarken (v)²⁸⁷ tıpasına hafif bir tazyik icrâ ederek açar ve gaz da hâlîzonu boruların altına sevk olunur ve dâim yanan bir kandil ile iş'âl edilir. Bu sıcak su çeşmelerinin tatbîkât-ı muhtelifesi bulunacağı aşikardır. Bu çeşmeler yalnız para atılmağa işler suretde yapılmaz. Bunun küçük modelleri de yapılarak evlerde su ısıtmak husûsunda veyahud büyük berber dükkanlarında vesâ'ir sıcak suya ihtiyac olan yerlerde isti'mâlini düşünmekde imişler. Misâl berber bundan küçük bir çeşme bulundurursa istediği zaman hemen müşterisine su ısıdacak ve dükkanında uzun uzadıya kömür yakmak, ocak bulundurmamak külfetinden kurtulacak, işi gücü daha ziyâde medenileşecektir, bu çeşmenin derûnunda da'im bir kandil yakmak bir mahzur sayılır,

²⁸³ Metinde "ye" harfinin üzerinde çizgi vardır.

²⁸⁴ Metinde "ye" harfinin üzerinde çizgi vardır.

²⁸⁵ Metinde "vav" harfinin üzerinde çizgi vardır.

²⁸⁶ Metinde "vav" harfinin üzerinde çizgi vardır.

²⁸⁷ Metinde "vav" harfinin üzerinde çizgi vardır.

evlerde yapılırsa buna da lüzûm yok, istenildiği zaman gaz yakılır, yahud evde elektrik tertibâtı varsa bu gazı elektirkle de iş'âl etmek mümkün olur, hâsılı bu sıcak su çeşmelerinin hâyli muhsenâtı göreceklendir.

Elbisedeki Lekelerin Nasıl Çıkarıldığına Da'ir Ma'lûmât

Geçen nüshamızdan mâ'bad ve son

19-Mürekkebe Lekeleri-Muhtelif elvanda bulunduğuna göre mürekkebe lekeleri az, çok siyahımsı bir leke bırakırlar. Mürekkebe lekesi soğan suyu ile yıkadıktan sonra sabun ile tathir etmek seri'ân izâlede mücerredir.

1-Lekeler taze bulunurlarsa tuzlu veyahud beyaz sirke karışdırılmış su ile yıkamak ve bi'l-ahare mevâdd-ı nebâtiyenin izâlesi için de sabunlu su ile mu'âmele etmek lâzımdır. En ziyâde lekelerin birâktığı nişânelerde hâmız-ı h'âdîd bulunacağından bu lekenin izâlesi için de sabunlu su ile mikdâr-ı kâfi su derûnuna (hâmız-ı kibrit-zâc yağı) yahud (hâmız-ı klor me-tuz ruhu) cesimlerinden birâz 'ilâve ederek mahlûl-ı müstahsala ile mu'âmele edilmek icâb eder. Lekenin derecesine göre bir cam çubuk vasi'tâsıyla mülevves mahaller yıkanılır.

2-Lekeler eski bulunacak olurlarsa hâmızlı suyun daha ziyâde kesâfetde bulunması icâb eder. Ya'ni bir kısım hâmız ve 10:12 kısım su olmalı...

3-Eğer lekeler pamuk veya yünden ma'mûl olub beyaz renkli bulunan kumaşlarda vâki' olursa, hâmız-ı humâzın dahi bu husûsda nef'i 'azimi bulunmaktadır. Suret-i isti'mâline gelince ılık yahud soğuk su derûnunda mikdâr-ı kâfi hâmız-ı mezkûreden hallederek lekeli mahaller -el ile ovalanmadan mukaddem- mu'âmele edilir. Hâlis kalay su derûnunda toz hâlînde kuzu kulağı tozu ile birlikde kaynatılarak mu'âmele-i vâki'adan evvel isti'mâli lekeler hakkında fevka'l-'âde netâyic hissine i'tâ edebilir. Bu halde teşkil eden <humaziyet kalay> hamz-ı ahîr h'âdîdi, hamz-ı evvel h'âdîde kalb etmekle bu son cism ise hâmızât-ı mâi'yede tamamiyle münhaldir.

4-Bu lekelerin izâlesi husûsunda <kırım tartar> maddesinin dahi f'â'idesi bulunursa da <hâmız-ı humaz ve kuzu kulağı tozu> kadar seri'ü't-te'sir olmakdan başka ol kadar da şâyan-ı tercih değildir.

5- (Klor mesna-yı kalay-Protochlorue d'etain) cismi soğuk bulunduğu halde bile lekeleri izâle edebilir. Bunun için de hâmızlanmış kalay milhinin hafif bir mahlûlüne

paslı yahud mürekkebli bir çamaşır gats edilecek olursa lekeler evvela sarı olarak bulunur iken esmerimsi bir renge tahvili ve bi'l-'ahare külliyyen zâ'il olduğu görülür. Lekeli mahaller evvela klor mesna-yı h'âdîd ile (müsaveten) ve ba'de kuzu kulağı tarzı ile mu'âmele edilmek lâzımdır.

6-Mahlûl hâlînde klor ve taht kloru kalviyatı dahi beyaz kumaşlar üzerindeki lekeleri def' edebilirse de bu istihzârat pas lekesini kaldırarak sarı bir çizgi eseri birâkır. Bu çizgilerin ref'i için de kuzu kulağı tozu mahlûlu kifyet eder.

7-Eğer lekeler ipek akmişe üzerinde husûle gelmiş ise bu husûsda bir çare taharrisinden ise artık o kumaşdan külliyyen sarf-ı nazar etmek en müstahsın usûldur denilebilir.

20-Su lekeleri- Yeni kumaşlar üzerinde baz'an su damlalarının mütem'âdîyen sükutundan birtakım lekeler husûle gelir ki bunlar kumaşların reng-i aslilerinden daha koyu bir renkde müşâhede olunurlar. Su lekeleri kumaşları külliyyen harab eder denilirse mübâlağa edilmemiş olur. Çünkü yeni kumaşların (cilasası ve yeniliğini) gösteren mevâdd-ı zamgiye ve celâtîniye su ile hallolarak tamamiyle hırritlerine bâ'is olur. Bu lekelerin izâlesi çaresini taharri beyhudedir. Edilecek çare bir k'â'ideyi mesmer olamaz. Hatta fûruhat edilmekde bulunan ba'zı ipek kumaşlar böyle ya'ni su lekeleri bulunduğu halde iştirâ edilir. Yahud bir müddet-rutubetli bir mahalde kalması bile 'aynı lekeler hâsıl eder. Eğer su lekeleri ipek kumaşların muhtelif mahallerinde hâsıl olmuş ise bu halde, ipekli kumaşı düz bir yere bi'l-'vaz' etrafından toplu iğneleriyle tutturulub üzerine de beyaz bir kâğıd yapılır. Kâğıdın lekeler üzerine müs'âdîf olan mahalleri açık olmalıdır. Bu esnada kâğıdın üzerinde teshin edilmiş bir otu gezdirmelidir. Otunun bu vechle gezdirilmesinden kumaşın başka bir tarafına zararı olmadıktan başka delik olan mahallerden lekeli yerleri tebyiz ederek su lekelerinin bir dereceye kadar izâlesi güzelce muhafaza ederek rutubetli mahallerde bulundurmamağa ve üzerlerinde su damlalarının sükutuna meydan birâkmamak lâzım gelir.

Son.

İfade-i Mahsûsa: Dört nüshadan beri yazmakta bulunduğumuz lekeler da'ir ma'lûmâta bu nüshada hitâm veriyoruz. Lekelere da'ir ma'lûmât mufassala almak arzu eden zevâtın sâ'ir ma'lûmât-ı lâzimesiyle beraber ayrıca kitâb şeklinde tertib ve tab'

ettirilecek olan <Mükemmel Leke Mecmuası>na müraca'at etmeleri tavsiye olunur. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 391-393).

2.58. ÜÇÜNCÜ CİLD – YETMİŞ SEKİZİNCİ NUMARA (H. 24 Cemaziye'l-ahir 1310 / M. 13 Ocak 1893)

2.58.1. Şu'ûnat-ı Fennîye ve Edebiyye & Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a

Büyük Şehirlerde Mürûr ve Ubûr

Avrupa ve Amerika'nın ba'zı büyük şehirlerinde mürûr ve ubûrun ne kadar kesretli olduğuna ve ahâlîsinin gerek mu'amelat-ı ticariye ve gerek husûsât-ı sâ'ire için ne kadar çok gezindiklerine da'ir bir fikir i'tâ eden âtîdeki istâtistikleri kâr'ilerimizin enzârına 'arz etmeği fâ'ideden hâlî görmedik. Paris'de bir sene zarfında omnibus kumpanyaları 203,369,000 tramvaylar 48,720,000 yolcu taşımış ve şimendiferlerle vesâ'ir ile gelib giden yolcuların 'adedi 328,780,000 raddesine bâliğ olmuştur. Arabaların nakil ettiği elli milyon yolcu da yine başka fakat ba'zı İngiliz ve Amerika şehirlerine nisbetle bu mikdâr çok görülemez. 1,350,000 nüfusu hâvi olan New York beldesinin hevâî şimendüferleri bir senede 188,000,000 yolcu nakil etmiştir. New York'un kalabalık caddelerinden biri olan (altıncı sokak) dan bu hevâî şimendüfer hatları üzerinden yalnız bir günde 998 defa tren geçtiği müşâhede edilmiştir. Dakikada bir tren geçiyor demektir. Şehir şimendüferleri bu kadar yolcuyla götürmekle beraber yine tramvaylar senede 300 milyon kadar müşteri bulmuşlardır. Londra'da tahte'l-arz şimendüfer 186 milyon yolcuyla nakl eden arabaları da bu hesaba dâhil etmeli. Londra'nın tahte'l-arz elektirikle müteharrik bir şimendüfer hattı daha vardır. Avrupa'da ilk defa elektrikle hareket etmek üzere inşâ olunan hat da budur. Bu hat inşasının birinci senesi 5 milyondan ziyâde müşteri getirmiş ve 18 ay sonra 7 milyonu da geçmiştir. Berlin'in şehir şimendüferlerine 1891 senesinde rakib olan yolcunun 'adedi de 33 milyondur. 1890 tarihinde Berlin'in tramvayları da 121 milyon müşteri kabul etmişlerdir.

R'âdika-Dudika Hemşireler²⁸⁸

(Resimleri geçen nüshamızın sahifesine konmuştur)

²⁸⁸ Yazının görseli için bkz. EK.54

Geçen nüshamızda vâlideleriyle beraber resimlerini derc ettiğimiz R'âdîka Dudika hemşireler birbirine mülâsık garibet-i hilkatdan olub Avrupa'da Brusel şehrinde teşhir edildikten sonra teşhir edilmek üzere Berlin'e gönderilmiş ve Paris'den geçmek üzere Amerika'ya Chicago meşher-i 'umûmiyesine gönderilmeleri mukarrer bulunmuşdur. Bu hemşireler Hindistan'ın Orisa beldesinde tevellüd etmiştir. Bunlar henüz üç buçuk yaşında bulunmakta olub mülâsık olmalarından kat'-i nazar-ı a'zâ-yı sâ'ire kendilerinde pek iyi neşv ü nemâ bulmuşdur. Hatta kuvve-i zekâlarının da yaşlarına nisbeten fevka'l-âde olduğu rivâyet edilmektedir. Bu hemşireler birbirine göğüslerinden guzrufi ve 'izami ve üzeri adalât ile örtülmüş bir kısımla müşterekdir. Bu vasi'tâ-i iştirâkın tûlu on santimetre olub 'arzı da bundan birâz ziyâdededir. Birbirine mülâsık olan bu iki hemşire kolaylıkla meşi ve hareket edebilmekte imişler. Hareketlerinin birâz yan yan olacağı şübhesizdir. Ilustrasion gazetesinin verdiği ma'lûmâta nazaran bu hemşirelerin tekmil-i a'zâyı dâhiliyesi her ikisinde de müşterek ya'ni bir olmayıp ayrı ayrı ve böyle ayrıca mükemmeldir âncak yalnız göbek bir danedir. Bu hemşireler ekser evkat oturub oynâmakda imişler. Birbiriyle gâyet hoş geçdiklerini de ayrıca zikr ediyorlar. Hoş geçinmekle mizaç ve meşrebleri her noktada tevaffuk etmeyip biri diğerine nisbeten daha metanetli ve cesaretli görülmekte imiş... Ekseriya birinin düşündüğünü diğerinin de düşünmesini ve R'âdîka'nın başladığı bir cümleyi Dudika'nın ikmâl etmesini şâyan-ı dikkat buluyorlar... Simâca yekdiğerine o kadar müşâbih etmişler ki birbirinden tefrik etmek ekseriyâ kâbil olamıyormuş.

Muhibb-i Eşcâr Cemiyeti

Fransa'nın cenub tarafında kâin Nis²⁸⁹ şehrinde ahîren Muhibb-i Eşcâr Cem'iyeti nâmıyla bir cem'iyet teşkil etmiştir. Bunun maksadı Fransa'nın cenub ve şark-ı cenûbî cihetlerinde bulunan güzel ve cesim ormanların ahâlî tarafından lâ-fikdane kat' olunmasına bir sedd çekmek ve bir taraftan ağac zer'iyle orman yetiştirilmesini teşvik eylemektir. Ormanların neşv ü nemâyı nebâtata i'tidal hevâ-yı nesimiye pek büyük dahl ve te'siri olduğunu erbâb fence müsbet olan hakâyıkdandır. Hatta şimdiye kadar tanzim olunan istâtistikler bir mahalde ne kadar ormanlar kayıdsızca kesilib biçilerek azaldılrsa ve yetiştirilmesine sa'y olunmazsa orası birçok nüfusun i'aşesine kâbiliyetini ve hevâsının ciyâdeti gâ'ib ediyor ve gittikçe nüfusu da tenâkus eyliyor. Bir müddet akdem ağaç yetiştirmeğe ahâlîyi teşvik ve her sene ziyâfetler ve şenlikler yapıp ziyâde ağaç

²⁸⁹ Fransa'nın Nice şehridir.

dikene ve yetiştirene mükâfât vermek üzere, Amerika'nın New York şehrinde de bir hey'et yapılmış ve bunun ormanların muhafaza ve teksiri emrinde pek çok himmet ve gayreti görülmüş idi. Fransa'daki hey'etin de ormanların muhafaza ve teksiri husûsunda pek büyük nef'i olacağı şimdiden söylenmekte ve şu teşebbüs-i hayr-ı nazar memnuniyetle görülmektedir.

İngiltere'nin Sür'at Katarları

Avrupa'da en ziyâde süratle hareket eden şimendüferlerin İngiltere şimendüferleri olduğu rivâyet edilmiş ve şimdiye kadar birkaç def'a yazılmışdır âhiren İngiltere katarlarının ne kadar sür'atle hareket ettiklerine da'ir tedkikâtta bulunulmuştur. İngiltere'nin şimâl hatt-ı kebirinde trenlerin sâ'atde sür'âtî 102 kilometreyi bulmakda ve Londra ve şimâl-ı garbî hattında 75 kilometre ve Londra'dan Beriton arasında 72 ve şark hatt-ı kebirinde 61 ve Londra ve cenub-ı garbî hattında 60 kiloya bâliğ olmaktadır. Bu sür'âtî son derecede sür'atleri olmayıb sür'at-ı vasâtî olduğunu da ayrıca kayd ederiz.

Almanya'nın Yeni Kruvazörü

Almanya hükümeti ahîren Danzig tersanesinde bir kruvazör inşâ ettirmiş ve bu kruvazör ahîren deryaya tenzil edilerek (Kormuran) nâmıyla tevsim olunmuştur. Bu harb sefinesinin diğer Alman kruvazörlerinden farkı yalnız güverte döşemelerinden mâ'dâ her tarafının ve kâffe-i teferruatının çelikden i'mâl edilmiş olmasıdır. Hatta dâhili bölmeleri ve kamara kapıları da çelikden yapılmıştır. Bu sefine dâ'imi surette Almanya'nın Asya ve Afrika'daki mevâki'inde bulunacaktır.

Yine Galat-ı Hiss-i Basar²⁹⁰

Galat-ı hiss-i basara da'ir şimdiye kadar ma'ârifle birçok misâller gösterilmiş, ta'rifâtıyla resimleri derc olunmuştur. Nature gazetesinden naklen bir misâl daha 'arz ediyoruz. Fennî mi'marca bu misâlimiz şâyân-ı dikkat görülür. Bu galat hiss-i basarın neden 'ibâret olduğunu ta'rif edeceğiz. Gotik usûl-ı mi'mariyesi üzere yapılmış bir kemerin resmi var. Bu kemer tam orta yerinden olmayarak uzun bir pervaz ile ikiye tefrik olunmuş. Bu şekle bakılacak olursa göz ibtidâî emirde kemerin kısa görünen tarafın daha basık ve daha aşağı olduğuna kanâ'at getirir. Bu kemerin iki tarafı birine tamamen müsâvî olub yukarıda bir noktada birleştikleri söylene bile yine nazar

²⁹⁰ Yazının görseli için bkz. EK.55

inanmamazlık eder. Fakat kurşun kalemi ile sol taraftaki kemerin iki çizgisini temdid ederek emniyet kesb etmek kâbildir. Bu galat hiss-i basarı mi'marların nazar-ı dikkatden dûr tutmamaları lâzımdır. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 407).

2.59. DÖRDÜNCÜ CİLD – YETMİŞ DOKUZUNCU NUMARA (H. 8 Receb 1310 / M. 26 Ocak 1893)

2.59.1. Fennî Eğlenceler

Cimnastik Oyunu²⁹¹

Resmi (9)uncu sahifededir

Bundan evvelki nüshalarımızın birinde cimnastikin menâfi' ve fevâ'idinden bahs etmiş ve herkesin hanelerinde cimnastikin icrâsı husûsunuda kâr'ilerimize tavsiye etmiş idik. Evvelce denilmişdi. Cimnastik oyunu, yalnız ağaca tırmanmak, zıplamak, koşmak gibi husûslarla olmayıp oda derûnunda ve her hanede bir iki, üç kişi beynlerinde husûsi cimnastikler bulunduğu da bildirilmiştir. Bâhusûs şu kış mevsiminde cimnastik oyunları hoşâ gidecek ve tervic edilecek şeylerden değildir. Fakat sıcak odalarınızda otururken hem yemeği hazmetmek hem de imrâr-ı evkâta hâdîm olmak ve bununla beraber cimnastik oyununu da mevki'-i fi'ile vaz' etmek tabîi hoşunuza gider. Geçen nüshaların birinde ara sirâ bu oyunlardan birer tanesinin derc olunacağını bildirmişdik. İşte bu günkü nüshamızda onlardan bir tanesini derc ediyoruz. Bu eğlence yahud cimnastik oyunu bir kişi tarafından icrâ olunabilir. Mukabeleten iki, üç, dört kişi de olabilir. Fakat düşüb de kafanızı gözünüzü yarmağa mecbur olmayınız. Evvela oldukça mukâvim bir sandalye alıp birâz ön tarafa doğru temâyül ettirilib ba'de yavaş yavaş öne eğib tamamen odanın sathına müsâvî gelsin. Ve arka tarafından da siz bulunasınız. Böylece bunu şeklin son tarafındaki vazi'yeti aldırmalıdır, şekle dikkatle medd-i nazar edecek olursanız daha ziyâde bir tafsile hâcet kalmaz zannederim; zaten şu eğlenceyi yazarken soğukdan daha ziyâde tafsile de vakit yoktu... Avanzade, (s. 14).

2.59.2. Şu'ûnat-ı Fennîye ve Medeniyye & Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a

İki Top

Tunus'un şark tarafında Lambdoz adası civarında balıkçılar iki büyük top bulmuşlar ve bu toplardan biri karaya çekilmiş ve diğeri de çekilmek üzere

²⁹¹ Jimnastikten bahsedilmektedir. Görsel için bkz. EK.56

bulunmuştur. Bu ada civarında vaktiyle şiddetli bir fırtına vukû'a geldiği ve bu fırtınada Kapudan Andriya Dorya'nın²⁹² kumandası altında bulunan sefâ'inin burada gark olduğu mazbuttur. Bu topların mağruk sefâ'inden birinin olduğu tahmin edilmiştir.

Dünyanın En Eski Nebâtât-ı Mecmu'ası

Garib ve şâyân-ı dikkat nebâtâtın yaprak ve çiçeklerini kurutarak kıymetli mecmu'alar teşkil ettikleri ma'lûmdur. Bu mecmu'aların en eski ve en mu'teberlerinden biri Kahire müzesinde bulunmaktadır. Bu mecmu'ada Mısır kâdîm mezarlarından çıkarılan kuru nebâtlar bulunmak hasebiyle kıymetdardır. Bu eski nebât kuruları da sıcak suya atılınca pek yakında tertib olunmuş nebât mecmu'alarındaki otlar gibi rengi ve damarları zâhir olmuştur. Binâenaleyh şimdiye kadar hüsn-i muhafazası erbâb-ı ilmi mütehhir birâkmıştır. Bu nebâtâtın üç bin senelik olduğu tahmin edilmektedir.

Chicago ile Sn Loui Arasında Elektrik Şimendüferi

Amerika'da Chicago şehriyle Sn Loui²⁹³ beldesi arasında elektrik ile müteharrik bir şimendüfer hattı inşâ olunmak üzere. Bu hattın tûlu 400 kilometre olacaktır. Bu iki mevki'i yönünde sâ'ir mahallerde olduğu gibi buharla müteharrik bir hat daha mevcûddur ki bunun tûlu da 475 kilometredir. Elektrik ile müteharrik şimendüferin bu mesafeyi üç sâ'atde kat' edeceği rivâyet olunuyor ki bu hesabca sâ'atde 130 kilometre bir sür'atle yürüyecek demektir. Bu hattın 265 köprüsü bulunacak ki bu kadar köprü inşâsından maksad da hattın güzergahı civar kârye ve kasabanın yolları tesviyesinde bulunmaması ve kazâ vukû'una bir derece sedd çekilmesi esasına müsteniddir.

Kolayca Çevrilen ve Kurulan Bir Velosiped Arabası

İki tekerlekli velosiped arabalarının Avrupa'da pek ziyâde revâc ve i'tibar kesb ettiği ve bunların isti'mâli cihet-i 'askeriyeye de tatbik olunarak velosiped bölükleri teşkiline teşebbüs edildiği yazılmış idi bu velosipedler rakib olanları gâyet sür'atle nakletmek cihetiyle ne kadar fâ'ideli ise ba'zen de tabi'at-ı arazi icâbı amir birâks olarak velosiped velosipedciyi taşıyacak yerde velosipedci arabasını taşımağa mecbur olurdu. İşte bu husûsda ahîren İtalya zâbitânından bir zâtın ihtirâ' ettiği velosiped pek büyük bir fâ'ide göstermiştir. Bu arabanın tecrübesi yakında Milan şehrinde icrâ olunarak matlûba muvaffak olduğu meydana çıkmıştır. Bu sür'at-ı seyr makinesi tekerlekleri de dâhil

²⁹² Andrea Doria, Preveze Deniz Savaşı'nda Osmanlı donanmasına karşı savaşan Cenevizli kaptandır.

²⁹³ ABD'deki St. Louis kentidir.

olmak üzere tekmilen geçme olub gâyet kolayca çözülmekte ve parçaları bir çantaya vaz' olunub suhûletle taşınmakta imiş. Bu çantanın sıkleti makinenin tekmil takımını hâvi bir raddede bulunmakta imiş. Bu velosipedde tüfenk ve 120 'aded fişengi hâvi bir çanta koyacak ve asacak yerlerin bulunması da ayrıca bir mükemmelliye. 100 kilometre mesafeyi 7 sâ'at zarfında kat'etmiş gerek mukâvemeti ve gerek gâyet hafif bulunub sür'atle hareket etmesi cihetleriyle mükemmel olduğuna karar verilmiştir. (s. 15).

2.60. DÖRDÜNCÜ CİLD – SEKSEN BİRİNCİ NUMARA (H. 22 Receb 1310 / M. 9 Şubat 1893)

2.60.1. Şu'ûnat-ı Fennîye ve Medeniyye & Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a

Yelpazeli Sandalye

Geçen nüshaların birinde <Edison> tarafından bir mecmu'-ı mahalde elektrikle müteharrik yelpazeler vaz' olduğunu yazmış idik. Bu kere diğer bir ehl-i ma'rifetin semere-i sa'y ve tatbîkâtı koltuk sandalyelerinin üst tarafına birer yelpaze vaz' olunuyor imiş. Bu yelpazenin bir fâ'idesi de sinekler ve böceklerle sâ'ir haşerat-ı tuyûrenin ikâ'-ı mazarratından insanı vikâye edebilecektir. Me'huzumuz olan gazete diyor ki: bâhusûs yazın sâyedar bir mahalde “sandalye”nişin olarak mustağrik cevab olmak, az bahtiyarlıklardan olmasa gerektir.

Kalb İnsanın Ne Cihetindedir

Kime sorulacak olsa insanın kalbi sol cihetinde bulunduğunu hemen bildirir. Bu husûs hemen 'umûmiyetle böyledir. Ya'ni insanın sol tarafında bulunur. Fakat tıbb nokta-i nazarından şâyan-ı dikkat ve ehemmiyet olan şu vâkı'anın nakli fâ'ideden hâlî olmasa gerektir. Geçenlerde Fransa'da Sn Lovi Anlil sokağında eshâb-ı emlakdan Mösyö Soviniyer nâmında biri bir kazâ neticesi olarak vefât eder. Kazâ ve sâ'ire olub olmadığına da'ir tedkikât icrâ olunmak lâzım gelir... Cesed “morga” irsâl edilir. [Morg, kim oldukları mechul kesânın ba'de'l- vefât li-eclü't-teşhir nakil oldukları mahaldir] Kavâninde yedd-i tûlâ sahibi Mösyö Duskon'un riyaseti tahtında bir hey'et huzurunda feth-i meyt 'ameliyyâtı icrâ olunur bu sırada herkesde bir veleh ve hayret!

Kalb sağ tarafta! Kebed, tihâl ve sâ'irâlat-ı mi'deviye büsbütün muhtelif ve mün'akis bir vaziyetde! Bu hayret ve ta'accüb sırasında Mösyö Dusko bu vaka'-i

garibeye Almanya'da iki def'a daha tesadüf eylediğini beyân etmiştir. Soviniyer, 85 yaşında vefât etmiş ve müddet-i hayatında asla dûçâr-ı maraz olmamıştır.

Çiçeklere Yazı Yazmak

Paris evrak-ı mu'teberesinden birinin verdiği ma'lûmâta göre kadınlara fâ'ide bahş bir icâd bulunmuşdur mezkûr gazete diyor ki: bu ma'lûmâtı tebliğ ettiğimiz sırada kâr'ilerimiz kendilerine bir dantele, bilezik ve fistandan bahs edilecek zannetmesinler. Bu icâd lâtif ve bâhusûs şevk âverdir. Ma'lûmdur ki Avrupa'da kadınlardan ziyâde zükûr arasında (kartdüzit) hükmü câridir. Sene başı tebriklerinde ve sâ'irede zahrine birkaç yazı 'ilâve edilerek mahall-i maksuda gönderilir. Bu kartdüzit yıldızlanır. Çiçeklenir, falan edilir. Yahud ekseriya vuk'u bulduğu üzere bir çiçek buketi de irsâl edilir. Ya'ni sırada kartdüzit 'ilâve olunur. Fakat bu husûsun icrâsı, nisvân için müceb-i müşkilât oluyor imiş! Bu müşkilâtın izâh ve tafsili lâzım değildir. Elektrikle müteveggil bir zât bu kere, müşkilât-ı mezkûrenin def'i için semere-i sa'y olarak beyân ettiği usûl-ı çiçekler üzerine yazı yazmak keyfiyeti olub bunun bi'l-hassa fâ'idesi de kadınların mahall-i matlûba göndereceği çiçek buketlerinin üzerine kendi isimlerini yazabilmeleridir. Faraza bir gül veya sâ'ir çiçeklerin üzerine mürsel ismi yazarak mürselü'n ileyhaya gönderecektir. Bundaki (fevâ'id) ise muhtaç-ı tedkik ve te'emmüldür. Yazının suret-i tahririne gelince, hafif bir cereyan imrâr edilecek olursa mevâdd-ı mülevvenenin, cereyanın mürur ettiği mahalleri bembeyaz olması ile mahall-i mezkûrenin renkleri zâil olması iledir. Avanzade (s. 45).

2.61. DÖRDÜNCÜ CİLD – SEKSEN BEŞİNCİ NUMARA (H. 23 Şaban 1310 / H. 12 Mart 1893)

2.61.1. Terâcim-i Ahval: Émile Zola²⁹⁴

Fransa asr-ı hâzır muharirlerinin serfirâzânından olan (Émile Zola) nın şöhreti bütün 'âlem-i medeniyete şâyi' olmuşdur. Romancılık şu son senelerde Avrupa edebiyatının bir kavî rüknü hükmüne girmiş ve mesâlik-i edebiyeye-i muhtelifeden hakikat ve tab'at mesleğine itbâ' edenlerin yani tedkiklerini gördükleri gibi tahrir ve tasvir etmek ve 'adeta heyet-i ictimâ'iyenin hâlini fotoğrafla almak tarîkine gidenlerin pişvası (Émile Zola) dır. Bu cihetle Zola bir meslek-i edebi mucidi add olunuyor. Zola Fransa'da ilk eserlerini neşr ettiği zaman ülfet ve i'tiyâda muhâlîf görünmek, tâ'birâtı

²⁹⁴ Yazının görseli için bkz. EK.57

nezahat-ı edebiye gözedenlere saht veya çirkin gelmek hasebiyle pek çok münakaşatı dâ'î olmuştur. Fakat çok geçmeden düşmanları da Zola'nın iktidarı karşısında teslimiyet göstermişler, asr-ı hazîrın birinci muharrirleri sirâsında olduğunu tasdik etmeği hakşinâslık şânına muvaffak bulmuşlardır. Zola Fransa'nın Provans²⁹⁵ kıt'asında Aks şehrinde fakir bir 'â'ileye mensubdur. Mektebde edebiyata şiddetle meyelanı olduğu gibi asar-ı şi'iriye ve hayalperveraneye de inhimâki vardı. Paris'e kalemiyle ta'ayyüş fikriyle gelmiş ve bir müddet kitâbcı dükkanlarında dolaşarak kuru ekmekle ve bin zahmetle kifâf-ı nefis edebilmiştir. Fakat birbirini veli eden eserleri şiddet-i zekâsını enzâr-ı dakâyık-ı binânesini 'âleme gösterib kendine büyük bir şöhret ve servet te'min etmiştir. Zola'nın tenkidât-ı edebiye nâmıyla asarı ve bazı hikâyâtı varsa da asıl başlıca eseri "Rugon Maker"²⁹⁶ familyası nâm-ı 'umûmiyesi altında yazdığı romanlardır. Nana, Jarminal²⁹⁷, bir "Sahife-i Muhabbet"²⁹⁸ başlıcaları olup 1870 muharebesini tasvir eden [Debakıl]²⁹⁹ eseri de e'âzım asarından ma'dûddur. Şimdi Émile Zola (Doktor Paskal)³⁰⁰ nâmıyla bir roman hazırlamaktadır ki bununla (Rugon Maker) takımı nihayet bulacaktır. Émile Zola her ne kadar birkaç def'a Fransa Akademiyası'na nâmzedliğini takdim etmişse de ekseriyet kazanamamış ve intihâb edilmemiştir. Fakat bugün olmazsa yarın Zola'nın Akademiya'ya duhûli melhuzdur. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 107).

2.62. DÖRDÜNCÜ CİLD – SEKSEN YEDİNCİ NUMARA (H. 5 Ramazan 1310 / M. 23 Mart 1893)

2.62.1. Şu'ûnat-ı Fenniye ve Medeniyye & Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a

Bir Âdamın Kıymeti

Bir âdamın mertebe-i derecesinden, iktidâr ve mehareteinden kat'-ı nazar kuvve-i tabî'iyesiyle kıymeti neden 'ibâret olduğunu takdir için Avrupa gazetelerinden birçoğu hayli yazı yazmağa başlamışlardır. Yakınlarda Doktor Far nâmında bir zâtın yaptığı ve neşr eylediği hesaba nazaran bir tıfıl-ı nevzâdın kıymeti 125 frankdır. Beş yaşında bir çocuk 1,250 frank kıymet tutar. On yaşında kıymeti 2,500 frangı bulub iyice çalışacak

²⁹⁵ Fransa'nın Aix-en-Provence adlı bölgesidir.

²⁹⁶ Émile Zola'nın "Les Rougon-Macquart" isimli eseridir.

²⁹⁷ Émile Zola'nın "Germinal" isimli eseridir.

²⁹⁸ Émile Zola'nın "Birâşk Sayfası" isimli eseridir.

²⁹⁹ Émile Zola'nın "La Débâcle" isimli eseridir.

³⁰⁰ Émile Zola'nın "Le Docteur Pascal" isimli eseridir.

bir sinne vâsıl olunca kıymeti de 4,000 franga bâliğ olur. Birçok Avrupa mu'eliflerinin bu husûsa ne kadar sarf-ı zihin ettiklerini ve ne gibi hesâbât meydana koyduklarını gözden geçirmek eğlenceli olur, fakat şurası da şâyân-ı dikkatdir ki zevât-ı muhtelifenin hesablarından çıkardıkları neticeler birbirine tevâfuk etmiyor. Doktor Far İngiltere'de bulunan nüfusun her yerine 3,975 frank kıymet biçtiği halde Mösyö Roşar nâmında bir zât 'aynı hesabı Fransa için yürüderak vasâtî olarak her Fransız'ın kıymetini 1,097 frank çıkarmışdır. Bu hesabı vasâtî yürütmeyerek bir erkeğin en ziyâde güçlü ve kuvvetli olduğu ve iş görüb çalışdığı bir zaman i'tibâriyle tanzim etmişler ve bu surette (...???)³⁰¹ bir Amerikalı'nın 17,500 frank kıymetinde olduğunu ve seyr (...???)³⁰² bir İngiliz'in 12,400 frank kıymetdâr bulunduğunu ve Mösyö Roşar'da bir Fransız'ın ancak 6,000 frank değerli ettiğini meydana koymuşlardır. Şu kadar var ki Mösyö Roşar'ın şu son tahmini bir dereceye kadar Mösyö Far'ın tahminine yaklaşıyor bunların hesabı bir erkeğin nâm-ı kuvvetine hâ'iz ya'ni yirmi iki yaşında bulunduğu zamana göredir.

Birmingham Şehrinin Bir Haftalık Mahsulatı Nedir?

Birmingham şehri İngiltere'de Manchester'dan sonra hâ'iz-i ehemmiyet bir şehir olub mahsulat-ı sînâ'iye nokta-i nazarından şâyân-ı kayd ve tezkâr bir mevki-i mühim ihrâz etmiştir. Nüfus-ı mevcûdesi yarım milyonu tecâvüz etmektedir. Birmingham şehrinde altı gün zarfında bervech-i âtî mevâd i'mâl ediliyor ki ekser kısmı mahal-ı b'â'ideye sevk ve i'zâm edilmektedir. 14 milyon çelikden kalem; (100000) adedine karib kutuda olarak 300 milyar düğme; (5) milyon ufaklık akçe; (600) karyola (1000) tüfenk, (1000) dane serc <eyer>, (20,000) çift dürbün; (120) kantar masnu' kâğıddan ma'mûl mevâdd-ı muhtelif; (100) kantar çengel ve halka; (10,000) kantar büyük ...???.³⁰³..çivisi; civata (vida yuvası), anahtar, ve burgu yahud vida; (800) kantar yeni akçe, (16000) kantar deri ve sahtiyandan mevâdd-ı muhtelif ile oldukça kesir bir mikdâr da demirden masnû' çocuk arabaları, tekerlek, dingil, sürgü, ve piyano ve cevâhirler için muhafaza, ile mevâdd-ı saire... Bundan başka (35,00) i mütecâviz demirci körüğü (130000) kuruşa büyük çiviler, (100,000) tane ocaklar için kafes <ıskara>, (100,000) milyon iğne ve cevhercilik olmuşdur ki bunların mecmu'ı (750,000) frank kıymetinde bulunmuşdur.

³⁰¹ Kelime “مترشادويك” şeklinde olup anlamlı bir şekilde okunamamıştır.

³⁰² Kelime “پاجه جيمس سير” şeklindedir. “Sir James Paca” şeklinde olduğu tahmin edilmektedir.

³⁰³ Kelime “Mikre” şeklindedir. Anlamı bulunamamıştır.

Fırça İ'mâlinde Alüminyum İsti'mâli

<Papar Çaytong> gazetesinin verdiği ma'lûmâta nazaran, bu kere Berlin'de i'mâl olunan fırçalarda tahta yerine alüminyum ma'deninden vaz' etmektedirler. Tahtanın mazarrat-ı vesâ'iresinden bahisle alüminyumun isti'mâlinden mütehaddis menâfi' birâverde-i zebân ihtirâât beyân ettikleri gibi sert kauçuktan dahi fırçalar i'mâl olduğunu 'ilâve-i mâkal ediyorlar.

Hâne Tenviri-Gaz Sarfıyatı

Tutulan bir istâtîstike nazaran Paris'de mevcûd olan (85,000) haneden, yalnız (20,000) tanesi gaz ile tenvir olunmakta bulunub 1891 senesi zarfında vukû' bulan gaz sarfıyatının mikdârı (283) milyon metre mik'abına bâliğ olmuştur. El-yevm elektrikle tenvir olunan mahallere cereyan sevk eden elektrik mevâkıf-ı merkeziyesinin mikdâr-ı kuvvetini (17,500) bargir kuvveti takdir etmektedirler.

Büyük Bir Gazometre

Vâki' olan iş'âre göre Greenwich'de "South Metropoli'tân Gas Company" için gâyet vüs'atli bir gazometre (mikyasa-ı gazat) inşâ edilmiştir. Bu gazometre 19,20 metre kutrunda ve 54,72 metre irtifâ'ında olub derûni (339,600) metre mik'abi gaz isti'âb edebilir. Gazometrenin kıymeti (1,550,000) frank takdir edilmiştir ki takriben (1000) kadem mik'abinde bir parçası (yani 28,3 metre mika'bi) 129 franga mâl olmuş olub hâl-i hazîrdaki kıymetinden yirmi sene evvelki kıymeti dört def'a daha ziyâde takdir olunuyordu. Bu gazometrenin haznesi zîr-i zeminde ve 6,60 metre kadar derûndadır. Bu gazometro Greenwich'de inşâ olunmakta bulunan gaz hanenin bir kısmı olub gazhanenin inşâ'âtı yakında hitâmpezîr olacaktır. Bu gazhane üç kısma hâvi bulunacak ve her kısımda günde 5,000,000 mik'ab kadem yani 141,500 metre mik'abi gaz i'mâl olunacaktır.

Şimendüfer Trenlerinin Elektrikle Tenviri

Avrupa'da henüz şimendüfer trenlerinin elektrikle tenviri tecrübe dâ'iresinde bulunduğu halde Cemâhir Müttefike-i Amerika'nın büyük şimendüfer hatlarında her gün isti'mâl olunmakta bulunmuştur. Ziyâ-yı elektiriği husûlune hâdîm olan dinâmo makinesi trenin eşya vagonuna yerleştirilmiş olub lokomâtîften mecrâ-yı mahsusla buharı alarak hareket eden bir küçük makina vasi'tâsıyla işler. Bu tertibâttan mâ'd'â

dinâmodan gelen ceryanın kesilmesi ve vagonların karanlıkta kalması ihtî'mâlî de mülâhaza olunarak ayrıca her arabaya otuz iki manzumeden mürekkeb bir elektrik bataryası yerleşdirilmiş ve bu batarya ile vagonun dört sâ'at müddet tenviri taht-ı te'mine alınmışdır. Amerika trenleri 'ale'l-'ade olarak altı uzun vagon dan 'ibâret olub bu katar 16 mum kuvvetinde 98 ve 8 mum kuvvetinde 78 elektrik lambasıyla tenvir edilmektedir. Bundan başka vagonlar yine ceryan-ı elektirikle işleyen yedi 'aded tecdid-i hevâ makinesine de şâmindir. Her lambanın yevmiye masrafı 36 santim tahmin olunmaktadır.

Seyahat ve Hicret

“Ruznâme-i Seyahat”de görüldüğüne nazaran 1892 senesi zarfında Avrupa'dan mahall-i muhtelifeye hicret ve sayahat edenlerin mikdâr-ı vâk'ası bervech-i âtî muharrer olub ancak en ziyâde kesretle görülen hicret dir. Bu istâtistikde birinciliği ihrâz eden İngiltere'dir.

İngiltere'den hicret edenler	248,000
Almanya'dan	130,000
Avusturya ve Macaristan'dan	45,000
İsveç ve Norveç'den	44,000
İtalya'dan	42,000
Portekiz'den	16,000
Flemeng'den	10,000
Danimarka'dan	6,000
Fransa'dan	5,000

İrlandalılar Müctemia'-i Amerika'yı memâlik-i sâ'ireye nisbetle tercih etmektedirler. Korsikalılar Kanada'ya, Almanlar Müctemia'-i Amerika'ya, Brezilya'ya ve ba'zen hey'etle Amerika-yı Merkeziye, İtalyalılar Plata sevahiline, Avusturyalılar Müctemia'-i Amerika'ya, Arjantin Cumhuriyeti'ne, Portekizliler hemen Brezilya'ya

hicret etmekte ve Fransızlar hiçbir mahalli tercih etmeyerek yalnız Fransa müstemlekâtına gitmekte imişler. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 142).

2.63. DÖRDÜNCÜ CİLD – SEKSEN SEKİZİNCİ NUMARA (H. 12 Ramazan 1310 / M. 30 Mart 1893)

2.63.1. Kuşlar Terennümü Nasıl Öğrenirler?

Eyyâm-ı baharda bir çemenzâr hoş manzarada, bir meşcerede bulunduğu sırada şu'arânın pek çok kere medh ve sitâyîşine mazhar olan bir bülbül, bir kanarya terennüme başlar. Eyyâm-ı şitâ gelince, bu hal muvakkaten vâki' olmaz. Fakat onun yerine hanelerimizdeki küçük âşiyânelerinde ya'ni kafes dediğimiz bir yuvada terennüm ederler. Bu halde yaz ve kış bu hoş-gû hayvancıklar, terennümât-ı mahsûsasıyla insanı mahzuz ve pir-i neşât eder. Bülbül, kanarya kadar henüz vâkf-ı terennümât olamayan bir kısmı da yine bir meşcerede kendilerine mahsûs cıvıltılarıyla tenşit-i kulûb ederler. Bu halde kuşlar mâhir ve hoş sedâ birer mugannidirler. Bu sıfat onlara zâ'id görülmemelidir. Hazîranda ara sirâ 'arz-ı didâr eden bu hoş mûsikî-şinâslar temmuzda tamamen izhâr-ı mehâret-i hânendegi ederler ve sâmi'a-nevâz birer mukamele-i âhûye-i lâtîfe-i terennüme başlarlar. Ağustosda ise bu hünerverân-ı tabî'atın neşât-âver taganniyatı mübdel-i sükût olur. Elhân-ı şevk-efzâsı, aheng-i hoş edası nihayet bulur. Eylülde bu aheng-i mûsikî tekrar başlar. Fakat fasl-ı hazîranın ilk eyyâmında kuşlar o kadar zemzeme-saz olmaz ve sedâları pek sâmi'a-nevâz görülmez. Lakin evvel baharda tuyûrun nağamât-ı mûsikîyesi bir şâ'irin ne derece fâkir hayâlîni okşarsa, sonbaharda o mertebe bir müdakkik tabî'âtın nazar-ı tetebbu'unu açar. Çünkü yavru kuşların tâlîmhane-i tabî'atda terennümata âgâzi yine mevsim-i hazâna müs'âdifdir. Bu yavrucaklar aşiyane-i mâderden çıkar çıkmaz san'at-ı nefise-i mûsikînin gavâmizine nasıl vâkıf oluyorlar? Yine bu yavrucaklara bir neş'e-âver heva-yı lâtîfi taganni etmeği, bir makâm hüzn-bahşâyı terennüm eglemeyi kim öğretiyor? Sahne-i tabî'atın bu mini mini mugannilerine bu kadar az zamanda ta'lim-i mûsikî eden üstad-ı kâmil kimdir? Bu su'allere bilâ-tereddüd şu cevabı verenler vardır: Mini mini kuşların meharet-i mûsikîyesi kendilerine a'ilelerinden müntekıl bir haslet-i irsiyedir. Sınıf-ı tuyûrda bir pederle vâlîde oyunundan aldığı ders-i mûsikîyi mahsul-ı 'ömrüne veriyor. Ba'zı erbâb-ı tedkikin ra'yınca şu izâhat hayli hakâyıkı şâmildir. Fakat bu izâhat ârâ-yı muhtelif tekevvününe b'âdî olan mes'eleyi tamamen hall ve tefsire kifâyet etmez. Esasen

kuşların terennümü nasıl öğrendiklerini anlamakda insanların tekellüme nasıl alışdıklarını bilmek kadar mevki'-i bahs veecessüsdür.

2

2.63.1.1. Bir Âşiyane-i Mûsikî Şinâsan

Amerika'nın La Plata ki'tâ'sında nâdîr bir kuş vardır. Bu kuşlardan birâ'ile teşkil eden bir dişi ile erkek yalnız hengâm-ı muhabbetde terennümsâz olmazlar. Belki yumurtadan yavrucukları çıkmaya başladığı vakitte birbirlerine karşı şefkatkârane ötüşürler. Henüz 'âlem-i hayata 'arz-ı vücud eden yavruların bu aşiyâne-i mûsikî şinasanda pek çabuk izhâr-ı kâbiliyet-i hünerverî etmeleri tabî'i görülür. Peder ve vâlideleri taharri-i gıda için yuvadan tebâ'üd edince bütün yavrucuklar kendilerince mûsikî meşkine başlarlar. Bu yavrular ebeveyninin elhân-ı mütekâbile-i 'aşikânesini kudretlerince nakli de çalışırlar. Bu keyfiyet öyle bir nâdîr ve bahtiyar 'a'ile-i beşeri hatirâ getirmez mi ki; kavî bir rabi'tâ-i muhabbet ile merbut ve mes'ud olan bu 'a'ile içinde ebeveynin mahsul-ı 'umurları sevgili yavruları devre-i hayatın fasl-ı baharında birtakım ma'ruzât-ı beytiyye müşâhedeyle malûl ve mahzûn olmadıkları için da'im şen ve şâtırdırlar ve bu yavruların pederi ve vâlidelerini her husûsda taklid ile izhâr-ı meserret eylemekden başka bir meşgaleleri ve gussaları yoktur. Mâlikâne-i hevada La Platan'ın numune-i ittihazına şâyân olan bu kuşlar neden mâ'dâ ta'lim-i mûsikîyi eden kuşlara tesadûf olunmazsa bile, yine mini mini yavru kuşlara san'at-ı mûsikîyi gerek insanlara fen lisani ta'lim eden üstâd-ı mu'allimin taklidden 'ibâret olduğu nazar-ı i'tibara alınmalıdır. Fi'l-hakika saka yavruları Amerika-yı cenûbî bazı nev'i kuşlarında olduğu gibi aşiyâne-i mâderde aheng-i mûsikî dinleyerek terbiyye-i mûsikîlerini pek az zamanda ikmâl edemeyib ancak kendi başlarına tayerân ve cevelâna başladıktan sonra terennüm ve taganni ederler. Lakin bu yavrular istedikleri gibi cu-i hevâda pervâze ülfet-i kesb ettikleri zaman ebeveyninin her gün terennümâtını dinlemeğe, velev ki birâz geç olsun bunlardan terennüm dersi almağa fırsat bulabilirler ve bir müddetcik ahengsiz cıvıltıdan sonra vâlidelerinin letâfetli ve h'ilâvetli ahengini taklid etmeği öğrenirler. Ekâlim-i mute' âdîlede müte'ayyiş olan birçok nev'i kuşlarda hâl böyledir. Peder ve vâlideleri yavrucukları pervâza başladığı zaman ihtiyâr-i sükût etmezler. Yine taganniye başlarlar. Bu takdirde tabî'atın esrar-ı 'acibesinden birini ya'ni kuşların keyfiyet-i terennümünü izâh için şimdiye kadar taklid cihetini sevk-i tabî'i kâfi görülmüştür.

2.63.1.2. Yavruların Hâtirâi Terennümü

İşte bir şüphe ve tereddüd noktası: “Flid Kulüb” gazetesinin muharriri tarafından vukû' bulan müşâhedata nazaran İngiltere'nin şimâlinde bir nev'i kara tavuklar ağustos içinde terk-i terennüm ediyorlar... Eylül vasatına doğru aheng-i mûsikînin ilk perdelerine şürû' eden ihtiyâr-i sükût eden babaları ve anneleri numune-i imtisâl olamazlar... İngiliz muharrirlerinin fikr ve tedkikine göre bu yavruların henüz aşıyâne-i ebeveynde buldukları zaman mini mini dimağçeleri üzerine vukû' bulan te'sirât-ı menkûş kalmakda 'âlem-i hayatda ta'ayyüş edecek bir kutu iktisâb ederek mahbus oldukları zarfdan meydan-ı vücuda geldikleri sırada istedikleri ahengi bi'l-ahere kendileri de husûle getirmektedir. Bu fikre göre taklid bir ânda değil bir müddet-i güzêrânından sonra vukû' bulur. Yavru kuşçağız terennüme iktidâr-ı kesb edince hâtırasında ebeveyninin ne surette terennüm eylediğini bulur ve bu hâtırayı taklid ediyor.

4

2.63.1.3. Fitraten Muganni Kuşlar

Hudson nâmında sahib tedkik bir zâtın <Tabî'iyundan Birinin La Plata'da Seyahâtî> serlevhalı eserinde vak'a-i âfiyye menkuldur: Avrupa'ca nev'i gayr-ı ma'lûm bir kuşun yavrusu henüz yumurtadan çıkar çıkmaz alınır. Bu yavrucak aşıyâne-i mâderden ve ilk pervâzına cevlangah olacak ormandan uzak bir şehre nakl olunur. Burada yavru vâlîdesini ve pederini asla görmeyerek ve sedâsını işitmeyerek büyümüşdür. Bu yavrunun yanına kendi nev'inden hiçbir kuş da yaklaşıdırılmamıştır. Eğer bu yavru cinsine mahsûs terennümâtı izhâr edecek olursa bir hiss-i taklide tabî'iyet etmediği zâhir olacak. Mâmafih ara sirâ kafesinden çıkarılarak oda içinde gezmek müsâ'adesine nâil olan bu yavru bir akşam salıverildiği zaman odanın en muzlim ve tenhâ bir köşesini kendisine bir uzletgâh ittihâz eder ve cenûbî Amerika'nın geniş ormanlarında serbestâne gezen enba-yı cinsinin ba'de'l-grub gâyet hazinâne bir tatlı sedâ ile taganni ettikleri makamda taganniye başlar. Bu zavallı vatan-cüdâ yavruya lisan-ı mâderzâdını kimse öğretmedi. Fakat bir kuvve-i fistrate sayesinde kendi kendine öğrendi. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 148).

2.63.2. Uzun Etekler

Birkaç sene evvel Cerâi'd-i Tıbbiye ve Fennîye, intişâr-ı emrâz husûsunda etıbbâyı bile düşündürecek bir vak'ayı zikr etmişlerdi. Vak'a şudur: Müteverrimleri tedaviye mahsûs bir Almanya hastanesinde hastegânın balgamları hastane civarındaki toprakla karıştığı ve toprak toz hâline munkâlîb olub civardaki bir bağın üzümüleri üstüne terâkim eden bu tozların sirâyet-i maraza bir vasi'tâ olduğu anlaşılmıştır. Bu üzümder suda yıkanırda, yıkandığı su siyah bir renk kesb ediyormuş. Bu su ba'zı hayvanata tahte'l-cild şırınga edilmiş ve şırınga edilen hayvanların da sillü'rrieye dūçâr olduğu görülmüşdür. Mikrob nazarisi meydan alıb birçok emrâz-ı mehlekenin sirâyetine ve intişârına bu tufeylâtın sebebiyet verdiği bugün hemen 'umûm heyet-i fennîyece kabul olunduğu ma'lûmdur. Bu sebebden elhâletü hâzihi gerek husûsi ve gerek 'umûmi suretde kavâ'id-i sıhhîyenin ittihaz ve icrâsı sirâsında en ziyâde nazar-ı i'tibâr ve te'emmüle alınacak bir cihet, mikrobların hangi vasi'tâlarla ve ne sebeblerle teksir ve intişâr ve sirâyet ettiği noktası olacaktır. İşte bu noktayı derpiş eden etıbbâ ve hıfz-ı sıhha erbâbının re'y ve tasvibi üzerine, idâreler, hükümetler, zâhirde keyfe ve mizâc-ı eşhâsa ta'arruz gibi görülen ba'zısı da insana garib gelen birtakım tedâbir ittihaz ve icrâsına mecbur olmaktadırlar. Vâkı'â mâdamlar ve madamvazellerin sokak süpüren eteklerine de karışmak ve bunların nazar ruba tüyelerine mağrur olarak hırâmâna salınan tâvus gibi etek sürterek yürümelerini men' etmek birâz garib görünüyor. Fakat Budapeşte mu'allimlerinden bir zâtın tedkik ve tavsiyesi üzerine belediye, sokaklarda uzun etekli fistan giyilmesini bütün kadınlara men' etmiştir. Üzümlerin üstüne terâkim eden tozlar için de tufeylât-ı maraziyenin vücudu tahkik ettikten sonra bunların eklinden husûle gelecek <netice> muhtaç-ı tetkik ve te'emmül görülür! Yıkamayı hatırına bile getirmeksizin müskit, altın sarısı simsiyah gibi tavsiflerle tezkâr olunan o üzümderin tenâvili, bâhusus hengâm-ı şebâbetde veyahud şebâbetin henüz devre-i saniyesinde bulunanlar bir bağda bahçede <lezzetine ve letâfetine> hayran olduğu meyvelerden ya bir tabak derûnunda veyahud yine bu nev'i meyvelerden birinin ağacına tırmanarak tenâvüle başlayan bir kimsenin encâmı yine şâyan-ı tedkik görülür? Lezzetdâr olan o meyvelerin bi'l-ahare, öğlenden sonra husûle gelecek <havâssını> düşünerek hareket etmek akdem-i umûr ve vazâ'if-i insaniyeden görülür...

İşte tenâvül edeceğiniz bi'l-cümle meyvelerin evvel emirde yıkanılmasının tavsiyesi emrinde vukû' bulan beyânat bu husûsda nasıl muhik ve musib olduğunu şu

vâkı'ada isbat eder. Üzüm ve bu gibi te'sir) hedef olan lezzetdâr meyvelerin yıkandığı suyun hayvanata şıngasıyla verdiği netâyic-i mü'essife gazetelerle i'lan olunmuş bununla beraber sıhhat ve mevsûkiyeti de temin edilmiştir. Üzümlere, bunları yıkamağa hâcet ne? Bu vasi'tâlara ihtiyaç mess etmeksizin de gâyet rüzgârlı bir hevâda tozları kaldırarak vezân olduğu sırada her şeyi unutarak geşt û güzara, seyre çıkan eşhâsın birçok mikrobları hâvi ve hâmil bulunan tozları, vezân olan hevâyı da istiştâm ederek bi'l-ahare dûçâr olacakları mahallin ve muhataratın derpişi şâyan-ı dikkatdir. Bu halde tozlar "hâmil-i mikrob" olduğu tahakkuk ettikten sonra hâvi oldukları mikrobları nakle, seyre ve intiştârına bâ'is olan esbâbda aranılmak icâb etmez mi? Olunan tedkikâtın verdiği neticeye göre "uzun etekler" in bu husûsda dâhil-i küllisi vardır. Uzun eteklerle süs ve ziynet olmakdan ziyâde 'adeta süpürge vezâ'ifini ifâ eden fistanlar birâz evvel 'arz olunduğu üzere men' edilmiştir. Bu pek musibdir. Fakat ta'mim edilmesini erbâb-ı hıfz-ı sıhhat da'im arzu ve iltizam etmekte bulunuyorlar. Şurası da Fransızca me'huzumun cümle-i ilâvâtından bulunuyor. Evde uzun eteklerle sokaklarda hırâmân oldukdan sonra hanesine 'avdet eden bir madamın fistanını hizmetçi kızının süpürdüğü vakitte "hâmil-i mikrob" olan tozların hane derûnunda intiştârıyla bütün erkân-ı 'a'ilenin teneffüsü, avâni-i şurbenin derûnuna duhulu, vesâ'ir ile kendilerinin hayatları nokta-i nazarından gâyet mühim olan şu noktanın nazar-ı dikkate alınmasını tavsiye etmekden 'ibârettir. Nazar-ı dikkate alınacak bir nokta daha var. Bu da bir mütevverimin balgamını vesâ'iresini bi'l-hassa hastanelerdeki marazadan alınan yine balgam vesâ'irenin hizmetçiler vasıtasıyla sokak ortasına yahud rastgelen mahalle atılmayarak münasib bir suretle def'i ve izâlesi çaresidir. Bundan müstebân olur ki, emrâz-ı sâriyenin kâffesinden insan kendisini tedâbir ve takayyüdat-ı sıhhiye ile muhafaza ve sıyânet etmesi lâzımdır. Toz, toprak, kömür tozu, kum vesâ'ire gibi <nakil> hizmetini pek güzel surette ifâ eden mevâddan da mücâbet elzemdir. Nakle vasi'tâ olan 'acaba yalnız toz, toprak, uzun fistan mıdır? Hayır o hûb sedâlarıyla insanı eğlendiren ve muceb-i haz ve sururi olan sınıf-ı tuyûrun da bu husûs ya'ni <nakil> vasi'tâsını pek güzel ifâ ettiği de nazar-ı dikkatden dûr tutmamalıdır. Tûtî vesâ'ire gibi kuşlar misâl olarak getirilir. Geçenlerde Paris'de bir mahallede bir hastalık baş gösterir. vukû'a gelen vefeyât etibbânın nazar-ı dikkâtîni celb eder. 30:53 yaşında olan zevce bir hafta kadar esir-firâş oldukdan sonra vefât eder. Bir müddet sonra 'aynı 'ala'im ile dûçâr-ı maraz olan 27:28 yaşlarında olan zavallı zevce de zevcine mülâkî olur. Bu keyfiyetin esbâbı, ayakda gezib

kuş satan tuyûr tacirlerinden birisinden zevce gösterdiği arzu üzerine bir tûtî kuşu iştirâ eder. Zavallı hayvan hasta olduğu halde hiç farkına varılmaz. Kuşun hastalığını müntin ve müstevli bir zâtu'r-rie (akciğer iltihabı) idi. İştirâdan birkaç gün sonra zevc ile zevcenin vefâtından evvel kuş ölür. Birkaç gün sonra yazıldığı üzere marazın sirâyeti biçâre zevc ve zevceyi de hasta ederek bâ'is-i vefâtları olmuştur. Bu vak'ada bi'l-hassa etibâyı evvelce haylice düşündürmüş ve Fransa evrak-ı yevmiye ve mevkutesinden ekserisi derc-i sahâ'if ederek halkın nazar-ı dikkatlerini celb etmişler ve lüzûm gelen mülâhazât ve tedâbirde de bulunmuşlardır. İşte uzun eteklerle kuşların fâ'idesi!.. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 150-152).

2.64. DÖRDÜNCÜ CİLD – SEKSEN DOKUZUNCU NUMARA (H. 19 Ramazan 1310 / M. 6 Nisan 1893)

2.64.1. Kuşlar Terennümü Nasıl Öğrenirler?

- Mâb'ad ve Hitâm-

Kuşların nasıl terennümü öğrendiklerini anlamak için Amerika'ya ve La Palatan nehri sahiline kadar ihtiyâr-i meşâk-ı seferiyeye hâcet görülmez Avrupa'da da müdekkik-i tabî'at kendine tecrübe tecrübegâh bulabilir. Guguk kuşları ahvâl-i tuyûru tedkik eden bir 'âlim için bu husûsda güzel bir misâldir. Bu tuyûrun terbiye-i mâderânenin ni'am ve fevâ'idinden mahrum buldukları ma'lûmdur. Guguk kuşlarında bir peder bir melce'-i 'a'ile inşası zahmetini ihtiyâr etmez. Vâlîde ise rastgelen yere, diğer bir kuşun yuvasına yumurtlamayı kendi için daha zahmetsiz bulur. Eğer taganni-i tuyûrun birinci mu'allimi taklidden 'ibâret olsa idi guguk kuşları yavruları iltica ettikleri 'a'ilenin lisanını öğrenmek lâzım gelir ve kendi peder ve mâderleri gibi taganni etmemeleri iktizâ ederdi. Fakat guguk kuşu ister bir karabaş kuşunun yuvasında büyüsün, ister bir çoban kuşunun... Taganni için feth-i minkar eylediği zaman yalnız cinsine ya'ni guguklara mahsûs bir nağme ve bir mükamele taganniye başlar. Ba'zı müdekkikin bu guguk hikayesini de bi't-tabî' taganniye öğrendiklerine bir delil-i kavî add etmiyorlar. Guguk kuşunun peder ve mâderi yavrularını yabancı bir kuşun yuvasına birâkmak ve ilk terbiye zahmetini başkalarına tahmil eylemekle beraber yavrudan kâmilten kat'-i alaka etmediklerini ve yavrularını terk ettikleri mahallin civarında geşt û güzâr ederek sedâlarını bu yavruya isma' eylediklerini ve bu yavruda bunu taklide başladığını söyleyenler vardır. Kuşların

tagannide taklidi kendilerine bir mu'allim 'add ederek bu taklid sayesinde tahsil-i terennüm ettikleri câ-yı inkâr değildir. Misâl taklid husûsunda mâhir olan tuyûr yalnız diğer hoş sedâ nağamât-ı lâtifelerini taklid ile kalmayıb sedâ-yı beşerî taklid etmek, güzel bir parça mûsikîyi ta'lim ve taganni eylemek derecesinde kâbiliyet gösteriyorlar bunlar tuyûrun taklide isti'dâdını ve taganni husûsunda taklidden ne mertebe meşk aldıklarını irâ'e eder. Bununla beraber tuyûrun tabî'en cinslerine mahsûs bir haslet-i muganniyane ile meftûr olduğu ve kuşların o mini mini nazar ruba vücudlarında fitraten bir cevher-i terennüm bulunduğu da elbet müsbettir. İngiltere 'ulemâsından bir zât kuşların taklide ne derece isti'dâdı olduğunu tecrübe etmek istemiştir. Keten kuşu denilen tuyûrdan birkaç yavru olub birini karabaş kuşlarıyla, birini tarla kuşlarıyla, bir diğerini de Afrika'dan celb eylediği ve Nigolina kuşlarıyla terbiye etmiştir. Bu üç keten kuşu yavrusundan hiçbirini kendi nev'ine mahsûs suret-i taganniye izhâr etmemiş ve her biri halka-i ta'limine kapılandığı 'a'ilenin lisanına alışmış ve bununla terennümata başlamıştır. Bu 'âlîm, tedkikât ve tecâribini daha ileri götürmek isteyerek karabaş kuşlarının sedâsını terennümatını izhâr eden keten kuşunu diğer keten kuşları yani asıl enba-yı nev'i bulunan bir kafese idhâl eylemiştir. Sagir sinninde bir ecnebi 'a'ile içine atılarak bu 'a'ilenin lisanına, tarz-ı terennümüne alışan kuşçağız bu terennümâtı kendi lisân-ı mâderzâdı bilmiş ve ne kadar çalışılmış ise çalışılmış, bir türlü mensûb olduğu nev'in ya'ni keten kuşlarının terennümâtı bir daha kendine ta'lim olunâmamıştır. Bu keten kuşu yalnız bir tarz-ı terennüm söylüyordu ki bu da kendini evladlığa kabul eden vâlideliğinin ta'lim eylediği suret-i terennümden 'ibâret idi. Keten kuşları da iki lisânı birden tahsil ve tekellüm edecek bir isti'dadda bulunmadıklarından karabaş kuşları arasında terbiye ve bunların lisânı tahsil eden artık asıl lisân-ı mâdarzâdını öğrenmek isti'dâdından mahrum kalmıştır. Bu tecrübe muhtelif nev'iden kuşlar üzerinde icrâ olunmamıştır. İcrâ olunmaması da şâyan-ı te'essüf görülür. Çünkü icrâsı itmâm-ı tedkikât ve tefahhusata hâdim olacak idi. Keten kuşu gibi isti'dâd ve mehâret-i mûsikîyesi vasat derecede bulunan bir kuş taklidin te'sirâtına mukabele edemediği ve yumurtadan çıkar çıkmaz dâhil olduğu bir â'ileden ta'lim-i terennüm ederek taganniyat-ı nev'iyesini kat'iiyen unuttuğu halde 'acaba bülbül gibi, Hindistan'ın şâmâ kuşu gibi mehâret-i mûsikîleri meşhur 'âlîm ve terennümat-ı lâtifesi şevk-i ifzâ-yı beni adam olan kuşlar taklidden ne derece müte'essir olurlar. Nev'inden ayrı kuşların yuvasında bu

isti'dâd-ı tabî'iyi terk ederler mi? Şübhesiz bu noktanın tedkiki de kuşların ne surette taganniye öğrendiklerini tetebbu' sirâsında mühimdir.

2.64.2. Kafesin Te'siri

Kuşların nasıl taganniye öğrendiklerini tedkik sirâsında ihti'mâl kafesin te'siri nazar-ı i'tibâra alınmaz fakat bunu da hesaba katmalı. Kafes kuşlar için tahsil-i terennümatda en fena bir mektebdir. Kuşlar gibi daldan dala konan ve tabî'atın her türlü mahsulatından dâne-çin olan, rengarenk ezhârın buy-ı lâtfiyle meshun ormanlarda her tarafa kanad çırparak 'ömür süren mahlukât-ı hevâiye kafes dâhilinde mehâret-i mûsikîşinâsanelerini ve isti'dâd-ı muganniyanelerini bir derece zâyî' ediyorlar. Amerika'nın en birinci derecede olan, terennümatı ve sedâ-yı hoş elhânıyla bülbülün fevkinde bulunan bir kuşu ki buna Fransızlar müstehzi kuş nâmını vermişlerdir- hâl ve mevki'e göre letafet-i terennümatı tebdil ve tagyir eylemektedir. Kafesde olduğu zaman ötüşü mahzûzane'dir. Ormanlarda istediği gibi gezdiği tayerân eylediği zaman sedâsı daha ahenkli, taganniyyâtı daha h'ilâvetlidir. Bir İngiliz aralarında altmış, yetmiş metre mesafe bulmak şartıyla bu kuşlardan üçünün birden bir <konser> teşkil ederek ötüşdüklerini dinlemeye muvaffak olmuştur. Bunlardan biri kafesde, diğeri yuvasını üzerinde yapmış olduğu bir portakal ağacında üçüncüsü de civar ormanın bir âğacı tepesinde imiş. İngiliz müdekkik ormandaki kuşun sedâsındaki şiddeti ve te'siri diğerlerine fâ'ik bulmuştur. Kafesde yahud nim medeni bir halde bulunan iki kuş tabî'atın kuşlara tahsis ettiği seyahat ve muhacerete tabî'yetiyle ormanda yaşayan diğer kuşun terennümât ve taganniyyât cihetiyle mâdununda kalmıştır. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 163-165).

2.64.3. Tarih-i Tabî'i

Büyük Bir Kelebek

Serlevhayı görünce, hissiyât-ı şâ'irâne'yi uyandırân şu'arâmızın câlib-i teveccühü olan kelebekler ile bunlara 'aid mâkâlat-ı edebiyeden bahs olunacak zannetmeyin. Sinin-i ahîrede Afrika'ya keşfiyat-ı fennîyede bulunmak üzere sevk ve i'zâm olunan seyyahinden biri de Jan Dibovski'dir. Jan Dibovski, Kongo'ya vukû' bulan seyahâtinde bu bâbda hâsıl ettiği netâyic-i fennîye ile mahsul-ı seyahâtî olarak pek çok asar-ı n'âdîre de beraber getirmiştir ki bunlar her cihetle hâ'iz ehemmiyettir. Teşkil eylediği asâr-ı n'âdîre ve mühimme koleksiyonunda bir de haşarat sınıfı bulunuyor. Kongo'nun başlıca

şehirlerinden olan Brazzaville, Bangi, Kemu sayd-ı hevâmm nokta-i nazarından bir seyyah için en mühim ve müsâ'id olan mahallerdir. İşte seyyah Jandibovski'nin hevâmm koleksiyonunun muhtevi bulunduğu böceklerden biri de serlevhamızı teşkil eden gâyet büyük bir kelebeğdir. Bu kelebek şâyan-ı kayd ve tezkâr olub hak ettirilerek ileriki nüshamıza derc olunacak resminden de anlaşılacağı üzere hariku'l-'ade bir cüsseye mâlik ve bununla beraber şâyan-ı hayret ve ta'accüb bulunmuşdur. Bi'l-hassa tarih-i tabî'i 'ulemâsı 'indinde mute'ârif olan işbu (antimâk kelebeği) (papillio antimaküs) sınıfına mensubdur. Şâyan-ı hayret olan bu kelebekden birinci def'a olarak (Sierra Leone) tarafında bulunmuş (Sierra-Leone garbî Gine sahilinde bulunub burada bir İngiliz müstemlekesi vardır. Nüfusu 61 bin raddesindedir) ve son 'asr-ı evâhirinde ya'ni 1782 senesinde Dururi nâm zât yazdığı bir eserde buna da'ir beyân-ı ma'lûmât eylemişdir. Me'huzimiz, Dururi'nin vücuda getirdiği eserde antimak kelebeklerine da'ir ma'lûmâtı mahdûd bulub tafsil etmek üzere berceh-i âtî idare-i makâl ediyor: “Kâr'ilerimize 'arz ettiğimiz antimak kelebekleri menâzır-ı muhtelifede ahz ve tasvir edilmişdir. Bu da kâr'ilerce fark ve temyiz husûsunda suhûleti mucebdir. Birinci şekil [1]³⁰⁴ sâ'ir kelebekler gibi mevâdd-ı muhtelifeden 'ibâret olan gıdasını taharri etmek üzere bir sâhil civarında kumsalda bulunduğunu irâ'e eder. Kelebek başı, göğsü siyah ve 'adeta beyaz denilecek derecede berrak ufak lekelerde görülüb bunlardan başında on dane ve dört kadar kanatlarında ve birkaç dane de sadrında bulunur. Karınları üstünden siyah olub altıyla sâ'ir tarafı ise 'adeta kil rengine çalar. Kanadları ise, altında uclara doğru sincabtrak ve maza-i bir telvin görülür. Taraf-ı diğesinde ise 'adeta tezyinât yerine ka'im olmak üzere birtakım siyah lekeler serpilmişdir. Fevkâni kanadlarının üzeri siyahdır. Fakat bu renk vücuduna doğru olan mahallerde koyu bir halde olub uclara doğru ise bu rengin derecesi azalarak hemen esmerimsi bir renge kadar bulunur. Yine bu kısım üzerinde müsaveten berrak ve kumral renginde benekler müşâhede olunub gayr-i muntazam halde beyaz ve ba'zen de yaygın olarak mevcûddur. Tahtâni kanadları ise dantela gibi ve sarı bir levn-i münteşire ile de müzeyyendir.” Mösyö Dururi'nin yazdığı fikaratda bu nev'i kelebeklerin kanadlarının irtifâ'ı sekiz buçuk pus [ya'ni 21,589 santimetre] dir. Bu mikyas İngiliz ölçüsü üzerine muharrerdir. Halbuki Dibovski'nin getirdiği kelebeklerin kanatlarının irtifâ'ı yirmi bir buçuk santimetredir. Fevkâni kanadları nihayeti halazoni bir hat teşkil eder. Dururi'nin ta'rifatıyla

³⁰⁴ Derc edeceğimiz resimde şunlar görülecektir. (Avanzade'nin notu).

Dibovski'nin yazdıkları fikriâtda cûz'i bir ihtilaf görülür. O da Dururi'nin kanadlarını cûz'i mürtefi' bir halde tasviridir. 1891 senesine kadar Paris hevâmm ve haşerât müze ve koleksiyonlarında bu kadar büyük antimak kelebeklerinin vücudu görülmemiş iken, bu kere getirilen kelebek bu noksanı itmâm etmiş ve nâdirâtdan bulunan bu nev'in mevcûdiyeti de ayrıca hevâmm müzesini tezyin eylemiştir. Mösyö Buliv'nin koleksiyonunda bulunub da ta'rif ettiği yine bu nev'i kelebeklerin irtifâ'ları 19:18 santimetre bulunmuştur. Antimak kelebekleri hakkında edinilen tedkikât ve tahkikât 'amika-i semeresi olarak bulunduğu memâlik ile suret-i ta'ayyüş vesâ'iresi ez-cümle dâhil bulunduğu familya ve sınıfı dahi pek güzel suretde münfehim olmuştur. Bulunduğu ve vücudu görülen memâlik ekseriyetle garbî Afrika'dır. Fernando Po, Sierra Leone, Banangi gibi mahallerde ekseriyetle müşâhede edilmiştir antimak kelebeği bu ana kadar papilio sınıfından 'add edilmekte bulunduğu halde, gösterdiği fark vesâ'ire kendisinin mebasü't-tuyûrdan ornithoptera kısmına 'â'id olduğu tebyin etmiştir. İşte <Nature>un derc ettiği bir resim ile, bu husûsa 'â'id yazdığı bir fıkranın hûlasası bundan 'ibârettir. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 169).

2.64.4. Fenni Eğlenceler

Sâdık Balon

Henüz devre-i hayatın kısm-ı evvelinde bulunuyorlar. Gülmek, oynâmak, koşmak isterler. Ve türlü türlü haşarılıklarda bulunurlar. Bunlar kim? Çocuklar... Çocuklar bir familyanın semere-i fevâ'idi, mahsul-ı umuru, sermaye-i fahr ve mübâhâtîdir. İşte bunlardan birine ibrâz ettiği arzu üzerine derunu gaz ile memlû bir lastik balon almışınız. Hâne derûnunda bir çocuk için zararsız oyuncaklardan biri de lastik balondur. Birâz vakit geçmiş lastik balonun derûnundaki gazın bir kısmı uçmuş; üzerinde pürüzler hâsil olmuş, artık işe yaramaz; atmalı... Hayir âtmamalı! Bir kere atmak niyetinde bulunduğunuz zavallı balonun sadâkâtîni tecrübe ediniz de ondan sonra atıp, atmamak muhik ve musîb olub olmadığını da tasdik ediniz... Tecrübemize gelelim! Sönmüş olan balonu bulunduğunuz mahalden birâz basid bir mesafeye götürerek, bir sandalyenin, bir masanın üzerine vaz' ediniz. Şimdi kendisinden tebâ'üd ediniz ibtidâ bir hareket-i şedide ile hareket ettikten sonra diğer bir odaya giriniz. Koridorları geçiniz. Sofaya çıkınız. Yürüyünüz. Bu aralık lütfen birâz tevkif ediniz! Arkanıza bakınız! Ne görürsünüz? Zavallı sâdık balon sizi ta'kib ediyor. Nereye giriyor, çıkıyor iseniz,

balonda sizin ile beraber... Sizin balonu vaz' ettiğiniz faraza bir sandalyenin yanından tebâ'üdünüz hengamında balon da mahallinden bi'l-ahare arkanızdan ve bir iki metre mesafeden gelir. Durunuz, durur. Yürüyünüz, o da yürür siz koşunuz, o da koşar. Yavaş yürürseniz o da yavaş yürür. Şimdi böyle bir eğlence ufacık bir tıfil-ı nevresideyi nasıl eğlendirmez? Artık müsâ'adenizle şu garibenin esbâbı husûsuna gelelim... Bu garibe gâyet basittir. Balonun mevzu' bulunduğu mahalden tebâ'üdünüz esnasında birdenbire hareket ederek yürüdüğünüz vakitte arkanızda cûz'i bir boşluk hâsıl olmakda devam eder. Ve bir taraftan da geriden hevânın diğer kısmı boş olan mahalleri doldurur. Bir taraftan bir boş mahal hâsıl olmak, taraf-ı diğerden de yeni bir hevânın vürûdu arkanızda bulunan hafif nesnelere size doğru isâle vesâtet eder. İnsan ekseriya evde yürürken arkasından bir tüy, kâğıd, hatta bir örtü, balon vesâ'ire gibi mevâdın geldiğini müşâhede eder. Bizim balon da bu kâ'ideye ri'âyet ederek bu teveccühünüze mazhariyet kesb etmemiş midir? Erkekler bu husûsu tecrübe etmek istediklerinde birâz koşmaları lâzım gelir. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 176).

2.65. DÖRDÜNCÜ CİLD – DOKSANINCI NUMARA (H. 26 Ramazan 1310 / M. 13 Nisan 1893)

2.65.1. Çifte Yazan Bir Makine³⁰⁵

Terakkîyât-ı medeniyyenin asar-ı mesmeresinden biri de resmini gelecek nüshada derc edeceğimiz yazı makinesidir. Yazı makinesine da'ir beyân-ı ma'lûmâta şürû' etmezden ikdâm şurası da 'ilâve olunmalıdır ki; ba'zı mahalde hikâye-nüvis-i şehîr Aleksander Duma³⁰⁶, yazı masasının önünde bulunduğu vakitte bir def'ada birâkılmadan ile bir romanı birden iki def'a yazdığı mukayyiddir. Bu husûs tâb' ve naşirler hakkında ne derece mucib-i hat ve sürur olabilirse kâr'iler nezdinde de evvel kadar mucib-i merak olur ve o nisbetde de garib görünür, bir def'ada bir romanı iki def'a yazmak? Hakîkaten garib! Artık şimdi esas maddeye nakl-i kelâm edebiliriz. (Bigraf) ta'bir olunan bu yazı makinesi Roma'da Mösyö (Le Marki Louvi Foventi) nâm zât tarafından ihtirâ' olunmuşdur. Louvi Foventi'nin yazı makinesi, herhangi bir yazıyı, yalnız sağ eli isti'mâl etmek üzere def'a-i vâhidede iki kere tahrir etmekden 'ibâret bir kâ'idesi vardır âcaba fâ'idesi yalnız bir yazıyı iki def'a yazmaktan 'ibâret midir? Bir def'a da bir yazıyı iki kere tahrir hem bir sahifeyi yazmak hem de bunun kopyasını izâa-

³⁰⁵ Yazının görseli için bkz. EK.58

³⁰⁶ Fransız yazar Alexander Dumas'dır.

i evkâta falan hâcet bırakmaksızın bu hizmeti bir ânda görmek demektir. Bundan istidlâl olunur ki, artık biz yazdığımız bir fıkranın tekrar istinsâhı husûsundan berî ve azâde bulunacağız. Hülâsatü'l-hülâsa olmak üzere diyelim ki: <bir masa üzerine mevzu' bir kâğıd üzerine 'âdî mürekkeble yalnız bir def'ada yazdığımız tabî'i bir yazıyı ('aynı zamanda) kopyasını da çıkarmağa yani tekrar yazmağa hâcet mess etmeksizin imlâ, hüsn-ü hat velhâsıl her cihetle evvelki yazdığımızın tamamıyla 'aynı olarak bir kalem ile tahrir etmiş olacağız ki, her ikisini herhangi bir göz, veya bir mu'âyene hâdde-i tedkikden geçirecek olursa beyinlerinde her ne vechle olursa olsun bir fark, ve bir nişâne göremeyecektir>. Bir müddet herhangi bir yazıhâneye dâhil olalım. Yahud bir mağaza, bir kitâbcı dükkânı, bir tâcir, elhâsıl bey' ve şirâsı ahz ve i'tâsı (tahrir) ile olan bir mahalle atf-ı nazar edelim. Ne görürüz? Bir kâtib oturmuş, önüne bir husûsi mürekkebi almış elinde bir kalem, bir papyu bu var, gâyet ince şeffaf kâğıdlardan 'ibâret bir de defter... Müsâ'adenizle şu kâtibin bir dakikalık hâlini göz önüne getirelim: Bir mahalle hitâben yazdığı bir mektubun (ileride ona göre hareket olunmak için) bir kopyasını da deftere tekrar kopya etmek mecburiyetinde bulunuyor. Hem de ne kadar zahmet... Husûsi kopya mürekkebiyle yine husûsi ince kâğıdlara nakletmek için hem izâ'a-i vakit ediyor, hem de o nisbetde dûçâr-ı müzâhim oluyor... Bâhusûs burada nazar-ı dikkate alınacak bir nokta daha var... Cüz'i dikkatsizlik ve müsamaha, asıl müsveddenin diğer mahalle nakli esnasında büsbütün işe yarayamayacak bir surette bozulmasını mucib olur. Bundan başka, ahz ve iktibâs mu'âmelatı bir kopyanın nesh-i kesiresi elde edilmeğe muhtac-ı vâbestedir. Yine bu husûsda birçok kopyalar elde edilmek matlûb oldukda, jelâfînlî kâğıdın cüz'i bir fenalığı mezkûr kopyaların tamamıyla bozulmasını intâc eder. Elhâsıl aslının külliyyen zıddı ve mübâyini bir kopya elde edilmiş olur. "İki karpuz bir koltuğa sığmaz" misâl-ı meşhur bu mâdde hakkında bir dereceye kadar kâbil-i tatbik olamayacağı da azâde-i kayd ve beyândır. Elektrikli kalem ve otokopist usûlleri netâyic hasene i'tâ edebilirse de cidden ve hakîkaten matlûb olan istifâde beklenilemez. Bu usûllerde de birtakım mahzurlar vardır. Fakat bu husûsun neticesi iki evsâf 'arz eder... Asıl yazıyı yazmak için kullanılan mürekkebi birâz seyyâlîte mâlik olur ve kopyalarda tekrar hâsıl ettirilirse bu ve matba'a mürekkebiyle, beyân edilen şu hâlde bir netice elde edilemeyecek demek olub bu halde ise zikr olunan kopya cihazlarından semerât-ı matlûbenin tamamıyla iktitâf edilemeyeceği tezâhür eder. Bizim 'arz etmek istediğimiz cihaz bi'l-'akis câlib-i dikkat ve ehemmiyettir. Kendisine (Bigraf)

denildiğine nazaran (bi) mükerrer, (graf) yazı (yani çifte yazı) demek olub fi'l-hakika da ismi müşhâsene mutabık bulunmuşdur. Şurası da tahazzur ediliyor ki çend sene mukaddem mühendisinden <Lavsın> nâmında biri <diplograf> ismiyle mükerrer kopya usûlünü meş'ur bir makina daha ihtirâ' etmişti. Diplograf cihazı, iki kalemdan ile idare olunur ve bir çerçevenin münasib sûretle tertib ettirilmesinden 'ibâret olub yazılan bir yazı bir ânda muzâ'af olarak muharer bulunuyordu. Fakat çizilen çizgilerden biri üstde, diğeri altda olmak üzere ancak bir kâğıda tahrir kâbil oluyordu; ya'ni her iki çizgi yekdiğerinin üstünde olub fakat aralarında birâz mesafe ile vâki' oluyordu. Ma'mâfih bu cihazın isti'mâli müşkilâtı mucib idi. Fakat Mösyö Fevni, kendi cihazında (Lavsın)in cihazında kullanılan bir kâğıdın tekrar vücuda getirmiş der ki bununla katlamak zahmeti yerine bu hizmeti cihaz kendi kendiliğinden ifâ ettiği gibi yazılan kâğıdda bir masanın müstevi sathı üzerinde kalır. Üzerine yazılacak her iki kâğıd cihazın kâi'desinde olarak yukarisından muhafaza ve tahtâniyesinden ise oldukça sıklete mâlik bir cedvel ile bulunur. Şekilde bu cihet 'aynen müşâhede olunuyor. Bundan başka cihazın kâi'desini şâkûlî olarak yasdık şeklinde iki rükn teşkil eder. Bunlar iki ufki agacların hârici uclarını ahz ederler. Bu agacların üzerinde çifte yazı husûle getirecek olan bir sapı hâmidir. Sapın müşterek ve sert bir mustâtîl şeklinde ve uc tarafında 'aynı hacimde yine bir mustâtîli şâmildir. Tafsilata mahal bırakılmamak üzere diyelim ki: şeklinde de görüldüğü üzere çifte yazı yazan makine cihazının bir kısım-ı cüz'isi ma'deni olduğu halde diğerk kısmı kâmilen ağacdan ma'mûldur. Hatta şekle dikkatle nazar edilecek olursa, herhangi bir ehl-i merak bu cihazı tamamiyle i'mâl edebilir. Yazı yazacak adam sol taraftaki kalemi eline aldığı vakitte tahtadan ma'mûl olan iki kol yukarı ref' olunur ve kalem de önündeki mürekkeb hokkasının derûnuna batar. Yine bu esnada sağ taraftaki kalem de kendi kendine ve hiçbir mu'âvenete lüzûm görmeksizin önünde bulunan mürekkeb hokkasına batarak bizzat sol tarafta yazılan yazıyı 'aynen tahrir eder. Şâyed muharrir yorularak birâz tevkif etmek isterse, kalemleri hâmil olan kısmını birâz yukarı ref' eder. Ve nihayetinde bulunan yaylı ve dişli bir çark onu zabt ve muhafaza eder. Bu cihaz henüz bazar ve revacgâhda bulunmayıb ilk def'a olarak Paris'de <Demişel> nâmında bir zât tarafından i'mâl edilmişdir. 'İlave-i makâl olarak 'arz olunur ki cihazın i'mâli birâmele-i ehven bir suretde mâl olunabilir. İşte <Revo de Seyans Ernivresel> gazetesinin yazdığı makalenin hülâsası bundan 'ibâret olub derc ettiğimiz şekli ise <Illustrasyon> gazetesinin ["Tom Teyt" imzasıyla] fennî eğlence muharriri ve

(Nature) ceridesinin makalât-ı fennîye muharriri [bu gazetede, makalelerini <Artur Govd> imzasıyla derc eder.] Bulunan Artur Govd'un <Nature>a derc ettiği bir resimden iktibâs etdik. Her halde şu cihaz bizce de f'â'ideden hâli kalmayıb kâr'ilerce de câlib-i istifâde bulunsa gerekdir. Hatta böyle bir cihaza matbaamızda bazı esbâbdan dolayı tekrar kopya husûsunda büyük bir menâfi'i olacağı da şübhesiz bulunmuştur. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 179-181).

2.65.2. Şu'ûnât-ı Fenniye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a

Alüminyumun Sertleştirilmesi

Mösyö Baksers az miktarda antimon 'ilâvesiyle alüminyumun sertleştirilmesini teklif ve dermiyân ediyor. Bundan maksadı alüminyumu lifi binâ'en'aleyh kâbil-i intirâk bir hâle getirmekten 'ibâret. Bu 'ilâve sayesinde alüminyum ile doğrudan doğruya ittihâdî hiçbir vakitte mümkün olamayan birçok ma'deniyâtın ihtilâtı dâire-i imkana giriyor. Bu kâbilden olarak bu ma'denin derûnuna nikel ve krom idhâl edilebilir ve bunların hâli'tât-ı antimonyeye kalb ve tahviline kemâl-i suhûletle muvaffak olunmaktadır. 100'de seksen kromu hâvi bulunan demir ile antimon birlikde izâbe edilerek kromlu antimon kolaylıkla desters olunur. Çünkü krom demirden evvel eriyerek antimon ile ittihâd eder. Bu vechle ihzâr olunan hâli'tâ-ı antimonyeden hâl-i zehebada bulunan alüminyuma 100'de 1,0:1,5 kısmı 'ilâve olunur. Mösyö Bakers hâlîtât-ı antimonyeyi âtîdeki isimler tahtında zikr ediyor: nikel, krom, nikel-krom, ti'tân, nikel-ti'tân, nikel-krom, ti'tân, tungusten, nikel tungusten, nikel-krom-tungusten, nikel-bakır-ti'tân, nikel-demir, nikel-demir-ti'tân vesâ'ir.

Hareketde Bulunan Katarlarla Garlar Arasında Muhaberât-ı Elektriki

Hareketde bulunan katarlarla garlar ve hatta sâ'atde mesafe-i 'âdîde kat' eden iki katar arasında muhâberât-ı telgrafiyenin icrâsına da'ir Cezayir-i Bahr-i Sefidde muvakkaten şimendüfer hattı üzerinde tecârib-i cedide ve müfide meydana konulmuştur. Bu tecarib ile halli matlûb olan mevâd bervech-i âtî zikr edilmiştir: (1) hareketde devam eden bir katar ile bir gar arasında icrâ-yı muhabere (2) hareketde bulunan iki katar beyninde tahrirât irsâli, (3) yola atlamış ve gözden nihân olmuş bir katarın vasi'tâ-i telgrafiye ile tevkifi, (4) bir seyr-i seri' ile yek-diğerine mukâbil istikametde hareket eden iki katarın birbirini istikâmet ve beynlerindeki bu'diyetden suret-i mütam'âdîyede haberdâr ederek müsademeden men'i. Bu vesâ'itin muhteri'i olan

Mösyö <Etin>ın nezâreti tahtında icrâ edilen tecârib tamamiyle muvaffakiyet-pezîr olmuştur. Birtakım telgraf erbâbı tarafından idare edilen mors elektirik-i cihâr ile olan katarlar suret-i dâ'imede yek-diğerleriyle ve 'azimet ve muvassalat garlarıyla münasebet ve muhaberatda bulunmağa muvaffak olmuşlardır.

Hikmet-i Hamdani

Geçen şehr-i şubatın on altıncı salı günü Erdek Mekteb-i Rüşdiyesi şâkirdani abdest almak üzere deniz kenarına geldiklerinde el-hikmet denizin suyu tatlılanmış olduğunu yek-diğerine haber verdikleri sırada civarında bulunan İslam ve Hristiyan bi'l-cümle kadın ve çocuklar testi ve bardaklarını doldurub hanelerine aldıkları gibi Mustafa Re'is nâm kimesne dahi abdest aldığı esnada denizin suyunu tatlı bulduğu için iki üç avuc su içdiği ve denizin belediye cihetinde bulunan hamal ve sandalcılar bile içdiklerinde hakikaten tatlı olduğunu hissettikleri ve bir sâ'at sonra yine evvelki hâlîni bulduğu vâki' olan ifadelerinden anlaşılaraq mahalli iş'ârından müsteban olduğu evrak-ı hav'âdîsde görülmüştür.

Chicago Sergisinde Makineler

Chicago sergisinde kullanılacak makinelerin 'adedi (40) a bâliğ olub bunların mecmu'u ise (18,000) bargir kuvvetindedir. Makineleri teshin etmek için kullanılacak mevâd petrol gazından 'ibâret olub bu da (8) hazinede olarak (500) metre mik'abında bulunacaktır ki bunlar Michigan gölü civarında bulunub buradan husûsi mecralar vasi'tâsıyla isâl olunacaktır.

Düdüklü Şamandırâ

Menba'-i garâ'ib olan Amerika'da bu kere de bir ihtirâ' daha meydana konulmuştur. Bu ihtirâ' bir şamandırâdan 'ibâret olub, kendi kendisine sedâ vermekte imiş. Bunlardan bir tanesi Avrupa'ya kadar getirilmiş ve liecli't-tecrübe şimâl denizinden Amsterdam şehri limanına giden kanalın medhâlîne vaz' olunmuştur. Şamandırânın nasıl olub da düdüklü öttürdüğü yahud sedâ çıkardığı şöylece ta'rif olunuyor. Sedâ çıkaran âlet bir borudan 'ibârettir. Bu boru denizin içine beş metre 'umka kadar daldırılmışdır. Yine bu borunun kısım-ı bâlâsında müteharrik bir piston mevcûd olub, pistonun kısım-ı tahtânisine isâbet eden parçada (bunlar burnun derûnundaki) hemen gayri müteharriktir. Bu piston denizin üstünde yüzen bir cisme merbut olub emvâcın şiddetiyle aşağı yukarı itmesinden müte'essir hareket eden cism-i mezkûr sânih

pistonu da hareket ettirir. Bu hareketlerin vücudu boruya hevânın duhûl ve hurûcunu intâc ederek bu sebeble bir fûthayı açıp kapar ve bu vechle fûthanın açılıb kapanması ise mevzu' olan bir düdüğü ötdürür. Dalgalar ziyâde yüksek olduğu takdirde düdük de ziyâdece ve fasılalı bir zamanda terennüme âgaz eder. Bunun f'â'idesi, düdüklerin böylece sesinin etrafa 'aks-ı endâz olarak ötmesi, uzakda bulunan sefâ'ine sahile takarrüblerini ihbâr eder. Bu şamandırâların sedâsı rüzgârların cihât-ı istikametine göre (10:5) metreye kadar mesafeden işidilebilir ve mezkûr şamandırâ altı metrelik dalgalarla bir dakikada (4 defa) ve üç metrelik dalgalarla yine bir dakika zarfında (8 defa) düdük çalmakta imiş.

Yüz Yaşında Bir Âsker

Fransa gazetelerinden olub (Seda-yı Üsbû'i) diye tercüme olunan <Akudula Semin> gazetesinde müs'âdîf-i nazar-ı mutala'a-i kasırane olduğuna nazaran bu kere Belçika'da <Mâlîn> civarında <Verd> nâm küçük bir şehirde bir âskerin yüzüncü sene-i devriye hasebiyle mûmâileyh tebrik ve takdisen bir ziyâfet merasimi i'tâ olunmuşdur. Jozef Govaert nâmıyla benâm olan bu asker, birinci Napolyon Bonapart'ın 'asakiri meyânında bulunmuşdur. Mûmâileyh civar-ı mezkûrda iskân edib, tarih-i tevlidi 27 Mart 1792 senesidir ki Rompet familyası mukarrebâtındandır. Mûmâileyh Fransa 'asakiri meyânına duhûlu imparatorluğun nihâyetine doğru olub bi'l-'ahare yine vatan-ı aslisine çekilmişdir. Rivâyete nazaran bir âsırlık olan mûmâileyh askerin, henüz vücudu kavî olduğu gibi gözlerinde kuvvet, tekellümünde suhûlet dahi mevcûddur. El-hâsıl tenâsüb ve mükemmelliyet-i i'zâde bir kusuru yokdur. Govaert, Saint Helen madalyası gibi bir de geçenlerde Fransa hükümetinden gümüşden küçük bir hediye âhz ettiği gibi, Belçika'dan dahi kral Leopold hazretlerinden bir hediyeye nâ'il olmuşdur.

Londra Şehrinin Nüfusu

Son def'a olarak tutulan bir istâtistikde İngiltere'nin payi'tâhtı bulunan <Londra> şehrinin nüfusu (5,633,332) nüfus olarak gösteriliyor ki, bu vechle olunan hesaba göre Belçika'nın tekmil nüfusundan ziyâdedir. Yine bu hesabı ta'mîk edecek olursak, şehir-i mezkûrun nüfusu mikdârı; İsveç'den (4,800,000), Portekiz'den (4,500,000), İsviçre'den (3,000,000), Bulgaristan emaretinden (3,000,000) Saks vilayetinden (3,200,000), Danimarka'dan (2,200,000), Yunanistan'dan (2,000,000) ve Norveç'den (2,000,000) milyon fazladır. Londra şehrinden ziyâde nüfusa (yani Londra şehrinin nüfusunun iki

misli) mâlik olan mahal ise, (Kanada) dır. Kanada, hemen Avrupa'ya mu'âdil gibidir. Cesâmeti şu hesabdandan dahi istidlâl olunabilir ki nüfusu Avustralya'dan bir milyon mikdârında fazladır.

Darb Olunmuş Para İstâtistik

Fransa'da 1795 senesinden 31 Kanun-ı Evvel 1889 senesine kadar (8,717,840,570) frank kıymetinde altın olarak ufaklık darb olunmuştur. Müddet-i mezkûre zarfında (5,312,508,820) frank kıymetinde de gümüş olarak ufaklık akçe darb olunmuştur. 1803 tarihinden beri yirmi frank kıymetinde olan akçelerden darb olunmamış idi. Bu akçeden ahîren (321,547,299) dane darb olunmuştur ki kıymet-i vâkı'ası (7,230,945,980) franktır. Bu günkü şu'un'âtımız meyânında en ziyâde sevimli ve lâtîf ve bununla beraber şâyan kıa'at şu istâtistiktir denilse yalan söylememiş oluruz...

Diğer Bir İstâtistik

Yine mezkûr gazetede münderic diğer bir istâtistike nazaran, Fransa'da (30,139,000) hektolitre hamr hâsılatı olmuştur ki memâlik-i ecnebiyeden gelen (12) milyon hektolitre de zam edilecek olursa hâsıl olan mikdârdan yalnız (4,704,000) hektolitresi kuru üzümünden yapılıyor ki diğer mikdârının mevâdd-ı mazarra-i ecnebiyeden i'mâli vâki' olur, bundan husûle gelecek zarar muhtac-ı tedkik ve te'emmüldür. Mezkûr gazetenin rivâyetine nazaran sene-i hâzirâ zarfında Fransa'da takriben altmış milyon hektolitre sarf olunub (20) milyon sarf-ı farz edilecek olursa beher sene (300) litre tesadüf eder.

Asâr-ı 'Âtîka İhracı

Nil civarında Teb harabelerine karib bir mahalde ferâ'ine-i Mısriyeden meşhur üçüncü Ramses'in zamanından kalma bir ma'bedin bekâyâsı tamamen meydana çıkarıldığı ve yine bu esnada bir hayli heykellerden mâ'dâ Mısırlıların mukaddemâ 'ibâdet ettikleri Apis nâm boğa ile timsahları yılanları gösterir cisimlerle, mukaddes kaseler, gâyet zi-kıymet gerdanlıklar ile tuvâlete da'ir birtakım eşyalar da bulunduğu gazetelerde görülmüştür.

Sınâ'i Bulutlar

Bundan evvel meydana çıkarılan sun'i yağmur mes'elesinin henüz unutulmadığı bir sırada ahîren gazetelerde görüldüğü üzere bu kere de sun'i bulut teşkiline

başlanılmışdır. Olunan tecrübelerde birâz muvaffakiyet görülmüş. Sun'i bulut teşkilinin fâ'idesi eyyâm-ı hârede te'sir-i şemsden üzüm bağlarının masûn bulunması içindir. Sun'i bulut teşkiline <Vokr> nâmında biri şu vechle muvaffak oluyor. Faraza bir bağ var. Bu bağın üzerine bulut lüzûmu var... Bu halde yek-diğerinden takriben (100) metre ba'd ve mesafede birtakım ocaklar teşkil edilip bunlar da (50) santimetre tûlunda ve (7) santimetre kutrunda baget levhalar bulunur ki, bunların derûnu katran ile memlû olub vasatında bir demet bulunmakda ve bunun ortasında da yine mevâdd-ı mürekkebenin suhûletle işti'âli için mikdâr-ı kâfi kükürt konularak ihrâk edilir. Bu ocaklar bir sâ'atden ziyâde müddet devam ettiği sırada hemen dört sa'âtî mütecâviz bir zamanda bulutlar teşkile ibtidâr ediyor ve husûl-ı amulede böylece muvaffak olunuyormuş. Marû'z-zikr her bir ocak (20) kilogram katran sarf ediyor, kıymeti hemen 0,80 santimdir. Mükemmelen teşkil edilerek sarf olunan demetlerin kıymeti de yine 0,85 santime bâliğ oluyor.

Ziyâpaş Mantar

<Siyanes> gazetesi, bu kere Taiti adasından ahz olunarak Avrupa'ya yeni bir mantar nakil olduğunu bildiriyor. Siyanes'in rivâyetine göre, bu mantarın neşv ü nemâsı yalnız ağac köklerinde olduğunu ve geceleri etrafa neşr-i envâr ile ziyâpaş bulunduğunu ve cezîre-i mezkûre ahâlîsi bu mantarı demet hâlinde ve zinet makamında isti'mâl ettiklerini kaydediyor. Maza mantar mahallinden ayrıldıktan sonra yine (24) sâ'at bile ziyâpaş bulunuyor imiş.

İyi ve Fena Çayın Tefriki

Çayın iyi ve fena olup olmadığını bilmek için bir mikdâr ahz olunarak bir bardak soğuk su derûnuna konularak bardak çalkalanılmalıdır. Hâlis olduğu takdirde suyu cüz'i olmadığı takdirde kuvvetlice boyadığı anlaşılıyor. Daha emin olmak üzere şübheli çaylardan birer mikdâr alınarak kaynatılıp tebrid edilir. İyi çayda, kaynayan suyun rengi tamamen açık olub ancak cüz'i bulanık olduğu, bi'l-'akis fena çayda, bardağın bir tarafından nazar olundukda diğer ciheti görüldüğü gibi, şeffaf, ve berrak olduğu da münfehim olur. Bu 'alamet iyi çayda (tein) cisminin vücudundan ileri gelib, fena çayda ise madde-i mezkûre bulunmaz.

Kurbağa Saydı

Japonya'da her cihetle sayd husûsu serbest olub her avcı tüfengini alarak serbest avcılık edebilir âncak ahîren neşr olunan bir beyânnâmede <Teşrin-i Evvel on beşinden mart on beşine kadar kurbağalara ateş etmek ve saydı için uğraşmak kat'iyen men' edildiği> mukayyed bulunmuşdur.

Yeni Bir Fransız Feneri

Haver civarında Hav burnunda yeni bir fener te'sis edilmişdir. Bu fenerin ziyâsı (2,500,000) karsel³⁰⁷ lambasına mu'âdîl bir kuvvete mâlik bulunacak ve 'âdî vakitde (52) mil mesafeden ziyâsını görmek kâbil olabilecektir. Karanlık ve muzlim vakitlerde ise (22) mil mesafeden görülecektir. Memâlik-i ecnebiyyeye nazaran Fransa'da böyle bir fener birinci def'a olarak te'sis edilmişdir.

Garâib-i Hilkat

Berlin gazetelerinden menkul olmak üzere deniliyor ki: Almanya ordularından birinde bir nefer vardır ki elleriyle ayaklarında altışar 'aded parmak varmış. Askere alınacak bir şahsın a'zâyı vücudiyesinin tammiyeti şerâit-i vâkı'adan ise de pek de hizmete engel görülemediği cihetle askere alınmakta bir bâ'is görülmemiş. Demek ki bu adam sâ'irlere nisbetle fazla dört parmağa mâlikdir. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.188-191).

2.65.3. Fennî Eğlenceler

Garib Bir Dürbün

(Resmi gelecek nüshaya kaldı)

Sırf hokkabazlığa 'aid fennî eğlencelerden biri de budur. Ya'ni esasî fennî olmakla beraber hem de hokkabazlığa 'â'iddir. Bakınız eğlence neden 'ibâret? Bir mesirede, yahud diğere bir mahalde bulunuyorsunuz... Sâmi'anıza şu sözler vâsıl oluyor. "Efendiler! Eğlencemiz ibtidâ ediyor. Bakınız! Vereceğim cevabların sizi dûçâr-ı hayret edeceğini bilirim. Fakat fennîn bilhassa hikmet-i tabî'iyenin muhtevi bulunduğu mebâhisden (mebhas-ı basarın) verdiği 'acâ'ibelerden birini işte huzurunuzda mevki'-i fi'il ve icrâyâ vaz' etmekle iftihâr ederim! Su'allerinize vereceğim cevablar sizi i'câb

³⁰⁷ Carcel lambalarıdır.

edecek ise de bu husûs tecrübemizin icrâsına bir mâni' olamaz. <Efendiler! Tecrübemiz ibtidâ ediyor. İşte elimde ufacak bir âlet. Bu âlet bir kutudan 'ibârettir. İsmi postoskopdur. Daha doğrusu bir dürbündür. Fakat nasıl dürbün? Hoş bir meşçereyi, lâtif bir mevki'i bir v'âdîyi , bir çınar ağacını size daha yakından göstermek hasletini ha'iz değildir.

Bu dürbün bi'l-'akıs, arka tarafınızda bulunan bütün mevâdı size tamamıyla göstermek; haber vermekle müftehirdir! <İşte yukarıdan beri söylediğim sözlerin sahtını size isbat edeceğim... <Bakınız Efendiler! Arka tarafımda (size nâzîr olduğum halde) caddede bir efendi şemsiyesiyle geçiyor! İşte iki efendi daha arabanın arkasından mürûr ediyorlar... İşte bir madam daha! Elinde çantası olduğu halde arkamdan geçiyor.

-Efendiler bu söylediklerim doğru değil midir?

-Evet hokkabaz efendi. Dediklerin fi'l-hakika doğrudur.

-O halde tecrübelerimin sıhâtîni tasdik ve teslim eylediğinizden dolayı teşekkürler ederim.

Şurasını da 'arz edeyim ki: Efendiler bu tecrübemin icrâsı yirmi paralık masraftan 'ibârettir. Yani iki onluk". Şimdi müsâ'adenizle şu hokkabazın tecrübesinin neden 'ibâret olduğunu ta'rif edelim... Hokkabazın cihazı, arası açık ufak mukavva bir kutudan 'ibârettir. Uclarından birinin üzerinde ve bir köşesinde bir âyna parçası tesbit kılınmıştır aynanın vaz'iyeti, kutunun kutruna nisbeten şâkûlî ve meyilli olarak bulunur. İşte bunların kıymeti yirmi paradır. İ'mâlinde bir müşkilât da görülmez. Aynanın meyli 45 derece olacaktır. Cihazın i'mâli hitâm bulduktan sonra hokkabazın yaptığı gibi avucu içinde olduğu halde gözünün önüne getirir. Ve arka tarafından geçenleri size ma'lûmât-furuşluk ederek nakl eder. Derc ettiğimiz şekilde zikr olunan cihaz mükemmelen müşâhede olunmaktadır. Bâhusûs sol tarafda kutu, tab'i ve büyük bir hâlînde olarak 'arz-ı enzâr edilmiştir. İşte bizim hokkabazın, hokkabazlığı!.. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 191).

2.66. DÖRDÜNCÜ CİLD – DOKSAN BİRİNCİ NUMARA (H. 1 Şevval 1310 / M. 18 Nisan 1893)

2.66.1. Mevâdd-ı Tıbbiye

Dermatol-Kayaput Ruhı

Dermatol

<Mond Farmasotin> gazetesinde <Yeni İlaclar> serlevhası tahtında münderic bulunan edviye-i cedideden f'â'ideli bulduğumuz mevâdd-ı âtfiyeyi bervech-i zîr nakl ve derec etdik. Edviye-i cedideden biri de (dermetol) dür. Bu cismin turuz-ı muhtelifede, daf'-i tefessüh makamında kullanılabileceği doktor <Henz> tarafından bildirilmiştir. Dermatol, hevâ ve ziyânın t'esirinden müte'essir olmaz, rutubeti cezb etmez, rayihadan 'ari olub safran sarısı renginde ve rakik toz hâlînde bir cismdir. Yeni cism-i 'âdî sevahlar derûnunda 'adem-i ihtilâtı hasebiyle ancak toz hâlînde isti'mâl olunabilir. Dermatol muzâdd 'afene te'sirinden başka kabız ve müheyyecdir; bu husûs cüruh ve kur'uhun te'sirât-ı hasanesi olacağı gibi tufeylatın def'ine ve helâkında mu'âveneti vardır. Bundan başka bu cismin 'adem-i inhilâlî hasebiyle, ziyâde mikdârda kullanılacak olsa bile tesemmüm husûle getirmediği gibi muhreş de değildir. Halbuki [iyod ve forum-iyod nemel] denilib muzâdd-ı te'affün makamında kullanılan cisim böyle değildir.

Yeni cisim, iyod ve forum yerine kâ'im olabildiği gibi, rivâyete bakılırsa, belki rüchaniyeti de vardır? Fevâ'idinden biri de yaraların tezmidinde netâyic-i hasanesi görülmesidir âzrarü'l- hâmiyenin teşkilini tesri' ediyor, hem de ifrâzâtı azaltıyor. Muhreş bir te'sire mâlik olmamasından nâşî emrâz-ı 'ayniyyede seyelân izinde, karhalarda, egzamalarda, harkalarda mükemmelen f'â'idesi görülüyor. Bu hassada hem mu'tâd-ı tefessüh hem de kâbız ve müheyyec hassalardan ileri gelir. Suret-i i'tâsına gelince: dâhilen iki gram miktarında verilebilir. Bu i'tâdan, ünbûb-i hazmının ba'zı emrâzında, em'ânın nezlevi olan birçok ishâllerinde muvaffakiyet-i tâmmeye desters olunmuş, (bizmut tuzu) ve tıbda ise (taht-ı azotit bizmut) nâmıyla yâd olunan cismin te'siri gibi netâyicde muvaffak olunmuşdur. Her halde icrâ-yı tecrübesi ehemm ve elzem görülür.

İşte iyod ve forum cismine bir halef...

Neyaaveli ve Kayaput Ruhü

Bir vakitden beri zebânzed-i 'âlem olan <neyaaveli ağacı> hakkında Fransa cerâid-i fennîyesinden birinde görülen ma'lûmâtdır. Neyaaveli nebâtı Yeni

Kaledonya'nın husûl-ı mahalliyesidir. [neyaaveli (Malavaka Luvadenrun)] ta'bir olunan ağac, (ankaluka kayaputu) ya'ni kayaput ruh-ı tayyâri gibi bir râyiha-i mahsusa neşr eder. Ağacın yaprakları etin te'affün ve tefessühünü def' olduğu gibi bu hâli muhafaza eder ve ıtrî okâlîtpos ağaçlarından daha güzel olmak üzere bir mahalli ta'tir ederler ve teceddüd ve teshih hevâsına da b'âdî olurlar. Rûhu, tabâbetde mesâne hastalıklarında ve româtîzmalarda isti'mâl edilib bu husûsda kullanılan (teramentin tereminti) ye nisbetle daha ziyâde muvaffakiyet-i haseneye desters olunmuşdur. Yeni Kaledonya'da sıhhata nafi' husûsiyle mahall-i muhtelifeye nakl ve idhâl edilmiş ve bu bâbda şöhret-i kâmile istihsâl etmiştir. Yeni Kaledonya'da ve Kaledonya'dan cüz'i bir mesafede bulunan Novel-Hebrid adalarında hükümferma-i himayat-ı mechulede kullanılarak netâyic-i vâkı'ası, kayd ve i'tirâzdan vâreste bulunmuşdur. El-hâsıl müstemlekât-ı vâkı'ada beledi marazlarda bir devâ-yı 'umûmî hükmüne girmiştir. Neyaavelinin ruh-ı tayyârının muzâdd-ı te'affün hassaları kesirdir. Bu ruh, yapraklarından istihsâl ediliyor. Nebâtdan külli yevm düşen yapraklar öteye, beriye giderek zâyî' olurlar. Bundan istifâde ise külli menâfi' ve fevâ'idi müstelzendir. Civâr-ı mezkûrda neyaaveli ya kesirân veya müctemi'ân bulunur. Veyahud müteferrik ve muhtelif yaşlarda olarak tesâdüf olunur. Kiyum Obri, bu civarlarda haylice geşt û güzarda bulunmuş ve bu ağaçlar hakkında ma'lûmât lâzime edinmiştir. Bu ağaçlar güneş görmek lâzım olduğu gibi zer' ve hirâseti içinde danelerin (gâyet incedir) toprakdan bir milimetre mesafe ile üretilmek üzere zer'i-i lâzimedendir. Tohumlar hazîran, mayıs, temmuz, aylarında kemâl-i muvaffakiyetle pâyidar olur ve neşv û nemâyaya başlar. Taze fidanlar 3:5 metreye kadar nemâlarında, Kanun-ı Evvel ve kanun-ı sani aylarında mahallerine konulabilirler. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 204).

2.66.2. Fenni Eğlenceler

İcrâsı Müşkûl Bir Cimnastik Oyunu³⁰⁸

Ma'ârifimizde cimnastiğin menâfi' ve fevâ'idiyle suret-i icrâsı hakkında ma'lûmât-ı lâzime serd edilmiş ve birkaç tane de eşkâl-i lâzimesi kayd ve derc olunmuş idi. İşte onlardan bir tanesi daha! Bir mektebde bulunulur. Paydos olmuş, talebeler bahçeye çıkarak ta'til vaktini bir suretde, faraza cimnastik icrâsıyla imrâr etmek istemişler. Yahud diğer eshâb-ı merak kendi bahçelerinde icrâ-yı tecrübe ediyorlar.

³⁰⁸ Yazının görseli için bkz. EK.59

Bunlardan birçoğu da ağaca tırmanmak, suhûletle yine aşağıya inmek merakında bulunurlar. Ağaca tırmanmak cimnastiğinin bir fâi'desi de şayet üzerine çıkılacak ağaçlar meyveli olur ve birde tırmanmakta mülke hâsıl edilecek olursa, artık o meyvelerden hayr-ı fâ'idesine mükâbil bir de insanın üstü başının yırtıldığını da unutmamalıdır! Üzerine tırmanılacak yahud çıkılacak ağacın sâkı tabi'î dal ve budaklardan tamamıyla 'ârî ve beri olmalıdır. Dallı, budaklı ağaca bir çocuk da çıkar!.. İşte dalsız ağaçlardan birine çıkmak muhtelif tarzlarda vukû' bulduğu gibi resmimizde görüldüğü üzere usûl-ı ahîrle de icrâ-i kâbildir. Birinci resim, ağacdan aşağı suhûletle suret-i nüzuli irâ'e eder. İkinci resimde, aheste aheste hem çıkıyor ve hem de çıkarken aldığı bir vaziyet-i mahsusa ile istirâhat ediyor. Yine ikinci üçüncü resim, dinlenirken yahud inerken aldığı bir vazi'yet-i ku'ûdiyeden nâşi tekrar doğrulmak müşkül görüldüğü cihetle, buldukları mahalde kaldıkları, diğer taraftan mektebin kapısından hâcenin vürûdu üzerine, kendilerine asıl şimdi bir mükemmel cimnastik oyunu vereceğini irâ'e eder. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 208).

2.66.3. Şu'ûnât-ı Fenniye & Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a

Fransa Akademiyası

Evvelce kayd ve derc olduğu üzere Fransa Akademiyası a'zâsından Xavier Marmier, Renan, Cevanle Mevan nâmân-ı zevâtın vukû'-ı vefâtı üzerine, bunlardan münhal kalan a'zâlık mahallerine ta'yin-i zât için intihâbâta mübâşeret olduğu ma'lûmdur. Ahîren dersters olunan ma'lûmâta nazaran, Xavier Marmier ile Cevanle Mevan'ın mahallerine (Turvedansın) ile (Henri Doburniye) nâmındaki zâtlar intihâb olunmuşdur. Fransa Akademiyası, her nev'-i 'ulûm ve fûnûn-ı tabi'îye ile mevâdd-ı politikiye ve tahririyede sahib-i yed-i tula zevâtdan mürekkeb bulunduğu ecelden şâyân-ı kayd ve tezkâr bir mevki'-i mahsus işgal eder. Geçenlerde vefât ederek tercüme-i hâlliyle resmini vaz'-ı enzâr-ı kâri'în ettiğimiz (Ten) ile (Renan) ın mahalleri şimdi münhal bulunduğu cihetle Fransa'da bazı zevât, münhal mahallere ta'yin olunmak üzere nâmzedliklerini vaz' etmişlerdir. Bunlar meyânında- evvelki nüshalarımızın birinde 'arz edildiği üzere-Emile Zola dahi bulunarak ekseriyete müraca'at olunmuş ise de intihâb edilememişdir. Fakat bugün olmazsa, yarın yine zavallının Akademiya'ya duhûlu me'mûl-ı kavî görünüyor. Zavallının hâzîrlamakda olduğunu haber verdiğimiz (Rougon-Macquart) takımından (Doktor Paskal) nâmındaki eseri <Revu Ebdomadar> nâm risale

ile neşr olunmağa başlanmıştır. Rivâyete nazaran Doktor Paskal romanı mezkûr risale idârehânesi tarafından tekmili (60) bin franga iştirâ edilmiştir. İhbâr-ı ahîreye nazaran, Renan'ın münhal bulunan mahalline meclis-i â'yân â'zâsından Mösyö (Şalemel Lakor) nâm zât intihâb olunmuş ve kezâ zikri geçen meclis-i â'yân riyasetine dahi ta'yin ve intihâb edilmiştir. İleride bu üç zâtın resimleri hakettirilerek tercüme-i halleriyle beraber derci mukarrerdir.

Nâbizâde Nâzım Bey

Takriben bir seneye karib bir müddetden beri hânesinde ve iki üç aydan beri dahi Haydar Paşa hastahanesinde dûçâr olduğu <abse tüberküloz> marazından esir-ferrâş olarak yatmakta iken evvelki hafta maraz-ı mezburdan rehâyâb olamayarak <erca'u...> emr-i celiline lebbeyk icâbet olmuşdur. Nabizade Kazım Bey iktidâr-ı tahriri ve edebisini kâr'ilere tanıtdırmış ve birkaç eser de meydana getirmiştir. Kendisi halûk, müste'id, zeki bir muharir olub Erkân-ı Harb sınıfından neş'et etmiş vefâtından evvel Kolağası rütbesinde bulunmuş idi. İktidâr-ı tahririyesinden başka meziyyât-ı edebiyesi dahi câ-yı inkâr değildir. Nâzım Bey evrâk-ı mevkütemizden pek çoklarına makalât-ı fennîye ve edebîye yazmış ve bununla beraber denildiği vechle birkaç 'aded de asar-ı mütenevvi'a vücuda getirmiştir ki, bunlarla ma'lûmât-ı lâzime-i saire resmi de bulunarak birlikde 'arz olunmak mukarrer olub ancak vefâtı hasabiyle zâyi'âtdan bulunan merhum hakkında şurada bir iki satırın kayd ve derci – hasbe'l-uhuvvet- vezâ'if kadar şinâsiden görülmüştür.

Elektirikli Mikyâs-ı Hâmızât

<Endüstri> nâmındaki İngiliz gazetesinden naklen <Nature> ceride-i fennîyesi; Mösyö Kollet nâmında birinin ihtirâ' ettiği bir âletle hall-i tahammürde bulunan her nev' mâyi'ât derûnunda ne mikdâr hâmızât bulunduğunu takdir etmekde olduğunu yazıyor. Cihaza gelince: bu âlet iki elektrik tellerinden mürekkebe olub ayrıca birde galvanometre ile birleşiyorlar ve hâmızın mikdâr-ı vâkı'ası ne derecede bulunuyor ise galvanometrenin ibresi de ona göre tebdil-i mevki' ediyor imiş. Eğer bir mahlûlun derûnunda bulunan hâmız mikdâr-ı lâzimesinden ziyâde bulunuyor ise âlet-i mezkûreye merbut bulunan bir elektirik çingirâğını çalarak ifâde-i keyfiyyet ediyor imiş. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 307).

2.67. DÖRDÜNCÜ CİLD – DOKSAN İKİNCİ NUMARA (H. 10 Şevval 1310 / M. 27 Nisan 1893)

2.67.1. Mevâdd-ı Fennîye ve Tarihiyye

Gutta Perka- Lastik Ağacı

Gutta Perka yahud lastik ağacı dediğimiz mâdde aslen nebâti bir lastikten 'ibârettir. Bu cismin en büyük bir fâ'ideside elektriki gayr-ı nâkl bulunmasıyla elektriğin tatbikât ve isti'mâlatında, bilhassa telgraf tellerinin deniz altında elektriğin ecsâm-ı saireye sirâyet ve intikâl etmeksizin nakli husûsunda dâhil-i küllisi vardır. Gutta Perka her şeyde olduğu gibi taklidi de vardır. Bâhusûs yakın zamanlarda nedreti cihetiyle saf hâlînde olarak tesadüf hemen nâdirâtındandır. Gutta Perkanın tedkik mâhiyetiyle sâ'iresi hakkında Fransa ve mahâll-i sâ'ireden müte'ddid me'murin-i mahsusa çıkarılmış ve bunların desters oldukları ma'lûmâtı mahalli Encümen-i Fünûna ihbâr etmişlerdir. Gutta Perka lafzının aslı Male lisanından mâhuz etmiş. Lisan-ı mezkûrda [gutta-zamg] ve [perka-paçavra] ma'nasını müfid olduğuna göre [tekmilen (zamgı paçavra) demek oluyor ki, bu ta'bir bir dereceye kadar alık ve münasib görülür. Gutta Perkayı ilk defa olarak (1842) tarihinde <Mungomeri> keşfetmiştir. Ravilerin rivâyetine göre Mungomeri'den evvel diğer bir seyyahda bu mâddeyi keşf etmiş. (1843) de Singapur'dan li-ecli'l-muayene Londra'ya getiren <Sir John Dalmid> olmuştur. Tahtü'l-bahir kabloların icâdı tarihi (1849) kânun-i sâni âvânında vukû' bulmuştur. Fakat ilk defa olarak İngiltere'den Avrupa'ya tahtü'l-bahr nakl ve temdidi mütesavver hututun muhafazası emrinde gutta perkayı isti'mâl eden <Hevitson> nâm zât olub bu cismi yine evvela mu'âyene eden de <Hanikof>dur. Yine ilk defa olarak deniz altında telgraf hututunun temdidi için kullanıldığı mahal İngiltere'de <Kolkston> nâm mahalden iki mil tûlunda olan mesafe beyninde vâki' olmuştur. Bu tecrübenin muvaffakiyet-pezîr olmasını müte'âkkib memâlik-i sâ'irede dahi tatbik ve isti'mâline beda' olunmuştur. Ma'lûm olduğu üzere bu cism-i fen cerâhhide ve marangozlukda ve mahall-i sâ'irede dahi isti'mâl edilir. Bir rivâyet-i uhraya göre de gutta perka Malezya memâlikinde tenebbüt eden <İzonandera gona> ağacından hâsil oluyor. Bu ağacın yaprakları tûlani ve sarımtrak bir renkde olarak yumuşak bir halde bulunub ilk defa olarak bu ağac Singapur'da [Tomaslob] nâm kimse tarafından <Bokâtîtma> ormanında bulunmuştur. Bu ağacın evrâkı henüz küçük iken (0,23) metre tûlunda olub (7) santimetre 'arzında

olarak neşv ü nemâsının ilerlemesiyle, sinni büyümesiyle (0,12) santimetre tûl ve (0,05) metre 'arzda bulunur. Evrâkının eşkâli muhtelifdir. Bu ağac takriben (32:30) senede neşv ü nemâ bulub tezehhür eder ve sâkı (13:14) metre irtifâ' ve sahnı da tahtü'l-arz (90) santimetreden (2) metreye kadar nemâ bulur. Bu ağacda birde bir nev' semere hâsıl olub (35:30) tûla ve (30:25) de katre mâlikdirler. Bâlâda zikri sebkât eden Singapur'da bu ağac bir âralık vücudu görülememiş ise de bir müddet-i ma'lûmeden sonra yine müşâhede olunmağa başlanmışdır. Bir vakit ahâlî-i mahalliye bu ağaçların vücudunu hemen mahv derecesine vardiırmağa teşebbüs etmişler ve bu hâl birâz devam etmiş ise de Avrupalılar bi'l-'ahare ahâlî-i mezkûreyi bu 'âdetlerden ferâgat ettirmeğe muvaffak olmuşlardır. Flemenk müstemleketinde zer'a çalışılmış ve fakat me'mülün derecesine varamamakda bulunmuşdur. Malezya limanlarında ihrâcat vâk'a-i şâyan-ı kayd ve tezkâr bir derecede değildir. Ba'zı mahallerde bu nev' ağaçlardan bulunmakda ise de evvelki kadar isti'mâle elverişli değildir. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 218).

2.67.2. Şu'ûnat-ı Fenniye ve Medeniyye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a

Elektirik Ziyâsıyla Banyo

Elektirik ziyâsı yalnız tenvirâta hizmet etmez yâ? İnsan elektirik ziyâsıyla, yıkanabilir? <Volor Illustrate> gazetesi diyor ki Amerika doktorları kendilerine mürâca'at eden müşterilerinden ba'zılarına elektirik ziyâsı banyosu icrâ etmelerini, tavsiye üzerine Amerika erbâb-ı ma'rifet ve sanâyi'i etibbânın arzu ettikleri vechle bir banyo vücuda getirmeğe gayret etmişler ve bu gayretlerinde muvaffak dahi olmuşlardır. Mezkûr gazetede görülen ma'lûmâta nazaran, bu banyo 'adetâ bir sandıktan mürekkeb ve derûnu dâ'iren mâdâr kızdırıcı birtakım elektirik lambalarıyla muhât olub bir müstehcim bunun derûnuna girdiğinde yalnız başı hâricinde kalacaktır. Bu banyo in'ikâs-ı ziyânın husûlunu te'min edecek derecede tasviye edilmiş iki katlı nikel ma'deninden ma'mûl ve içindeki lambalar takım takım olub bir kuvve-i muharrike vasıtasıyla icrâ-yı fa'âliyyet etmekde bulunmuşdur. Bu halde on dakika kadar istihmâm olunduk da müstahimmin vücudunda yüksek derecede bir hararet hâsıl olduğu muhakkakatdan bulunmuşdur.

Libâs-ı 'Askeri Meselesi

Birkaç günden beri Avrupa gazetelerinde naklen şehrimiz evrâk-ı hav'âdîsinin sütunlarını işgal eden hav'âdîsden biri de yeni bir libâs-ı 'askeri mâddesidir. Yeni libâs-ı

'askeri, Almanya'da genc terzilerden biri müddet-i medideden beri iştigâl ederek nihayet bu husûsa yeni bir ma'denden yapmak üzere muvaffak olmuş ve bu muvaffakiyeti âhiren i'lan olunmuşdur. Bu libâs ile mülebbes olan bir âdam kurşun tanelerinin te'sirinden tahlîs-girîbân edecek, çünkü mermiyat bu libâsa te'sir etmeyecektir. İşidildiğine göre (Ridal) nâmınd'â diğer bir zât daha yeni bir libâs-ı 'askeri ihtirâ' ettiğini beyân etmiştir. Güya bu libâsa dahi mermiyât te'sir etmediği gibi gâyet hafı da varmış. Halbuki terzi Mösyö Duvo'nun ihtirâ' ettiği elbise, olunan tecrübelerde fi'l-hakika muvaffakiyet rü-nümâ olmuş ise de fakat sıkleti bir insanı hemen meşi-i hareketine mâni' oluyor. Çünkü kolları, bacakları, yüzü, filan her taraf örtülmek şartıyla telebbüs edilen libâs altı kilogramı mütecâvizdir. Yalnız bu elbise altı kilo olduğu takdirde bir âdamın üzerinde bulunan diğer ağırlıklar da nazar-ı dikkate alınacak olursa, bir işe yarayamayacağı derhal münfehim olur. Belki ıslah edilir de muvaffakiyet görülür? Artık bundan sonra diğer biri çıkararak, evvelkilerine mukayyes olamayacak ve herhalde rüchâniyeti bulunan diğer bir elbise daha ihtirâ ettiğini tabi'î i'lan edecektir. Bu gibi âhvâli Marsilyalıların vakâyi'ine teşbih edebiliriz. Ma'lûmdur ki her husûsda Marsilyalılar mübalağacılıkla ma'ruf ve müştehirdirler. İşte onlardan bir tanesi! Me'huzundan menkul olarak <Tercümân> refikamız vaka'i-i mezbureyi şu yolda hikâye ediyor. Marsilyalının biri bir gün diğer bir Marsilyalıya hitâben demiş ki:

-Arkadaş! ben bir makina icâd ettim. Bununla sucuk yapıyorum. Fakat o kadar mükemmel ki mesela bir diri öküzü hiç kesmeksizin bu makinenin bir tarafından sokacak olur isem diğer taraftan a'lâ sucuk çıkıyor. Bir öküzün kesilmesi, yüzülmesi ve daha sâ'ir türlü 'ameliyyâtın icrâsı da tamamıyla bu makine derûnunda icrâ ediliyor. Marsilyalının bu sözüne mukâbil karşısında bulunan diğer Marsilyalı kemâl-i istihzâ ile gülerek demiş ki:

-Adamsın! Bu makina bir şey mi? Ben bundan daha â'lasını ihtirâ' etdim. Bir makina yaptım ki, eğer evvelce yapılmış olan sucuklar hoşâ gitmeyecek olur iseler bunları makinenin bir tarafına vaz' ediyorum. Ve çarhını çevirdikten sonra diğer taraftan diri öküz çıkarıyorum!!!Buna mümesil daha pek çok mübalağa-kârâne misâller vardır. İşte yek-diğerini müte'âkiben ihtirâ' edildiği haber verilmekte olan elbise mes'elesi de böylece zan olunuyor!

Paris'in Bir Haftalık Nüfus İstâtistikî

Tutulan bir istâtîstîğe nazaran sal-ı hâlîn on ikinci haftası zarfında Paris'de (1,174) vefayat vukû' bulmuşdur ki evvelki hafta vefayâtı (1,156) idi. Bu tezyid en ziyâde emrâz-ı cihaz teneffüsiden ileri gelmiştir. Yine diğeri bir istâtîstîğe nazaran hafta-i mezkûrede (348) izdivâc vukû' bulmuş ve berhayat olarak (1,142) 'aded de tevellüdât vukû'a gelmiştir. Bu tevellüdâtın, (571)'i erkek ve yine (571)'i kızdır.

Bir Keşf-i Cedid

Profesör <Harison Dukamberc> ehîbbâsından mua'llim <Donubenin>e hitâben yazdığı bir mektubda, Madam Levis ile Jebson nâm iki İngiliz kadını tarafından Sinaya'de bu kere el yazısıyla muharrer bir eser-i mühim keşfedildiği ve eser-i mezkûr Süryani lisanı üzere muharrer olub şimdiye kadar ba'zı fikirâtı elde edilebilmiş olan dört İncil'in metnini muhtevi idüğü ve her ne kadar eser-i mezbûr çok isti'mâl edilmiş ve dört tarafı kirlenmiş ise de iki İngiliz 'âlimi ile Mösyö <Harison> kırk gün mütem'âdiyen vukû' bulan ikdâmâtı semeresi olmak üzere muhteviyâtı kirâat edebildikleri [Daily News] gazetesinde görülmüştür.

Bir Adanın Ga'ib Olması

Pakebu kumpanyaları vapurlarının Avrupa'dan Amerika'ya gitdiği yolda ada vardır. Bu adaya kum adası denilib (Novel-Efus) un cenubunda kâ'indir. Bu da 'aynı tarikte olarak Terno arazisinin liman-ı kebirine karibdir. Kum adası seyyahin-i bahriye nezdinde ma'ruf ve müştehirdir. Bu adanın derûnu dahi müzeyyendir. Tûlu 64 kilometredir. Bugünkü günde teknil-i mesâha edilecek olursa nisfından ziyâdesi ga'ib olmuş ve ancak (30) kilometre kadar kalabilmiştir. 1880 senesinden beri mezkûr adada mesâfât-ı mu'âyenede üç tane fener rekz ve te'sis olunmuşdu. Mürur-ı zamanla onlardan ikisi yek-diğerini müte'âkib mahv ve zâyî olmuşlardı. Bu iki fenerin yerine bi'l-ahare rekz olunan üçüncü bir fener de şiddetli emvâc-ı bahrin arasında ga'ib olub gitmiştir. Bir müddet sonra adanın teknilen denizin ga'ib edeceği zehâbında bulunuyorlar. Erbâb-ı tedkikin kavline göre karanın yavaş yavaş -evkâtla- denize tahvil etmekte olduğu görülüyor. İhti'mâl ki bir vakit kum adası bütün deniz altına gidib ga'ib olduktan sonra efkâr-ı seyyahinde yalnız bir hatırası kalacaktır. Karanın bahr-i muhitden, veyahud bahr-i muhitin karadan mahall aldıkları iddi'âsı mes'elesi neticesi olarak iddi'â olunabilir ki, bahr-i muhit mürur-ı zaman ile karaya doğru ilerlemektedir.

Sarhoşluk Hâsıl Etdiren Mantar

Asya'nın şark-ı şimâlî iklimi ahâlîsi bu kere yeni bir mantarla kendilerinde keyf ve neşe husûlüne muvaffak olabiliyorlar. Bu mantar sâ'ir nev' mantarların bir nev'i olub ahâlî-i mahalliye, (sinek yumurtası mantarı) diyorlar. İşbu madde-i kem'e sayfin eyyâm-ı hâre-i şedidesinde toplanır. Hevâda tepesi terk edilir. İyice kurudukdan sonra yuvarlanarak ufak küreler hâlîne tahvil ediliyor. Ve ağızda çiğnemeksizin yutuluyor! Eğer ağızda çiğnenilecek olursa bi'l-ahare fesad-ı mi'deyi bâ'is oluyor imiş... Bir veya iki mantar yirmi dört sâ'at zarfında bir insana hoş bir suretde a'lâ sarhoşluk veriyor.

Yeni Bir Cisim

Ahîren bir Horasani-çimento ile gâyet ince mika evrakından mürekkeb olarak <mi'tâyit> denilen mâddeye bu kere münferid cism-i ahîr hâlînde desters olunmuşdur. Bununla yüzük ünbûbleri ve mevâdd-ı sâ'ire i'mâl edilmekte imiş. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 222).

2.68. DÖRDÜNCÜ CİLD – DOKSAN ÜÇÜNCÜ NUMARA (H. 17 Şevval 1310 / M. 4 Mayıs 1893)

2.68.1. Nasayih-i Beytiye ve Sıhhiye

Evvelce yazıldığı halde bir müddetden beri meşguliyet-i sâ'ireye mebni devam edilemeyerek [Nesâyih-i Beytiye ve Sıhhiye] serlevhalı kısma bu nüshadan i'tibaren yine devam olunacaktır. Bu kısmın tahriri için me'huzumuz Fransa'da ahîren neşr olunub yine bu serlevha ile mevsum olan kitâbdır. <Nesâyih-i Beytiye ve Sıhhiye>nin kâr'îlere derkar olan lüzûm ve ehemmiyeti muhtaç-ı tafsil değildir. Hatta olunan arzu üzerine ayrıca risale şeklinde-elli tanesi bir cüz'ü i'tibariyle- tab' ve neşr olunacaktır. Bu da kâr'îlerce suhûleti mucbebidir. Şurasını da 'ilâve edelim ki ecza isimlerinin tedârikinde suhûlet olmak doğrudan doğruya Fransızca nasıl telaffuz olunuyorlarsa Türkçede dahi öyle yazılmıştır.

1-Sinekleri Öldüren Kâğıdın Suret-i İ'mâli

Gece yatak odasına defne dalı vaz'ı, pencerelerin açılıb kapanması, bir cam fânus derûnunda renkli mâyi' i'mâli, vesâ'ire gibi sineklerin def'ine hizmet eden birtakım usûller mevcûd olduğu gibi bir de yine haşerat-ı mezkûrenin telefîne hâdım bir nev' kâğıd da vardır. Bu kâğıdı i'mâl etmek için evvela: mikdâr-ı kâfi kavasya matbûhı elde edilmeli. [su 500-kavasya:Acı ağac 8 -şeker tortusu 125 kısım] ba'de elde edilen

matbûha kalınca (papy buvar)dan bir tabaka alıb gats edildikten sonra teybis edilir. Ba'zı kere şekerli acı ağac matbûhi derununa bir (cevz-i mukayyi) matbûhi veyahud mikdâr-ı kâfi (hâmızı arseniki) de 'ilâve ediliyor.

2- Güvelerin Şerrinden Kumaşların Muhafazası

Yünden ma'mûl akmişenin güvelerin şerrinden muhafaza için, akmişe-i mezkûreyi [piretri] denilen madde ile veyahud [kafuri tozu] ile tuzlamak kâfi ve vâfidir.

3- Dudakların Yarılmasına Karşı 'İlac

Eyyâm-ı şitâda soğuğun şiddetinden eller, dudaklar çatlamağa ve yarılmağa başlar. Bi'l-hassa dudaklar... Birâz gliserin sürülür. Ba'zı kere bir fâ'ide vermez. Fakat tedârîki kolay olan şu tertib bu bâbda bir netice i'tâ edebilir: Hâm balmumu 12 gram; Zeytin yağı 66 gram. Mülayim bir âteşde balmumunu eritmeli, buna zeytin yağını da 'ilâve ettikten sonra soğumak üzere 'âlî halle birâkılır. Ve ba'de isti'mâl olunur.

4- Eczacıların Bir Ma'rifeti

Gündüz, bâhusûs gece bir eczahane önünden geçdiğiniz sırada nazarınıza gâyet büyük züccâc-ı evâni derûnunda renkli mâyiât müs'âdîf olur. Arka tarafına birer lamba vaz' olduğu halde hâricden fevka'l-'âde bir manzara-i lâtfî ile müşâhede olunur. Tabi'î, şu ma'rifeti bir eczacı size ifşâ etmez. İşte tertibin sırrı: kırmızı sarımtrak mâyi', [nani kromit potas]ı muhtevidir. Sarı renk vermek için [kromit potas]. Mâvi için [kibritiyett-i nuhâs] semâvi mâvi renk için birâz da [amonyak- nişadır ruhu] 'ilâve ederler. Avanzade, (s. 232)

2.68.2. Avrupa Muharrirleri

Kontes Du Martel Du Janvil³⁰⁹

<Avrupa Muharrirleri> serlevhası altında Ma'ârifimizin geçen seneki nüshalarına birkaç makale derc etmiş ve kâr'ilerimize el-hâleti hâzihi gerek kitâb suretinde gerek gazetelerle makalât tarzında neşr-i âsâr eden ve kendilerine güzel bir mevki' ta'yin eden muharrirlerden birkaçının hâl ve şanına ve âsârına da'ir ma'lûmât vermiş idik. Bu sıra dâhilinde Fransa'nın yeni muharrirleri arasında tefrid eden (Gyp) ide söylemeden geçmek mümkünsüzdür. [Gyp] nâm-ı müste'arının sahibesi, Comtesse

³⁰⁹ Fransız yazar Comtesse de Martel de Janville'dir.

de Martel de Janville nâmında bir âsilzade kadındır. Fakat Comtesse'in nâm-ı hakikkisi 'âlem-i tahrirde tanınmaz. Kâr'îlere kendine (Gyp) diyebilir ve öyle sever. [Gyp]in âsârında kâr'îlerini en ziyâde meclub eden hâll-i tarz-ı tahririnin yeniliği ve Paris kibar 'âlimlerine mahsus suret-i tekellümün bu tarz içinde gâyet tatlı istihzâ ile mündemic bulunmasıdır. [Gyp]in yazdığı şeyler 'umûmen şuhâne, laubâlîyanedir; baz'an pek açık saçık ise de, bu açık saçıklık yine bir derece saffiyet perdesiyle örtülmüştür. Gyp, 'a'ilesi cihetiyle hâtîb-i meşhur Mirâbeau'ya intisâb eder. 1850 senesi <Koetsal> şatosunda kademnihâde-i 'âlem-i vücud olmuştur. Cont Martel de Janville ile izdivâcı 1869 senesine mes'âdifdir. [Gyp]in enzâr-ı dikkâtî, kendi üzerine celb etmeğe başlaması (La Vie Parisienne) nâm mecmu'a-i meşhure ile kibar 'âlîmlerini tedkik ve teftiş hakkında gâyet mûşikâfâne müstehziyâne bir tarzda yazdığı makalat üzerinedir. Bu makaleleri ayrıca birer cildde neşr olunduğu gibi bundan başka birçok da âsâr neşr eylemiştir. [Küçük Bob], İzdivaca Da'ir, Peçesiz, Talâk, Safa-yı İzdivac ile sâ'ir birtakım eserler etmiştir. [Gyp]in âsârından numune göstermek emelinde bulunuruz. Fakat gazetemizin mesleki bu emelimizin husûlüne mâni'dir. Bu sebebdan (Gyp) hakkında şöyle bir iki kelimecik çizmek ve gâyet ferasetli bir nazara mâlik ve müstehzi ve tatlı bir lisana sahib olan bu şüh-i edâ muharrireyi kâr'îleirmize tanıtmak üzere ve bir de bir kıt'a resminin derciyle iktifâyâ mecbur olduk. Avanzade (s. 235).

2.68.3. Mevâdd-ı Bahriye

Tahtü'l-bahir Yeni Bir Gemi³¹⁰

Hevâda seyr û güzâr husûsu henüz tamamiyle muvaffakiyet-pezîr olmadığı sırada, eyyâm-ı ahîrede Avrupa muhteri'leri ve erbâb-ı fûnûnu <deniz altında seyahat> husûsuna sarf-ı makderet eylemekte buldukları görölüyor. Beş altı mâh mukaddem Fransa sahilinde deniz altında işler bir gemi tecrübesi icrâ olundu. Muvaffakiyet tamamiyle rû-nümâ olmadığı halde, buna mümasil geçenlerde İtalya'da <Sivi'tâ ve Çıda> inşâ olunarak Kanun-ı Saninin on sekizinci günü denize bi't-tenzil tecrübesi icrâ olunmuş ve neticede pek güzel muvaffakiyet göstermiş ve yine tahtü'l-bahir işler bir vapur hakkında İtalya gazetelerinden naklen Avrupa gazetelerinde mutâle'a eylemiş idik. İtalya civarında tecrübesi icrâ olunan tahtü'l-bahir geminin tûlu (8,80) metre 'arz [vasat tarafında ise (2,16) metre olub] Fransa'da fennî romanlar muharriri <Julviren>bir

³¹⁰ Yazının görseli için bkz. EK.60

romanında tasvir ettiği gibi bunda da arzu edildiği vakit içinde deniz altına bir dalgıç çıkabiliyor. Derûni (tabi'î) elektirik ziyâsıyla tenvir edilmiş ve (20) metre kadar 'umka dalabildiği ma'lûmât-ı vâkı'a-ı cümlesinden bulunmuştur. Marû'z-zikr tecrübeler icrâ olunduğu ve bizde şu satırları kırâ'at ettiğimiz sırada geçen haftanın <Seyans> gazetesi de ma'lûmât-ı âtiyyeyi tebliğ ediyor: <Geçen sene Amerika sevahilinde (Baker) nâmında biri tahtü'l-bahir seyr eder bir sefine ihtirâ' etmiştir ki bu sefine beyzü's-şekl olub meşe ağacından ma'mûl, etrafında bulunan suyun (33:6) metreye kadar sıkletine mütehammil bulunduğu ve (s) harfiyle gösterilen iki çarhı hâvi olduğunu kayd ediyor ki, çarhların her birisi sefinenin birer cihetinde bulunmaktadır. (S) harfiyle müressem şekil dümendir. Sefine sath-ı maye hurûc ettiğinde bir bac'â dikilir [bu baca geminin sevkinde mevzi'dir] Buhar makineleri pervanelerle iştirâk ettirilir. Sefinenin derûnunda birtakım havuzlar bulunmaktadır ki bunların derûnuna suyun dolduğu esnada sefine su tahtına batar. Ocaklar muntafî olur ve bu esnada elektirik meksefeleriyle işler ve bir mihrek-i elektiriki vasıtasıyla yürümeğe başlar. Bu vechle istihsâl olunan sür'at vâkı'a sâ'atte 8:10 mile kadar olub, geminin içerisi yine elektrik ziyâsıyla tenvir edilmiştir. Sefine derûnuna birçok zevât rakib olabilir kârinesinin tûlu (13) metredir. Geminin manevrası için iki kişi kifâyet etmektedir. İlave olunmalıdır ki teceddüd-i hevâya muhtac olmaksızın insan sefine derûnundaki hevâ ile deniz altında üç sâ'at kadar yaşayabilmekte imiş. Herhalde muvaffakiyetin bu derecesi de yine şâyân-ı memnuniyettir. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 235)

2.68.4. Mevâd-ı Fennîye ve Hikemiye

Yeni Bir Mizân'ül-Harâre³¹¹

Fransa resa'il-i mevkutesinden <Siyans Illustrate> ceridesi yeni bir mizân'ül-harâreden bahsediyor. Kemâl-i suhûletle i'mâli ve fevâ'id-i vâka'sına mebni hülâseten dercini tensib ettik. mizân-ül-harârenin i'mâli için iktizâ' eden âlet ve edevât mevâdd-ı âtiyeden 'ibârettir. İki kâğıd şerid, iki parça tahta, hayvan yelesinden koparılmış bir kıl ile birkaç küçük çivi. Evvela iki ince tahta parçasını alarak birini şekil birde olduğu gibi (0,30) metre tûl ve (0,20) metre 'arz ve sahnında (0,002) yahud (0,003) milimetre olarak kesiniz. İntihâb edilecek tahta parçası gâyet hafif olmalıdır. Yine takriben (0,10) santimetre bir tûl üzerinde 'arzını muhafaza etmek üzere nihayet ucda (0,015) metrelik

³¹¹ Yazının görseli için bkz. EK.61

bir ârza vâsıl olur suretde mezkûr tûl intihâsından i'tibaren tenâkus etmek üzere imtidâd eylemelidir. Bu çaprazlığın beda' ettiği mahalle küçük bir sakıba açıldıktan sonra uclarına küçük bakır çivi (yorgancıların çivileri gibi) saplayınız. Çivilerin başları birâz dışarıda bulunsun. İkinci kısma gelince bu da (0,40) metre tûlunda olmak üzere şekil 3'deki gibi kesiniz. Bunun tahta olması ve sahnının da evvelki gibi bulunması iktizâ eder. Şimdi bunun geniş tarafına küçük bir kıt'a makara rabt etmelidir ki, bu makara hemen büyükce bir mantardan maktu' ufak bir parçadan da olabilir. İkinci resimde görüldüğü gibi uca doğru incelenmek üzere münthehi olacaktır. İlave edilmelidir ki büyük uc ibre yahud iğneyi yukarı kaldırmak (yükseltmek) mecburiyetinde olmayıb ma'mâfih ibre düşecek ve birâz da temâyül edecek suretde tahta inceltilir. Birâz evvel söylenen makaranın küçük bir oyuğu olduğu gibi kutru (0,025) ve sahnı ise (0,01) metre olur. Ba'de saman kâğıdı [paket yapmak için kullanılır] denilen kâğıddan iki tane şerid kesiniz. Bunlardan biri (0,60) ve diğeri (0,50) metre tûlu hâiz olsun. 'Arzları ise (0,25) metre olacak... (Şekil 3 ve 4) bu kâğıdların uclarına ilik şeklinde birer küçük sakıba açınız. Hayvan yelesinden koparılib muzâ'af veya müselles bir kıl parçası [0,20 metre tûlunda] tedârik edildikten sonra en uzun şeridin iliğine geçirmeli. Ve diğeri ucunu da bir yorgancı çivisine rabt etmeli. Şimdi yukarıda zikri mesbuk ilk ufak tahtayı bir çivi i'ânesiyle duvar üzerine sâbit kılınız. Tahta kolaylıkla ihtizâz edecek suretde olmalı. Ve (3 ve 4) kâğıd şeridleri bunun ucuna rabt etmeli. En ufak şeridi yine bir küçük çivi ile bir duvara tesbit ettikten sonra bargir kılını da en uzun şeridin son ucundan aşağıya doğru sarkıtmalı. Ve kıla rabt olunan çivi i'ânesiyle duvara tesbit edilen makaranın çevresine dolaştırınız. Şurasına dikkat etmelidir ki şerid ve sâ'irenin tamamıyla 'amûdi zevâyânın kâ'ime bâhûsus ibrenin güzelce bir halde ufki bulunmasına dikkat ve ihtimâm-ı lâzımedendir. Şekil (5)'de olduğu gibi bu sırada ibrenin dolaştığı mahalle taksimatlı bir derece yapmak da tabi'î lâzımdır. 'âmeliyyât-ı ahîrenin husûlü için de güzel bir hevâda iyi bir mizân-ül-harâre ile tatbik ve i'mâli kâfi görülür. Mizân'ül-harârenin hassasiyeti, i'mâli esnasında ne kadar takayyüd ve ihtimâm edilecek olursa ol nisbetde zâhir olur. Soğuk hevâda kâğıd ile kıl takallüs eder, ibre yukarı çıkar, sıcak hevâda bi't-tabi' aşağı iner. Fakat âtiyeye 'ilâve etmek de lâzım gelir. Edevât-ı lâzime güzelce yapılıp ve kendileri de suhûletle hareket edebilirse hevâda görülen cüz'i bir nişânedan ibre müte'esir olur. Kâğıdın envâ'i muhtelifesi taksimâtın ne vechle i'mâl edileceği gerekse tahmini olsun kesdirilemez. Bu âlet ile hevânın yalnız kuraklığını

değil, rutubeti de zâhir olabilir ve hem de bir mizân'ül-harâre hizmetini de görebilir âletin muhtelif ve müteharrik kollarına i'tâ edilen uzunluklar hassasiyetine zaman olabilirse de irâ'e ettiği derecâtın doğru olup olmadığı katt'iye kesdirilemez. İşte yeni mizân'ül-harâre bundan 'ibârettir. Avanzade (s. 236).

2.68.5. Fennî Eğlence

Açık Bir El Vasi'tâsıyla Bir Bardağı Kaldırmak³¹²

Âhvâl-i hevâ'îye ile tazyik-i hevâya da'ir risa'il-i yevmiye-i mevkütemiz sütunlarında pek çok mebâhis derc oluna geldiği için şurada daha ziyâde tafsile hâcet mess etmez zannederim. Çünkü bu günkü eğlencemiz de hevânın tazyiki üzerine mürettebdir açık bir el vasi'tâsıyla bir bardağı kaldırmak...Tacrübenin icrâsı için şöylece hareket olunur: bir insan herhangi bir elini 'adetâ tuttuğu vakitte avucu içinde (bir mik'arlık bulunduğundan) boş bir mahal bulunur ki burada birâz hevâ mevcûdur. Bir masa üzerine herhangi bir bardağı vaz' ediniz. Bardağın boş olacağını 'arz etmek zâ'iddir. Şeklin alt tarafındaki resimde görüldüğü üzere bardağın ağzına elinizi kapatınız. Ba'de elin parmaklarını gererek ve yavaş yavaş kaldırarak resmin üst tarafındaki şeklin manzarasını aldırınız. Bu esnada artık elinizi yukarı kaldirebilirsiniz. Yine bu esnada bardağın da kendiliğinden elinizle beraber yukarı kalktığı görülür. Tacrübesi kolay olduğu için herkes hânesinde icrâ edebilir. Bu garibenin esbâbı: elinizi bardağın üzerine kapattıktan sonra ve parmaklarınızı açtığınız esnada bardağın derûnundaki hevânın bir kısmını ihrâc etmiş oluyorsunuz. Yukarıdaki hevânın tazyikiyle aşağıdan gelen tazyik-i hevâ bardağın düşmesine mâni' olur. Eğer elinizin, bir tarafından cüz'i bir açıklık gösterecek olursanız, derhal derûnuna hevâ girer tazyikât müsâvi olur. Bardak da düşer. Tacrübe bundan 'ibârettir. Fakat eğlencelidir. Avanzade, (s. 240).

2.69. DÖRDÜNCÜ CİLD – DOKSAN DÖRDÜNCÜ NUMARA (H. 24 Şevval 1310 / M. 11 Mayıs 1893)

2.69.1. İhtirâ'ât ve Keşfiyat-ı Cedide

Telotograf

³¹² Yazının görseli için bkz. EK.62

İhtirâ'ât-ı cedideden biride telotografdır. Telotografin tarih-i icâdı yeni bir şey olmayıb birkaç sene evvel hay-ı ma'lûm bulunuyordu. Fakat bu günkü derecesinde mükemmel değil idi... Evvel vakit şöyle bir makine meydana konulmuşdur denildiği zaman bu makina ile bir insan her neye da'ir olursa olsun kâğıd üzerinde yazdığı, çizdiği mevâdın, diğer uzak bir mesafede bir kâğıd üzerine menkûş ve muharrir bulunacakmış havâdîsden 'ibâret bulunuyordu. Yine evvel vakit burada yazılan bir yazı diğer bir mahalde yazılamıyordu. Fakat bugün ihtirâ' tamamiyle kuvveden fi'ile geldiği için artık mezkûr yazılar yazılıyor demektir. Ma'lûmdur ki telgrafhanede yazılan bir yazıyı me'mur-ı mahsus çekdikden sonra faraza İzmir'de bulunan şu'bede kelîmât-ı muharrerine ora memur-ı mahsus tarafından tekrar kâğıd üzerine nakl ediliyor. Fakat şimdi İstanbul'da mukim bir zâtın uzak bir mahalle faraza yine İzmir'e çektiği bir telgrafda kendi el yazısının orada aynen irsâli husûsunu bilmek muceb-i memnuniyet-i vafire olsa yeri vardır. Telotografa ve cihaz-ı mahsusuna dair irâd-ı kelâm etmezden evvel ma'lûmât-ı tarihiye kâbilinden olmak üzere deniliyor ki 1879 da [Kuvpir]in ihtirâ' ettiği hâmm-e-i elektirikisinden evvel (Lenvar, Mayer, Kazelli) telgrafları şimdiki teletograf gibi husûsi hâ'iz olmayıb mesafat-ı b'â'idede birtakım tesavir-i matlûbanın vücudlarını mer'i kılan cihazlardan 'ibâret idüğü bu husûsa dair ma'lûmât-ı lâzime-i muhtasara [Ma'ârif]- nesh-i sabıkasında mukayyed ve mündercdir. (Kuvpir)in elektrikli kalemi şu'undan 'ibâretdir. Faraza yek-diğerinden uzak bir mesafe beynine mevzu' elektrik nakilleri var. Nakiller, bir nakle ile bir âhizeden mürekkebdir. Şimdi nakiller hendese nokta-i nazarından mütehhid ve zamanen ise mutabık olarak birtakım mevz'i-i harekât icrâ ediyordu ki muntazam bir sür'at ile mersûl bir kâğıd-ı şerid üzerine (nakle) ile muharrir yazılar 'aynı bir sür'at ile mersûl bulunan diğer kâğıddan bir şerid üzerine (ahize) 'aynı harfler yazılıyordu. Fakat cihaz-ı mezkûrede ba'zı mahâzîr bulunduğunu beyân edenler var... Faraza kâğıd şeridlerini irsâl ederken ya'ni şeridlerin sürüklendiği sırada diğer bir şeridin üzerine yazmağa mecbur etmekte ve yazılar tashihât ve tebdilât icrâ olunmaksızın yalnız dar bir kâğıd üzerinde bulunması ve yazılan yazılara erbâb-ı tahririn kabul edemeyeceği suretde bir revîş it'âsı gibi mevâddan 'ibâret bulunuyordu. Çünkü kâğıd üzerinde yalnız uzun ve mütem'âdî bir hat vücuda geliyordu. Bir zaman bir şirket çıkararak cihaz-ı mezkûrun ıslah edildiğinden bahisle herkese fûrûhtu teşebbüsünde bulunmuşlarsa da bir f'â'ideyi intâc edememiştir. Çünkü mevâni'-i sâbıkanın yine mevcûdiyeti nümâyân oluyordu. Halbuki bugün ma'lûm [Âlîzegray]ın

ihtirâ'kerdesi olan ve sernâmemizi teşkil eden telotografda öyle mahzurlar yoktur. Söylemek, tashih etmek ve sâ'ire hepsi layıkıyla icrâ olunabiliyor. Bir muharririn kâğıd üzerinde yaptığı eşkal ile yazıların 'aynı ve tıbkısı uzakda yine bir kâğıd üzerinde muressem bulunuyor. Cihazın ta'rifi için denilir ki (nakle) mahallinde tahrir eden âlet nakl-i hat husûsunda bir hizmet ifâ edemeyib kurşun kalemi (istilograf) ta'bir olunan diğer bir nev' kalem ile kürdan misillü bir uc isti'mâl etmekde bir bais olmayıb (ahze) mahallinde ise kalemin harekât-ı vâkı'asını ta'kib edebilmek için kalemin gâyet hafif bulunması iktizâ eder. Bunun için de kalemin ucu gâyet ince olmak ve seyyâl bir mürekkeb isti'mâl etmek lâzımeden görülür. Tûlu mu'ayyen olmayan kâğıddan bir şeridin üzerine muharrer kısmı yazı ile kâmilten setr olunduğu görülünce, gazetelerin müte'addid def'alar yazdığı yazı makinelerinde vukû' bulduğu üzere satırlar değiştirilince zikr olunan şerid dahi istenildiği derecede ileriye doğru sevk edilir. Bu numunede kâğıdı tebdil etmeksizin üzerine tahrir edilen boş mesafe (62) milimetre 'arzında ve on santimetre de tûlundadır. Gazetemize derc ettiğimiz resimden de anlaşılacağı üzere birinci şekil [nakle-i telotografı] ikinci şekil [ahize-i telotografı] irâ'e etmektedir. Üçüncü şekil ise iki kısım olup bir tarafındaki yazılan bir yazının aslı olup diğer tarafı ise evvelkinin 'aynı ve tıbkısıdır. Ya'ni uzak bir mahalde çekilen kısmın kopyasıdır. İlave olarak 'arz olunur ki telotografin isti'mâli gâyet suhûletli olup idaresinde bir müşkilât yoktur. Telotografin ba'zı fevâ'idini de zikr ederek makalemize hi'tâm vermek isteriz. Eğer Mürsel-i ileyh mahallinde bulunmayacak olursa yazıların yine kendiliğinden kâğıd üzerine tahriri, ta'rizât-ı vâkı'a-i nâbecâdan masûn bulunması gibi fevâ'idinden başka sâ'ir cihetleri de şâyân-ı kayd ve tezkâr bulunur. Sür'âtî muharririn elinin sür'âtîyle mütenâsibdir. Kalemi seri' bir muharir dakikada (30:35) kelime kadar yazabilir. İleride ıslah edilerek şol mertebeye vardırılabileceği umîd olunuyor ki faraza New York'da mukim bir banker (San Francisco) da bulunan bir çeki ne kadar hızlı mükaleme edebilirse, öylece mükamele edebilecek ve kâğıdı da imzalayabilecektir. El-hâsıl telotograf 'asr-ı hâzırın ihtirâ'ât-ı müfidesinden birinciliği ihrâz etse belki diğeri vardır. Muallim ve muhteri'-i mumaileyhe ileride daha ziyâde muvazzah ma'lûmât-ı mufassale i'tâ edecek imiş. Biz de kâr'îlerimize tebliğ husûsunda tecviz-i terâhi etmeyiz. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 242).

2.69.2. Şu'unât-ı Fenniye ve Medeniye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a

Yaz ve Kışa Dair Bazı Ma'lûmât

[Aku] gazetesi bu sene zarfında Paris ve civarına nüzul eden yağmura dâir ma'lûmât-ı âtiyeyi kayd ediyor. 1870 senesinden beri yağın yağmurlara nisbetle bu sene daha çok yağmur yağmıştır. 1888 senesi mart ayında [90,5] milimetre 1879 nisanında [76,7] milimetre yağmur nüzul etmiştir. 1880 senesinde kuraklık (mart ayında) daha ziyâde olub yağın yağmur ise [3,7] milimetre olduğu görülmüştür. Halbuki bu sene nisan ayında [12,9] milimetre yağmur yağmış ve bi'l-âhare kuraklık sinin-i sâbıkaya nisbetle daha ziyâde vukû' bulmuştur. Bu esnada derece-i hararet (22) ve 1875'de yağmur 9,5 milimetre olmuştur. Eğer mevsim-i sayfa yani hararete nakil kelâm edilirse, 1871 martda derece-i hararetin gâyesi 1871 senesine nisbetle daha ziyâde ya'ni 23/7-1891'de 22/7 1872'de 21,6-1886'da 21,3-1884'de 20,9-1892'de 20,7-1882'de 20,5 olub son nisan ayında (27,5) e kadar irtikâ etmiştir. İlâh.

İdareli Posta Pulu Müvezzi'i

Bi'l-hassa ekserisi pek ziyâde câlib-i dikkat ve menfa'at olarak meydan-ı ihtirâ'a konulan âlet ve edevât meyânına, bu kere İngiltere'de bir zâtın ihtirâ' ettiği [idareli posta pulu müvezzi'i] âletini de zamm ve 'ilâve etmek lâzım gelir. İdareli posta pulu müvezzi'i, âleti İngiltere'de mevki'-i tecrübeye konulmuş ve netâyic-i haseneye desters ve muvaffak olunmuştur. Mevâki'-i muhtelifede bu âletin tecârib-i lâzimesi dahi icrâ edilmiş... Cihaza gelince: hâricen mustâfili bir kutudan 'ibâretidir. Kutunun kapağının üst tarafında açılmış bir fûrce bulunmaktadır. Şekilde A harfiyle görülmektedir. Buraya yukarıdan para atılır âlta güzel bir sistemde olarak müteharrik ve hassas bir manivela konulmuş ve basit bir mekaniği kısımda mevcûd bulunmakda olub B harfiyle müressem mahalde ve cihazın kısım-ı tahtaniyesinde bir de çekme mevcûddur ki bu noktadan posta pulları tevzi' olunur. Halbuki bu nev' diğeri bir idâreli posta pulu müvezzi'i nâmıyla âlet de mezkûr çekme mahfuz bulunmakda idi ki yalnız küçük bir delikten pullar kendi kendisine müşterinin yanına gelir. Ma'lûmât-ı vâk'aya nazaran yukarı taraftaki delikten bir para atıldığı vakitte fûrce-i mezkûreden yalnız bir pul dışarı çıkıp bir defada iki pul ahzi nâ-kâbil-i imkân bulunduğu mukayyed bulunmuştur.

Sanâyi' Zamg-ı 'Arabi İ'mâlî

Ma'lûmdur ki zamg-ı 'Arabi husûsât-ı mütenevvi'ada kesretle isti'mâl olunur bir mâddedir. Kesretle vukû' bulan sarfi hesabıyla ticaretde nedret hâlinde bulunması hesabıyla bi't-tabî' fiyatı da külli bir dereceye irtikâ eylemiştir. Bu sebeble ya'ni

fiy'atının külliliğinden nâşi ticâretde sanây'i zamg-ı Arabi revaci müşâhede edilmesinden nâşi Fransız gazetelerinden biri birtakım erbâb-ı ihtikârın fenn-î kimyadan istifâde ederek ne suretle sun'i zamg istihsâl eylediklerini gösterir ma'lûmât-ı âtiyeyi derc etmekle bervech-i zîr nakil edildi. On kilogram keten tohumu, sekiz kilogram zac yağı ile on litre su derûnunda karıştırdıktan sonra (3:4) sâ'at kadar galeyan etdirilir. Ba'de mâyi' terşih etdikten sonra hacminin dört misli ispiro 'ilâve edilir husûle gelen teressübât ahz olunarak yıkanır, teybis edilir bu halde mahsulat renksiz ve şekilden 'ârî, lezzetsiz, râyhasız olub birâz su ile karışdırılacak olursa derhal kesif bir müstahleb elde edilir ve bu vechle sun'i zamg i'mâl edilmiş olur.

Brown Séquard Usûlü

Fransa'da muallim Brown Séquard tarafından ittihaz olunan usûl hakkında gazetemiz nesh-i sabıkada ma'lûmât-ı lâzıme münderic bulunduğ kâr'ilerimiz hatır buyurulur. Brown Séquard, tertib ettiği mevâdd-ı 'uzviyyeden mürekkeb ma'yi San Şihohat'da bulunanlara tahtü'l-cild şırınga edilecek olursa şırınga olunan kesânın şebâbetdeki gençlik vukutunu hissettiği meş'ar bir usûl-ı cedide meydana koymuşdu. Bu hafta alınan Fransa gazetelerinden birinde münderic ma'lûmâta göre emraz-ı muhtelifede ma'lûl bulunan kesâna Brown Séquard usûlü üzere şırınga edildik de umîd ve me'mûlun fevkinde netâyic-i haseneye destres olunmuş ve 346 kimesneden 314'ü tamamıyla iktisâb-ı beru nâm eyledikleri münfehim olmuş ve bu suretle muallim-i mumâileyh usûl-ı müttehizesini takdir ve tasvib eylemekde bulunduğ görülmüşdür.

Asâr-ı 'Âtîka İhrâcı

Fransa gazetelerinde münderic ma'lûmâta nazaran İskenderiye selhhanesi kurbunda bu kere birtakım asâr-ı 'âtîka ihrâc olunmuşdur. Bulunan asâr-ı 'âtîka k'âdîm senelerle yedi tane lahidlerden biri üzerinde (Aristid) ismi nakş olunmuş ise de meşâhir-i Yunaniyeden olması lâzım gelen zevâtdan hangisinin olduğ ma'lûm bulunmamış ve bu cihetle tarih-i miladdan [360] sene evvel [Teb] şehrinde ressamlık eden (Aristid) nâm-ı zâtın lahidi olduğ zannolunmakda bulunmuşdur.

Chicago Meşher-i 'Umûmiye'nin Küşâdı

Evvel-i ahîr gazetemizde Chicago meşher-i 'umûmiyesine dâ'ir pek çok ma'lûmât-ı lâzıme kayd ve derc ettiğimiz ma'lûmdur. Bu kere vârid olan bir telgrafnâmede mayıs efrencinin birinci pazartesi günü Amerika e'is Cumhuriyeti ve Heyet-i

Vükela ile zevât-ı sâ'ire, mükemmelen tezyin edilen mahallat-ı pişegahından geçilerek sergi-i 'umûmi mahalline 'azimetle resm-i küşâdı icrâ etmişlerdir. Bu cihetle memurin ve komiserler sergi mahallini ziyâretle derûn ve birûnu temâşâ etmişler ve daha sonra serginin herkese küşâde bulunduğunu i'lan ederek ahâlî ziyârete başlamışlardır. Kristof Colomb'un tezkâr nâmı için New York şehrinde icrâsı mukarrer olan resmi geçid-i bahri dahi bi'l-âhare hevânın açılmasını müte'âkib vakit mukarrerde icrâ olunmuştur.

Üzeri Yazılı Bir Âğac

[Sedayı Üsbû'i] gazetesi diyor ki: Fransa'da Sorbonne Darü'l-fünun'unda ahîren in'ikâd eden bir konferansda Mösyö Levon Durusni [Tibet] memâliki civârında üzeri kudretten yazılmış bir âğaca dair birtakım ma'lûmât i'tâ etmiştir âğacın kuşürü ve yaprakları üzerinde muharrer yazılar gâyet eşkâr suretde görülmekte olup Budaca bilen birtakım kesân kirâ'at edebilmişlerdi. Me'hazda daha ziyâde tafsilatı hâiz olmadığından biz de bu kadarla iktifâ etdik.

Ziyâdar Şamandırâ

Geçen nüshamızda düdüklü bir şamandırâ ihtirâ' edildiğini kaydetmiş idik. Bu kerede ziyâdar bir şamandırâ vücuda getirilmiştir ki fâ'idesi, [fosfor du kalsiyum] cisminin denizin hareketiyle suya müs'âdif olmasıyla oldukça bir ziyâ meydana getirecek ve böylece sefâ'ine geceleri sığ mahalleri bildirecektir. Mucidi bir Amerikalıdır.

Köpeklere Mahsus Bir Melce

<Nature> Paris'de İngiliz kadınları tarafından köpeklere mahsus bir melce yapıldığını zikr ederek bu bâbda birtakım ma'lûmât-ı mufassale kaydetmiş ve kilâbın i'âşesini ve mahallerini gösterir bir kıt'ada resim derc etmiştir.

Üç Ayaklı Bir Piliç

Nişantaşı'nda birinin mâlik olduğu tavuklardan birinin doğurduğu bir pilicin üç ayağı olup ikisi tabi'î bir halde üçüncüsü de kuyruğunun üzerinde bulunduğu ve pilicin el-an berhayât bulunduğu gazetelerde görülmüştür. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.253-255).

2.69.3. Fennî Eğlence

İdareli Bir Terazi³¹³

Ba'zı hânelerde behemahâl bir şe'yin vezni icâb eder. Terazi bulunmaz. Yeniden tedârik müşkül görülür. Bu nüshaya derc ettiğimiz fennî eğlencede gösterilen terazi i'mâl edilecek olursa, herkese fâ'ideli bir suretde işine yarar. Terazinin i'mâli birâz ip, bir parça mukavva gibi mevâddan 'ibârettir. Zaten resme dikkatle nazar edilecek olursa esas tertibâtındaki suhûlet derhâl zâhir ve 'ayân olur. Bir metre kadar tûlda bulunan herhangi ufki bir tahtanın iki tarafına birer çivi tesbit etmeli. (1,50) metre tûlunda bir ipi alarak orta tarafında bir döküm husûle getirmeli, bu ipin uçlarına diğer münasib tûlda iki tane ip rabt olunarak birer uçlarını da marü'z-zikr ufki tahtaya tesbit edilen çivilere bağlamalı. İki dane ince tahtadan yahud kalınca mukavvadan iki dane murabba' şeklinde kıt'a kesmeli. Bunlar terazinin kefelere hizmetini ifâ edecektir. Ortasında döküm husûle getirilen mahalle tahtadan veyahud diğer bir mâddeden bir ok şeklinde bir yay yapılarak mezkûr mahalle sâbit kılınır ve mus'âdîf olduğu mahalde mukavvadan murabba' şeklinde bir parça yapıdırıldıktan sonra üzerine de icâb eden taksimât yapılır. Terazinin i'mâli bitdi. Hassasiyetine emin olabilirsiniz. Şimdi bu terazi ile hânelerinizde arzu ettiğiniz mevâdı tamamiyle vezn edebilirsiniz. Derc edilen şekilde bir piliç vezn edildiğini irâ'e ediyor. Bu seferki fennî eğlencemiz de bundan 'ibârettir. Avanzade, (s. 256).

2.70. DÖRDÜNCÜ CİLD – DOKSAN BEŞİNCİ NUMARA (H. 2 Zi'l-kadde 1310 / M. 18 Mayıs 1893)

2.70.1. Mevâdd-ı Tarihiye ve Coğrafiye

Kırmızı Nehir

Asya'da vâki' [Tonkin]in Çin kıt'asının şimâlîne doğru mümted, ekâlim-i cibâliyesi garben bahre kadar ve delta hududuna doğru olan mahaller hemen gayr-ı muntazam ve hercâyi bir suretde şebekeden müşkildir. Cibâl-i mezkûre garba doğru imtidâd eden aksâmı meyanında ve Çin'in bazı nehirleriyle, [Tayi-Yen] ve [Meh-Kong]un civarında bir de kırmızı nehri şâmildir. (Tonkin) in tavsif Almahi cihetinden iki büyük nehri hâvi olduğu görülür. Bunlardan birisi olan (Nay-Bin) cibal-ı şimâlîye

³¹³ Yazının görseli için bkz. EK.63

meyânından seylabla [Nay-Negvin] ve [Delta] ya kadar cereyan ederek şark-ı cenûbîye doğru imtidâd eder. Diğeri yani ikincisi kırmızı nehir ta'bir-i ahîrle [Song-Kuvi] nehridir ki [Yun-nan] mevki'inden neb'anla Tonkin'in şimâl-i garbîsinden cenûbî şarkisine doğru geçer. Şurada sernâmemizi teşkil eden kırmızı nehir hakkında deniliyor ki: tarih-i mil'âdîden bir âsr mukaddem-i mezkûr-i evvelkide Çinlilerin sâkin olduklarını meş'ar-ı kuyudatdan başka ahîr türlü bir isbat irâ'e edilemediği gibi kırmızı nehir de dokuzuncu 'asırdan evvel gösterilebilmektedir ki o tarihte Tonkin, Kral (Yun-nan) ın idaresinde bulunduğu zamana mus'âdîf olub tarih-i mezkûr ise (863) e mus'âdîfdır. Ma'lûm olsa gerekdir ki Tonkin birinci def'a olarak hari'tâsının Avrupalılar tarafından ahz û tersimi (1409 da) vukû' bulmuşdur ki tarih-i mezkûrda bir kırmızı nehir mevcûd bulunduğu iş'âr edilmiş ise de [Hevni-Kyang] nâmı tahtında mezkûr ve muharrer bulunuyordu. Yine Tonkin'in aksâm-ı dâhiliyesini meş'ar birinci def'a olarak hari'tâsının tersimi (Aleksander Durodas) ın zamanına tesadüf eder ki vakt-i mezkûr da (1650) senesidir. İşbu hari'tâ tersimi mes'elesinden maksad, kırmızı nehir ile tarihi hakkında- son 'asır zarfında- Tonkin, Hind-i Çin'i ve Çin memâlikine ve civarı etrafında seyahatde bulunan seyyahlar meyânında efkâr ve ara-yı muhtelif tekevvününe b'âdî ve bâ'is olduğundandır. Halbuki bugünkü günde biz ma'lûmât ve müşâhedât-ı vâk'iamıza müsteniden beyân edebiliriz ki, kırmızı nehrin suları 'adetâ h'âdîd-i filiz ma'deniyesi renginde bulunub evvela bir yataktan hurûcla [Hong-Hua]na doğru imtidâd eylemiş ve deltaya kadar mümted bulunmuşdur ki burada müteferri'ânında büyük bir kol denize bırakır ve müttehid, müte'addid kanalları da [Tay-Bin] civârına kadar tevessü' müşâhede edilir. Kırmızı nehrin, zâten sebep-i tesmiyesi de renginin 'adeta kırmızı bir rengde bulunmasıdır ârtık kırmızı nehrin uzun tedkikâta ve sâ'ireye diğeri bulunması belki teslim ve tasdik edilir. Kırmızı nehrin yahud [Song-Kuy] un [Hong-Kiyong] nâmıyla da mevsûmdur; cereyânının ihâta ve işgâl ettiği mahal ve müsâfâtın kâffesinde Hind-i Çin'i sefineleri ta'bir olunan gemilerle seyr û sefâ'in kâbil olduğu gibi cereyânının kısm-ı a'lâsında taş ve birâz da ma'deniyât-ı kuma yığınlarla setr ve sed olunmuşdur ki mahal-i mezkûrde buharlı şalupaları seyr û küzerden men' ve tevkif eder. Demekdir ki seyr û küzer memnu' bir halde bulunur. Fakat ma'lûmât-ı vâride-i ahîreye nazaran gâyet cesim ve mütenevvi' makine ve icâb eden âlet ve edevât-ı lâzıme-i sâ'ire ile mahall-i mezkûr tathir edilecek ve seyr-i sefâ'in 'umumi her vechle [Yun-nân]a kadar kâbil olabilecektir. Deltada cereyânın bazı mahalleri salsalı-kumlu, çamurlu tepeler mürtefi' bir halde

bulunmaktadır. Bunlar bi'l-ahare faraza nehrin bir kolunun taşarak mecrasını tebdile hizmet etmekden başka bir işe yaramaz. Halbuki teferr'uat-ı muhtelifesinde 'adetâ kum yığınları müs'âdîf-i nazar olur ki 'adem-i tathir ve tanzifi hasebiyle cereyanını muhtelif mahallere tebdil-i mecâri ederek böylece seyr û sefâ'in husûsunda ne kadar tevlid ve ikâ' ve müşkülât edeceği azade-i kayd-ı ityân bulunur. Sefâ'inin seyr û küzeri ise 'adetâ bir hâl hatrına gidebilir ise ceryan dâ'ima her mahalde sâbit karar değildir. İşte zikri mesbuk-u mevân' hasebiyle nehr-i mezkûr 'âlet-tevâlî bir çok teşâ'ubâta hedef olur ve bir çok muhtelif mahallere tevsi' ve intişâr eder ki (Hanoy) mevki'ine kadar imtidâd eder ve bu suretle nehrin tuğyânı ve tahvil-i mecrâ etmesi sevâhili bi'l-hassa sâhil-i Yemini büsbütün harab eder ki ez-cümle bir kaç sene evvel vukû'a gelen tuğyânların men'i maksadıyla sahile uzun duvarlar çekmek için istihsâl-i müsâ'ade ile vücuda getirdikleri [hemen yüz metresinden ziyâde] surları mahallinden ifrâz ve tefrik eylemiştir ki belki de tamamıyla de harab etmiş denilebilmek de câiz olabilir. Song-Kuy devri ve mukannen olarak yeni feyezân hâsıl eder. Bunlar da mayıs ve ağustos ayları evâhirine doğrudur. Esnâ-yı feyezânda seviye-i vâk'ia derhal (6:7) metreye kadar bir irtifâ' ahz eder. Bu hâl (750) metre 'âdî müsâfâta kadar mümted ve rü'yet olabilir. Nehrin cibâle doğru olan çıkışlarında, iki büyük inkisâm ahz ederek bulunur. Biri nehr-i ebyazdır ki: şarka doğru ve diğeri nehr-i esved-böylece nâmlar ahz ederler- der ki garba doğru mümted olarak (Tay-Bin) civarına karib bir mahalde birleşirler. Deltadan ba'de'l-mürur denize dökülür. [Son-Tay] karibinden denize dökülen mahallin evvelki mesafe-i muharrere ile olan bu'diyeti takriben (200) kilometre kadardır. Bu civarlarda nehr-i mezkûrun haylice mütnefi' ve müstefid olurlar. Ez-ân cümle [Hanuvi, Hay-Dovang, Bak-Neynson-Tay, Nâm-Deyn, Hovang -Yen ile Neyn-Beyn]in bir kısmı o daire-i mezkûre-i istifâde dâhilinde ma'düddur. Kırmızı nehrin sevâhil-i şimâlîyesinde birtakım küçük adacıklardan müşekkil mahal de vardır. Bu adacıklar kayalık olub küçük bulunması hasebiyle câlib-i istifâde değildir. Deltaya müs'âdîf olan kısımlarında ahâlî-i sekene da'im balık avcılığında bulunurlar. Sayd olunan balıklar külli fiy'at ile satılır. Bu cihetle mu'teberdir. Fukara sınıfı avcılıktan mütnefi' olurlar ve başlıca gıdalarını teşkil eder. Nehir üzerinde bâlada muharrer sefâ'inden mâ'dâ küçük birtakım diğeri merâkib-i bahriye de bulunur. Bunlar kadınlar ve çocuklar tarafından bile idare olunabilir. Mevki'-i müsâiddir. Sevâhilde birçok lâtif mevâki' ve aramgah bulunur. Şâ'irâne mevki'ler de eksik değil... Balıklar kesret üzeredir. Eti leziz olub birâz evvel 'arz olunduğu üzre her

sınıf kesân tarafından da'im lezzetle tenâvül olunur. Me'huzumuzun derc ettiği bir resim de ifâdât-ı ahîremizi musaddak bulunuyor. İşte kırmızı nehre dair ma'lûmât bundan 'ibâretdir. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 259-261).

2.70.2. Mevâdd-ı Fennîye

Usûl-ı Tenvir-i Âtiye

Ma'lûmdurki hâl-i hazırda fabrikaları, hâneleri, sokakları, vesâ'ireyi petrol, hevâgazı, elektrik gibi mevâdd ile tenvir ediyorlar. Tenvirât-ı zeytiye de 'ilâve edilecek olursa <tenvirât-ı 'umumiye> birâz evvel ta'dâd ettiğimiz usûllerden 'ibâret kalır. Fakat elektrik mutavağilları hala memnun değildir. El-an çalışıyorlar... 'Acaba on beş sene zarfında muhayyirü'l-ukûl olan mâlikânelerini tenvir husûsunda el-ân tezyin edememişler midir âmeliyyâthanelerde münzeviyâne ihtiyâr-i ikâmet-güzin olan seyyâle-i elektirikiyenin keşfi ve zâhire ihrâcıyla, tatbikât-ı vâfirede isti'mâl edildiği halde halâ arzımızda harf û sanâyi'-i beşeriyeye bir hizmet edememiş midir? Edilen istifâdenin vücudu kâbil-i inkâr mıdır? Şurası isbata kâfidir ki, tatbikât ve isti'mâlatının nev'i tekessür ettikçe erbâb-ı sa'y ve gayret bir taraftan da yeni elektirik menba'lârına hasr-ı enzâr-ı dikkat ediyorlar. Yine bu husûsu isbat etmek için birkaç nüsha evvel derc edilen (yeni bir menba'-ı elektiriki) makalesinde zikretmek kâfidir. Galvanoplasti usûlü (terkibat-ı medeniye-i ahîre semeresi olarak ıslah olunduğu halde) bu bâbda bir eser-i nefis olarak gösterilebilir ki, heykeltirâşlık ile bir çok ma'deniyât-ı mevcûdiyenin ta'yin-i temyiz ve tefrikiyle işe yarayanlarının inşâat-ı lâzıme ve sâ'irede isti'mâli; tahlil-i elektriki ile bugünkü günde yine ma'deniyatın idareli bir suretde tathir ve istihzâr ile mevlid-i harf ve sanâyi' olarak isti'mâli telgrafın 'aynı zamanda bir telin bir ucunu bir mahalle diğer ucunu da mahall-i ahîre rabt ederek, iki hasretkeşin iki firkatzedenin yek-diğeriyle mükâleme etmeleri ve yine telefonun – nereden olursa olsun – faraza Paris'den Londra'ya , New York'a, Chicago'ya (1500 kilometre mesafe ile) kemâl-i istirâhat ve sükunetle ihbâr-ı matlûbanın bir sür'at-i mahsusa ile irsâli husûsları tabi'îdir ki şâyân-ı memnuniyet-i vafire görülür.

Bâhusûs geçen nüshada yazdığımız telotograf ile mikrofon ve sâ'ire gibi ihtirâat-ı ahîrede 'ilâve olunacak olursa, artık memnuniyet değil, teşekkür bile yine az görülür. Hüküm edilebilir ki elektirik müteveğilleri bilâ mübâlağa (Viktor Hogo) nun dediği gibi (ben canlı bir teli bir kutubdan kutb-ı ahîre rabt eder ve bununla bütün tercüman-ı

hissiyâtımı efkâr ve harekât-ı matlûbemi el-hâsıl her şeyimi bildirir, ihbâr eder ve yine derim ki bütün özlerimi dünyanın bir ucundan diğer ucuna kadar isâl edebilirim) demekde ma'zûr görülürler. Bu fikr doğrudur. Ve kayd ü i'tirâzdan sâlimdir. Fakat elektirik müteveğilleri hâla memnun değil! Dağlarda, v'âdîlerde metruk olarak bir hâll-i pinhanide bulunan enhârdan çağlayanlardan faraza Niagara şelalesi gibi şelalelerden el-hâsıl kuvvâyı 'umumiye-i tabi'iyeden ne kadar istifâde etmişler ne kadar müteneffi' olmuşlardır. Bu nokta cây-ı mülâhazadır. Birçok erbâb-ı fûnun ve terakkîyât-ı fennîye ve medeniyye mu'âvenetiyle cev-i hevâyı kendilerine cevelangâh ittihâz etmediler mi?

Fransa'da hayâlî ve fakat fennî olarak birtakım romanlar tasvir etmekte bulunan (J.L. Varn) ın tasvirât-ı mucibince deniz altında yürümekten, seyahat etmekten de geri durulmadı... Bunlar henüz ilk adımdır. Yine elektriği ele alalım. Berrak ve münevver ziyâ-yı hoş manzarayla icâb eden mahallat tenvir ve tezyin ediliyor ki elektrik-i nâzeniyenin tarih-i keşfinden mukaddem, (tenvirât-ı 'umumiye) yağlar, mumlar ile daha sonra gazlardan 'ibâret bulunuyordu. Elektrikle yalnız şehirler, meskenler tenvir edilmez. O berrak ve gâyet küçük kıvılcımlarını mahall-i muhtelifeye-zırhlılara, aramgâh-ı 'askeriyeye, deniz kenarlarına vesâ'ireye de sevk ve isâl edilerek müteneffi' olunur. Hânesini mükemmelen tenvirâta gark eden faraza bir tâcirin tenvirât-ı mezkûreye ne kadar masraf ihtiyâr ettiğini nazar-ı dikkate alalım. Şurasını da unutmayalım ki edilen masrafa mukâbil vücuda getirilen tenvirâtın değeri var mıdır? Hayır, değil mi? Elektriğe gelince: işin rengi değişir. Masraf tenâkus eder. Tenvirât tezâyüd eder. Letâfet bedidâr olur. Hâtır için olmayarak denilir ki tenvirât-ı zeytiye ve gaziyye nisbetle elektirik herhalde (başka) bir şey'dir. Ey bu mukayeseden maksad ne? Maksad, fen adamları mesâ'i-i mütem'âdiye neticesi olarak buldukları elektrik ziyâsını isti'mâl ettikleri sırada bir taraftan da menba'-i taharrisinde devam ettiklerini söylemişdik ya. İhtimâlatdan bulunur ki, bir gün olur da şehirlerde, fabrikalarda tenvirât-ı zeytiye ve gaziye külliyyen terk edilerek yerine elektrik ziyâsı kullanılacak... Bakalım vâridât masrafa tekâbül edecek mi? Menba'lâr sarfiyât-ı vâk'a-i tasvire kâfi gelebilecek mi? Yine bu taharriden maksad, 'arz edelim ki, hemen her tarafda bir mevki'-i muhterem ihrâz eden elektrik ba'zı tarafda da hoş görülmüyor? Ya'ni şâyed 'adem ve vücudu hâlinde ne yapmak lâzım gelecek? Evvelâ tenvirât lâzım... Tenvirâta ne kullanılmalı? Yine gaz ile mum mu? İlave edilmeli ki bulunacak kuvve-i ziyâ ile gözün ülfet ve enbestesi lâzım. Tedârik edilen kuvve-i ziyâ'iyeye ile kuvve-i zâyî'anin

mikdârı hesap ve kitâb edilmiş; neticede hiçden 100'de 2 1/2 kısım kuvve-i tedârikiye elde edilmiştir ki bu hesaba 100'de 97 1/2 kısım zâyî'ât var demektir. Halbuki kavı-ı elektiriki ile 100'de beş kuvve-i ziyâ'iyeye mâlik olunur. Artık denilebilir ki ba'demâ elektrikçilerin hoşnutsuzluğu makbul tutulamaz. Şurası sahihdir ki bir muma gazdan istihsâl edilen kuvvet 100'de 2 kısım olub mumda ise ancak 1000'de bir kısımdan ziyâde değildir. Şimdi mârû'z-zikr menâbi'-i muhtelifeden gözlerimize vârid olan kuvve-i ziyâ'iyeye 'acaba ne derecede bulunuyor? Diyebiliriz ki (biz değil) harikü'l-'ade bir derecede... Erbâb-ı fûnûnun hesabına göre eğer bir göze vârid olan kuvve-i ziyâ'iyeyi irâ'e eder bir âlet-i basriyenin vücudu farz edilecek olursa mevrîd -i hararetin yalnız bir derecesi bir kilogram suyu teshin edebilir! Sübhan men tahîr fî- sîn'a-i 'ukul. Tezahür eder ki basar-ı beşeriyenin te'sirini için 100 milyon seneden ziyâde vakte ihtiyaca muktedir olunacaktır. Ma'lûmdur ki eşî'a-i şemsiyenin muhtevi bulunduğu elvandan göze en ziyâde sarımtrak olarak görünen renktir. Bu sebeble göze bir âlet-i basarla temdid-i nazar edilerek teftiş edilecek olursa reng-i mezkûrun vücudu görülür. 'Acaba bu ahizatla sarfiyât nereden gelir ve nasıl vukû' bulur? Ma'lûm olsa gerek ki bir cism-i mütesavvin ihtizâz ettiği nazar-ı dikkate alınırsa 'aded-i ihtizâz saniyede tezâyüd eder ve an be an sedâdan ziyâde hâdd hâlîne ric'at eder ki ihtizârânın 'adedi ya saniyede (32) nisbetinde tenâkus eder. Veyahud takriben 80000 nisbetinde tezâyüd eder bu husûs sâmi'aya o kadar vârid olamaz. Ziyâ dahi (esir) denilen mâdde gibi yine ihtizâzında bulunur. İhtizâzâtın aşağı bulunduğu derecede bile 'aded-i ihtizâr 484 trilyondur. Bu husûsda göz müte'essir olmaz. Fakat mâlik olduğu harreti, basar-ı ahzda zertemâ tecavüz-i terâhı etmez. Bi'l-'akis ihtizâz, fevkâni bulunursa, 'aded-i ihtizâz (709) trilyona kadar tezâyüdi vukû' bulur ve bu halde ziyâde; kırmızı, sarı, yeşil, mor, renkler müşâhede olunur ki bunların cümlesi ziyâ'-i şemsi teşkil ederler. Ya'ni yek-diğeriyle tereküblerinde şemsin beyaz gibi görülen 'âdî ziyâsını, rengini teşkil ederler. Bunlar zaten ma'lûmdur. tedkikât-ı vâkı'adan, bunlar sefâiyih-i fotoğrafyada tamamiyle müşâhede ve teşa'su'-ı kimyeviye gibi te'siri mucib oldukları halde, göz onları göremez. Sath-ı â'lasından tecrübe ve tedkiki ciheti ise henüz ma'lûm değildir. Bu taktirde dâ'imî bir ziyâ istihsâli için ne yapmalıdır? Şemsten de kâbil değil. Bir cismin derece-i harreti tezyid edilerek bir cism-i maza-i dâ'imîye vüsûl mümkün değil midir? Haydi bu vechle müsehhan ve gerek kimyevi olarak ihtizâzât-ı ziyâ'iyeye desters olalım... Bunlar bizce bir fâ'ideyi intâc edemez. Diğer muhtelif mevâdı nazar-ı tedkikden geçirelim. Mu'ayene

edelim. Arzu ettiğimiz dâ'imi bir ziyâyâ muvaffak olabilir miyiz? Hayır... Ecsâm-ı gayr-i mer'iyenin tasvirinden ne istifâde edilir. Fırtınalı bir hevâda zuhûra gelen bir ziyâyâ benzer. Mevki'-i mübâhesede bulunan şu bir nev'-i mu'ammâdan bir şey' istihrâc edilemez. Çünkü vücudu var farz edilecek olsa bile yine bir göz kendisine lâzım gelen kuvveti ve ziyâyı elde etmiş farz olunabilir mi? İhti'mâl...'Acaba geceleri denizde rûnümün olan yakamozlu ve fosforlu aydınlık ve ünbûbesi ta'bir olunan mâddeler gibi hikemi ve kimyevi vesâ'itle ziyâ istihsâli mümkün olamaz mı? Olsa bile her halde matlûba muvaffak olamaz. Birkaç sene mukaddem Mösyö (Tesla) nâmında bir zât yakamozlu ve fosfora sânis kuvvetli bir ziyâ istihsâl olunabileceğini tecrübelerine istinâden beyân ediyordu. Bu bâbda elektirik müteveğğilleri diyorlar ki: umîd edelim... İhti'mâl ki işimize yarayabilsin. Fakat tamamen arzuya muvaffak olarak değil... Hem bakalım gözlerimizin hissiyatı ne merkezde bulunacak... Bu ziyâ sarımtırak ve gâyet cûz'i olarak yeşile ma'il bir renkte olub daha doğrucası ise az mikdârda yeşilmtırak olduğu halde gözce olacak fâ'idesi hemen fosfora sanis olan ziyâyâ karibdir. Hem bu vechle hâsıl edilen ziyâ gündüz yanan bir mumun verebileceği ziyâ menzilesinde bulunub idâre ve tasarruf cihetlerinden ise fark mühim değildir. El-hâsıl er gec yeni bir ziyâ belki istihsâl edilebilsin? Şurasını da bilmek lâzımdır ki desters olunacak ziyâ matlûba muvaffak, hararetsiz, gözü yormaz ve derecesi şiddetli bulunmak iktizâ eder. Son def'a olarak bulunan elektirik ziyâsının harareti çok bulunduğunu gözleri yordüğünü, belki menba'lârı biteceğini düşünün (erbâb-ı tedkik) [usûl-ı tenvir-i âtiye]nin 'acaba neden 'ibâret olacağını düşündükleri sırada biz de diyelim ki, ihti'mâl ki bulunacak ziyâyâ fevka'l-'âde bir keşifden 'ibâret olacak veyahud hiç bir şey bulunmayarak (elektrik) gibi bir nâzenin hizmet-i mezkûre ve matlûbayı kemâfiü's-sâbık ve yıllık edâ ve ifâ eyleyecektir. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 265-268).

2.70.3. Şu'ûnat-ı Fenniye ve Medeniye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a

Gustav Nado

Gustav Nado Fransa meşâhîr-i şu'arasından olub bu kere efrenci nisanın yirmi sekizinci günü 72 yaşında olduğu halde terk-i hayat eylemiştir. Nado, 1820 senesinde <Roya>da tevellüd etmişti. Akran ve emsâlî meyanında bir mevki'-i mümtaz ihrâz etmiş bulunduğunu Fransız gazeteleri bir âvrede-i zebân medh ve beyân eyliyorlar. Şehrimizde neşr olunan (İstambul) gazetesi, perşembe günkü nüshasında Nado'nun

vefâtını yazdığı sırada bir de en güzel asar şî'riyesinden bir danesini derc-i sahife ettiği görülmüşdür.

İnsaniyet ve Hamiyyete Numune

Perşembe günü Haydar Paşa Hastanesi Jurnal emini Trabzonlu 'Aziz Efendi Beyazıd meydanında dört bin kuruşu mütecâviz akçeyi hâvi bir kese bularak sahibi kim olduğunu bularak akçenin teslimi için bizzat refikamız <Sa'âdet> gazetesi matba'sına kadar gitmek gibi bir âsar-ı insaniyet göstermiştir. 4,234 buçuk kuruşdan 'ibâret bulunan bu akçenin <38> lirâsı Anadolu şimendüfer idaresinin nakliyat-ı 'askeriye ücûrâtından dolayı idare-i mezkûre posta me'muru Mehmed Efendi tarafından bâb ve alay-ı ser'askeri sevkiyat kısmından alınmış bir âkçe olub idareye li-eclü'l-teslim Haydar Paşa'ya gelib de ceblerini yoklayıp paraların ziyâ'ını derk edince düşüb bayılmışdır. Ertesi günü gazetede münderic i'lanı Mehmed Efendi'ye irâ'e ederler. Mumaileyh 'Aziz Efendi şimendüfer idaresinden aldığı bir makbuz mukâbilinde (38) lirâyı teslim etmiş üst tarafını da Mehmed Efendi'ye vermişdir. Direktör 'Aziz Efendi'ye mükâfâten beş lirâ vermiş ise de mumaileyh me'murun hesabına sayarlar diyerek kabul etmemişdir. Bunun üzerine idare tarafından 'Aziz Efendi'ye bir varaka-i tahsiniye verilmişdir.

Ma'ârif

Mumaileyh 'Aziz Efendi matba'amızca da ma'lûm olub ve sadakat ve hamiiyetle muttassıf-ı nezaket ve dirâyet ve 'ulûm-ı lâzimedede vukûf-ı tâmmeye ile mütehalli bir zât-ı dirâyet-i sıfat olduğunu beyânla hareket-i vâkı'a-i sadâkatkârânesini şâyan-ı takdir görürüz.

Chicago Şehrinin Nüfusu

Chicago şehrinin evvelki hâlîyle şimdiki derecesini mukayese edenler diyorlar ki: hemen 1804 tarihinde denilecek derecede <Michigan> gölü civarında inşâ edilen bu şehir ufak bir nehre hâ'iz olub (1800) nüfusu hâvi küçük bir karyeden 'ibâret bulunuyordu. Halbuki 1840'da bu şehir (10,000) nüfuslu bir şehre tahvil edilmiş, 1850'de mikdâr-ı nüfusu üç misline bâliğ olmuş, 1860'da (110,000), 1875'de (400,000) 1890'da (1,208,000) mikdârına reside olmuşdur. Bu mikdâr-ı nüfus şu vechle münkasım bulunuyor: (381,000, Almanyalı) - (92,000 , Amerikalı) - (215,000 , İrlandalı) - (100,000, Polonezyalı) - (100,000 , Norveçyalı ve İsveçli) - (33,000 İngiliz) - (12,000, Fransız) - (10,000, Rus) - ve (10,000, İtalyalı) bulunuyor.

Rüzgarla İşleyen Sâ'at

Belçika'nın payi'tâhtı olan <Brüksel> şehrinde bu kere rüzgarla kurulur ve işler bir sâ'at î'mâl edilerek tecrübesi bi'l-'ahare marü'z-zikr vasi'tâsıyla işlemekte bulunduğu gazetelerde görülmüştür.

İdareli Bilet Müvezzi'i Âleti

Geçen nüshamızda ihtirâ' olunan yeni bir posta pulu müvezzi'i âletinden bahs ettiğimiz ma'lûmdur. Ahîren Fransa gazetelerinde görüldüğüne nazaran bu kâbilden olarak bu kere de (idareli bilet müvezzi'i âleti) ihtirâ' edilmiştir. Geçenki pul tevzi' ettiği gibi bu makine de bilet tevzi' ediyor imiş. Geçenlerde Brüksel şehrinde ve şimâl istasyonunda bu nev' makinenin ıslah olunarak bir nev'-i ahîri - tecrübesi icrâ olunarak- isti'mâle başlanılmıştır.

Garib Bir Âdet

Geçenlerde Paris'den büyük kahve ve gazinolarda istihdâm olunan hizmetkârların bıyıksız ve sakalsız olacaklarına da'ir kahvehane direktörleri tarafından bir emir verildiği işidildiği sırada bu kere de Amerika'da (New York) şehrinde bulunan kahve ve gazino direktörleri hizmetcilerin bıyıksız ve sakalsız bulunmasını meş'ar bir emri mahsus vermişler ve bulunanlarının da traş edilmesini kararlaştırmışlardır.

Yer Elmalarının Usûl-ı Muhafazası

<İllustrasyon> diyor ki: Mösyö Şeribon'un vukû' bulan tecârübüne nazaran ba'demâ yer elmalarını yüzde (2: 1,5) nisbetinde ticari (zâcyağı) 'ilâve edilmiş su derûnuna gats olunarak muhafaza olunmalıdır. On sekiz ay sonra yer elmaları evvelki taze hâlînde bulunacağı gibi o saf ve havâss-ı lâzıme-i sabıkasını da hâvi ve câm' bulunur imiş.

Alüminyumdan Daha Neler Yapılır?

Tatbikât-ı mütenevvi'asıyla, sâ'iresi hakkında pek çok tafsilat-ı lâzımede bulunduğumuz alüminyum ma'deninden bu kere de kunduracılar da istifâde ediyor. Veyahud kunduracıları da müstefid etmek istiyorlar. Haber alındığına göre kunduraların altını ince alüminyum sefâyhiden î'mâl ediyorlar. Rivâyete göre alüminyumdan î'mâl edilen ayakkâbılarının altı fevka'l-'âde denilecek derecede dayanılırmış. Menâfi'i de zamm edilecek olursa (harikulade) denilebilecek. Bakalım daha neler yapılacak?

Mikrobların Düşmanı

Koch, Pasteur gibi zâtların mikroblar ile bunların 'aleyhinde devâ taharrisi zamanında sa'y ederek uğraşdıkları sırada bu kere yine mezkûr gazetede görüldüğüne göre artık bundan sonra mikrobların 'adû-ı ekberi olan madde bulunmuşdur. Bu madde ne olsa beğenirsiniz? Bulunan sâde balıklardan 'ibâretidir. Erbâb-ı fûnûn ve tedkikin bu husûsdaki tecrübelerine nazaran verem vesâ'ir emrâz-ı mehleke mikrobları ve basilleri ile su dolu bir şişe derûnuna balıklar konularak, mezkûr mikrobları yemişler ve sudan içtikleri halde asla bir şey olmamışlardır. Yazdığı fikranın ahîrinde mezkûr gazete diyor ki, su ile mezkûr balıkları ekl ve şerb edebilene 'aşk olsun! Avanzade, (s. 270-272).

2.71. DÖRDÜNCÜ CİLD – DOKSAN ALTINCI NUMARA (H. 9 Zi'l-kadde 1310 / M. 25 Mayıs 1893)

2.71.1. Mevâdd-i Coğrafiye: Komor Adaları ve Ahâlî-i Mahalliyesi

Fransa Cerâid-i Fennîyesinden <Siyans Illustre>den me'huzdur. Komor Cezâ'ir müctemi'ası, <245> kilometre tûlunda bulunub, Madagaskar adasının şimâl-ı garbîsiyle Afrika'nın şark sahili meyânına mumted bulunur. Komor cezâ'iri, başlıca dört cezîreden mürekkebdir. Birincisi Madagaskar'a ziyâdece karib bulunan (Mayotte) 2'ncisi (Anjouan) 3'ncüsü (Moheli) nâmlarında olub en küçüğü bulunan (Ngazidja) yahud (Büyük Komor) nâmıyla mevsûmdur. Komor müctemi'ası ilk def'a olarak Avrupalılardan, Felemenkli (Cornelis Houtman) nâmında biri tarafından 1598 tarihinde ziyâret edilmişdir. Portekizliler bu cezâ'ir-i müctemi'aya (Ilhas du Comoro)- Komor cezâ'ir-i müctemi'ası demektir- nâmını vermişler; Komor adalarına bi'l-hassa (Mayotte) cezîresine, (Mozambik) kanalından geçerek bir müddet daha Hind'de ikamet eden gemiciler tarafından ziyâret olunarak kalınmışdır ki, bu tarih on dokuzuncu 'asrın evâsıtına müs'âdîfdir, yine bu 'asrın evâsıtında, Avrupalılara iyice tanılarak bilinmesi zamanında – cezâ'ir-i mezkûre hakkında beyân-ı ma'lûmât edilmişdir.

1480 senesine doğru idi ki: bir kıt'a Fransız sefine-i harbiyesi (Mayotte) sahiline demir âtmış ve süvarileri yerli ahâlî-i mevcûdesi erkânı tarafından kabul ve istikbâl edilmişlerdir daha sonra (Mayote) hâkimi bulunan (Adriyan Souli) ile vâkı' olan mükalemat ve müzâkeratdan sonra (1841 Nisan 25) tarihinden i'tibaren Fransa ile serbesti-i ticaret vesâ'irede bulunulması ve Fransa'ya ba'demâ mu'ayyen bir vakitte (5000) frank i'tâ olunması husûsları dermeyân olunarak bi'l-aharede kabul ettirilmiştir.

1885'de sefâ'in-i harbiyenin 'adedinin teksiriyle Komor cezâ'irine bi'l-îsal (Anjevan) a ve diğer adalara yanaşarak cümlesi de zabt edilmiş ve 1886 nisan yirmi birinden i'tibâren Fransa'nın nazariyeti ve idaresi tahtında bulunmak üzere yeni bir mukavele yaptırılmışdır. (Mayotte) cezâiresi diğer Komor adalarına nisbetle pek büyük değilse de fakat (Mayotte) un etraf ve civârı fevka'l-'âde bir manzara-i 'umumiyye mâlik olub her cihetle de civâr ceza'irine nisbetle bir ruchaniyete hâizdir. Mayotte'un vüs'atı (40) ve mesâha-i sathiyesi (350) kilometredir. Etrafı limanlık bir halde olub civâr cezâ'iriyle arasında birçok geçidlere mâlik bulunmaktadır ki bu geçidlerden en büyük sefâ'in-i harbiyenin kemâl-i serbestiyle mürûr ederek sâhile kadar herhalde aborda edebilmesine müsâiddir. (Mayotte) un zikr olunan cihetin manzarası hoş ve lâtîf bir ırmağın manzarası irâ'e eder. Çünkü sular her dâ'im bir sükûnet-i dâ'imede bulunur. Ada ile kıyasları beyininde birtakım küçük adacıklar daha müs'âdîf-i enzâr olur. Bunlardan ekserisi adanın şark tarafında bulunmaktadır. Bunlardan (Pamanzi) ve (Dezavzi) nâmında ikisi müctemî'ân bulunub aralarında darca bir boğaz mevcûddur. Marü'z-zikr adacık sevkü'l-ceşş nokta-i nazarından fevka'l-'âde mühim bir mevki' ihrâz ettiği gibi (Pamanzi) ye kadar da hevâsı hıfzısıhhat nokta-i nazarından insana şifaheşdir. Kâbil-i şerb suya mâlik olduğu gibi (Mayotte) a kadar gidib erzak ve mühimmat tedârîki için de icâb eden tahkimat icrâ edilmişdir. Mayotte adasına doğru bütün tûlen imtidâd etmek üzere bir silsile-i cibâl mürur ettiği gibi oldukça mürtefi' birtakım tepeler de müs'âdîf-i enzâr olur ki başlıcaları (Mavegani) ve (Moranyo Bumba) nâmındakiler olub, bunların irtifâ'ı (600) metreyi tecavüz etmez. Adanın şimâl kısmında k'âdîm bir menfez-i Bürkânî bulunub buradan bir nehir olmuş ve suları denizle müratebit bulunmuşdur. Dağlardan tahsil ederek birçok su cereyanları ve nehirler, adanın kısım-ı suflasında v'âdîler teşkil ederler ki bunlar (Mayotte) un münbit ve mahsûldâr arazisini sakı ve erva etmekde ve birçok da nebât ve arz tabakalarıyla 'umklar peydâ eder ki bunlar ba'zı kere (15) metre kadar derinlik hâsıl eder. Cibâl-i vâkı'anın nukkât-i mürtefi'si külliyyen gayr-ı münbit olub bir işe yaramaz; bu husûs tekmil adanın sathının 3/4 kısmını işgal eder. Adanın münbit mahalleri de mevcûd olub buralarda kesretle şeker kamışı zer' edilmektedir ki bununla Fransa'ya külliyyetle idhâl olunan (rom-rhum) i'mâl ederler. (Mayotte) adasının derece-i hararetinin vûstası 27,5 derecedir. Burada iki mevsim olarak tefrik olunur. Mevâsimin usûl-i tarzı muhtelifdir. Yağmur mevsimi, nisanın evâhirine doğru inhâ bulmak üzere eylül nihâyetinden i'tibaren başlar. Müddet-i mezkûre zarfında nüzul eden

derece-i bârân 2,83:3 metereye kadar bâliğ olur. Avrupalılar adanın bu mevsimini meş'um 'add etmekte olub asla hazzetmezler. (Mayotte) da Madagaskar hummâsına müşâbih bir hummâ mevcûd ise de vefeyâtca birçok telefâtı mucib olamaz. [Ngazidja] yahud (Büyük Komor) adası 24 kilometre 'arz ve 66 kilometre de tûla mâlikdir. Sevâhili dâ'im mucib muhatara bir haldedir. (Ngazidja) nın kısm-ı merkezisinde bir volkan bulunmaktadır ki bu volkan henüz 1865 senesinde alevriz-i işti'âl bulunmakta idi. (Anjuan) adası 30 kilometrede 'arz ve 40 kilometrede tûla mâlikdir. Bu ada da dağlardan teşa'ubla her tarafa câri bulunan ve 'adedleri kesir olan birtakım küçük nehirler vardır. (Anjuan) da üç tane şehir vardır ki bunların hâneleri taşdan inşa edilmişlerdir. Komor adalarının sekene-i asliye-i k'âdîme bulunmaktadır ki bunlar Mâhurilerdir. El-hâsıl 'umumiyyetle ve kesretle adanın sükkân-ı 'Arab, Mangaş, Hevva cinslerinden olub bir kısmı da Afrikalı ile birâz da Hindulardan 'ibârettir âsıl Komor adaları ahâlîsinin cildleri sarımtrak saçları kıvırcık, sakalları n'âdir ve seyrek olub yüksekce, zâhiren manzaraları ise sağlam ve kavîdirler dudakları kalın, burunları birâz mu'vecc olub açık ma'mâfih mâ'il ve basıkcadır. (Anjuan) da en ziyâde 'Arablar ve (Moheli)de <Hevva>lılar bulunub, bunlar adada 1828 tarihinden i'tibâren tavattuna başlamışlardır. Kullanılan lisân (Svahili) olub şivece, Afrika'nın sevâhili teleffuzâtı gibi olub evsâf ve husûsatca 'Arabcaya karibdir. Sahara sekene-i asliye-i k'âdîme bulunmaktadır ki bu da (Malagaş) ile (Svahili) nin birleşmesiyle bir <melez> hâsıl olmuştur. Bi'l-hassa 'Arabca söyleyen bir kısım kesân haylice bulunur. Komor adalarında en ziyâde görülen ve tevessü' ve intişâr eden din, din-i mübin-i islamiyettir. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 274-275).

2.71.2. Mevâdd-ı Fennîye

Tahtadan Ekmek Yapılır mı?

Bir sene mukaddem [Ma'ârif]mizde <Tahtadan Ekmek> e dair bir fıkra münderic bulunduğ gibi geçenlerde vürûd eden Avrupa gazetelerinin ekserisinde tekrar (tahtadan ekmek) hakkında muhtasaran birer fıkra müşâhede edilmesine mebni son nüshalarımızın birinde de yine bu husûsa da'ir bazı ma'lûmât lâzime-i muhtasara kayd ve derc etmiş idik. Paris evrâk-ı yevmiyesinden [Figaro] ahîren neşr ettiği nüshalarından birinde [tahtadan ekmeğin nasıl yapıldığına da'ir] bir fıkra müs'âdîf-i nazar-ı mutala'a

olduğundan bi't-tercüme 'arz ve beyânı fâ'ideden gayr-ı hâli görülmüştür. <Figaro> diyor ki: ma'lûmdur ki tahtadan her şey i'mâl olunur; şâyân-ı kayddır ki tahtadan yalnız bir cins mevâdd i'mâl edilmeyib, yek-diğerlerinin muhâlîfi bazı mevâd da yapılıyor. Faraza: evler, vapurlar, sandallar ilâh yapıldığı gibi, şeker de yapılır. Kâğıd da yapılır. Fakat ekme de i'mâl edilebilir mi? Tereddüde mahal bırakılmamak üzere bir ân evvel diyelim ki, evet... Bakınız nasıl? Suret-i i'mâline şürû' etmezden evvel şurası 'arz edilmelidir ki, tahtadan ekme i'mâli ilk evvel meydana çıkaran ve i'mâl eden, Almanya etibâsından doktor (Krug) dur. Doktor <Krug>un tahtadan ekmeği, 'adeta bir nev' (gâleta) dır. Gâleta, suret-i tagazzi nokta-i nazarından nasıl bir kuvvete hâ'iz ise, Krug'un tahtadan odundan vücuda getirdiği ekme de öylece bir kuvve-i gıda'iyeyi hâvi ve câmi'dir. Tabi'î hâs firâncala gibi de değil... Tahtadan ekme, bir ihtirâ' olmadığı gibi, nefaset-i tabh, lezzet-i ekl gibi cihetlerden tedkik edilmeyib de fennen mülâhaza edilecek olursa, hakikat-ı hâlik 'akıl ve fikre gâyet mükarın olduğu anlaşılır. Ma'lûmdur ki, 'ale'l-'umum ensâc-ı nebâtîye bir maddeden yani [selüloz]dan 'ibâretidir. Ondan başka mevâdd-ı nebâtîyeden, ketenden, kenevirde, odundan vesâ'ireden ma'mûl kumaşların terkihi de yine 'aynı maddeden mürekkebidir. Selüloz, ecsâm-ı dühniye ve mevâdd-ı ma'deniye ile ihtilât edebilir, birçok eşkâle munkâlîb oluyor. Selülozu, fenn-i kimya nokta-i nazarından ta'rif etmek ister isek, diyebiliriz ki selüloz, bir madde-i müsellese; yani kömür, müvellidü'l-mâ, müvellidü'l-hümüza gibi ma'lûm bulunan üç 'unsurdan mürekkebe olup remiz-i kimyevisi (F12, M10, m10) dir.³¹⁴ Hânelerimizde bulunan nişasta ile nişastaya gâyet kurbiyyeti bulunan <dekstrin>in terkihi de selüloza yakın ve hemen müşâbih gibidir. Odun ve tahtanın da selülozdan 'ibâret olduğunu öğrendik ya... Şimdi eczahanelerde kül yevm kullanılan ba'zı hamızât ile yine ba'zı mevâdd-ı mâyi'-i sâ'ireden faraza birisi selüloz ile ihtilât ve münasebetinde selüloz, (glikoz)a tahvil eder, mevâdd-ı mâyi'-i sekriyenin glikoza tahvili gibi bazı elfâz elbet sâmi'anıza gelmiştir. Glikozun, selülozdan bir farkı olmayıp nisbet cihetinden olan fark-ı cüz'übesi şundan 'ibâretidir: {F12, m12, M12}dir.³¹⁵ Şuraya kadar temhidatdan esas maddede bir dereceye kadar zâhir ve 'ayan oldu demektir. Ya'ni Doktor Krug (selüloz) u bir suret ve suhûletle (glikoz) a tahvil ederek tahtadan ekmeğini i'mâl etmiş oluyor. Glikozun ne demek olduğunu ise birâz evvel 'arz etdik. 'Adeta seker... Tu'mu hoş, hazmı kâbil-i muğaddi ve güzel bir şeker yahud nâm-ı diğerle (sekr-i nebâtî)dir. Bu

³¹⁴ Selülozun formülü verilmiştir.

³¹⁵ Glikozun formülü verilmiştir.

vechle ya'ni Doktor Krug, odunu, tahtayı, şekere bir usül-ı mahsusa ile tebdil ve tahvil ettikten sonra mâdde-i muhavveleye yüzde kırk kısmı kadar buğday yahud çavdar unu zamm ve 'ilâve ediyor. Bir tutam mikdârı da (fosforiyet) emlâhının birinden halt ederek güzelce bir hamur vücuda getiriyor. Yalnız tabhı kaldığını 'ilâve etmek lâzım gelmez ya? Burası anlaşıldıktan sonra deniliyor ki, mademki tahtadan ekmek selülozun vücudu sayesinde i'mâl ediliyor. Niçin gazete ve kâğıd parçalarından ekmek i'mâl edilmesin? Öyle ya... Doktor Krug'un sözlerinden naklen, <Figaro> hâtime-i makâlinde diyor ki: Tahtadan i'mâl edilen ekmekler henüz insanların gıdası meyânında kullanılamayıb şimdilik yalnız hayvanın gıdalanması ve semizlenmesi gibi cihetlerde isti'mâli lâzım geliyor. Ma'mâfih ileride insanların gıdaları sırasına dâhil olması da istib'âd edilemez. Avanzade Mehmed Süleyman.(s. 278-279)

2.71.3. Nesayih Beytiye ve Sıhhiye

Saçların Dökülmemesine Karşı Çare

Ba'zı insanların saçları dökülür. Bu hal ihtiyarlara mahsus değildir. Gençlerde bile vâki' olur. Birtakım usûller beyân edilirse de bir fâ'ideyi intâc edemez. Fransalı doktor (Z...) âtîdeki tertibi tavsiye ediyor. Diyor ki: tertibâtın sıhhâtî hakkında bizzat tavsiye ettiğim zâtlardan aldığım mektublarda ve gerek şifahen vukû' bulan mükâlememizde cümlesi de netâyic-i haseneye muvaffak olduklarını beyân ediyorlar.

Birinci tertib- tatlı badem yağı 20 gram

İyodur potasyum 2 gram

Bu tertib ile ara sirâ başı ovmak kifâyet eder.

İkinci tertib-kanterid sıbga 1 gram

20 derecelik ispirotodan 260 gram

Kezâ ara sirâ saçları bu mahlûl ile ovmak kifâyet eder. Bu husûsa dair (Mesnil) de sâkin Doktor <Domun> dâ diyor ki: Fransız, Belçika, Alman gazeteleri-tecârib-i kesirelerine istinâden- (jaborandi ve pilokarpın) mustahzîrlarını tavsiye ediyor. İsimlerinin ta'dâdı şurada zâ'id 'add olunur birçok cerâ'id-i tıbbîyede yine netâyic-i fevka'l-'âdeye desters olunmuş âtîdeki bir pomatayı tavsiye ediyorlar. [Kloriderât dopilokarbin, 50 santigram]. ['âdî pomata 30:50 gram].

'Aynı zamanda yine bir jaborandi evrâkı kesuli olarak bir menkû' ile gasl etmek lâzım gelir. Bu pomata ve sular bâzâr-ı ticaretgâhda bulunabilirse de i'mâli müşkül değildir.

Başları Temizleyen Suyun Terkibi

Lavantacılar, perukarlarda (Eau de quinine) kına suyu denilib müzeyyen müşâ'şa' şişelerde olarak satılır başları temizler, bir nev' lavantalar vardır. Bir şişesi 12:15 kuruşdur. Fâ'idesi kâbil-i inkâr değildir. İşte size terkinin beyânı:

Sülfür dokinin-2 gram

Odorabil-mikdâr-ı kâfi [halletmek için kullanılır].

Opoponax-10 gram

Evvela bir hevân derûnunda mikdâr-ı kâfi 96 derecede ispirto ile birlikde milh halledildikten sonra mevâdd-ı âtîyye dahi 'ilâve olunur.

Esans du paçuvli-3 damla

Esans du viyolet-4 gram

Esans du buvke-5 gram

Mikdâr-ı kâfi ve 40 derecede ispirto ile bunlar altı litreye iblağ edilir. Ve madde-i âtîyye dahi zamm olunur: (toz hâlinde) iris du florans-75 gram

Ba'de cümlesi birden sekiz gün ta'tin olmak üzere bırakılıb müddet-i mezkûre hitâmında süzmeli ve bi'l-ahare isti'mâl etmelidir.

Petrol Gazının Rayıhasını Def Etmek

<Leduşu> alınarak derûnuna gâyet ufak bir parçada <klorür du şu> 'ilâve edilecek olursa, husûle gelen mâyi' bütün petrol gazından mütehaddis çizgi ve râyihaların def'ine fevka'lâde h'âdîmdir. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 287-288).

2.71.4. Şu'ûnat-ı Fenniye ve Medeniye ve Ma'lûmât-ı Mütenevvi'a

Habib Efendi

Ma'ârif Nezâret-i celilesi encümen-i teftiş ve mu'âyene a'zâsından Habib Efendi ahîren dûcâr olduğu a'sâb hastalığını bera-yı tedavi Bursa'da bulunmakda olduğu sırada marza-i müşted olarak mayısın birinci cumartesi günü terk-i hayat etmiş ve na'şı

ihlifâlat-1 layika ile kaldırılarak Őehr-i mezkûrda panayır baŐında kâ'in kabristanda tahiye edilen makbere-i mahsûsaya defn edilmiŐdir. Merhûm-1 mumaileyh 'an-asıl İranlı olub bundan otuz seneyi mütecâviz bir zaman evvel Dersa'âdete gelmiŐ ve yirmi beŐ seneden beri hizmet-i Devlet-i Âliyyede istihdâm edilmekde bulunmuŐ idi. İran'da Őimdiye kadar zuhûr eden e'zam-1 'ulema ve 'urefâdan hićbirinin eseri yok idi ki mumaileyhin manzur ve hatta mazbutu olmasın. Gerek burada ve gerek İran'da Habib Efendi'nin 'irfân ve ma'lûmâtı medâr-1 istiŐhâd 'add olunur ve Farsiye müta'allik en müŐkül mesâ'il kendisine müraca'atla halledilebilirdi. Habib Efendi'nin fazl ve kemâli Avrupaca dahi müsellemlub kendisi Fransa'da kâ'in Asya encümen-i dâniŐi fahri a'zâ ve muhabirliğine kabul edilmiŐ idi. Mumaileyh on on iki sene kadar Mekteb-i Sultanide Farsi ve 'Arabi ve Darü'Ő-Őafaka'da Farsi ve Fransızca mu'allimliklerinde bulunarak takârririnden fevka'lâde istifâde olunmuŐdur. Habib Efendi'nin vefâtı fûnûnca zâyi'âtdandır. Fârisideki iktidar-1 edebiyesi mahir-i 'ukûl denilecek bir raddede olarak hâme-i 'irfanın mahsulu olmak üzere kütübhâne-i erbâb-1 'irfâna bir hayli eserler y'âdîgar etmiŐdir ki esâmisi berveć-1 zîrdir:

Asar-1 Farsiyesi: Düstûr-1 Sûhan, Debistân-1 Fârisî, Merdüm-giriz [tercûme-i mizantrob, nazmen]. Mevlid-i Nebevi (manzum); Asâr-1 Türkiyesi: Hat ve Hattat, Tarih-i Âli Osman (manzum), Rehnümâ-yı Farsi, Düstûrće.

Derdest tab' olan âsar-1 Farsiyesi: Jeyl Blas Tercümesi, mecmu'a-i iŐ'âr Türkće ve Farsca). "Tercüman-1 Hakikat"

Yüz kısım olmak Őartıyla alüminyum ma'deni tabakalarının yek-diğerine irtibâtı için bir kalayın terkibi Őundan 'ibâretidir: (50) kısım kadmiyum, (20) tutya bir kab derûnunda izâbe edilir. Mevâdd-1 muzabeye kadmiyum ma'denini müte'âkiben kalayı küçük parćalar hâlinde olarak 'ilâve edilir. Ba'de cümlesi de güzelce izâbe edildikten sonra husûsi kalıblara dökülür. Bu hâlî'tâ sâ'ir ma'dende dahi isti'mâl edilebilirse de en ziyâde alüminyumda iŐe yaramakda imiŐ.

Fransa'da <Fontteblo> civarında vâki' <Amon> nâm mahalde ahîren bir lahid keŐfolunmuŐ ve üzerinde <Şarl Dosak, kral İkinci Henri'nin silahŐörü; târih-i vefâtı 1549 'ibaresi mahkûk olduğu görülmüş ve İkinci Henri'nin silahŐörü kim olduğuna dâ'ir

bugüne kadar elde ma'lûmât-ı mefkûd olduğundan tarih-i nokta-i nazarından işbu keşf-i ahîr hâ'iz-i ehemmiyet ve kıymet 'add olunuyor.

(Washington) civarında <Espokak>dan iş'âr edildiğine göre (Montana'ya) karib <Black Foot> karibinde şimâl demir yolu katarı yüz kadar bir (ahu-gazal) kümesine tesadüf eylemiş ve bunlardan yedi tanesini kadar ezmiştir bu esnada tren tevkife mecbur olmuş ve makinede ufak bir sakatlık yüz göstermiştir. Diğer bir lokomâtif celb edilmedikçe katar hareketine devam edememiştir.

Bu günlerde Glasgow demiryol kumpanyası yeni bir tecrübe ile iştigâl etmekte bulunduğu haber veriliyor. Bu tecrübe, hevâ'i ve kauçukdan ma'mûl birtakım çenberleri araba tekerleklerine tatbik etmekten 'ibârettir. Çenberler kauçukdan birer sargı hâlînde bulunub tekerleklerin dış sathına bir nev'-i haytlar ile tesbit edilmiş ve bunlar (0,087) metre kutrunda i'mâl edilmişlerdi ki hin-i tecrübede santimetre murabba'ında olarak (12,6) kilogram tazyike mütehammil buldukları tebeyyün etmiştir.

Kahve ticareti <Guatemala> civarında tevessü' etmektedir. Buraya kahve Cizvitler tarafından ve 1770'de nakl ve idhâl edilmiş idi ise de neşv û zer'inin usûlüne muvaffakiyet ile ihrâcât husûsuna mübâşeret 1835 tarihinden i'tibâren beda' etmiştir. Otuz seneden beri ihrâcât şâyân-ı senâ değil idi. 1861'den 1870 senesine kadar hâsılat (5.500) kilograma bâliğ olmuşdur. Hemen on sene sonra kadar 1891'de hükümet 'umumen (26,000) kilogram kadar hâsılat ihrâcına muvaffak olabilmıştır. Kahve zer'iyle neşv û nemâsına mahsûs mahal 500 ile 1500 metrelik mahalli işgâl etmiştir. Mahsûlatın iyi cinsinden olunanları (Hamburg)a ve diğer nev'ileri San Francisco ile İngiltere'ye sevk ve i'zâm edilmektedir.

Yine bu günlerde Amerika'da suda batmaz bir nev'i ipler i'mâl etmektedirler. Bu ipler pamukdan yapılıyor. Bu iplere batmak hâssası da şu vechle veriliyor. Evvelâ hafif pamukdan birçok üstüvâni kısımları uc uca ve yan yana dizilerek üzerinden tekrar bir pamuk halkası geçiriliyor. Ve kalın ve müsâvi ipliklerden teşekkül olarak üzerine bir

tabaka da 'ilâve ediliyor birâz da mantar zamm olunuyor ve usûl-ı mahsûsa ile i'mâli bittikten sonra hâsıl olan ipler yumuşak ve kâbil-i inhinâ bir tarzda olmakla beraber kendileri sür'at ve mükavemetli bulunub, işbu mukavemet derecesi şuradan anlaşılmalıdır ki (25) milimetre kutrunda olan bu ip hemen (50) kilogram kadar sıklete bâb-aver-i mukâvim olmuştur.

<Nature> diyor ki: cevâhircilerin kullandıkları çimento yahud tutkalın terkibi şunlardan 'ibâretdir. Evvela mikdâr-ı kâfi balık tutkalı alınarak cûz'i su ile telbib olunarak yumuşatıldıktan sonra gâyet cûz'i mikdârda ispirto ile mülayim bir hararetden teshin olunur ve 60 kısma bâliğ olan bu maddede (0,5) mikdârında (gom amonyağı) halledilir ve (2) kısımda kuvvetli olarak (12) kısım ispirotoda halledilmiş sakız mahlûlu zamm olunub ağzı güzelce kapalı şişelerde muhafaza olunarak icâbı takdirinde hamam-ı maride cûz'i teshin olunarak isti'mâl edilir. Avanzade Mehmed Süleyman. (s.286-287).

2.72. BEŞİNCİ SENE – YİRMİ ÜÇÜNCÜ NUMARA (H. 11 Rebiyü'l-evvel 1314/ M. 20 Ağustos 1896)

2.72.1. Çamlıca'da Yazmış İdim!

Maşrıktan doğan bir ziyâ-yı nurani ka'ınatı yaldızladı. Sabaha mahsus olan sis gâ'ib oldu. Birâz sonra ihtifagâh-ı ezelisinden 'arz-ı didar eyleyen afi'tâb-ı 'âlem-ara, Çamlıca'nın evrak ve ezharını, Marmara'nın sath-ı mütemevvicini yaldızlamaya başladı. Semâ, laciverdi bir reng-i hızîr ile büründü. Zemin, başka bir târavet kesb etdi. Medid bir sükûn ve bu köy 'âlemine başka bir letâfet bahş ediyor, nesim semâ, hafifçe vezân olarak ağaçların yapraklarını ihtizâz ettiriyor. Kuşlar aşınalarından çıkmışlar, terennümât-ı dilferibaneleriyle ihtişâm-ı tabi'atı alkışlıyorlar. Tabi'atın 'ulviyeti burada, bir köy 'âleminde tezahür ediyor. Şehirlerin dağdağa ve galgalesi burada yok: nazar, her nereye ma'tûf bulunsa elvah-ı tabi'iyeden birini görüyor. Burada bir kuşun cıvıltısı bir yaprağın sallantısı, bir cûybâr-ı hoş-cereyânın aheng-i da'imesi en sengîn kalbleri bil ihsas edebilir. Yine burada sevdalı bir gönül bu manzara-i 'ulviyeden kitâb-ı hayatın henüz fasl-ı sabahını okumuş olur. Akşam, hurşid-cihan-ı ara, gurub etmek üzere bulunuyor. Birâz sonra hacelegâh abdestine çekilecek. Son şu'â't-ı zerrini ile her taraf münevver. Akşama mahsus olan hafif bir rüzgâr ağaçların yapraklarını ihtizâza getiriyor. Gündüz hararet-i şemsle bayılan kuşlar bir hayat-ı nev alıyor. Pervaza

başlıyor. Kelebekler, ah bu sevdalı kelebekler bir mu'tâd daldan dala çiçekden çiçeğe konuyor. Hiçbir yerde karar kılmak istemiyor. Uçuyor, mutassıl uçmak istiyor. Artık Marmara'nın duradur ufukları, Çamlıca'nın ağaçlarının zirveleri, yapraklarının kenarları hurşid-i cihan-tabın son şu'â'at-ı ateşiniyle almış olduğu ziyâ-yı nuraniyi ga'ib eder. Bu zaman kâ'inât başka bir letâfet alır âkşamın hüzün-aver hâlî her tarafı kaplar. Bu hüzün, bir çobanın kavalı, akşam olduğu için ağıllarına götürülen koyun sürüsünden birinin meleyişini, yine akşamın serinliğinden bi'l-istifâde bir kirâz ağacının dalı üzerinde terennümsâz olan bir kuşun nağmesiyle ga'ib olur. Artık her şey derin ve fakat muvakkat bir hâb-ı istirâhata dalar. Yine bu zamanda bir sevdalı gönül, bu manzara-i behiştiden kitâb-ı hayatın akşam faslını öğrenmiş olur. Avanzade Mehmed Süleyman. (s. 516-517).

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Osmanlı basın dünyası içinde siyasetten uzak bir noktada konumlanan ve haftalık fen ve edebiyat dergisi şeklinde neşredilen *Maarif*, bugüne dek çeşitli çalışmalara konu edilmiştir. *Maarif*'in yayın hayatına başladığı dönem özellikle basın üzerinde sansürün yoğun uygulandığı yıllara denk geldiğinden mecmua, “siyasetten başka her şeyden bahseder” açıklamasına uygun şekilde fen, teknoloji, matematik, felsefe, kimya ve edebiyat temalı yazılar içermiştir. *Maarif*, aynı zamanda bir nevi ansiklopedi ya da popüler kültür dergisi vazifesi de görmüştür. Mecmua Osmanlı toplumunu bilgilendirme ve eğitme maksadı gütmüştür. Mecmuanın başlıca özelliklerinden biri tercüme eser ve yazılara geniş şekilde yer vermesidir. Özellikle Avrupa ve Amerika başta olmak üzere dünyadaki birçok teknik ve bilimsel gelişme mecmua heyeti tarafından yakından takip edilmiştir. Bu hususta Fransa, Amerika ve İngiltere’de çıkarılan bazı süreli yayınlar mecmuanın ilgi odağını oluşturmuştur.

İlk sayılardan itibaren yazılara görsellerle birlikte yer verilerek anlatım daha da güçlendirmiş ve okuyucunun zihninde canlandırılmıştır. Mecmuanın hem görsel çeşitliliği hem de içerik tarzında yayın heyeti ile imtiyaz sahipleri ve müdürlerinin etkisi büyüktür. Zira mecmuanın ilk imtiyaz sahibi ve müdürü Kasbar’ın ölümünden sonra mecmua daha edebi bir nitelik kazanmış ve içeriğinde gazel ve dörtlüklerin ağırlığı artmıştır. Mecmuanın yazar kadrosu ise Osmanlı Devleti’nin son yılları ile Cumhuriyet döneminin başlarında basın-yayın hayatını etkileyen kişilerden oluşmuştur. Bunlar arasında Mehmed Celal, Doktor Şükrü Kâmil, Cenab Şahabeddin, Mehmed Süleyman Pertev, Mehmed Cemal ve Tefvik Fikret gibi isimler bulunmaktadır.

Mecmuanın toplam sayısı dikkate alındığında eczacı, matematikçi, mütercim ve yazar gibi çok yönlü bir kimliğe sahip olan Avanzade Mehmed Süleyman’ın 150’ye yakın yazıyla mecmuada aktif yazarlık yaptığı anlaşılmaktadır. *Matematik Problemleri ve Genel Kültür Soruları; Sağlık ve Kimyayla İlgili Yazılar; Fen-Teknoloji ve Medeniyetle İlgili Yazılar; Biyografiler ve Seyahat Notları; İstatistik Bilgiler ile Diğer Temalı Yazılar* şeklindeki tasnif içerisinde Avanzade Mehmed Süleyman’ın en çok yazı yazdığı konular *Fen-Teknoloji ve Medeniyetle İlgili Yazılar*’dır. Özellikle mecmuada yer alan *Fenni Eğlenceler* üst başlığı altında yer alan yazıların okurlar tarafından çok beğenilmesi üzerine bu yazılar “Musavver Fenni Eğlenceler” adıyla ayrıca

kitaplaştırılmıştır. Bu yazıların çoğu Avrupa ve Amerika'daki süreli yayınlardan yapılan tercümelelerdir. Bilhassa 1869'dan beri Birleşik Krallık'ta çıkarılan *Nature* dergisi ile Fransa'da yayınlanan bazı gazete ve dergiler Avanzade Mehmed Süleyman'ın yoğun ilgisini görmüştür. Böylece Avanzade Mehmed Süleyman yabancı dil bilmenin avantajını toplum yararına kullanmıştır. Yabancı süreli yayınlardan aldığı bilgiler dünyada icat edilen yeni makine ve araç gereçler ile çeşitli teknik ve bilimsel gelişmelerdir. Avanzade Mehmed Süleyman, tanıtımını yaptığı teknik gelişmeleri görsellerle de pekiştirmiştir. *Fennî Eğlenceler* üst başlıklı yazılar ise çeşitli küçük sihirbazlık ya da eğlence maksatlı vakit geçirmeye yarayan oyunlardan oluşmaktadır. Oyun ya da sihirbazlıklarda birtakım araç gereç ya da kimyevi maddeler kullanılmıştır. Okuyucu mümkün mertebe eğlendirilmeye çalışılmıştır.

Avanzade Mehmed Süleyman'ın *Sağlık ve Kimya ile İlgili Yazılar* şeklinde tasnif edilen yazılarında ise çeşitli hastalıklara karşı geliştirilen ilaçlar ve tedavi yöntemleri ile muhtelif amaçlarla kullanılabilir bazı kimyasal formüller yer almaktadır. Bu yazılarında Fransız süreli yayınlarının etkisi görülmektedir. Zira ilaç veya kimyasal madde isimleri paylaşılırken çoğu zaman bunların Fransızcalarına da yer verilmiştir. *Biyografi ve Seyahat Notları* tasnifinde ise Avanzade Mehmed Süleyman, Fransa Akademiya üyeleri, dünyaca ünlü edebiyatçılar ile bazı siyasetçi ve filozofların hayat hikâyelerine yer vermiştir. Bu kısımda ağırlık yine Avrupa ve Amerikalı şahsiyetlerden yanadır. Osmanlı uyruklu olup biyografilerine yer verilen kişi sayısı ise ikidir. Seyahat notları da yine yabancı süreli yayınlarından istifade edilerek yayımlanmıştır. Özellikle *Ateş Toprakları* olarak da bilinen Patagonya bölgesi hakkında yazı dizisine yer verilmiştir. İstatistiki Bilgilere Dair Yazılar ise hem genel kültür hem de medeniyetle ilgili birçok hususu içermektedir. Dünyadaki çeşitli kentlerin ya da etnik grupların nüfusları, telefon ve telgraf hatlarının uzunluğu ile kullanım alanları, Avrupa çıkışlı göçler ve yapıldıkları alanlar, çeşitli ülkelerde bulunan kütüphane sayısı, tüketilen alkol oranı, tren kazaları gibi birçok konuda malumat elde etmek mümkündür. *Diğer Temalı Yazılar* tasnifi ise yazarın da deyimiyle bir takım garip olaylar ve haberlerden oluşmaktadır.

Avanzade Mehmed Süleyman'ın matematik problemleri ve genel kültürle ilgili yazıları diğer tasniflere göre daha özgün bir yer tutmaktadır. Zira bu yazılar okuyucularla karşılıklı temas içerisinde olunmasını sağlamıştır. Avanzade Mehmed

Süleyman, bu yazılarda çeşitli matematik, tarih, coğrafya ve bilim soruları ya da bulmaca-bilmeceleri okuyuculara yönlendirerek bunların cevaplarının gazete idaresine gönderilmesini talep etmiştir. Okuyucular çözümleriyle birlikte cevaplarını ilgili adrese gönderince çeşitli kitapları ödül olarak kazanabilmekteydi. Bu ödüller coğrafya, tarih, sağlık, lisan ve bilimle ilgili yerli ve yabancı eserlerden oluşmaktaydı. Ayrıca soruları çözen okuyucuların isim ve unvanları da gazetede neşredildiğinden Avanzade Mehmed Süleyman özelinde *Maarif*'in okuyucu kitlesi hakkında fikir yürütmek mümkün hale gelmektedir. Dolayısıyla söz konusu yazılarla Avanzade Mehmed Süleyman, basın yoluyla Batılılaşmanın yaygınlaştırıldığı bir dönemde Batı usulü araç, gereçler ve yaşam tarzını Osmanlı toplumuna tanıtmaya misyonu yüklenmiştir.

KAYNAKÇA

- Abadan, Nermin, “Gazeteciliğin Gelişim Safhaları”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 16, Sayı 1, 1961.
- “Abonelere İhtar”, **Ma’ârif**, Numara 100, 10 Zi’l-hicce 1310, (M. 25 Haziran 1893), 352.
- Adivar, A. Adnan, **Osmanlı Türklerinde İlim**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1982.
- Ahmed Naci, “İstatistik, **Ma’ârif**, Numara 161, 14 Cemaziye’l-ahir 1312, (M. 13 Aralık 1894), 33-34.
- Akagündüz, Ümit, “Ma’ârif Risalesinde Toplum Bilgiyle Tanıştırabilme Kaygısı ve Eğitime Yaklaşım (1891-1896)”, **Turkish History Education Journal**, Cilt 9, Sayı 2, 2020.
- Akbulut, Uğur, “Osmanlı Basın Tarihine Bir Katkı: Gazetelerin Yayınlanma Amaçları Üzerine (1831-1876)”, **Turkish Studies**, Cilt 8, 2013.
- Akın, Fatma, “20. Yüzyılın Başlarında Osmanlı İmparatorluğu’nda Kıyafet İlimi: Avanzade Mehmet Süleyman”, **Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 4/8, 2022.
- Akkaya, Mehmet, “Türk Kitap Basımcılığı Tarihçesi ve Beşik Devri”, **Bilgi ve Belge Araştırmaları**, Sayı 1, 2008.
- Aksoy, Mehmet, “Batılı Bilgi ve Teknik Transferi Açısından Osmanlı Modernleşmesi”, **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, Sakarya Üniversitesi SBE, 1996.
- Akşin, Sina, Metin Kunt vd., **Türkiye Tarihi- Osmanlı Devleti 1600- 1908**, İstanbul: Cem Yayınevi, 2000.
- Alan, Salim, “Tanzimat Dönemi (1831-1876) Osmanlı Basını ve Vakayii Mısriyye”, **Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi**, Sayı 3, 2019.
- Ali Kami, “Muhaverat-ı Fenniye, **Ma’ârif**, Numara 189, 18 Muharrem 1313, (M. 11 Temmuz 1895), 291-292.
- Aslan, Taner, “Osmanlı Aydınlarının Gözüyle Batılılaşma”, **Erdem**, Cilt 1, Sayı 55, 2009.

- Ataman, Bora ve Arda Odabaşı, “Ziya Gökalp ve Basın: Gökalp'in Yazılı Kitle İletişim Araçlarına Dair Görüşleri ve Dergicilik/ Gazetecilik Faaliyetleri”, **Marmara İletişim Dergisi**, Sayı 12, 2007.
- Ataman, Bora, “Türkiye'de İlk Basın Yasakları ve Abdülhamid Sansürü”, **Marmara İletişim Dergisi**, Cilt 14, Sayı 14, 2014.
- Atay, Dinçer, **Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Ahmet Yesevi Üniversitesi, 2019, <http://www.teis.yesevi.edu.tr> (Erişim Tarihi: 01.06.2021).
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Amirâl Jurien de la Graviere”, **Ma'ârif**, Numara 32, 12 Mart 1307, (M. 24 Mart 1891), 92.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Arzü'n-nar'da On Sekiz Ay” **Ma'ârif**, Numara 76, 3 Cemaziye'l-ahir 1310, (M. 23 Aralık 1892), 376-378.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Arzü'n-nar'da On Sekiz Ay”, **Ma'ârif**, Numara 72, 27 Rebiyü'l-ahir 1310, (M. 18 Kasım 1892), 310.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Arzü'n-nar'da On Sekiz Ay-Birinci Bâb: Patagonyalılar”, **Ma'ârif**, Numara 71, 20 Rebiyü'l-ahir 1310, (M. 11 Kasım 1892), 296-298.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Avrupa Muharrireleri”, **Ma'ârif**, Numara 93, 17 Şevval 1310, (M. 4 Mayıs 1893), 235.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Cam Yiyen Adam”, **Ma'ârif**, Numara 20, 7 Cemaziye'l-ahir 1309, (M. 8 Ocak 1892), 319.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Chicago Sergisi” **Ma'ârif**, Numara 30, 16 Şaban 1309, (M. 16 Mart 1892), 62.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Çamlıca'da Yazmış İdim!”, **Ma'ârif**, Beşinci Sene, Numara 23, 11 Rebiyü'l-evvel 1314, (M. 20 Ağustos 1896), 516.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Çifte Yazan Bir Makine”, **Ma'ârif**, Numara 90, 26 Ramazan 1310, (M. 13 Nisan 1893), 179-181.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Deniz Ortasında Bir Fener”, **Ma'ârif**, Numara 73, 6 Cemaziye'l-evvel 1310, (M. 26 Kasım 1892), 325.

- Avanzade Mehmed Süleyman, “Dumandan İstifade”, **Ma’ârif**, Numara 31, 5 Mart 1307, (M. 17 Mart 1891), 72.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Ekmek Ağaçları”, **Ma’ârif**, Numara 31, 5 Mart 1307, (M. 17 Mart 1891), 77.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Elbisedeki Lekelerin Nasıl Çıkarıldığına Da’ir Ma’lûmât: Akmişe ve Akmişe Üzerindeki Lekeler”, **Ma’ârif**, Numara 75, 18 Cemaziye’l-evvel 1310, (M. 8 Aralık 1892), 364.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Elbisedeki Lekelerin Nasıl Çıkarıldığına Da’ir Ma’lûmât: Akmişe ve Akmişe Üzerindeki Lekeler”, **Ma’ârif**, Numara 76, 3 Cemâziye’l-ahir 1310, (M. 23 Aralık 1892), 378-380.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Elektirikle Teshin”, **Ma’ârif**, Numara 45, 7 Mayıs 1308, (M. 19 Mayıs 1892), 290.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Étienne Arago”, **Ma’ârif**, Numara 32, 12 Mart 1307, (M. 24 Mart 1891), 93.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fâ’ideli Oyuncaklar”, **Ma’ârif**, Numara 33, 19 Mart 1308, (M. 31 Mart 1892), 113.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fennî Eğlence “, **Ma’ârif**, Numara 53, 21 Zi’l-hicce 1309, (M. 17 Temmuz 1892), 16.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fenni Eğlence”, **Ma’ârif**, Numara 32, 12 Mart 1307, (M. 24 Mart 1891), 96.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fennî Eğlence”, **Ma’ârif**, Numara 35, 30 Mart 1308, (M. 11 Nisan 1892), 144.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fenni Eğlence”, **Ma’ârif**, Numara 41-42, 16 Nisan 1308, (M. 25 Nisan 1892), 256.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fenni Eğlence”, **Ma’ârif**, Numara 43, 23 Nisan 1308, (M. 5 Mayıs 1892), 272.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fenni Eğlence”, **Ma’ârif**, Numara 45, 7 Mayıs 1308, (M. 19 Mayıs 1892), 304.

- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fenni Eğlence”, **Ma’ârif**, Numara 46, 7 Mayıs 1308, (M. 19 Mayıs 1892), 320.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fenni Eğlence”, **Ma’ârif**, Numara 50, 11 Haziran 1308, (M. 23 Haziran 1892), 384.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fenn-i Eğlence”, **Ma’ârif**, Numara 56, 11 Muharrem 1310, (M. 5 Ağustos 1892), 64.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fennî Eğlence”, **Ma’ârif**, Numara 58, 25 Muharrem 1310, (M. 19 Ağustos 1892), 96.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fennî Eğlence”, **Ma’ârif**, Numara 93, 17 Şevval 1310, (M. 4 Mayıs 1893), 240.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fenni Eğlence”, **Ma’ârif**, Numara 94, 24 Şevval 1310, (M. 11 Mayıs 1893), 256.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fennî Eğlenceler “, **Ma’ârif**, Numara 57, 18 Muharrem 1310, (M. 12 Ağustos 1892), 80.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fenni Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 13, Rebiyü’l-ahir 1309, (M. 16 Kasım 1891), 208.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fenni Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 17,16 Cemaziye’l-ahir 1309, (M. 17 Ocak 1892), 176.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fenni Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 18, 23 Cemaziye’l-ahir 1309, (M. 24 Ocak 1892), 290.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fenni Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 19, 23 Cemaziye’l-ahir 1309, (M. 24 Ocak 1892), 306.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fenni Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 20, 7 Cemaziye’l-ahir 1309, (M. 8 Ocak 1892), 321.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fenni Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 21, 14 Cemaziye’l-ahir 1309, (M. 15 Ocak 1892), 339.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fenni Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 22, 21 Cemaziye’l-ahir 1309, (M. 22 Ocak 1892), 355.

- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fenni Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 23, 28 Cemaziye’l-ahir 1309, (M. 29 Ocak 1892), 371.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fenni Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 24, 6 Receb 1309, (M. 5 Şubat 1892), 387.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fenni Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 25, 13 Receb 1309, (M. 12 Şubat 1892), 402.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fennî Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 26, 20 Receb 1309, (M. 19 Şubat 1892), 418.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fenni Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 31, 5 Mart 1307, (M. 17 Mart 1891), 80.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fenni Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 38, 6 Nisan 1308, 189-191.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fennî Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 55, 4 Muharrem 1310, (M. 29 Temmuz 1892), 48.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fenni Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 64, 29 Sefer 1310, (M. 22 Eylül 1892), 191.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fennî Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 67, 22 Rebiyü’l-evvel 1310, (M. 14 Ekim 1892), 238.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fennî Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 68, 29 Rebiyü’l-evvel 1310, (M. 21 Ekim 1892), 256.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fennî Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 69, 6 Rebiyü’l-ahir 1310, (M. 28 Ekim 1892), 272.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fennî Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 70, 13 Rebiyü’l-ahir 1310, (M. 4 Kasım 1892), 288.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fennî Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 71, 20 Rebiyü’l-ahir 1310, (M. 11 Kasım 1892), 304.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fenni Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 72, 27 Rebiyü’l-ahir 1310, (M. 18 Kasım 1892), 320.

- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fennî Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 73, 6 Cemaziye’l-evvel 1310, (M. 26 Kasım 1892), 326.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fenni Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 74, 11.Cemaziye’l-evvel 1310, (M. 1 Aralık 1892), 352.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fennî Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 76, 3 Cemâziye’l-ahir 1310, (M. 23 Aralık 1892), 384.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fennî Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 79, 8 Receb 1310, (M. 26 Ocak 1893), 14.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fenni Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 89, 19 Ramazan 1310, (M. 6 Nisan 1893), 176.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fenni Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 90, 26 Ramazan 1310, (M. 13 Nisan 1893), 191.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Fenni Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 91, 1 Şevval 1310, (M. 18 Nisan 1893), 208.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Güneş ile Resim Yapılır mı?”, **Ma’ârif**, Numara 46, 7 Mayıs 1308, (M. 19 Mayıs 1892), 319.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Hall-i Mes’ele”, **Ma’ârif**, Numara 62, 15 Sefer 1310, (M. 8 Eylül 1892), 159.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Hall-i Mes’ele”, **Ma’ârif**, Numara 73, 6 Cemaziye’l-evvel 1310, (M. 26 Kasım 1892), 335.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Hall-i Mesâ’il“, **Ma’ârif**, Numara 57, 18 Muharrem 1310, (M. 12 Ağustos 1892), 79.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Hall-i Mesâ’il”, **Ma’ârif**, Numara 12, Rebiyü’l-ahir 1309, (M. 15 Kasım 1891), 189-190.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Hall-i Mesâ’il”, **Ma’ârif**, Numara 13, Rebiyü’l-ahir 1309, (M. Kasım 1891), 208.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Hall-i Mesâ’il”, **Ma’ârif**, Numara 14, 24 Rebiyü’l-ahir 1309, (M. 27 Kasım 1891), 224.

- Avanzade Mehmed Süleyman, “Hall-i Mesâ’il”, **Ma’ârif**, Numara 16, 9 Cemaziye’l-ahir 1309, (M. 10 Ocak 1892), 258.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Hall-i Mesâ’il”, **Ma’ârif**, Numara 22, 21 Cemâziye’l-ahir 1309, (M. 15 Ocak 1892), 355.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Halli Mesâ’il”, **Ma’ârif**, Numara 24, 6 Receb 1309, (M. 5 Şubat 1892), 387.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Hall-i Mesâ’il”, **Ma’ârif**, Numara 26, 20 Receb 1309, 419.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Hall-i Mesâ’il”, **Ma’ârif**, Numara 56, 11 Muharrem 1310, (M. 5 Ağustos 1892), 63.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Hall-i Mesâ’il”, **Ma’ârif**, Numara 23, 28 Cemaziye’l-ahir 1309, (M. 29 Ocak 1892), 371.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Hesâbi Eğlence”, **Ma’ârif**, Numara 36, 31 Mart 1308, (M. 12 Nisan 1892), 158.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Hesâbi Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 38, 6 Nisan 1308, . 187-189.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Hesâbi Eğlenceler”, **Ma’ârif**, Numara 40, 13 Nisan 1308, (M. 25 Nisan 1892), 221.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “İhtirâat ve Keşfiyat-ı Cedide “, **Ma’ârif**, Numara 57, 18 Muharrem 1310, (M. 12 Ağustos 1892), 79.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “İhtirâat ve Keşfiyat-ı Cedide”, **Ma’ârif**, Numara 94, 24 Şevval 1310, 242.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “İhtirâat ve Keşfiyat-ı Cedide”, **Ma’ârif**, Numara 55, 4 Muharrem 1310, 47.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “İhtirâat ve Keşfiyatı Cedide”, **Ma’ârif**, Numara 58, 25 Muharrem 1310, 93.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “İhtirâat ve Keşfiyat-ı Ceride”, **Ma’ârif**, Numara 53, 21 Zi’l-hicce 1309, (M. 17 Temmuz 1892), 15.

- Avanzade Mehmed Süleyman, “Japonya Tulumbacıları”, **Ma’ârif**, Numara 47, 21 Mayıs 1308, (M. 2 Haziran 1892), 329.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Kristof Colomb’un Gemileri “, **Ma’ârif**, Numara 27, 13 Şubat 1307, (M. 25 Şubat 1892), 12.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Ksavye Marmiyeye (Xavier Marmier)”, **Ma’ârif**, Numara 69, 6 Rebiyü’l-ahir 1310, (M. 28 Ekim 1892), 266.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Kuşlar Terennümü Nasıl Öğrenirler?”, **Ma’ârif**, Numara 88, 12 Ramazan 1310, (M. 30 Mart 1893), 148.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Kuşlar Terennümü Nasıl Öğrenirler?”, **Ma’ârif**, Numara 89, 19 Ramazan 1310, (M. 6 Nisan 1893), 163-165.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Mauritus Adasında Zuhûra Gelen Fırtına” **Ma’ârif**, Numara 50, 11 Haziran 1308, (M. 23 Haziran 1892), 382.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Mes’elelerimiz”, **Ma’ârif**, Numara 19, 23 Cemaziye’l-ahir 1309, (M. 24 Ocak 1892), 304-306.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Mes’elelerimiz”, **Ma’ârif**, Numara 21, 14 Cemaziye’l-ahir 1309, (M. 15 Ocak 1892), 339.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Mes’elelerimiz”, **Ma’ârif**, Numara 53, 21 Zi’l-hicce 1309, (M. 17 Temmuz 1892), 16.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Mes’elelerimiz”, **Ma’ârif**, Numara 58, 25 Muharrem 1310, (M. 19 Ağustos 1892), 99.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Mes’elelerimiz”, **Ma’ârif**, Numara 69, 6 Rebiyü’l-ahir 1310, (M. 28 Ekim 1892), 269-271.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Mes’elelerimiz”, **Ma’ârif**, Numara 72, 27 Rebiyü’l-ahir 1310, (M. 18 Kasım 1892), 319.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Mesele-i Hesabiye”, **Ma’ârif**, Numara 11, 3 Rebiyü’l-ahir 1309, (M. 6 Kasım 1891), 174
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Meselelerimiz”, **Ma’ârif**, Numara 20, 7 Cemaziye’l-ahir 1309, (M. 8 Ocak 1892), 323.

- Avanzade Mehmed Süleyman, “Meselelerimiz”, **Ma’ârif**, Numara 59, 1 Sefer 1310, (M. 25 Ağustos 1892), 112.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Meşahir-i Milel”, **Ma’ârif**, Numara 54, 27 Zi’l-hicce 1309, (M. 23 Temmuz 1892), 18.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Mevâdd-ı Bahriye”, **Ma’ârif**, Numara 53, 21 Zi’l-hicce 1309, (M. 17 Temmuz 1892), 12.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Mevâdd-ı Bahriye”, **Ma’ârif**, Numara 93, 17 Şevval 1310, (M. 4 Mayıs 1893), 235
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Mevâdd-ı Fennîye ve Tarihiyye”, **Ma’ârif**, Numara 92, 10 Şevval 1310, (M. 27 Nisan 1893), 218.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Mevâdd-ı Fennîye”, **Ma’ârif**, Numara 95, 2 Zi’l-kadde 1310, (M. 18 Mayıs 1893), 265-268.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Mevâdd-ı Fennîye”, **Ma’ârif**, Numara 96, 9 Zi’l--kadde 1310, (M. 25 Mayıs 1893), 278.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Mevâdd-ı Tarihiye ve Coğrafiye”, **Ma’ârif**, Numara 95, 2 Zi’l-kadde 1310, (M. 18 Mayıs 1893), 259-261.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Mevâdd-ı Tıbbiye”, **Ma’ârif**, Numara 91, 1 Şevval 1310, (M. 18 Nisan 1893), 204.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Mevâdd-i Coğrafiye: Komor Adaları ve Ahâlî-i Mahalliyesi”, **Ma’ârif**, Numara 96, 9 Zi’l--kadde 1310, (M. 25 Mayıs 1893), 274.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Mevâd-ı Fennîye ve Hikemiye”, **Ma’ârif**, Numara 93, 17 Şevval 1310, (M. 4 Mayıs 1893), 236.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Munis yılanlar”, **Ma’ârif**, Numara 21, 14 Cemaziye’l-ahir 1309, (M. 15 Ocak 1892), 338.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Mülâsık Hemşireler”, **Ma’ârif**, Numara 23, 28 Cemaziye’l-ahir 1309, (M. 29 Ocak 1892), 369.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 17, 16 Cemaziye’l-ahir 1309, (M. 17 Ocak 1892), 274.

- Avanzade Mehmed Süleyman, “Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 18, 23 Cemaziye’l-ahir 1309, (M. 24 Ocak 1892), 288.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 20, 7 Cemaziye’l-ahir 1309, (M. 8 Ocak 1892), 320.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 24, 6 Receb 1309, (M. 5 Şubat 1892), 387.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 25, 13 Receb 1309, (M. 12 Şubat 1892), 402.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 26, 20 Receb 1309, (M. 19 Şubat 1892), 419.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 54, 27 Zi’l-hicce 1309, (M. 23 Temmuz 1892), 29.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 77, 10 Cemaziye’l-ahir 1310, (M. 30 Aralık 1892), 391-393.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Nasâyih ve İdâre-i Beytiyye”, **Ma’ârif**, Numara 38, 6 Nisan 1308, (M. 18 Nisan 1892), 191.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Nasayih-i Beytiyye ve Sihhiye”, **Ma’ârif**, Numara 93, 17 Şevval 1310, (M. 4 Mayıs 1893), 232.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Nesayih Beytiye ve Sihhiye”, **Ma’ârif**, Numara 96, 9 Zi’l--kadde 1310, (M. 25 Mayıs 1893), 287.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Nesayih-i Müfide “, **Ma’ârif**, Numara 43, 23 Nisan 1308, (M. 5 Mayıs 1892), 271.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Ramazan Geceleri”, **Ma’ârif**, Numara 34, 23 Mart 1307, (M. 4 Nisan 1891), 126.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Sakallı Kadınlar”, **Ma’ârif**, Numara 28, 20 Şubat 1307, (M. 3 Mart 1892), 29.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Sancir âdası”, **Ma’ârif**, Numara 69, 6 Rebiyü’l-ahir 1310, (M. 28 Ekim 1892), 262.

- Avanzade Mehmed Süleyman, “Seyahat”, **Ma’ârif**, Numara 77, 10 Cemaziye’l-ahir 1310, (M. 30 Aralık 1892), 389-391.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’ûnât-ı Fennîye ve Edebiyye & Ma’lûmât-ı Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 73, 6 Cemaziye’l-evvel 1310, (M. 26 Kasım 1892), 331-334.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’ûnât-ı Fennîye ve Edebiyye ve Ma’lûmât-ı Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 78, 24 Cemaziye’l-ahir 1310, (M. 13 Ocak 1893), 407.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’ûnât-ı Fennîye ve Ma’lûmât-ı Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 67, 22 Rebiyü’l-evvel 1310, (M. 14 Ekim 1892), 239.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’ûnât-ı Fennîye ve Mâlumat-ı Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 65, 7 Rebiyü’l-evvel 1310, (M. 29 Eylül 1892), 205-207.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’ûnât-ı Fennîye ve Medeniyye & Ma’lûmât-ı Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 72, 27 Rebiyü’l-ahir 1310, (M. 18 Kasım 1892), 317-319.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’ûnât-ı Fenniye ve Medeniyye ve Ma’lûmât-ı Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 87, 5 Ramazan 1310, (M. 23 Mart 1893), 142.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’ûnât-ı Fennîye ve Medeniyye ve Ma’lûmât-ı Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 63, 22 Sefer 1310, (M. 15 Eylül 1892), 174-176.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’ûnât-ı Fennîye ve Medeniyye ve Ma’lûmât Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 79, 8 Receb 1310, (M. 26 Ocak 1893), 15.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’ûnât-ı Fennîye ve Medeniyye ve Ma’lûmât-ı Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 81, 22 Receb 1310, (M. 9 Şubat 1893), 45.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’ûnât-ı Fenniye ve Medeniyye ve Ma’lûmât-ı Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 75, 18 Cemaziye’l-evvel 1310, (M. 8 Aralık 1892), 366.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’ûnât-ı Fenniye ve Medeniyye ve Ma’lûmât-ı Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 90, 26 Ramazan 1310, (M. 13 Nisan 1893), 188-191.

- Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’ûnât-ı Fennîye ve Medeniyye ve Ma’lûmât-ı Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 64, 29 Sefer 1310, (M. 22 Eylül 1892), 188-190.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’ûnât-ı Fennîye ve Medeniyye ve Ma’lûmât-ı Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 68, 29 Rebiyü’l-evvel 1310, (M. 21 Ekim 1892), 252-255.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’ûnât-ı Fennîye ve Medeniyye ve Ma’lûmât-ı Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 69, 6 Rebiyü’l-ahir 1310, (M. 28 Ekim 1892), 268.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’ûnât-ı Fennîye ve Medeniyye ve Ma’lûmât-ı Mütenevvia”, **Ma’ârif**, Numara 70, 13 Rebiyü’l-ahir 1310, (M. 4 Kasım 1892), 286.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’ûnât-ı Fennîye ve Medeniyye ve Ma’lûmât-ı Mütenevvi’”, **Ma’ârif**, Numara 71, 20 Rebiyü’l-ahir 1310, (M. 11 Kasım 1892), 301-303.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’ûnât-ı Fennîye ve Medeniyye ve Ma’lûmât-ı Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 74, 11.Cemaziye’l-evvel 1310, (M. 1 Aralık 1892), 349-351.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’ûnât-ı Fennîye ve Ma’lûmât-ı Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 91, 1 Şevval 1310, (M. 18 Nisan 1893), 307.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’ûnât-ı Fennîye ve Medeniye & Ma’lûmât-ı Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 95, 2 Zi’l-kadde 1310, (M. 18 Mayıs 1893), 270-272.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’unât-ı Fennîye ve Medeniye ve Ma’lûmât-ı Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 94, 24 Şevval 1310, (M. 11 Mayıs 1893), 253-255.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’ûnât-ı Fennîye ve Medeniye ve Ma’lûmât-ı Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 50, 11 Haziran 1308, (M. 23 Haziran 1892), 383.

- Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’ûnât-ı Fenniye ve Medeniye ve Ma’lûmât-ı Mütenevvi'a”, **Ma’ârif**, Numara 54, 27 Zi’l-hicce 1309, (M. 23 Temmuz 1892), 29.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’ûnât-ı Fenniye ve Medeniyye & Ma’lûmât-ı Mütenevvi'a “, **Ma’ârif**, Numara 96, 9 Zi’l-kadde 1310, (M. 25 Mayıs 1893), 287.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’ûnât-ı Fenniye ve Medeniyye & Ma’lûmât-ı Mütenevvi'a “, **Ma’ârif**, Numara 96, 9 Zi’l-kadde 1310, (M. 25 Mayıs 1893), 287.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’ûnât-ı Fenniye ve Medeniyye ve Ma’lûmât-ı Mütenevvi'a”, **Ma’ârif**, Numara 92, 10 Şevval 1310, (M. 27 Nisan 1893), 222.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Şu’ûnât-ı Fenniye ve Medeniyye ve Ma’lûmât-ı Mütenevvi'a”, **Ma’ârif**, Numara 32, 12 Mart 1307, (M. 24 Mart 1891), 91-95.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Tarih-i Tabî’i”, **Ma’ârif**, Numara 89, 19 Ramazan 1310, (M. 6 Nisan 1893), 169.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Tazyîk-i Havâ Tecrübesi”, **Ma’ârif**, Numara 45, 7 Mayıs 1308, (M. 19 Mayıs 1892), 293.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Terâcim-i Ahval: Émile Zola “, **Ma’ârif**, Numara 85, 23 Şaban 1310, (M. 12 Mart 1893), 107.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Terâcim-i Ahvâl: Mösyö Camille Rose”, **Ma’ârif**, Numara 70, 13 Rebiyü’l-ahir 1310, (M. 4 Kasım 1892), 279.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Teracim-i Ahvâl”, **Ma’ârif**, Numara 56, 11 Muharrem 1310, (M. 5 Ağustos 1892), 50.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Teracim-i Ahvâl”, **Ma’ârif**, Numara 59, 1 Sefer 1310, (M. 25 Ağustos 1892), 111
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Tuz-Klor Sodyum: En İyi Şeylerin Birincisi Tuzdur Denilebilir”, **Ma’ârif**, Numara 14, 24 Rebiyü’l-ahir 1309, (M. 27 Kasım 1891), 222.

- Avanzade Mehmed Süleyman, “Uçan Kelebek”, **Ma’ârif**, Numara 49, 4 Haziran 1308, (M. 16 Haziran 1892), 368.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Uzun Etekler”, **Ma’ârif**, Numara 88, 12 Ramazan 1310, (M. 30 Mart 1893), 150-152.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Yeni Çadır”, **Ma’ârif**, Numara 24, 6 Receb 1309, (M. 5 Şubat 1892), 381.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Yeni İcad”, **Ma’ârif**, Numara 43, 23 Nisan 1308, (M. 5 Mayıs 1892), 271.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Yeni İcadlar”, **Ma’ârif**, Numara 41-42, 16 Nisan 1308, (M. 25 Nisan 1892), 247.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Yeni İcadlar”, **Ma’ârif**, Numara 44, 30 Nisan 1308, (M. 12 Mayıs 1892), 287.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Yeni İcadlar”, **Ma’ârif**, Numara 46, 7 Mayıs 1308, (M. 19 Mayıs 1892), 319.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Yeni İcadlar”, **Ma’ârif**, Numara 50, 11 Haziran 1308, (M. 23 Haziran 1892), 384.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Yeni İcadlar”, **Ma’ârif**, Numara 64, 29 Sefer 1310, (M. 22 Eylül 1892), 192.
- Avanzade Mehmed Süleyman, “Yeni İcadlar”, **Ma’ârif**, Numara 74, 11.Cemaziye’l- evvel 1310, (M. 1 Aralık 1892), 351.
- Avanzade Mehmed Süleyman, **Aile Aşçısı**, Hüsniye Koç (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2021.
- Avanzade Mehmed Süleyman, **Fenni Eğlenceler**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İSTKA/2012/BİL/233.
- Avanzade Mehmed Süleyman, **Osmanlı İtalyan Harbi 1911-1912**, Ayhan Küçükkefe (hızl), İstanbul: Ötüken Yayınları, 2021.
- Avanzade Mehmed Süleyman,” Fennî Eğlenceler Yahud Tecârüb-i Hikemiye ve Kimyeviye”, **Ma’ârif**, Numara 40, 13 Nisan 1308, (M. 25 Nisan 1892), 223.

- Avanzade Mehmed Süleyman,” Meşahir-i Millel: Konter Amirâl Mouchez”, **Ma’ârif**, Numara 53, 21 Zi’l-hicce 1309, (M. 17 Temmuz 1892), 2.
- Avanzade Mehmed Süleyman,” Mevâdd-ı Bahriye”, **Ma’ârif**, Numara 48, 346.
- Avanzade Mehmed Süleyman,” Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 16, 9 Cemaziye’l-ahir 1309, (M. 10 Ocak 1892), 258.
- Avanzade Mehmed Süleyman,” Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 74, 11.Cemaziye’l-evvel 1310, (M. 1 Aralık 1892), 343-345.
- Avanzade Mehmed Süleyman,” Şu’ûnât-ı Fenniye ve Medeniye ve Ma’lûmât-Mütenevvi'a”, **Ma’ârif**, Numara 31, 5 Mart 1307, (M. 17 Mart 1891), 78.
- Birinci Ali, “Kitapçılık Tarihimizden Bir İsim: Kaspar Efendi”, **Kebikeç**, Sayı 1, 1995.
- Birinci, Ali, “Osmanlı Devleti’nde Matbuat ve Neşriyat Yasakları Tarihine Medhal”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 4, Sayı 7, 2006.
- Bozkurt, Eshabil ve Ayşe Banu Karadağ, “Fransızcadan Osmanlıcaya Yapılan Çevirilerde Eğlenceli Eğitim Örneği: Musavver Fennî Eğlenceler”, **Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, Cilt Özel Sayı, Sayı 4, 2016.
- Bozkurt, Eshabil, “Meşrutiyet Dönemi’nde Çok Kimlikli Bir Mütercim: Avan-Zâde Mehmed Süleyman”, **Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 37, Sayı 2, 2014.
- Cerrahizade Ali Said, “Teracim-i Ahval: Nabizade Nazım Bey”, **Maarif**, Numara 108, 4 Safer 1311, (M. 17 Ağustos 1893), 55-58.
- Çadircı, Musa, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Tarihi**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1997.
- Çavdar, Tefvik, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)**, Ankara: İmge Kitabevi, 1995.
- Davulcu, Fatma ve Halil Kıpçak, “Başlangıcından Harf Devrimi’ne Kadar Türkiye’de Basım ve Yayımların Kısa Bir Tarihçesi”, **Türk Kütüphaneciliği**, Cilt 30, Sayı 2, 2016.
- Demir, Kenan, “Osmanlı’da Dergiciliğin Doğuşu ve Gelişimi (1849- 1923)”, **Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 9, 2016.

- Demirbacak, Ayşe, “II. Meşrutiyet Dönemi Mizah Basımına Genel Bir Bakış”, **Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt 3, Sayı 1, 2019.
- Demirel, Fatmagül, **II. Abdülhamid Döneminde Sansür**, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2007.
- Durmuş, Büşra, “Pozitivist ve Materyalist Osmanlı Aydınlarının Basın Aracılığı ile Kadın Kimliğini Yeniden İnşası (1908-1912)”, (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**), İstanbul Üniversitesi, SBE, 2020.
- Ensarioğlu, Yunus, “Ma’ârif Gazetesinin (1-10) Sayıları Transkripti ve Değerlendirmesi”, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), Bingöl Üniversitesi SBE, 2020.
- Erbay, Erdoğan, ”Ma’ârif Mecmuası-Tafsilli Fihrist ve Bütün Şiirler-“, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), Atatürk Üniversitesi SBE, 1991.
- Erdoğan Çeltik, Seher, “Avanzade Mehmet Süleyman Kültür ve Edebi Hayatımıza Katkıları”, (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**), Gazi Üniversitesi SBE, 2017.
- Erol, Salih, “Türk Basın Tarihinde İbrahim Şinasi Efendi ve Tasvir-i Efkâr”, **Journal of History and Future**, Cilt 5, Sayı 2, 2019.
- “Hav’âdis-i Mütenevvi’a: Chicago Sergisinde Sanayi’i-i Nariye-i Elektikiye”, **Ma’ârif**, Numara 92, 10 Şevval 1310, (M. 27 Nisan 1893), 215-218.
- Hayta, Necdet, “Tasvir-i Efkâr Gazetesi ve Yenileşme Hareketlerindeki Rolü”, **Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2018.
- Hüseyin Vassaf, “Fenni Eğlencelerden: Sedalı Bardaklar”, **Ma’ârif**, Numara 155, 2 Cemaziye’l-evvel 1312, (M. 1 Kasım 1894), 230.
- “İfade: Mes’ele-i Fenniye”, **Ma’ârif**, Numara 111, 25 Safer 1311, (M. 7 Eylül 1893), 112.
- “İfade”, **Ma’ârif**, Numara 135, 26 Zi’l-kadde 1311, (M. 31 Mayıs 1894), 65-66.
- “İfade-i Mahsusa”, **Ma’ârif**, Beşinci Sene, Numara 24, 6 Muharrem 1314, (M. 17 Haziran 1896), 369-370.

- “İfade-i Mahsusa”, **Ma’ârif**, Beşinci Sene, Numara 26, 20 Muharrem 1314, (M.1 Temmuz 1896).
- “İfade-i Mahsusa”, **Ma’ârif**, Numara 130, 17 Receb 1311, (M. 24 Ocak 1894), 302.
- İsmail Ali, “Fenni Eğlenceler: Tuzlu Suda Yumurta”, **Ma’ârif**, Numara 124, 28 Cemaziye’l-evvel 1311, (M. 7 Aralık 1893), 317-318.
- İsmail Ali, “Gara’ib-i Fotoğrafya: Eğlenceli Fotoğraflar”, **Ma’ârif**, Numara 121, 7 Cemaziye’l-evvel 1311, (M. 16 Kasım 1893), 260-261.
- İsmail Ali, “Mevâdd-ı Bahriye: Tahtü’l-bahr Yeni Gemilerden Avdas”, **Ma’ârif**, Numara 129, 396-397.
- İsmail Ali, “Muhasebe-i Fenniye: Ateş ile Resim Yapılır mı?”, **Ma’ârif**, Numara 126, 12 Cemaziye’l-ahir 1311, (M. 21 Aralık 1893), 340-341.
- İsmail Ali, “Şuunat-ı Fenniye, Hav’âdîs-i Medeniye, Ma’lûmât-ı Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 116, 2 Rebiyü’l-ahir 1311, (M. 13 Ekim 1893), 191-192.
- İsmail Ali, “Şuunat-ı Fenniye, Hav’âdîs-i Medeniye, Ma’lûmât-ı Mütenevvi’a”, **Ma’ârif** Numara 123, 21 Cemaziye’l-evvel 1311, (M. 30 Kasım 1893), 300-302.
- İsmail Ali, “Şuunat-ı Fenniye, Hav’âdîs-i Medeniye, Ma’lûmât-ı Mütenevvi’a”, **Ma’ârif**, Numara 130, 17 Receb 1311, (M. 24 Ocak 1894), 315-316.
- Kanter, Beyhan, “Meşrutiyet Döneminde Kadın Hakları Savunuculuğunda Gelenekçi Bir Yazar: Avanzade Mehmet Süleyman”, **Erdem**, Sayı 63, 2012.
- Karaman, Mehmet Ali, “Osmanlı Modernleşmesinde Basın”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 32, 2014.
- Kılıçbay, Mehmet Ali, “Osmanlı Aydını”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 1, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985.
- Kocabaşoğlu, Uğur ve Ali Birinci, “Osmanlı Vilayet Gazete ve Matbaaları Üzerine Gözlemler”, **Kebikeç**, Sayı 2, 1995.
- Koç. Bekir, “Tuna Vilayetleri Gazetesi ve İçeriğine Dair Bazı Bilgiler (Mart 1865-Mart 1868)”, **DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt 34, Sayı 57, 2015.

- Koloğlu, Orhan, “II. Abülhamid’in Basın Karşısındaki Açmazı”, **Tanzimat’dan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 1, İstanbul: İletişim Yayınları, 1995.
- Koloğlu, Orhan, “Osmanlı Basını ve Bilim”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 1, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985.
- Koloğlu, Orhan, **Osmanlı Dönemi Basının İçeriği**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2010.
- Koloğlu, Orhan, **Osmanlı Döneminde Basın Teknikleri ve Araçları**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2010.
- Koloğlu, Orhan, **Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Basın**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1992.
- Korkmaz, Şerif, “İbrahim Müteferrika ve İlk Türk Matbaası”, **Dini Araştırmalar**, Cilt 2, Sayı 5, 1999.
- Kutel, Asiye, “Ma’ârif ve Hazine-i Fünun ve Bu Mecmualardaki Edebi Faalîyetler”, **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, İstanbul Üniversitesi SBE, 2010.
- Lewis, Bernard, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1998.
- Ma’ârif**, Beşinci Sene, Numara 27, 27 Muharrem 1314, (M. 8 Temmuz 1896).
- Ma’ârif**, Numara 97, 16 Zi’l-kadde 1310, (M. 1 Haziran 1893), 290.
- Mardin, Şerif, “Tanzimat ve Aydınlar”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 1, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985.
- Mehmed Celal, “Ma’ârif Gazetesi Sermuharriri Avanzade Süleyman Bey’e”, **Ma’ârif**, Numara 139, 24 Zi’l-hicce 1311, (M. 28 Haziran 1894), 101-102.
- Mehmed Celal, “Muassır Şairlerimiz: Nabizade Nazım Bey”, **Maarif**, Numara 138, 17 Zi’l-hicce 1311, (M. 21 Haziran 1894), 93-95.
- Mehmed Celeleddin, “Mübahis-i Tarihiye ve Coğrafya: Chicago Arazisinde Sakin Akvâm-ı Vahşiye”, **Ma’ârif**, Numara 123, 21 Cemaziye’l-evvel 1311, (M. 30 Kasım 1893), 291-293.
- Mehmed Naci, “İhtirâ’at ve Keşfiyat-ı Cedide: Kriptofon”, **Ma’ârif**, Numara 98, 23 Zi’l-hicce 1310, (M. 8 Temmuz 1893), 309.

“Müdür-i Mes’ulumuz Kasbar Efendi”, **Ma’ârif**, Numara 135, 26 Zi’l-kadde 1311, (M. 31 Mayıs 1894), 66-67.

Okay, M. Orhan, “Maârif”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 27, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2016.

Ortaylı, İlber, “Batılılaşma Sorunu”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 1, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985.

Özen, Osman ve Kemalettin Kuzucu, “Türk Basın Tarihinde Artin Asaduryan Matbaası ve Matbaada Basılan Süreli Yayınlar”, **Erdem**, Sayı 71-72, 2017.

Toprak, Seydi Vakkas, “Kanun-i Esasi Gazetesi’nde İttihad-ı İslam Teması”, **Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2018.

Tunaya, Tarık Zafer, “Osmanlı Basını ve Kanun-ı Esasi”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 1, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985.

Varlık, Bülent, “Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri”, **Tanzimat’dan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 1, İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.

Yalvaç, Hasan, “II. Meşrutiyet Döneminde Muhâlif Bir Gazete: Serbesti (1908-1909)”, **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, Marmara Üniversitesi TAE, 2019.

Yazıcı, Nesimi, “Maarif Dergisi Penceresinden Osmanlı Başkentinde 1892 Ramazanına Bir Bakış”, **İstem**, Sayı 1, 2003.

EKLER

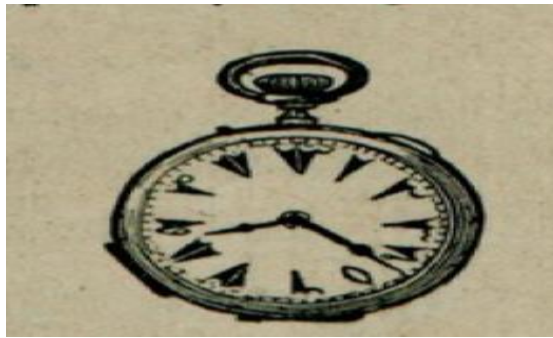
EK-1 Maarif Mecmuası 1. Sayısı

EK-2 Maarif Mecmuası 98. Sayısı

EK-3 14 Nolu Sayıdaki Hall-i Mesâ' ile Yazısına Dair Görsel

EK-4 18 Nolu Sayıdaki Hevânın Tazyikine Bir Misâl Yazısına Dair Görsel

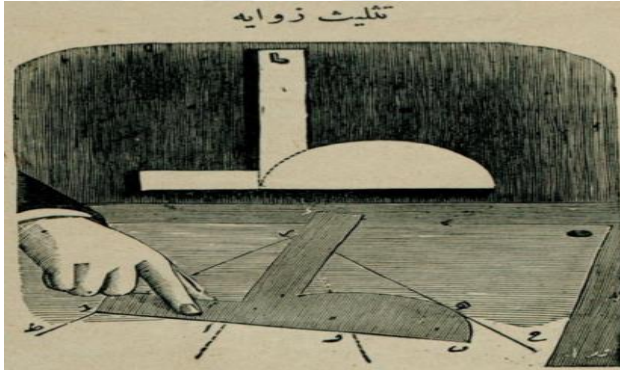
EK-5 19 Nolu Sayıdaki Düşmez Para Yazısına Dair Görsel

EK-6 20 Nolu Sayıdaki Kayarak Hareket Eden Şimendüfer Yazısına Dair Görsel

EK-7 20 Nolu Sayıdaki Teslis-i Zevâya Yazısına Dair Görsel

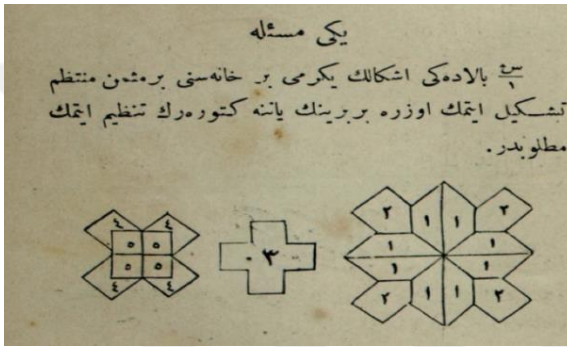
EK-8 21 Nolu Sayıdaki Resimli Mum Yazısına Dair Görsel

EK-9 21 Nolu Sayıdaki Ucuz Bir Çingirâk Yazısına Dair Görsel

EK-10 21 Nolu Sayıdaki Hall-i Mesâ'il Yazısına Dair Görsel

EK-11 22 Nolu Sayıdaki Fenni Eğlencelere Yazısına Dair Görsel

EK -12 22 Nolu Sayıdaki İnci Çiçeği Yazısına Dair Görsel

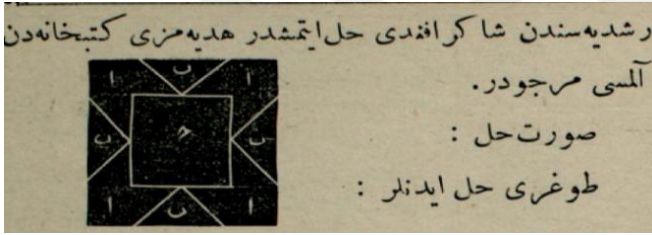
EK-13 23 Nolu Sayıdaki Yeni Çadır Yazısına Dair Görsel

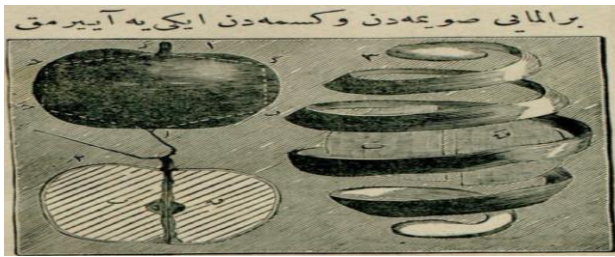
EK-14 24 Nolu Sayıdaki Bir Bardak Suyun Hokkabazlığı Yazısına Dair Görsel

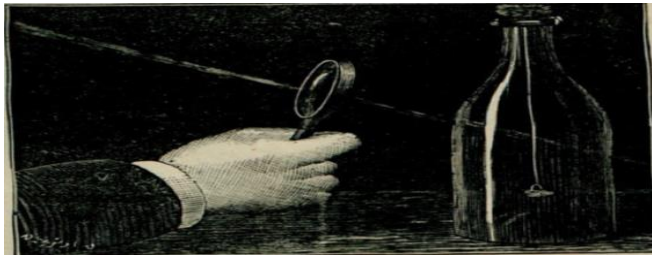
EK-15 24 Nolu Sayıdaki Hall-i Mesâil Yazısına Dair Görsel

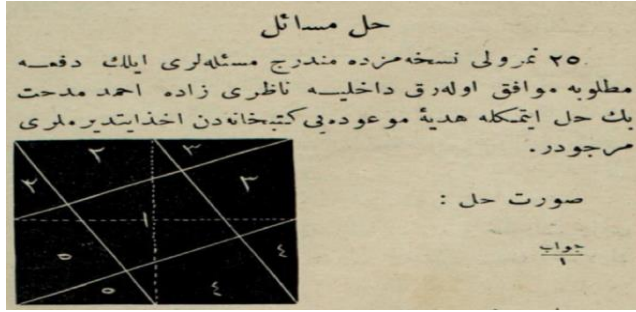
EK-16 25 Nolu Sayıdaki Bir Elmayı Kesmeden İkiye Ayırmak Yazısına Dair Görsel

EK-17 26 Nolu Sayıdaki Şişe Derûnunda Bir İpliği Kesmek Yazısına Dair Görsel

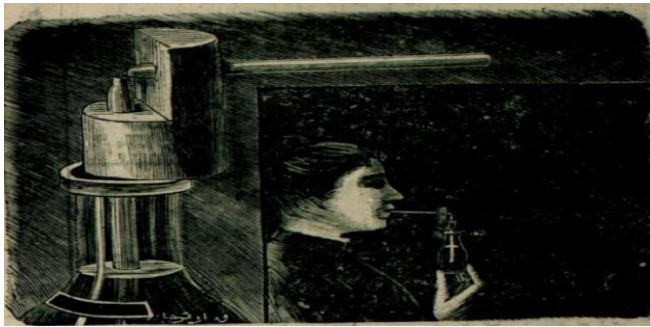
EK-18 26 Nolu Sayıdaki Hall-i Mesâ'il Yazısına Dair Görsel

EK-19 31 Nolu Sayıdaki Kaçan Para Yazısına Dair Görsel

EK-20 32 Nolu Sayıdaki Âlet-i Tebhir Yazısına Dair Görsel

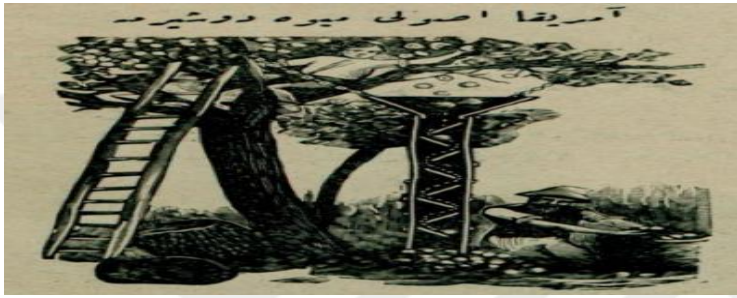
EK-21 33 Nolu Sayıdaki Fâ'ideli Oyuncaklar Yazısına Dair Görsel

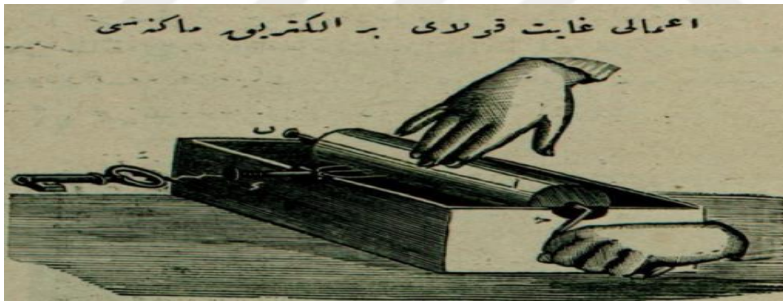
EK-22 35 Nolu Sayıdaki Mum Söndüren Âlet Yazısına Dair Görsel

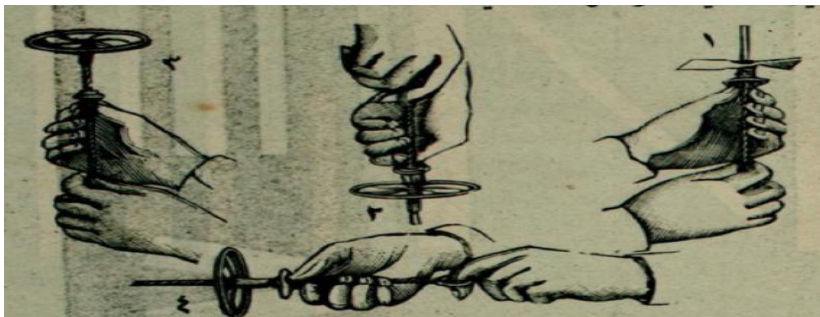
EK-23 41-42 Nolu Sayıdaki Amerika Usûlü Meyve Düşürmek Yazısına Dair Görsel

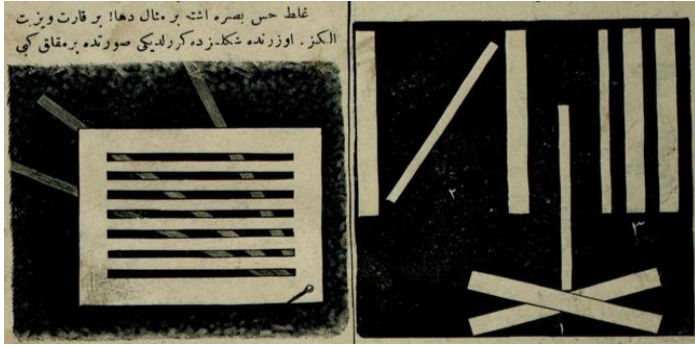
EK-24 41-42 Nolu Sayıdaki İmâli Kolay Elektrik Makinası Yazısına Dair Görsel

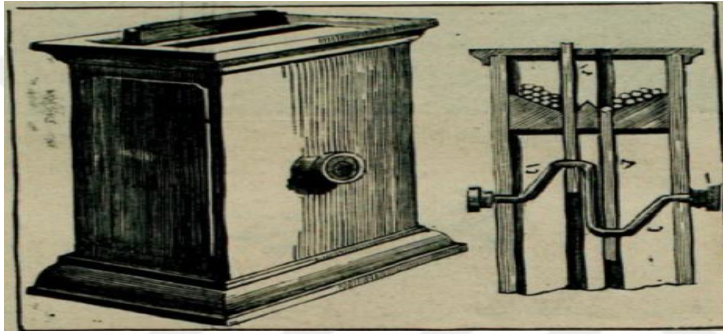
EK-25 43 Nolu Sayıdaki Topaç Başlık Yazının Görseli

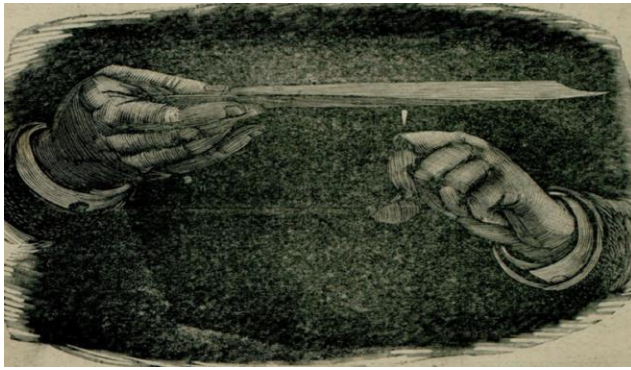
EK-26 43 Nolu Sayıdaki Galat-ı Hiss-i Basar Yazısına Dair Görsel

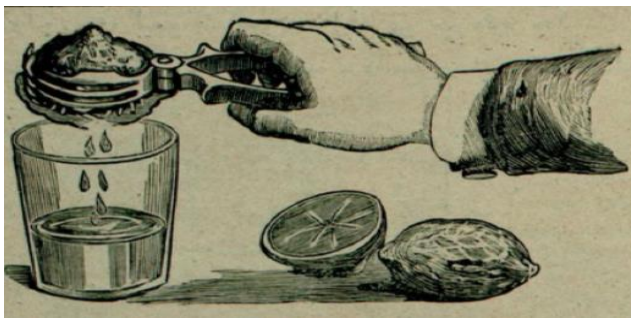
EK-27 44 Nolu Sayıdaki Kibrit Mevzi'i Yazısına Dair Görsel

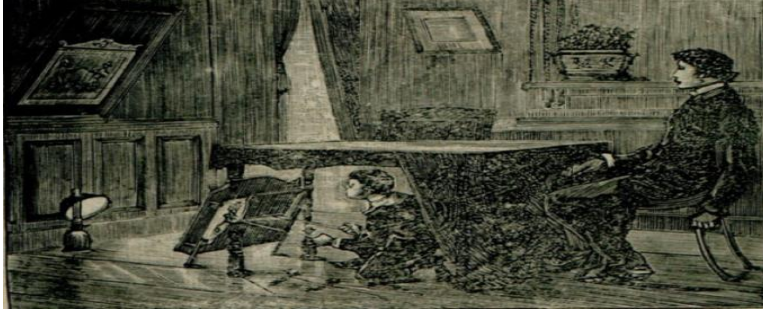
EK-28 45 Nolu Sayıdaki Elektrik Tecrübesi Yazısına Dair Görsel

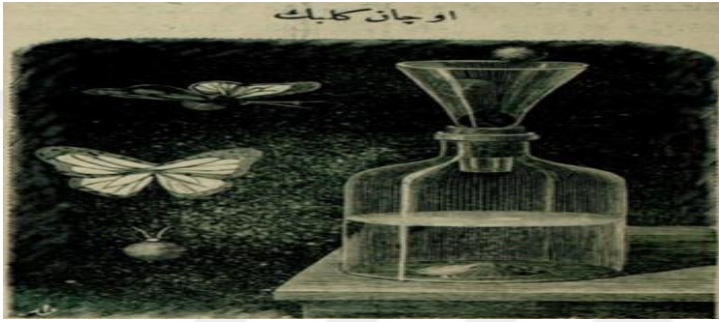
EK-29 46 Nolu Sayıdaki Limon Sıkacağı Yazısına Dair Görsel

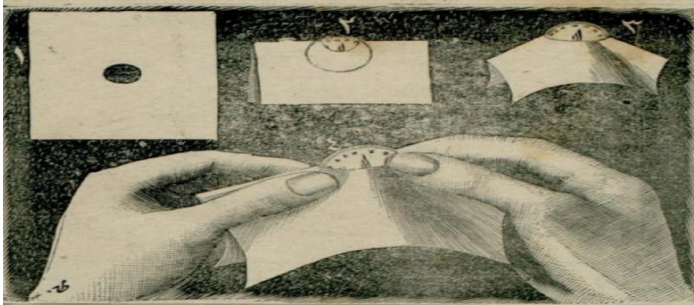
EK-30 46 Nolu Sayıdaki Aynadaki Karagöz Yazısına Dair Görsel

EK-31 49 Nolu Sayıdaki Uçan Kelebek Yazısına Dair Görsel

EK-32 50 Nolu Sayıdaki Bir Parayı Kendinden Küçük Müdevver Delikten Geçirmek Yazısına Dair Görsel

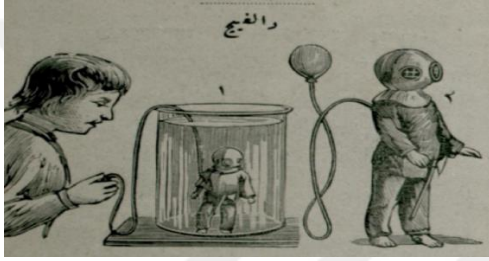
EK-33 50 Nolu Sayıdaki Tırnak Kesecek Yazısına Dair Görsel

EK-34 53 Nolu Sayıdaki Amirâl Mouchez Yazısına Dair Görsel

EK-35 53 Nolu Sayıdaki Dalgıç Yazısına Dair Görsel

EK-36 54 Nolu Sayıdaki Sanibo ve Mülâzım Mizon Yazısına Dair Görsel

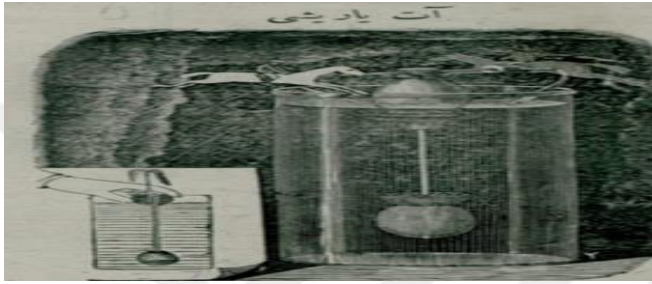
EK-37 55 Nolu Sayıdaki Fotoğraf Kağıdlarının Guslüne Mahsus Bir Küvet Yazısına Dair Görsel

EK-38 55 Nolu Yeni Bir Oyuncak Yazısına Dair Görsel

EK-39 55 Nolu At Yarışı Yazısına Dair Görsel

EK-40 56 Nolu Sayıdaki Üflemele Suyu Kaynatmak Yazısına Dair Görsel

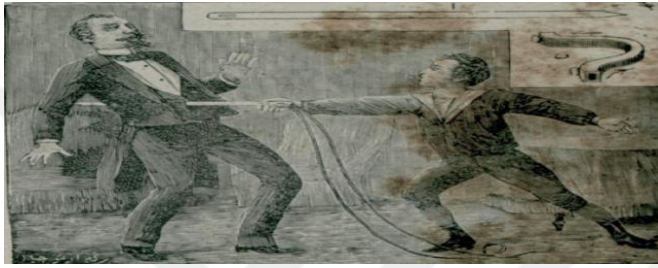
EK-41 57 Nolu Sayıdaki İdareli Kola Makinesi Yazısına Dair Görsel

EK-42 57 Nolu Sayıdaki Gümüş Yapraklı Ağaç Yazısına Dair Görsel

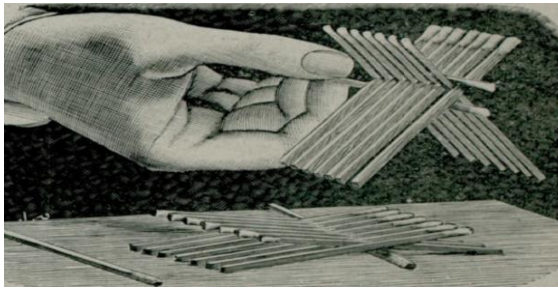
EK-43 68 Nolu Sayıdaki Midenin Guslü Yazısına Dair Görsel

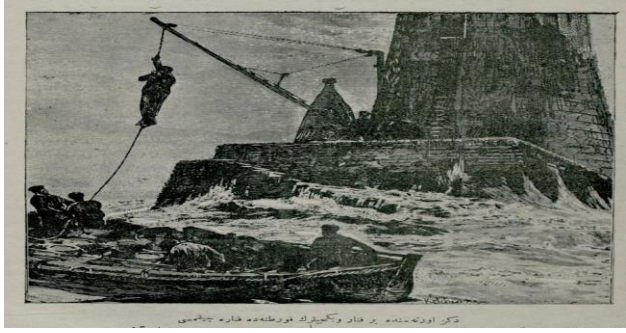
EK-44 71 Nolu Sayıdaki Pategonyalılar Yazısına Dair Görsel

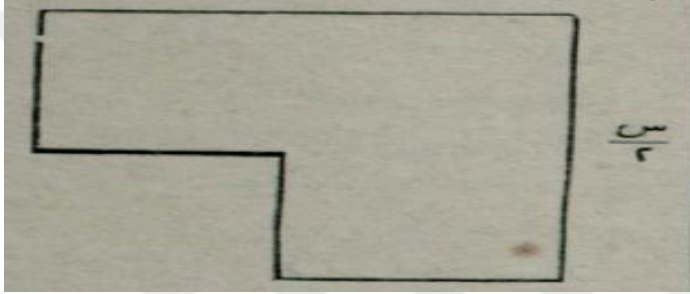
EK-45 71 Nolu Sayıdaki Bir Kibritle On Beş Kibriti Kaldırmak Yazısına Dair Görsel

EK-46 72 Nolu Sayıdaki Arzû'n-nar'da Denizcilerin Fırtınada Fenere Çıkması Yazısına Dair Görsel

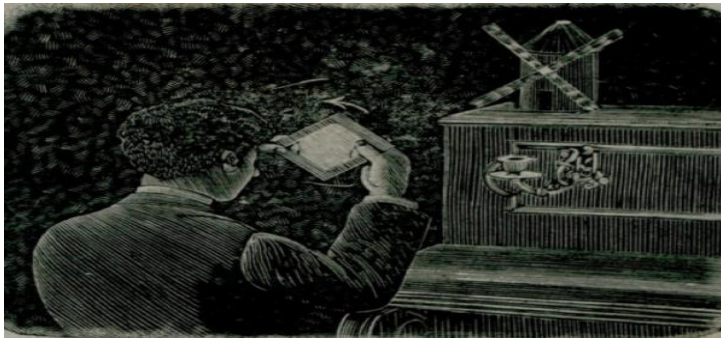
EK-47 72 Nolu Sayıdaki Meselelerimiz Yazısına Dair Görsel

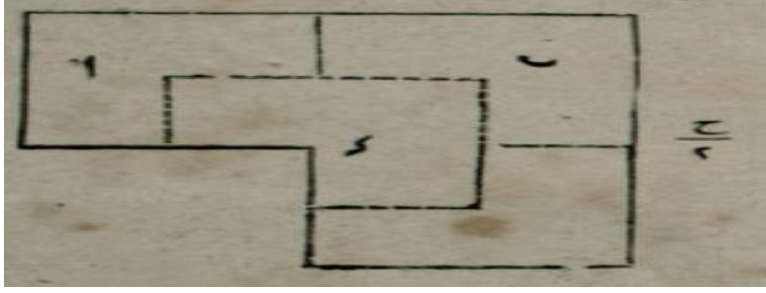
EK-48 72 Nolu Sayıdaki Galat-ı Hiss-i Basar Yazısına Dair Görsel

EK-49 73 Nolu Sayıdaki Yel Değirmeni Yazısına Dair Görsel

EK-50 73 Nolu Sayıdaki Hall-i Mesâ'il Yazısına Dair Görsel

EK-51 73 Nolu Sayıdaki Meselelerimiz Yazısına Dair Görsel

EK-52 74 Nolu Sayıdaki Çaydan Yazısına Dair Görsel

EK-53 74 Nolu Sayıdaki Muvazenet-i Garibe Yazısına Dair Görsel

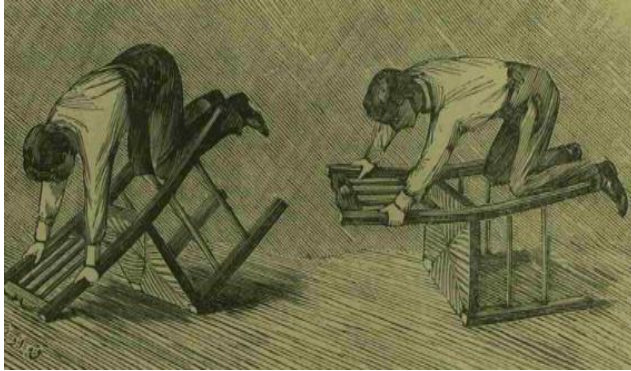
EK-54 77 Nolu Sayıdaki Yapışık Kardeşler Yazısına Dair Görsel

EK-55 78 Nolu Sayıdaki Galat-1 Basar Yazısına Dair Görsel

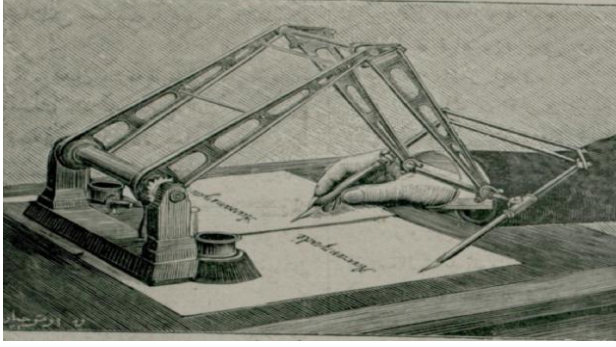
EK-56 79 Nolu Sayıdaki Jimnastik Yazısına Dair Görsel

EK-57 85 Nolu Sayıdaki Emile Zola Yazısına Dair Görsel

EK-58 91 Nolu Sayıdaki Çifte Yazan Makine Yazısına Dair Görsel

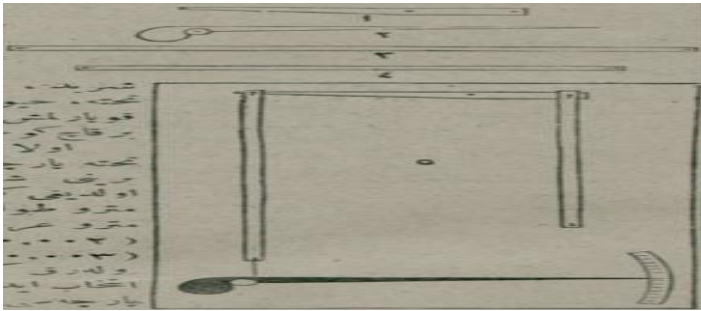
EK-59 91 Nolu Sayıdaki İcrası Müşkül Bir Jimnastik Oyunu Yazısına Dair Görsel

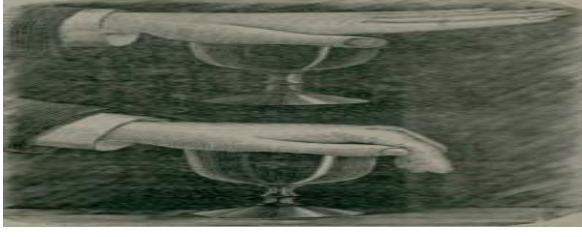
EK-60 93 Nolu Sayıdaki Tahtü'l-bahr Yeni Bir Gemi Yazısına Dair Görsel

EK-61 93 Nolu Sayıdaki Yeni Bir Mizân-ül-Harâre Yazısına Dair Görsel

EK-62 93 Nolu Sayıdaki Açık Bir El Vasi'tâsıyla Bir Bardağı Kaldırmak Yazısına Dair Görsel

EK-63 94 Nolu Sayıdaki İdareli Bir Terazi Yazısına Dair Görsel

